

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

เรื่อง มาตรการกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เพื่อปกป้องภูมิปัญญาท้องถิ่น
ด้านสินค้าอาหารในประชาคมอาเซียน : บทเรียนสำหรับประเทศไทย

โดย

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ทวีฤทธิ์ ศิริศักดิ์บรรจง และคณะ

ได้รับทุนในการวิจัยจากสำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร

พ.ศ. 2558

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

เรื่อง มาตรการกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เพื่อปกป้องภูมิปัญญาท้องถิ่น
ด้านสินค้าอาหารในประชาคมอาเซียน : บทเรียนสำหรับประเทศไทย

คณะผู้วิจัย

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ทวีฤทธิ์ ศิริศักดิ์บรรจง

รองศาสตราจารย์ ดร.เกษม โทณะวณิก

ผู้ช่วยศาสตราจารย์พิเศษ ร.ต.อ. ดร.ชูวีรธรณ ตรีศานนท์

อาจารย์จุฬา จงสถิตย์ถาวร

อาจารย์เบญญา วงศ์สว่าง

หัวหน้าโครงการวิจัยและนักวิจัย

ที่ปรึกษาโครงการวิจัย

นักวิจัย

ผู้ช่วยนักวิจัย

เลขานุการโครงการวิจัย

ได้รับทุนในการวิจัยจากสำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร

พ.ศ. 2558

บทสรุปสำหรับผู้บริหาร

ชื่อเรื่อง : มาตรการกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เพื่อปกป้องภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสินค้าอาหารใน
ประชาคมอาเซียน : บทเรียนสำหรับประเทศไทย

ผู้วิจัย : ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ทวีพฤทธิ ศิริศักดิ์บรรจง และคณะ

ปีที่พิมพ์ : 2559

แหล่งทุน : สำนักเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร

การศึกษาวิจัยเรื่องมาตรการกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เพื่อปกป้องภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสินค้าอาหารในประชาคมอาเซียน : บทเรียนสำหรับประเทศไทยเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพในสาขานิติศาสตร์ งานวิจัยฉบับนี้ดำเนินงานจากความร่วมมือทางวิชาการของกลุ่มสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ กระทรวงพาณิชย์ กระทรวงวัฒนธรรม สถาบันอาหาร กระทรวงอุตสาหกรรม และสมาคมหลักทรัพย์ไทย โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับมาตรการกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เพื่อการปกป้องสินค้าอาหารไทย การแสวงหาแนวทางที่เหมาะสมต่อการแก้ไขหรือร่างกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสินค้าอาหารไทย โดยกฎหมายดังกล่าวสอดคล้องกับพันธกรณีตามสนธิสัญญาระหว่างประเทศและสิทธิชุมชนตามกฎหมายรัฐธรรมนูญและรองรับการเกิดประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (AEC) รวมทั้งการแก้ไขหรือยกเว้นตัวอย่างกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับการปกป้องภูมิปัญญาท้องถิ่นอาหารไทย ซึ่งหน่วยราชการที่เกี่ยวข้องสามารถนำผลการวิจัยไปใช้เป็นแนวทางการแก้ไขกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ โดยกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้ คือสินค้าอาหารไทยประเภทต้มยำกุ้ง แกงมัสมั่น ขนมหม้อแกงเมืองเพชร ขนมสาลี่เมืองสุพรรณในเขตพื้นที่จังหวัดนครปฐม จังหวัดเพชรบุรี จังหวัดสุพรรณบุรี จังหวัดกรุงเทพมหานคร ซึ่งคณะผู้วิจัยใช้วิจัยเอกสาร (documentary research) เป็นหลัก ข้อมูลนี้ถูกนำไปวิเคราะห์กับผลการสัมภาษณ์เชิงลึก ข้อมูลจากภาคสนาม ข้อมูลการระดมความคิดของนักวิจัย และข้อมูลการสนทนากลุ่มผู้เกี่ยวข้องกับการใช้กฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ภายใต้การวิเคราะห์ข้อมูลกระบวนการเชิงวัฏจักร ซึ่งคณะผู้วิจัยกระทำซ้ำ ๆ จนกว่าสรุปข้อค้นพบ คณะผู้วิจัยจึงขอเสนอสรุปผลการวิจัย อภิปรายผลการวิจัยและข้อเสนอแนะการวิจัย ดังนี้

1. การรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับมาตรการกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เพื่อการปกป้องสินค้าอาหารไทย

สำหรับผลการวิจัยข้อมูลกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ คณะผู้วิจัยเลือกศึกษากฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เปรียบเทียบ 4 ประเทศ ได้แก่ประเทศมาเลเซีย ประเทศอินโดนีเซีย ประเทศสิงคโปร์ และประเทศอินเดียหนึ่งในประเทศสมาชิกกรอบความร่วมมือระหว่างอาเซียนกับประเทศคู่เจรจา หรือในชื่อเรียกว่า ASEAN Plus Six (ASEAN+6) ซึ่งกลุ่มประเทศที่เลือกศึกษาและประเทศไทยมีจุดเกาะเกี่ยวร่วมกัน คือทุกประเทศเป็นสมาชิกความตกลงทริปส์ขององค์การการค้าโลก โดยความตกลงทริปส์เป็นที่มาของกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ทุกประเทศ และทุกประเทศใช้กฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ปกป้องสินค้าอาหารประเทศตน

ผลสรุปของมาตรการกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ คือประเทศไทยและกลุ่มประเทศที่เลือกศึกษาใช้กฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ เพื่อการปกป้องผลประโยชน์ทางการค้าสินค้าอาหาร และอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ผลิตสินค้าอาหาร โดยกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ทุกประเทศตั้งอยู่บนหลักกฎหมายสามประการ คือ

หลักกฎหมายแรก หลักสอดคล้อง (harmonize) กฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของทุกประเทศต้องมีเนื้อหาสอดคล้องกับข้อ 22 ถึงข้อ 24 ความตกลงทริปส์ โดยองค์ประกอบความเชื่อมโยงระหว่างคุณภาพ ชื่อเสียง คุณลักษณะเฉพาะของสินค้ากับแหล่งภูมิศาสตร์ที่ผลิตสินค้าเป็นหลักการสำคัญ ซึ่งกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ทุกประเทศต้องบรรจุไว้

หลักกฎหมายที่สอง หลักการผูกขาดสิทธิ (monopoly rights) ชุมชนท้องถิ่นเป็นเจ้าของสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ และชุมชนท้องถิ่นผูกขาดสิทธิใช้ชื่อสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์กับสินค้าของชุมชน โดยผู้ผลิตสินค้าในชุมชนไม่มีสิทธิหวงกัผู้ผลิตสินค้านรายอื่นในชุมชนเดียวกัน เพื่อการใช้ชื่อสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์กับสินค้าชุมชน

หลักกฎหมายที่สาม หลักจำเป็นรักษาสมดุล (need to balance) หลักการนี้เป็นการรักษาสมดุลระหว่างประโยชน์ชุมชนท้องถิ่นกับประโยชน์สาธารณะ แม้ชุมชนท้องถิ่นได้รับสิทธิผูกขาดการใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ แต่ชุมชนท้องถิ่นไม่มีสิทธิผูกขาดภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ผลิตสินค้าอาหารไทย ตรงกันข้ามภูมิปัญญาท้องถิ่นดังกล่าวเป็นงานสาธารณะ (public domain) หรือข้อมูลสาธารณะ เพื่อสาธารณชนเข้าถึงและใช้ประโยชน์จากภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยชุมชนท้องถิ่นไม่มีสิทธิหวงกัในระบบกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญา

ภายใต้หลักกฎหมายทั้งสามข้างต้น คณะผู้วิจัยได้ผลสรุปรายละเอียดมาตรการกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของประเทศไทยและกลุ่มประเทศที่เลือกศึกษา ต่อไปนี้

1) มาตรการกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของประเทศไทย ประเทศมาเลเซีย ประเทศอินโดนีเซีย ประเทศสิงคโปร์ และประเทศอินเดียแตกต่างกัน 3 รูปแบบ คือ

รูปแบบที่ 1 กฎหมายเฉพาะ (*sui generis*) ของประเทศมาเลเซีย ประเทศอินเดีย รวมทั้งประเทศไทย ซึ่งประเทศเหล่านี้บัญญัติกฎหมายเฉพาะแยกจากกฎหมายเครื่องหมายการค้า

รูปแบบที่ 2 กฎหมายเครื่องหมายการค้าของประเทศอินโดนีเซีย เพื่อการปกป้องสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ผู้ผลิตสินค้าใช้เครื่องหมายร่วมหรือเครื่องหมายรับรอง โดยเครื่องหมายเหล่านี้มีค่า ชื่อความ หรือสัญลักษณ์เกี่ยวกับสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์รวมอยู่

รูปแบบที่ 3 รูปแบบระบบผสมของประเทศสิงคโปร์ ผู้ผลิตสินค้านมีสิทธิใช้ทั้งตราสัญลักษณ์สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์และเครื่องหมายร่วมหรือเครื่องหมายรับรองกับสินค้า

นอกจากนี้ คณะผู้วิจัยสรุปผลการวิจัยว่า ประเทศไทยควรใช้กฎหมายเฉพาะพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ต่อไป เพราะกฎหมายดังกล่าวได้รับความนิยมาจาก 111 ประเทศทั่วโลกตามข้อมูลองค์การเพื่อความร่วมมือทางเศรษฐกิจและการพัฒนา (Organization for Economic Co-operation and Development - OECD) และแม้แต่กลุ่มประชาคมยุโรปต้นกำเนิดกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ประชาคมยุโรปยังเลือกใช้กฎหมายเฉพาะไม่ใช่กฎหมายเครื่องหมายการค้า การใช้กฎหมายเฉพาะนี้สอดคล้องกับความตกลงทริปส์

เหตุจากความตกลงทริปส์ไม่ใช่ข้อกำหนดที่เข้มงวด ความตกลงทริปส์ให้อิสระแก่ประเทศสมาชิก ประเทศไทยมีสิทธิเลือกใช้กฎหมายเฉพาะพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 เพื่อรองรับแนวโน้มนโยบายครัวของโลก (kitchen of the world) ของรัฐบาล

2) แม้ว่าพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ใช้ปกป้องสินค้าอาหารไทยได้ แต่เพราะกฎหมายฉบับนี้ใช้ปกป้องสินค้าหลายประเภท ไม่ว่าจะเป็น ข้าว ผ้าไหม หัตถกรรม สินค้าอาหาร พืชผลการเกษตร และกฎหมายฉบับนี้มีเจตนารมณ์ปกป้องผลประโยชน์ทางการค้าไม่ใช่ภูมิปัญญาท้องถิ่น กฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทยมีเนื้อหาสาระบางส่วนที่ไม่เหมาะสมกับการปกป้องสินค้าอาหารไทย ซึ่งคณะผู้วิจัยมีผลสรุป ดังนี้

(1) ปัญหาข้อจำกัดด้านเงื่อนไขความเชื่อมโยงระหว่างคุณภาพ ชื่อเสียง คุณลักษณะเฉพาะของสินค้ากับแหล่งภูมิศาสตร์ที่ผลิตสินค้าตามมาตรา 3 พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ผู้ผลิตจึงไม่สามารถขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์กับสินค้าอาหารไทย ซึ่งคณะผู้วิจัยได้วิเคราะห์กับสินค้าอาหารไทยตัวอย่างในการศึกษา 3 ประเภท คือ

ประเภทแรก สินค้าอาหารไทยประเภทต้มยำกุ้ง ไม่ได้รับการปกป้องจากกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ เพราะผู้บริโภคไม่รู้แหล่งภูมิศาสตร์สินค้าอาหารไทยประเภทต้มยำกุ้ง คือประเทศไทยไม่ใช่พื้นที่แห่งใดแห่งหนึ่งในประเทศไทยตามมาตรา 3 พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 สินค้าอาหารไทยประเภทต้มยำกุ้งจึงขาดคุณสมบัติเงื่อนไขความเชื่อมโยงระหว่างคุณภาพ ชื่อเสียง คุณลักษณะเฉพาะของสินค้ากับแหล่งภูมิศาสตร์ที่ผลิตสินค้า

ประเภทที่สอง สินค้าอาหารไทยประเภทแกงมัสมั่นไม่เป็นสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ เพราะสินค้าอาหารไทยประเภทแกงมัสมั่นไม่มีความเชื่อมโยงกับแหล่งภูมิศาสตร์ในประเทศไทย สินค้าอาหารไทยประเภทแกงมัสมั่นจึงไม่ได้รับการปกป้องตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546

ประเภทที่สาม สินค้าอาหารไทยประเภทขนมสาเล่เมืองสุพรรณมีความเชื่อมโยงกับแหล่งภูมิศาสตร์จังหวัดสุพรรณ แต่สินค้านี้ดังกล่าวไม่มีคุณภาพ ชื่อเสียง คุณลักษณะเฉพาะจากการใช้วัตถุดิบในจังหวัดสุพรรณบุรี สินค้าอาหารไทยประเภทขนมสาเล่เมืองสุพรรณจึงไม่เป็นสินค้าตามกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์

ยกเว้นสินค้าอาหารไทยประเภทขนมหม้อแกงเมืองเพชรมีคุณสมบัติตามมาตรา 3 พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทย พ.ศ. 2546 เพราะขนมหม้อแกงเมืองเพชรมีคุณภาพ ชื่อเสียง จากการที่ผู้ผลิตใช้น้ำตาลโตนดเมืองเพชร ซึ่งน้ำตาลโตนดนี้มีเฉพาะจังหวัดเพชรบุรีเท่านั้น

ผลการวิจัยที่สินค้าอาหารไทยตัวอย่างในการศึกษาสามประเภทไม่ได้รับประโยชน์จากกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ เหตุจากสินค้าเหล่านี้ขาดคุณสมบัติเงื่อนไขความเชื่อมโยงระหว่างคุณภาพ ชื่อเสียง คุณลักษณะเฉพาะของสินค้ากับแหล่งภูมิศาสตร์ที่ผลิตสินค้าตามมาตรา 3 พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 เงื่อนไขดังกล่าวจึงเป็นอุปสรรคสำคัญต่อการปกป้องสินค้าอาหารไทย

เช่นเดียวกับกลุ่มประเทศที่เลือกศึกษาทุกประเทศ กฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของกลุ่มประเทศที่เลือกศึกษาล้วนมีเงื่อนไขความเชื่อมโยงระหว่างคุณภาพ ชื่อเสียง

คุณลักษณะเฉพาะของสินค้ากับแหล่งภูมิศาสตร์ที่ผลิตสินค้า และผู้ผลิตสินค้าอาหารในประเทศ เหล่านี้ประสบปัญหาเดียวกัน คือผู้ผลิตไม่สามารถขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์กับสินค้าอาหาร

(2) ปัญหาข้อจำกัดการปกป้องภูมิปัญญาท้องถิ่น เพราะกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของประเทศไทยและกลุ่มประเทศที่เลือกศึกษาไม่ปกป้องภูมิปัญญาท้องถิ่น แต่การใช้กฎหมายฉบับนี้มีผลทางอ้อมต่อการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภายใต้เงื่อนไขว่า トラบเท่าที่ผู้ผลิตยังผลิตสินค้าและใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น และผู้บริโภคยังต้องการซื้อสินค้าดังกล่าว ผู้ผลิตสินค้าในระบบสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ย่อมอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ใช้ผลิตสินค้าอาหาร พันธุ์พืชสัตว์ที่ใช้เป็นวัตถุดิบผลิตสินค้า เช่น ผู้ผลิตสินค้าขนมหม้อแกงเมืองเพชรยังคงอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น และชุมชนชาวเพชรบุรียังคงอนุรักษ์ต้นตาลโตนต เพื่อการผลิตน้ำตาลโตนตวัตถุดิบผลิตขนมหม้อแกงเมืองเพชร เป็นต้น

3) ผู้ทรงสิทธิตามกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ในประเทศไทยและกลุ่มประเทศที่เลือกศึกษา ชุมชนท้องถิ่นเป็นเจ้าของสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ และชุมชนท้องถิ่นมีสิทธิชุมชนหรือสิทธิร่วม ผู้ผลิตและผู้ประกอบการค้าตามกฎหมายฉบับนี้จึงมีสิทธิร่วมใช้ตราสัญลักษณ์สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ โดยสิทธิชุมชนนี้เป็นไปตามหลักการผูกขาดสิทธิ (monopoly rights) ตามความตกลงทริปส์ ผู้ผลิตทุกรายในระบบสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์มีสิทธิใช้ชื่อสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์กับการจำหน่ายสินค้า แต่ผู้ผลิตเหล่านี้ไม่อาจผูกขาดสิทธิใช้ชื่อสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไว้เพียงผู้เดียว

4) มาตรการกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของประเทศไทยและประเทศที่เลือกศึกษาไม่ปกป้องภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ผลิตสินค้าอาหารไทย สถานะของภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ผลิตสินค้าอาหารไทยเป็นงานสาธารณะ สาธารณชนสามารถใช้ประโยชน์ได้อย่างอิสระ ภูมิปัญญาท้องถิ่นจึงปราศจากความคุ้มครองตามกฎหมาย กรณีนี้เป็นไปตามหลักการจำเป็นรักษาสมดุลตามข้อ 22 ถึงข้อ 24 ความตกลงทริปส์

5) ผู้ขอขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทย ไม่สอดคล้องกับการปฏิบัติงานของนายทะเบียน กรมทรัพย์สินทางปัญญา กระทรวงพาณิชย์ ดังนี้

(1) ปัญหาผู้ขอขึ้นทะเบียนตามมาตรา 7 (1) พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ต้องเป็นนิติบุคคล ส่งผลให้ส่วนราชการ หน่วยราชการของรัฐที่ไม่เป็นนิติบุคคลไม่มีสิทธิขอขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ แม้ว่าส่วนราชการ หน่วยราชการของรัฐที่ไม่เป็นนิติบุคคลเป็นผู้ติดต่อประสานงานกับผู้ผลิตสินค้าในชุมชนท้องถิ่น เช่น สถาบันอาหาร กระทรวงอุตสาหกรรม เป็นต้น

(2) ปัญหาผู้ขอขึ้นทะเบียนมาตรา 7 (3) พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 เมื่อผู้บริโภคหรือองค์กรผู้บริโภคมีสิทธิขอขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ แต่บุคคลเหล่านี้ไม่เคยติดกับผู้ผลิตสินค้า และผู้ผลิตสินค้าเองก็ไม่ต้องการใช้ประโยชน์จากตราสัญลักษณ์สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ คำขอขึ้นทะเบียนจำนวนมากจึงถูกละทิ้งไว้กับนายทะเบียน และในที่สุดนายทะเบียนต้องปฏิเสธการขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์

6) มาตรการกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์มีประโยชน์ทางอ้อมต่อการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นสินค้าอาหารไทย แต่คณะผู้วิจัยได้ผลสรุปผลกระทบกับภูมิปัญญาท้องถิ่น เมื่อกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ถูกใช้กับสินค้าอาหารไทย 3 ประการ

(1) การใช้พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 มีผลต่อการคงอยู่และสูญหายของภูมิปัญญาท้องถิ่นสินค้าอาหารไทย เพราะชาวไทยมีภูมิปัญญาท้องถิ่นสินค้าอาหารไทยที่แตกต่างกับกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ โดยคณะผู้วิจัยได้สรุปลักษณะร่วมของภูมิปัญญาท้องถิ่นสินค้าอาหารไทย 5 ประการ ซึ่งลักษณะร่วมนี้ใช้กับสินค้าอาหารไทยทุกประเภทรวมทั้งสินค้าอาหารไทยตัวอย่างในการศึกษาตั๋มย้ากึ่ง แกงมัสมัน ขนมหม้อแกงเมืองเพชร ขนมหาลี เมืองสุพรรณ คือ

ประการแรก ชาวไทยใช้ชื่ออาหารไทย เพื่อการเป็นสัญลักษณ์บ่งบอกถึงกรรมวิธีการปรุง วัตถุดิบ สี และรสชาติ เช่น ตั๋มย้ากึ่งบ่งบอกถึงวิธีการปรุงคือการตั๋มย้า วัตถุดิบหลักเป็นกึ่งและเครื่องแกงตั๋มย้า และชื่อตั๋มย้ากึ่งบ่งบอกถึงรสชาติเผ็ดร้อน เป็นต้น

ประการที่สอง การส่งต่อภูมิปัญญาท้องถิ่นสินค้าอาหารไทย ชาวไทยใช้วิธีการปฏิบัติให้ดู เพื่อให้ผู้สืบทอดปฏิบัติตาม ผู้สืบทอดจำเป็นต้องใช้ทั้งเวลา ประสบการณ์ เพื่อการบ่มเพาะประสบการณ์ด้วยตนเอง การสืบทอดส่งต่อภูมิปัญญาท้องถิ่นจึงไม่มีจุดยึดโยงกับแหล่งภูมิศาสตร์ตามกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์

ประการที่สาม ชาวไทยมีสูตรการปรุงสินค้าอาหารไทยประเภทเดียวกัน แต่หลายสูตร ชาวไทยครอบครองสูตรเหล่านี้และส่งต่อแก่ทายาทในครอบครัว และโลกทัศน์ชาวไทยคือการหวงกันสูตรสินค้าอาหารไทย ผู้สืบทอดสูตรอาหารเหล่านี้มักหวงแหนและไม่เปิดเผยสูตรสินค้าอาหารไทยของตน เช่น สินค้าขนมหม้อแกงเมืองเพชรมีสองสูตร สูตรแรกการใช้น้ำตาลโตนดเมืองเพชรร่วมกับไข่แดง และสูตรที่สองการใช้น้ำตาลโตนดเมืองเพชรร่วมกับไข่แดงและไข่ขาว เป็นต้น

ประการที่สี่ เอกลักษณ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นสินค้าอาหารไทยไม่ยึดโยงกับแหล่งภูมิศาสตร์แห่งใดในประเทศไทย ไม่ว่าจะเป็นการชิม การคัดเลือกวัตถุดิบ การเลือกใส่วัตถุดิบใดก่อนหลัง เพื่อการปรุงสินค้าอาหารไทย

ประการที่ห้า ชาวไทยนิยมเรียกชื่อสินค้าอาหารไทยร่วมกับชื่อสถานที่สำคัญ ไม่ว่าจะเป็นถนน ตรอก ชื่อตลาด ชื่อสถานที่สำคัญ แต่ชื่อเรียกสินค้าเหล่านี้ไม่ใช่สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามกฎหมาย

จากลักษณะร่วมของภูมิปัญญาท้องถิ่นสินค้าอาหารไทยข้างต้น คณะผู้วิจัยจึงสรุปว่า เงื่อนไขความเชื่อมโยงระหว่างคุณภาพ ชื่อเสียง คุณลักษณะเฉพาะของสินค้ากับแหล่งภูมิศาสตร์ที่ผลิตสินค้าอาหารไทยมาตรา 3 พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 มีผลต่อการคงอยู่และสูญหายของภูมิปัญญาท้องถิ่นสินค้าอาหารไทย

ตัวอย่าง สินค้าอาหารไทยขนมหม้อแกงเมืองเพชร ผู้ผลิตในเขตจังหวัดเพชรบุรีใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น 2 ประเภท ประเภทแรกภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เชื่อมโยงกับแหล่งผลิตสินค้าจังหวัดเพชรบุรี ได้แก่การใช้วัตถุดิบน้ำตาลโตนดเมืองเพชร และประเภทที่สองภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ไม่เชื่อมโยงกับแหล่งผลิตสินค้าจังหวัดเพชรบุรี เช่น การชิม การเลือกไข่เปิดอายุ 7 สัปดาห์จากจังหวัดนครศรีธรรมราช การเลือกใช้เผือกจากอำเภอบ้านหม้อ จังหวัดสระบุรี เป็นต้น แต่เมื่อสินค้าขนมหม้อแกงเมืองเพชรเป็นสินค้าระบบกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ภูมิปัญญาท้องถิ่นประเภทแรกเท่านั้นได้รับการอนุรักษ์ เพราะภูมิปัญญาท้องถิ่นนี้สอดคล้องกับเงื่อนไขมาตรา 3 พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ส่วนภูมิปัญญาท้องถิ่นประเภทที่สอง

ไม่ได้รับประโยชน์จากกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ในอนาคตภูมิปัญญาท้องถิ่นดังกล่าวอาจสูญหาย

(2) พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ไม่ปกป้องพหุวัฒนธรรมสินค้าอาหารไทย ทั้ง ๆ ที่ตามปกติสินค้าอาหารไทยเป็นผลผลิตจากการผสมผสานวัฒนธรรมอาหารชาวต่างชาติเข้ากับภูมิปัญญาของชาวไทย ชาวไทยจึงมีสูตรสินค้าอาหารไทยใหม่ ๆ เกิดขึ้นตลอดเวลา แต่เมื่อผู้ผลิตสินค้าอาหารไทยจำเป็นต้องรักษาความเชื่อมโยงระหว่างคุณภาพชื่อเสียง คุณลักษณะเฉพาะของสินค้ากับแหล่งภูมิศาสตร์ที่ผลิตสินค้าตามมาตรา 3 พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ผลคือผู้ผลิตสินค้าอาหารไทยไม่สามารถผลิตอาหารไทยสูตรใหม่ และผู้ผลิตต้องใช้สูตรอาหารไทย ซึ่งสูตรอาหารไทยนี้เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เชื่อมโยงกับแหล่งผลิตสินค้าของตนเท่านั้น

(3) พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 มีผลต่อการสืบทอดและส่งต่อภูมิปัญญาท้องถิ่นสินค้าอาหารไทย เพราะกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไม่มีวัตถุประสงค์ปกป้องภูมิปัญญาท้องถิ่น แต่กฎหมายฉบับนี้ต้องการปกป้องประโยชน์ทางการค้า และปกป้องผู้บริโภค เพื่อไม่ให้ผู้บริโภคสับสนหลงผิดในการเลือกซื้อสินค้า พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ไม่มีบทบัญญัติเกี่ยวกับการสืบทอดส่งต่อภูมิปัญญาท้องถิ่นสินค้าอาหารไทย การสืบทอดส่งต่อภูมิปัญญาท้องถิ่นจึงไม่ได้รับการปกป้องตามกฎหมายฉบับนี้

2. แนวทางที่เหมาะสมต่อการแก้ไขหรือร่างกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นอาหารไทย โดยกฎหมายดังกล่าวสอดคล้องกับพันธกรณีตามสนธิสัญญาระหว่างประเทศและสิทธิชุมชนตามกฎหมายรัฐธรรมนูญ รวมถึงรองรับการเกิดประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (AEC)

ด้วยผลสรุปข้อมูลมาตรการกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของประเทศไทย และกลุ่มประเทศที่เลือกศึกษาว่า กฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์มีประโยชน์โดยตรงต่อการปกป้องผลประโยชน์ทางการค้า และประโยชน์ทางอ้อมต่อการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น แต่กฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไม่ปกป้องภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ผลิตสินค้า คณะผู้วิจัยจึงกำหนดแนวทางแก้ไขหรือร่างพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2556 แยกเป็น 3 แนวทาง ดังนี้

1) แนวทางแก้ไขหรือร่างกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ เพื่อการปกป้องประโยชน์ทางการค้าสินค้าอาหารไทย

คณะผู้วิจัยมีจุดมุ่งหมายว่า กฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ต้องมีผลการบังคับใช้ระดับสากล สินค้าอาหารไทยควรได้รับการปกป้องตามกฎหมายของกลุ่มประเทศที่เลือกศึกษา ไม่ว่าจะเป็นประเทศมาเลเซีย ประเทศอินโดนีเซีย ประเทศสิงคโปร์ ประเทศอินเดีย รวมทั้งรองรับการเกิดประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (AEC)

คณะผู้วิจัยจึงกำหนดแนวทางการแก้ไขหรือร่างพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ว่า การแก้ไขกฎหมายฉบับนี้ต้องเป็นไปตามหลักสอดคล้องหลักการผูกขาดสิทธิ และหลักจำเป็นรักษาสมดุลตามข้อ 22 ถึงข้อ 24 ความตกลงทริพส์ ส่งผลให้แนวทางการแก้ไขหรือร่างพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 มี 2 ประการ

(1) ประเทศไทยต้องไม่แก้ไข เพิ่มเติม ตัดทอนบทบัญญัติพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 เพื่อไม่ขัดต่อหลักความสอดคล้อง หลักการผูกขาดสิทธิ และหลักจำเป็นรักษาสมดุลตามข้อ 22 ถึงข้อ 24 ความตกลงทริปส์ ซึ่งปรากฏผลสรุปดังนี้

ประการแรก ประเทศไทยไม่สามารถแก้ไข ตัดทอนเนื้อหาบทบัญญัติมาตรา 3 พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 โดยเฉพาะอย่างยิ่งข้อความว่า

“สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ หมายความว่า ชื่อ สัญลักษณ์หรือสิ่งอื่นใดที่ใช้เรียกหรือใช้แทนแหล่งภูมิศาสตร์และที่สามารถบ่งบอกว่าสินค้าที่เกิดจากแหล่งภูมิศาสตร์นั้นเป็นสินค้าที่มีคุณภาพ ชื่อเสียง หรือคุณลักษณะเฉพาะของแหล่งภูมิศาสตร์ดังกล่าว”

เพราะเนื้อหาบทบัญญัติดังกล่าวเป็นไปตามหลักความสอดคล้องกับข้อ 22.1 ความตกลงทริปส์ ซึ่งประเทศไทยและกลุ่มประเทศที่เลือกศึกษาจำเป็นต้องบัญญัติกฎหมายคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์

ประการที่สอง ประเทศไทยไม่สามารถแก้ไข เพิ่มเติม ตัดทอนเนื้อหาบทบัญญัติมาตรา 25 พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 เพื่อไม่ให้ขัดต่อหลักการผูกขาดสิทธิ (monopoly rights) ตามความตกลงทริปส์ โดยมาตรา 25 พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 บัญญัติว่า

“มาตรา 25 เมื่อมีการขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์สำหรับสินค้าใดแล้ว ผู้ผลิตสินค้านั้นซึ่งอยู่ในแหล่งภูมิศาสตร์ของสินค้านั้นหรือผู้ประกอบการค้าเกี่ยวกับสินค้านั้นมีสิทธิใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่ขึ้นทะเบียนกับสินค้าที่ระบุตามเงื่อนไขที่นายทะเบียนกำหนด”

เพราะข้อ 22 ถึงข้อ 24 ความตกลงทริปส์มอบสิทธิผูกขาดแก่ผู้ผลิตสินค้าและผู้ประกอบการค้าสินค้า ภายใต้เงื่อนไขว่า สิทธิผูกขาดนี้เป็นสิทธิร่วมของผู้ผลิตสินค้าทุกคน และผู้ผลิตสินค้าในพื้นที่ใดมีมากกว่าหนึ่งราย ผู้ผลิตเหล่านี้ล้วนมีสิทธิใช้ตราสัญลักษณ์สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์

ประการที่สาม ประเทศไทยไม่สามารถแก้ไข เพิ่มเติม ตัดทอนเนื้อหาพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 เพื่อการปกป้องภูมิปัญญาท้องถิ่นสินค้าอาหารไทย เพราะการแก้ไขดังกล่าวขัดต่อหลักจำเป็นรักษาสมดุล (need to balance) ซึ่งภูมิปัญญาท้องถิ่นต้องเป็นงานสาธารณะ (public domain) เพื่อบุคคลใด ๆ สามารถเข้าถึงและต่อยอดหรือดัดแปลงภูมิปัญญาท้องถิ่นสินค้าอาหารไทย จนสูตรอาหารไทยใหม่เกิดขึ้น และบุคคลนั้นสามารถได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญา

(2) ประเทศไทยสามารถแก้ไข เพิ่มเติม ตัดทอนบทบัญญัติพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 เพราะการดำเนินการเหล่านี้ไม่ขัดต่อหลักสอดคล้อง หลักการผูกขาดสิทธิ และหลักจำเป็นรักษาสมดุลตามข้อ 22 ถึงข้อ 24 ความตกลงทริปส์ ดังนี้

ประการแรก ประเทศไทยสามารถเพิ่มเติมเนื้อหาบทบัญญัติมาตรา 3 พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 เพราะความตกลงทริปส์ยอมรับว่าประเทศสมาชิกมีนโยบายแห่งรัฐแตกต่างกัน ประเทศสมาชิกจึงสามารถเพิ่มเติมเนื้อหากฎหมายคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ได้ ตราบเท่าที่การดำเนินการดังกล่าวไม่ขัดต่อข้อ 22.1 ความตกลงทริปส์

ประการที่สอง ประเทศไทยสามารถแก้ไข หรือตัดทอนบทบัญญัติมาตรา 7 พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 เพราะมาตรานี้ไม่ใช่เนื้อหาตามข้อ 22 ถึงข้อ 24 ความตกลงทริปส์ แต่มาตรา 7 ดังกล่าวเป็นข้อกำหนดผู้ขอขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ซึ่งประเทศไทยสามารถบัญญัติได้โดยไม่ขัดต่อพันธกรณีความตกลงทริปส์

ประการที่สาม ประเทศไทยสามารถตรากฎกระทรวงที่อาศัยอำนาจตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 เพื่อให้การให้อำนาจแก่นายทะเบียนกรมทรัพย์สินทางปัญญา กระทรวงพาณิชย์ และลดการใช้ดุลพินิจของนายทะเบียน และเป็นไปตามหลักไม่มีกฎหมาย ไม่มีอำนาจ ซึ่งวิธีการนี้ไม่ขัดต่อพันธกรณีความตกลงทริปส์

2) แนวทางแก้ไขหรือร่างกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ เพื่อการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นสินค้าอาหารไทย

คณะผู้วิจัยมีจุดมุ่งหมายว่า กฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ต้องมีผลการบังคับใช้ระดับสากล สินค้าอาหารไทยควรได้รับการปกป้องตามกฎหมายของกลุ่มประเทศที่เลือกศึกษา ไม่ว่าจะเป็นประเทศมาเลเซีย ประเทศอินโดนีเซีย ประเทศสิงคโปร์ ประเทศอินเดีย รวมทั้งรองรับการเกิดประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (AEC) ซึ่งคณะผู้วิจัยมีแนวทางแก้ไขกฎหมายฉบับนี้ 2 ประการ

ประการแรก ประเทศไทยสามารถแก้ไข เพิ่มเติมเรื่องลักษณะสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ สินค้า และแหล่งภูมิศาสตร์ เพื่อผู้ผลิตสินค้าอาหารไทยมีโอกาสเพิ่มขึ้นต่อการขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ เมื่อกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์มีเนื้อหาสอดคล้องกับกรรมวิธีการผลิตสินค้าอาหารไทย ธรรมเนียมการใช้ชื่อเรียกแหล่งภูมิศาสตร์กับสินค้าอาหารไทย ซึ่งประเทศไทยดำเนินการได้โดยไม่ขัดต่อพันธกรณีความตกลงทริปส์

ประการที่สอง ประเทศไทยสามารถแก้ไข เพิ่มเติมเรื่องผู้ขอขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามมาตรา 7 พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ส่งผลให้ส่วนราชการ หน่วยงานของรัฐที่ไม่เป็นนิติบุคคลมีสิทธิขอขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ในฐานะหน่วยงานรัฐเหล่านี้เป็นผู้ติดต่อประสานงานกับผู้ผลิตสินค้าในชุมชนท้องถิ่น และหน่วยงานรัฐเหล่านี้เป็นพี่เลี้ยงช่วยเหลือผู้ผลิตสินค้าในชุมชนท้องถิ่น

นอกจากนี้ คณะผู้วิจัยได้ผลสรุปต่อการปกป้องภูมิปัญญาท้องถิ่นสินค้าอาหารไทยว่า พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม พ.ศ. 2559 เป็นกฎหมายที่เหมาะสมต่อการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นสินค้าอาหารไทย ภายใต้เหตุผล 2 ข้อ

1. พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม พ.ศ. 2559 เป็นกฎหมายวัฒนธรรม กฎหมายฉบับนี้มีเจตนารมณ์ส่งเสริม ปกป้อง และมุ่งต่อการสืบทอดส่งต่อภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ไม่มีเจตนารมณ์ดังกล่าว

2. กระทรวงวัฒนธรรมเป็นผู้ปฏิบัติการกิจด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม พ.ศ. 2559 กระทรวงวัฒนธรรมมีความพร้อมทั้งงบประมาณและบุคลากร ซึ่งกรมทรัพย์สินทางปัญญา กระทรวงพาณิชย์ไม่มีความพร้อมด้านนี้

อย่างไรก็ดี การใช้พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม พ.ศ. 2559 ปกป้องภูมิปัญญาท้องถิ่นสินค้าอาหารไทยมีข้อจำกัด เพราะรัฐเป็นผู้ดำเนินการ แต่ชุมชนท้องถิ่นไม่มีสิทธิในภูมิปัญญาท้องถิ่น ชุมชนท้องถิ่นมีบทบาทเพียงผู้สืบทอดประเพณีวัฒนธรรม หากชุมชนท้องถิ่นถูกละเมิดภูมิปัญญาท้องถิ่น ชุมชนท้องถิ่นไม่มีสิทธิเรียกร้องต่อผู้กระทำละเมิด

คณะผู้วิจัยจึงมีบทสรุปแนวทางการปกป้องภูมิปัญญาท้องถิ่นสินค้าอาหารไทยว่า ประเทศไทยจำเป็นต้องใช้ประโยชน์จากทั้งพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ร่วมกับกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาฉบับอื่น ๆ และพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม พ.ศ. 2559 เพื่อคุ้มครองผลประโยชน์ของชาติทุกด้าน เพราะกฎหมายเหล่านี้เกิดขึ้นจากสนธิสัญญาระหว่างประเทศ ประเทศสมาชิกสนธิสัญญาระหว่างประเทศเหล่านี้พร้อมมอบความคุ้มครองแก่สินค้าไทย หากประเทศไทยเป็นสมาชิกสนธิสัญญาระหว่างประเทศเหล่านี้ เช่น กรณี 170 ประเทศสมาชิกอนุสัญญาว่าด้วยการสงวนรักษามรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ ค.ศ. 2003 พร้อมปกป้องภูมิปัญญาท้องถิ่นสินค้าอาหารไทย เป็นต้น

3) แนวทางแก้ไขหรือร่างกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่สอดคล้องกับพันธกรณีความตกลงทริปส์และสิทธิชุมชนตามกฎหมายรัฐธรรมนูญ

คณะผู้วิจัยได้กำหนดแนวทางแก้ไขพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 เพื่อสอดคล้องกับพันธกรณีความตกลงทริปส์และสิทธิชุมชนตามกฎหมายรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ภายใต้แนวคิด 2 ประการ

ประการแรก การแก้ไขพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ต้องไม่ขัดหรือแย้งกับสิทธิชุมชนรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ซึ่งแนวทางการแก้ไขนี้เป็นไปตามหลักความเป็นกฎหมายสูงสุดของรัฐธรรมนูญ ซึ่งผู้แก้ไขกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ต้องอาศัยอำนาจตามรัฐธรรมนูญ การแก้ไขกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์จึงไม่อาจขัดหรือแย้งกับสิทธิชุมชนตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย

ประการที่สอง ผู้แก้ไขกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ต้องกระทำการโดยชอบด้วยกฎหมาย เพื่อไม่ขัดต่อมาตรา 5 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ฉบับประชาติเมื่อวันที่ 7 สิงหาคม พ.ศ. 2559 บัญญัติว่า “...การกระทำใดขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ บทบัญญัติหรือการกระทำนั้นเป็นอันใช้บังคับมิได้”

ภายใต้แนวทางการแก้ไขตามหลักความเป็นกฎหมายสูงสุดของรัฐธรรมนูญข้างต้น เมื่อคณะผู้วิจัยนำมาผสานกับแนวทางการแก้ไขพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 แล้ว ผลลัพธ์คือ แนวทางการแก้ไขพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ในสามประการ ประการแรกชุมชนท้องถิ่นต้องเป็นเจ้าของสิทธิ ประการที่สองสิทธิชุมชนเป็นสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญา เพื่อผูกขาดการใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ และประการที่สามกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์จำเป็นต้องรักษาสมดุลระหว่างประโยชน์ชุมชนและประโยชน์สาธารณะ ดังนี้

กรณีแรก การใช้พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ทำให้เกิดความชัดเจนเกี่ยวกับสิทธิชุมชนตามรัฐธรรมนูญ จากที่นักกฎหมายเคยมีข้อโต้แย้งว่า สิทธิชุมชนตามรัฐธรรมนูญไม่มีความชัดเจน ไม่ว่าจะผู้ใดเป็นตัวแทนชุมชนท้องถิ่น จำนวนสมาชิกของชุมชน

ท้องถิ่น ขอบเขตที่ตั้งชุมชนเป็นเช่นใด แต่เมื่อกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์มีผลบังคับใช้ ภายใต้ระบบขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ค่าขอขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ระบุข้อมูลต่าง ๆ ซึ่งข้อมูลเหล่านี้สร้างความชัดเจนแก่สิทธิชุมชนตามกฎหมายรัฐธรรมนูญ เช่น ชุมชนท้องถิ่นคือผู้ผลิตสินค้าทุกรายในแหล่งภูมิศาสตร์ตามค่าขอขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ที่ตั้งชุมชนท้องถิ่นอยู่ในจังหวัด ตำบล อำเภอ และผู้ผลิตสินค้าที่ใช้ตราสัญลักษณ์สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ กรมทรัพย์สินทางปัญญาประกาศไว้ในประกาศกระทรวงพาณิชย์ เป็นต้น

กรณีที่สอง สิทธิชุมชนตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 เป็นสิทธิผูกขาดการใช้ชื่อสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ เพื่อการจำหน่ายสินค้าของผู้ผลิตสินค้าในแหล่งภูมิศาสตร์ตามข้อ 22.2 ความตกลงทริปส์

กรณีที่สาม พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ตั้งอยู่บนหลักจำเป็นรักษาสสมดุลระหว่างประโยชน์ของชุมชนและประโยชน์สาธารณะ ซึ่งวิธีการนี้สอดคล้องกับหลักจำเป็นรักษาสสมดุลตามความตกลงทริปส์ และวิธีการนี้สอดคล้องกับหลักประโยชน์สาธารณะสำคัญกว่าประโยชน์ของปัจเจกชนและชุมชนตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย

เช่นนี้สถานะภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ผลิตสินค้าอาหารไทย คือการเป็นข้อมูลสาธารณะหรืองานสาธารณะ สาธารณชนเข้าถึงและใช้ประโยชน์ได้อย่างปราศจากข้อจำกัดตามกฎหมาย วิธีการเช่นนี้ไม่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยเช่นกัน

3. การแก้ไขหรือยกร่างตัวอย่างกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับการปกป้องภูมิปัญญาท้องถิ่นอาหารไทย ซึ่งหน่วยราชการที่เกี่ยวข้องสามารถนำผลการวิจัยไปใช้เป็นแนวทางการแก้ไขกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์

คณะผู้วิจัยได้ผลสรุปต่อการแก้ไขพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ของประเทศไทย เพื่อการบังคับใช้กฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์มีผลในประเทศที่เลือกศึกษาและประเทศสมาชิกความตกลงทริปส์ ดังนี้

1) การแก้ไขหรือร่างกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ เพื่อการปกป้องประโยชน์ทางการค้าสินค้าอาหารไทย

คณะผู้วิจัยได้ผลสรุปต่อการแก้ไขกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ เพื่อการปกป้องประโยชน์ทางการค้าสินค้าอาหารไทย 5 ประการ

(1) การแก้ไขลักษณะสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามมาตรา 3 พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 จากเดิมที่มาตรานี้บัญญัติว่า

“สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ หมายความว่า ชื่อ สัญลักษณ์หรือสิ่งอื่นใดที่ใช้เรียกหรือใช้แทนแหล่งภูมิศาสตร์และที่สามารถบ่งบอกว่าสินค้าที่เกิดจากแหล่งภูมิศาสตร์นั้นเป็นสินค้าที่มีคุณภาพ ชื่อเสียง หรือคุณลักษณะเฉพาะของแหล่งภูมิศาสตร์ดังกล่าว”

โดยที่เนื้อหาของบทบัญญัติข้างต้นไม่อาจแก้ไข เพราะเนื้อหาของบทบัญญัตินี้เป็นพันธกรณีตามข้อ 22.1 ความตกลงทริปส์ และประเทศไทยต้องบัญญัติเนื้อหาดังกล่าวตามหลักสอดคล้องตามความตกลงทริปส์ เพื่อที่สินค้าตามมาตรานี้มีคุณภาพ ชื่อเสียง หรือคุณลักษณะเฉพาะเชื่อมโยงกับแหล่งภูมิศาสตร์ที่ผลิตสินค้า ไม่เช่นนั้นสินค้าอาหารไทยจะไม่ได้รับการขึ้นทะเบียนตามกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ แต่แม้ประเทศไทยไม่สามารถตัดทอน หรือแก้ไขมาตรา 3

พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ประเทศไทยยังสามารถเพิ่มเติมมาตรฐานดังกล่าว หากข้อความที่เพิ่มเติมเป็นไปตามแนวนโยบายของประเทศ ซึ่งนโยบายนี้คือนโยบายครัวของโลก (kitchen of the world) แต่ข้อความที่เพิ่มต้องไม่ปกป้องภูมิปัญญาท้องถิ่น

คณะผู้วิจัยจึงขอเพิ่มข้อความเกี่ยวกับการผลิตสินค้าอาหารไทย โดยข้อความนี้สอดคล้องกับธรรมเนียมการผลิตสินค้าอาหารไทย ไม่ว่าจะผู้ผลิตใช้วัตถุดิบจากหลายแห่ง สถานที่ผลิตสินค้าเป็นเพียงสถานที่ปรุงอาหารไม่ใช่แหล่งผลิตวัตถุดิบ สภาพเช่นนี้เป็นไปตามผลสรุปจากวิจัยสินค้าอาหารไทยตัวยำกุ่ม แกงมัสมั่น ขนมหม้อแกงเมืองเพชร ขนมสาลีเมืองสุพรรณ เช่น สินค้าขนมหม้อแกงเมืองเพชร ผู้ผลิตใช้วัตถุดิบในท้องถิ่นตนหรือแหล่งภูมิศาสตร์ของตนรายการเดียว ได้แก่ น้ำตาลโตนดเมืองเพชร ส่วนไข่เป็ดนำเข้าจากจังหวัดนครศรีธรรมราช เพื่อนำเข้าจากอำเภอบ้านหม้อ จังหวัดสระบุรี เป็นต้น

ทั้งนี้ คณะผู้วิจัยใช้แนวคิดเพิ่มข้อความลงในมาตรา 3 พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 จากการเทียบกับมาตรา 1 (3) (e) กฎหมาย GI Act ประเทศอินเดีย ซึ่งมาตรานี้บัญญัติว่า “สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ หมายถึง...สินค้าถูกผลิตเพียงขั้นตอนหนึ่งในพื้นที่ หรือสินค้าที่ถูกผลิตบางขั้นตอนในพื้นที่ หรือสินค้าที่ถูกเตรียมในพื้นที่ซึ่งพื้นที่ดำเนินการดังกล่าว”

(2) การแก้ไขคำนิยามสินค้ามาตรา 3 พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 เพื่อที่สินค้าอาหารไทยเป็นสินค้าตามกฎหมาย และการแก้ไขสอดคล้องกับแนวปฏิบัติงานนายทะเบียน กระทรวงพาณิชย์ ซึ่งนายทะเบียนได้จำแนกประเภทสินค้า 7 ประเภท โดยสินค้าอาหารไทยเป็นสินค้าประเภทหนึ่งในเจ็ดของกระทรวงพาณิชย์ และการแก้ไขเช่นนี้เป็นแก้ปัญหานายทะเบียน กระทรวงพาณิชย์ ภายใต้อำนาจไม่มีกฎหมายไม่มีอำนาจ เพราะปัจจุบันนายทะเบียนดำเนินการโดยไม่มีกฎหมายรองรับ

ส่วนแนวทางการแก้ไขคำนิยามสินค้ามาตรา 3 พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 นั้น คณะผู้วิจัยใช้ต้นแบบจากมาตรา 11 กฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ประเทศมาเลเซียที่มอบอำนาจแก่นายทะเบียน เพื่อที่นายทะเบียนสามารถออกกฎกระทรวงจำแนกสินค้าในอนาคตด้วยตนเอง

(3) การแก้ไขคำนิยามแหล่งภูมิศาสตร์ตามมาตรา 3 พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 เพื่อมาตรานี้สอดคล้องกับการใช้ชื่อแหล่งภูมิศาสตร์สินค้าอาหารไทย เพราะคณะผู้วิจัยได้ผลการวิจัย 2 ประการ

1. ชาวไทยใช้ชื่อแหล่งภูมิศาสตร์สินค้าอาหาร 2 รูปแบบ คือการใช้ชื่อแหล่งภูมิศาสตร์ตามมาตรา 3 พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 เช่น ขนมหม้อแกงเมืองเพชร ขนมสาลีเมืองสุพรรณ เป็นต้น และการใช้คำศัพท์ที่ไม่ใช่ชื่อแหล่งภูมิศาสตร์ตามกฎหมายฉบับนี้ เช่น ชื่อย่าน ถนน ตรอก ซอย หรือชื่อสถานที่สำคัญใกล้เคียง เป็นต้น

2. นักกฎหมายไทยตีความว่า คำศัพท์ที่ไม่ใช่ชื่อแหล่งภูมิศาสตร์เป็นท้องถิ่นตามมาตรา 3 พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 วิธีนี้ปราศจากความแน่นอน และนักกฎหมายอาจเปลี่ยนการตีความในอนาคต หากข้อเท็จจริงอันเป็นสาระสำคัญเปลี่ยนแปลงไป

คณะผู้วิจัยจึงเสนอการแก้ไขคำนิยามแหล่งภูมิศาสตร์ตามมาตรา 3 พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 การแก้ไขนี้ไม่ขัดต่อหลักความสอดคล้องตามความตกลงทริปส์ เพราะคำนิยามแหล่งภูมิศาสตร์ไม่ใช่เนื้อหาในข้อ 22 ถึงข้อ 24 ความตกลงทริปส์

(4) การแก้ไขผู้ขอขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามมาตรา 7 (1) พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 เพราะส่วนราชการ หน่วยงานราชการของรัฐที่ไม่เป็นนิติบุคคลไม่มีสิทธิขอขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ แม้ว่าส่วนราชการ หน่วยงานราชการของรัฐที่ไม่เป็นนิติบุคคลเป็นผู้ติดต่อประสานงานกับผู้ผลิตสินค้าในชุมชนท้องถิ่น เช่น สถาบันอาหารไม่มีสถานะเป็นนิติบุคคล แต่กระทรวงอุตสาหกรรมเป็นนิติบุคคลตามกฎหมาย ส่งผลให้สถาบันอาหารผู้ติดต่อประสานงานกับผู้ผลิตสินค้าอาหารไทยไม่สามารถขอขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เป็นต้น

(5) การยกเลิกผู้ขอขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามมาตรา 7 (3) พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 เพราะปัจจุบันกลุ่มผู้บริโภคหรือองค์กรผู้บริโภคสินค้าที่ใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ได้ขอขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์จำนวนมาก แต่กลุ่มผู้บริโภคหรือองค์กรผู้บริโภคเหล่านี้ไม่มีความรู้ทางกฎหมาย และบุคคลเหล่านี้ไม่เคยติดต่อกับผู้ผลิตสินค้าในชุมชนท้องถิ่น ส่งผลให้นายทะเบียนต้องรับภาระงานจำนวนมาก ท้ายที่สุดนายทะเบียน กรมทรัพย์สินทางปัญญา กระทรวงพาณิชย์ต้องปฏิเสธคำขอขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เหล่านี้

คณะผู้วิจัยไม่แก้ไขผู้ใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์มาตรา 3 และมาตรา 25 พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 เพื่อไม่ขัดต่อหลักความสอดคล้องและหลักการผูกขาดสิทธิตามความตกลงทริปส์ รวมทั้งพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ต้องไม่ปกป้องภูมิปัญญาท้องถิ่นสินค้าอาหารไทย

2. แนวทางแก้ไขหรือร่างกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เพื่อการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นสินค้าอาหารไทย

แม้ว่าพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ไม่ปกป้องภูมิปัญญาท้องถิ่นสินค้าอาหารไทย แต่กฎหมายฉบับนี้มีประโยชน์ทางอ้อมต่อการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น เมื่อผู้ผลิตสินค้าใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นผลิตสินค้า คณะผู้วิจัยนำเสนอการแก้ไขพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 เพื่อการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น ดังนี้

ประการแรก ประเทศไทยสามารถแก้ไขเพิ่มเติมมาตรา 3 เรื่องลักษณะสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ สินค้า และแหล่งภูมิศาสตร์ เพื่อให้ผู้ผลิตสินค้าอาหารไทยมีโอกาสขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เพิ่มขึ้น เมื่อกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์มีเนื้อหาสอดคล้องกับกรรมวิธีการผลิตสินค้าอาหารไทย ธรรมเนียมการใช้ชื่อเรียกแหล่งภูมิศาสตร์กับสินค้าอาหารไทย

ประการที่สอง ประเทศไทยสามารถแก้ไขเพิ่มเติมมาตรา 7 เรื่องผู้ขอขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ เพื่อส่วนราชการ หน่วยงานราชการของรัฐที่ไม่เป็นนิติบุคคลมีสิทธิขอขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ และหน่วยงานรัฐเหล่านี้เป็นผู้ช่วยเหลือผู้ผลิตสินค้าในชุมชนท้องถิ่น

คณะผู้วิจัยได้ผลสรุปว่า หากชุมชนท้องถิ่นได้รับประโยชน์จากกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เพิ่มขึ้น และผู้ผลิตสินค้าในแต่ละจังหวัดมีโอกาสขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์มากกว่า 1 รายการสินค้า ผู้ผลิตเหล่านี้ย่อมต้องอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ใช้ผลิตสินค้าเพิ่มขึ้น เช่น จังหวัดเพชรบุรี ชาวเพชรบุรีอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการผลิตสินค้าอย่างน้อย 2 รายการ คือขนมหม้อแกงเมืองเพชร น้ำตาลโตนดเมืองเพชร เป็นต้น

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1. การแก้ไขพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 เพื่อปกป้องผลประโยชน์ทางการค้าและการอนุรักษ์สินค้าอาหารไทย

1) คณะผู้วิจัยขอเพิ่มเติมข้อความต่อท้ายคำนิยามลักษณะสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ มาตรา 3 พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ว่า “และสินค้าที่ถูกผลิตเพียงขั้นตอนหนึ่งในพื้นที่ หรือสินค้าที่ถูกผลิตบางขั้นตอนในพื้นที่ หรือสินค้าที่ถูกเตรียมในพื้นที่ซึ่งพื้นที่ดำเนินกิจกรรมดังกล่าว ซึ่งพื้นที่นี้เป็นพื้นที่ในดินแดน ภูมิภาค หรือท้องถิ่น”

2) คณะผู้วิจัยขอเพิ่มเติมต่อท้ายคำนิยามสินค้าตามมาตรา 3 พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ว่า “อาหารหรือผลิตภัณฑ์อื่นตามที่กฎหมายกำหนด” โดยคำว่า “ตามที่กฎหมายกำหนด” คือการมอบอำนาจแก่กระทรวงพาณิชย์ เพื่อกระทรวงพาณิชย์สามารถบัญญัติกฎกระทรวงจำแนกประเภทสินค้าประเภทใหม่ในอนาคต ในฐานะกฎกระทรวงเป็นผลผลิตของฝ่ายบริหารหรือกฎหมายลำดับรอง ซึ่งกฎกระทรวงนี้อาศัยอำนาจจากพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 และกฎกระทรวงสร้างผลการบังคับใช้ที่เป็นรูปธรรม โดยกฎกระทรวงต้องไม่มีบทกำหนดโทษ

3) คณะผู้วิจัยขอเพิ่มเติมข้อความต่อท้ายคำนิยามแหล่งภูมิศาสตร์ตามมาตรา 3 พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ว่า “แหล่งภูมิศาสตร์ หมายความว่า... สัญลักษณ์หรือสิ่งอื่นใดที่ใช้เรียกหรือใช้แทนท้องถิ่น” ส่งผลให้ไม่ว่าชาวไทยใช้คำศัพท์เรียกสินค้าอาหารไทยเช่นใด หากคำศัพท์เหล่านี้เป็นสัญลักษณ์ที่บ่งบอกถึงแหล่งภูมิศาสตร์ ชาวไทยมีโอกาสขอขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์กับสินค้าอาหารไทย

4) คณะผู้วิจัยขอเพิ่มเติมข้อความต่อท้ายมาตรา 7 (1) พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ว่า “หรือส่วนราชการ หน่วยราชการของรัฐ หรือองค์กรอื่นของรัฐที่ไม่เป็นนิติบุคคล” เพื่อส่วนราชการ หน่วยราชการของรัฐ หรือองค์กรอื่นของรัฐที่ไม่เป็นนิติบุคคลขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ได้ และการเพิ่มข้อความนี้ไม่ขัดต่อหลักกฎหมายมหาชน เพราะโดยทั่วไปสถานะของของส่วนราชการ หน่วยราชการของรัฐ หรือองค์กรอื่นของรัฐเป็นเพียงองคาพยพของรัฐ รัฐเท่านั้นที่เป็นนิติบุคคลตามกฎหมาย และการเพิ่มข้อความดังกล่าวไม่ขัดต่อพันธกรณีความตกลงทริปส์ เนื่องจากการเพิ่มข้อความเช่นนี้เป็นไปตามแนวนโยบายแห่งรัฐ

5) คณะผู้วิจัยขอเสนอยกเลิกมาตรา 7 (3) พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ซึ่งการยกเลิกมาตรานี้สอดคล้องกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์กลุ่มประเทศที่เลือกศึกษา โดยผู้ขอขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์มีเพียงสองประเภท ประเภทแรกผู้ผลิต

ผู้ประกอบการค้าในแหล่งภูมิศาสตร์ ประเภทที่สองส่วนราชการ หน่วยราชการของรัฐ หรือองค์กรอื่นของรัฐ

2. การใช้ประโยชน์จากพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ร่วมกับกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาฉบับอื่น และพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม พ.ศ. 2559

1) ประเทศไทยควรใช้ประโยชน์จากพระราชบัญญัติสิทธิบัตร พ.ศ. 2522 ร่วมกับพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ในฐานะที่กฎหมายเหล่านี้เป็นกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญา ผู้ผลิตสินค้าอาหารไทยสามารถใช้ประโยชน์จากกฎหมายทั้งสองฉบับเพื่อการปกป้องผลประโยชน์สินค้าอาหารไทยใน 162 ประเทศสมาชิกความตกลงทริปส์ เพราะประเทศสมาชิกเหล่านี้มีพันธกรณีต้องมอบความคุ้มครองแก่ประเทศไทย ภายใต้หลักการปฏิบัติเยี่ยงคนชาติ ซึ่งประเทศสมาชิกจะต้องปฏิบัติต่อคนชาติสมาชิกอื่นไม่ด้อยไปกว่าที่ปฏิบัติต่อคนชาติของตนเองในเรื่องเกี่ยวกับการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญา

2) ประเทศไทยควรใช้ประโยชน์จากพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม พ.ศ. 2559 เพื่อการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นสินค้าอาหารไทย แทนที่ใช้พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ปกป้องภูมิปัญญาท้องถิ่น เพราะกฎหมายฉบับนี้มีเจตนารมณ์อนุรักษ์และส่งเสริมการสืบทอดและส่งต่อภูมิปัญญาท้องถิ่น และประเทศสมาชิกอนุสัญญาว่าด้วยการสงวนรักษามรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ ค.ศ. 2003 จำนวน 170 ประเทศพร้อมให้ความคุ้มครองแก่มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมไทย

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยฉบับนี้สำเร็จเรียบร้อยได้ด้วยความสามารถของผู้มีพระคุณทั้งหลายซึ่งผู้วิจัยขอขอบพระคุณท่านศาสตราจารย์ ดร.จุมพต สายสุนทร ท่านได้เสียสละเวลาอันมีค่าเพื่อการให้คำแนะนำและมอบข้อคิดเห็นในการจัดทำงานวิจัย และท่านรองศาสตราจารย์ ดร.เจษฎ์ โทณะวณิก ซึ่งรับเป็นที่ปรึกษางานวิจัยและช่วยเหลือดูแลร่วมกับการมอบคำแนะนำแก่นักวิจัย รวมทั้งบรรดาเจ้าหน้าที่ภาครัฐและภาคเอกชน ไม่ว่าจะจากสำนักเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร กลุ่มสิ่งปฏิกูลทางภูมิศาสตร์ กระทรวงพาณิชย์ สถาบันอาหาร กระทรวงอุตสาหกรรม สมาคมบริษัท หลักทรัพย์ไทย ซึ่งท่านเหล่านี้มีส่วนสำคัญต่อการประสานงานและช่วยเหลืองานงานวิจัยฉบับนี้ สำเร็จลุล่วงด้วยดี ตลอดจนผู้ประกอบการผลิตสินค้าชุมชน ผู้ประกอบธุรกิจร้านอาหารไทย แม่ครัว ร้านอาหารไทยหลายๆ ท่าน ซึ่งท่านเหล่านี้ได้เสียสละเวลา เพื่อตอบคำถามการสัมภาษณ์เชิงลึก และท่านได้ให้ข้อสังเกตที่มีประโยชน์อย่างยิ่งต่อการจัดทำงานวิจัยฉบับนี้ ทำให้ผู้วิจัยมีความเข้าใจที่ชัดเจนยิ่งขึ้นจนงานวิจัยฉบับนี้เสร็จสิ้นอย่างสมบูรณ์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ทวีพฤทธิ์ ศิริศักดิ์บรรจง

หัวหน้าคณะวิจัย

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์หลักอยู่ที่การศึกษา ค้นคว้า และแสวงหาแนวทางที่เหมาะสมต่อการแก้ไขหรือร่างกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับการปกป้องภูมิปัญญาท้องถิ่นสินค้าอาหารไทย และกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ดังกล่าวต้องสอดคล้องกับพันธกรณีตามสนธิสัญญาระหว่างประเทศและสิทธิชุมชนตามกฎหมายรัฐธรรมนูญ รวมถึงรองรับการเกิดประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน AEC พร้อมกับการรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับมาตรการกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เพื่อการปกป้องสินค้าอาหารไทย ซึ่งหน่วยราชการที่เกี่ยวข้องสามารถนำผลการวิจัยไปใช้เป็นแนวทางการแก้ไขกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ โดยการวิจัยฉบับนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพสาขานิติศาสตร์ งานวิจัยจึงใช้วิจัยเอกสาร (documentary research) เป็นหลักร่วมกับการสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) การเก็บข้อมูลจากภาคสนาม (field research) การระดมความคิดของนักวิจัย ร่วมกับการสนทนากลุ่มผู้เกี่ยวข้องกับการใช้กฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ไม่ว่ากรมทรัพย์สินทางปัญญา นักวิชาการสาขานิติศาสตร์ ผู้พิพากษา และผู้ผลิตสินค้าอาหารไทย

งานวิจัยฉบับนี้ปรากฏผลการศึกษาว่า พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 เป็นกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาที่ตั้งอยู่บนสิทธิชุมชน โดยชุมชนท้องถิ่นเป็นเจ้าของสิทธิ กฎหมายฉบับนี้เกิดขึ้นจากการปฏิบัติตามพันธกรณีความตกลงทริปส์ขององค์การการค้าโลก และภายใต้หลักลำดับศักดิ์แห่งกฎหมายและความชอบด้วยกฎหมายของรัฐธรรมนูญ การมอบสิทธิชุมชนตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ไม่ขัดหรือแย้งต่อสิทธิชุมชนตามกฎหมายสูงสุดของประเทศไทย รวมทั้งการวิจัยมีผลสรุปสามประการ ดังนี้

ประการแรก การรวบรวมข้อมูลกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของกลุ่มประเทศที่เลือกศึกษาสี่ประเทศ ได้แก่ ประเทศมาเลเซีย ประเทศอินโดนีเซีย ประเทศสิงคโปร์ และประเทศอินเดีย ภายใต้ข้อ 22.2 ความตกลงทริปส์ที่บัญญัติว่า ประเทศสมาชิกต้องใช้วิธีการทางกฎหมายในลักษณะใด ๆ เพื่อป้องกันการใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่มิชอบ กลุ่มประเทศที่เลือกศึกษาและประเทศไทยจึงเลือกใช้ระบบกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ใน 3 รูปแบบ รูปแบบกฎหมายเฉพาะ (*sui generis*) ของประเทศมาเลเซีย ประเทศอินเดีย รวมทั้งประเทศไทย รูปแบบกฎหมายเครื่องหมายการค้าของประเทศอินโดนีเซีย และรูปแบบระบบผสมของประเทศสิงคโปร์

อย่างไรก็ดีระหว่างระบบกฎหมายสามรูปแบบข้างต้น รูปแบบกฎหมายเฉพาะมีความสอดคล้องกับแนวโน้มนโยบายครัวของโลก (kitchen of the world) ของรัฐบาลประเทศไทย แต่กฎหมายฉบับนี้ยังต้องปรับแก้ไขเนื้อหาบางส่วน เพื่อการปกป้องผลประโยชน์ทางการค้าในสินค้าอาหารไทย ไม่ว่าจะคำนิยามศัพท์สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ คำนิยามศัพท์สินค้า คำนิยามแหล่งภูมิศาสตร์ ผู้ขอขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ตามมาตรา 3 และ 7 พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ซึ่งบทบัญญัติเหล่านี้ไม่สอดคล้องกับกระบวนการผลิตสินค้าอาหารไทย และการปกป้องผลประโยชน์ทางการค้าสินค้าอาหารไทยควรใช้ประโยชน์จากกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ร่วมกับกฎหมายฉบับอื่น ๆ

ประการที่สอง การปกป้องภูมิปัญญาท้องถิ่นภายใต้พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 กฎหมายฉบับนี้ไม่มีวัตถุประสงค์ปกป้องภูมิปัญญาท้องถิ่นแต่

พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 มีผลทางอ้อมต่อการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น เมื่อผู้ผลิตสินค้าต้องควบคุมมาตรฐานการผลิตสินค้าตามภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อสินค้ามีคุณสมบัติความเชื่อมโยงระหว่างแหล่งภูมิศาสตร์ที่ผลิตสินค้ากับคุณภาพ ชื่อเสียง คุณลักษณะเฉพาะของสินค้าตามมาตรา 3 พระราชบัญญัติสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ส่งผลให้ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ผลิตสินค้าอาหารไทยได้รับการอนุรักษ์ แต่การใช้พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 สร้างผลกระทบต่อภูมิปัญญาท้องถิ่น ดังนี้

กรณีแรก ผลกระทบต่อการคงอยู่และสูญหายของภูมิปัญญาท้องถิ่นสินค้าอาหารไทย การใช้พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 มีผลต่อการคงอยู่ของภูมิปัญญาท้องถิ่นสินค้าอาหารไทย เนื่องจากธรรมชาติสินค้าอาหารไทยแต่ละชนิดมีสูตรการปรุงตามภูมิปัญญาท้องถิ่นหลายสูตร แต่เมื่อสินค้าอาหารไทยเป็นสินค้าในระบบสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ผู้ผลิตในระบบสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์จำเป็นต้องผลิตสินค้าสูตรการผลิตเดียวกันภายใต้ข้อกำหนดมาตรฐานสินค้าและการรักษามาตรฐานสินค้าตามมาตรา 3 พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ผลก็คือสูตรการผลิตอาหารตามภูมิปัญญาท้องถิ่นใดได้รับการคัดสรรจากผู้ผลิต เพื่อการผลิตสินค้าตามข้อกำหนดมาตรฐานการผลิต สูตรการผลิตสินค้าอาหารไทยดังกล่าวย่อมคงอยู่ในทางกลับกัน การที่กฎหมายฉบับนี้ไม่ปกป้องภูมิปัญญาท้องถิ่น แต่กฎหมายฉบับนี้มีประโยชน์ทางอ้อมต่อการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น การใช้กฎหมายฉบับนี้มีผลต่อการลดความหลากหลายของสูตรการผลิตสินค้าอาหารไทยตามภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาท้องถิ่นใดขาดคุณสมบัติความเชื่อมโยงคุณภาพ ชื่อเสียง คุณลักษณะเฉพาะของสินค้ากับแหล่งภูมิศาสตร์ที่ผลิตสินค้า ภูมิปัญญาท้องถิ่นนี้ไม่ได้รับประโยชน์ทางอ้อมการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นจากกฎหมายฉบับนี้ และการใช้กฎหมายฉบับนี้ยังไม่สอดคล้องกับข้อเท็จจริงการอพยพย้ายฐานการผลิตสินค้าของผู้สืบทอดประเพณีวัฒนธรรมสินค้าอาหารไทย ทั้งหมดนี้ล้วนมีผลต่อการสูญหายภูมิปัญญาท้องถิ่นสินค้าอาหารไทยทั้งสิ้น

กรณีที่สอง พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ไม่สามารถปกป้องการเป็นพหุวัฒนธรรมสินค้าอาหารไทย ในฐานะที่พหุวัฒนธรรมสินค้าอาหารไทยเป็นการผสมผสานวัฒนธรรมอาหารของหลายชาติเข้ากับภูมิปัญญาท้องถิ่นชาวไทย แต่เมื่อสินค้าในระบบสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์จำเป็นต้องรักษามาตรฐานการผลิตตามข้อกำหนดมาตรฐานสินค้า และสินค้าตามกฎหมายฉบับนี้เป็นสินค้าโภคภัณฑ์ ผู้ผลิตสินค้าอาหารไทยในระบบสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ขึ้นทะเบียนไม่สามารถเปลี่ยนแปลงสูตรการผลิตสินค้าโดยลำพัง และการเปลี่ยนสูตรการผลิตสินค้าอาหารไทยยังต้องคำนึงถึงการรับรู้ของผู้บริโภค เพื่อไม่ให้ผู้บริโภคเกิดความสับสนหลงผิดจากการใช้ชื่อสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์กับสินค้าอาหารไทย

กรณีที่สาม พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 สร้างผลกระทบต่อการใช้สิทธิและส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่นสินค้าอาหารไทย โดยในแง่ภูมิปัญญาท้องถิ่นผู้สืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นสินค้าอาหารไทยมักเป็นบุคคลในครอบครัว และวิธีการสืบทอดคือการปฏิบัติให้ดูเพื่อผู้สืบทอดปฏิบัติตาม รวมทั้งผู้รับการสืบทอดต้องค่อย ๆ บ่มเพาะประสบการณ์ในการปรุงอาหารด้วยตนเอง แต่เมื่อสินค้าอาหารไทยเป็นสินค้าในระบบสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ผู้ผลิตสินค้าจำเป็นต้องใช้กระบวนการผลิต เพื่อการรักษามาตรฐานสินค้าตามข้อกำหนดมาตรฐานสินค้า การสืบทอดและส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่นสินค้าอาหารไทยจึงต้องปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับการผลิต เพื่อ

การสนองตอบความต้องการผู้บริโภคไม่ใช่เพียงความต้องการของสมาชิกในครอบครัวหรือชุมชนท้องถิ่น

ประการที่สาม พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทย พ.ศ. 2546 สอดคล้องกับความตกลงทริปส์และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ภายใต้หลักการว่าชุมชนท้องถิ่นเป็นเจ้าของสิทธิ สิทธิชุมชนเป็นสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญา เพื่อการผูกขาดการใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ และการจำเป็นรักษาสมดุลระหว่างประโยชน์ชุมชนและประโยชน์สาธารณะ ดังนี้

กรณีแรก ชุมชนท้องถิ่นเป็นเจ้าของสิทธิ โดยชุมชนท้องถิ่นตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 เป็นกลุ่มประชาชนที่มีจุดเกาะเกี่ยวด้านการอาศัยในแหล่งภูมิศาสตร์เดียวกัน และการแสวงหาประโยชน์ทางการค้าร่วมกัน จากการที่ชุมชนท้องถิ่นใช้ชื่อสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ขึ้นทะเบียนร่วมกัน

กรณีที่สอง สิทธิชุมชนตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทย พ.ศ. 2546 เป็นสิทธิผูกขาดการใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ เพื่อการจำหน่ายสินค้าของผู้ผลิตสินค้าในแหล่งภูมิศาสตร์ตามข้อ 22.2 ความตกลงทริปส์ และสิทธิชุมชนตามกฎหมายฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของสิทธิชุมชนตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย

กรณีที่สาม การจำเป็นรักษาสมดุลระหว่างประโยชน์ของชุมชนและประโยชน์สาธารณะตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ซึ่งกรณีดังกล่าวเป็นไปตามหลักจำเป็นรักษาสมดุลตามความตกลงทริปส์ และหลักประโยชน์สาธารณะมีความสำคัญมากกว่าประโยชน์ของปัจเจกชนและชุมชนตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ประโยชน์สาธารณะมีความสำคัญสูงกว่าประโยชน์ของชุมชนและประโยชน์ของปัจเจกชน เพื่อปกป้องประโยชน์สาธารณะภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นงานสาธารณะ (public domain) สาธารณชนเข้าถึงและใช้ประโยชน์ได้อย่างปราศจากข้อจำกัดตามกฎหมาย ขณะที่ชุมชนท้องถิ่นเป็นเจ้าของสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ และผู้ผลิตผู้ประกอบการค้าแต่ละรายตามมาตรา 25 พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 เป็นปัจเจกชนผู้ใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์

ผลการวิจัยทั้งหมดจึงนำมาสู่ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการใช้พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทย พ.ศ. 2546 สองกรณีด้วยกัน คือ

กรณีแรก การใช้พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 เพื่อการปกป้องผลประโยชน์ทางการค้าของสินค้าอาหารไทย กฎหมายฉบับนี้ควรแก้ไขเพิ่มเติมเนื้อหาตามมาตรา 3 พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 เพื่อกฎหมายฉบับนี้สอดคล้องกับนโยบายครัวโลกของรัฐบาลไทย เริ่มต้นจากการเพิ่มเติมคำนิยามศัพท์สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ว่า สินค้าในแหล่งภูมิศาสตร์นี้ให้หมายความรวมถึงสินค้าที่ถูกผลิตเพียงขั้นตอนหนึ่งในพื้นที่ หรือสินค้าที่ถูกผลิตบางขั้นตอนในพื้นที่ หรือสินค้าที่ถูกเตรียมในพื้นที่ซึ่งพื้นที่ดำเนินกิจกรรมดังกล่าวเป็นพื้นที่ในดินแดน ภูมิภาค หรือท้องถิ่น และการเพิ่มคำว่า “อาหารหรือผลิตภัณฑ์อื่น ๆ ตามที่กฎหมายกำหนด” ลงในคำนิยามศัพท์สินค้า และการจำแนกประเภทสินค้าอื่น ๆ ควรอยู่ในรูปกฎกระทรวงประกอบการใช้กฎหมายฉบับนี้ ซึ่งการจำแนกประเภทสินค้านี้ควรสอดคล้องกับการปฏิบัติกรมทรัพย์สินทางปัญญา กระทรวงพาณิชย์ รวมทั้งศัพท์แหล่งภูมิศาสตร์ควร

เพิ่มข้อความว่า “สัญลักษณ์หรือสิ่งอื่นใดที่ใช้เรียกหรือใช้แทนท้องถิ่น” ไว้ก่อนคำว่า “หรือพื้นที่อื่นทำนองเดียวกันด้วย”

ขณะเดียวกัน การศึกษาฉบับนี้มีข้อเสนอแก้ไขผู้ขอขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ เพื่อแก้ไขปัญหาการยื่นคำขอขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์และการละทิ้งคำขอขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ โดยการเพิ่มข้อความว่า “หรือส่วนราชการ หน่วยราชการของรัฐ หรือองค์กรอื่นของรัฐที่ไม่เป็นนิติบุคคล” ต่อท้ายคำว่า “หรือองค์กรอื่นของรัฐที่เป็นนิติบุคคล” ตามมาตรา 7 (1) พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ในฐานะที่หน่วยราชการเหล่านี้เป็นตัวแทนของส่วนราชการ หน่วยราชการของรัฐ หรือองค์กรอื่นของรัฐที่เป็นนิติบุคคล และหน่วยราชการเหล่านี้มีส่วนสำคัญต่อการประสานงานกับผู้ผลิตสินค้าในชุมชนท้องถิ่น และการยกเลิกมาตรา 7 (3) พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 เหตุจากกลุ่มผู้บริโภคหรือองค์กรผู้บริโภคสินค้าตามมาตราดังกล่าวไม่เป็นผู้มีส่วนได้เสียและไม่ติดต่อหรือประสานงานกับผู้ผลิตสินค้าตามคำขอขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ซึ่งการยกเลิกมาตรา 7 (3) ดังกล่าวมีประโยชน์ต่อนายทะเบียน กรมทรัพย์สินทางปัญญา กระทรวงพาณิชย์ ทำให้นายทะเบียนไม่ต้องรับคำขอขึ้นทะเบียนจำนวนมากที่ไม่อาจขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามกฎหมาย

กรณีที่สอง การใช้พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 เพื่อปกป้องภูมิปัญญาท้องถิ่นสินค้าอาหารไทย แม้ว่ากฎหมายฉบับนี้ไม่ใช่เครื่องมือที่เหมาะสมต่อการปกป้องภูมิปัญญาท้องถิ่น แต่กฎหมายฉบับนี้มีประโยชน์ทางอ้อมต่อการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นหากสินค้าตามกฎหมายฉบับนี้ถูกผลิตขึ้นจากภูมิปัญญาท้องถิ่น ขณะที่พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม พ.ศ. 2559 ยังไม่มีกฎหมายกระทรวงหรือการบัญญัติรายละเอียดมาตรการสงวนรักษา อนุรักษ์ พื้นฟูมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมหรือภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ผลิตสินค้าอาหารไทย การศึกษาฉบับนี้จึงนำเสนอสองมาตรการ คือ

มาตรการระยะสั้น การปกป้องภูมิปัญญาท้องถิ่นสินค้าอาหารไทยควรใช้ประโยชน์จากพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 เพื่อประโยชน์ทางอ้อมต่อการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นสินค้าอาหารไทยร่วมกับความคุ้มครองจากกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาฉบับอื่นร่วมด้วย เช่น พระราชบัญญัติสิทธิบัตร พ.ศ. 2522 เป็นต้น

มาตรการระยะยาว การปกป้องภูมิปัญญาท้องถิ่นสินค้าอาหารไทยรวมถึงสินค้าอาหารไทยตัวอย่างในการศึกษาประเภทต้มยำกุ้ง แกงมัสมั่น ขนมหม้อแกงเมืองเพชร ขนมสาเกีเมืองสุพรรณควรใช้ประโยชน์จากกฎหมายเฉพาะพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม พ.ศ. 2559 ซึ่งในอนาคตกระทรวงวัฒนธรรมหน่วยราชการที่มีภารกิจโดยตรงตามกฎหมายฉบับนี้จำเป็นต้องเร่งปฏิบัติงานสงวนรักษา อนุรักษ์ พื้นฟูภูมิปัญญาท้องถิ่นตามกฎหมายฉบับนี้

ทั้งนี้ การเสนอมาตรการระยะสั้นและมาตรการระยะยาวเป็นผลดีต่อชุมชนท้องถิ่นและผู้ผลิตสินค้าในชุมชนท้องถิ่น แม้ในอนาคตพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม พ.ศ. 2559 ได้บัญญัติรายละเอียดสงวนรักษา อนุรักษ์ พื้นฟูภูมิปัญญาท้องถิ่น แต่การใช้ประโยชน์ทั้งพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ควบคู่กับกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาฉบับอื่นควรดำเนินต่อไป เพราะการมีกฎหมายหลายฉบับปกป้อง

ผลประโยชน์ของชุมชนท้องถิ่นย่อมเป็นประโยชน์ เพื่อที่ชุมชนท้องถิ่นมีทางเลือกตามกฎหมายต่อการปกป้องทั้งผลประโยชน์ทางการค้าและภูมิปัญญาท้องถิ่น

คำสำคัญ : ภูมิปัญญาท้องถิ่น, สินค้าอาหารไทย, ชุมชนท้องถิ่น, สิทธิชุมชน, พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2537, ความตกลงทริปส์

Abstract

The main objectives of this research are to study, research and pursuit appropriate guidelines for amendment or draft of geographical indication laws, which relevant to protection of traditional knowledge on Thai food. The geographical indication law must conform to the international treaties and community rights under the constitutional law. It should respond to the launch of ASEAN Economic Community (AEC) as well. The information relating to measures on protecting Thai food product is compiled; the relevant government agencies can therefore apply these research findings for improving geographical indication law. In the meantime, this research is a law qualitative research. The documentary research, in-depth interviews, field research, researcher brainstorming are applied together with group discussion with stakeholders on application of laws on geographical indication, comprising the Department of Intellectual Property, law academicians, judges and Thai food producers.

The findings indicate that the Geographical Indications Protection Act B.E. 2546 is an intellectual property law based on community rights which local community is right owner. This law is originated from the TRIPs Agreement of the World Trade Organization (WTO). Moreover, it subjects to the hierarchy of laws and the legitimacy of the constitution. The community rights granted according to the Geographical Indications Protection Act B.E. 2546 are not inconsistent with community right under the constitution of Thailand. The results are summarized into three aspects as follows:

First, geographical indication laws of the selected countries including Malaysia, Indonesia, Singapore, and India are compiled. Under sub-clause 22.2 of the TRIPs Agreement, state parties shall apply any system of laws to prevent an application of unlawful geographical indication. The selected countries and Thailand therefore adopt geographical indication laws in three systems, which are sui generis for Malaysia, India and Thailand, trademark law for Indonesia and mix legal system for Singapore.

Among the three systems, sui generis is relevant to the Kitchen of the World announced by Thai government; however, this law is required to amend part of contents to protect trade interests of Thai food products. This includes definitions of geographical indication, product, geographical of origin and GI applicant under Section 3 and 7 of the Geographical Indications Protection Act B.E. 2546. Presently, these provisions are irrelevant to Thai food producing process. Meantime, protecting

commercial interest of Thai food products should take advantage from geographical indication law together with other several laws.

Second, traditional knowledge protection under the Geographical Indications Protection Act B.E. 2546. The purpose of this law does not specifically protect traditional knowledge, however, it is indirectly applied only for traditional knowledge conservation while producers have to control standards of production regarding to traditional knowledge. The product features should link between the geographical areas of products with quality, reputation and specific characteristic of products relevant to Section 3 of the Geographical Indications Protection Act B.E. 2546. However, this law has been affected to the traditional knowledge as follows:

1) Existence and loss of traditional knowledge of Thai food products. Enforcing the Geographical Indications Protection Act B.E. 2546 affects existence of traditional knowledge of Thai food products since there are several recipes for each Thai food product. Where Thai food products are defined as GI products, each producer in the GI system has to produce their products under same recipe as stipulated in Section 3 of the Geographical Indications Protection Act B.E. 2546. The advantage is that traditional knowledge recipes are deliberately selected by producers for producing products under production standard requirements. Thai food recipes definitely are inherited and existed. On the other hand, this law does not protect traditional knowledge. It is only indirectly beneficial to traditional knowledge conservation. As a result, an application of this law will decrease diversity of Thai food recipes which are traditional knowledge. Any traditional knowledge without links between quality, reputation, and specific characteristics and geographical area of products will not receive indirect benefits from this law for traditional knowledge conservation. In addition, this law is irrelevant to facts on internal migration of producers who inherit Thai traditional food products. This will obviously affect loss of Thai traditional food knowledge.

2) The Geographical Indications Protection Act B.E. 2546 does not applicable for protecting multicultural of Thai food products. As multicultural products, Thai foods are combination of many national food cultures with traditional knowledge of Thais. However, products in the GI system must maintain production standards under product standard requirements. Since it is considered as commodity, Thai food producers in the GI system are not allowed to separately change recipes. Also, changing recipes has to take perception of consumers in to account to avoid consumer confusion from using GI with Thai food products.

3) The Geographical Indications Protection Act B.E. 2546 affects succession and inheritance of Thai traditional food knowledge. In term of traditional knowledge, successors of Thai food products normally are family members. The inheritance way is learning from doing and successors have to accumulate experiences on cooking from their predecessors. When Thai food products are defined in the GI system, producers have to apply production process to maintain product standards under product standard requirements. As a result, succession and inheritance of Thai traditional food knowledge must adapt to such change to address not only family members or communities but also consumer demands.

Third, the Geographical Indications Protection Act B.E. 2546 is relevant to the TRIPs Agreement and Thailand's Constitution under the principle that local community is right owner. Local right is intellectual property right to retain GI application and need to balance between local community benefits and public benefit as follows:

1) Local community is right owner. Local community described in the Geographical Indications Protection Act B.E. 2546 is a group of people connected by same geographical origin and has mutual trade benefits from jointly GI registration.

2) Community right determined in the Geographical Indications Protection Act B.E. 2546 is an exclusive right on using GI for selling products in a geographical origin under sub-clause 22.2 of the TRIPs Agreement. Community right in this law is form as a part of community right in context of Constitution of the Kingdom of Thailand.

3) Necessity of balance between community benefits and public benefits under the Geographical Indications Protection Act B.E. 2546. It is required to maintain balance regarding to the TRIPs Agreement. Public interest shall prevail individual interest and community interest under the constitution of Thailand. To protect public interest of traditional knowledge as public domain, everyone shall have right to access and utilize GI without any legal restrictions. Local community is owner of the GI while each producer and entrepreneur under Section 25 of the Geographical Indications Protection Act B.E. 2546 is individual who uses GI.

Refer to the abovementioned findings, recommendations are made for the Geographical Indications Protection Act B.E. 2546 in two cases:

First case, an application of the Geographical Indications Protection Act B.E. 2546 for protecting trade benefits of Thai food products, contents in Section 3 of the Geographical Indications Protection Act B.E. 2546 should be amended to support the government policy of Kitchen to the World. The contents to be added in

definitions of GI are that product in geographical origin should include any product made with only one step in an area or several steps in an area or prepared in a local or regional area. Additionally, it should add “food or other products as provided by law” in definition of product terminology. Product categorization should be prescribed in ministerial regulations attached to the law and comply with practice of the Department of Intellectual Property, Ministry of Commerce. For geographical origin terminology, “symbols or any others used in lieu of local” should be added in front of “or other likewise areas”.

At the same time, details about applicants for the GI registration should be amended to resolve problem on GI registrations and waiving GI applications. The following phrase “or government, government agencies, or other non-juridical state organizations” should be added at the end of the phrase “or other juridical state organizations” under Section 7 (1) of the Geographical Indications Protection Act B.E. 2546. As these government agencies are representatives of public sector, state organizations or other juridical state organizations, they play significant roles to coordinate with producers in local communities. Furthermore, Section 7 (3) of Geographical Indications Protection Act B.E. 2546 should be repealed because interested persons or consumer organizations do not have interest and contact or coordinate with producers in local community regarding to GI registration. It is beneficial to the registrar of the Ministry of Commerce as it is no need to accept registration applications which impossible for registration as GI products under the law.

Second case, an application of Geographical Indications Protection Act B.E. 2546 to protect Thai traditional food knowledge. Even though this law is not an appropriate tool for protecting traditional knowledge, it is indirectly advantage to traditional knowledge preservation in case products are made based on traditional knowledge. Presently, there are no ministerial regulations or details of preservation and conservation measures on cultural heritage or traditional knowledge of Thai food products attached to the Promotion and Preservation of Intangible Cultural Heritage Act, B.E. 2559. Thus, two measures are proposed as follows:

- 1) Short-term measures, protecting Thai local food products should utilize the Geographical Indications Protection Act B.E. 2546 in order to take indirect benefits for conserving Thai traditional food knowledge together with protection from other intellectual property laws such as the Patent Act B.E. 2522.

- 2) Long-term measures, protecting Thai local food products including Thai food products in the sample group comprising Tom Yam Kung, Massaman Curry,

Khanom Mo-Kaeng Mueang Phet and Khanom Sa-Lee Mueang Suphan should utilize the Promotion and Conservation of Intangible Cultural Heritage Act B.E. 2559. The Ministry of Culture should step up to preserve, conserve and restore traditional knowledge under the newly enacted law.

Meantime, the proposed short-term and long-term measures will be useful for local communities and producers. Although, details of preservation, conservation and restoration of traditional knowledge are stipulated in the Promotion and Conservation of Intangible Cultural Heritage Act B.E. 2559 in the future, enforcing the Geographical Indications Protection Act B.E. 2546 together with other intellectual property laws should be continued. Applying several laws to protect benefits of local communities is definitely beneficial to local communities as they have more options for protecting both trade benefits and traditional knowledge.

Keywords : Traditional Knowledge, Thai Food Products, Local Community, Community Rights, Geographical Indications Protection Act B.E. 2546, TRIPs Agreement.

สารบัญ

	หน้า
บทสรุปผู้บริหาร	(1)
กิตติกรรมประกาศ	(15)
บทคัดย่อภาษาไทย	(16)
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	(21)
สารบัญ	(26)
สารบัญตาราง	(30)
สารบัญภาพ	(31)
รายการสัญลักษณ์และคำย่อ	(32)
บทที่ 1 บทนำ	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย	5
1.3 ขอบเขตของการวิจัย	5
1.4 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	5
1.5 นิยามศัพท์	5
บทที่ 2 การทบทวนวรรณกรรมและกรอบแนวคิดทฤษฎี	7
2.1 การทบทวนวรรณกรรม	7
2.1.1 สนธิสัญญาระหว่างประเทศ มาตรการกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ และกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการปกป้องสินค้าอาหารไทยของประเทศไทย และกลุ่มประเทศที่เลือกศึกษา	7
2.1.1.1 สนธิสัญญาระหว่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับการปกป้อง สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์และภูมิปัญญาท้องถิ่น	7
(1) ความตกลงทริปส์ขององค์การการค้าโลก เพื่อรองรับสิทธิชุมชนในการใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์	7
(2) สนธิสัญญาระหว่างประเทศขององค์การสหประชาชาติ เพื่อรับรองสิทธิชุมชนในภูมิปัญญาท้องถิ่น	9

(3) บทบาททศิกาวาด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ค.ศ. 1966 และความตกลงทริปส์กับการบัญญัติ กฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์	16
2.1.1.2 มาตรการกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์และกฎหมายที่เกี่ยวข้อง กับการปกป้องสินค้าอาหารไทยของประเทศไทยและ กลุ่มประเทศที่เลือกศึกษา	18
(1) มาตรการปกป้องสินค้าอาหารไทยตามพระราชบัญญัติคุ้มครอง สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546	19
(2) มาตรการกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาฉบับอื่นและกฎหมาย วัฒนธรรมของประเทศไทยต่อการปกป้องสินค้าอาหารไทย	31
1) พระราชบัญญัติสิทธิบัตร พ.ศ. 2522	31
2) พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญา ทางวัฒนธรรม พ.ศ. 2559	37
(3) มาตรการกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของ กลุ่มประเทศที่เลือกศึกษากับการปกป้องสินค้าอาหาร	40
1) พระราชบัญญัติ Laws of Malaysia Act 602 Geographical Indications Act 2000 ของประเทศมาเลเซีย	40
2) กฎระเบียบ Government Regulation of The Republic of Indonesia Number 51 Year 2007 Regarding Geographical Indications ของประเทศ อินโดนีเซีย	45
3) พระราชบัญญัติ The Geographical Indications Bill 2014 ของประเทศสิงคโปร์	52
4) พระราชบัญญัติ The Geographical Indications of goods (Registration and Protection) Act 1999 ของประเทศอินเดีย	57
2.2 แนวคิดทฤษฎีด้านทรัพย์สินทางปัญญาที่เกี่ยวข้อง	63
2.2.1 ทฤษฎีนิติบุคคลโดยสภาพเพื่อยืนยันความเป็นประธานแห่งสิทธิ ของชุมชน	63
2.2.2 แนวคิดสิทธิชุมชนเพื่อความเป็นเจ้าของทรัพย์สินทางปัญญา	65
2.2.3 ทฤษฎีการกำหนดใจด้วยตนเอง (self-determination theory) เพื่อการบริหารจัดการทรัพย์สินโดยชุมชน	67
2.2.4 ความสัมพันธ์ระหว่างทฤษฎีนิติบุคคลโดยสภาพ แนวคิดสิทธิชุมชน และ ทฤษฎีการกำหนดใจด้วยตนเองตามพระราชบัญญัติคุ้มครอง สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546	69

บทที่ 3 ระเบียบวิธีการวิจัย	73
3.1 แนวทางและวิธีการวิจัย	73
3.2 แหล่งข้อมูลที่ใช้ในการศึกษา	75
3.3 วิธีการรวบรวมข้อมูล	76
3.4 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	78
3.5 การวิเคราะห์ข้อมูล	79
บทที่ 4 ผลการวิจัย	81
4.1 มาตรการกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เพื่อการปกป้องสินค้าผลผลิตจาก ภูมิปัญญาท้องถิ่นและสินค้าอาหารไทย	81
4.1.1 มาตรการกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่เหมาะสมของประเทศไทย	81
4.1.2 ลักษณะสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามกฎหมาย	90
4.1.3 สินค้าตามกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์	98
4.1.4 แหล่งภูมิศาสตร์ตามกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์	104
4.1.5 การได้รับความคุ้มครองทับซ้อนกับบทบัญญัติกฎหมายอื่น	112
4.2 มาตรการกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เพื่อการปกป้องภูมิปัญญาท้องถิ่น อาหารไทยที่สอดคล้องกับความตกลงทริปส์ และรองรับการ การเกิดประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน AEC	117
4.2.1 การคงอยู่หรือสูญหายของภูมิปัญญาท้องถิ่น	117
4.2.2 การเป็นพหุวัฒนธรรมของสินค้าอาหารไทย	137
4.2.3 การสืบทอดและส่งต่อภูมิปัญญาท้องถิ่น	144
4.3 มาตรการกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทยเพื่อรองรับสิทธิชุมชนตามกรอบ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย	150
4.3.1 ชุมชนท้องถิ่นเป็นเจ้าของสิทธิตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546	151
4.3.2 สิทธิชุมชนตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 เพื่อผูกขาดผลประโยชน์ทางการค้า	157
4.3.3 ความสัมพันธ์หลักวิชาสมดุลประโยชน์ของชุมชนและประโยชน์สาธารณะ ตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 กับหลัก ประโยชน์สาธารณะตามกฎหมายรัฐธรรมนูญ	166
บทที่ 5 สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	173
5.1 สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล	173
5.2 ข้อเสนอแนะ	182

บรรณานุกรม		189
ภาคผนวก		196
ภาคผนวก ก	Agreement on Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights	197
ภาคผนวก ข	ตารางข้อมูลสถิติแยกประเภทสินค้าที่ยื่นขอคำขอขึ้นทะเบียน สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ประเทศไทย	228
ภาคผนวก ค	ตารางแสดงสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์จดทะเบียนในประเทศมาเลเซีย ระหว่าง ค.ศ. 2003 ถึง ค.ศ. 2014	231
ภาคผนวก ง	ตารางแสดงสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์จดทะเบียนในประเทศอินโดนีเซีย	235
ภาคผนวก จ	ถอดเทปการสัมมนาระดมความเห็นปัญหาอุปสรรคการใช้ กฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เพื่อปกป้องภูมิปัญญาท้องถิ่น สินค้าอาหาร	242

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
2.1 ประเภทสินค้าขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามข้อ 5 กฎข้อบังคับ Geographical Indications Regulations 2001	41
4.1 ตารางแสดงความแตกต่างระหว่างเครื่องหมายการค้าและสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์	87
4.2 ลักษณะสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เปรียบเทียบ	90
4.3 สินค้าตามกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เปรียบเทียบ	99
4.4 เครื่องหมายการค้าของสินค้าขนม Sarawak Layered Cake	116

สารบัญญภาพ

ภาพที่	หน้า
2.1 ตราสัญลักษณ์สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทย	24
2.2 สินค้าขนมหม้อแกงเมืองเพชรแม่สमान	25
2.3 ตราสัญลักษณ์สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ประเทศมาเลเซีย	43
2.4 ตราสัญลักษณ์สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ประเทศอินโดนีเซีย	47
2.5 ตัวอย่างฉลากสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์จดทะเบียนประเทศอินเดีย	59
2.6 โครงสร้างความสัมพันธ์แนวคิดทฤษฎีตามพระราชบัญญัติคุ้มครอง สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546	69
3.1 ความสัมพันธ์ของตัวแปรในกรอบความคิดในการวิจัย	74
3.2 อุปกรณ์ช่วยเก็บข้อมูลภาคสนาม	79
3.3 กระบวนการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงวิภูจักร	80
4.1 มาตรการกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของกลุ่มประเทศที่เลือกศึกษา	82
4.2 ความสัมพันธ์ระหว่างมาตรการกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์กับสินค้าที่ เกิดจากภูมิปัญญาท้องถิ่น	124
4.3 การผลิตสินค้าขนมหม้อแกงเมืองเพชร กลุ่มขนมหวานพื้นบ้านแม่เพชรสमान จังหวัดเพชรบุรี	149
4.4 โครงสร้างลำดับความสำคัญของสิทธิตามพระราชบัญญัติคุ้มครอง สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546	168

รายการสัญลักษณ์และคำย่อ

สัญลักษณ์/คำย่อ	คำเต็ม/คำจำกัดความ
AEC	Asean Economics Community
ASEAN	Association of Southeast Asian Nations
ASEAN+6	ASEAN Plus Six
AWGIPC	(ASEAN Working Group on Intellectual Property Corporation
GI	Geographical Indication
GI Act	The Geographical Indications of goods (Registration and Protection) Act 1999
ICCPR	International Covenant on Civil and Political Rights 1966
IGC	Intergovernmental Committee on Intellectual Property and Genetic Resources, Traditional Knowledge and Folklore
IPITEx	IP Innovation and Technology Expo
IPOS	Intellectual Property Office of Singapore
Law No. 14	Law Number 14 Year 1997 on Geographical Indication and Source of Origin
MyIPO	Perbadanan Harta Intelek Malaysia
OECD	Organization for Economic Co-operation and Development
RCEP	Regional Comprehensive Economic Partnership
SMEs	Small and Medium Enterprises
the GI Bill	The Geographical Indications Bill 2014
The GR No.51	Government Regulation of The Republic of Indonesia Number 51 Year 2007
the TM Act	The Trade Marks Act, (Cap. 332), 2005
UNIDO	United Nations Industrial Development Organization
WIPO	World Intellectual Property Organization

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ภายใต้กรอบความร่วมมือของประชาชาติแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (Association of Southeast Asian Nations) หรือที่คนทั่วไปรู้จักในชื่อย่อว่าประชาคมอาเซียน (ASEAN) ซึ่งในสิ้นปี 2558 ประชาคมอาเซียนทั้งสิบประเทศ อันได้แก่ประเทศบรูไนดารุสซาลาม ประเทศกัมพูชา ประเทศอินโดนีเซีย ประเทศลาว ประเทศมาเลเซีย ประเทศเมียนมาร์ ประเทศฟิลิปปินส์ ประเทศสิงคโปร์ ประเทศไทย และประเทศสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม ประเทศทั้งสิบได้รวมตัวเป็นชุมชนหรือประชาคมเศรษฐกิจเดียวกันในชื่อ ASEAN Economic Community หรือชื่อย่อว่า AEC ในปี 2015 ตลาดอาเซียนจะเป็นตลาดขนาดใหญ่ของโลกด้วยจำนวนประชากรกว่า 600 ล้านคน โดยประมาณ ทุกประเทศในกลุ่มประชาคมอาเซียนจึงจำเป็นต้องเร่งพัฒนาปรับตัวด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และการศึกษา รวมถึงการเตรียมความพร้อมด้านกฎหมายเพื่อรองรับการแข่งขันทางการค้าทั้งจากภายในประชาคมอาเซียนและจากประเทศคู่ค้าอื่น ๆ

เช่นเดียวกับประเทศไทยหนึ่งในสมาชิกประชาคมอาเซียน ประเทศไทยก็มีความจำเป็นเร่งด่วนต่อการพัฒนาองรับการเกิด AEC โดยหนึ่งในเรื่องประเทศไทยและสมาชิกประชาคมอาเซียนให้ความสำคัญ คือการคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ซึ่งกรมทรัพย์สินทางปัญญา กระทรวงพาณิชย์ของไทยได้ร่วมกับประเทศสมาชิกประชาคมอาเซียนจัดตั้งคณะทำงานความร่วมมือด้านทรัพย์สินทางปัญญาอาเซียน (ASEAN Working Group on Intellectual Property Corporation หรือชื่อย่อ AWGIPC) คณะทำงานนี้มีแผนปฏิบัติการด้านทรัพย์สินทางปัญญาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2554 ถึง พ.ศ. 2558 (กรมทรัพย์สินทางปัญญา, 2556, น. 18) โดยหนึ่งในแผนปฏิบัติการด้านทรัพย์สินทางปัญญาที่เกี่ยวกับพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 คือโครงการสร้างมูลค่าเพิ่มด้วยทรัพย์สินทางปัญญา โครงการนี้ได้จัดการอบรมผู้ประกอบการธุรกิจระดับกลางที่มีการผลิตสินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ และหรือสินค้า OTOP ใน 3 กลุ่มธุรกิจ ได้แก่ ผ้าทอ เครื่องจักสาน และขนมไทยจากทั่วทุกภูมิภาคทั่วประเทศ เพื่อพัฒนาศักยภาพด้านการออกแบบสินค้าและบรรจุภัณฑ์ การสร้างสรรค์และบริหารตราสินค้า เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มให้แก่ตราสินค้าและบรรจุภัณฑ์ที่มีเอกลักษณ์ ส่งเสริมการเข้าสู่ระบบคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญา ซึ่งตั้งเป้าหมายไว้อย่างน้อย 15 คำขอ โดยงานที่ได้รับการคัดเลือกจากโครงการนี้จะได้สิทธิ์นำไปร่วมแสดงในงาน IP Innovation and Technology Expo หรือชื่อย่อ IPITEx (กรมส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศ, 2557)

อย่างไรก็ตาม แม้คณะทำงานความร่วมมือด้านทรัพย์สินทางปัญญาอาเซียนได้ดำเนินกิจกรรมเกี่ยวกับสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไป พร้อม ๆ กับการส่งเสริมสถานะของไทยในการเป็นผู้นำเรื่องสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ตามเจตนารมณ์ที่สะท้อนแผนปฏิบัติการด้านทรัพย์สินทางปัญญาอาเซียน แต่ด้วยสภาพข้อเท็จจริงว่า สิบประเทศประชาคมอาเซียนมี

การใช้กฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์รูปแบบแตกต่างกัน ไม่ว่าจะการใช้กฎหมายเฉพาะ กฎหมายเครื่องหมายการค้า หรือระบบผสมระหว่างกฎหมายเฉพาะกับกฎหมายเครื่องหมายการค้า และสินค้าที่ได้รับความคุ้มครองในระบบสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ก็มีความแตกต่างกัน รวมทั้งระบบความคุ้มครองมีทั้งการจดทะเบียนและความคุ้มครองอย่างอัตโนมัติ สภาพความแตกต่างนี้ล้วนเป็นอุปสรรคต่อการปกป้องสินค้าและบริการของประเทศไทยและประเทศสมาชิกอื่น ๆ ในประชาคมอาเซียน

โครงการวิจัยเรื่อง มาตรการกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เพื่อปกป้องภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสินค้าอาหารในประชาคมอาเซียน : บทเรียนสำหรับประเทศไทยจึงเกิดขึ้น ในฐานะที่สินค้าอาหารไทยติดหนึ่งในสิบอาหารไทยยอดนิยมของนักท่องเที่ยวต่างชาติตามผลสำรวจของให้บริการบัตรเครดิตประเภทวีซ่าและสมาคมส่งเสริมการท่องเที่ยวภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก ค.ศ. 2010 ซึ่งนักท่องเที่ยวต่างชาติร้อยละ 60 ให้คำตอบว่า สินค้าอาหารไทยเป็นแรงจูงใจอย่างหนึ่งเพื่อการท่องเที่ยวในประเทศไทย (MThai.com, 2554) แต่ด้วยข้อจำกัดด้านงบประมาณ ระยะเวลา และความหลากหลายของสินค้าอาหารไทย โครงการวิจัยฉบับนี้จึงจำกัดการศึกษาเฉพาะสินค้าอาหารไทยสองกลุ่ม คือสินค้าอาหารประเภทแกงไทยภาคกลางและสินค้าอาหารประเภทขนมไทยภาคกลาง โดยสินค้าอาหารไทยทั้งสองมีสินค้าตัวยำกุ้ง แกงมัสมั่น ขนมหม้อแกงเมืองเพชร ขนมสาลี่เมืองสุพรรณ สินค้าทั้งสี่เป็นตัวอย่างในการศึกษา เพื่อที่สินค้าทั้งสี่เป็นตัวแทนสินค้าไทยสำหรับอื่น ๆ ซึ่งสินค้าอาหารไทยเหล่านี้ล้วนประสบปัญหาข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายตามกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาและพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 เช่นเดียวกัน

ด้านรายละเอียดของปัญหาข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นกับสินค้าอาหารไทย ปรากฏข่าวในสื่อมวลชนทั้งในประเทศและต่างประเทศเสมอมาว่า ต่างชาติมักฉกฉวยประโยชน์จากชื่อเสียงเกียรติคุณในสินค้าอาหารไทย ไม่ว่าจะเป็นการหลอกลวงว่าสินค้าอาหารของตนเป็นสินค้าอาหารไทย หรือความพยายามจดทะเบียนเป็นเจ้าของสูตรอาหารไทย หรือการลักลอบนำเครื่องหมายการค้าสินค้าอาหารไทยไปจดทะเบียนเป็นของผู้ประกอบการในต่างประเทศ เช่น กรณีข่าวในหนังสือพิมพ์เดลินิวส์ฉบับวันจันทร์ที่ 5 พฤศจิกายน พ.ศ. 2555 ว่า Mr.John Stephen Mayor เซฟชื่อดังชาวอเมริกัน ผู้ได้รับสิทธิบัตรสูตรอาหารมากมายจากทั่วโลก Mr.John จะแจ้งยื่นขอจดสิทธิบัตรแกงเขียวหวานไก่ (หนังสือพิมพ์เดลินิวส์ออนไลน์, 2555) ซึ่งแม้ว่ากรมทรัพย์สินทางปัญญา กระทรวงพาณิชย์ตรวจสอบแล้วพบว่า กรณีดังกล่าวยังไม่เกิดขึ้นก็ตาม แต่ข้อเท็จจริงเช่นนี้แสดงถึงความเสี่ยงของอาหารไทยต่อการละเมิดสิทธิจากชาวต่างชาติ หรือกรณีนี้เกษตรกรชาวอินโดนีเซียนำเครื่องหมายการค้าเจ้าแก่น้อยสำหรับขนมขบเคี้ยวของไทยไปจดทะเบียน เป็นต้น (สยามธุรกิจออนไลน์, 2553)

ขณะเดียวกัน สินค้าอาหารไทยยังต้องเผชิญปัญหาข้อกฎหมายด้านทรัพย์สินทางปัญญา เพราะภูมิปัญญาท้องถิ่นของชาวไทยเป็นส่วนสำคัญต่อการผลิตสินค้าอาหารไทย แต่ภูมิปัญญาท้องถิ่นยังมิได้รับแห่งความคุ้มครองในระบบกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญา ไม่ว่าจะตามกฎหมายลิขสิทธิ์ กฎหมายสิทธิบัตร กฎหมายเครื่องหมายการค้า หรือกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ กฎหมายเหล่านี้ล้วนถือว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นงานเข้าข่ายงานหม้ออายุความคุ้มครองและถือเป็นเพียงงานสาธารณณะ (public domain) เพื่อที่สาธารณชนสามารถเข้าถึงและใช้ประโยชน์ได้โดยปราศจากค่าตอบแทน รวมทั้งผู้ดัดแปลงภูมิปัญญาท้องถิ่นอาจได้รับการปกป้องตาม

กฎหมายทรัพย์สินทางปัญญา ในฐานะที่ผู้ดัดแปลงงานเป็นเจ้าของทรัพย์สินทางปัญญา โดยผู้ดัดแปลงดังกล่าวอาจเป็นผู้ประกอบการค้าที่ไม่ใช่ชุมชนชาวไทย และเจ้าของทรัพย์สินทางปัญญา กลับมีอำนาจผูกขาดสิทธิใช้สินค้าอาหารที่จดทะเบียน ส่งผลกระทบต่อชุมชนชาวไทย ชุมชนชาวไทยย่อมไม่อาจใช้ประโยชน์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นสินค้าอาหารไทย รวมทั้งชุมชนชาวไทยอาจถูกฟ้องร้องคดีในศาล เมื่อชุมชนชาวไทยต้องการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในสินค้าอาหารไทยรวมถึงต้มยำกุ้ง แกงมัสมั่น ขนมหม้อแกงเมืองเพชร และขนมสาเล่เมืองสุพรรณตัวอย่างในการศึกษา เพื่อการประกอบการค้าสินค้าอาหารไทย

ภายใต้ระบบสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทย พ.ศ. 2546 สินค้าอาหารไทยจำนวนมากล้วนยังไม่ได้รับการขึ้นทะเบียนในระบบสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทย ไม่ว่าจะเป็นต้มยำกุ้ง แกงมัสมั่น ขนมสาเล่เมืองสุพรรณตัวอย่างในการศึกษา สืบเนื่องจากสินค้าอาหารไทยเหล่านี้ปราศจากความเชื่อมโยงแหล่งภูมิศาสตร์ที่ผลิตสินค้ากับคุณภาพ ชื่อเสียง และคุณลักษณะเฉพาะของสินค้า ประกอบกับกฎหมายฉบับนี้ก็ไม่ได้ปกป้องภูมิปัญญาท้องถิ่น แต่กฎหมายฉบับนี้ปกป้องสิทธิใช้ชื่อสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์กับสินค้าที่ขึ้นทะเบียน โดยภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ก่อให้เกิดสินค้าอาหารประเภทแกงไทยภาคกลางยังคงเป็นงานสาธารณณะ แม้ว่าในเอกสารการร่างพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ระบุประโยชน์ของกฎหมายฉบับนี้ข้อหนึ่งว่า กฎหมายฉบับนี้มีผลต่อการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น หากแต่การอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นดังกล่าวเป็นเพียงประโยชน์ทางอ้อม เมื่อสินค้าที่ผลิตจากภูมิปัญญาท้องถิ่นยังคงได้รับการผลิตและเป็นที่ต้องการของตลาดผู้บริโภคเท่านั้น

สินค้าที่ขึ้นทะเบียนเป็นสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทยบางราย สินค้าดังกล่าวกลับปราศจากผู้ได้รับอนุญาตให้ใช้ตราสัญลักษณ์สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทย แม้ว่าสินค้ากลุ่มนี้เป็นสินค้าที่มีความเชื่อมโยงระหว่างคุณภาพ ชื่อเสียง คุณลักษณะเฉพาะกับแหล่งภูมิศาสตร์ที่ผลิตสินค้า แต่ผู้ผลิตสินค้าในแหล่งภูมิศาสตร์กลับไม่ให้ความสนใจใช้ประโยชน์จากสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทย ดังเช่นกรณีสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์จดทะเบียน สข 56100049 ลงวันที่ 1 เมษายน พ.ศ. 2552 ขนมหม้อแกงเมืองเพชรตัวอย่างในการศึกษา สินค้าตัวอย่างนี้ได้ขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์มานานกว่า 6 ปี แต่ผู้ผลิตสินค้านิดนี้กลับไม่สนใจขออนุญาตใช้ตราสัญลักษณ์สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทย เป็นต้น

จากสภาพปัญหาทั้งหมดข้างต้นประกอบกับข้อเท็จจริงว่า ปัจจุบันประเทศสมาชิกในประชาคมอาเซียนเริ่มทยอยขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์กับสินค้าอาหาร การขึ้นทะเบียนสินค้าอาหารในประเทศใดประเทศหนึ่งในประชาคมอาเซียนอาจสร้างผลกระทบกับประเทศอื่น ๆ เมื่อทุกประเทศต่างพยายามขึ้นทะเบียนสินค้าอาหารของตนในระบบสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ขณะที่สินค้าอาหารของสิบประเทศอาเซียนหลายชนิดมีความคล้ายคลึงกัน เหตุจากสินค้าอาหารทุกประเทศอาเซียนเป็นผลผลิตจากพหุวัฒนธรรม การขึ้นทะเบียนสินค้าอาหารในระบบสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ประเทศใดประเทศหนึ่งในประชาคมอาเซียนย่อมสร้างผลกระทบต่อประเทศไทย ซึ่งผลกระทบดังกล่าวมีได้ 2 ประการใหญ่ ๆ คือ

ประการแรก ประเทศสมาชิกประชาคมอาเซียนอาจขึ้นทะเบียนสินค้าอาหารที่เหมือนหรือคล้ายกับสินค้าอาหารไทยบางชนิด และสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์สินค้าอาหารของประเทศ

เพื่อนบ้านยังสามารถเข้ามาจดทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ในประเทศไทย ผลที่เกิดขึ้นตามมาคือ สินค้าอาหารของประเทศเพื่อนบ้านจึงสามารถใช้ตราสัญลักษณ์สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทย ทั้ง ๆ ที่สินค้าอาหารนั้นไม่ใช่อาหารไทย ประเทศไทยจึงอาจสูญเสียรายได้จากการจำหน่ายสินค้าอาหารชนิดนั้น ๆ และนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติอาจเข้าใจว่า การท่องเที่ยวในประเทศไทยเพื่อนบ้านอาเซียนย่อมได้รับสินค้าอาหารที่เหมือนหรือคล้ายกับสินค้าอาหารไทย รวมทั้งผู้ผลิตสินค้าในประเทศเพื่อนบ้านยังสามารถฉวยใช้ประโยชน์จากแรงจูงใจบริโภคสินค้าอาหารไทย เช่นที่รายงานผลสำรวจความนิยมอาหารไทยสูงสุดสิบอันดับแรกของผู้ให้บริการบัตรเครดิตประเภทวีซ่าและสมาคมส่งเสริมการท่องเที่ยวภูมิภาคเอเชียแปซิฟิกระบุว่า ปัจจัยดึงดูดใจนักท่องเที่ยวในประเทศไทยมากถึงร้อยละ 60 มาจากรสชาติและชื่อเสียงของอาหารไทย โดยสินค้าต้มยำกุ้งและแกงมัสมั่นเป็นรายการอาหารที่มีผลต่อการจูงใจนักท่องเที่ยวต่างชาติ (MThai.com, 2554)

ประการที่สอง การปฏิเสธการขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์กับสินค้าอาหารไทยจากประเทศสมาชิกในประชาคมอาเซียน ภายใต้เหตุผลว่า สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ขาดคุณสมบัติและเป็นชื่อสามัญ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งว่าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไม่สามารถบ่งบอกถึงแหล่ง ภูมิศาสตร์ที่ผลิตสินค้า หรือสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ดังกล่าวเป็นชื่อเรียกสินค้า ซึ่งประเทศเพื่อนบ้านในประชาคมอาเซียนมีอำนาจวินิจฉัยเช่นนี้ได้ภายใต้หลักดินแดน (Territoriality Principle) ทุกประเทศย่อมมีอำนาจอิสระต่อการวินิจฉัยและรับจดทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของต่างประเทศ

ผลที่เกิดขึ้นจากกรณีข้างต้น คือหากประเทศสมาชิกประชาคมอาเซียนใดเห็นว่า สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์สินค้าอาหารของประเทศไทยเป็นชื่อสามัญของประเทศตน ประเทศดังกล่าวย่อมปฏิเสธการรับขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์สินค้าอาหารไทย ประเทศไทยย่อมสูญเสียโอกาสได้รับประโยชน์จากการปกป้องสินค้าอาหารในระบบสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ซึ่งกรณีเช่นนี้มีโอกาสเกิดขึ้นได้กับประเทศไทย เพราะประเทศไทยมีความทับซ้อนทางวัฒนธรรมกับประเทศเพื่อนบ้านในประชาคมอาเซียน เช่น ในปี 2552 กระทรวงวัฒนธรรมของไทย ขึ้นทะเบียนส้มตำเป็นมรดกทางภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคตะวันออก ภาคกลาง แต่ในขณะเดียวกันส้มตำก็เป็นอาหารของสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ซึ่งเป็นสมาชิกประชาคมอาเซียนเช่นเดียวกัน เป็นต้น

การวิจัยฉบับนี้จึงเกิดขึ้นเพื่อที่แสวงหาทางแก้ปัญหาข้างต้น โดยประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับคือแนวทางการปรับปรุงแก้ไขพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทย พ.ศ. 2546 เพื่อที่กฎหมายฉบับนี้สามารถใช้ปกป้องทั้งผลประโยชน์ทางการค้าในไทย พร้อมๆ กับพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทย พ.ศ. 2546 สามารถบรรลุวัตถุประสงค์การอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นในสินค้าอาหารไทย และมาตรการกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่จะเกิดขึ้น มาตรการกฎหมายนี้จะต้องสอดคล้องกับพันธกรณีความตกลงทริพส์ขององค์การการค้าโลก เพื่อที่มาตรการกฎหมายดังกล่าวจะมีสภาพบังคับใช้กับประเทศสมาชิกประชาคมอาเซียนและประเทศสมาชิกองค์การการค้าโลก

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับมาตรการกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เพื่อการปกป้องสินค้าอาหารไทย
2. เพื่อศึกษา ค้นคว้า และแสวงหาแนวทางที่เหมาะสมต่อการแก้ไขหรือร่างกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นอาหารไทย โดยกฎหมายดังกล่าวสอดคล้องกับพันธกรณีตามสนธิสัญญาระหว่างประเทศและสิทธิชุมชนตามกฎหมายรัฐธรรมนูญ รวมถึงรองรับการเกิดประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (AEC)
3. เพื่อการแก้ไขหรือยกร่างตัวอย่างกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับการปกป้องภูมิปัญญาท้องถิ่นอาหารไทย ซึ่งหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องสามารถนำผลการวิจัยไปใช้เป็นแนวทางการแก้ไขกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์

1.3 ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยเรื่องมาตรการกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เพื่อปกป้องภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสินค้าอาหารในประชาคมอาเซียน : บทเรียนสำหรับประเทศไทย งานวิจัยฉบับนี้เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพโดยใช้รูปแบบการวิจัยเอกสาร (documentary research) เป็นหลัก ประกอบกับการสัมภาษณ์ (interviews) การเก็บข้อมูลจากภาคสนาม (field research) และการระดมความคิดของนักวิจัย ร่วมกับการสนทนากลุ่มผู้เกี่ยวข้องกับการใช้กฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ โดยข้อมูลทั้งหมดที่ได้มาจากการศึกษา ข้อมูลเหล่านี้นำมาวิเคราะห์ด้วยวิธีการพรรณนาวิเคราะห์ (analysis description) โดยการเชื่อมโยงเนื้อหาอย่างเป็นระบบกับแนวคิดต่างๆ

1.4 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทราบถึงข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับมาตรการกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เพื่อการปกป้องสินค้าอาหารไทย
2. ทราบถึงแนวทางที่เหมาะสมต่อการแก้ไขหรือร่างกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นอาหารไทย โดยกฎหมายดังกล่าวสอดคล้องกับพันธกรณีตามสนธิสัญญาระหว่างประเทศและสิทธิชุมชนตามกฎหมายรัฐธรรมนูญ รวมถึงรองรับการเกิดประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (AEC)
3. ทราบถึงแนวทางการแก้ไขหรือยกร่างตัวอย่างกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับการปกป้องภูมิปัญญาท้องถิ่นอาหารไทย ซึ่งหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องสามารถนำผลการวิจัยไปใช้เป็นแนวทางการแก้ไขกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์

1.5 นิยามศัพท์

1. สินค้าอาหาร หมายถึง สิ่งที่มีมนุษย์บริโภคในกลุ่มประเทศที่เลือกศึกษา ประเทศมาเลเซีย ประเทศอินโดนีเซีย ประเทศสิงคโปร์ และประเทศอินเดีย โดยสิ่งที่มีมนุษย์บริโภคดังกล่าวเป็นผลผลิตจากภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีการใช้วัตถุดิบที่เชื่อมโยงกับแหล่งภูมิศาสตร์ในเขตพื้นที่แห่งใดแห่งหนึ่งในประเทศมาเลเซีย ประเทศอินโดนีเซีย ประเทศสิงคโปร์ และประเทศอินเดีย

2. สินค้าอาหารไทย หมายถึงสิ่งที่ชาวไทยบริโภคและเป็นผลผลิตจากภูมิปัญญาท้องถิ่น รวมถึงสินค้าอาหารประเภทแกงไทยภาคกลางและสินค้าอาหารประเภทขนมไทยภาคกลาง โดยสินค้าอาหารไทยนี้มีตัวอย่างการศึกษาอยู่ที่สินค้าต้มยำกุ้ง แกงมัสมั่น ขนมหม้อแกงเมืองเพชร ขนมสาลี่เมืองสุพรรณ และสินค้าอาหารไทยมีการใช้วัตถุดิบที่เชื่อมโยงกับแหล่งภูมิศาสตร์ในเขตพื้นที่ภาคกลางประกอบด้วย 22 จังหวัด คือกรุงเทพมหานคร นนทบุรี ปทุมธานี นครนายก ปราจีนบุรี สระแก้ว ฉะเชิงเทรา ออยุธยา ลพบุรี สระบุรี สิงห์บุรี อ่างทอง สุพรรณบุรี ราชบุรี กาญจนบุรี นครปฐม ชัยนาท เพชรบุรี สมุทรปราการ สมุทรสาคร สมุทรสงคราม และประจวบคีรีขันธ์

3. สินค้าอาหารประเภทแกงไทยภาคกลาง หมายถึงอาหารประเภทแกงไทยรวมทั้งต้มยำทุกชนิด ซึ่งคนไทยในภาคกลางชอบรับประทาน โดยอาหารประเภทแกงไทยนี้เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีการใช้วัตถุดิบที่เชื่อมโยงกับแหล่งภูมิศาสตร์ในเขตพื้นที่ภาคกลางประกอบด้วย 22 จังหวัด คือ กรุงเทพมหานคร นนทบุรี ปทุมธานี นครนายก ปราจีนบุรี สระแก้ว ฉะเชิงเทรา ออยุธยา ลพบุรี สระบุรี สิงห์บุรี อ่างทอง สุพรรณบุรี ราชบุรี กาญจนบุรี นครปฐม ชัยนาท เพชรบุรี สมุทรปราการ สมุทรสาคร สมุทรสงคราม และประจวบคีรีขันธ์

4. สินค้าอาหารประเภทขนมไทยภาคกลาง หมายถึงอาหารประเภทขนมไทยทุกชนิด ซึ่งคนไทยในภาคกลางชอบรับประทาน โดยขนมไทยภาคกลางนี้เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีการใช้วัตถุดิบที่เชื่อมโยงกับแหล่งภูมิศาสตร์ในเขตพื้นที่ภาคกลางประกอบด้วย 22 จังหวัด คือ กรุงเทพมหานคร นนทบุรี ปทุมธานี นครนายก ปราจีนบุรี สระแก้ว ฉะเชิงเทรา ออยุธยา ลพบุรี สระบุรี สิงห์บุรี อ่างทอง สุพรรณบุรี ราชบุรี กาญจนบุรี นครปฐม ชัยนาท เพชรบุรี สมุทรปราการ สมุทรสาคร สมุทรสงคราม และประจวบคีรีขันธ์

5. ภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึงองค์ความรู้ดั้งเดิม วิธีปฏิบัติ ทักษะ การประดิษฐ์ คิดค้นสิ่งใหม่ การปฏิบัติและการเรียนรู้ การสืบทอดและส่งต่อภูมิปัญญาท้องถิ่นอาหารประเภทแกงไทยภาคกลาง โดยอาหารประเภทแกงไทยนี้รวมถึงต้มยำทุกชนิด ซึ่งคนไทยในภาคกลางชอบรับประทาน และภูมิปัญญาดังกล่าวปรากฏอยู่ในพื้นที่ภาคกลางประกอบด้วย 22 จังหวัด คือ กรุงเทพมหานคร นนทบุรี ปทุมธานี นครนายก ปราจีนบุรี สระแก้ว ฉะเชิงเทรา ออยุธยา ลพบุรี สระบุรี สิงห์บุรี อ่างทอง สุพรรณบุรี ราชบุรี กาญจนบุรี นครปฐม ชัยนาท เพชรบุรี สมุทรปราการ สมุทรสาคร สมุทรสงคราม และประจวบคีรีขันธ์

6. พหุวัฒนธรรม หมายถึงสังคมที่มีวัฒนธรรมหลากหลายเป็นที่การยอมรับและสนับสนุนการดำรงไว้ซึ่งวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ที่อยู่ในสังคมเดียวกัน โดยชาวไทยไม่เลือกปฏิบัติว่า วัฒนธรรมใดวัฒนธรรมหนึ่งครอบงำ (dominant culture) และวัฒนธรรมอื่นถูกครอบงำ (subordinate culture) ในทางกลับกันชาวไทยยอมรับถึงอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ที่เข้ามาอยู่รวมกันเป็นชุมชนชาวไทย และชุมชนชาวไทยไม่มีการเลือกปฏิบัติระหว่างกัน แต่ชุมชนชาวไทยกลับผสานเอาวัฒนธรรมชาวต่างชาติ พร้อมทั้งดัดแปลงเพื่อให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตชาวไทย ดังเช่นอาหารไทยและอาหารของประเทศอื่นๆ ในประชาคมอาเซียนที่มีการหล่อหลอมวัฒนธรรมอาหารของชาวต่างชาติเข้ากับวัฒนธรรมอาหารของตนเอง

บทที่ 2

การทบทวนวรรณกรรมและกรอบแนวคิดทฤษฎี

สำหรับโครงการวิจัยเรื่อง มาตรการกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เพื่อปกป้องภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสินค้าอาหารในประชาคมอาเซียน : บทเรียนสำหรับประเทศไทย งานวิจัยฉบับนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพที่เน้นการวิจัยเอกสารเกี่ยวกับการใช้กฎหมายทรัพย์สินทางปัญญา เพื่อการปกป้องทั้งภูมิปัญญาท้องถิ่นและผลประโยชน์ทางการค้าในระบบทรัพย์สินทางปัญญา โดยงานวิจัยฉบับนี้ทำการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์จากพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 พร้อมทั้งการวิเคราะห์เปรียบเทียบการใช้กฎหมายของกลุ่มประเทศที่เลือกศึกษา ภายใต้กรอบแนวคิดทฤษฎีด้านทรัพย์สินทางปัญญาและสนธิสัญญาระหว่างประเทศที่เกี่ยวข้อง ซึ่งงานวิจัยฉบับนี้ได้นำเสนอตามลำดับต่อไปนี้

2.1 การทบทวนวรรณกรรม

การศึกษามาตรการกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เพื่อปกป้องภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสินค้าอาหารในประชาคมอาเซียน : บทเรียนสำหรับประเทศไทย เนื้อหาการทบทวนวรรณกรรมนำเสนอเริ่มต้นจากสนธิสัญญาระหว่างประเทศ มาตรการกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของประเทศไทยและกลุ่มประเทศที่เลือกศึกษา และแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องตามลำดับ

2.1.1 สนธิสัญญาระหว่างประเทศ กฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์และกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการปกป้องสินค้าอาหารไทยของประเทศไทยและกลุ่มประเทศที่เลือกศึกษา

กฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เป็นกฎหมายภายในในประเทศไทยและกลุ่มประเทศที่เลือกศึกษาสี่ประเทศ ได้แก่ประเทศมาเลเซีย ประเทศอินโดนีเซีย ประเทศสิงคโปร์ และประเทศอินเดีย โดยกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของทุกประเทศล้วนเกิดขึ้นจากการปฏิบัติตามพันธกรณีความตกลงทริปส์ขององค์การการค้าโลกและได้รับอิทธิพลจากสนธิสัญญาระหว่างประเทศฉบับอื่นๆ เนื้อหาส่วนนี้จึงนำเสนอทั้งสนธิสัญญาระหว่างประเทศ และการใช้กฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของประเทศไทยและกลุ่มประเทศที่เลือกศึกษา

2.1.1.1 สนธิสัญญาระหว่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับการปกป้องสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์และภูมิปัญญาท้องถิ่น

ภายใต้การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์แห่งการศึกษาคือสินค้าอาหารไทย ซึ่งสินค้าอาหารไทยนี้ได้รับการปกป้องภายใต้สนธิสัญญาระหว่างประเทศสองสถานะ สถานะแรกสินค้าอาหารไทยเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งสนธิสัญญาระหว่างประเทศให้การปกป้องในรูปสิทธิทางวัฒนธรรม และสถานะที่สองสินค้าอาหารไทยได้รับการปกป้องในรูปสิทธิทรัพย์สินทางปัญญา โดยความตกลงทริปส์มอบความคุ้มครองประเภทสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ซึ่งปรากฏผลการศึกษาต่อไปนี้

(1) กติกาว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ค.ศ. 1966 ขององค์การสหประชาชาติเพื่อการปกป้องภูมิปัญญาท้องถิ่น กติกาว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ค.ศ. 1966 (International Covenant on Civil and Political Rights 1966 -

ICCPR) เป็นสนธิสัญญาพหุภาคีด้านสิทธิมนุษยชน ซึ่งกติกาฉบับนี้รับรองว่า ประชาชนทั้งปวงมีสิทธิกำหนดใจตนเองและดำเนินกิจกรรมด้านประเพณีวัฒนธรรม ประกอบกับกิจกรรมด้านประเพณีวัฒนธรรมมีขอบเขตหลายด้านรวมถึงวัฒนธรรมอาหาร หรือภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านอาหารในการศึกษานี้

ภายใต้การทบทวนข้อมูลกติกาว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ค.ศ. 1966 ที่มีต่อภูมิปัญญาท้องถิ่นสินค้าอาหารไทยแล้ว การศึกษานี้พบว่า กติการะหว่างประเทศฉบับนี้มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับสินค้าอาหารไทยตัวอย่างในการศึกษา 5 ประการ

ประการแรก สินค้าอาหารไทยรวมทั้งสินค้าอาหารในกลุ่มประเทศที่เลือกศึกษาเป็นส่วนหนึ่งของประเพณีวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นตามข้อ 1 กติกาว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ค.ศ. 1966 ซึ่งข้อ 1 ดังกล่าวบัญญัติรับรองว่า ประชาชนทั้งปวงมีสิทธิกำหนดใจตนเองด้านประเพณีวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น

แนวคิดในการศึกษาข้างต้นสอดคล้องกับความเห็นนักวิชาการสาขานิติศาสตร์ว่า สินค้าอาหารเป็นวัฒนธรรมอาหาร โดยที่วัฒนธรรมอาหารเป็นวัตถุแห่งความคุ้มครองตามข้อ 1 กติกาว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ค.ศ. 1966 ประชาชนทั้งปวงในประเทศสมาชิกย่อมมีสิทธิกำหนดใจตนเองในกิจกรรมด้านประเพณีวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และผสมผสานวัฒนธรรมอาหารอย่างอิสระ รัฐสมาชิกต้องไม่ใช้อำนาจครอบงำหรือขัดขวางกิจกรรมด้านประเพณีวัฒนธรรมและภูมิปัญญาของประชาชนทั้งปวง (Borelli & Lenzerini, 2012, p. 92)

ประการที่สอง ชุมชนท้องถิ่นและสมาชิกในชุมชนท้องถิ่นเป็นประธานแห่งสิทธิและใช้สิทธิปกป้องภูมิปัญญาท้องถิ่น เพราะตามข้อ 1 กติกาว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ค.ศ. 1966 ใช้คำว่า “all people” ซึ่งหมายถึงประชาชนทั้งปวงในประเทศสมาชิก ประชาชนดังกล่าวไม่จำกัดว่าอยู่ในรูปแบบใด ประชาชนนี้อาจเป็นเพียงคนเดียวหรือปัจเจกชน หรือชุมชนท้องถิ่น หรือชนพื้นเมือง หรือกลุ่มสตรีก็ได้ ประชาชนเหล่านี้ล้วนมีศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ และประชาชนดังกล่าวมีสิทธิเสรีภาพอย่างเท่าเทียมกัน ทำให้ประชาชนหรือชุมชนท้องถิ่นในการศึกษานี้เป็นประธานแห่งสิทธิด้านประเพณีวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น

ประการที่สาม สิทธิด้านประเพณีวัฒนธรรมและภูมิปัญญาเป็นสิทธิพื้นฐานของมนุษย์หรือสิทธิมนุษยชนตามข้อ 1 ตอนท้ายของกติกาว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ค.ศ. 1966 และความเป็นสิทธิมนุษยชนด้านประเพณีวัฒนธรรมภูมิปัญญาท้องถิ่นจึงสร้างความชอบด้วยกฎหมายแก่ชุมชนท้องถิ่น เพื่อชุมชนท้องถิ่นเป็นประธานแห่งสิทธิตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ของประเทศไทยและกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของประเทศสมาชิกอื่น

ประการที่สี่ สิทธิด้านประเพณีวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นสิทธิสากล ซึ่งประเทศสมาชิกของกติกาว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ค.ศ. 1966 ต้องให้ความคุ้มครอง ไม่ว่าจะประธานแห่งสิทธิเป็นของบุคคลชาติใด เพราะสิทธิด้านประเพณีวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นสิทธิตามธรรมชาติ ซึ่งมนุษย์ได้สิทธินี้มาพร้อมความเป็นมนุษย์ ผู้ปกครองหรือ

รัฐไม่สามารถพรากสิทธินี้ไปจากมนุษย์ และรัฐสมาชิกจำเป็นต้องออกกฎหมายรับรองคุ้มครองสิทธิทางประเพณีวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นแก่ประชาชนทุกคนอย่างเสมอภาคกัน

ประการที่ห้า สิทธิในประเพณีวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นสิทธิตามกฎหมายบ้านเมืองของประเทศสมาชิก กติกาว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ค.ศ. 1966 โดยกฎหมายบ้านเมืองนี้อยู่ในรูปกฎหมายรัฐธรรมนูญ พระราชบัญญัติ หรือกฎหมายอื่น ๆ ก็ได้ เช่น ประเทศไทยเลือกรับรองสิทธิในภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้ตามมาตรา 66 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 และกฎหมายลำดับรองพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม การศึกษาฉบับนี้พบว่า ชุมชนท้องถิ่นใช้สิทธิในประเพณีวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นตามกติกาว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ค.ศ. 1966 ภายใต้อำนาจข้อ 1 กติกาว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ค.ศ. 1966 บัญญัติว่า “ประชาชนทั้งปวงย่อมมีสิทธิกำหนดใจตนเองด้านประเพณีวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น” แต่ประชาชนต้องไม่ใช่สิทธิดังกล่าว เพื่อการแบ่งแยกดินแดนหรือประกาศตนเป็นรัฐอิสระตามข้อ 27 กติกาว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ค.ศ. 1966 (Borelli & Lenzerini, 2012, p. 92)

ดังนั้นกติกาว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ค.ศ. 1966 มีบทบาทสำคัญต่อการยกระดับสิทธิในภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นสิทธิมนุษยชน และสิทธิดังกล่าวได้รับการรับรองตามกฎหมายภายในของประเทศสมาชิก ประชาชนทั้งปวงรวมถึงชุมชนท้องถิ่นจึงเป็นประธานแห่งสิทธิด้านวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยประชาชนทั้งปวงและชุมชนท้องถิ่นมีสิทธิกำหนดใจด้วยตนเองเพื่อการพัฒนา ต่อยอด ส่งต่อ ดัดแปลงประเพณีวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างอิสระ ปราศจากการบังคับหรือควบคุมจากรัฐและบุคคลภายนอก

(2) ความตกลงทริปส์ขององค์การการค้าโลกเพื่อการปกป้องสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ สำหรับความตกลงว่าด้วยสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญาเกี่ยวกับการค้า (WTO Agreement on Trade-Related Aspects of Intellectual Property Right - TRIPS Agreement) เป็นสนธิสัญญาระหว่างประเทศด้านทรัพย์สินทางปัญญาที่สำคัญ เพราะความตกลงทริปส์ได้สร้างมาตรการกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ขึ้น และมาตรการกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ได้ถูกนำมาใช้ปกป้องสินค้าอาหารใน 164 ประเทศสมาชิกรวมทั้งในประเทศไทยและกลุ่มประเทศที่เลือกศึกษา เมื่อการศึกษาฉบับนี้ได้พิจารณารายละเอียดการใช้ความตกลงทริปส์กับสินค้าอาหารไทยและสินค้าอาหารของประเทศสมาชิกแล้วพบว่า มาตรการกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามข้อ 22 ถึงข้อ 24 ความตกลงทริปส์มีสาระสำคัญ 3 ประการ ดังนี้

1) ชุมชนท้องถิ่นเป็นเจ้าของสิทธิในสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ และผู้ผลิตสินค้าในชุมชนท้องถิ่นและผู้ประกอบการค้าในสินค้าดังกล่าวเป็นผู้ใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ แม้ว่ากรณีดังกล่าวตามข้อ 22.1 ความตกลงทริปส์ไม่บัญญัติไว้อย่างชัดเจน แต่เมื่อพิจารณาถึงบริบทเนื้อหาของข้อ 22.1 ความตกลงทริปส์ร่วมกับเจตนารมณ์ของความตกลงทริปส์แล้ว การปกป้องสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เป็นไปเพื่อประโยชน์ของชุมชนท้องถิ่น ในฐานะชุมชนท้องถิ่นเป็นเจ้าของชื่อสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ และชื่อสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เป็นทรัพย์สินทางปัญญาของชุมชนท้องถิ่น ชุมชนท้องถิ่นจึงเป็นประธานแห่งสิทธิตามข้อ 22.1 ความตกลงทริปส์

ทั้งนี้ การพิจารณาบริบทเนื้อหาของข้อ 22.1 ความตกลงทริปส์ต่อความเป็นเจ้าของสิทธิโดยชุมชน การศึกษานี้ได้พิจารณาจากข้อ 22.1 และข้อ 22.2 (a) ความตกลงทริปส์ร่วมกัน โดยข้อ 22.1 ความตกลงทริปส์ได้ให้คำนิยามลักษณะสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ว่า สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์คือการบ่งชี้แหล่งกำเนิดของสินค้า ซึ่ง ณ แหล่งกำเนิดสินค้านี้ตั้งอยู่แห่งใดแห่งหนึ่งในประเทศสมาชิกความตกลงทริปส์ และข้อ 22.2 (a) ความตกลงทริปส์บัญญัติว่า การใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เพื่อนำเสนอหรือชี้แนะแก่ผู้บริโภคว่า สินค้านี้ผลิตขึ้นจากแหล่งกำเนิดตามข้อ 22.1 ความตกลงทริปส์

เมื่อการศึกษานี้ได้วิเคราะห์เนื้อหาข้อ 22.1 และข้อ 22.2 (a) ความตกลงทริปส์เข้าด้วยกัน ผลลัพธ์คือการใช้ชื่อสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์มีขึ้นเพื่อส่งสารแก่ผู้บริโภคหรือสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ทำหน้าที่แสดงคุณภาพ ชื่อเสียง เอกลักษณ์ของสินค้า ซึ่งสินค้านี้ผลิตจากแหล่งภูมิศาสตร์แห่งใดแห่งหนึ่งในประเทศสมาชิกความตกลงทริปส์ สิทธิใช้ชื่อสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไม่ใช่สิทธิของปัจเจกชนคนใด แต่สิทธิใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เป็นประโยชน์แก่ผู้ผลิตและผู้ประกอบการค้าทุกคนที่ผลิตสินค้าในแหล่งภูมิศาสตร์แห่งใดแห่งหนึ่ง สิทธิในสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์จึงเป็นสิทธิร่วม ชุมชนท้องถิ่นเป็นเจ้าของสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ และผู้ผลิตสินค้าในชุมชนทุกคนมีสิทธิใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ รวมทั้งสมาชิกในชุมชนบุคคลใดบุคคลหนึ่งไม่อาจผูกขาดสิทธิใช้ชื่อสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์

ขณะเดียวกันในแง่เจตนารมณ์ที่ปรากฏในอารัมภบทความตกลงทริปส์ที่ว่า สิทธิในทรัพย์สินทางปัญญาเป็นของปัจเจกชน ความตกลงทริปส์จึงมีเจตนารมณ์มอบสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญาแก่ปัจเจกชน แต่สิทธิในสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามข้อ 22 ถึงข้อ 24 ความตกลงทริปส์กลับเป็นสิทธิชุมชนนั้น กรณีดังกล่าวขัดหรือแย้งกับเจตนารมณ์ความตกลงทริปส์หรือไม่ การศึกษานี้พบว่า สิทธิชุมชนในสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ดังกล่าวไม่ขัดต่อเจตนารมณ์ความตกลงทริปส์ และสิทธิชุมชนในสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์สอดคล้องกับเจตนารมณ์ตามความตกลงทริปส์ เพราะเนื้อหาของสิทธิชุมชนคือสิทธิของปัจเจกชนหลายคนหรือสิทธิร่วมของปัจเจกชน การมอบสิทธิชุมชนด้านสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์จึงเป็นสิทธิร่วมของปัจเจกชนตามอารัมภบทความตกลงทริปส์

จากความเห็นที่ชุมชนท้องถิ่นเป็นประธานแห่งสิทธิในสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามความตกลงทริปส์ข้างต้น ความเห็นนี้สอดคล้องกับความเห็นนักวิชาการสาขานิติศาสตร์ ซึ่งนักวิชาการเหล่านี้มีความเห็นว่า ชุมชนท้องถิ่นเป็นประธานแห่งสิทธิในสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ เพราะชุมชนท้องถิ่นเป็นกลุ่มปัจเจกชน การมอบสิทธิแก่กลุ่มปัจเจกชนเป็นการมอบสิทธิแก่ปัจเจกชนหลายราย สิทธิชุมชนจึงเป็นสิทธิร่วม (collaborate rights) และชุมชนท้องถิ่นเป็นประธานแห่งสิทธิในสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามความตกลงทริปส์ (Hughes, 2013, p. 1218)

ดังนั้นชุมชนท้องถิ่นจึงเป็นประธานแห่งสิทธิในสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามข้อ 22.1 ความตกลงทริปส์ ในฐานะชุมชนเป็นกลุ่มปัจเจกชนหรือปัจเจกชนหลายราย แม้ว่าบทบัญญัติข้อ 22.1 ความตกลงทริปส์ไม่บัญญัติเนื้อหาไว้อย่างชัดเจนว่า ชุมชนท้องถิ่นเป็นประธานแห่งสิทธิ แต่ด้วยผลจากการใช้การตีความลักษณะคำนิยามสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามข้อ 22.1 ความตกลงทริปส์ร่วมกับเจตนารมณ์ของความตกลงทริปส์ ชุมชนท้องถิ่นหรือกลุ่มปัจเจกชนเป็นประธานแห่งสิทธิในสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์

2) สิทธิใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เป็นสิทธิชุมชนเพื่อการผูกขาดผลประโยชน์ทางการค้า จากการศึกษาข้อ 22 ถึงข้อ 24 ความตกลงทริปส์พบว่า สิทธิในสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เป็นสิทธิชุมชน (community rights) หรือสิทธิร่วม (collaborate rights) เพื่อการผูกขาดการใช้ชื่อสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามข้อ 22.1 ความตกลงทริปส์ ชุมชนท้องถิ่นเป็นประธานแห่งสิทธิและชุมชนท้องถิ่นเป็นผู้ใช้สิทธิในความเป็นเจ้าของสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามความตกลงทริปส์

ส่วนปัญหาว่า เหตุใดประเทศไทยไม่ใช้ศัพท์สิทธิร่วมดังเช่นต่างประเทศ การศึกษานี้พบว่า เหตุที่นักวิชาการไทยเรียกสิทธิในสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ว่าสิทธิชุมชน ขณะที่นักวิชาการต่างประเทศเรียกว่าสิทธิร่วม เพราะนักวิชาการสาขานิติศาสตร์ต่างประเทศมีความเห็นว่าการผูกขาดท้องถิ่นเป็นกลุ่มปัจเจกชน สิทธิของกลุ่มปัจเจกชนจึงควรใช้ศัพท์สิทธิร่วม แต่สำหรับประเทศไทยกลับใช้ศัพท์คำว่า “สิทธิชุมชน” เพราะท่านศาสตราจารย์เสน่ห์ จามริกและนักวิชาการได้ร่วมกันบัญญัติคำว่า “สิทธิชุมชน” เพื่อคำศัพท์นี้แสดงให้เห็นถึงจิตวิญญาณและความมีภูมิปัญญาของชุมชน การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (วิช จีระแพทย์, 2553, น. 39)

แม้ว่าการใช้ศัพท์สิทธิชุมชนของนักวิชาการไทยกับศัพท์สิทธิร่วมของนักวิชาการต่างประเทศจะแตกต่างกัน แต่จุดมุ่งหมายมีอยู่อย่างเดียวกัน คือการมอบสิทธิแก่ชุมชนท้องถิ่นเพื่อประโยชน์ร่วมของสมาชิกในชุมชนท้องถิ่น การมอบสิทธิเช่นนี้รวมถึงสิทธิใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ขึ้นทะเบียน เพื่อการแสวงหาประโยชน์ทางการค้าของชุมชนท้องถิ่น สิทธิชุมชนหรือสิทธิร่วมตามข้อ 22 ถึงข้อ 24 ความตกลงทริปส์ด้านสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์จึงเป็นการแสวงหาประโยชน์ทางการค้าของชุมชนท้องถิ่น ความแตกต่างทางคำศัพท์จึงไม่สร้างความแตกต่างด้านเนื้อหาแห่งสิทธิในสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์

หากพิจารณารายละเอียดเนื้อหาแห่งสิทธิชุมชนหรือสิทธิร่วมตามข้อ 22 ถึงข้อ 24 ความตกลงทริปส์เรื่องสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์แล้ว การศึกษานี้พบข้อมูลยืนยันว่า สิทธิชุมชนหรือสิทธิร่วมในสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ความตกลงทริปส์เป็นสิทธิที่มีเนื้อหาแห่งสิทธิเช่นเดียวกันโดยสิทธิชุมชนนี้มีลักษณะสำคัญอยู่ 5 ประการ

ประการแรก สิทธิชุมชนหรือสิทธิร่วมเป็นสิทธิผูกขาดการใช้ชื่อสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของชุมชนท้องถิ่นตามข้อ 22.1 ความตกลงทริปส์ เพราะความตกลงทริปส์ตั้งอยู่บนหลักสิทธิผูกขาด (monopoly rights) เพื่อการตอบแทนแรงงาน ความอดุสาหะของมนุษย์ เมื่อมนุษย์ผลิตงานสร้างสรรค์หรือนวัตกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อสาธารณชน การมอบสิทธิใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามข้อ 22.1 ความตกลงทริปส์จึงเป็นสิทธิแต่เพียงผู้เดียวของชุมชนท้องถิ่น โดยชุมชนท้องถิ่นดังกล่าวคือชุมชนผู้ผลิตสินค้า ซึ่งสินค้าที่ผลิตขึ้นมีคุณภาพ ชื่อเสียง เอกลักษณ์เชื่อมโยงกับแหล่งภูมิศาสตร์ที่ผลิตสินค้าของชุมชนท้องถิ่น ชุมชนท้องถิ่นจึงเป็นผู้ทรงสิทธิผูกขาดการใช้ชื่อสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์กับสินค้าของชุมชนท้องถิ่น เพื่อการจำหน่ายสินค้าของชุมชนท้องถิ่นแก่ผู้บริโภค

แม้ว่าสิทธิชุมชนหรือสิทธิร่วมเป็นสิทธิผูกขาดการใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของชุมชนท้องถิ่นตามข้อ 22.1 ความตกลงทริปส์ แต่การศึกษานี้มีความเห็นเพิ่มเติมในลักษณะของสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามข้อ 22.1 ความตกลงทริปส์ว่า สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามข้อ 22.1

ความตกลงทริปส์เป็นสิทธิใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์โดยตรงและสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์โดยอ้อม เพราะข้อ 22.1 ความตกลงทริปส์บัญญัติว่า “Geographical indications are, ...which identify a good as originating in the territory of a Member” คำว่า “identify” เป็นเพียงการบ่งบอกถึงแหล่งภูมิศาสตร์ที่ผลิตสินค้าในประเทศสมาชิก ทำให้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามข้อ 22.1 ความตกลงทริปส์เป็นสิทธิใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์โดยตรงที่บ่งบอกถึงแหล่งภูมิศาสตร์ที่ผลิตสินค้า ซึ่งแหล่งภูมิศาสตร์ดังกล่าวเป็นชื่อรัฐ เมือง ภูเขา แม่น้ำ หรือชื่อภูมิศาสตร์อื่นๆ เช่น สกอตทวิสกี (Scotch Whisky) สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ขึ้นทะเบียนเลขคำขอที่ 50200038 ของประเทศไทย คำว่า “สกอต” เป็นชื่อรัฐในสหราชอาณาจักร เป็นต้น และเหตุที่ข้อ 22.1 ความตกลงทริปส์ใช้คำว่า “identify” ซึ่งหมายถึงการบ่งบอกแหล่งภูมิศาสตร์ที่ผลิตสินค้า ส่งผลให้สัญลักษณ์ใดที่มีความหมายถึงแหล่งภูมิศาสตร์ที่ผลิตสินค้าในประเทศสมาชิก สัญลักษณ์เหล่านี้เป็นสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์โดยอ้อม และสัญลักษณ์เหล่านี้ได้รับการปกป้องตามข้อ 22.1 ความตกลงทริปส์เช่นกัน เช่น ตึกแฝดเปโตรนาส ประเทศมาเลเซีย เป็นต้น

สำหรับการใช้ชื่อพันธุ์พืชและพันธุ์สัตว์กับการขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามข้อ 22.1 ความตกลงทริปส์ การศึกษาฉบับนี้มีความเห็นว่า ตามปกติชื่อพันธุ์พืชและพันธุ์สัตว์ไม่บ่งบอกถึงแหล่งภูมิศาสตร์ที่ผลิตสินค้าในประเทศสมาชิก ชื่อพันธุ์พืชและพันธุ์สัตว์ไม่ใช่สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามข้อ 22.1 ความตกลงทริปส์ การขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ชื่อพันธุ์พืชและพันธุ์สัตว์ต้องใช้ร่วมกับชื่อแหล่งภูมิศาสตร์ที่ผลิตสินค้าในประเทศสมาชิก เพื่อการบ่งบอกถึงแหล่งภูมิศาสตร์ที่ผลิตสินค้าในประเทศสมาชิก เช่น สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ขึ้นทะเบียน ID G 000000001 ชื่อ Kopi Arabika Kintamani Bali ซึ่งคำว่า “Kopi Arabika” หมายถึงชื่อพันธุ์พืชกาแฟอาราบิก้า ซึ่งชื่อพันธุ์พืชกาแฟนี้ไม่บ่งบอกถึงแหล่งภูมิศาสตร์ที่ผลิตสินค้า คำดังกล่าวจึงถูกนำมาใช้ร่วมกับ “Kintamani Bali” ซึ่งเป็นชื่อแหล่งภูมิศาสตร์ เพื่อการขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ในประเทศอินโดนีเซีย เป็นต้น

เช่นเดียวกันการใช้ชื่อสินค้าอาหารไทยกับการขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ โดยการศึกษาฉบับนี้มีความเห็นในเบื้องต้นว่า ชื่อสินค้าอาหารไทยตามตัวอย่างในการศึกษาทั้งสี่รายการ คือ ต้มยำกุ้ง แกงมัสมั่น ขนมสาลี่ และขนมหม้อแกงนั้น ไม่บ่งบอกถึงแหล่งภูมิศาสตร์ที่ผลิตสินค้า ชื่ออาหารไทยตามตัวอย่างในการศึกษาทั้งสี่จึงไม่ใช่สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามข้อ 22.1 ความตกลงทริปส์ ส่งผลให้สินค้าอาหารไทยเหล่านี้ต้องใช้ชื่อแหล่งภูมิศาสตร์ประกอบกับชื่อสินค้าอาหารไทย เพื่อให้สินค้าอาหารไทยตัวอย่างในการศึกษาบ่งบอกถึงแหล่งภูมิศาสตร์ที่ผลิตสินค้า เช่น ขนมสาลี่เมืองสุพรรณและขนมหม้อแกงเมืองเพชร เป็นต้น

เช่นนี้ในเบื้องต้นชื่อสินค้าอาหารไทยไม่บ่งบอกแหล่งภูมิศาสตร์ที่ผลิตสินค้าในประเทศไทยโดยลำพัง การใช้ชื่อสินค้าอาหารไทยดังกล่าวต้องใช้ร่วมกับชื่อแหล่งภูมิศาสตร์ที่ผลิตสินค้า เพื่อการขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ แต่ในส่วนของกรณีชื่อสินค้าอาหารไทยตัวอย่างในการศึกษาต้มยำกุ้งนั้น ชื่อนี้อาจมีความพิเศษต่างจากชื่อสินค้าอาหารไทยตัวอย่างในการศึกษารายการอื่นๆ เพราะชื่อสินค้าอาหารไทยต้มยำกุ้งจะมีลักษณะพิเศษบ่งบอกถึงประเทศไทย ซึ่งสาธารณชนรู้และเข้าใจกันอย่างแพร่หลาย

อย่างไรก็ตาม การศึกษานี้มีความเห็นประเด็นชื่อสินค้าอาหารไทย ประเภทต้มยำกุ้งตัวอย่างในการศึกษาว่า ชื่อสินค้าอาหารไทยประเภทต้มยำกุ้งไม่เป็นสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามข้อ 22.1 ความตกลงทริปส์ เพราะชื่อสินค้าดังกล่าวขาดองค์ประกอบความเชื่อมโยงระหว่างคุณภาพ ชื่อเสียง หรือเอกลักษณ์เฉพาะตัวของสินค้ากับแหล่งภูมิศาสตร์ที่ผลิตสินค้า ดังที่ปรากฏในข้อ 22.1 ความตกลงทริปส์บัญญัติว่า “where a given quality, reputation or other characteristic of the good is essentially attributable to its geographical origin” สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ในประเทศสมาชิกต้องบ่งบอกถึงคุณภาพ ชื่อเสียง หรือเอกลักษณ์เฉพาะตัวของสินค้า เมื่อสินค้าถูกผลิตขึ้นในแหล่งภูมิศาสตร์ดังกล่าว

ด้วยเหตุนี้สิทธิชุมชนตามข้อ 22.1 ความตกลงทริปส์เป็นสิทธิใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของประเทศสมาชิก และการขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์กับสินค้าอาหารไทย จำเป็นต้องใช้ชื่อแหล่งภูมิศาสตร์ประกอบเข้ากับชื่ออาหารไทย เพื่อสินค้าอาหารไทยสามารถบ่งบอกความเชื่อมโยงด้านคุณภาพ ชื่อเสียง หรือเอกลักษณ์เฉพาะตัวของสินค้ากับแหล่งภูมิศาสตร์ที่ผลิตสินค้า สินค้าอาหารไทยจึงสามารถเป็นสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามข้อ 22.1 ความตกลงทริปส์

ประการที่สอง สิทธิชุมชนหรือสิทธิร่วมในสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ใช้กับสินค้าไม่รวมถึงบริการ ดังปรากฏในข้อ 22.1 ความตกลงทริปส์ที่ใช้คำว่า “สินค้า” (good) ในคำนิยามศัพท์สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ และศัพท์สินค้ายังปรากฏในข้อ 23 และข้อ 24 ความตกลงทริปส์ด้วย สิทธิชุมชนในสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ใช้กับสินค้าของชุมชนท้องถิ่น ไม่ว่าสินค้านั้นมีหลายประเภท สินค้านั้นก็ใช้ชื่อสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เดียวกันได้ หากสินค้านั้นมีคุณสมบัติความเชื่อมโยงระหว่างคุณภาพ ชื่อเสียง เอกลักษณ์กับแหล่งภูมิศาสตร์ที่ผลิตสินค้าของชุมชนท้องถิ่น

แม้ว่าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทยใช้กับสินค้าเท่านั้นไม่รวมถึงบริการตามข้อ 22.1 ความตกลงทริปส์ การศึกษานี้พบว่า ประเทศสมาชิกสามารถมอบความคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์แก่สินค้าและบริการได้ เพราะความตกลงทริปส์ตั้งอยู่บนหลักมาตรฐานขั้นต่ำ (minimum standard) การมอบความคุ้มครองแก่สินค้าจึงเป็นไปตามหลักมาตรฐานขั้นต่ำ แต่ถ้าประเทศสมาชิกใดคุ้มครองทั้งสินค้าและบริการในระบบสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ เท่ากับว่าประเทศสมาชิคนั้นมอบความคุ้มครองมาตรฐานสูงกว่าข้อ 22.1 ความตกลงทริปส์ ซึ่งบางประเทศได้ให้ความคุ้มครองลักษณะนี้เช่น พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ค.ศ. 2005 ของประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน (Provisions in the Protection of Geographical Indication Products 2005) ได้มอบความคุ้มครองภายใต้คำว่า “ผลิตภัณฑ์” (products) โดยผลิตภัณฑ์เป็นสินค้าหรือบริการ เป็นต้น

นอกจากนี้ การศึกษานี้พบว่า สิทธิชุมชนหรือสิทธิร่วมในสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามความตกลงทริปส์มี 2 ระดับ ระดับแรกสิทธิชุมชนหรือสิทธิร่วมในสินค้าทั่วไปตามข้อ 22.1 ความตกลงทริปส์ สินค้าทุกประเภทได้รับการปกป้องการใช้ชื่อสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์โดยมิชอบตามข้อ 22.2 และข้อ 22.3 ความตกลงทริปส์ ระดับที่สองสิทธิชุมชนหรือสิทธิร่วมในสินค้าไวน์สุราตามข้อ 23 ความตกลงทริปส์ ซึ่งความคุ้มครองสินค้ากลุ่มไวน์สุราได้รับความคุ้มครองระดับสูงกว่าสินค้าทั่วไปตามข้อ 22.1 ความตกลงทริปส์ (จักรกฤษณ์ ควรพจน์, 2551, น. 11) เพราะสินค้าไวน์สุราได้รับความคุ้มครองตามข้อ 22 ความตกลงทริปส์ และสินค้าไวน์สุรายังได้รับความคุ้มครองตาม

ข้อ 23 ความตกลงทริปส์ ในฐานะสินค้าไวน์สุราเป็นสินค้าเฉพาะ การใช้ชื่อสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ โดยมีขอบกับสินค้าไวน์สุราไม่อาจกระทำได้ รวมทั้งการใช้คำว่า “ชนิด” หรือ “แบบ” หรือคำทำนองเดียวกันกับสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์สินค้าไวน์สุรา วิธีการเช่นนี้ต้องห้ามตามข้อ 23 ความตกลงทริปส์

อีกทั้ง ความตกลงทริปส์มีผลต่อการเกิดระบบการขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ในสินค้าทุกประเภทในประเทศสมาชิก ไม่ว่าสินค้ากลุ่มไวน์สุรา หรือสินค้าอื่นๆ รวมถึงสินค้าอาหารในการศึกษาฉบับนี้ แต่สำหรับระบบการคุ้มครองแบบพหุภาคี ประเทศสมาชิกได้รับการแจ้งเตือนการขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ตามข้อ 23.4 ความตกลงทริปส์ระบุว่าสภาข้อตกลงว่าด้วยทรัพย์สินทางปัญญาที่เกี่ยวกับการค้า (Council for TRIPS) สร้างระบบการคุ้มครองแบบพหุภาคีแก่ไวน์ เพื่อการแจ้งเตือนแก่ประเทศสมาชิกถึงการขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไวน์

ประการที่สาม สิทธิชุมชนหรือสิทธิร่วมมาคู่กับหน้าที่รักษาคุณภาพ ชื่อเสียง เอกลักษณ์ของสินค้า โดยชุมชนผู้ผลิตสินค้าเป็นผู้ปฏิบัติหน้าที่นี้ตามข้อ 22.1 ความตกลงทริปส์ แม้ว่าคำนิยามศัพท์สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามข้อ 22.1 ความตกลงทริปส์ไม่ได้บัญญัติว่าผู้ผลิตสินค้าตามสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์มีหน้าที่รักษาไว้ซึ่งคุณภาพ ชื่อเสียง เอกลักษณ์ของสินค้า ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นความเชื่อมโยงระหว่างแหล่งภูมิศาสตร์ที่ผลิตสินค้ากับตัวสินค้า เพื่อที่สินค้ามีคุณสมบัติตรงกับความรู้ของผู้บริโภค แต่สิทธิย่อมมาพร้อมกับหน้าที่เสมอ เมื่อสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เป็นเครื่องมือช่วยในการตัดสินใจซื้อสินค้าของผู้บริโภค และสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ทำหน้าที่ส่งสารแก่ผู้บริโภคว่า สินค้าที่ผู้บริโภครากำลังตัดสินใจซื้อ สินค้าดังกล่าวมีคุณภาพ ชื่อเสียง เอกลักษณ์เฉพาะตัว เพราะสินค้าผลิตจากแหล่งภูมิศาสตร์ตามชื่อสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ผู้ผลิตสินค้าตามสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์จึงมีหน้าที่ต้องรักษามาตรฐานสินค้า เพื่อสินค้าดังกล่าวมีคุณสมบัติตรงกับความรู้ของผู้บริโภค ทำให้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไม่ถูกเพิกถอน เพราะการขาดคุณสมบัติของสินค้าตามข้อ 22.1 ความตกลงทริปส์

ประการที่สี่ สิทธิชุมชนหรือสิทธิร่วมในสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามข้อ 22 ถึงข้อ 24 ความตกลงทริปส์เป็นสิทธิที่มีสภาพบังคับทางกฎหมายในหลายประเทศทั่วโลก ภายใต้หลักการปฏิบัติเยี่ยงคนชาติ (national treatment) และหลักการปฏิบัติเยี่ยงชาติที่ได้รับความอนุเคราะห์ยิ่ง (most-favoured-nation treatment) ตามความตกลงทริปส์ ประเทศสมาชิกต้องปฏิบัติต่อคนชาติสมาชิกอื่นไม่ด้อยไปกว่าที่ปฏิบัติต่อคนชาติของตนเอง (ริงสรรค ณะพรพันธุ์ และ สมบูรณ์ ศิริประชัย, 2552, น. 14) ประกอบกับความตกลงทริปส์เป็นสนธิสัญญาพหุภาคีด้านทรัพย์สินทางปัญญาที่มีประเทศสมาชิกจำนวน 164 ประเทศ ดังที่ปรากฏตามข้อมูลเพียงวันที่ 29 กรกฎาคม ค.ศ. 2016 ขององค์การการค้าโลก (WTO, 2016) ประเทศสมาชิกใดมอบสิทธิในสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์แก่สินค้าในประเทศตน ประเทศดังกล่าวต้องให้ความคุ้มครองแก่สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์แก่ประเทศสมาชิกอื่นดังเช่นคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของประเทศตน

ประการที่ห้า การมอบสิทธิชุมชนหรือสิทธิร่วมตามความตกลงทริปส์ ขึ้นอยู่กับประเทศสมาชิกความตกลงทริปส์เลือกใช้วิธีการทางกฎหมายใด สิทธิเลือกวิธีการทางกฎหมายเพื่อคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์นี้เป็นผลข้อ 22.2 ความตกลงทริปส์ตอนท้ายที่บัญญัติว่า “Members shall provide the legal means for interested parties to prevent...” ซึ่ง

หมายความว่าประเทศสมาชิกสามารถที่จะเลือกใช้วิธีการทางกฎหมาย เพื่อคุ้มครองคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ วิธีการทางกฎหมายดังกล่าวจึงอาจเป็นกฎหมายเฉพาะ (*sui generis*) กฎหมายเครื่องหมายการค้า กฎหมายระบบผสมระหว่างกฎหมายเฉพาะหรือกฎหมายเครื่องหมายการค้า เช่น ประเทศไทยเลือกใช้กฎหมายเฉพาะเพื่อคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ คือพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 เป็นต้น

ดังนั้นสิทธิชุมชนหรือสิทธิร่วมตามข้อ 22 ถึงข้อ 24 ความตกลงทริปส์จึงเป็นสิทธิในความเป็นเจ้าของสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ และสิทธิใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของผู้ผลิตและผู้ประกอบการค้าในสินค้าตามสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ สิทธิชุมชนจึงประกอบขึ้นจากสิทธิย่อยๆ หลายสิทธิประกอบเข้าด้วยกัน สิทธิชุมชนในระบบสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์จึงทำหน้าที่ส่งสารแก่ผู้บริโภคว่าสินค้าภายใต้ชื่อสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ผลิตจากแหล่งภูมิศาสตร์แห่งใด รวมทั้งสินค้าดังกล่าวมีคุณภาพชื่อเสียง เอกลักษณ์เฉพาะตัวแตกต่างจากแหล่งผลิตอื่น

3) มาตรการสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามความตกลงทริปส์อยู่ภายใต้หลักจำเป็นรักษาสมดุล (need to balance) เพื่อการรักษาสมดุลระหว่างประโยชน์สาธารณะกับการมอบสิทธิผูกขาดการใช้ชื่อสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์แก่ชุมชนท้องถิ่น เพราะสิทธิผูกขาดดังกล่าวมีผลกระทบต่อสาธารณชนและผู้ประกอบการค้ารายอื่น ความตกลงทริปส์จึงจำเป็นต้องรักษาสมดุล เมื่อชุมชนท้องถิ่นผูกขาดการใช้ชื่อสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ เพื่อลดผลกระทบต่อสาธารณชน บทบัญญัติข้อยกเว้นการปกป้องสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ข้อ 24 จึงเกิดขึ้น ซึ่งการศึกษาฉบับนี้ได้พบว่า ข้อ 24 ความตกลงทริปส์แบ่งเป็น 2 กรณี

กรณีแรก การจำเป็นรักษาสมดุลระหว่างชุมชนท้องถิ่นผู้ใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์กับสาธารณชน โดยความตกลงทริปส์ได้นำหลักสุจริต (*bona fide*) มาใช้ ซึ่งการศึกษาค้นคว้าพบว่า หลักสุจริตนำมาใช้เพื่อรักษาสมดุลประโยชน์ของชุมชนท้องถิ่นกับประโยชน์สาธารณะใน 3 ลักษณะ

ลักษณะที่ 1 การใช้หลักสุจริตภายใต้หลักไม่มีความผิด โดยไม่มีกฎหมาย เพราะข้อ 22 ถึงข้อ 24 ความตกลงทริปส์เกิดขึ้น หลังประเทศสมาชิกใช้เครื่องหมายการค้าและสัญลักษณ์ต่างๆ ในการค้าขาย ผู้ประกอบการค้าในหลายประเทศสมาชิกได้ใช้เครื่องหมายการค้าหรือสัญลักษณ์ใดๆ ที่ประกอบขึ้นจากสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของประเทศอื่น ผู้ใช้เครื่องหมายการค้าและสัญลักษณ์เหล่านี้ไม่มีเจตนาละเมิดสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ และการใช้เครื่องหมายการค้าและสัญลักษณ์เหล่านี้เกิดขึ้นก่อนการบังคับใช้ข้อ 22 ถึงข้อ 24 ความตกลงทริปส์ ผู้ใช้เครื่องหมายการค้าและสัญลักษณ์เหล่านี้เป็นผู้กระทำการโดยสุจริต ข้อ 24 ความตกลงทริปส์ยินยอมให้เครื่องหมายการค้าและสัญลักษณ์ดังกล่าวต่อไปได้ โดยไม่มีความผิดตามความตกลงทริปส์ ข้อ 24 ความตกลงทริปส์จึงยกเว้นความรับผิดแก่ผู้สุจริตใน 2 ประการ คือ

(1) ผู้ใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่เป็นคนชาติของตนหรือบุคคลที่มีภูมิลำเนาอยู่ในรัฐภาคีสมาชิกตน และบุคคลเหล่านี้ใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของประเทศสมาชิกอื่น และบุคคลเหล่านี้ใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์โดยสุจริตกับไวน์สุรา สินค้า หรือบริการอย่างต่อเนื่องไม่ขาดตอนเป็นระยะเวลาไม่น้อยกว่า 10 ปีก่อนการประกาศใช้ข้อ 22 ถึงข้อ 24 ความตกลงทริปส์ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือการใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์กับไวน์สุรา สินค้า หรือบริการอย่างต่อเนื่องก่อนวันที่ 15

เมษายน ค.ศ. 1994 ผู้ใช้ดังกล่าวมีสิทธิใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ต่อไปตามข้อ 24.4 ความตกลงทริปส์

(2) การใช้เครื่องหมายการค้าจดทะเบียนที่ประกอบด้วยสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ในประเทศสมาชิกอื่นโดยสุจริต ก่อนที่สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ได้รับการปกป้องในประเทศอันเป็นแหล่งกำเนิด เจ้าของเครื่องหมายการค้าดังกล่าวสามารถใช้เครื่องหมายการค้าต่อไปตามข้อ 24.5 ความตกลงทริปส์

ลักษณะที่ 2 การใช้หลักสุจริตเพื่อปกป้องสิทธิส่วนบุคคลในการใช้ชื่อบุคคลธรรมดา รวมถึงชื่อบรรพบุรุษของตนเพื่อประกอบการค้า แม้ว่าชื่อบุคคลหรือชื่อบรรพบุรุษเป็นชื่อสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ในประเทศสมาชิก บุคคลดังกล่าวมีสิทธิใช้ชื่อตนหรือชื่อบรรพบุรุษได้ตามข้อ 24.8 ความตกลงทริปส์

ลักษณะที่ 3 การใช้หลักสุจริตเพื่อคุ้มครองประโยชน์สาธารณะ เพื่อประเทศสมาชิกสามารถใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของประเทศสมาชิกอื่นได้ ดังนี้

(1) การใช้ชื่อหรือข้อความเหมือนหรือพ้องกันกับสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของประเทศสมาชิกอื่น แต่ชื่อหรือข้อความดังกล่าวเป็นชื่อสามัญในประเทศสมาชิกผู้ใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ หรือโดยจารีตประเพณีของประเทศสมาชิก ชื่อนั้นเป็นชื่อสามัญ หรือชื่อดังกล่าวพ้องกันกับชื่อของพันธุ์องุ่นที่ปลูกอยู่ในดินแดนของประเทศสมาชิกตามข้อ 24.6 ความตกลงทริปส์

(2) การใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของประเทศสมาชิกอื่น เพราะสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ดังกล่าวไม่ได้รับการคุ้มครองจากประเทศแหล่งกำเนิดตามข้อ 24.9 ความตกลงทริปส์ ส่งผลให้ประเทศสมาชิกอื่นไม่คุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ดังกล่าว ทั้งนี้เป็นไปตามหลักการเพิกถอนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ หากประเทศแหล่งกำเนิดไม่คุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ประเทศตน ประเทศสมาชิกอื่นขอที่จะปฏิเสธคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ดังกล่าว

กรณีที่สอง การจำเป็นรักษาสมาคมระหว่างชุมชนท้องถิ่นผู้ผูกขาดสิทธิใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์กับสาธารณชน ภายใต้ข้อ 22.1 ความตกลงทริปส์ผู้ผลิตสินค้าในระบบสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์มีหน้าที่ต่อการรักษามาตรฐานสินค้า เพื่อสินค้าที่ผลิตภายใต้ชื่อสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์มีคุณภาพ ชื่อเสียง เอกลักษณ์ตรงกับการรับรู้ของผู้บริโภค ผู้บริโภคจึงได้รับการคุ้มครองในการบริโภคสินค้า ซึ่งผู้บริโภครับรู้ผ่านชื่อสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์

ดังนั้นข้อ 22 ถึงข้อ 24 ความตกลงทริปส์จึงเป็นสนธิสัญญาระหว่างประเทศที่สำคัญด้านทรัพย์สินทางปัญญา ซึ่งประเทศสมาชิกทั้ง 164 ประเทศรวมถึงประเทศไทย และกลุ่มประเทศที่เลือกศึกษาล้วนบัญญัติกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ขึ้น เพื่อรับรองสิทธิชุมชนในการใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์และการปกป้องประโยชน์สาธารณชน

(3) บทบาทกติกาว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ค.ศ. 1966 และความตกลงทริปส์กับการบัญญัติกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ แม้ว่ากติกาว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ค.ศ. 1966 และความตกลงทริปส์เป็นสนธิสัญญาระหว่างประเทศจากคนละองค์การระหว่างประเทศ แต่สนธิสัญญาระหว่างประเทศทั้งสองมีจุดเกาะเกี่ยวอยู่ที่วัตถุประสงค์ การคุ้มครอง คือ สินค้าอาหารเพราะสินค้าอาหารเป็นผลผลิตจากประเพณีวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นของประชาชนตามกติกาว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ค.ศ. 1966 และสินค้า

อาหารเป็นสินค้าในระบบสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามความตกลงทริปส์ และภายใต้จุดเกาะเกี่ยวในสินค้าอาหารตามสนธิสัญญาระหว่างประเทศทั้งสอง การศึกษาฉบับนี้พบความสัมพันธ์ระหว่างกติกาว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ค.ศ. 1966 และความตกลงทริปส์ใน 3 ลักษณะ

ลักษณะแรก กติกาว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ค.ศ. 1966 และความตกลงทริปส์มีส่วนสนับสนุนแนวคิดสิทธิชุมชน เมื่อกติกาว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ค.ศ. 1966 มอบสิทธิในประเพณีวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นแก่ประชาชนทั้งปวง รวมถึงชุมชนท้องถิ่นในการศึกษาฉบับนี้ แต่เมื่อกติการะหว่างประเทศฉบับนี้ไม่กำหนดรายละเอียดการใช้สิทธิทางประเพณีวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น ในฐานะสิทธินี้เป็นสิทธิชุมชน ความตกลงทริปส์ข้อ 22 ถึงข้อ 24 จึงเข้ามามีบทบาทต่อเติมรายละเอียดสิทธิชุมชนด้านประเพณีวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น ส่งผลให้ชุมชนท้องถิ่นสามารถใช้สิทธิชุมชนผ่านข้อสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ สิทธินี้กลายเป็นสิทธิทางเศรษฐกิจ เพื่อชุมชนท้องถิ่นใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์แสวงหาประโยชน์ทางการค้า

ลักษณะที่สอง ข้อ 22 ถึงข้อ 24 ความตกลงทริปส์เรื่องสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ทำให้เกิดความชัดเจนด้านประธานแห่งสิทธิชุมชน ซึ่งข้อ 1 กติกาว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ค.ศ. 1966 ไม่ให้รายละเอียดไว้ ดังปรากฏว่าข้อ 1 กติกาว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ค.ศ. 1966 มอบสิทธิแก่ประชาชนทั้งปวง (all people) เพื่อประชาชนดังกล่าวเป็นประธานแห่งสิทธิ แต่ข้อดังกล่าวไม่ระบุชุมชนท้องถิ่นเป็นประธานแห่งสิทธิ เมื่อตามข้อ 22 ถึงข้อ 24 ความตกลงทริปส์เกิดขึ้น ส่งผลให้ชุมชนท้องถิ่นเป็นประธานแห่งสิทธิตามกฎหมายได้ ในฐานะชุมชนท้องถิ่นเป็นประชาชนทั้งปวงตามข้อ 1 กติกาว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ค.ศ. 1966 เพียงแต่ประชาชนดังกล่าวคือกลุ่มประชาชนตามข้อดังกล่าวนั่นเอง

ประเด็นปัญหาชุมชนท้องถิ่นเป็นกลุ่มประชาชนและเป็นประธานแห่งสิทธิในสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ได้ข้างต้น กรณีนี้เท่ากับการยุติปัญหาข้อกฎหมายว่า ชุมชนท้องถิ่นเป็นนิติบุคคลตามกฎหมายได้หรือไม่ ซึ่งการทบทวนวรรณกรรมในส่วนของการศึกษาฉบับนี้พบว่า นักกฎหมายมีความเห็นแตกต่างกันในสถานะของชุมชนท้องถิ่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งชุมชนท้องถิ่นเป็นประธานแห่งสิทธิในสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ และชุมชนท้องถิ่นเป็นนิติบุคคลตามกฎหมายได้หรือไม่อย่างไร ดังนี้

กลุ่มแรกมีความเห็นว่า ชุมชนท้องถิ่นไม่เป็นนิติบุคคลตามกฎหมาย เหตุจากชุมชนท้องถิ่นเป็นเพียงปรากฏการณ์ทางสังคม แต่ชุมชนท้องถิ่นไม่มีวัตถุประสงค์การดำเนินการ และชุมชนท้องถิ่นท้องถิ่นยังขาดความชัดเจนด้านต่างๆ ไม่ว่าจะใครเป็นผู้แทนชุมชนท้องถิ่น สมาชิกชุมชนก็ไม่มีค่านิยมที่แน่นอน พื้นที่ตั้งของชุมชนท้องถิ่นไม่ปรากฏอาณาเขตที่ชัดเจน การเป็นสมาชิกของชุมชนท้องถิ่นไม่มีกฎกติกาที่ชัดเจน และทรัพย์สินของชุมชนท้องถิ่นไม่มีอยู่จริง แต่ทรัพย์สินนี้เป็นทรัพย์สินร่วมของปัจเจกชน

กลุ่มที่สองมีความเห็นในทางตรงกันข้าม ชุมชนท้องถิ่นเป็นประธานแห่งสิทธิตามกฎหมาย เพราะชุมชนท้องถิ่นดำรงอยู่ก่อนการเกิดกฎหมายบ้านเมือง กฎหมายบ้านเมืองจึงสามารถรับรองสิทธิชุมชน เพื่อชุมชนท้องถิ่นใช้สิทธิเหนือทรัพย์สิน ทรัพย์สินของชุมชนท้องถิ่นจึง

แยกออกจากทรัพย์สินของสมาชิกในชุมชน เพราะภารกิจของชุมชนท้องถิ่นแยกต่างหากจากสมาชิกในชุมชนท้องถิ่น สถานะของชุมชนท้องถิ่นเป็นประธานแห่งสิทธิและนิติบุคคลตามกฎหมายเอกชน

ความเห็นของนักกฎหมายสองกลุ่มที่แตกต่างกันข้างต้น การศึกษาฉบับนี้พบว่าความเห็นของนักกฎหมายกลุ่มแรกน่าจะยุติลงแล้ว และความเห็นนักกฎหมายกลุ่มที่สองมีความถูกต้องมากขึ้น เพราะเมื่อข้อ 22 ถึงข้อ 24 ความตกลงทริปส์เรื่องสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เกิดขึ้น ความตกลงทริปส์สร้างความชัดเจนเกี่ยวกับชุมชนท้องถิ่น ทำให้ชุมชนท้องถิ่นเข้าสู่ระบบขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ในประเทศสมาชิกความตกลงทริปส์ และภายใต้ระบบสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์นี้ ก่อเกิดความชัดเจนของชุมชนท้องถิ่น ไม่ว่าที่ตั้งของชุมชนท้องถิ่นต้องอยู่ในแหล่งภูมิศาสตร์แห่งใดแห่งหนึ่งในประเทศสมาชิก ตัวผู้ใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เป็นผู้ผลิตและผู้ประกอบการค้าในสินค้าตามสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามข้อ 22 ถึงข้อ 24 ความตกลงทริปส์

ดังนั้นความตกลงทริปส์มีบทบาทสำคัญต่อการเป็นประธานแห่งสิทธิชุมชน ซึ่งคิดว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ค.ศ. 1966 ยังไม่ได้กำหนดไว้ และแก้ไขปัญหาความเห็นที่แตกต่างกันของนักกฎหมายว่า ชุมชนท้องถิ่นเป็นประธานแห่งสิทธิได้หรือไม่ตามกฎหมาย เพราะชุมชนท้องถิ่นมีสถานะเป็นนิติบุคคลตามกฎหมายเอกชนแล้ว

ลักษณะที่สาม ข้อ 22 ถึงข้อ 24 ความตกลงทริปส์เรื่องสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์มีผลต่อภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนท้องถิ่น เพราะสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่ผลิตสินค้ามาพร้อมกับการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น สินค้าทางวัฒนธรรมในระบบความตกลงทริปส์ล้วนเป็นผลผลิตจากภูมิปัญญาท้องถิ่น เมื่อสินค้าดังกล่าวเป็นสินค้าในระบบสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ การอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อสิทธิใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามข้อ 22.1 ความตกลงทริปส์ กรณีนี้จึงเป็นการใช้สิทธิกำหนดใจตนเองด้านประเพณีวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นตามข้อ 1 กติกาว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ค.ศ. 1966

ด้วยบทบาทความสัมพันธ์ระหว่างกติกาว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ค.ศ. 1966 และความตกลงทริปส์ข้างต้น การศึกษาฉบับนี้มีความเห็นในเบื้องต้นว่าข้อ 22 ถึงข้อ 24 ความตกลงทริปส์มีส่วนสำคัญต่อการสนับสนุนว่า ชุมชนท้องถิ่นเป็นนิติบุคคลตามกฎหมาย และชุมชนท้องถิ่นเป็นเจ้าของทรัพย์สินได้ด้วยตนเอง รวมทั้งสนธิสัญญาดังกล่าวยืนยันว่าประโยชน์ของชุมชนท้องถิ่นได้แยกออกจากประโยชน์ของสมาชิกในชุมชนท้องถิ่น

2.1.1.2 มาตรการกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์และกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการปกป้องสินค้าอาหารไทยของประเทศไทยและกลุ่มประเทศที่เลือกศึกษา

ตามข้อมูลในการศึกษาพบว่า ประเทศไทยและประเทศสมาชิกกลุ่มประชาคมอาเซียนมีความหลากหลายทางวัฒนธรรมอาหาร สินค้าอาหารเป็นแหล่งรายได้สำคัญของประเทศเหล่านี้ และประเทศเหล่านี้ได้เลือกใช้มาตรการกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ไม่ใช่เพียงการปฏิบัติตามพันธกรณีความตกลงทริปส์ แต่เพื่อการปกป้องผลประโยชน์ทางการค้า การอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น การศึกษาแนวทางการใช้การตีความกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของกลุ่มประเทศที่เลือกศึกษาจึงเป็นประโยชน์ต่อการแก้ไขกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทย ซึ่งข้อมูลการศึกษามีดังต่อไปนี้

(1) พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ของประเทศไทยกับการปกป้องสินค้าอาหารไทย การศึกษาฉบับนี้ได้ทำการทบทวนข้อมูลการใช้พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ปรากฏผลการศึกษาว่า พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 เป็นกฎหมายเฉพาะ (*sui generis*) ซึ่งกฎหมายฉบับนี้เกิดขึ้นจากการปฏิบัติตามพันธกรณีความตกลงทริปส์ขององค์การการค้าโลก ทำให้กฎหมายฉบับนี้บัญญัติคำนิยามสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์อย่างสอดคล้องกับข้อ 22.1 ความตกลงทริปส์ ประเทศไทยบัญญัติคำนิยามสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไว้ตามมาตรา 3 พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ว่า สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ หมายความว่าชื่อ สัญลักษณ์ หรือสิ่งอื่นใด ที่ใช้เรียกหรือใช้แทนแหล่งภูมิศาสตร์ และที่สามารถบ่งบอกว่าสินค้าที่เกิดจากแหล่งภูมิศาสตร์นั้นเป็นสินค้าที่มีคุณภาพ ชื่อเสียง หรือคุณลักษณะเฉพาะของแหล่งภูมิศาสตร์ดังกล่าว

นอกจากนี้ การศึกษาฉบับนี้ยังพบว่า สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามมาตราพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 มีความหมายครอบคลุมถึงชื่อทางภูมิศาสตร์หรือสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์โดยตรง (Direct Geographical Indication) หรือสัญลักษณ์ใดๆ ที่สื่อความหมายถึงชื่อภูมิศาสตร์ ส่งผลให้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามกฎหมายไทยมีความครอบคลุมทั้งชื่อภูมิศาสตร์และสัญลักษณ์ที่บ่งบอกถึงชื่อภูมิศาสตร์ แต่ในการศึกษาฉบับนี้มุ่งต่อการศึกษาตัวแปรในการศึกษาสองประเด็น คือสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เป็นสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญาและกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์มีผลกระทบกับภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งทั้งสองประเด็นมีผลทบทวนวรรณกรรมดังนี้

ประเด็นแรก การใช้พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 เป็นสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญา แต่กฎหมายฉบับนี้เป็นกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาที่แตกต่างจากกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาฉบับอื่น เช่น พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 พระราชบัญญัติสิทธิบัตร พ.ศ. 2522 พระราชบัญญัติเครื่องหมายการค้า พ.ศ. 2534 เป็นต้น เพราะพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 มอบสิทธิชุมชน เพื่อชุมชนท้องถิ่นผูกขาดการใช้ชื่อสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ขึ้นทะเบียน แต่กฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาฉบับอื่นมอบสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญาแก่ปัจเจกชน และการใช้พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 มีประโยชน์ต่อการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นสินค้าอาหารไทยตัวอย่างในการศึกษา ความพิเศษของกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ฉบับนี้แสดงออกผ่านตัวแปรในการศึกษาสามประการ คือ

1) ชุมชนท้องถิ่นเป็นเจ้าของสิทธิสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ โดยตามรายงานการร่างพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ระบุว่า พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 เกิดขึ้นบนแนวคิดสิทธิชุมชน ชุมชนท้องถิ่นจึงเป็นประธานแห่งสิทธิตามกฎหมายฉบับนี้ (วิมาน กฤตพลวิมาน, 2545, น. 1) แต่เนื่องจากพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ไม่มีบทบัญญัติใดอธิบายถึงลักษณะชุมชนท้องถิ่น การทำความเข้าใจถึงลักษณะชุมชนท้องถิ่นตามกฎหมายฉบับนี้จึงต้องใช้นิติวิธี เพื่อศึกษาแนวทางการใช้การตีความประกอบกับเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ซึ่งปรากฏผลการศึกษาว่า ชุมชนท้องถิ่นเป็นประธานแห่งสิทธิตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ได้เพราะชุมชนท้องถิ่นมีลักษณะเฉพาะ 3 ประการ

ประการแรก ชุมชนท้องถิ่นเป็นกลุ่มผู้ผลิตสินค้าที่ตั้งอยู่บนพื้นที่แห่งใดแห่งหนึ่งในประเทศไทย ทั้งนี้เป็นไปตามมาตรา 3 พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ที่ระบุถึงว่า สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เป็นแหล่งภูมิศาสตร์ที่ผลิตสินค้าในประเทศไทย ชุมชนท้องถิ่นตามมาตรา 3 ดังกล่าวจึงเป็นชุมชนผู้ผลิตสินค้าของชุมชนท้องถิ่น ซึ่งชุมชนท้องถิ่นที่ตั้งอยู่ในแหล่งภูมิศาสตร์แห่งใดแห่งหนึ่งในประเทศไทย

ประการที่สอง ชุมชนท้องถิ่นตามมาตรา 3 พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 เป็นชุมชนตามร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ฉบับปี 2559 และเป็นไปตามหลักลำดับศักดิ์แห่งกฎหมาย เมื่อกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เป็นกฎหมายลำดับรองจากรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย กฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์จึงต้องไม่ขัดหรือแย้งกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ประกอบกับเมื่อคณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญมีความเห็นว่า ชุมชนท้องถิ่นเป็นชุมชนที่อยู่ร่วมกันในพื้นที่แห่งใดแห่งหนึ่ง (คณะกรรมการการร่างรัฐธรรมนูญ, 2558, น. 22) และมาตรา 43 (1) ร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ฉบับปี 2559 บัญญัติว่า “บุคคลและชุมชนย่อมมีสิทธิอนุรักษ์ พื้นฟู หรือส่งเสริมภูมิปัญญา ศิลปะ วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม และจารีตประเพณีอันดีงามทั้งของท้องถิ่นและของชาติ” การที่ชุมชนท้องถิ่นผู้ผลิตสินค้าในระบบสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เป็นประธานแห่งสิทธิ กรณีนี้พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 จึงมีเนื้อหาไม่ขัดหรือแย้งกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยตามหลักลำดับศักดิ์แห่งกฎหมาย

ประการที่สาม ชุมชนท้องถิ่นตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 เป็นกลุ่มผู้ผลิตสินค้าในแหล่งภูมิศาสตร์แห่งใดแห่งหนึ่งในประเทศไทย ซึ่งแหล่งภูมิศาสตร์นี้เป็นสถานที่ผลิตสินค้า และสินค้าที่ผลิตมีความเชื่อมโยงระหว่างคุณภาพ ชื่อเสียง คุณลักษณะเฉพาะกับแหล่งภูมิศาสตร์ตามมาตรา 3 พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546

แม้ว่าชุมชนท้องถิ่นตามมาตรา 3 พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 เป็นชุมชนผู้ผลิตสินค้าในแหล่งภูมิศาสตร์ในประเทศไทย โดยชุมชนท้องถิ่นนี้มีจุดเกาะเกี่ยวด้านแหล่งภูมิศาสตร์และการแสวงหาประโยชน์ทางการค้าจากชื่อสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ แต่ทางปฏิบัติแล้วชุมชนท้องถิ่นใช้สิทธิวิธีใด เมื่อชุมชนท้องถิ่นเป็นเพียงนิติบุคคล หรือชุมชนท้องถิ่นเป็นบุคคลสมมุติตามกฎหมาย เพื่อแก้ปัญหาความยุ่งยากการใช้สิทธิชุมชน พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 จึงบัญญัติวิธีการใช้สิทธิของชุมชนท้องถิ่นไว้ 2 วิธีการ คือ

วิธีแรก การขอขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามมาตรา 7 พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 บัญญัติว่า

“ผู้มีสิทธิขอขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์มีดังนี้

(1) ส่วนราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หรือองค์กรอื่นของรัฐที่เป็นนิติบุคคลซึ่งมีเขตรับผิดชอบครอบคลุมบริเวณแหล่งภูมิศาสตร์ของสินค้า

(2) บุคคลธรรมดา กลุ่มบุคคล หรือนิติบุคคลซึ่งประกอบกิจการค้าเกี่ยวข้องกับสินค้าที่ใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ และมีถิ่นที่อยู่ในแหล่งภูมิศาสตร์ของสินค้า

(3) กลุ่มผู้บริโภคหรือองค์กรผู้บริโภคสินค้าที่ใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์”

หากสังเกตบทบัญญัติมาตรา 7 ข้างต้น การศึกษานี้พบว่า ผู้ขอขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์มีขอบเขตกว้างขวาง ผู้ขอขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไม่จำกัดเฉพาะผู้ผลิตสินค้าตามสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ขึ้นทะเบียน แต่ผู้ขอขึ้นทะเบียนดังกล่าวยังครอบคลุมถึงส่วนราชการและองค์กรผู้บริโภคด้วย

เมื่อพิจารณาถึงมาตรา 7 (2) พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 คำว่า “บุคคลธรรมดา กลุ่มบุคคล หรือนิติบุคคลซึ่งประกอบกิจการค้าเกี่ยวข้องกับสินค้าที่ใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์และมีถิ่นที่อยู่ในแหล่งภูมิศาสตร์ของสินค้า” ผู้ขอขึ้นทะเบียนดังกล่าว คือผู้ผลิตสินค้าในชุมชนท้องถิ่นในการศึกษานี้ และผู้ผลิตดังกล่าวเพียงรายเดียวก็ขอขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ได้ หรือกลุ่มผู้ประกอบการค้าเกี่ยวข้องกับสินค้าที่ใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ก็สามารถขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ได้เช่นกัน เท่ากับว่าผู้ขอขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไม่จำกัดเฉพาะผู้ผลิตสินค้าในชุมชนท้องถิ่น แต่กฎหมายฉบับนี้เปิดกว้างรองรับบุคคลอื่นที่เกี่ยวข้องกับการใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ทุกคน

แม้ว่าผู้ขอขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์มาตรา 7 พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 มีความหลากหลาย แต่ผู้ขอขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ก็ไม่ใช่เจ้าของสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ชุมชนท้องถิ่นยังคงเป็นเจ้าของสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์และการศึกษานี้พบปัญหาของการใช้มาตรา 7 พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 จากนายทะเบียน กระทรวงพาณิชย์ว่า ปัจจุบันนายทะเบียนต้องพิจารณาคำขอขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์จำนวนมาก แต่คำขอเหล่านี้ถูกละทิ้ง เพราะผู้ขอขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ดังกล่าวเป็นกลุ่มผู้บริโภคหรือองค์กรผู้บริโภคสินค้าที่ใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามมาตรา 7 (3) พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 แต่บุคคลดังกล่าวไม่มีความรู้ความเข้าใจกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ และบุคคลเหล่านี้ขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์โดยการขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ปราศจากความยินยอมของผู้ผลิตสินค้าในระบบสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามคำ ผลลัพธ์คือคำขอดังกล่าวมักถูกละทิ้งไว้ที่นายทะเบียน กลุ่มสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ กระทรวงพาณิชย์ ซึ่งปัญหานี้เป็นปัญหาอุปสรรคของการปฏิบัติงานของนายทะเบียน

วิธีที่สอง การใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามมาตรา 25 พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 แม้ว่าชุมชนท้องถิ่นเป็นประธานแห่งสิทธิในสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ แต่สมาชิกทุกคนในชุมชนอาจไม่ใช่ผู้ใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามกฎหมาย ผู้ใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เป็นเพียงบุคคลตามมาตรา 25 พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ซึ่งผู้ใช้มีอยู่ 2 ประเภท

ประเภทแรก ผู้ผลิตสินค้าในแหล่งภูมิศาสตร์ตามคำขอขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ภายใต้เงื่อนไขว่า ผู้ผลิตสินค้าต้องอยู่ในตามคำขอขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ เมื่อใดผู้ผลิตดังกล่าวไม่อยู่ในแหล่งภูมิศาสตร์ ผู้ผลิตสินค้านี้ดังกล่าวย่อมขาดคุณสมบัติเป็นผู้ผลิตสินค้าและไม่สามารถใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ (กรมทรัพย์สินทางปัญญา, 2550, น. 25)

ประเภทที่สอง ผู้ประกอบการค้าเกี่ยวกับสินค้าที่ขึ้นทะเบียนในระบบสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ โดยผู้ประกอบการดังกล่าวไม่จำเป็นต้องอยู่ในแหล่งภูมิศาสตร์ตามคำขอขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์

นอกจากนี้ การศึกษานี้พบว่า ผู้ใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามมาตรา 25 พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ไม่มีสิทธิใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ขึ้นทะเบียนทันที แม้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ได้รับการขึ้นทะเบียนตามกฎหมายแล้ว แต่สิทธิใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามมาตรา 25 ดังกล่าวเกิดขึ้นจากการอนุญาตจากนายทะเบียน กระทรวงพาณิชย์ ซึ่งผู้ใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามมาตรา 25 นี้ถูกประกาศเป็นผู้ได้รับหนังสืออนุญาตให้ใช้ตราสัญลักษณ์สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทย เมื่อบุคคลดังกล่าวผ่านการตรวจสอบจากนายทะเบียน กระทรวงพาณิชย์ และบุคคลเหล่านี้ได้รับการประกาศรายชื่อเป็นผู้ได้รับหนังสืออนุญาตให้ใช้ตราสัญลักษณ์สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทย ตัวอย่างเช่น สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ขึ้นทะเบียน สข.50100019 ไข่เค็มไชยา มีการประกาศรายชื่อผู้ได้รับอนุญาตทั้งสิ้น 24 ราย โดยทั้ง 24 รายได้รับอนุญาตให้ใช้สัญลักษณ์สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์กับสินค้าไข่เค็มไชยาระหว่างวันที่ 13 ตุลาคม พ.ศ. 2558 ถึงวันที่ 12 ตุลาคม พ.ศ. 2560 เป็นต้น

สำหรับผู้ผลิตสินค้าในชุมชนท้องถิ่นที่ไม่ได้รับหนังสืออนุญาตให้ใช้ตราสัญลักษณ์สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทย ผู้ผลิตดังกล่าวยังคงมีสิทธิใช้ชื่อสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของชุมชนท้องถิ่นต่อไป แต่ผู้ผลิตดังกล่าวไม่สามารถใช้ตราสัญลักษณ์สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทยกับสินค้าได้ สภาพเช่นนี้สอดคล้องกับผลการศึกษาสินค้าอาหารไทยประเภทขนมหม้อแกงเมืองเพชร สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ขึ้นทะเบียนเลขที่ สข 56100049 เมื่อวันที่ 1 เมษายน พ.ศ. 2552 ว่าผู้ผลิตและจำหน่ายสินค้าขนมหม้อแกงเมืองเพชรยังคงใช้คำว่า “ขนมหม้อแกงเมืองเพชร” กับสินค้าขนมหม้อแกงของตน แต่ผู้ผลิตและจำหน่ายสินค้าเหล่านี้ไม่เคยได้รับหนังสืออนุญาตให้ใช้สัญลักษณ์สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์จากกระทรวงพาณิชย์

ดังนั้นภายใต้พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ยอมรับว่า ชุมชนท้องถิ่นเป็นประธานแห่งสิทธิ และกฎหมายฉบับนี้ได้บัญญัติรายละเอียดถึงการใช้สิทธิของชุมชนท้องถิ่น โดยกฎหมายฉบับนี้ยังเคารพต่อสิทธิชุมชนในสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของตน โดยกฎหมายฉบับนี้ให้ทางเลือกแก่ผู้ผลิตและจำหน่ายสินค้าในระบบสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ หากผู้ผลิตดังกล่าวรายใดต้องการใช้ตราสัญลักษณ์สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทย ผู้ผลิตดังกล่าวต้องปฏิบัติตามมาตรา 25 พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 แต่ถ้าผู้ผลิตรายใดไม่ประสงค์ใช้ตราสัญลักษณ์สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทย ผู้ผลิตดังกล่าวมีสิทธิใช้ชื่อสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์กับสินค้าของตนต่อไป วิธีการเช่นนี้ไม่ถือว่าฝ่าฝืนพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546

2) สิทธิชุมชนในระบบสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เป็นสิทธิผูกขาดผลประโยชน์ในสินค้า หมายความว่าชุมชนท้องถิ่นเจ้าของสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เป็นผู้ผูกขาดสิทธิใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ เพื่อการค้าขายสินค้าตามสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ขึ้นทะเบียน ภายใต้เงื่อนไขที่นายทะเบียนกรมทรัพย์สินทางปัญญากำหนดในมาตรา 15 พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ.

2546 กำหนด เช่น เงื่อนไขการตรวจสอบมาตรฐานสินค้า หรือการสร้างข้อกำหนดมาตรฐานสินค้าของผู้ผลิตสินค้าในชุมชนร่วมกัน เป็นต้น

นอกจากนี้ การศึกษาฉบับนี้พบว่า สิทธิชุมชนในระบบสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เป็นสิทธิเชิงซ้อน เพราะสิทธิชุมชนประกอบขึ้นจากสิทธิใช้ สิทธิครอบครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ สิทธิอนุรักษณ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น สิทธิเหล่านี้รวมอยู่ในสิทธิชุมชน เพื่อที่ชุมชนท้องถิ่นใช้ชื่อสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ประกอบการค้าสินค้า และสิทธิชุมชนดังกล่าวมีเนื้อหาเกี่ยวข้องทั้งการค้าและภูมิปัญญาท้องถิ่นใน 5 ประการ

ประการแรก สิทธิชุมชนตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 เป็นส่วนหนึ่งของสิทธิชุมชนด้านประเพณีวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นตามมาตรา 66 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 และร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ฉบับปี 2559

ประการที่สอง สิทธิชุมชนตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 เป็นสิทธิในทรัพย์สินทางอุตสาหกรรม เพื่อชุมชนท้องถิ่นมีสิทธิในความเป็นเจ้าของและผูกขาดการใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์กับสินค้า โดยสินค้าดังกล่าวต้องมีคุณภาพ ชื่อเสียง คุณลักษณะเฉพาะที่เชื่อมโยงกับแหล่งภูมิศาสตร์ที่ผลิตสินค้าตามสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ขึ้นทะเบียน

ประการที่สาม สิทธิชุมชนตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 เป็นสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญาที่แตกต่างจากทรัพย์สินทางปัญญาทั่วไป เพราะชุมชนท้องถิ่นเจ้าของสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไม่มีสิทธิจำหน่ายไอออนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ และสิทธิในความเป็นเจ้าของสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไม่มีระยะเวลาสิ้นสุดความคุ้มครอง ดังเช่นเจ้าของลิขสิทธิ์และผู้ทรงสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญาอื่นพึงมีตามกฎหมาย

ประการที่สี่ สิทธิชุมชนในชื่อสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์หนึ่งสามารถใช้กับสินค้าหลายรายการ เพราะภายใต้เงื่อนไขความเชื่อมโยงระหว่างคุณภาพ ชื่อเสียง คุณลักษณะเฉพาะของสินค้ากับแหล่งภูมิศาสตร์ที่ผลิตสินค้าตามมาตรา 3 พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 มาตราดังกล่าวไม่ข้อห้ามว่า สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ใช้กับสินค้าเพียงรายการเดียว สินค้าหลายรายการที่ผลิตในแหล่งภูมิศาสตร์เดียวกันอาจใช้ชื่อสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เดียวกันได้ เช่น ชุมชนชาวจังหวัดเพชรบุรีเป็นเจ้าของสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์สินค้าอาหารไทยสองรายการ คือ สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ขนมหม้อแกงเมืองเพชร และสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์น้ำตาลโตนดเมืองเพชร เป็นต้น

ประการที่ห้า สิทธิชุมชนในสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์มาพร้อมกับหน้าที่รักษาคุณภาพ ชื่อเสียง คุณลักษณะเฉพาะของสินค้าตามมาตรา 3 พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 โดยหน้าที่นี้มาพร้อมกับสิทธิชุมชนในสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ผู้ผลิตสินค้าในชุมชนตามสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ขึ้นทะเบียนจำเป็นต้องปฏิบัติตามหน้าที่ดังกล่าว เพื่อไม่ให้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ขึ้นทะเบียนถูกเพิกถอนการเป็นสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามมาตรา 3 พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546

หากพิจารณารายละเอียดสิทธิชุมชนเพื่อการแสวงหาประโยชน์ทางการค้า การศึกษาฉบับนี้พบว่ารูปแบบของการใช้สิทธิชุมชนนี้มีอยู่ 2 รูปแบบ ซึ่งผู้ผลิตและผู้ประกอบการค้าสินค้าตามสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ขึ้นทะเบียนสามารถเลือกใช้ คือ

รูปแบบแรก การใช้ชื่อสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ร่วมกับตราสัญลักษณ์สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของกระทรวงพาณิชย์ โดยผู้ผลิตและผู้ประกอบการค้าสินค้าตามสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ขึ้นทะเบียนต้องผ่านการตรวจสอบมาตรฐานสินค้าจากนายทะเบียน กรมทรัพย์สินทางปัญญา กระทรวงพาณิชย์ ภายหลังจากนายทะเบียนตรวจสอบสินค้าของผู้ผลิตและผู้ประกอบการค้าสินค้าตามสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ขึ้นทะเบียนแล้ว และนายทะเบียนได้ประกาศชื่อรายชื่อผู้ได้รับอนุญาตให้ใช้ตราสัญลักษณ์สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทย ซึ่งประกาศดังกล่าวมีชื่อของผู้ผลิตและผู้ประกอบการค้าสินค้าตามสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ขึ้นทะเบียน ผู้ผลิตและผู้ประกอบการค้าสินค้าดังกล่าวจึงมีสิทธิใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ขึ้นทะเบียนพร้อมกับตราสัญลักษณ์สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์กับสินค้าของตน แต่สิทธินี้จำกัดภายในระยะเวลาที่นายทะเบียนกำหนด เช่น หนังสืออนุญาต อสช. 02/2551 มูลนิธิแม่ฟ้าหลวง ในพระบรมราชูปถัมภ์ได้รับการต่ออายุใช้ตราสัญลักษณ์สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทย สินค้ากาแฟดอยตุง ทะเบียนเลขที่ สช 49100005 เมื่อวันที่ 5 พฤษภาคม 2553 และมูลนิธิแม่ฟ้าหลวงฯ ได้รับอนุญาตวันที่ 16 กันยายน 2553 ถึงวันที่ 15 กันยายน 2555 เป็นต้น

ภาพที่ 2.1 ตราสัญลักษณ์สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทย

รูปแบบที่สอง การใช้ชื่อสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์โดยชุมชนท้องถิ่น แต่ชุมชนท้องถิ่นไม่ใช้ตราสัญลักษณ์สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของกระทรวงพาณิชย์ ซึ่งผู้ผลิตและผู้ประกอบการค้าในชุมชนท้องถิ่นดำเนินการได้โดยลำพัง โดยบุคคลเหล่านี้ไม่ต้องขออนุญาตจากกรมทรัพย์สินทางปัญญา กระทรวงพาณิชย์

กรณีข้างต้นสอดคล้องกับข้อมูลการสัมภาษณ์เชิงลึกนายทะเบียนกลุ่มสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ กระทรวงพาณิชย์ว่า สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ขึ้นทะเบียนเลขที่ สช 56100049 สินค้าขนมหม้อแกงเมืองเพชร ซึ่งสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์นี้ขึ้นทะเบียนแล้วเมื่อวันที่ 1 เมษายน 2552 แต่ไม่มีผู้ผลิตสินค้าขนมหม้อแกงเมืองเพชรรายใดเป็นผู้ได้รับอนุญาตให้ใช้ตราสัญลักษณ์สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทย ขณะที่ผู้ผลิตสินค้าขนมหม้อแกงเมืองเพชรก็ยังคงใช้ชื่อสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์หม้อแกงเมืองเพชร โดยปราศจากตราสัญลักษณ์สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทย เพื่อการจำหน่ายสินค้าขนมหม้อแกงเมืองเพชร เป็นต้น (จุฑาทิพย์ วุฒิมารมย์, 2558)

อนึ่ง เนื่องจากกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไม่ได้บัญญัติให้มีเรื่องตราสัญลักษณ์สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไว้ แต่ในทางสากลการที่จะแสดงว่า สินค้าใดเป็นสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ สินค้านั้นจึงต้องมีตราสัญลักษณ์ติดไว้ที่ตัวสินค้านั้นๆ เพราะบทบัญญัติทางปกครองให้อำนาจทางบริหารออกประกาศสัญลักษณ์ให้กับสินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ที่ได้มีการรับรองตาม

กระบวนการตรวจสอบและคุ้มครองเฉพาะตราภายใต้กฎหมายเครื่องหมายการค้าประเภท
เครื่องหมายบริการ

ภาพที่ 2.2 สินค้าขนมหม้อแกงเมืองเพชรแม่สยาม

เมื่อการศึกษานี้ได้พิจารณาในประเด็นข้อกฎหมายว่า ชื่อสินค้าอาหารไทยตัวอย่างในการศึกษาเป็นสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ขึ้นทะเบียนได้หรือไม่ เพื่อชุมชนท้องถิ่นเป็นเจ้าของสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ การศึกษานี้มีความเห็นว่า ชื่อสินค้าอาหารไทยไม่ใช่อุบัติการณ์หรือสิ่งอื่นใดที่เรียกหรือใช้แทนแหล่งภูมิศาสตร์ตามมาตรา 3 พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 และชื่อสินค้าอาหารไทยไม่อาจบ่งบอกถึงแหล่งภูมิศาสตร์ที่ผลิตสินค้าอาหารไทยได้ ทำให้ชื่อสินค้าอาหารไทยขาดคุณสมบัติความเชื่อมโยงระหว่างแหล่งภูมิศาสตร์ที่ผลิตสินค้ากับคุณภาพ ชื่อเสียงหรือคุณลักษณะเฉพาะตามมาตรา 3 พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 การขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ในสินค้าอาหารไทยจำเป็นต้องใช้ชื่อสินค้าอาหารไทยร่วมกับชื่อแหล่งภูมิศาสตร์ที่ผลิตสินค้า ทำให้ชื่อดังกล่าวเป็นสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ และชื่อนี้มีความเชื่อมโยงระหว่างแหล่งภูมิศาสตร์ที่ผลิตสินค้ากับคุณภาพ ชื่อเสียงหรือคุณลักษณะเฉพาะตามมาตรา 3 พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ซึ่งความเห็นดังกล่าวมีข้อมูลสนับสนุน 2 ประการ ดังนี้

1. รายชื่อสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ขึ้นทะเบียนในสินค้าอาหารไทย 13 รายการของกรมทรัพย์สินทางปัญญา กระทรวงพาณิชย์ ข้อมูลเพียงวันที่ 2 กรกฎาคม พ.ศ. 2558 (ภาคผนวก ข.) ปรากฏว่า สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ทั้งหมดเป็นการบัญญัติศัพท์เฉพาะขึ้นจากการใช้ชื่อสินค้าอาหารไทยร่วมกับชื่อแหล่งภูมิศาสตร์ที่ผลิตสินค้าอาหารไทย เช่น หมูย่างเมืองตรัง ขนมหม้อแกงเมืองเพชร ไข่เค็มไชยา เป็นต้น

2. ผลการวิเคราะห์สินค้าอาหารตัวอย่างในการศึกษาสี่รายการ ปรากฏผลว่า สินค้าอาหารไทยประเภทขนมสาลีเมืองสุพรรณและสินค้าอาหารประเภทขนมหม้อแกงเมืองเพชรเป็นชื่อสินค้าอาหารไทยที่บ่งบอกถึงแหล่งภูมิศาสตร์ที่ผลิตสินค้าชนิดนั้น ชื่อสินค้าอาหารทั้งสองสอดคล้องกับรายชื่อสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ขึ้นทะเบียนของกระทรวงพาณิชย์ตามภาคผนวก ข. เพราะชื่อสินค้าอาหารไทยทั้งสองเป็นคำผสมระหว่างชื่อสินค้าอาหารไทยกับชื่อแหล่งภูมิศาสตร์ที่ผลิตสินค้า แต่สินค้าอาหารประเภทขนมหม้อแกงเมืองเพชรเป็นสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ขึ้นทะเบียนตามภาคผนวก ข. รายเดียว เหตุจากสินค้าอาหารประเภทขนมหม้อแกงเมืองเพชรมีคุณสมบัติความ

เชื่อมโยงระหว่างแหล่งภูมิศาสตร์ที่ผลิตสินค้ากับคุณภาพ ชื่อเสียง หรือคุณลักษณะเฉพาะตาม มาตรา 3 พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ดังปรากฏข้อมูลการขึ้น ทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ขนมหม้อแกงเมืองเพชรว่า สินค้าดังกล่าวมีคุณภาพเฉพาะตัวจากการ ใช้น้ำตาลโตนดเมืองเพชรร่วมกับภูมิปัญญาชาวเพชรบุรี ซึ่งสินค้าอาหารไทยประเภทขนมสาเล่เมือง สุพรรณไม่ได้มีคุณสมบัติดังกล่าว ทำให้สินค้าอาหารไทยประเภทขนมสาเล่เมืองสุพรรณไม่ถูกขึ้น ทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์

ขณะที่ซื้อสินค้าอาหารประเภทแกงไทย ไม่ว่าจะป็นต้มยำกุ้งหรือแกง มัสมั่นก็ไม่ได้บ่งบอกถึงแหล่งภูมิศาสตร์ที่ผลิตสินค้าในประเทศไทย และซื้อสินค้าอาหารไทยทั้งสองก็ ไม่มีความเชื่อมโยงระหว่างแหล่งภูมิศาสตร์ที่ผลิตสินค้ากับคุณภาพ ชื่อเสียงหรือคุณลักษณะเฉพาะ ตามมาตรา 3 พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ชื่อสินค้าอาหารไทย ประเภทต้มยำกุ้ง และแกงมัสมั่นจึงไม่อาจขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์

ด้วยเหตุนี้แม้ว่าพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 มอบสิทธิชุมชน และชุมชนท้องถิ่นในประเทศไทยได้รับประโยชน์จากการขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทาง ภูมิศาสตร์กับสินค้าอาหารไทย แต่ด้วยข้อจำกัดทั้งด้านชื่อสินค้าอาหารไทยเพียงอย่างเดียวไม่บ่งบอก ถึงแหล่งภูมิศาสตร์ที่ผลิตสินค้า และสินค้าอาหารไทยตัวอย่างในการศึกษาถึงสามรายการขาด คุณสมบัติความเชื่อมโยงระหว่างแหล่งภูมิศาสตร์ที่ผลิตสินค้ากับคุณภาพ ชื่อเสียง หรือคุณลักษณะ เฉพาะตามมาตรา 3 พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ทำให้สินค้าอาหาร ไทยประเภทขนมหม้อแกงเมืองเพชรได้รับการขึ้นทะเบียนเพียงรายการเดียว

3) มาตรการสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์อยู่ภายใต้หลักจำเป็นรักษาสมดุล (need to balance) เพื่อการรักษาสมดุลระหว่างประโยชน์สาธารณะกับการผูกขาดสิทธิใช้สิ่งบ่งชี้ ทางภูมิศาสตร์เพื่อแสวงหาประโยชน์ทางการค้าของชุมชนท้องถิ่น ซึ่งการศึกษานี้พบว่า พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 อยู่ภายใต้หลักความจำเป็นที่จะต้องรักษา สมดุล 2 ลักษณะ

ลักษณะแรก การคุ้มครองสาธารณชนในการใช้ประโยชน์ภูมิปัญญา ท้องถิ่นในสินค้าอาหารไทย โดยสถานะของภูมิปัญญาท้องถิ่นตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทาง ภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 เป็นงานสาธารณะ (public domain) หรือข้อมูลสาธารณะ ภูมิปัญญาท้องถิ่น ที่ใช้ผลิตสินค้าอาหารไทยในการศึกษาจึงไม่ใช่วัตถุแห่งความคุ้มครองตามกฎหมายฉบับนี้ ทำให้ สาธารณชนสามารถเข้าถึงและใช้ประโยชน์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ผลิตสินค้าอาหารไทยได้ แม้สินค้า ดังกล่าวเป็นสินค้าในระบบสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ขึ้นทะเบียน และชุมชนท้องถิ่นเป็นเจ้าของสิ่งบ่งชี้ ทางภูมิศาสตร์

ลักษณะที่สอง การคุ้มครองประโยชน์ของผู้บริโภคสินค้าตามมาตรา 3 พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ในฐานะที่ผู้บริโภคเป็นสาธารณชน ผู้บริโภคย่อมได้รับการคุ้มครอง จากการที่ผู้ผลิตสินค้าในระบบสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์มีหน้าที่ต้องรักษา คุณภาพ ชื่อเสียง คุณลักษณะเฉพาะของสินค้าของตน เพื่อสินค้าของตนยังเป็นสินค้าในระบบ สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ขึ้นทะเบียนต่อไป

นอกจากนี้ การศึกษานี้มีความเห็นว่า นอกจากหลักจำเป็นรักษา สมดุลสองลักษณะข้างต้นที่เป็นกฎหมายลายลักษณ์อักษร หลักจำเป็นรักษาสมดุลตาม พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 เป็นหลักทั่วไปที่ไม่เป็นลายลักษณ์อักษร ซึ่งหลักทั่วไปนี้เป็นไปตามความตกลงทริปส์ และหลักทั่วไปดังกล่าวมี 3 หลักการที่สำคัญ คือ

1. หลักสุจริตเพื่อคุ้มครองผู้ใช้เครื่องหมายการค้าในประเทศไทย แต่ เครื่องหมายการค้าดังกล่าวประกอบด้วยสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของประเทศสมาชิกความตกลงทริปส์ อื่น และผู้ใช้เครื่องหมายการค้าใช้เครื่องหมายการค้าอย่างต่อเนื่องไม่ขาดตอนเป็นระยะเวลาไม่น้อย กว่า 10 ปีก่อนการประกาศใช้ข้อ 22 ถึงข้อ 24 ความตกลงทริปส์ หรือก่อนวันที่ 15 เมษายน ค.ศ. 1994 ผู้ใช้เครื่องดังกล่าวมีสิทธิใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ต่อไปตามข้อ 24.4 ความตกลงทริปส์

2. หลักสุจริตเพื่อปกป้องสิทธิส่วนบุคคลในการใช้ชื่อบุคคลธรรมดา รวมถึงชื่อบรรพบุรุษของตนเพื่อประกอบการค้า แม้ว่าชื่อบุคคลหรือชื่อบรรพบุรุษเป็นชื่อสิ่งบ่งชี้ทาง ภูมิศาสตร์ในประเทศสมาชิก บุคคลดังกล่าวมีสิทธิใช้ชื่อตนหรือชื่อบรรพบุรุษได้ตามข้อ 24.8 ความ ตกลงทริปส์

3. หลักการเพิกถอนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ หากประเทศแหล่งกำเนิดไม่ คุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ประเทศตน ประเทศสมาชิกอื่นขอปฏิเสธคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทาง ภูมิศาสตร์ดังกล่าวตามข้อ 24.9 ความตกลงทริปส์

หลักการทั้งสามเป็นหลักทั่วไปตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทาง ภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ซึ่งหลักการทั้งสามมีผลบังคับใช้เช่นกฎหมายลายลักษณ์อักษร เพราะการ ปฏิบัติตามหลักการทั้งสามเป็นการปฏิบัติตามพันธกรณีความตกลงทริปส์ของประเทศไทย

ดังนั้นพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 จึง เป็นระบบกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญา ซึ่งชุมชนท้องถิ่นเป็นประธานแห่งสิทธิชุมชน และสิทธิ ชุมชนตามกฎหมายฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของสิทธิชุมชนเพื่อการใช้ประโยชน์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นตาม รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 และร่างรัฐธรรมนูญฉบับปีพุทธศักราช 2559

ประเด็นที่สอง การใช้พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 มีผลกระทบกับภูมิปัญญาท้องถิ่นเช่นใด ซึ่งการศึกษานี้ได้รวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้อง และได้ผลการศึกษาต่อไปนี้

1) การคงอยู่หรือสูญหายของภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยนักวิชาการไทยมีความ เห็นร่วมกันว่า พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ไม่ปกป้องภูมิปัญญา ท้องถิ่น แต่กฎหมายฉบับนี้มีประโยชน์ทางอ้อมต่อการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งกรณีนี้การศึกษา พบเหตุผลสนับสนุน 3 ประการ

ประการแรก สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ขึ้นทะเบียนย่อมสร้างการรวมตัว กันชุมชนอย่างเข้มแข็ง เพื่อการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชน เมื่อภูมิปัญญาท้องถิ่นดังกล่าว เป็นส่วนสำคัญต่อคุณภาพ ชื่อเสียง คุณลักษณะเฉพาะของสินค้าชุมชนท้องถิ่น และสินค้านี้เป็น สินค้าตามสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ขึ้นทะเบียน (จักรกฤษณ์ ควรพจน์, 2551, น. 43)

ประการที่สอง การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นและทรัพยากรท้องถิ่นเพื่อ ผลิตสินค้าอาหารไทยตามสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์มีความยั่งยืน ผลดังกล่าวเกิดขึ้นจากมาตรา 3

พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 เพราะผู้ผลิตสินค้าดังกล่าวมีหน้าที่รักษาคุณภาพ ชื่อเสียง คุณลักษณะเฉพาะของสินค้า ซึ่งสิ่งเหล่านี้เชื่อมโยงกับแหล่งภูมิศาสตร์ที่ผลิตสินค้า ส่งผลให้ภูมิปัญญาท้องถิ่นและวัตถุดิบในท้องถิ่น เพื่อการผลิตสินค้าอาหารไทยตามสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ภูมิปัญญาท้องถิ่นและวัตถุดิบในท้องถิ่นดังกล่าวย่อมได้รับการอนุรักษ์และใช้อย่างยั่งยืนจากชุมชนท้องถิ่น

ประการที่สาม ข้อกำหนดผู้ใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามมาตรา 25 พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 มีผลต่อการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยเฉพาะเงื่อนไขห้ามผู้ผลิตสินค้าผลิตสินค้านอกแหล่งภูมิศาสตร์ตามสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ขึ้นทะเบียน ทำให้การอพยพของผู้สืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนลดลง และผู้สืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ามาร่วมมือกันพัฒนาต่อยอดภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อการผลิตและจำหน่ายสินค้าในระบบสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ขึ้นทะเบียน

เช่นนี้แม้ว่าภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ใช้ผลิตสินค้าอาหารไทยตัวอย่างในการศึกษาไม่ได้รับการคุ้มครองตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 แต่กฎหมายฉบับนี้มีประโยชน์ทางอ้อมต่อการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น

2) การเป็นพหุวัฒนธรรมในภูมิปัญญาท้องถิ่นสินค้าอาหารไทย จากข้อมูลการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ผลิตสินค้าอาหารไทย ผู้สืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นสินค้าอาหารไทยพบว่าโดยทั่วไปสินค้าอาหารไทยเป็นพหุวัฒนธรรม หรืออาหารไทยเป็นผลผลิตจากการผสมผสานวัฒนธรรมอาหารชาวต่างชาติเข้ากับภูมิปัญญาท้องถิ่นของชาวไทย จนสินค้าอาหารไทยมีคุณภาพชื่อเสียง คุณลักษณะเฉพาะตัว แต่เมื่อสินค้าอาหารไทยเป็นสินค้าตามสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ขึ้นทะเบียน ผู้ผลิตสินค้าต้องพยายามรักษาคุณภาพ ชื่อเสียง คุณลักษณะเฉพาะของสินค้าตามข้อกำหนดมาตรฐานสินค้าในระบบสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ซึ่งข้อดีคือการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น แต่ข้อเสียคือการต่อยอดพัฒนาสินค้าอาหารไทยเข้ากับวัฒนธรรมอาหารของชาติอื่นกระทำได้อย่างยาก ในขณะที่ผู้ผลิตสินค้าอาหารไทยจำเป็นต้องปรับตัวรองรับความต้องการผู้บริโภค ส่งผลให้ผู้ผลิตสินค้าอาหารไทยบางรายไม่สนใจใช้ประโยชน์จากสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์

กรณีข้างต้นสอดคล้องกับการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ผลิตสินค้าอาหารไทย ตัวอย่างในการศึกษาว่า การผลิตและส่งออกสินค้าขนมหม้อแกงเมืองเพชรไปสหภาพยุโรป ผู้ผลิตสินค้าขนมหม้อแกงเมืองเพชรทุกรายกำลังเผชิญข้อห้ามการใช้วัตถุดิบจากไข่ของประเทศไทย และสหภาพยุโรปบังคับให้ใช้ไข่ผงและวัตถุดิบจากกลุ่มประชาคมยุโรป ซึ่งกรณีดังกล่าวนี้เป็นกรณีขัดต่อการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นการผลิตสินค้าขนมหม้อแกงเมืองเพชร และขัดต่อข้อกำหนดมาตรฐานสินค้าตามสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ขึ้นทะเบียน ทำให้ผู้ผลิตและจำหน่ายสินค้าขนมหม้อแกงเมืองต้องยุติการผลิตและส่งออกสินค้าไปกลุ่มประชาคมยุโรป เพราะผู้ผลิตและจำหน่ายสินค้าขนมหม้อแกงเมืองเพชรไม่สามารถพัฒนาหรือยดสินค้าอาหารชนิดนี้ได้อย่างสอดคล้องกับวัฒนธรรมอาหารชาวยุโรปได้ (เพ็ชรสมาน กลิ่นนาค, 2558) หรือ

กรณีผู้ประกอบการร้านอาหารไทยในประเทศสิงคโปร์ ผู้ประกอบการจำเป็นต้องประยุกต์การใช้วัตถุดิบของต่างประเทศเข้ากับสูตรอาหารประเภทแกงไทย ไม่ว่าจะต้มยำกุ้งหรือแกงมัสมั่น และร้านอาหารจำเป็นต้องดัดแปลงอาหารไทยให้เข้ากับวัฒนธรรมอาหาร

ชาวต่างชาติ ผู้ประกอบการจึงต้องพัฒนาต่อยอดภูมิปัญญาท้องถิ่นอาหารไทยและเลือกใช้วัตถุดิบในต่างประเทศทดแทนวัตถุดิบจากประเทศไทย ซึ่งวิธีการนี้ไม่สอดคล้องกับการรักษามาตรฐานสินค้าอาหารไทยตามมาตรา 3 พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 แต่เป็นไปตามหลักพัฒนาธรรมด้านอาหาร (ไพลิน นิมิตยสกุล, 2558)

3) การสืบทอดและส่งต่อของภูมิปัญญาท้องถิ่นสินค้าอาหารไทย การศึกษาฉบับนี้พบว่า นับตั้งพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ประกาศใช้ ชุมชนท้องถิ่นมีการสืบทอดและส่งต่อภูมิปัญญาท้องถิ่นสินค้าทุกชนิดรวมถึงสินค้าอาหารไทยตัวอย่างใน 2 วิธีการด้วยกัน

วิธีแรก การสืบทอดและส่งต่อภูมิปัญญาท้องถิ่นตามจารีตประเพณีของชุมชนท้องถิ่น ได้แก่ การการปฏิบัติให้ดูเพื่อผู้เรียนปฏิบัติตาม และผู้เรียนค่อยๆ บ่มเพาะประสบการณ์ ทักษะ ความชำนาญ โดยการสืบทอดส่งต่อทั้งหมดไม่มีเรียนภาคทฤษฎีหรืออาศัยบันทึกลายลักษณ์อักษร

วิธีที่สอง การสืบทอดและส่งต่อภูมิปัญญาท้องถิ่นตามข้อกำหนดมาตรฐานสินค้าของชุมชน เพื่อการรองรับสิทธิชุมชนตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 การสืบทอดและส่งต่อวิธีนี้เป็นกรอบรวมทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ โดยผู้เรียนจดจำที่มาของวัตถุดิบแต่ละแหล่ง อัตราส่วนเครื่องปรุง ลำดับของการใส่วัตถุดิบก่อนหลัง อุณหภูมิที่ใช้ทำการปรุงสินค้าอาหารไทย ซึ่งทุกอย่างรวมเข้าไว้ในข้อกำหนดมาตรฐานการผลิตสินค้าและการปฏิบัติตามกฎระเบียบกระทรวงอุตสาหกรรม (ไพลิน นิมิตยสกุล, 2558)

ปัจจุบันการสืบทอดและส่งต่อทั้งสองวิธีการข้างต้นยังคงถูกใช้อยู่ในสังคมไทย แต่เฉพาะวิธีการที่สองเท่านั้นที่ได้รับการยอมรับตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 เพราะวิธีการนี้เป็นไปตามมาตรา 15 พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 และกฎกระทรวงว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการเกี่ยวกับการขอขึ้นทะเบียนการประกาศโฆษณา การคัดค้าน และการโต้แย้งคำคัดค้านการขึ้นทะเบียน การอุทธรณ์ และการแก้ไขหรือเพิกถอนทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2547 ส่วนวิธีการสืบทอดและส่งต่อภูมิปัญญาท้องถิ่นสินค้าอาหารไทยวิธีแรกไม่ได้รับการยอมรับตามกฎหมาย เพราะวิธีการดังกล่าวปราศจากการตกลงร่วมกันของผู้ผลิตสินค้าตามสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ขึ้นทะเบียน และวิธีการดังกล่าวไม่ถูกต้องตามข้อกำหนดของสำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา เช่น การห้ามชิมสินค้าอาหารไทยระหว่างกระบวนการผลิต เป็นต้น

นอกจากนี้ การศึกษาฉบับนี้ได้วิเคราะห์การใช้พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 กับสินค้าอาหารไทยรวมทั้งสินค้าอาหารไทยสี่ประเภทตัวอย่างในการศึกษาพบว่าการใช้กฎหมายฉบับนี้มีปัญหาข้อจำกัดต่อไปนี้

1. สินค้าอาหารไทยรวมทั้งสินค้าอาหารไทยสี่ประเภทตัวอย่างในการศึกษาได้รับความคุ้มครองต่ำกว่าสินค้าเฉพาะอย่างตาม 29 พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 เพราะสินค้าอาหารไทยทุกประเภทไม่เป็นสินค้าเฉพาะอย่างตามกฎกระทรวงกำหนดรายชื่อประเภทสินค้าเฉพาะอย่างและกำหนดหลักเกณฑ์ และวิธีการในการใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่เหมือนและพ้องกัน พ.ศ. 2547 ทำให้สินค้าอาหารไทยรวมทั้งสินค้าอาหารไทยสี่

ประเภทตัวอย่างในการศึกษาไม่ได้รับความคุ้มครองในการใช้คำว่า “ชนิด” หรือ “แบบ” หรือคำทำนองเดียวกันกับสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์สินค้าอาหารไทยรวมทั้งสินค้าอาหารไทยสี่ประเภทตัวอย่างในการศึกษา

2. กลุ่มผู้บริโภคผู้ขอขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามมาตรา 7 พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ขาดความรู้ความเข้าใจในกฎหมายฉบับนี้ และกลุ่มผู้บริโภคดังกล่าว ไม่เป็นผู้เกี่ยวข้องตลอดสายการผลิตสินค้าในระบบสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ การที่กลุ่มผู้บริโภคตามมาตรา 7 ดังกล่าวเป็นผู้ขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ส่งผลให้นายทะเบียน กรมทรัพย์สินทางปัญญา กระทรวงพาณิชย์รับคำร้องขอขึ้นทะเบียน แต่คำร้องเหล่านี้ไม่อาจขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ได้ตามกฎหมาย ปัญหานี้จึงเป็นการสิ้นเปลืองแรงงานและทรัพยากรของภาครัฐ

3. สิทธิชุมชนตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 เป็นสิทธิผูกขาดการใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เพื่อประโยชน์ทางการค้า สิทธิตามกฎหมายฉบับนี้ไม่ครอบคลุมถึงสิทธิทางศีลธรรม หรือสิทธิในการฟื้นฟูหรืออนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น แต่สิทธิชุมชนตามกฎหมายฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของสิทธิชุมชนตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย

4. การมอบสิทธิชุมชนตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 สนับสนุนการมอบสิทธิชุมชนตามกฎหมายรัฐธรรมนูญ ทำให้ชุมชนท้องถิ่น ประธานแห่งสิทธิตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 มีความชัดเจน ไม่ว่าสถานะนิติบุคคลตามกฎหมายเอกชน ผู้ใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เป็นผู้ผลิตสินค้าในแหล่งภูมิศาสตร์ และประกอบการค้าในสินค้าดังกล่าวตามมาตรา 25 พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 แต่ชุมชนท้องถิ่นไม่มีสิทธิผูกขาดภูมิปัญญาท้องถิ่น

5. ข้อจำกัดด้านกระบวนการผลิตสินค้าตามสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ขึ้นทะเบียน ซึ่งผู้ผลิตสินค้าตามสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ต้องใช้เพียงกระบวนการผลิตในสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ขึ้นทะเบียนเท่านั้น เพื่อการรักษาความเชื่อมโยงระหว่างพื้นที่กับสินค้าตามมาตรา 3 พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546

ขณะที่การศึกษานี้พบว่า ตามปกติสินค้าอาหารไทยชนิดเดียวกัน มีสูตรการผลิตหลายสูตร แต่ละสูตรการผลิตเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นในความครอบครองของชาวบ้าน แต่ละครอบครัว เช่น ข้อมูลการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ประกอบการสินค้าอาหารไทย แกงมัสมั่นมีสูตรการปรุงตามภูมิปัญญาท้องถิ่นอยู่ 2 สูตรใหญ่ ๆ สูตรแรกการผัดเครื่องแกงผัดกับน้ำมันพืช สูตรที่สองการผัดเครื่องแกงผัดกับกะทิ ก่อนที่เครื่องแกงนี้ถูกนำมาใช้ปรุงแกงมัสมั่น เป็นต้น หรืออีกกรณี

สินค้าขนมหม้อแกงเมืองเพชร ซึ่งปรากฏผลการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ประกอบการในจังหวัดเพชรบุรีว่า สูตรขนมหม้อแกงเมืองเพชรเป็นสูตรในครอบครัวผู้ผลิตแต่ละราย แต่สูตรมีจุดเกาะเกี่ยวร่วมกันอยู่ที่การใช้น้ำตาลโตนดเมืองเพชร ซึ่งการใช้น้ำตาลโตนดเมืองเพชรเป็นส่วนหนึ่งในการรักษามาตรฐานสินค้าในระบบสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ขึ้นทะเบียน แต่ชาวเพชรบุรียังมีสูตรการผลิตสินค้าขนมหม้อแกงเมืองเพชรเฉพาะตัวอื่น ๆ เช่น การใช้ไข่เป็ดทั้งไข่แดงและไข่ขาว โดยไข่เป็ดดังกล่าวค้างคืนถึง 7 วัน และไข่เป็นต้องมาจากจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ หรือ

การใช้เปลือกที่สูตรการคัดเลือกเฉพาะราย และเปลือกที่ใช้ต้องมาจากอำเภอบ้านหมอ จังหวัดสระบุรี เป็นต้น

เช่นนี้ เมื่อระบบสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ต้องการสร้างมาตรฐานการผลิตสินค้าของผู้ผลิตตามสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ขึ้นทะเบียน ผู้ผลิตสินค้าในชุมชนท้องถิ่นบางรายจึงเลือกไม่เข้าสู่ระบบสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ เพื่อการผลิตและใช้สูตรการผลิตสินค้าอาหารตามภูมิปัญญาท้องถิ่นของตนต่อไป ซึ่งสอดคล้องกับข้อเท็จจริงว่า ไม่มีผู้ผลิตขนมหม้อแกงเมืองเพชรรายใดไปยื่นขออนุญาตใช้ตราสัญลักษณ์สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทย

ดังนั้น แม้ว่าพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 เป็นกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญา เพื่อที่ชุมชนสามารถผูกขาดการเก็บเกี่ยวผลประโยชน์ทางการค้า แต่เนื่องจากกฎหมายฉบับนี้มุ่งปกป้องเพียงผลประโยชน์ทางการค้าในสินค้าชุมชน แต่กฎหมายฉบับนี้ไม่เกิดขึ้นมาเพื่อปกป้องภูมิปัญญาท้องถิ่นเช่นเดียวกับกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาฉบับอื่นๆ กฎหมายฉบับนี้จึงไม่สามารถปกป้องภูมิปัญญาท้องถิ่น ในทางกลับกันกฎหมายฉบับนี้มีส่วนสำคัญต่อการพัฒนาสินค้าชุมชนไปสู่สินค้าระดับสูงซึ่งตลาดผู้บริโภคต้องการ โดยชุมชนต้องร่วมมือกันและใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยี รวมทั้งการใช้แผนการตลาดผ่านสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ กฎหมายฉบับนี้จึงมีส่วนสำคัญต่อการเพิ่มพูนรายได้แก่ชุมชนท้องถิ่นผู้ผลิตสินค้า พร้อมๆ กับการพัฒนาตลาดเปลี่ยนภูมิปัญญาท้องถิ่นให้สอดคล้องความต้องการตลาดผู้บริโภค

(2) มาตรการกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาฉบับอื่นและกฎหมายวัฒนธรรมของประเทศไทยต่อการปกป้องสินค้าอาหารไทย การศึกษาฉบับนี้พบว่า มาตรการกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาฉบับอื่นและกฎหมายวัฒนธรรมที่ปกป้องสินค้าอาหารไทยตัวอย่างในการศึกษา ได้แก่ กฎหมายสิทธิบัตรและกฎหมายวัฒนธรรม ซึ่งการปกป้องตามกฎหมายเหล่านี้มีรายละเอียดต่อไปนี้

1) พระราชบัญญัติสิทธิบัตร พ.ศ. 2522

พระราชบัญญัติสิทธิบัตร พ.ศ. 2522 เป็นกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญา ซึ่งกฎหมายฉบับนี้มีอบสิทธิผูกขาดในทรัพย์สินทางปัญญาแก่ปัจเจกชนไม่ใช่ชุมชนท้องถิ่น ดังเช่นกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ และกฎหมายสิทธิบัตรใช้ปกป้องสินค้าอาหารไทย 2 รูปแบบ

รูปแบบแรก หนังสือสิทธิบัตรการประดิษฐ์แก่สินค้าอาหารไทย การศึกษาฉบับนี้พบว่า ตามปกติสินค้าอาหารไทยไม่ได้รับการปกป้องในรูปสิทธิบัตรการประดิษฐ์ตามพระราชบัญญัติสิทธิบัตร พ.ศ. 2522 ภายใต้เหตุผล 4 ประการ

ประการแรก สินค้าอาหารไทยที่ได้รับหนังสือสิทธิบัตรไทย สินค้าอาหารไทยต้องมีคุณสมบัติสามประการ คือ สินค้าต้องมีความใหม่ และมีขั้นการประดิษฐ์สูงชัน และเป็นการประดิษฐ์ที่สามารถประยุกต์ในทางอุตสาหกรรมตามมาตรา 5 พระราชบัญญัติสิทธิบัตร พ.ศ. 2522 แต่สินค้าอาหารไทยขาดคุณสมบัติการประดิษฐ์ที่มีขั้นการประดิษฐ์สูงชันตามมาตรา 5 (2) พระราชบัญญัติสิทธิบัตร พ.ศ. 2522 เนื่องจากประชาชนทั่วไปก็สามารถเรียนรู้และผลิตสินค้าอาหารไทยได้ แม้ประชาชนดังกล่าวจะไม่ใช่มุคคัลที่มีความชำนาญระดับสามัญในงานคหกรรม

ประการที่สอง สินค้าอาหารไทยผลิตเลียนแบบภูมิปัญญาท้องถิ่นของบรรพบุรุษ สินค้าอาหารไทยจึงขาดคุณสมบัติความใหม่ และด้วยภูมิปัญญาของบรรพบุรุษก็ไม่

ปรากฏตัวผู้ประดิษฐ์ วันเวลาประดิษฐ์ ทำให้สินค้าอาหารไทยไม่ได้รับการปกป้องในรูปหนังสือสิทธิบัตรไทย เพราะสินค้าอาหารไทยดังกล่าวขาดความใหม่และเกิดขึ้นก่อนการประกาศใช้พระราชบัญญัติสิทธิบัตร พ.ศ. 2522

ประการที่สาม สินค้าอาหารไทยสามารถสร้างความใหม่ตามมาตรา 5 (1) พระราชบัญญัติสิทธิบัตร พ.ศ. 2522 ได้โดยง่าย ไม่ว่าจะการเปลี่ยนวัตถุดิบที่ใช้ การผสมสูตรอาหารไทยรายการหนึ่งเข้ากับสูตรการปรุงอาหารชนิดอื่น เพื่อเกิดผลผลิตแบบพหุวัฒนธรรมด้านอาหาร แต่สินค้าอาหารไทยที่มีความใหม่ก็ยังคงขาดคุณสมบัติขั้นการประดิษฐ์สูงขึ้นตามมาตรา 5 (2) พระราชบัญญัติสิทธิบัตร พ.ศ. 2522

ประการที่สี่ สถานะสินค้าอาหารไทยที่ผลิตเลียนแบบภูมิปัญญาท้องถิ่นของบรรพบุรุษเป็นงานสาธารณหรือข้อมูลสาธารณะ (public domain) ทำให้ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ใช้ผลิตสินค้าอาหารไทยทุกรายการไม่ใช่วัตถุแห่งความคุ้มครองตามพระราชบัญญัติสิทธิบัตร พ.ศ. 2522

ประการที่ห้า กฎหมายสิทธิบัตรสร้างขึ้นเพื่อคุ้มครองประโยชน์ของผู้ทรงสิทธิบัตร ผู้ทรงสิทธิบัตรจึงเป็นได้ทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ หากบุคคลดังกล่าวพัฒนาหรือต่อยอดภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ใช้ผลิตสินค้าอาหารไทย ซึ่งทางกฎหมายสิทธิบัตรถือว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นงานสาธารณ นักประดิษฐ์ที่เป็นชาวไทยหรือชาวต่างชาติสามารถขอรับหนังสือสิทธิบัตรการประดิษฐ์ กฎหมายฉบับนี้ไม่สงวนรักษาภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้เพื่อประโยชน์ชาวไทย เช่น ชาวในหนังสือพิมพ์เดลินิวส์ฉบับวันจันทร์ที่ 5 พฤศจิกายน พ.ศ. 2555 ว่า Mr. John Stephen Mayor เชฟชื่อดังชาวอเมริกันต้องการจดทะเบียนสูตรแกงเขียวหวานไก่ของชาวไทย เป็นต้น (หนังสือพิมพ์เดลินิวส์ออนไลน์, 2555)

จากข้อมูลข้างต้นผู้ประกอบการสินค้าอาหารไทยไม่ขอรับหนังสือสิทธิบัตรการออกแบบผลิตภัณฑ์ เช่นเดียวกับสินค้าอาหารไทยตามตัวอย่างในกรณีศึกษาทั้งสี่รายไม่ว่าจะเป็นต้มยำกุ้ง แกงมัสมั่น ขนมหม้อแกงเมืองเพชร หรือขนมสาลีเมืองสุพรรณ การศึกษานี้พบว่า องค์ประกอบตามมาตรา 5 พระราชบัญญัติสิทธิบัตร พ.ศ. 2522 เป็นปัญหาข้อจำกัด ส่งผลให้สินค้าอาหารไทยต้มยำกุ้ง แกงมัสมั่น ขนมหม้อแกงเมืองเพชร ขนมสาลีเมืองสุพรรณไม่ได้รับหนังสือสำคัญสิทธิบัตรไทย โดยปรากฏผลการวิเคราะห์ ดังนี้

1. องค์ประกอบความใหม่ตามมาตรา 5 พระราชบัญญัติสิทธิบัตร พ.ศ. 2522 ไม่เป็นปัญหาข้อจำกัดต่อการขึ้นทะเบียนสิทธิบัตรการออกแบบผลิตภัณฑ์ เพราะความใหม่ตามมาตราดังกล่าวเป็นการไม่เป็นที่ประจักษ์ทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศ ซึ่งผู้ประกอบการสินค้าอาหารไทยตัวอย่างในการศึกษาไม่ว่าต้มยำกุ้ง แกงมัสมั่น ขนมหม้อแกงเมืองเพชร ขนมสาลีเมืองสุพรรณสร้างความใหม่ได้โดยง่าย เช่น การผสมสูตรอาหารต่างชาติเข้ากับสูตรอาหารไทยตัวอย่างในการศึกษา จากต้มยำกุ้งมาเป็นคูกี้ต้มยำกุ้งรสสมุนไพรรวมตามอนุสิทธิบัตรจดทะเบียนเลขที่ 1312 ของบริษัทบ้านภูมิไธ จำกัด เป็นต้น

2. องค์ประกอบขั้นการประดิษฐ์ที่สูงขึ้นตามมาตรา 5 และมาตรา 7 พระราชบัญญัติสิทธิบัตร พ.ศ. 2522 เป็นปัญหาข้อจำกัดต่อการขอหนังสือสิทธิบัตรการประดิษฐ์กับสินค้าอาหารไทยตัวอย่างในการศึกษาทั้งสี่ประเภท เพราะกรรมวิธีการปรุงสินค้าอาหารไทย

ดังกล่าวเป็นวิธีการ ซึ่งประชาชนธรรมดาทราบหรือรู้อยู่แล้ว และประชาชนทั่วไปสามารถผลิตสินค้าอาหารไทยตัวอย่างในการศึกษาทั้งสี่ประเภทได้โดยง่าย สภาพเช่นนี้จึงขัดต่อมาตรา 7 ดังกล่าวที่ว่า ชั้นการประดิษฐ์ที่สูงขึ้นเป็นการประดิษฐ์ที่ไม่ประจักษ์ได้โดยง่ายของบุคคลที่มีความชำนาญในระดับสามัญสำหรับงานประเภทนั้น ส่งผลให้สินค้าอาหารไทยตามตัวอย่างในการศึกษาทั้งสี่ประเภทขาดคุณสมบัติชั้นการประดิษฐ์ที่สูงขึ้นตามมาตรา 5 และมาตรา 7 พระราชบัญญัติสิทธิบัตร พ.ศ. 2522

3. องค์ประกอบการประยุกต์ใช้ทางอุตสาหกรรมตามมาตรา 5 และมาตรา 8 พระราชบัญญัติสิทธิบัตร พ.ศ. 2522 ไม่เป็นปัญหาข้อจำกัดต่อการขอหนังสือสิทธิบัตรการประดิษฐ์ เพราะสินค้าอาหารไทยตัวอย่างในการศึกษาทั้งสี่ประเภทสามารถนำไปใช้ประโยชน์ทางการค้า สินค้าอาหารไทยตัวอย่างในการศึกษาทั้งสี่ประเภทไม่เป็นเพียงแนวคิดหรือทฤษฎีที่ไม่สามารถใช้ประโยชน์

ด้วยผลการวิเคราะห์ในเบื้องต้นของสินค้าอาหารไทยตัวอย่างในการศึกษาทั้งสี่ประเภท ไม่ว่าจะเป็นต้มยำกุ้ง แกงมัสมั่น ขนมหม้อแกงเมืองเพชร ขนมสาลี่เมืองสุพรรณ ตัวอย่างในการศึกษา สินค้าอาหารเหล่านี้มีข้อจำกัดชั้นการประดิษฐ์ที่สูงขึ้น สินค้าอาหารไทยดังกล่าวไม่อาจขอรับหนังสือสิทธิบัตรการประดิษฐ์ เหตุจากการขาดองค์ประกอบชั้นการประดิษฐ์ที่สูงขึ้นตามมาตรา 5 พระราชบัญญัติสิทธิบัตรไทย พ.ศ. 2522 เป็นอุปสรรค ผู้ประกอบการสินค้าอาหารไทยต้องไปขอรับหนังสืออนุสิทธิบัตรไทยแทน เพราะอนุสิทธิบัตรตามมาตรา 65 ตรี พระราชบัญญัติสิทธิบัตร พ.ศ. 2522 ไม่มีข้อจำกัดด้านชั้นการประดิษฐ์ที่สูงขึ้น

รูปแบบที่สอง การมอบหนังสืออนุสิทธิบัตรไทยตามมาตรา 65 ตรี พระราชบัญญัติสิทธิบัตร พ.ศ. 2522

การศึกษานับนี้พบว่า สินค้าอาหารไทยเป็นวัตถุแห่งความคุ้มครองในรูปอนุสิทธิบัตรไทย เพราะสินค้าอาหารไทยมีคุณสมบัติสองประการ คือความใหม่ (novelty) และเป็นการประดิษฐ์ที่สามารถประยุกต์ในทางอุตสาหกรรมตามมาตรา 65 ตรี พระราชบัญญัติสิทธิบัตร พ.ศ. 2522 ดังนี้

ประการแรก สินค้าอาหารไทยมีความใหม่ หมายถึงสินค้าอาหารไทยต้องเป็นการประดิษฐ์ที่ไม่เป็นงานที่ปรากฏอยู่แล้วภายในประเทศไทยและในระดับสากล (ยรรยง พวงราช, 2542, น. 51) ซึ่งปรากฏในข้อเท็จจริงว่า การสร้างความใหม่กับสินค้าอาหารไทยกระทำได้หลายวิธี ไม่ว่าจะเป็นการเปลี่ยนวัตถุดิบที่ใช้ปรุงอาหาร การผสมสูตรอาหารสองวัฒนธรรมเข้าด้วยกัน เพื่อสินค้าอาหารไทยเป็นพหุวัฒนธรรม เช่น การผสมขนมชาวตะวันตกเข้ากับต้มยำกุ้ง ซึ่งปรากฏตามอนุสิทธิบัตรไทยคุกกี้ต้มยำกุ้งรสสมุนไพรมิ เลขที่ 1312 ของบริษัท บ้านภูมิไท จำกัด หรือการผสมขนมไทยเข้ากับต้มยำกุ้งตามอนุสิทธิบัตรไทย ข้าวแต่นซอสต้มยำกุ้งข้าวหอม เลขที่ 10724 ของมหาวิทยาลัยสวนดุสิต เป็นต้น

ประการที่สอง สินค้าอาหารไทยสามารถประยุกต์ในทางอุตสาหกรรม หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือสินค้าอาหารไทยสามารถผลิตขึ้นในภาคอุตสาหกรรม เพื่อการจำหน่ายแก่ผู้บริโภคทั่วไป

ด้วยสินค้าอาหารไทยตัวอย่างในการศึกษามีคุณสมบัติความใหม่และการประยุกต์ใช้ในทางอุตสาหกรรม สินค้าอาหารไทย ไม่ว่าจะเป็นต้มยำกุ้ง แกงมัสมั่น ขนมหม้อแกง

เมืองเพชร หรือสินค้าอาหารไทยอื่น ๆ ได้รับหนังสืออนุสิทธิบัตร และนักประดิษฐ์ได้รับสถานะผู้ทรงอนุสิทธิบัตร ทำให้ผู้ทรงอนุสิทธิบัตรปัจเจกชนตามกฎหมายฉบับนี้ได้ไปซึ่งสิทธิใช้ จำหน่าย นำเข้า ส่งออกซึ่งสินค้าอาหารไทยดังกล่าวตามมาตรา 36 และมาตรา 65 ทศ แห่งพระราชบัญญัติสิทธิบัตร พ.ศ. 2522

อย่างไรก็ตาม การศึกษาฉบับนี้มีความเห็นว่า สิทธิตามอนุสิทธิบัตรไทยเป็นสิทธิของปัจเจกชนไม่ใช่สิทธิชุมชน สินค้าอาหารไทยที่ได้รับอนุสิทธิบัตรไม่ใช่สินค้าผลิตเลียนแบบบรรพบุรุษหรือผลิตตามภูมิปัญญาท้องถิ่น และภูมิปัญญาท้องถิ่นสินค้าอาหารไทยไม่ได้รับประโยชน์จากการอนุรักษ์หรือปกป้องตามกฎหมายฉบับนี้ การมอบอนุสิทธิบัตรตามกฎหมายฉบับนี้จึงไม่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ในการศึกษา โดยเฉพาะอย่างยิ่งการปกป้องภูมิปัญญาท้องถิ่นและผลประโยชน์ทางการค้าจากสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญา

นอกจากนี้ ด้านสภาพบังคับใช้ทางกฎหมายของพระราชบัญญัติสิทธิบัตร พ.ศ. 2522 ก็ไม่เหมาะสมต่อการปกป้องภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งพื้นฐานสำคัญการปกป้องภูมิปัญญาท้องถิ่นตั้งอยู่บนแนวคิดสิทธิชุมชน เพื่อสมาชิกในชุมชนท้องถิ่นมีสิทธิใช้ประโยชน์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างมีระยะเวลาสิ้นสุดความคุ้มครอง แต่สภาพเช่นนี้ตรงข้ามกับกฎหมายสิทธิบัตร ซึ่งผู้ทรงอนุสิทธิบัตรไทยสามารถโอนหนังสืออนุสิทธิบัตรไทยแก่บุคคลอื่น และระยะเวลาความคุ้มครองอนุสิทธิบัตรอันจำกัดเพียงหกปีนับแต่วันขอรับอนุสิทธิบัตรในราชอาณาจักร และผู้ทรงอนุสิทธิบัตรอาจขอต่ออายุอนุสิทธิบัตรได้สองคราวมีกำหนดคราวละสองปีตามมาตรา 65 สัตตพระราชบัญญัติสิทธิบัตร พ.ศ. 2522

การศึกษานี้จึงมีความเห็นในเบื้องต้นว่า พระราชบัญญัติสิทธิบัตร พ.ศ. 2522 เหมาะสมต่อการปกป้องสินค้าอาหารไทย โดยสินค้าอาหารไทยต้องเป็นทรัพย์สินทางอุตสาหกรรมเพื่อผู้บริโภค แต่กฎหมายฉบับนี้ไม่เหมาะต่อการปกป้องสินค้าอาหารไทยในการศึกษานี้ เพราะสินค้าอาหารไทยในการศึกษานี้เป็นสินค้าทางวัฒนธรรม ซึ่งการปกป้องต้องกระทำทั้งในรูปสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญาและภูมิปัญญาท้องถิ่น

ความเห็นในการศึกษานี้สอดคล้องกับข้อมูลของนายทะเบียนกรมทรัพย์สินทางปัญญา กระทรวงพาณิชย์เกี่ยวกับการจดทะเบียนอนุสิทธิบัตรสินค้าอาหารไทย ตัวอย่างในการศึกษาสี่รายการ ว่าชุมชนท้องถิ่นไม่นิยมขอหนังสืออนุสิทธิบัตรกับสินค้าอาหารไทยรวมทั้งสินค้าอาหารไทยตามตัวอย่างในการศึกษาด้วย แต่ผู้ประกอบการค้าจะเป็นผู้ขออนุสิทธิบัตรไทยกับสินค้าอาหารไทยดังกล่าวเองโดยตรง และแม้ว่าผู้ประกอบการค้าจะมาขออนุสิทธิบัตรไทยเองก็ตาม จากข้อมูลสถิติการขออนุสิทธิบัตรไทยกับสินค้าอาหารไทยตัวอย่างในการศึกษาสี่รายการ ไม่ว่าจะต้มยำกุ้ง แกงมัสมั่น ขนมหม้อแกงเมืองเพชร หรือขนมสาเล่เมืองสุพรรณตั้งแต่ พ.ศ. 2544 ถึง 31 ธันวาคม พ.ศ. 2558 ของกรมทรัพย์สินทางปัญญา กระทรวงพาณิชย์ ตรงข้ามหนังสืออนุสิทธิบัตรไทยกับสินค้าอาหารไทยตัวอย่างในการศึกษาสี่รายการก็ยังมีจำนวนไม่มาก เช่น หนังสืออนุสิทธิบัตรไทยในสินค้าอาหารไทยประเภทต้มยำกุ้งมีเพียง 2 รายการ หนังสืออนุสิทธิบัตรไทยในสินค้าอาหารไทยประเภทแกงมัสมั่นมีเพียง 1 รายการ หนังสืออนุสิทธิบัตรไทยกับสินค้าอาหารไทยประเภทขนมหม้อแกงเมืองเพชร 1 รายการ และสินค้าอาหารไทยประเภทขนมสาเล่เมืองสุพรรณไม่มีการขอหนังสืออนุสิทธิบัตรไทย

ประกอบกับการศึกษาฉบับนี้พบว่า เมื่อหนังสืออนุสิทธิบัตรไทยในสินค้าอาหารไทยสิ้นสุดความคุ้มครองตามมาตรา 65 สัตต พระราชบัญญัติสิทธิบัตร พ.ศ. 2522 ผู้ทรงอนุสิทธิบัตรไทยไม่ต่ออายุความคุ้มครอง ผู้ทรงอนุสิทธิบัตรไทยสินค้าอาหารไทยเลือกใช้สิทธิทางกฎหมายเพียง 6 ปีนับแต่ขออนุสิทธิบัตร หลังจากนั้นนักประดิษฐ์คิดค้นสินค้าอาหารไทยรายการอื่นมาจดทะเบียนอนุสิทธิบัตร เพราะค่าธรรมเนียมในการต่ออายุความคุ้มครองอนุสิทธิบัตรมีมูลค่าสูง ค่าธรรมเนียมนี้เป็นต้นทุนในการประกอบธุรกิจ ผู้ประกอบการค้าหรือผู้ทรงอนุสิทธิบัตรจึงเลือกไม่ต่ออายุความคุ้มครองอนุสิทธิบัตร

สภาพข้อมูลทั้งหมดย่อมแสดงให้เห็นว่า ระบบอนุสิทธิบัตรใช้กับสินค้าอาหารไทยไม่ได้ตอบสนองความต้องการของผู้ผลิตสินค้าอาหารไทย ไม่ว่าจะผู้ผลิตประเภทนี้เป็นปัจเจกชนหรือชุมชนท้องถิ่น ทำให้ในแง่ความเป็นทรัพย์สินทางปัญญาเพื่อปกป้องผลประโยชน์ทางการค้าของสินค้าอาหารไทย พระราชบัญญัติสิทธิบัตร พ.ศ. 2522 ประสบความสำเร็จน้อยกว่าพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 เพราะนับตั้งแต่ พ.ศ. 2546 ถึง 2 กรกฎาคม พ.ศ. 2558 จำนวนสินค้าอาหารไทยที่ขึ้นทะเบียนในระบบสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์มีจำนวน 13 รายการ และสินค้าอาหารไทยประเภทขนมหม้อแกงเมืองเพชรเป็นหนึ่งในสินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เลขที่ สช 56100049 ตั้งแต่วันที่ 9 เมษายน 2556 ขณะที่ข้อมูลสถิติการขออนุสิทธิบัตรไทยตั้งแต่ พ.ศ. 2544 ถึง 31 ธันวาคม พ.ศ. 2558 ของกรมทรัพย์สินทางปัญญา กระทรวงพาณิชย์ สินค้าอาหารไทย ตามตัวอย่างในการศึกษาในรูปหนังสืออนุสิทธิบัตรมีจำนวนเพียง 4 รายการ

ประเด็นข้อกฎหมายในการศึกษาต่อไป คือสถานะภูมิปัญญาท้องถิ่นสินค้าอาหารไทยภายใต้พระราชบัญญัติสิทธิบัตร พ.ศ. 2522 เป็นเช่นใด การศึกษาฉบับนี้พบว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นงานสาธารณชนหรือข้อมูลสาธารณะ ภูมิปัญญาท้องถิ่นไม่ใช่วัตถุแห่งความคุ้มครองตามพระราชบัญญัติสิทธิบัตร พ.ศ. 2522 และการใช้พระราชบัญญัติสิทธิบัตร พ.ศ. 2522 กับสินค้าอาหารไทยสร้างผลกระทบต่อภูมิปัญญาท้องถิ่นสินค้าอาหารไทย 2 ประการ

ประการแรก ชาวต่างชาติสามารถแสวงหาประโยชน์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นสินค้าอาหารไทยได้โดยชอบด้วยกฎหมาย ภายใต้สถานะภูมิปัญญาท้องถิ่นสินค้าอาหารไทยเป็นงานสาธารณชน สาธารณชนย่อมเข้าถึงและใช้ประโยชน์จากภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยสาธารณชนเป็นได้ทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ ชาวต่างชาติจึงใช้ประโยชน์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นของประเทศไทยโดยชอบด้วยกฎหมาย โดยชุมชนท้องถิ่นปราศจากสิทธิตามกฎหมาย เพื่อการปกป้องภูมิปัญญาท้องถิ่นสินค้าอาหารไทยของตน

ประการที่สอง ภูมิปัญญาท้องถิ่นไม่ได้รับประโยชน์ด้านการอนุรักษ์จากการใช้พระราชบัญญัติสิทธิบัตร พ.ศ. 2522 ไม่ว่าจะโดยตรงหรือโดยอ้อม ดังเช่นการใช้กฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ แต่กฎหมายสิทธิบัตรกลับเปลี่ยนแปลงภูมิปัญญาท้องถิ่นสินค้าอาหารไทย ภูมิปัญญาท้องถิ่นดังกล่าวจะถูกต่อยอด เพื่อการประดิษฐ์นวัตกรรมที่มีความใหม่ นวัตกรรมนี้จึงไม่ใช่ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ผลิตสินค้าอาหารไทยเลียนแบบบรรพบุรุษ กฎหมายสิทธิบัตรทำให้เกิดการบิดเบือนภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อการแสวงหาประโยชน์ทางการค้า

เช่นนี้ การศึกษาระดับนี้สรุปปัญหาข้อจำกัดการใช้หนังสืออนุสิทธิบัตรไทยตามพระราชบัญญัติสิทธิบัตร พ.ศ. 2522 เพื่อการปกป้องภูมิปัญญาท้องถิ่นสินค้าอาหารไทยตัวอย่างในการศึกษาทั้งสี่ประเภท ดังนี้

1. สินค้าอาหารไทยรวมทั้งสินค้าอาหารไทยตัวอย่างในการศึกษาทั้งสี่ประเภทที่ปรากฏในหนังสืออนุสิทธิบัตรไทยเป็นผลผลิตจากดัดแปลงภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านอาหารของบรรพบุรุษชาวไทย ระบบอนุสิทธิบัตรจึงคุ้มครองการประดิษฐ์ที่มีความใหม่ไม่ใช่คุ้มครองภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อที่สินค้าอาหารไทยดังกล่าวมีคุณสมบัติความใหม่ตามมาตรา 5 พระราชบัญญัติสิทธิบัตร พ.ศ. 2522

2. ผู้ทรงอนุสิทธิบัตรเป็นปัจเจกชนไม่ใช่ชุมชนท้องถิ่น และผู้ทรงอนุสิทธิบัตรเป็นได้ทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ หากบุคคลดังกล่าวใช้ความคิด แรงงาน ความอุตสาหะของตนพัฒนาต่อยอดภูมิปัญญาท้องถิ่น จนสินค้าอาหารไทยที่ได้มีความใหม่ บุคคลดังกล่าวก็สามารถยื่นขอรับหนังสืออนุสิทธิบัตร โดยชุมชนท้องถิ่นเจ้าของภูมิปัญญาท้องถิ่นไม่มีสิทธิทางกฎหมายเพื่อการต่อสู้หรือคัดค้านการขออนุสิทธิบัตร เช่น ชาวในหนังสือพิมพ์เดลินิวส์ฉบับวันจันทร์ที่ 5 พฤศจิกายน พ.ศ. 2555 ว่า Mr. John Stephen Mayor เชฟชื่อดังชาวอเมริกันต้องการจดทะเบียนสูตรแกงเขียวหวานไก่ของชาวไทย เป็นต้น (หนังสือพิมพ์เดลินิวส์ออนไลน์, 2555)

3. ระบบอนุสิทธิบัตรไทยเป็นประโยชน์กับผู้ประกอบการมากกว่ากลุ่มบุคคลหรือชุมชนท้องถิ่น เพราะกฎหมายสิทธิบัตรเกิดขึ้นเพื่อปกป้องผลประโยชน์ทางการค้า กฎหมายฉบับนี้จึงมีเนื้อหาสาระสนับสนุนการต่อยอดทางความคิดและภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นงานสาธารณะ

4. การปกป้องสินค้าอาหารไทยทุกประเภทรวมถึงสินค้าอาหารไทยสี่ประเภทในรูปอนุสิทธิบัตรเป็นความคุ้มครองที่เบาบาง (thin protection) เพราะอนุสิทธิบัตรไทยให้ความคุ้มครองเพียงสูตรอาหารสูตรหนึ่งที่เกิดขึ้นทะเบียนไว้ แต่อนุสิทธิบัตรไม่อาจใช้หยุดการพัฒนาต่อยอดสินค้าอาหารไทยประเภทเดียวกัน ผู้ประกอบการไม่นิยมขออนุสิทธิบัตรไทยกับสินค้าอาหารไทย ดังที่ปรากฏตามข้อมูลกรมทรัพย์สินทางปัญญา ตั้งแต่ พ.ศ. 2544 ถึง 31 ธันวาคม พ.ศ. 2558 ว่าสินค้าอาหารไทยตัวอย่างในการศึกษาสี่รายการ คือ สินค้าอาหารไทยประเภทต้มยำกุ้งได้รับหนังสืออนุสิทธิบัตร 2 รายการ สินค้าอาหารไทยประเภทแกงมัสมั่นได้รับหนังสืออนุสิทธิบัตรไทย 1 รายการ สินค้าอาหารไทยประเภทขนมหม้อแกงเมืองเพชรได้รับหนังสืออนุสิทธิบัตร 1 รายการ และสินค้าอาหารไทยประเภทขนมสาเล่เมืองสุพรรณไม่มีการขอหนังสืออนุสิทธิบัตรไทย

5. ปัญหาการใช้สิทธิฟ้องร้องทางศาลเพื่อถ่วงถ่วงผู้ประกอบกิจการค้ารายอื่น ชุมชนท้องถิ่น และผู้ค้าอาหารริมทาง ซึ่งบุคคลเหล่านี้ผลิตและจำหน่ายสินค้าอาหารไทยประเภทเดียวกับผู้ทรงอนุสิทธิบัตรไทย แม้ว่าผลของคดีผู้ประกอบการค้าและชุมชนท้องถิ่นดังกล่าวหลุดพ้นจากความรับผิดชอบ แต่ด้วยภาระค่าใช้จ่ายและระยะเวลาที่ยาวนานในการต่อสู้คดีผู้ประกอบการค้ารายอื่น ชุมชนท้องถิ่น และผู้ค้าอาหารริมทางอาจหลีกเลี่ยงปัญหาทางศาล โดยบุคคลเหล่านี้เลิกผลิตและจำหน่ายสินค้าอาหารประเภทเดียวกันตามอนุสิทธิบัตร

ด้วยเหตุนี้ระบบอนุสิทธิบัตรตามพระราชบัญญัติสิทธิบัตรไทย พ.ศ. 2522 จึงเป็นประโยชน์ต่อผู้ประกอบการค้าไม่ใช่ชุมชนท้องถิ่น เพราะกฎหมายฉบับนี้ไม่เกิดขึ้น

เพื่อปกป้องภูมิปัญญาท้องถิ่น แต่กฎหมายฉบับนี้มีขึ้นเพื่อส่งเสริมการต่อยอดภูมิปัญญาท้องถิ่น การเข้าถึงภูมิปัญญาท้องถิ่น ในฐานะภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นงานสาธารณะ และระบบอนุสิทธิบัตรมีประโยชน์เฉพาะการประดิษฐ์ที่มีความใหม่ อนุสิทธิบัตรไทยจึงเป็นประโยชน์ต่อสินค้าอาหารทุกชนิด ซึ่งผู้ประกอบการค้าได้ต่อยอดและพัฒนาจากภูมิปัญญาท้องถิ่น

2) พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม

พ.ศ. 2559

สำหรับกฎหมายฉบับนี้เป็นกฎหมายวัฒนธรรมไม่ใช่กฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาวัตถุแห่งการศึกษา และพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม พ.ศ. 2559 เป็นกฎหมายวัฒนธรรมฉบับล่าสุดของประเทศไทย ซึ่งกฎหมายฉบับนี้ประกาศใช้ในหนังสือราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 133 ตอนที่ 19 ก เมื่อวันที่ 1 มีนาคม พ.ศ. 2559 การศึกษาดังนี้ ได้ทบทวนข้อมูลกฎหมายวัฒนธรรมฉบับนี้ที่มีต่อภูมิปัญญาท้องถิ่นสินค้าอาหารไทย ปรากฏผลการศึกษาใน 3 ประเด็น ดังนี้

ประเด็นแรก ภูมิปัญญาท้องถิ่นสินค้าอาหารไทยในการศึกษาดังนี้ เป็นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมประเภทความรู้และการปฏิบัติเกี่ยวกับธรรมชาติและจักรวาล (กระทรวงวัฒนธรรม, 2559ก) และการใช้ศัพท์มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมไม่มีความหมายแตกต่างจากการใช้ศัพท์ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการศึกษาดังนี้

แม้ว่าตามมาตรา 3 พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม พ.ศ. 2559 บัญญัติว่า “มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม หมายความว่า ความรู้ การแสดงออก การประพฤติปฏิบัติหรือทักษะ ทางวัฒนธรรมที่แสดงออกผ่านบุคคล เครื่องมือ หรือวัตถุ ซึ่งบุคคล กลุ่มบุคคล หรือชุมชนยอมรับและรู้สึกเป็นเจ้าของร่วมกัน และมีการสืบทอดกันมาจากคนรุ่นหนึ่งไปยังคนอีกรุ่นหนึ่ง โดยอาจมีการปรับเปลี่ยนเพื่อตอบสนองต่อสภาพแวดล้อมของตน”

เมื่อการศึกษาดังนี้ได้ทบทวนนิยามศัพท์ข้างต้นกับนิยามศัพท์ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการศึกษาดังนี้แล้วพบว่า ศัพท์ทั้งสองล้วนอธิบายว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นสินค้าอาหารไทยตัวอย่างในการศึกษาดังนี้เป็นความรู้ที่รับการถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษ การสืบทอดและส่งต่อความรู้เป็นการส่งต่อจากคนรุ่นหนึ่งไปยังคนอีกรุ่นหนึ่ง โดยความรู้ด้านสินค้าอาหารไทยปรับเปลี่ยนเพื่อตอบสนองต่อสภาพแวดล้อม และความรู้เกี่ยวกับสินค้าอาหารไทยแสดงถึงปฏิสัมพันธ์ระหว่างคนกับสภาพแวดล้อมตามธรรมชาติ เช่น การเลือกใช้วัตถุดิบพืชผักและเนื้อสัตว์ในท้องถิ่น หรือการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนท้องถิ่น เป็นต้น

เช่นนี้การใช้ศัพท์ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่แตกต่างกับพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม พ.ศ. 2559 ไม่ทำให้เนื้อหาความเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นสินค้าอาหารไทยเปลี่ยนไป และการศึกษาดังนี้มีความเห็นว่า การใช้ศัพท์ที่แตกต่างกันมีข้อดีต่อการเพิ่มโอกาสแก่สินค้าอาหารไทย สินค้าอาหารไทยสามารถได้รับการปกป้องทั้งกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาและกฎหมายวัฒนธรรม แต่ถ้าสินค้าอาหารไทยรายการใดไม่ได้รับการปกป้องตามกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญา สินค้านั้นได้รับการปกป้องตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม พ.ศ. 2559 (กระทรวงวัฒนธรรม, 2559ข)

ความเห็นของการศึกษาข้างต้นสอดคล้องกับผลการศึกษากการปกป้องสินค้าอาหารไทยตัวอย่างในการศึกษา ซึ่งปรากฏผลว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นไม่ได้รับการปกป้องตามกฎหมายสิทธิบัตรและกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ แต่ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ผลิตสินค้าอาหารไทยได้รับการปกป้องตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม พ.ศ. 2559 หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งว่า สินค้าอาหารไทยที่ผลิตเลียนแบบบรรพบุรุษไม่ได้รับการปกป้องตามพระราชบัญญัติสิทธิบัตร พ.ศ. 2522 แต่สินค้าอาหารไทยดังกล่าวได้รับการปกป้องตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม พ.ศ. 2559 ในฐานะสินค้าอาหารไทยนี้เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม

นอกจากนี้ การศึกษาฉบับนี้พบว่า แม้ว่าทางทฤษฎีภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ผลิตสินค้าอาหารไทยได้รับการปกป้องตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม พ.ศ. 2559 แต่ปรากฏตามข้อมูลการขึ้นทะเบียนมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมเพียงวันที่ 30 กันยายน พ.ศ. 2559 ของกระทรวงวัฒนธรรมว่า สินค้าอาหารไทยตัวอย่างในการศึกษารายการเดียวคือ ต้มยำกุ้งที่ได้รับการขึ้นทะเบียนมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมในปี 2554 ส่วนสินค้าอาหารไทยประเภทแกงมัสมั่น ขนมสาเล่เมืองสุพรรณและขนมหม้อแกงเมืองเพชรยังไม่ได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม สภาพเช่นนี้เท่ากับว่าภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ผลิตสินค้าอาหารไทยประเภทแกงมัสมั่น ขนมสาเล่เมืองสุพรรณและขนมหม้อแกงเมืองเพชรยังไม่ได้รับการสงวนรักษา และไม่ได้รับประโยชน์จากพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม พ.ศ. 2559

ประเด็นที่สอง ตามกฎหมายวัฒนธรรมชุมชนท้องถิ่นไม่เป็นเจ้าของภูมิปัญญาท้องถิ่น และรัฐเป็นผู้บริหารจัดการภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม พ.ศ. 2559 เรียกว่ามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม แต่ชุมชนท้องถิ่นคงเป็นผู้ครอบครองและสืบทอดและส่งต่อมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมต่อไป และรัฐจำเป็นต้องได้รับความร่วมมือจากชุมชนท้องถิ่น เพื่อการอนุรักษ์ สืบทอดและส่งต่อมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม พ.ศ. 2559

ทั้งนี้ การศึกษาในเบื้องต้นพบว่า โครงสร้างการบริหารจัดการมรดกทางภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมเป็นไปตามหลักการรวมอำนาจ (centralization) ซึ่งคณะกรรมการส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมเป็นหน่วยงานของรัฐที่กำหนดกฎระเบียบ นโยบายการประกาศขึ้นทะเบียนมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม การประกาศแต่งตั้งศิลปินแห่งชาติ แต่ด้วยข้อจำกัดของหลักการรวมอำนาจ คือการไม่ตอบสนองความต้องการของชุมชนท้องถิ่น และการไม่ได้รับความร่วมมือจากชุมชนท้องถิ่น พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม พ.ศ. 2559 จึงนำหลักแบ่งอำนาจมาใช้ แต่คณะกรรมการส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมยังเป็นราชการส่วนกลางที่มีอำนาจบริหารจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมเช่นเดิม

ส่วนการบริหารจัดการมรดกทางภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมโดยคณะกรรมการส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมนั้น การศึกษาฉบับนี้พบว่า คณะกรรมการชุดนี้อาศัยข้อมูลจากองค์กรระดับท้องถิ่น 2 องค์กร คือ คณะกรรมการส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมกรุงเทพมหานคร และคณะกรรมการส่งเสริมและรักษามรดก

ภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมประจำจังหวัด ซึ่งองค์กรทั้งสองทำงานในท้องถิ่นและประสานความร่วมมือกับชุมชนเจ้าของมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม ดังนี้

มุมมองแรก คณะกรรมการส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมกรุงเทพมหานคร และคณะกรรมการส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมประจำจังหวัดทำงานร่วมกับชุมชนท้องถิ่น คณะกรรมการทั้งสองเป็นองค์กรท้องถิ่นที่ประสานงานและติดต่อกับชุมชนท้องถิ่นเจ้าของมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมโดยตรง กิจกรรมขององค์กรทั้งสองจึงมีผลโดยตรงต่อมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชุมชนท้องถิ่น ไม่ว่าจะเป็นการรับคำขอขึ้นทะเบียนมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม การรวบรวมข้อมูลที่จำเป็น การจัดกิจกรรมเกี่ยวข้องกับมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมร่วมกับชุมชนท้องถิ่น เช่น กิจกรรมส่งเสริมประชาสัมพันธ์มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม การสร้างกระบวนการส่งต่อและสืบทอดมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมในท้องถิ่น เป็นต้น

มุมมองที่สอง ชุมชนท้องถิ่นเป็นเจ้าของมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมและผู้มีบทบาทสำคัญต่อการอนุรักษ์มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม พ.ศ. 2559

การศึกษาลบับนี้มีความเห็นว่า แม้ว่ากฎหมายฉบับนี้ไม่มอบสิทธิความเป็นเจ้าของแก่ชุมชนท้องถิ่น แต่ความจริงแล้วชุมชนท้องถิ่นเป็นผู้ครอบครองและสืบทอดมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม การบริหารจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมไม่บรรลุวัตถุประสงค์ตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม พ.ศ. 2559 หากชุมชนท้องถิ่นไม่เข้ามามีส่วนร่วม กฎหมายฉบับนี้จึงกำหนดการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นไว้ในหลายมาตรา เช่น การเข้ามาเป็นหนึ่งกรรมการของคณะกรรมการส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของกระทรวงวัฒนธรรม ชุมชนท้องถิ่นเป็นผู้ริเริ่มและดำเนินกิจกรรมเสนอต่อคณะกรรมการส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม เป็นต้น

ด้วยโครงสร้างการบริหารจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมข้างต้น การศึกษาลบับนี้มีข้อสรุปเบื้องต้นว่า แม้ว่าชุมชนท้องถิ่นไม่ได้รับสิทธิหรือเป็นเจ้าของมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม แต่ข้อเท็จจริงที่ว่า ชุมชนท้องถิ่นเป็นผู้ครอบครองและสืบทอดส่งต่อมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม ซึ่งพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม พ.ศ. 2559 ยอมรับข้อเท็จจริงนี้ แม้กฎหมายฉบับนี้ไม่มอบสิทธิแก่ชุมชนท้องถิ่น ชุมชนท้องถิ่นยังเป็นผู้มีบทบาทสำคัญต่อการอนุรักษ์มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม

ประเด็นที่สาม สถานะมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมทุกประเภท รวมถึงประเภทสินค้าอาหารไทย ตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม พ.ศ. 2559 มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมไม่ใช่สิทธิในทรัพย์สินของปัจเจกชนหรือชุมชนท้องถิ่น และมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมไม่ใช่งานสาธารณะ (public domain) หรือข้อมูลสาธารณะ ดังเช่นกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญา สถานะของมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมตามกฎหมายวัฒนธรรมเป็นของประชาชนทุกคน รัฐบริหารจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมเพื่อประโยชน์ของประชาชนทุกคน แม้กฎหมายฉบับนี้ไม่มอบสิทธิในความเป็นเจ้าของแก่ชุมชนท้องถิ่น แต่มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมยังเป็นทุนทางวัฒนธรรมของชุมชนท้องถิ่น เพื่อการพัฒนาและ

สร้างสรรค์นวัตกรรมใหม่ ซึ่งนวัตกรรมเหล่านี้จะได้รับความคุ้มครองในระบบกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญา

ดังนั้นพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม พ.ศ.2559 เป็นกฎหมายวัฒนธรรม ซึ่งกฎหมายฉบับนี้มีส่วนให้ภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือในกฎหมายฉบับนี้เรียกว่ามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมคงอยู่กับประเทศไทย ส่งผลให้ชุมชนท้องถิ่นสามารถนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ เพื่อการต่อยอดหรือพัฒนานวัตกรรมใหม่ หรือแสวงหาประโยชน์ทางการค้า และชุมชนท้องถิ่นได้รับสิทธิตามกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาและกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ในการการศึกษาฉบับนี้

(3) มาตรการกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของกลุ่มประเทศที่เลือกศึกษากับการปกป้องสินค้าอาหาร ได้แก่ มาตรการกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของประเทศมาเลเซีย ประเทศอินโดนีเซีย ประเทศสิงคโปร์ และประเทศอินเดีย สามประเทศแรกเป็นสมาชิกประชาคมอาเซียน ส่วนประเทศอินเดียเป็นประเทศรอบความร่วมมือระหว่างอาเซียนกับประเทศคู่เจรจาหรือในชื่อเรียกว่า ASEAN Plus Six (ASEAN+6) หรือในชื่อความร่วมมือทางเศรษฐกิจในภูมิภาคของอาเซียน (Regional Comprehensive Economic Partnership – RCEP) ทั้งสี่ประเทศใช้มาตรการกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์แตกต่างกัน ต่อไปนี้

1) พระราชบัญญัติ Laws of Malaysia Act 602 Geographical Indications Act 2000 ของประเทศมาเลเซีย

สำหรับพระราชบัญญัติ Laws of Malaysia Act 602 Geographical Indications Act 2000 เป็นกฎหมายเฉพาะเพื่อการผูกขาดสิทธิใช้ชื่อสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ในฐานะที่สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เป็นชื่อภูมิศาสตร์หรือสัญลักษณ์ที่บ่งบอกถึงชื่อภูมิศาสตร์ ซึ่ง ณ พื้นที่ตามชื่อภูมิศาสตร์เป็นสถานที่ผลิตสินค้าที่มีคุณภาพ ชื่อเสียง หรือคุณลักษณะเฉพาะ สินค้าดังกล่าวจึงมีความเชื่อมโยงระหว่างพื้นที่ภูมิศาสตร์กับคุณภาพ ชื่อเสียง คุณลักษณะเฉพาะของสินค้า โดยการศึกษาได้ทบทวนข้อมูลที่เกี่ยวข้อง ไม่ว่าจะกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เป็นกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญา และกฎหมายฉบับนี้มีผลต่อการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งมีรายละเอียดต่อไปนี้

กรณีแรก พระราชบัญญัติ Laws of Malaysia Act 602 Geographical Indications Act 2000 เป็นกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาเพื่อปกป้องผลประโยชน์ทางการค้า การศึกษาฉบับนี้ได้ทำการทบทวนข้อมูลที่เกี่ยวข้อง และนำเสนอข้อมูลในสามประเด็นตามตัวแปรในการศึกษาด้วยกัน คือ

ประเด็นแรก ชุมชนท้องถิ่นเป็นเจ้าของสิทธิตามพระราชบัญญัติ Laws of Malaysia Act 602 Geographical Indications Act 2000 โดยชุมชนท้องถิ่นเจ้าของสิทธิสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ได้แก่กลุ่มบุคคลที่ผลิตสินค้าและตั้งถิ่นฐานอยู่อาศัยในท้องถิ่น ภูมิภาค หรือพื้นที่แห่งใดแห่งหนึ่งในประเทศมาเลเซีย ลักษณะชุมชนท้องถิ่นนี้เป็นไปตามมาตรา 2 พระราชบัญญัติ Laws of Malaysia Act 602 Geographical Indications Act 2000 และชุมชนท้องถิ่นมีวิธีการใช้สิทธิในสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ 2 วิธีการ

วิธีแรก การขอขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ผู้ขอขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เป็นได้ทั้งปัจเจกชน หรือกลุ่มบุคคลผู้ผลิตสินค้าในสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ หรือ

องค์กร สมาคมที่เกี่ยวข้องกับการผลิตสินค้าในสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ หรือวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (Small and Medium Enterprises - SMEs) หรือสมาคม องค์กรของภาครัฐหรือเอกชน ตามมาตรา 11 พระราชบัญญัติ Laws of Malaysia Act 602 Geographical Indications Act 2000 ผู้ขอขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เหล่านี้เป็นผู้แทนชุมชนเพื่อการขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์

ทางปฏิบัติการศึกษาระดับนี้มีความเห็นว่า แม้มาตรา 11 กฎหมายฉบับนี้ระบุผู้ขอขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ 3 ประเภท แต่แท้จริงแล้วผู้ขอขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ในสินค้าอาหารในประเทศมาเลเซียมี 2 กลุ่ม

กลุ่มแรก องค์กรภาครัฐ เช่น องค์กร Persatuan Nelayan Kawasan Belawai ที่ขอขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เลขที่ GI2012-00002 กับสินค้าอาหาร Sarawak Umai เป็นต้น

กลุ่มที่สอง วิสาหกิจชุมชนผู้ผลิตสินค้าตามสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ขึ้นทะเบียน เช่น วิสาหกิจชุมชน Dayang Salhabinti Awang Weldon หรือวิสาหกิจชุมชน Mariam@Marybt.Aren Gemilang Mariam Sdn. Bhd ซึ่งขอขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เลขที่ GI2010-00003 กับสินค้าอาหารประเภทขนม Sarawak Layered Cake (Zainol, 2013, p. 32) เป็นต้น

สภาพการขอขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ในประเทศมาเลเซียข้างต้นแสดงให้เห็นว่า ชุมชนเจ้าของสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์มีความสนใจใช้ประโยชน์จากสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ และสมาชิกชุมชนรวมตัวกันอย่างเข้มแข็งในรูปวิสาหกิจชุมชน รวมทั้งชุมชนเองเป็นผู้มีความต้องการใช้ประโยชน์จากกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ การริเริ่มใช้ประโยชน์จากกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์จึงไม่ได้เริ่มต้นจากภาครัฐดังเช่นประเทศไทย

นอกจากผู้ขอขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เป็นบุคคลตามมาตรา 11 พระราชบัญญัติ Laws of Malaysia Act 602 Geographical Indications Act 2000 แล้ว ผู้ขอขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ยังต้องพิจารณาว่า สินค้าของชุมชนเป็นสินค้าตามข้อ 5 กฎข้อบังคับ Geographical Indications Regulations 2001 ประเภทใด โดยข้อ 5 ดังกล่าวได้แยกสินค้าไว้ 4 ประเภทตามตารางที่ 2.1 ด้านล่าง

ตารางที่ 2.1 ประเภทสินค้าขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์

ตามข้อ 5 กฎข้อบังคับ Geographical Indications Regulations 2001

ประเภท	รายละเอียดสินค้า
a) ประเภทที่ 1	ไวน์และสุรา
b) ประเภทที่ 2	สินค้าจากภาคอุตสาหกรรม เช่น หัตถกรรม อาหาร เป็นต้น
c) ประเภทที่ 3	ผลิตภัณฑ์ทางธรรมชาติ เช่น น้ำแร่ ผลผลิตทางการเกษตร เป็นต้น
d) ประเภทที่ 4	สินค้าอื่นๆ ซึ่งไม่ใช่สินค้าตามประเภทที่ 1 ถึงประเภทที่ 3

ด้วยข้อกำหนดการขอขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ประเทศมาเลเซียข้างต้น การศึกษาระดับนี้มีความเห็นว่า ระบบการจำแนกสินค้าตามข้อ 5 กฎข้อบังคับ Geographical Indications Regulations 2001 มีความคล้ายคลึงกับระบบ

การจดทะเบียนเครื่องหมายการค้า ซึ่งนักกฎหมายชาวมาเลเซียมีความคุ้นเคยอยู่ก่อน การบัญญัติข้อ 5 กฎข้อบังคับ Geographical Indications Regulations 2001 ขึ้นเพื่อประกอบการใช้กฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ กรณีนี้เป็นไปตามความคุ้นเคยของนักกฎหมายมาเลเซีย ทำให้นักกฎหมายและประชาชนชาวมาเลเซียสามารถปฏิบัติได้ โดยบุคคลเหล่านี้ไม่ต้องใช้เวลาเรียนรู้และทำความเข้าใจ ความเห็นในการวิจัยดังกล่าวสอดคล้องกับเอกสารของหน่วยงาน Perbadanan Harta Intelek Malaysia (MyIPO) นายทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่ว่า ประเทศมาเลเซียได้จำแนกประเภทสินค้าไว้ เพื่อความสะดวกต่อการขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของประชาชน (Perbadanan Harta Intelek Malaysia (MyIPO), 2015)

วิธีที่สอง การใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของชุมชนเจ้าของสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ การศึกษาฉบับนี้พบว่าปัจจุบันผู้ผลิตสินค้าชาวมาเลเซียสามารถใช้ชื่อสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์กับสินค้าของตนได้ แม้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไม่ได้ขึ้นทะเบียนกับทางราชการ แต่หากผู้ผลิตสินค้ารายใดประสงค์ใช้ตราสัญลักษณ์สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ประเทศมาเลเซีย ผู้ผลิตดังกล่าวต้องเป็นผู้ผลิตตามมาตรา 21 (1) พระราชบัญญัติ Laws of Malaysia Act 602 Geographical Indications Act 2000 และผู้ผลิตรายนั้นต้องผลิตสินค้าตามแหล่งภูมิศาสตร์ขึ้นทะเบียนเท่านั้น และผู้ผลิตมีหน้าที่ต้องรักษาไว้ซึ่งคุณภาพ ชื่อเสียง คุณลักษณะเฉพาะของสินค้าตามสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ขึ้นทะเบียนตามมาตรา 21(2) พระราชบัญญัติ Laws of Malaysia Act 602 Geographical Indications Act 2000

การศึกษานี้พบว่า การใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ข้างต้นสอดคล้องกับข้อเท็จจริงผู้ใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ประเทศมาเลเซีย ผู้ใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เป็นผู้ผลิตสินค้าในชุมชนท้องถิ่นตามสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ขึ้นทะเบียน และความพิเศษของผู้ใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ประเทศมาเลเซียอยู่ที่การเป็นวิสาหกิจชุมชนขนาดกลางและขนาดย่อม หรือกลุ่มผู้ผลิตหรือบริษัทจำกัด และไม่ปรากฏผู้ผลิตรายใดรายหนึ่งในชุมชนท้องถิ่นเป็นผู้ใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์

ทั้งนี้ สภาพผู้ใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่เป็นวิสาหกิจชุมชนขนาดกลางและขนาดย่อม หรือกลุ่มผู้ผลิตหรือบริษัทจำกัด การศึกษาพบว่ากรณีนี้เป็นเพราะการใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์มีหน้าที่รักษาไว้ซึ่งคุณภาพ ชื่อเสียง คุณลักษณะเฉพาะของสินค้าตามสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ขึ้นทะเบียนตามมาตรา 21 (2) พระราชบัญญัติ Laws of Malaysia Act 602 Geographical Indications Act 2000 ซึ่งผู้ผลิตรายเดียวในชุมชนท้องถิ่นไม่สามารถปฏิบัติได้โดยลำพัง เพราะการปฏิบัติตามมาตรา 21 (2) ดังกล่าว ผู้ปฏิบัติต้องใช้ความรู้และเงินทุนจำนวนมาก ผู้ใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ในประเทศมาเลเซียจึงเป็นวิสาหกิจชุมชนขนาดกลางขนาดย่อมเกือบทั้งสิ้น เช่น สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เลขที่ GI2010-00003 สินค้าอาหารประเภทขนม Sarawak Layered Cake ผู้ใช้ตราสัญลักษณ์สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ประเทศมาเลเซียจำนวน 6 ราย คือผู้ประกอบการค้าในรูปวิสาหกิจชุมชนและบริษัทจำกัดทั้งสิ้น เป็นต้น (Zainol, 2013, p. 32)

ภาพที่ 2.3 ตราสัญลักษณ์สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ประเทศมาเลเซีย

ขณะเดียวกัน สิทธิใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามพระราชบัญญัติ Laws of Malaysia Act 602 Geographical Indications Act 2000 ไม่มีระยะเวลาสิ้นสุด ผู้ใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ขึ้นทะเบียนใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ได้อย่างไม่มีระยะเวลาจำกัด แต่ผู้ใช้อาจสิ้นสิทธิใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ได้ หากนายทะเบียนเพิกถอนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ดังเช่น กรณีผู้ขอขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เพิกเฉยไม่ชำระค่าธรรมเนียม และนายทะเบียนหน่วยงาน Perbadanan Harta Intelek Malaysia (MyIPO) เพิกถอนการขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ เป็นต้น (Perbadanan Harta Intelek Malaysia (MyIPO), 2015)

ประเด็นที่สอง สิทธิผูกขาดผลประโยชน์ในสินค้าตามพระราชบัญญัติ Laws of Malaysia Act 602 Geographical Indications Act 2000 โดยที่กฎหมายฉบับนี้ตั้งอยู่บนแนวความคิดในเรื่องสิทธิร่วม ดังนั้นกฎหมายฉบับนี้จึงได้มอบสิทธิร่วมกันแก่บรรดาผู้ผลิตสินค้าตามสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่ขึ้นทะเบียน เพื่อผู้ผลิตสินค้าดังกล่าวจะได้ใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ร่วมกัน โดยเนื้อหาแห่งสิทธิชุมชนตามพระราชบัญญัติ Laws of Malaysia Act 602 Geographical Indications Act 2000 มีอยู่ 3 ประการ

ประการแรก สิทธิในสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เป็นสิทธิร่วมของผู้ผลิตสินค้าตามสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ขึ้นทะเบียน ซึ่งหมายความว่าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ขึ้นทะเบียนรายการหนึ่งย่อมมีผู้ใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์จำนวนมาก เช่น สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เลขที่ GI2010-00003 สินค้าอาหารประเภทขนม Sarawak Layered Cake ผู้ใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เป็นวิสาหกิจชุมชนจำนวน 6 ราย เช่น วิสาหกิจชุมชน Dayang Salhabinti Awang Weldan วิสาหกิจชุมชน Mariam@Marybt.Aren Gemilang Mariam Sdn. Bhd. เป็นต้น (Zainol, 2013, p. 32)

ประการที่สอง สิทธิในสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เป็นสิทธิผูกขาดการใช้ชื่อสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ เพื่อการผูกขาดประโยชน์ทางการค้า

ประการที่สาม สิทธิในสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เป็นสิทธิใช้ แต่ผู้ใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไม่มีสิทธิโอนหรืออนุญาตให้ใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์แก่บุคคลภายนอก

ประการที่สี่ สิทธิในสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์มีอายุความคุ้มครอง 10 ปี นับแต่วันขึ้นทะเบียน และผู้ขอขึ้นทะเบียนต้องต่ออายุความคุ้มครองในสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ก่อนถึงวันสิ้นสุดอายุความคุ้มครองตามมาตรา 24 พระราชบัญญัติ Laws of Malaysia Act 602 Geographical Indications Act 2000 ซึ่งระยะเวลาความคุ้มครองเช่นนี้เหมือนกับเครื่องหมายการค้า และนักวิชาการสาขานิติศาสตร์ถือว่า อายุความคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไม่มีระยะเวลา

สิ้นสุด เพราะชุมชนเจ้าของสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์สามารถต่ออายุความคุ้มครองได้ตลอดไป (Zainol, 2013, p. 33)

ประการสุดท้าย สิทธิในสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์มาพร้อมกับหน้าที่รักษาคุณภาพ ชื่อเสียง คุณลักษณะเฉพาะของสินค้า เพื่อการคงคุณสมบัติความเชื่อมโยงแหล่งภูมิศาสตร์ที่ผลิตสินค้าตามสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์กับคุณภาพ ชื่อเสียง คุณลักษณะเฉพาะของสินค้าตามมาตรา 2 พระราชบัญญัติ Laws of Malaysia Act 602 Geographical Indications Act 2000 เพื่อไม่ให้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ถูกเพิกถอนการขึ้นทะเบียน เช่น สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ขึ้นทะเบียน Sarawak Layered Cake ผู้ผลิตสินค้าอาหารประเภทขนมทะเบียน Sarawak Layered Cake ต้องรักษามาตรฐานคุณภาพสินค้า ไม่ว่าจะการใช้วัตถุดิบที่มีคุณภาพ การออกแบบ สีสนและแป้ง และลวดลายบนขนมตามประเพณีชาวพื้นเมืองในรัฐซาราวัก เป็นต้น (Zainol, 2013, p. 33)

ประเด็นสุดท้าย การรักษาสมดุลประโยชน์สาธารณะตามพระราชบัญญัติ Laws of Malaysia Act 602 Geographical Indications Act 2000 การศึกษาฉบับนี้พบว่า การใช้กฎหมายฉบับนี้ในประเทศมาเลเซียมีผลต่อการรักษาสมดุลระหว่างประโยชน์สาธารณะกับการผูกขาดสิทธิใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์โดยชุมชน 2 ประการ

ประการแรก การคุ้มครองประโยชน์สาธารณะของผู้บริโภคสินค้าตามมาตรา 21 (2) พระราชบัญญัติ Laws of Malaysia Act 602 Geographical Indications Act 2000 โดยที่บทบาทของชื่อสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์คือการส่งสารแก่ผู้บริโภคว่า สินค้าภายใต้ชื่อสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์มีคุณภาพ ชื่อเสียง คุณลักษณะเฉพาะจากการผลิตในพื้นที่ตามสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ และสินค้าดังกล่าวมีความพิเศษแตกต่างจากสินค้าประเภทเดียวกัน เหตุนี้ผู้ผลิตสินค้าต้องรักษาไว้ซึ่งคุณภาพ ชื่อเสียง คุณลักษณะเฉพาะของตน เพื่อการรักษาประโยชน์ของสาธารณะ และการป้องกันการเพิกถอนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ขึ้นทะเบียน และการไม่สร้างความสับสนหลงผิดแก่ผู้บริโภค

ประการที่สอง การคุ้มครองประโยชน์สาธารณะของผู้ผลิตสินค้ารายอื่น มาตรา 2 พระราชบัญญัติ Laws of Malaysia Act 602 Geographical Indications Act 2000 คุ้มครองทั้งประโยชน์ของผู้ใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ขึ้นทะเบียนและผู้ผลิตสินค้ารายอื่น แม้ว่าผู้ใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ได้รับสิทธิผูกขาดการใช้ชื่อสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ แต่ผู้ผลิตสินค้ารายอื่นได้รับการปกป้องตามกฎหมาย ภายใต้เงื่อนไขการใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ว่า ผู้ใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์มีสิทธิตามกฎหมายฉบับนี้ ก็ต่อเมื่อผู้ใช้ที่เป็นผู้ผลิตสินค้าผลิตสินค้าในแหล่งภูมิศาสตร์ตามสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ขึ้นทะเบียนเท่านั้น หากผู้ใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไม่ปฏิบัติตามเงื่อนไข ผู้ใช้ดังกล่าวไม่มีสิทธิใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ และผู้ใช้รายนี้เข้าสู่ระบบการแข่งขันทางการค้าเสรีกับผู้ผลิตสินค้ารายอื่นอย่างเท่าเทียมกัน

ดังนั้นสิทธิชุมชนหรือสิทธิร่วมตามพระราชบัญญัติ Laws of Malaysia Act 602 Geographical Indications Act 2000 เป็นสิทธิร่วมของผู้ผลิตสินค้าในแหล่งภูมิศาสตร์เพื่อการใช้ประโยชน์จากชื่อสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์กับสินค้า การใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์จึงมีส่วนต่อการพัฒนาคุณภาพสินค้าของชุมชนท้องถิ่น การรวมตัวของชุมชน ท้องถิ่น และการต่อยอดภูมิปัญญาท้องถิ่นสินค้าอาหารของชุมชนท้องถิ่น

กรณีที่สอง การใช้พระราชบัญญัติ Laws of Malaysia Act 602 Geographical Indications Act 2000 มีผลต่อภูมิปัญญาท้องถิ่น ไม่ว่าจะการคงอยู่หรือสูญหาย การเป็นพหุวัฒนธรรม การสืบทอดและส่งต่อหรือไม่

จากการศึกษาพบว่า การใช้กฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ฉบับนี้ไม่สามารถปกป้องภูมิปัญญาท้องถิ่นได้โดยตรง แต่กฎหมายฉบับนี้มีประโยชน์ทางอ้อมต่อการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นดังเช่นการใช้พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ของประเทศไทย โดยประเด็นการคงอยู่ของภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้น ปรากฏตามข้อมูลการใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เลขที่ GI2010-00003 สินค้าอาหารประเภทขนม Sarawak Layered Cake ของชุมชนชาวซาราวักว่า นับตั้งแต่สินค้าดังกล่าวเป็นสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ขึ้นทะเบียน ชาวซาราวักได้อนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นการผลิตสินค้าอาหารดังกล่าว และชาวซาราวักยังอนุรักษ์ประเพณีวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องเพราะสินค้าขนมดังกล่าวเป็นขนมที่ใช้งานประเพณีวัฒนธรรมชาวซาราวัก ประโยชน์ทางอ้อมของสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์จึงครอบคลุมถึงการอนุรักษ์ประเพณีวัฒนธรรม และผลลัพธ์ที่ตามมาคือประโยชน์ต่อธุรกิจการท่องเที่ยวของชุมชนชาวซาราวัก

ส่วนการเป็นพหุวัฒนธรรมและการสืบทอดและส่งต่อภูมิปัญญาท้องถิ่นสินค้าอาหาร การศึกษาฉบับนี้พบข้อมูลว่า ระบบสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์มีผลต่อการอนุรักษ์และเป็นอุปสรรคต่อการเป็นพหุวัฒนธรรม เมื่อผู้ผลิตสินค้าในระบบสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์จะเปลี่ยนแปลงสูตรการผลิตสินค้าอาหารโดยลำพังไม่ได้ และการเปลี่ยนสูตรการผลิตสินค้าอาหารต้องไม่กระทบต่อคุณภาพ ชื่อเสียง คุณลักษณะเฉพาะของสินค้าตามสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ขึ้นทะเบียนตามมาตรา 21 (2) พระราชบัญญัติ Laws of Malaysia Act 602 Geographical Indications Act 2000 รวมทั้งการผลิตสินค้าในระบบสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ได้เปลี่ยนการสืบทอดและส่งต่อตามภูมิปัญญาท้องถิ่นของชาวมาเลเซีย จากการส่งต่อและสืบทอดกันในครอบครัวมาสู่การผลิตในรูปอุตสาหกรรมที่อาศัยเครื่องจักร เช่น การสืบทอดและส่งต่อการผลิตสินค้าอาหารประเภทขนม Sarawak Layered Cake เดิมชาวซาราวักสืบทอดและส่งต่อการผลิตสินค้าอาหารประเภทนี้กันในครัวเรือน แต่ปัจจุบันวิสาหกิจชุมชนขนาดกลางขนาดย่อมใช้การสืบทอดส่งต่อผ่านระบบการเรียนรู้ภาคทฤษฎีและปฏิบัติ และการผลิตสินค้าโดยเครื่องจักร เป็นต้น

ฉะนั้นผลการศึกษากการใช้พระราชบัญญัติ Laws of Malaysia Act 602 Geographical Indications Act 2000 ของประเทศมาเลเซียได้รับผลลัพธ์หลายประการคล้ายกับการใช้พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2546 ของประเทศไทย ผลลัพธ์ดังกล่าวเป็นเพราะกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ทั้งสองประเทศเป็นกฎหมายเฉพาะเช่นเดียวกัน ทำให้ผลการศึกษาร่วมใหญ่เป็นไปทำนองเดียวกัน

2) กฎระเบียบ Government Regulation of The Republic of Indonesia Number 51 Year 2007 Regarding Geographical Indications ของประเทศอินโดนีเซีย

สำหรับมาตรการกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของประเทศอินโดนีเซียเป็นกฎหมายเครื่องหมายการค้า โดยกฎระเบียบ Government Regulation of The Republic of Indonesia Number 51 Year 2007 Regarding Geographical Indications หรือ

ชื่อย่อกฎระเบียบ The GR No.51 เป็นกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ในฐานะสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ เป็นเครื่องหมายประเภทหนึ่งที่ตั้งถิ่นฐานที่กำเนิดสินค้า ณ สถานที่แห่งนี้มีปัจจัยสภาพแวดล้อมตามธรรมชาติ ประชาชน หรือทั้งสองสิ่งประกอบกัน ส่งผลให้สินค้าที่เกิดขึ้นมีเอกลักษณ์และคุณภาพ เมื่อสินค้าดังกล่าวผลิตในสถานที่แห่งนี้ตามมาตรา 1 กฎระเบียบ Government Regulation of The Republic of Indonesia Number 51 Year 2007 Regarding Geographical Indications ซึ่งการศึกษาฉบับนี้ได้ทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องในแง่ความเป็นกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญา และผลกระทบต่อภูมิปัญญาท้องถิ่น ดังนี้

กรณีแรก กฎระเบียบ Government Regulation of The Republic of Indonesia Number 51 Year 2007 Regarding Geographical Indications เป็นกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญา การศึกษามีผลการทบทวนวรรณกรรมตามตัวแปรในการศึกษา คือ

ประเด็นแรก ชุมชนท้องถิ่นเป็นเจ้าของสิทธิในสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ การศึกษาฉบับนี้ได้พบว่า ประธานแห่งสิทธิตามกฎหมายฉบับนี้คือกลุ่มประชาชนในแหล่งภูมิศาสตร์ที่ผลิตสินค้าตามคำอธิบายท้ายกฎระเบียบ The GR No.51 กลุ่มประชาชนดังกล่าวคือชุมชนท้องถิ่นในการศึกษาฉบับนี้ โดยชุมชนท้องถิ่นประกอบด้วยลักษณะสำคัญ คือชุมชนท้องถิ่นตั้งอยู่ในแหล่งภูมิศาสตร์แห่งใดแห่งหนึ่งในประเทศอินโดนีเซีย ชุมชนท้องถิ่นเป็นพื้นที่ผลิตสินค้า พื้นที่ผลิตสินค้าของชุมชนท้องถิ่นมีสภาพแวดล้อมตามธรรมชาติ ประชาชน หรือทั้งสองสิ่งประกอบกัน ทำให้สินค้าที่ผลิตมีเอกลักษณ์และคุณภาพ และเช่นเดียวกับกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของประเทศไทยและประเทศอื่น กฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ระบุ 2 วิธีการเพื่อการใช้สิทธิโดยชุมชนท้องถิ่น

วิธีแรก การขอขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของชุมชนท้องถิ่นตามกฎระเบียบ The GR No.51 โดยที่การใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์มีผลกระทบต่อทั้งชุมชนท้องถิ่น ผู้บริโภค และผู้ประกอบการค้าสินค้าตามสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ทำให้บทบัญญัติผู้ขอขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ในมาตรา 5 กฎระเบียบ The GR No.51 ว่า

“บุคคลต่อไปนี้เป็นผู้ขอขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์

(a) องค์กรทางสังคมที่อยู่ในพื้นที่การผลิตสินค้าตามคำขอขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ซึ่งองค์กรดังกล่าวประกอบด้วยคู่อริที่ทำสัญญาทางธุรกิจค้าในสินค้า หรือผู้ผลิตผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร หรือประชาชนผู้ผลิตสินค้าหัตถกรรมหรือการผลิตในรูปอุตสาหกรรม หรือผู้ประกอบการค้าหรือขายสินค้า

(b) องค์กรที่มีอำนาจเพื่อการดำเนินการ

(c) กลุ่มของผู้บริโภคสินค้า”

นอกจากนี้ ผู้ขอขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ต้องปฏิบัติตามเงื่อนไขของนายทะเบียนสำนักงานทรัพย์สินทางปัญญา ประเทศอินโดนีเซีย โดยคำขอขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ต้องใช้ภาษามลายู (Bahasa Indonesia) ซึ่งผู้ขอขึ้นทะเบียนต้องระบุรายละเอียดของสินค้าและประเภทสินค้า และผู้ขอขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ต้องอธิบายในคำขอขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ว่า สินค้าตามคำขอขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์มีคุณภาพและคุณลักษณะเฉพาะพิเศษแตกต่างจากสินค้าชนิดเดียวกันเช่นใด (Nansa, 2013, p. 21)

ด้วยผลของมาตรา 5 กฎระเบียบ The GR No.51 การศึกษาฉบับนี้จึงมีความเห็นว่า ปัจเจกชนไม่สามารถยื่นขอขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ด้วยตนเอง แต่การขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์กระทำโดยกลุ่มประชาชนหรือชุมชนท้องถิ่น ซึ่งชุมชนท้องถิ่นจำเป็นต้องรวมตัวเป็นองค์กรตามข้อ 5 (a) กฎระเบียบ The GR No.51 การใช้สิทธิขอขึ้นทะเบียนโดยชุมชนท้องถิ่นจึงมีข้อจำกัดมากกว่าตามมาตรา 7 พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ของประเทศไทย เช่น การยื่นคำขอขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์โดยองค์กรผู้ผลิตสินค้าชุมชนท้องถิ่น ประเทศอินโดนีเซีย เช่น การขอขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์สินค้ากาแฟ เลขที่ ID G 000000005 Kopi Gayo โดยองค์กร Masyarakat Perlindungan Kopi Gayo เป็นองค์กรชุมชนที่ผลิตสินค้ากาแฟ เป็นต้น (Bangun, 2011, p. 20)

วิธีที่สอง การใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของชุมชนท้องถิ่น เช่นเดียวกับผู้ขอขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ผู้ใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เป็นผู้ผลิตและจำหน่ายสินค้าในพื้นที่ตามคำขอขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามมาตรา 1 (4) (10) กฎระเบียบ The GI No.51 โดยผู้ใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เป็นบุคคลหลายประเภท เช่น ประชาชนในชนบท สถาบันที่มีอำนาจตามกฎหมาย ผู้ที่เกี่ยวข้องในทางธุรกิจ ผู้ผลิตสินค้าทางการเกษตร หรือช่างหัตถกรรม เป็นต้น (Echols, 2008, p. 130)

การศึกษาฉบับนี้พบว่า ผู้ใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ขึ้นทะเบียนตามกฎระเบียบ The GI No.51 ได้รับสิทธิใช้ตราสัญลักษณ์สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ เพื่อการประกอบการค้าสินค้าตามสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ก็ต่อเมื่อผู้ใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ยื่นคำขอต่อ Directorate General และผู้ใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ผ่านการตรวจสอบคุณสมบัติตามมาตรา 16 ถึงมาตรา 17 กฎระเบียบ The GI No.51 รวมทั้งผู้ใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ได้รับการประกาศชื่อในหนังสือราชกิจจานุเบกษา พร้อมกับผู้ใช้ได้ชำระค่าธรรมเนียมแก่นายทะเบียนแล้ว

ภาพที่ 2.4 ตราสัญลักษณ์สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ประเทศอินโดนีเซีย

หากพิจารณารายละเอียดขอการตรวจสอบคุณสมบัติผู้ใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ขึ้นทะเบียน การศึกษาพบว่า การพิสูจน์คุณสมบัติผู้ใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ขึ้นทะเบียนเป็นไปอย่างสอดคล้องกับคำนิยามศัพท์สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามมาตรา 1 กฎระเบียบ The GI No.51 เพื่อการรักษาคุณสมบัติความเชื่อมโยงระหว่างแหล่งภูมิศาสตร์ที่ผลิตสินค้ากับคุณภาพชื่อเสียง คุณลักษณะเฉพาะของสินค้าที่ผลิตจากแหล่งภูมิศาสตร์ ทำให้การตรวจสอบคุณสมบัติผู้ใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์มี 2 ขั้นตอน คือ

ชั้นการพิสูจน์สิทธิขั้นต้น เพื่อตรวจสอบสินค้าของผู้ขอใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ขึ้นทะเบียนว่า สินค้าดังกล่าวใช้วัตถุดิบหรือกระบวนการผลิตตรงตามสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ขึ้นทะเบียนหรือไม่ และ

ชั้นการตรวจสอบจากคณะผู้เชี่ยวชาญสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ (The Geographical Indication Experts Team) ตามมาตรา 16 (4) กฎระเบียบ The GI No.51 ซึ่งขั้นตอนนี้เป็น การตรวจสอบซ้ำภายใน 6 เดือน นับแต่คณะผู้เชี่ยวชาญสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ได้รับแจ้ง

เมื่อการศึกษาฉบับนี้ได้วิเคราะห์เปรียบเทียบการขอขึ้นทะเบียนระหว่างประเทศไทยกับประเทศอินโดนีเซีย ในเบื้องต้นพบว่า การตรวจสอบคำขอขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของประเทศไทยและประเทศอินโดนีเซียคล้ายคลึงกัน แต่กฎหมายที่ระบุนิติกรรมตรวจสอบแตกต่างกัน คือประเทศไทยไม่บัญญัติการตรวจสอบคำขอขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไว้ในพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ของประเทศไทย แต่ประเทศอินโดนีเซียกลับบัญญัติการตรวจสอบคำขอขึ้นทะเบียนไว้ในกฎระเบียบ The GI No.51 และแม้ประเทศไทยไม่บัญญัติการตรวจสอบดังกล่าวในกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ทางปฏิบัตินายทะเบียนกรมทรัพย์สินทางปัญญา กระทรวงพาณิชย์ ประเทศไทยตรวจสอบคำขอขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ คล้ายคลึงกับประเทศอินโดนีเซีย โดยการตรวจสอบทั้งหมดของนายทะเบียนประเทศไทยเป็นไปตามกฎกระทรวงว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการเกี่ยวกับการขอขึ้นทะเบียน การประกาศโฆษณา การคัดค้าน และการโต้แย้งคำคัดค้านการขึ้นทะเบียน การอุทธรณ์ และการแก้ไขหรือเพิกถอนทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2547

หากพิจารณาการขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์กับสินค้าอาหาร ตัวอย่างในการศึกษาของประเทศอินโดนีเซีย การศึกษาฉบับนี้พบข้อมูลของสำนักงานทรัพย์สินทางปัญญา ประเทศอินโดนีเซีย ข้อมูลเพียงเดือนธันวาคม ค.ศ. 2015 ว่าประเทศอินโดนีเซียขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์แล้ว 31 รายการ (ภาคผนวก ง.) จำนวนนี้เป็นสินค้าอาหารจำนวน 15 รายการ และสินค้าอาหารนี้แบ่งออกเป็นกาแฟจำนวน 10 รายการ น้ำตาลมะพร้าว 1 รายการ น้ำผึ้ง 1 รายการ นมม้าป่า 1 รายการ ชีส 1 รายการ และปลารมควัน 1 รายการ (Directorate General of Intellectual Property Rights, 2015)

เมื่อการศึกษาฉบับนี้เปรียบเทียบสถิติการขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ประเทศอินโดนีเซียข้างต้นกับประเทศไทยและประเทศมาเลเซีย การศึกษาฉบับนี้พบว่า สินค้าอาหารในระบบสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ขึ้นทะเบียนทั้งสามประเทศเป็นสินค้าแปรรูปผลผลิตการเกษตร แต่สินค้าในระบบสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ประเทศอินโดนีเซียเป็นสินค้ากาแฟมากถึง 10 รายการ ขณะที่สินค้าอาหารไทยมีความหลากหลาย สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์สินค้าอาหารไทยมีทั้งสินค้ากาแฟ ขนม และสินค้าอาหารอื่นๆ (ภาคผนวก ข)

ประเด็นที่สอง สิทธิชุมชนเป็นสิทธิผูกขาดผลประโยชน์ในสินค้าปรากฏในคำอธิบายท้ายกฎระเบียบ Government Regulation of The Republic of Indonesia Number 51 Year 2007 ว่ากฎหมายฉบับนี้ตั้งอยู่บนแนวคิดสิทธิชุมชน โดยกลุ่มประชาชนในพื้นที่ผลิตสินค้าเป็นเจ้าของสิทธิ ประกอบกับกฎระเบียบ The GI No.51 เป็นกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญา ทำให้สิทธิชุมชนมีลักษณะสำคัญอยู่ 4 ประการ ดังนี้

ประการแรก สิทธิชุมชนในสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เป็นสิทธิผูกขาดการใช้เครื่องหมายที่บ่งชี้ถึงแหล่งภูมิศาสตร์ที่ผลิตสินค้า เพราะคำนิยามสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามมาตรา 1 กฎระเบียบ The GR No.51 ใช้คำว่า “เครื่องหมาย” (sign) เครื่องหมายตามมาตรา 1 นี้จึงอาจเป็นชื่อภูมิศาสตร์หรือสัญลักษณ์ใดๆ ที่บ่งบอกถึงแหล่งภูมิศาสตร์ที่ผลิตสินค้า สิทธิชุมชนตามมาตรา 1 กฎระเบียบ The GR No.51 เป็นสิทธิผูกขาดการใช้เครื่องหมายที่บ่งบอกถึงแหล่งภูมิศาสตร์

การศึกษานี้จึงมีความเห็นว่า สิทธิผูกขาดการใช้เครื่องหมายตามมาตรา 1 กฎระเบียบ The GR No.51 มีความแตกต่างจากสิทธิผูกขาดการใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของประเทศไทย และสิทธิชุมชนตามมาตรา 1 กฎระเบียบ The GR No.51 คล้ายคลึงกับกฎหมายเครื่องหมายการค้า ผลคือชุมชนท้องถิ่นและผู้บริโภคอาจสับสนในการใช้กฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์กับกฎหมายเครื่องหมายการค้า ทั้งที่สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ทำหน้าที่แตกต่างจากเครื่องหมายการค้า โดยสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ทำหน้าที่บ่งบอกถึงแหล่งผลิตสินค้า และความเชื่อมโยงระหว่างคุณภาพ ชื่อเสียง คุณลักษณะเฉพาะของสินค้ากับแหล่งภูมิศาสตร์ที่ผลิตสินค้า แต่เครื่องหมายการค้าทำหน้าที่จำแนกแยกแยะตัวผู้ผลิตสินค้าไม่ใช่แหล่งภูมิศาสตร์ที่ผลิตสินค้า

ความเห็นในการศึกษานี้สอดคล้องความเห็นของนักนิติศาสตร์ชาวอินโดนีเซีย Almusawir Nansa ซึ่ง Almusawir ให้ความเห็นว่าการใช้เครื่องหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามมาตรา 1 กฎระเบียบ The GR No.51 บนบนหีบห่อของผลิตภัณฑ์ เพื่อการแสดงข้อมูลผลิตภัณฑ์แก่ผู้บริโภคว่า ผู้บริโภคกำลังบริโภคสินค้าที่มีคุณภาพและคุณค่าทางจิตวิญญาณจากชุมชนผู้ผลิต แต่สิทธิใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามมาตรา 1 กฎระเบียบ The GR No.51 ไม่สอดคล้องกับการปฏิบัติตามพันธกรณีความตกลงทริปส์ และสิทธิใช้ดังกล่าวคล้ายกับนิยามศัพท์เครื่องหมายแหล่งกำเนิด (appellations of origin) ตามความตกลงกรุงลิสบอน ค.ศ. 1958 การใช้เครื่องหมายต่างๆ ที่บ่งบอกถึงสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามมาตรา 1 กฎระเบียบ The GR No.51 จึงควรแก้ไขเป็นการบ่งชี้หรือสัญลักษณ์ที่บ่งบอกถึงแหล่งภูมิศาสตร์ดังเช่นมาตรา 3 พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ของประเทศไทยซึ่งการแก้ไขดังกล่าวมีความสอดคล้องกับข้อ 22.1 ความตกลงทริปส์ (Bangun, 2011, p. 19)

ประการที่สอง สิทธิชุมชนในสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เป็นสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญา แต่สิทธิชุมชนนี้มีข้อจำกัด ชุมชนท้องถิ่นเจ้าของสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์มีสิทธิใช้ประโยชน์จากชื่อสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ แต่ชุมชนท้องถิ่นไม่มีสิทธิโอนจำหน่ายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์แก่บุคคลภายนอก และผู้ผลิตสินค้าชุมชนท้องถิ่นต้องผลิตสินค้าในแหล่งภูมิศาสตร์เท่านั้น เมื่อใดผู้ผลิตสินค้าดังกล่าวผลิตสินค้านอกพื้นที่แหล่งภูมิศาสตร์ตามสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ผู้ผลิตสินค้าไม่มีสิทธิใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ขึ้นทะเบียน

ประการที่สาม สิทธิชุมชนในสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไม่มีระยะเวลาสิ้นสุดความคุ้มครอง โดยไม่ปรากฏบทบัญญัติตามกฎหมาย The GI No.51 เรื่องอายุความคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ประกอบกับคำอธิบายท้ายกฎระเบียบฉบับนี้ระบุว่า สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ขึ้นทะเบียนได้รับความคุ้มครองอย่างไม่จำกัด สิทธิชุมชนในสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์จึงไม่มีระยะเวลาสิ้นสุดความคุ้มครองดังเช่นลิขสิทธิ์ หรือสิทธิในกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาอื่นๆ

แม้สิทธิชุมชนเพื่อใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไม่ระยะเวลาสิ้นสุด แต่สิทธิชุมชนในสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์อาจถูกเพิกถอนจากสำนักงานทรัพย์สินทางปัญญา เมื่อสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ขาดคุณสมบัติตามมาตรา 1 (1) กฎระเบียบ The GI No.51 เพราะสินค้าตามสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ขึ้นทะเบียนขาดความเชื่อมโยงระหว่างแหล่งภูมิศาสตร์ที่ผลิตสินค้ากับคุณภาพ ชื่อเสียง คุณลักษณะเฉพาะของสินค้า

เช่นนี้การศึกษาฉบับนี้จึงสรุปในเบื้องต้นว่า ระยะเวลาความคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไม่จำกัดมี 2 รูปแบบ

รูปแบบแรก การไม่บัญญัติระยะเวลาสิ้นสุดสิทธิชุมชน ซึ่งเป็นไปตามกฎระเบียบ The GI No.51 ประเทศอินโดนีเซียและพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ของประเทศไทย

รูปแบบที่สอง การบัญญัติระยะเวลาความคุ้มครองเพียง 10 ปีนับแต่ขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ และชุมชนสามารถต่ออายุความคุ้มครองได้ทุกๆ 10 ปีดังเช่นพระราชบัญญัติ Laws of Malaysia Act 602 Geographical Indications Act 2000 ของประเทศมาเลเซีย

หากการศึกษานี้พิจารณาในเบื้องต้นว่า ระยะเวลาความคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์รูปใดมีความเหมาะสมกับประเทศไทยมากกว่ากันนั้น การศึกษานี้มีความเห็นว่าในรูปแบบแรกการไม่บัญญัติระยะเวลาสิ้นสุดความคุ้มครองน่าจะเหมาะสมกับประเทศไทยมากกว่ารูปแบบที่สอง เพราะชุมชนท้องถิ่นเจ้าของสิทธิชุมชนในประเทศไทยขาดความพร้อมทั้งเงินทุนและความรู้ด้านกฎหมาย สภาพเช่นนี้สะท้อนจากการขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ในประเทศไทย ซึ่งหน่วยราชการเป็นผู้ขอขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ในสินค้าอาหารไทยและสินค้าอื่น เช่น จังหวัดเพชรบุรีเป็นผู้ขอขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ขนมหม้อแกงเมืองเพชร ตัวอย่างในการศึกษา เป็นต้น

ประการที่สี่ สิทธิชุมชนในสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์มาพร้อมหน้าที่รักษาคุณภาพ ชื่อเสียง คุณลักษณะเฉพาะของสินค้ากับแหล่งภูมิศาสตร์ที่ผลิตสินค้า หน้าที่ดังกล่าวเป็นไปตามมาตรา 1 กฎระเบียบ The GI No.51 เพื่อไม่ให้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ถูกเพิกถอนจากการเป็นสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ขึ้นทะเบียน

ด้วยสภาพข้อมูลสิทธิชุมชนในสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามมาตรา 1 กฎระเบียบ The GI No.51 ข้างต้น สิทธิชุมชนในสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์มีความคล้ายคลึงกับสิทธิชุมชนตามกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของประเทศไทยและประเทศมาเลเซีย และความแตกต่างสิทธิชุมชนมีเพียงรายละเอียดบางด้าน เช่น ลักษณะสิทธิชุมชนเป็นสิทธิในเครื่องหมาย หรือระยะเวลาความคุ้มครองที่ไม่จำกัด เป็นต้น

ประเด็นสุดท้าย รักษาสมดุลงบประโยชน์สาธารณะภายใต้กฎระเบียบ Government Regulation of The Republic of Indonesia Number 51 Year 2007 Regarding Geographical Indications ในฐานะที่กฎหมายฉบับนี้เป็นกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญา กฎระเบียบ The GI No.51 อยู่ภายใต้หลักจำเป็นรักษาสมดุลงบประโยชน์สาธารณะกับประโยชน์ของชุมชน

ซึ่งการศึกษาพบว่า กฎระเบียบ The GI No.51 ตั้งอยู่บนหลักวิชาการสมดุลง 2 ประการเช่นเดียวกับ กฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของประเทศไทยและประเทศมาเลเซีย

ประการแรก การรักษาสมดุลงระหว่างประโยชน์ของชุมชนกับผู้บริโภค ตามข้อ 1 กฎระเบียบ The GI No.51 เพราะชุมชนเจ้าของสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ได้รับสิทธิผูกขาด การใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เพียงผู้เดียว สาธารณชนย่อมได้รับผลกระทบจากการผูกขาดสิทธิจากการ ต้องซื้อสินค้าราคาสูงกว่าปกติ ในการนี้ตามข้อ 1 กฎระเบียบ The GI No.51 จึงกำหนดหน้าที่แก่ ผู้ผลิตสินค้าตามสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ขึ้นทะเบียน ทำให้ผู้ผลิตดังกล่าวต้องมีหน้าที่รักษาความ เชื่อมโยงระหว่างคุณภาพ ชื่อเสียง คุณลักษณะเฉพาะของสินค้ากับแหล่งภูมิศาสตร์ที่ผลิตสินค้า เพื่อ ไม่ให้ผู้บริโภคต้องผิดหวังจากการใช้สินค้าดังกล่าว

ประการที่สอง การรักษาสมดุลงระหว่างประโยชน์ของชุมชนกับผู้ผลิต สินค้ารายอื่นๆ กฎระเบียบ The GI No.51 ไม่คุ้มครองภูมิปัญญาท้องถิ่น จึงทำให้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ที่ใช้ผลิตสินค้าอาหารและสินค้าอื่นๆ ตกเป็นงานสาธารณะ ผู้ผลิตสินค้ารายอื่นๆ ย่อมมีสิทธิใช้ ภูมิปัญญาท้องถิ่นนี้เพื่อผลิตสินค้าชนิดเดียวกับของชุมชนเจ้าของสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ วิธีการนี้เป็น การปกป้องประโยชน์สาธารณะ ขณะที่ชุมชนเจ้าของสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ได้รับสิทธิผูกขาด การใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เพียงผู้เดียว แต่ชุมชนไม่มีสิทธิผูกขาดภูมิปัญญาท้องถิ่น

ดังนั้นกฎระเบียบ The GI No.51 ของประเทศอินโดนีเซียอยู่ภายใต้ หลักจำเป็นรักษาสมดุลงประโยชน์สาธารณะกับประโยชน์ของชุมชน ซึ่งการรักษาสมดุลงดังกล่าว เป็นไปทำนองเดียวกับการใช้กฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของประเทศไทยและประเทศมาเลเซีย

กรณีที่สอง การใช้กฎระเบียบ Government Regulation of The Republic of Indonesia Number 51 Year 2007 Regarding Geographical Indications มีผล ต่อภูมิปัญญาท้องถิ่น ไม่ว่าจะการคงอยู่หรือสูญหาย การเป็นพหุวัฒนธรรม การสืบทอดและส่งต่อ

การศึกษาฉบับนี้พบว่า การใช้กฎระเบียบ The GI No.51 ของ ประเทศอินโดนีเซียมีขึ้นเพื่อการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น และกฎหมายฉบับนี้ไม่คุ้มครองภูมิปัญญา ท้องถิ่น แต่เช่นเดียวกับกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของประเทศไทยและประเทศมาเลเซีย การใช้ กฎระเบียบ The GI No.51 มีผลทางอ้อมต่อการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น ทำให้กฎระเบียบ The GI No.51 ส่งผลต่อการคงอยู่ของภูมิปัญญาท้องถิ่น หากสินค้าในระบบสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์มีคุณภาพ ชื่อเสียง คุณลักษณะเฉพาะที่เกิดจากภูมิปัญญาท้องถิ่น ผู้ผลิตสินค้าชุมชนยังคงผลิตและใช้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาท้องถิ่นได้รับการอนุรักษ์และคงอยู่กับชุมชน

สำหรับการเป็นพหุวัฒนธรรมและการสืบทอดส่งต่อภูมิปัญญาท้องถิ่น การศึกษาฉบับนี้พบว่า กรณีดังกล่าวได้รับผลกระทบจากการใช้กฎระเบียบ The GI No.51 ดังเช่น ประเทศไทยและประเทศมาเลเซียกำลังเผชิญอยู่ คือการลดความหลากหลายทางวัฒนธรรมและ ภูมิปัญญาท้องถิ่น และการส่งต่อภูมิปัญญาท้องถิ่นถูกเปลี่ยนวิธีการไปสู่ระบบอุตสาหกรรม ซึ่ง เครื่องจักรเข้ามามีส่วนสำคัญมากขึ้น และผู้รับการถ่ายทอดไม่เน้นการบ่มเพาะประสบการณ์และเน้น การปฏิบัติเช่นในอดีต

ดังนั้นกฎระเบียบ The GI No.51 ของประเทศอินโดนีเซียจึงมี ประโยชน์ต่อการปกป้องผลประโยชน์ทางการค้า แต่การใช้กฎหมายฉบับนี้มีประโยชน์ทางอ้อมต่อการ

อนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นทุกประเภทรวมถึงสินค้าอาหาร แต่เวลาเดียวกันภูมิปัญญาท้องถิ่นก็ได้รับผลกระทบจากการใช้กฎระเบียบ The GI No.51 เพราะกฎหมายฉบับนี้ไม่มีวัตถุประสงค์ปกป้องภูมิปัญญาท้องถิ่น

3) พระราชบัญญัติ The Geographical Indications Bill 2014 ของประเทศสิงคโปร์

พระราชบัญญัติ The Geographical Indications Bill 2014 หรือชื่อย่อกฎหมาย the GI Bill เป็นกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ในระบบผสมระหว่างกฎหมายเฉพาะและกฎหมายเครื่องหมายการค้า โดยสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เป็นการบ่งชี้ที่ใช้ทางการค้าถึงเอกลักษณ์ของสินค้า เมื่อสินค้าดังกล่าวถูกผลิตขึ้นจากสถานที่แห่งหนึ่งในประเทศ หรือภูมิภาค หรือท้องถิ่นในประเทศ และสถานที่ดังกล่าวก่อให้เกิดคุณภาพ ชื่อเสียง หรือคุณลักษณะเฉพาะอื่นๆ แก่สินค้าอันเนื่องจากสินค้าได้ถูกผลิตขึ้นในสถานที่แห่งนี้ และการศึกษาฉบับนี้ได้ทบทวนการใช้กฎหมาย the GI Bill ตามตัวแปรทรัพย์สินทางปัญญาและภูมิปัญญาท้องถิ่น ปรากฏผลการศึกษาดังนี้

กรณีแรก พระราชบัญญัติ The Geographical Indications Bill 2014 เป็นกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญา ซึ่งประเทศสิงคโปร์บัญญัติขึ้นเพื่อการปฏิบัติตามพันธกรณีความตกลงทริปส์และความตกลงเขตการค้าเสรีกับสหภาพยุโรป (An Official Publication of Law Society of Singapore, 2014, p. 37) ทำให้ประเทศสิงคโปร์เปลี่ยนระบบความคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์จากความคุ้มครองอย่างอัตโนมัติมาสู่ระบบขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ และกฎหมาย the GI Bill มีผลต่อการปกป้องสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ในฐานะสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เป็นกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาสามประเด็น

ประเด็นแรก ชุมชนท้องถิ่นเป็นเจ้าของสิทธิในสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ การศึกษาฉบับนี้พบว่า กฎหมาย the GI Bill มอบสิทธิชุมชน โดยชุมชนท้องถิ่นเป็นประธานแห่งสิทธิดังเช่นกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของประเทศไทย ประเทศมาเลเซีย และประเทศอินโดนีเซีย และชุมชนท้องถิ่นตามกฎหมายฉบับนี้ประกอบลักษณะสำคัญ 3 ประการ

ประการแรก ชุมชนท้องถิ่นเป็นชุมชนผู้ผลิตสินค้าตามสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ขึ้นทะเบียน ทั้งนี้เป็นไปตามมาตรา 2 กฎหมาย the GI Bill ที่บัญญัติว่า “ สิ่ง บ่ง ชี้ ทา ง ภูมิศาสตร์ หมายถึงการบ่งชี้ที่ใช้ทางการค้าว่า สินค้าดังกล่าวมีเอกลักษณ์ ในฐานะที่สินค้านี้ถูกผลิตขึ้นจากสถานที่แห่งหนึ่ง...” ชุมชนตามความหมายมาตรา 2 กฎหมาย the GI Bill จึงเป็นชุมชนที่ผลิตสินค้าในระบบสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์

ประการที่สอง ชุมชนท้องถิ่นตั้งอยู่ในแหล่งภูมิศาสตร์แห่งใดแห่งหนึ่งในประเทศสิงคโปร์หรือประเทศสมาชิกความตกลงทริปส์ตามมาตรา 2 (a) กฎหมาย the GI Bill

ประการที่สาม ชุมชนท้องถิ่นต้องผลิตสินค้าที่มีคุณสมบัติความเชื่อมโยงระหว่างแหล่งผลิตสินค้ากับคุณภาพ ชื่อเสียง คุณลักษณะเฉพาะของสินค้าที่ผลิตจากแหล่งภูมิศาสตร์ดังกล่าวตามมาตรา 2 (b) กฎหมาย the GI Bill

อย่างไรก็ตาม การศึกษาไม่พบว่า ชุมชนท้องถิ่นในประเทศสิงคโปร์ขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์สินค้าของตน แต่ชาวต่างชาติกลับขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ในประเทศสิงคโปร์ สภาพเช่นนี้การศึกษาฉบับนี้มีเหตุผลอธิบาย 2 ข้อ

ข้อแรก ชุมชนท้องถิ่นชาวสิงคโปร์ไม่มีสินค้าทางวัฒนธรรมที่ได้รับประโยชน์จากกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ เพราะประเทศสิงคโปร์เป็นประเทศเกิดใหม่ ชาวสิงคโปร์ไม่มีรากฐานทางวัฒนธรรมอย่างยาวนานดังเช่นประเทศไทยและประเทศอินโดนีเซีย

ข้อที่สอง รัฐบาลสิงคโปร์มีนโยบายการเป็นศูนย์กลางการค้าการลงทุน ประเทศสิงคโปร์จึงเปิดรับสินค้าทั่วโลก และนโยบายรัฐบาลก็สนับสนุนชุมชนท้องถิ่นของประเทศสมาชิกความตกลงทริปส์ เพื่อการขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ในประเทศสิงคโปร์ รวมทั้งการนำเข้าสินค้ามาจำหน่ายในประเทศสิงคโปร์

ด้วยเหตุนี้ชุมชนท้องถิ่นชาวต่างชาติจึงเป็นผู้ขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ด้วยผลจากความตกลงทริปส์ และข้อตกลงแบบทวิภาคี เช่น ภาคผนวก 11A ตามกฎหมาย the GI Bill ซึ่งประเทศสิงคโปร์ได้ขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของสหภาพยุโรป จำนวน 196 รายการ (An Official Publication of Law Society of Singapore, 2014, p. 37) เป็นต้น

นอกจากกฎหมาย the GI Bill ยอมรับว่า ชุมชนท้องถิ่นเป็นเจ้าของสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ กฎหมายฉบับนี้ยังกำหนดวิธีการใช้สิทธิของชุมชนท้องถิ่น 2 วิธี

วิธีแรก การขอขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ การศึกษาฉบับนี้ได้ทำการทบทวนข้อมูลการขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของสำนักงานทรัพย์สินทางปัญญาประเทศสิงคโปร์ (Intellectual Property Office of Singapore - IPOS) พบว่า ปัจจุบันสำนักงานทรัพย์สินทางปัญญาได้รับจดทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์แก่ชุมชนท้องถิ่น ไม่ว่าจะชุมชนท้องถิ่นผู้ผลิตสินค้าที่เกี่ยวข้องกับสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์รายเดียว หรือกลุ่มผู้ผลิตสินค้าที่เกี่ยวข้องกับสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ในแหล่งภูมิศาสตร์ตามสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ หรือผู้รับมอบอำนาจตามกฎหมายจากชุมชนท้องถิ่น หรือองค์กรทางการค้า หรือสมาคมทางการค้า ซึ่งองค์กรและสมาคมดังกล่าวเกี่ยวข้องกับสินค้าตามสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ (Prepared by the Intellectual Property Office of Singapore ("IPOS"), 2013, p. 5)

สภาพผู้ขอขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ข้างต้น การศึกษาฉบับนี้พบว่า ผู้ขอขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ในประเทศสิงคโปร์เป็นปัจเจกชนผู้ผลิตสินค้า และกลุ่มผู้ผลิตสินค้าของชุมชนท้องถิ่น แต่ไม่รวมถึงองค์กรผู้บริโภคและหน่วยราชการ ผู้ขอขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ในประเทศสิงคโปร์มีข้อจำกัดมากกว่าผู้ขอขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ในประเทศไทย

วิธีที่สอง การใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของชุมชนท้องถิ่น ผู้ผลิตสินค้าทุกคนในชุมชนท้องถิ่นมีสิทธิใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ขึ้นทะเบียน สิทธิในสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไม่จำกัดจำนวนผู้ใช้ และผู้ใช้สามารถใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ประกอบธุรกิจเกี่ยวกับสินค้าของตนอย่างหลากหลาย เช่น การจำหน่าย การขาย หรือการแลกเปลี่ยน หรือการส่งออกหรือนำเข้า หรือการโฆษณา หรือการแสดงในใบแจ้งราคาสินค้า บัญชีชื่อไวน์ แคตตาล็อก หนังสือธุรกิจ กระดาษทางธุรกิจ บัญชีราคา และเอกสารทางการค้าอื่นๆ เป็นต้น

ด้วยสภาพสิทธิใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามมาตรา 2 กฎหมาย the GI Bill ข้างต้น การศึกษาฉบับนี้จึงมีความเห็นว่า วิธีการใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ขึ้นทะเบียนตาม

กฎหมาย the GI Bill ประเทศสิงคโปร์มีขอบเขตกว้างขวาง ซึ่งผู้ผลิตและผู้ประกอบการค้ากับสินค้า ในระบบสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ประเทศไทยไม่ได้นำมาใช้กับการจำหน่ายสินค้า ดังปรากฏตามข้อมูล สัมภาษณ์เชิงลึกกว่า ประเทศไทยผู้ผลิตและผู้ประกอบการค้าตามสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ใช้ตรา สัญลักษณ์สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทยบนหีบห่อสินค้า แต่ไม่ปรากฏการใช้ตราสัญลักษณ์สิ่งบ่งชี้ทาง ภูมิศาสตร์บนแคตตาล็อก หนังสือธุรกิจ กระดาษทางธุรกิจ บัญชีราคา และเอกสารทางการค้าอื่นๆ

ด้วยเหตุนี้การเป็นเจ้าของสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของชุมชนท้องถิ่นมี วิธีการใช้สิทธิสองวิธีการเช่นเดียวกับประเทศไทย ประเทศมาเลเซีย ประเทศอินโดนีเซีย และ ประเทศสิงคโปร์ เพื่อที่ชุมชนท้องถิ่นผูกขาดการใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์แต่เพียงผู้เดียว

ประเด็นที่สอง สิทธิชุมชนเป็นสิทธิผูกขาดผลประโยชน์ในสินค้า ปรากฏจากการศึกษาว่า สิทธิชุมชนเพื่อการใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามกฎหมาย the GI Bill มี 3 รูปแบบ

รูปแบบแรก สิทธิชุมชนเป็นสิทธิผูกขาดการใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ขึ้นทะเบียน เพื่อชุมชนท้องถิ่นเจ้าของสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ขึ้นทะเบียนมีสิทธิใช้สิ่งบ่งชี้ทาง ภูมิศาสตร์แต่เพียงผู้เดียว แต่สิทธิชุมชนนี้ไม่มีอำนาจจำหน่ายหรืออนุญาตให้ใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ขึ้นทะเบียนแก่บุคคลอื่น และในฐานะสิทธิในสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เป็นชุมชน ผู้ผลิตสินค้าในชุมชน ท้องถิ่นทุกรายย่อมมีสิทธิใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ โดยสิทธิใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์มีระยะเวลา 10 นับแต่วันขึ้นทะเบียน และต่ออายุความคุ้มครองได้อีกคราวละ 10 ปี แต่ผู้ขอต่ออายุความคุ้มครอง ต้องชำระค่าธรรมเนียมแก่สำนักงานทรัพย์สินทางปัญญา กลับกันถ้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ใดไม่ต่อ อายุความคุ้มครอง สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์นี้กลายเป็นงานสาธารณณะ สำนักงานทรัพย์สินทางปัญญา เพิกถอนออกจากบัญชีรายชื่อสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ขึ้นทะเบียน (Lee & Lee Advocates & Solicitors Trade Mark & Patent Agents Singapore, 2014, p. 2)

หากเปรียบเทียบสิทธิชุมชนในการใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ขึ้นทะเบียน ในเบื้องต้น การศึกษาฉบับนี้พบว่า เนื้อหาสิทธิชุมชนตามกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของประเทศ ไทย ประเทศมาเลเซีย ประเทศอินโดนีเซีย และประเทศสิงคโปร์มีความสอดคล้องกัน แต่สิทธิ ชุมชนตามกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์มีความแตกต่างกันเรื่องระยะเวลาความคุ้มครองและการ เรียกเก็บค่าธรรมเนียมหรือไม่ ทำให้ระบบสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ดังกล่าวมี 3 ระบบ

ระบบแรก การไม่บัญญัติระยะเวลาความคุ้มครองในกฎหมายสิ่งบ่งชี้ ทางภูมิศาสตร์ สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์จึงได้รับความคุ้มครองอย่างไม่จำกัดระยะเวลา และการขึ้น ทะเบียนก็ปราศจากค่าใช้จ่าย ระบบนี้ปรากฏในประเทศไทยและประเทศอินโดนีเซีย

ระบบที่สอง การบัญญัติระยะเวลาความคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทาง ภูมิศาสตร์ไว้ 10 ปีนับแต่ขึ้นทะเบียนและต่ออายุความคุ้มครองคราวละ 10 ปีของประเทศมาเลเซีย ซึ่งระบบนี้คล้ายกับการต่ออายุความคุ้มครองกฎหมายเครื่องหมายการค้า แต่การต่ออายุไม่มี ค่าธรรมเนียม

ระบบที่สาม การบัญญัติระยะเวลาความคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทาง ภูมิศาสตร์ไว้ 10 ปีนับแต่ขึ้นทะเบียนและต่ออายุความคุ้มครองคราวละ 10 ปีของประเทศสิงคโปร์ แต่ผู้ต่ออายุความคุ้มครองต้องชำระค่าธรรมเนียม

นอกจากนี้ การศึกษานี้ยังมีข้อสังเกตว่า การบัญญัติระยะเวลาความคุ้มครองตามระบบที่สองหรือระบบที่สามก็ถือเป็นการคุ้มครองอย่างไม่มีระยะเวลาอันจำกัดทางนิติศาสตร์ เพราะผู้ขอต่ออายุความคุ้มครองกระทำตลอดเวลา และการใช้ระบบต่ออายุหรือไม่บัญญัติอายุสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ขึ้นทะเบียนเป็นไปตามหลักการปฏิบัติเยี่ยงคนชาติ (National Treatment) ความตกลงทริสป์ ส่งผลให้หากประเทศต้นกำเนิดไม่ให้ความคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ประเทศสมาชิกอื่นไม่คุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ดังกล่าว ประเทศสมาชิกความตกลงทริสป์ทั้งหมดไม่คุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามประเทศต้นกำเนิด

เช่นนี้ เมื่อการต่ออายุความคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์จึงมีผลต่อการคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ในประเทศสมาชิกความตกลงทริสป์ 164 ประเทศ การศึกษาฉบับนี้มีความเห็นว่า พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ของประเทศไทยไม่ควรบัญญัติระยะเวลาความคุ้มครองในกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ และการขึ้นทะเบียนปราศจากค่าใช้จ่ายต่อไป เพราะชุมชนท้องถิ่นเจ้าของสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ในประเทศไทยเป็นผู้ผลิตในภาคการเกษตร รายได้ไม่แน่นอนและขาดความรู้ด้านกฎหมาย การเรียกเก็บค่าธรรมเนียมการใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์หรือการใช้ระบบต่ออายุสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ล้วนเป็นภาระแก่ชุมชนท้องถิ่น ซึ่งชุมชนท้องถิ่นไม่มีความพร้อมต่อกรณีดังกล่าว

ความเห็นในการศึกษาข้างต้นจึงสอดคล้องกับข้อมูลการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ประกอบการค้าสินค้าขนมหม้อแกงเมืองเพชรตัวอย่างในการศึกษาว่า ผู้ประกอบการทั้งจังหวัดเพชรบุรีไม่มีผู้ใดเป็นผู้ได้รับอนุญาตใช้ตราสัญลักษณ์สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทย เพราะผู้ประกอบการดังกล่าวขาดความรู้ความเข้าใจด้านกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ และฐานลูกค้าสินค้าขนมหม้อแกงเมืองเพชรเป็นนักท่องเที่ยวชาวไทยไม่ใช่ชาวต่างชาติ และนักท่องเที่ยวเหล่านี้เชื่อถือคุณภาพสินค้าขนมหม้อแกงเมืองเพชรอยู่แล้ว การใช้ตราสัญลักษณ์สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทยจึงไม่มีผลต่อการตลาดสินค้าขนมหม้อแกงเมืองเพชรในประเทศไทย

รูปแบบที่สอง สิทธิพิเศษของสิทธิชุมชนท้องถิ่นตามกฎหมาย the GI Bill คือสิทธิร้องขอต่อกรมศุลกากรประเทศสิงคโปร์ เพื่อการยึดสินค้านำเข้าหรือส่งออกทั้งหลาย หากเจ้าของดังกล่าวสงสัยว่า สินค้าดังกล่าวเป็นสินค้าละเมิดกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ (An Official Publication of Law Society of Singapore, 2014, p. 34)

การศึกษานี้พบว่า สิทธิร้องขอต่อกรมศุลกากรประเทศสิงคโปร์เพื่อการยึดสินค้านำเข้าหรือส่งออกไม่ปรากฏในประเทศไทยและกลุ่มประเทศที่เลือกศึกษาอื่น และกฎหมาย the GI Bill ประเทศสิงคโปร์บัญญัติสิทธิดังกล่าวขึ้นรองรับนโยบายการเป็นศูนย์กลางการค้าของประเทศสิงคโปร์ กลไกระงับการนำเข้าและส่งออก ณ ศุลกากรจึงมีความสำคัญต่อผู้ประกอบการค้า ซึ่งประเทศไทยและกลุ่มประเทศที่เลือกศึกษาอื่นอาจเลือกนำไปใช้ได้

รูปแบบที่สาม สิทธิจดทะเบียนเครื่องหมายการค้า แม้ว่าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ขึ้นทะเบียนในประเทศสิงคโปร์แล้ว ตามกฎหมาย the GI Bill ผู้ประกอบการยังสามารถจดทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ในรูปแบบเครื่องหมายการค้าได้ สินค้ารายการเดียวของชุมชนท้องถิ่นเป็นได้ทั้งสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ขึ้นทะเบียนและเครื่องหมายการค้า

ประเด็นสุดท้าย การรักษาสมดุประโยชน์สาธารณะตามกฎหมาย the GI Bill ประเทศสิงคโปร์มีหลักการจำเป็นรักษาสมดุใน 2 ลักษณะเช่นเดียวกับประเทศไทยและกลุ่มประเทศที่เลือกศึกษา

ประการแรก การรักษาสมดุระหว่างประโยชน์ผู้บริโภคกับผู้ผลิตสินค้าตามสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ขึ้นทะเบียน ซึ่งตามมาตรา 2 กฎหมาย the GI Bill สร้างหน้าที่แก่ชุมชนท้องถิ่นเจ้าของสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ขึ้นทะเบียน เพื่อการรักษาความเชื่อมโยงระหว่างคุณภาพชื่อเสียง คุณลักษณะเฉพาะของสินค้ากับแหล่งภูมิศาสตร์ที่ผลิตสินค้า ส่งผลให้ผู้บริโภคได้รับสินค้าตรงกับกรรับรู้ผ่านชื่อสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ขึ้นทะเบียน ซึ่งวิธีนี้เป็นกรคุ้มครองประโยชน์สาธารณะพร้อมกับการมอบสิทธิความเป็นเจ้าของสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ขึ้นทะเบียนแก่ชุมชนท้องถิ่น

ประการที่สอง การรักษาสมดุระหว่างประโยชน์ผู้ผลิตสินค้ากับผู้ผลิตสินค้าตามสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ขึ้นทะเบียนในมาตรา 2 กฎหมาย the GI Bill แม้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เป็นของชุมชนท้องถิ่น แต่ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ผลิตสินค้าเป็นงานสาธารณะ ทำให้สาธารณชนใช้ประโยชน์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ผลิตสินค้าได้ เท่ากับว่าสาธารณชนได้รับประโยชน์จากภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยชุมชนท้องถิ่นไม่มีสิทธิหวงกั้นภูมิปัญญาท้องถิ่น

ดังนั้นกฎหมาย the GI Bill ของประเทศสิงคโปร์จึงเป็นกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญา กฎหมายฉบับนี้ใช้ระบบการขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เช่นเดียวกับกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของประเทศไทยและกลุ่มประเทศที่เลือกศึกษา แต่กฎหมาย the GI Bill มีรายละเอียดปลีกย่อยแตกต่างจากกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของประเทศอื่น เพราะกฎหมายฉบับนี้รองรับแนวนโยบายแห่งรัฐบาลสิงคโปร์

กรณีที่สอง การใช้พระราชบัญญัติ The Geographical Indications Bill 2014 มีผลต่อภูมิปัญญาท้องถิ่น ไม่ว่าจะการคงอยู่หรือสูญหาย การเป็นพหุวัฒนธรรม การสืบทอดและส่งต่อ

สำหรับประเด็นการคงอยู่หรือสูญหาย การเป็นพหุวัฒนธรรม การสืบทอดและส่งต่อในภูมิปัญญาท้องถิ่น การศึกษาลงบนี้พบว่า แม้ทางกฎหมาย the GI Bill มีประโยชน์ทางอ้อมต่อการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นดังเช่นกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของประเทศไทยและกลุ่มประเทศที่เลือกศึกษา แต่แท้จริงแล้วกฎหมาย the GI Bill ไม่เกิดขึ้นเพื่อปกป้องผลประโยชน์สินค้าประเทศตนโดยตรง และในฐานะประเทศสิงคโปร์เกิดขึ้นหลังสงครามโลกครั้งที่สอง ประเทศสิงคโปร์ไม่มีสินค้าทางวัฒนธรรมที่ได้รับประโยชน์จากกฎหมาย the GI Bill ทางปฏิบัติการใช้กฎหมาย the GI Bill ไม่มีผลกระทบต่อกรคงอยู่หรือสูญหาย การเป็นพหุวัฒนธรรม การสืบทอดและส่งต่อภูมิปัญญาท้องถิ่นชาวสิงคโปร์

ดังนั้นกฎหมาย the GI Bill จึงเป็นกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาที่มีมุ่งผลประโยชน์ทางการค้า แต่กรใช้กฎหมายฉบับนี้ไม่มีผลกระทบต่อภูมิปัญญาท้องถิ่นชาวสิงคโปร์ เหตุจากประเทศสิงคโปร์เป็นประเทศเกิดใหม่ที่ไม่มียากฐานประเพณีวัฒนธรรมของตน แต่ประเทศสิงคโปร์เกิดขึ้นจากการรวมตัวคนหลายเชื้อชาติ ภายใต้จุดประสงค์ของการสร้างชาติหรือจิตวิญญาณประชาชาติเดียวกัน ประเทศสิงคโปร์จึงไม่มีสินค้าทางวัฒนธรรมและสินค้าอาหารที่เกิดจากภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อที่สินค้าดังกล่าวเป็นสินค้าในระบบสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์

4) พระราชบัญญัติ The Geographical Indications of goods (Registration and Protection) Act 1999 ของประเทศอินเดีย

เช่นเดียวกับประเทศสมาชิกกลุ่มประชาคมอาเซียน ประเทศอินเดีย เป็นสมาชิกความตกลงทริปส์ขององค์การการค้าโลก ประเทศอินเดียจึงประกาศใช้พระราชบัญญัติ The Geographical Indications of goods (Registration and Protection) Act 1999 หรือในชื่อย่อ GI Act ซึ่งกฎหมายฉบับนี้ถูกใช้งานควบคู่กับกฎการขึ้นทะเบียนและการให้ความคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ค.ศ. 2002 (the Geographical Indications of Goods (registration and protection) Rules 2002) โดยกฎหมาย GI Act เป็นกฎหมายทั่วไปด้านสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ และกฎการขึ้นทะเบียนและการให้ความคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ค.ศ.2002 เป็นกฎหมายลำดับรองเพื่อการปฏิบัติงานของนายทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์

ในฐานะสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เป็นสิ่งบ่งชี้ที่แสดงถึงเอกลักษณ์ต่างๆ ของสินค้าทางการเกษตร สินค้าตามธรรมชาติ หรือสินค้าที่ถูกผลิตขึ้นในแหล่งกำเนิดหรือในดินแดนของประเทศ หรือภูมิภาค หรือท้องถิ่นหนึ่ง ซึ่งการผลิตสินค้าในพื้นที่ดังกล่าวก่อให้เกิดคุณภาพชื่อเสียง หรือคุณลักษณะพิเศษแก่สินค้าอย่างสำคัญ รวมถึงสินค้าที่ถูกผลิตเพียงขั้นตอนหนึ่งในพื้นที่ หรือสินค้าที่ถูกผลิตบางขั้นตอนในพื้นที่ หรือสินค้าที่ถูกเตรียมในพื้นที่ซึ่งพื้นที่ดำเนินกิจกรรมดังกล่าวเป็นพื้นที่ในดินแดน ภูมิภาค หรือท้องถิ่นตามมาตรา 1 (3) (e) กฎหมาย GI Act (Government of India, 2006, pp. 1-4) การศึกษานี้จึงทำการศึกษากฎหมาย GI Act และปรากฏผลการศึกษาตามตัวแปรการศึกษาด้านทรัพย์สินทางปัญญาและภูมิปัญญาท้องถิ่น ดังนี้

กรณีแรก พระราชบัญญัติ The Geographical Indications of goods (Registration and Protection) Act 1999 เป็นกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญา ซึ่งปรากฏผลการทบทวนวรรณกรรมตามตัวแปรในการศึกษา คือ

ประเด็นแรก ชุมชนท้องถิ่นเป็นเจ้าของสิทธิในสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ซึ่งกฎหมาย GI Act ถือว่า ชุมชนท้องถิ่นเป็นประธานแห่งสิทธิในสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ (Pant, 2015, p. 9) และชุมชนท้องถิ่นมีวิธีการแสดงความเป็นเจ้าของใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ 2 วิธี

วิธีแรก การขอขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ การศึกษานี้พบว่า ผู้ขอขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เป็นทั้งปัจเจกชนหรือชุมชนท้องถิ่น โดยบุคคลดังกล่าวต้องมีคุณสมบัติตามมาตรา 1 (3) (n) กฎหมาย GI Act กล่าวคือ การเป็นผู้ผลิตสินค้าตามสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ขึ้นทะเบียน หรือองค์กรที่เกี่ยวข้องกับสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ เท่ากับว่าผู้ผลิตสินค้ารายใดรายหนึ่งหรือหลายรายก็สามารถยื่นคำขอขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ แต่กรณีผู้ผลิตสินค้าเป็นบุคคลธรรมดา ผู้ผลิตดังกล่าวต้องมีหลักฐานแสดงการเป็นผู้ผลิตสินค้าที่เกี่ยวข้องกับสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ประกอบการขอขึ้นทะเบียน

หากวิเคราะห์ผู้มีสิทธิขอขึ้นทะเบียนตามกฎหมาย GI Act ในฐานะกฎหมาย GI Act เกิดจากปฏิบัติตามพันธกรณีข้อ 22.1 ความตกลงทริปส์ขององค์การการค้าโลก การศึกษานี้มีความเห็นว่า การที่มาตรา 1 (3) (n) กฎหมาย GI Act บัญญัติว่า ผู้ผลิตสินค้าเป็นผู้ขอขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ การบัญญัติเช่นนี้สอดคล้องกับข้อ 22.1 ความตกลงทริปส์ เพราะข้อ 22.1 ความตกลงทริปส์ตั้งอยู่บนหลักการว่า สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ใช้กับสินค้าในแหล่ง

ภูมิศาสตร์ ซึ่งสินค้ามีความเชื่อมโยงระหว่างคุณภาพ ชื่อเสียง คุณลักษณะเฉพาะกับแหล่งภูมิศาสตร์ที่ผลิตสินค้า ผู้ขอขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์จึงเป็นผู้ผลิตสินค้าในแหล่งภูมิศาสตร์ ไม่ว่าจะผู้ผลิตนั้นเป็นผู้ผลิตรายเดียวหรือหลายบุคคล การใช้คำว่า “ผู้ผลิตทั้งหลาย” (producers) กับผู้ขอขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามมาตรา 1 (3) (n) กฎหมาย GI Act จึงเป็นไปตามหลักการตามข้อ 22.1 ความตกลงทริปส์

วิธีที่สอง การใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามมาตรา 1 (3) (k) กฎหมาย GI Act การศึกษาฉบับนี้พบว่า มาตราดังกล่าวได้แบ่งผู้ใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เป็นตามประเภทสินค้า ซึ่งวิธีการเช่นนี้แตกต่างจากกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของประเทศไทย และกลุ่มประเทศที่เลือกศึกษา ผู้ใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามมาตรา 1 (3) (k) กฎหมาย GI Act จึงมี 3 จำพวก

จำพวกแรก ถ้าสินค้าเป็นผลผลิตทางการเกษตร ผู้ผลิตสินค้าให้หมายความรวมถึงผู้บรรจุหีบห่อสินค้า

จำพวกที่สอง ถ้าสินค้าเป็นผลผลิตทางธรรมชาติ ผู้ผลิตเป็นผู้ใช้ประโยชน์จากผลผลิตสินค้านี้ดังกล่าว

จำพวกที่สาม ถ้าสินค้าเป็นสินค้าหัตถกรรมหรือสินค้าอุตสาหกรรมหรือสินค้าที่ผลิตจากเครื่องจักรกล

ทั้งนี้ผู้ผลิตตามมาตรา 1 (3) (k) กฎหมาย GI Act หมายความรวมถึงบุคคลผู้ค้าหรือเกี่ยวกับการผลิต การใช้ประโยชน์ การผลิตด้วยเครื่องจักรกล ในฐานะที่บุคคลเหล่านี้เป็นผู้ผลิตสินค้า

อย่างไรก็ตาม การศึกษาฉบับนี้พบว่า แม้มาตรา 1 (3) (k) กฎหมาย GI Act แยกผู้ใช้ตามประเภทสินค้า แต่เมื่อพิจารณามาตราดังกล่าวร่วมกับคำนิยามของสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ในมาตรา 1 (3) (e) GI Act แล้ว ผู้ใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ขึ้นทะเบียนคือผู้ผลิตสินค้าและผู้ประกอบการค้าที่เกี่ยวข้องกับสินค้าตามสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ขึ้นทะเบียน โดยการศึกษาฉบับนี้มีเหตุผลสนับสนุน 2 ประการ

ประการแรก ความเห็นของนักนิติศาสตร์ชาวอินเดียว่า ผู้ใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ขึ้นทะเบียนเป็นผู้ผลิตสินค้าตามสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ขึ้นทะเบียน เพราะผู้ผลิตสินค้านี้ดังกล่าวเป็นผู้ผลิตสินค้าในชุมชนท้องถิ่น ชุมชนท้องถิ่นเป็นเจ้าของสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ เพื่อประโยชน์ผู้ผลิตสินค้าสมาชิกในชุมชนท้องถิ่น (Dhar, 2015)

ประการที่สอง ผู้ใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ขึ้นทะเบียนเป็นผู้ผลิตสินค้าในชุมชนท้องถิ่น ซึ่งชุมชนท้องถิ่นนี้เป็นตามแหล่งภูมิศาสตร์ในสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ขึ้นทะเบียน การตีความเช่นนี้สอดคล้องกับมาตรา 1 (3) (n) กฎหมาย GI Act ว่า ผู้ขอขึ้นทะเบียนเป็นผู้ผลิตสินค้าและผู้ผลิตสินค้าได้ผลิตสินค้าในชุมชนท้องถิ่น หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งว่า ผู้ผลิตสินค้าในชุมชนท้องถิ่นเป็นผู้ผลิตสินค้าตามสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ขึ้นทะเบียน

นอกจากนี้ การศึกษาฉบับนี้พบว่า ผู้ใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ในประเทศอินเดียแต่ละแคว้นมีการใช้ตราสัญลักษณ์สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของตนจึงทำให้ประเทศอินเดียมีตราสัญลักษณ์สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์จำนวนหลายตราสัญลักษณ์ สภาพเช่นนี้จึงมีความแตกต่างจาก

ประเทศไทย ประเทศมาเลเซีย และประเทศอินโดนีเซีย เพราะทั้งสามประเทศดังกล่าวนี้ได้มีการตราสัญลักษณ์สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เป็นตราสัญลักษณ์เดียว

ภาพที่ 2.5 ตัวอย่างฉลากสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ขึ้นทะเบียนประเทศอินเดีย

ด้วยเหตุนี้แม้ว่ากฎหมาย GI Act บัญญัติเนื้อหาแตกต่างจากกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของประเทศไทยและกลุ่มประเทศที่เลือกศึกษาอื่น แต่ผู้ขอขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์และผู้ใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์คงเป็นผู้ผลิตสินค้าและผู้ประกอบการค้าในชุมชนท้องถิ่นเช่นเดียวกับประเทศไทยและกลุ่มประเทศที่เลือกศึกษา

ประเด็นที่สอง สิทธิชุมชนเป็นสิทธิผูกขาดผลประโยชน์ในสินค้า ตามหมายเหตุท้ายกฎหมาย GI Act ระบุว่าสิทธิในสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เป็นสิทธิชุมชนหรือสิทธิร่วม ซึ่งการศึกษาฉบับนี้พบว่า สิทธิชุมชนหรือสิทธิร่วมตามกฎหมาย GI Act มีสาระสำคัญ 5 ประการ

ประการแรก สิทธิชุมชนตามกฎหมาย GI Act เป็นสิทธิร่วมของผู้ผลิตสินค้าตามสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ทุกราย สิทธินี้ไม่ใช่ของปัจเจกชนรายใดรายหนึ่ง (Dhar, 2015) ผู้ผลิตสินค้าในชุมชนท้องถิ่นไม่มีสิทธิหวงกันผู้ผลิตสินค้าในชุมชนท้องถิ่นเดียวกัน เพื่อการใช้ประโยชน์จากสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ แต่ผู้ผลิตสินค้าทั้งหมดในชุมชนท้องถิ่นมีสิทธิร่วมใช้ประโยชน์จากสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์

ประการที่สอง สิทธิชุมชนหรือสิทธิร่วมในสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เป็นสิทธิใช้ชื่อแหล่งภูมิศาสตร์ หรือสัญลักษณ์ใดที่บ่งบอกถึงแหล่งภูมิศาสตร์ โดยแหล่งภูมิศาสตร์ดังกล่าวเป็นสถานที่ผลิตสินค้าในระบบสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ สิทธิชุมชนหรือสิทธิร่วมตามกฎหมาย GI Act ไม่ปกป้องภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ผลิตสินค้าของชุมชนท้องถิ่น

ประการที่สาม สิทธิชุมชนหรือสิทธิร่วมตามกฎหมาย GI Act มีประโยชน์ต่อการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น ทรัพยากรในท้องถิ่น ประเพณีวัฒนธรรมของชาวอินเดียน (Pant, 2015, p. 9) แม้ว่ากฎหมายฉบับนี้ไม่ปกป้องภูมิปัญญาท้องถิ่น แต่สินค้าทางวัฒนธรรมของชาวอินเดียนจำนวนมากมีคุณภาพ ชื่อเสียง คุณลักษณะเฉพาะตัว ก่อนการประกาศใช้กฎหมาย GI Act เมื่อสินค้าเหล่านี้เป็นสินค้าในระบบสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ขึ้นทะเบียน ผู้ผลิตสินค้านี้ดังกล่าวต้องปฏิบัติตามมาตรา 1 (3) (e) กฎหมาย GI Act คือการรักษาคุณภาพ ชื่อเสียง คุณลักษณะเฉพาะของสินค้า ซึ่งสิ่งเหล่านี้เกิดขึ้นจากการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ผลิตสินค้าจึงได้รับการอนุรักษ์จากชุมชนท้องถิ่น

ประการที่สี่ สิทธิชุมชนหรือสิทธิร่วมตามกฎหมาย GI Act เป็นสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญา แต่สิทธินี้เป็นสิทธิเฉพาะตัวของชุมชนท้องถิ่น ชุมชนท้องถิ่นไม่อาจโอนสิทธิดังกล่าวแก่บุคคลภายนอก หรืออนุญาตให้บุคคลภายนอกใช้สิทธิ (Pant, 2015, p. 12)

ประการที่ห้า สิทธิชุมชนหรือสิทธิร่วมตามกฎหมาย GI Act มีอายุความคุ้มครอง 10 ปีนับแต่ขึ้นทะเบียน และเจ้าของสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์สามารถต่ออายุความคุ้มครองได้คราวละ 10 ปีตามมาตรา 18 (1) กฎหมาย GI Act สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์จึงไม่มีระยะเวลาสิ้นสุดความคุ้มครอง แต่หากสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ใดไม่ต่ออายุความคุ้มครองตามมาตรา 18 (1) กฎหมาย GI Act สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ดังกล่าวสิ้นสุดความคุ้มครอง และสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ดังกล่าวถูกเพิกถอนการเป็นสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ขึ้นทะเบียนตามมาตรา 9 (f) กฎหมาย GI Act (Echols, 2008, p. 109)

สำหรับประเด็นอายุความคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ การศึกษานี้พบว่า วิธีการบัญญัติอายุความคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ มี 2 รูปแบบ รูปแบบแรกการไม่บัญญัติระยะเวลาความคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ รูปแบบที่สองการบัญญัติระยะเวลาความคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไว้เพียง 10 ปีนับแต่ขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ เพื่อผู้ขอขึ้นทะเบียนต้องต่ออายุความคุ้มครองทุก ๆ 10 ปี

ประกอบกับการศึกษาได้ค้นพบว่า สาเหตุแห่งความแตกต่างของการบัญญัติอายุความคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ข้างต้นว่า ความแตกต่างนี้เป็นจาก 3 สาเหตุ

สาเหตุแรก ความแตกต่างของการบัญญัติอายุความคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เกิดขึ้นจากการรับอิทธิพลจากกฎหมายชาวตะวันตกที่แตกต่างกัน โดยประเทศที่เลือกไม่บัญญัติระยะเวลาความคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ได้รับอิทธิพลจากระบบกฎหมายซีวิลลอว์ แต่ประเทศที่เลือกบัญญัติระยะเวลาความคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์จำกัดเพียง 10 ปีนับแต่ขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ เพื่อผู้ขอขึ้นทะเบียนต้องต่ออายุความคุ้มครองทุก ๆ 10 ปี ประเทศกลุ่มนี้ได้รับอิทธิพลจากระบบกฎหมายคอมมอนลอว์

สาเหตุที่สอง ความแตกต่างของการบัญญัติอายุความคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เกิดขึ้นจากมรดกทางกฎหมายอดีตประเทศเจ้าอาณานิคม ดังปรากฏผลการศึกษาว่า ประเทศมาเลเซีย ประเทศสิงคโปร์ และประเทศอินเดียเป็นอดีตอาณานิคมของสหราชอาณาจักร ภายหลังประเทศทั้งสามได้รับเอกราช ประเทศเหล่านี้เลือกใช้ระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ตามสหราชอาณาจักร กฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ประเทศกลุ่มนี้จึงบัญญัติระยะเวลาความคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ 10 ปีนับแต่ขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ และการต่ออายุทุก ๆ 10 ปี

ส่วนประเทศที่ไม่บัญญัติระยะเวลาความคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ได้รับอิทธิพลจากระบบกฎหมายซีวิลลอว์ ประเทศกลุ่มนี้ไม่บัญญัติอายุความคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไว้ในกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ เช่น ประเทศไทย ประเทศอินโดนีเซีย เป็นต้น

สาเหตุที่สาม แนวนโยบายแห่งรัฐที่แตกต่างกันเพื่อการปฏิบัติตามพันธกรณีความตกลงทริปส์และการบัญญัติกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ประเทศใดมีนโยบายตรวจสอบการใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ประเทศนั้นบัญญัติระยะเวลาความคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ 10 ปีนับแต่ขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์และต่ออายุสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ทุก ๆ 10 ปี ตรงกันข้ามกับประเทศที่ไม่มีนโยบายตรวจสอบการขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ประเทศเหล่านี้ไม่บัญญัติเรื่องอายุความคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ในกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์

การศึกษาฉบับนี้ได้ผลสรุปเบื้องต้นว่า การบัญญัติอายุความคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของประเทศไทยและกลุ่มประเทศที่เลือกศึกษาทั้งหมดมีขึ้น เพื่อยืนยันว่าสิทธิในสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เป็นสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญา และสิทธินี้เป็นสิทธิชุมชน ซึ่งชุมชนท้องถิ่นเป็นเจ้าของสิทธิอย่างไม่มีระยะเวลาอันจำกัด

ดังนั้นสิทธิชุมชนในสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เป็นสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญา ซึ่งสิทธินี้ผูกขาดการใช้ชื่อสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ เพื่อชุมชนท้องถิ่นแสวงหาประโยชน์ทางการค้า โดยสิทธิชุมชนตามกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไม่มีวัตถุประสงค์มอบสิทธิผูกขาดภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือการปกป้องภูมิปัญญาท้องถิ่น

ประเด็นสุดท้าย รักษาสมดุลประโยชน์สาธารณะ การศึกษาฉบับนี้พบว่า กฎหมาย GI Act ตั้งอยู่บนหลักรักษาสมดุลประโยชน์สาธารณะ ซึ่งหลักการนี้สอดคล้องกับหลักความจำเป็นรักษาสมดุล (need to balance) ตามความตกลงทริปส์ แต่รักษาสมดุลประโยชน์สาธารณะตามกฎหมาย GI Act มีสาระสำคัญ 4 ประการ

ประการแรก การรักษาสมดุลประโยชน์ของผู้บริโภคกับประโยชน์ของชุมชนท้องถิ่นเจ้าของสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ โดยชุมชนท้องถิ่นเจ้าของสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ได้สิทธิผูกขาดการใช้ชื่อสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ แต่สิทธินี้ไม่อาจอ้างต่อสาธารณชนผู้บริโภคสินค้า เพื่อการไม่ปฏิบัติหน้าที่รักษาคุณภาพ ชื่อเสียง คุณลักษณะเฉพาะในสินค้าชุมชนตามมาตรา 1 (3) (e) กฎหมาย GI Act ทำให้ผู้บริโภคได้รับสินค้าที่มีคุณภาพตลอดอายุความคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ขึ้นทะเบียน

ประการที่สอง การรักษาสมดุลประโยชน์ของผู้ผลิตสินค้ากับประโยชน์ผู้ผลิตสินค้าอื่น ๆ ภายใต้มาตรา 1 (3) (k) กฎหมาย GI Act ผู้ใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ต้องผลิตสินค้าในแหล่งภูมิศาสตร์ขึ้นทะเบียนเท่านั้น เพื่อการรักษาไว้ซึ่งสิทธิใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ สิทธินี้หมดไปทันที เมื่อผู้ผลิตดังกล่าวไม่ผลิตสินค้าในแหล่งภูมิศาสตร์ตามสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ขึ้นทะเบียน วิธีนี้การเท่ากับการรักษาประโยชน์สาธารณะของผู้ผลิตสินค้านรายอื่น

ประการที่สาม การรักษาสมดุลประโยชน์ของผู้ผลิตสินค้ากับประโยชน์สาธารณะ เพราะชุมชนท้องถิ่นได้รับสิทธิใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามมาตรา 1 (3) (e) กฎหมาย GI Act แต่ชุมชนท้องถิ่นไม่ได้รับสิทธิผูกขาดการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ผลิตสินค้า ส่งผลให้สาธารณชนสามารถแสวงประโยชน์จากการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยชุมชนท้องถิ่นไม่มีสิทธิหวงกัภูมิปัญญาท้องถิ่นตามกฎหมาย GI Act

ประการที่สี่ การรักษาสมดุลประโยชน์ของสาธารณชนผู้กระทำการโดยสุจริต (good faith หรือ bona fide) กับประโยชน์ของเจ้าของสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ปรากฏตามมาตรา 47 และมาตรา 49 กฎหมาย GI Act ซึ่งการศึกษาฉบับนี้ไม่พบการรักษาสมดุลนี้กับกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของประเทศไทยและกลุ่มประเทศที่เลือกศึกษา หลักการนี้ มี 2 หลักการ

หลักการแรก หลักการยกเว้นความผิด เพื่อคุ้มครองลูกจ้างผู้กระทำการโดยสุจริต ลูกจ้างไม่ต้องรับผิดต่อการละเมิดสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ หากลูกจ้างกระทำการตามปกติทางธุรกิจของนายจ้างตามมาตรา 47 กฎหมาย GI Act (Echols, 2008, p. 110)

หลักการที่สอง หลักการยกเว้นความผิด เพื่อคุ้มครองผู้แทนนิติบุคคล ผู้กระทำการโดยสุจริต เมื่อนิติบุคคลกระทำละเมิดสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ แต่ผู้แทนนิติบุคคลไม่รู้เห็น การกระทำละเมิดสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของนิติบุคคล หรือผู้แทนนิติบุคคลต้องพยายามขัดขวางการกระทำละเมิดสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ขึ้นทะเบียนตามมาตรา 49 กฎหมาย GI Act (Echols, 2008, p. 111)

ทั้งนี้การศึกษาฉบับนี้พบว่า การคุ้มครองผู้กระทำการโดยสุจริตตามมาตรา 47 กฎหมาย GI Act ไม่ปรากฏในกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ประเทศอื่น และการปกป้องสาธารณชนผู้กระทำการโดยสุจริตไม่ขัดต่อพันธกรณีความตกลงทริปส์ รวมทั้งการบัญญัติมาตรา 47 และมาตรา 49 กฎหมาย GI Act เป็นการยกระดับมาตรฐานความคุ้มครองที่สูงกว่ามาตรฐานขั้นต่ำด้านสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามข้อ 24.5 ความตกลงทริปส์ โดยมาตรา 47 และมาตรา 49 กฎหมาย GI Act ขยายความคุ้มครองผู้กระทำการโดยสุจริต เพื่อความคุ้มครองนี้ครอบคลุมมากกว่าผู้ใช้เครื่องหมายการค้าโดยสุจริตตามข้อ 24.5 ความตกลงทริปส์

กรณีที่สอง การใช้พระราชบัญญัติ The Geographical Indications of goods (Registration and Protection) Act 1999 มีผลต่อภูมิปัญญาท้องถิ่น ไม่ว่าจะเป็นการคงอยู่หรือสูญหาย การเป็นพหุวัฒนธรรม การสืบทอดและส่งต่อ การศึกษาฉบับนี้พบว่า กฎหมาย GI Act ไม่มีบทบัญญัติเกี่ยวข้องกับการปกป้องภูมิปัญญาท้องถิ่น และกฎหมายฉบับนี้มีผลต่อการคงอยู่หรือสูญหาย การเป็นพหุวัฒนธรรม การสืบทอดและส่งต่อภูมิปัญญาท้องถิ่น สภาพเช่นนี้เป็นไปทำนองเดียวกับกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของประเทศไทยและกลุ่มประเทศที่เลือกศึกษา แต่กฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์มีผลทางอ้อมต่อการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น และกฎหมาย GI Act มีผลต่อการคงอยู่หรือสูญหาย การเป็นพหุวัฒนธรรม การสืบทอดและส่งต่อ ดังนี้

ประการแรก กฎหมาย GI Act มีผลต่อการคงอยู่ของภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยผลดังกล่าวเป็นประโยชน์ทางอ้อมของการใช้กฎหมาย GI Act เพราะสินค้าในระบบสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ขึ้นทะเบียนประเทศอินเดียเป็นสินค้าทางวัฒนธรรม สินค้าเหล่านี้มีคุณภาพชื่อเสียง คุณลักษณะเฉพาะของสินค้าเชื่อมโยงกับแหล่งภูมิศาสตร์ที่ผลิตสินค้า และสินค้านี้เป็นผลผลิตจากการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นของชาวอินเดีย เมื่อสินค้าเหล่านี้เป็นสินค้าในระบบสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ขึ้นทะเบียน ผู้ผลิตสินค้าต้องปฏิบัติตามหน้าที่ตามมาตรา 1 (3) (e) กฎหมาย GI Act หน้าที่คือการรักษาคุณภาพ ชื่อเสียง คุณลักษณะเฉพาะของสินค้าตามสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ขึ้นทะเบียน ซึ่งการกระทำดังกล่าวจึงเป็นการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ผลิตสินค้าในเวลาเดียวกัน ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ใช้ผลิตสินค้าอาหารและสินค้าอื่น ๆ ในระบบสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไม่สูญหายและคงอยู่กับชุมชนท้องถิ่นชาวอินเดีย

ประการที่สอง กฎหมาย GI Act มีผลกระทบต่อความเป็นพหุวัฒนธรรม การสืบทอดและส่งต่อภูมิปัญญาท้องถิ่นในสินค้าอาหาร ดังเช่นการศึกษาประเด็นเดียวกันในการใช้กฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของประเทศไทยและกลุ่มประเทศที่เลือกศึกษา สินค้าอาหารตัวอย่างในการศึกษากลายเป็นสินค้าเพื่อผู้บริโภคไม่ใช่อาหารเพื่อการรับประทานในครัวเรือนตามภูมิปัญญาท้องถิ่น และด้วยผลมาตรา 1 (3) (e) กฎหมาย GI Act ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นเพียงวัตถุดิบเพื่อสร้างคุณภาพ ชื่อเสียง คุณลักษณะเฉพาะของสินค้าในระบบสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ เพื่อผู้ผลิตต้องรักษา

มาตรฐานการผลิตดังกล่าวไว้ไม่ให้เปลี่ยนแปลง และไม่ให้เกิดการเพิกถอนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ขึ้น ทะเบียน ทำให้ผู้ผลิตสินค้าไม่สามารถผสมผสานวัฒนธรรมอาหารแบบพหุวัฒนธรรม และไม่อาจใช้วิธีการสืบทอดแก่สมาชิกในครอบครัวแบบดั้งเดิม แต่ผู้ผลิตสินค้าดังกล่าวต้องผลิตสินค้าในรูปแบบทรัพย์สินทางอุตสาหกรรมดังเช่นข้อ 22 ถึงข้อ 24 ความตกลงทริปส์ การผลิตสินค้าดังกล่าวเน้นการผลิตแบบอุตสาหกรรมไม่ใช่การผลิตเพื่อบริโภคในครัวเรือน สินค้าเหล่านี้อยู่ภายใต้มาตรฐานการผลิตเดียวกัน เพื่อคงไว้ซึ่งคุณภาพ ชื่อเสียง คุณลักษณะเฉพาะของสินค้า

ดังนั้นภาพรวมกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของประเทศไทยและกลุ่มประเทศที่เลือกศึกษามีเนื้อหาสาระสำคัญที่เหมือนกัน เพราะกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของทุกประเทศเกิดขึ้นจากการปฏิบัติตามพันธกรณีความตกลงทริปส์ขององค์การการค้าโลก แต่ในรายละเอียดของบทบัญญัติกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์แต่ละประเทศมีความแตกต่างกัน เพื่อกฎหมายฉบับนี้รองรับแนวนโยบายแห่งรัฐตน และกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เป็นเครื่องมือปกป้องผลประโยชน์ทางการค้าและอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นในสินค้าอาหารในระบบสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์

2.2 แนวคิดทฤษฎีด้านทรัพย์สินทางปัญญาที่เกี่ยวข้อง

การศึกษานี้แนะนำให้เสนอแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการใช้กฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์สามแนวคิดทฤษฎี และผลวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างแนวคิดทฤษฎีทั้งสาม ซึ่งผลการศึกษาต่อไปนี้เป็น

2.2.1 ทฤษฎีนิติบุคคลโดยสภาพเพื่อยืนยันความเป็นประธานแห่งสิทธิของชุมชน

สำหรับทฤษฎีนิติบุคคลโดยสภาพ (Organic Theory หรือในอีกชื่อหนึ่ง Real Corporation Theory) เป็นผลงานทางความคิดของ Otto Friedrich von Guericke นักปรัชญากฎหมายชาวเยอรมัน ซึ่งการศึกษานี้พบว่า ปัจจุบันนักวิชาการสาขานิติศาสตร์ได้ใช้ทฤษฎีนี้เพื่อการอธิบายว่า ชุมชนท้องถิ่นเป็นนิติบุคคล ชุมชนท้องถิ่นสามารถเป็นประธานแห่งสิทธิตามกฎหมาย เพราะชุมชนท้องถิ่นถูกจัดตั้งขึ้นจากการรวมตัวของปัจเจกชน แต่ชุมชนท้องถิ่นมีวัตถุประสงค์การดำเนินงานแยกออกจากสมาชิกในชุมชน ทำให้ชุมชนท้องถิ่นเป็นเจ้าของทรัพย์สิน และชุมชนท้องถิ่นสามารถใช้สิทธิได้ด้วยตนเอง โดยรายละเอียดของทฤษฎีนิติบุคคลโดยสภาพที่เกี่ยวข้องกับการใช้กฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์มีต่อไปนี้เป็น

1) ทฤษฎีนิติบุคคลโดยสภาพถูกใช้เพื่อรับรองว่า ชุมชนท้องถิ่นในระบบสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เป็นนิติบุคคลตามกฎหมาย เพราะชุมชนท้องถิ่นเป็นสถาบันที่มีชีวิตและตัวตนแยกต่างจากสมาชิกในชุมชนท้องถิ่น และชุมชนท้องถิ่นมีการดำรงอยู่อย่างต่อเนื่อง รวมทั้งชุมชนท้องถิ่นมีวัตถุประสงค์เฉพาะตัวที่แยกออกจากสมาชิกในชุมชน (Lloyd, 1901, p. 558)

เมื่อการศึกษานี้ใช้ทฤษฎีนิติบุคคลโดยสภาพ เพื่อวิเคราะห์ว่าชุมชนท้องถิ่นไทยมีตัวตนและประธานแห่งสิทธิตามกฎหมายได้หรือไม่ การศึกษานี้มีความเห็นว่าชุมชนท้องถิ่นมีคุณสมบัติเป็นประธานแห่งสิทธิตามกฎหมายได้ เพราะเหตุผลสามประการ

ประการแรก ชุมชนท้องถิ่นไทยเป็นสถาบันที่มีชีวิตและตัวตนแยกต่างจากสมาชิกในชุมชน ความเห็นดังกล่าวเกิดจากการเก็บข้อมูลการสัมภาษณ์เชิงลึกจากชุมชนท้องถิ่น

ผู้ผลิตสินค้าในจังหวัดสมุทรสาคร จังหวัดเพชรบุรี จังหวัดสุพรรณบุรี ซึ่งการศึกษาฉบับนี้พบว่า ชุมชนท้องถิ่นผู้ผลิตสินค้าอาหารไทยเป็นสถาบันที่มีชีวิตและมีตัวตนแยกต่างจากสมาชิกในชุมชนท้องถิ่น เพราะชุมชนท้องถิ่นผู้ผลิตสินค้าอาหารไทยได้จัดตั้งขึ้นในรูปกลุ่มผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชน ขนาดกลางและขนาดย่อม หรือกลุ่มสตรี หรือนิติบุคคลตามกฎหมายเอกชนรูปแบบอื่นๆ ซึ่งในแง่สาขานิติศาสตร์บุคคลเหล่านี้มีสภาพเป็นนิติบุคคลหรือบุคคลสมมุติตามกฎหมายไทย ชุมชนท้องถิ่นผู้ผลิตสินค้าอาหารไทยในการศึกษาจึงมีสิทธิหน้าที่ ความรับผิดชอบของตน เสมือนหนึ่งว่าชุมชนท้องถิ่นเป็นบุคคลธรรมดาตามกฎหมายไทย เพื่อการเป็นประธานแห่งสิทธิหน้าที่ความรับผิดชอบตามกฎหมายโดยตนเอง

ประการที่สอง ชุมชนท้องถิ่นไทยมีการดำรงอยู่อย่างต่อเนื่องก่อนการประกาศใช้พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 และชุมชนท้องถิ่นยังดำรงอยู่ต่อไปหลังการเกิดกฎหมายฉบับนี้ เพียงแต่ชุมชนท้องถิ่นไทยได้ปรับโครงสร้างการรวมตัวใหม่ เพื่อสอดคล้องกับการประกอบการค้าสินค้าอาหารไทย การแบ่งปันผลประโยชน์แก่สมาชิกในกลุ่ม โดยชุมชนท้องถิ่นรูปแบบใหม่ดังกล่าวมีอยู่หลายชื่อ ไม่ว่าจะเป็นกลุ่มสตรีหรือกลุ่มแม่บ้าน วิสาหกิจชุมชนหรือกลุ่มร้านค้ารูปแบบต่างๆ

ความเห็นของการศึกษานี้สอดคล้องกับการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ผลิตสินค้าอาหารไทยตัวอย่างในการศึกษา โดยปรากฏผลในการเก็บข้อมูลว่า ก่อนการประกาศใช้พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ผู้ผลิตสินค้าอาหารไทยประกอบอาชีพขายสินค้าอาหารไทยอยู่ก่อนแล้ว แต่เมื่อกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เกิดขึ้น ชาวบ้านในชุมชนท้องถิ่นได้รวมตัวกันเป็นกลุ่มผู้ผลิตและจำหน่ายสินค้าอาหารไทย เช่น กลุ่มสตรีชนมหวานพื้นเมือง จังหวัดเพชรบุรี เป็นต้น

นอกจากนี้ ความเห็นที่ว่าชุมชนท้องถิ่นมีตัวตนและดำรงอยู่ในประเทศไทย ต่อเนื่องมาถึงปัจจุบัน ความเห็นในการศึกษานี้ยังสอดคล้องกับความเห็นของศาสตราจารย์เสน่ห์ จามริกที่ว่า ชุมชนท้องถิ่นไทยมีตัวตนอยู่ก่อนการใช้ระบบกฎหมายลายลักษณ์อักษรแบบชาวตะวันตก กฎหมายลายลักษณ์อักษรจึงเข้ามารองรับสิทธิทางกฎหมายของนิติบุคคล ชุมชนท้องถิ่นจึงเริ่มมีสิทธิหน้าที่และความรับผิดชอบตามกฎหมาย (เสน่ห์ จามริก, 2547, น. 256)

ประการที่สาม ชุมชนท้องถิ่นไทยมีวัตถุประสงค์เฉพาะตัวที่แยกออกจากสมาชิกในชุมชนแต่ละคน ซึ่งการศึกษาฉบับนี้พบว่า ประโยชน์ของชุมชนท้องถิ่นเป็นกิจการที่สมาชิกแต่ละคนไม่สามารถปฏิบัติได้เพียงลำพัง แต่ชุมชนท้องถิ่นสามารถกระทำได้ เพราะชุมชนท้องถิ่นมีงบประมาณ แรงงาน และผู้เชี่ยวชาญ เช่น การจัดทำข้อกำหนดมาตรฐานคุณภาพสินค้าในระบบสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ การเสียภาษีมูลค่าเพิ่ม การขออนุญาตใช้เครื่องหมายอาหารและยาจากกระทรวงสาธารณสุข เป็นต้น

ด้วยเหตุนี้ตามทฤษฎีนิติบุคคลโดยสภาพสถานะของชุมชนท้องถิ่นตามกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เป็นนิติบุคคลตามกฎหมายเอกชน ชุมชนท้องถิ่นเป็นประธานแห่งสิทธิในสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ โดยการใช้สิทธิหน้าที่ของชุมชนท้องถิ่นแยกจากตัวสมาชิกในชุมชนท้องถิ่น

2) ทฤษฎีนิติบุคคลโดยสภาพถูกใช้รับรองว่า ชุมชนท้องถิ่นในระบบสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์สามารถเป็นเจ้าของทรัพย์สินและมีสิทธิหน้าที่ ความรับผิดชอบโดยตัวเอง ทั้งนี้เป็นไปตาม

กรอบความคิดว่า ชุมชนท้องถิ่นมีสภาพบุคคลแยกต่างหากจากสมาชิกของตน ชุมชนท้องถิ่นหรือนิติบุคคลมีความสามารถใช้สิทธิและหน้าที่ของตน และชุมชนท้องถิ่นมีความรับผิดชอบแยกต่างหากจากสมาชิกในชุมชน (Gower & Davies, 1969, p. 151)

เช่นเดียวกับหัวข้อแรก การศึกษาฉบับนี้พบว่า ตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ชุมชนท้องถิ่นเป็นเจ้าของทรัพย์สินทางปัญญา และชุมชนท้องถิ่นมีหน้าที่ความรับผิดชอบแยกจากตัวสมาชิกผู้ผลิตสินค้าในชุมชนท้องถิ่น ซึ่งความเห็นดังกล่าวนี้สอดคล้องกับการใช้มาตรา 3 พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ผู้ผลิตสินค้าในชุมชนท้องถิ่นคือผู้ผลิตสินค้าในแหล่งภูมิศาสตร์ตามสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ขึ้นทะเบียน ชุมชนท้องถิ่นในลักษณะนี้เป็นเจ้าของสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ชุมชนท้องถิ่นดังกล่าวจึงมีสิทธิ หน้าที่ และความรับผิดชอบแยกจากตัวผู้ผลิตสินค้าแต่ละราย

ดังนั้นการเป็นนิติบุคคลตามกฎหมายของชุมชนท้องถิ่นไทยจึงสอดคล้องกับทฤษฎีนิติบุคคลโดยสภาพ ทำให้ชุมชนท้องถิ่นเป็นเจ้าของสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ในระบบทรัพย์สินทางปัญญา และการบริหารจัดการสิทธิหน้าที่ในสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของชุมชนท้องถิ่นเป็นไปตามวัตถุประสงค์จัดตั้งของชุมชนท้องถิ่น ซึ่งวัตถุประสงค์นี้แยกต่างหากจากความต้องการของสมาชิกแต่ละคนในชุมชนท้องถิ่น ส่งผลให้ตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 และกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์กลุ่มประเทศที่เลือกศึกษาจึงบัญญัติหน้าที่ของชุมชนท้องถิ่น และความรับผิดชอบของสมาชิกในชุมชนท้องถิ่นแยกออกจากกัน

2.2.2 แนวคิดสิทธิชุมชนเพื่อความเป็นเจ้าของทรัพย์สินทางปัญญา

การศึกษาฉบับนี้พบว่า นักวิชาการสาขากฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาทั่วโลก รู้จักสิทธิชุมชนในชื่อสิทธิร่วม ในฐานะที่สิทธิชุมชนและสิทธิร่วมเป็นสิทธิของชุมชน แต่เฉพาะประเทศไทยที่ใช้ศัพท์สิทธิชุมชน เพราะท่านศาสตราจารย์เสนห์ จามริกและนักวิชาการต้องการบัญญัติศัพท์เฉพาะ เพื่อแสดงว่าชุมชนท้องถิ่นสามารถกำหนดใจด้วยตนเองและเป็นประธานแห่งสิทธิ (วิชช์ จีระแพทย์, 2553, น. 39) ขณะที่นักวิชาการต่างประเทศสาขากฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาเลือกใช้ศัพท์สิทธิร่วม เพื่อที่ชุมชนท้องถิ่นมีสิทธิเลือกอนาคตด้วยตนเอง แต่ไม่ว่าศัพท์สิทธิชุมชนหรือสิทธิร่วมในทางกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาจึงล้วนมีที่มาจากสิทธิของชุมชนท้องถิ่น ซึ่งสิทธิชุมชนเป็นสิทธิเชิงซ้อนและมีเนื้อหาแห่งสิทธิที่หลากหลาย และชุมชนเปิดโอกาสการมีส่วนร่วมจากสมาชิกในชุมชนและภายนอกชุมชน (สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, 2555, น. 13)

จากลักษณะสิทธิชุมชนข้างต้น การศึกษาฉบับนี้ได้นำมาพิจารณาถึงลักษณะสิทธิชุมชนของชุมชนท้องถิ่นตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ผลการศึกษาพบว่า สิทธิชุมชนตามกฎหมายฉบับนี้เป็นไปตามแนวคิดสิทธิชุมชนภายใต้เหตุผลสำคัญ 5 ประการ

ประการแรก สิทธิชุมชนตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 เป็นสิทธิกำหนดใจด้วยตนเอง (self-determination rights) ด้านประเพณีวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นตามแนวคิดสิทธิชุมชน

การศึกษาฉบับนี้พบว่า สิทธิกำหนดใจด้วยตนเองเป็นสิทธิประการหนึ่งของแนวคิดสิทธิชุมชนและสิทธิชุมชนตามความในมาตรา 66 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย

พุทธศักราช 2550 รวมทั้งพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 เป็นกฎหมายลำดับรอง การมอบสิทธิชุมชนตามกฎหมายฉบับนี้จึงเป็นไปตามหลักความชอบด้วยกฎหมายของรัฐธรรมนูญ ชุมชนท้องถิ่นตามกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์จึงมีความชอบธรรมต่อการกำหนดใจด้วยตนเองด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งชุมชนท้องถิ่นสามารถกำหนดใจด้วยตนเองได้อย่างอิสระปราศจากความครอบงำจากรัฐหรือบุคคลอื่น

นอกจากนี้ สิทธิชุมชนกำหนดใจตนเองของชุมชนท้องถิ่นตามกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ยังสอดคล้องกับข้อมูลการสัมภาษณ์เชิงลึกนายทะเบียน กรมทรัพย์สินทางปัญญา กระทรวงพาณิชย์ว่า ปัจจุบันการขอขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามมาตรา 7 พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ผู้ผลิตสินค้าในชุมชนท้องถิ่นตลอดสายการผลิตต้องร่วมกันกำหนดใจด้วยตนเอง เพื่อการตัดสินใจว่า สินค้าของชุมชนท้องถิ่นควรขึ้นทะเบียนในระบบสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์หรือไม่ และผู้ผลิตสินค้าในชุมชนท้องถิ่นจำเป็นต้องร่วมกันสร้างข้อกำหนดมาตรฐานสินค้า เพื่อการขอขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ วิธีการนี้เป็นส่วนหนึ่งของแนวคิดสิทธิชุมชน (จุฑาทิพย์ วุฒิมารมย์, 2558)

ประการที่สอง สิทธิชุมชนตามมาตรา 3 พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 เป็นสิทธิเชิงซ้อนตามแนวคิดสิทธิชุมชน เพราะสิทธิในสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เป็นสิทธิใช้ประโยชน์จากชื่อสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ เพื่อการแสวงหาประโยชน์ทางการค้า สิทธิดังกล่าวเป็นสิทธิทางเศรษฐกิจ (economic rights) และสิทธิดังกล่าวเป็นเพียงหนึ่งในสิทธิย่อยภายใต้สิทธิชุมชน ซึ่งตามปกติสิทธิชุมชนประกอบด้วยสิทธิหลายประเภทเหลื่อมล้ำและทับซ้อนกัน ไม่ว่าจะเป็นสิทธิใช้ สิทธิครอบครอง สิทธิในความเป็นเจ้าของ สิทธิอนุรักษ์ และสิทธิอื่น ๆ

ประการที่สาม สิทธิชุมชนตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 อาศัยการมีส่วนร่วมของสมาชิกผู้ผลิตสินค้าในชุมชนตามแนวคิดสิทธิชุมชน ดังปรากฏในการศึกษาว่า ตัวบทพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ไม่บัญญัติการมีส่วนร่วมของผู้ผลิตสินค้าตามสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ขึ้นทะเบียนโดยตรง แต่การมีส่วนร่วมดังกล่าวอยู่ภายใต้คำว่า “เงื่อนไขที่นายทะเบียนกำหนดตามมาตรา 15 พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546” ซึ่งเงื่อนไขนี้คือการร่วมกันสร้างข้อกำหนดมาตรฐานสินค้าของผู้ผลิตสินค้าในชุมชนท้องถิ่นตลอดสายการผลิต กรณีเช่นนี้ย่อมแสดงว่า สิทธิชุมชนตามกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เกิดขึ้นจากการมีส่วนร่วมของผู้ผลิตสินค้าในชุมชนท้องถิ่นตลอดสายการผลิต

ประการที่สี่ สิทธิชุมชนตามมาตรา 3 พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 เป็นประโยชน์ต่อผู้ผลิตสินค้าทุกคนในชุมชนท้องถิ่น เพื่อผู้ผลิตดังกล่าวร่วมกันเรียนรู้เกี่ยวกับทรัพยากรท้องถิ่น และการใช้ประโยชน์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างยั่งยืน

กรณีข้างต้นเป็นเพราะหน้าที่รักษามาตรฐานสินค้าในระบบสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามมาตรา 3 พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 เมื่อความเชื่อมโยงระหว่างแหล่งภูมิศาสตร์ที่ผลิตสินค้ากับคุณภาพ ชื่อเสียง คุณลักษณะเฉพาะของสินค้าเกิดขึ้นจากการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ชุมชนท้องถิ่นเจ้าของสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์จำเป็นต้องรักษาทรัพยากรท้องถิ่นของชุมชนท้องถิ่น และการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อที่สิ่งเหล่านี้เป็นวัตถุดิบการผลิตสินค้าตามสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ขึ้นทะเบียนในอนาคต

ความเห็นในการศึกษานี้จึงสอดคล้องกับข้อเท็จจริงที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ผลิตสินค้าอาหารไทยประเภทขนมหม้อแกงเมืองเพชรว่า สินค้าขนมหม้อแกงเมืองเพชรเป็นสินค้าในระบบสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ และคุณลักษณะเฉพาะสินค้านี้อยู่ที่ความหวานจากน้ำตาลโตนดเมืองเพชร ทำให้ปัจจุบันชาวเพชรบุรีจึงร่วมกันปลูกและรักษาต้นตาลโตนด เพื่อสินค้าขนมหม้อแกงเมืองเพชรคงความเป็นสินค้าที่มีคุณภาพ ชื่อเสียง คุณลักษณะเฉพาะในระบบสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์

ประการที่ห้า สิทธิชุมชนตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 มีขึ้น เพื่อชุมชนท้องถิ่นเจ้าของสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์สามารถปกป้องสิทธิของตนเองตามกฎหมาย ซึ่งหลักการนี้เป็นไปตามแนวคิดสิทธิชุมชนที่ว่า สิทธิชุมชนมีขึ้นเพื่อชุมชนท้องถิ่น ชุมชนท้องถิ่นมีความชอบด้วยกฎหมายต่อการปกป้องสิทธิของตนด้วยตนเอง

ดังนั้นแนวคิดสิทธิชุมชนตามกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เป็นการมอบสิทธิทางเศรษฐกิจแก่ชุมชนท้องถิ่น เพื่อชุมชนท้องถิ่นเป็นประธานแห่งสิทธิ ชุมชนท้องถิ่นสามารถกำหนดใจตนเองเกี่ยวกับสินค้าชุมชนท้องถิ่นและการร่วมกันสร้างข้อกำหนดมาตรฐานสินค้า โดยชุมชนท้องถิ่นได้ใช้สิทธิชุมชนต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรในท้องถิ่นและภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งทั้งหมดนี้เป็นตามแนวคิดสิทธิชุมชน ทำให้วัตถุประสงค์ของชุมชนท้องถิ่นที่แตกต่างหากจากตัวสมาชิกในชุมชนท้องถิ่น

2.2.3 ทฤษฎีการกำหนดใจด้วยตนเอง (self-determination theory) เพื่อการบริหารจัดการทรัพย์สินโดยชุมชน

ทฤษฎีการกำหนดใจด้วยตนเองทฤษฎีอัตลิติตเป็นทฤษฎีที่ถูกนำมาใช้ประกอบกับสิทธิมนุษยชนด้านวัฒนธรรม ทฤษฎีนี้สามารถอธิบายถึงสิทธิในการกำหนดใจด้วยตนเองของปัจเจกชนรวมถึงชุมชนท้องถิ่นในการศึกษานี้ ในฐานะการกำหนดใจตนเองเป็นสิทธิประเภทหนึ่งตามแนวคิดสิทธิชุมชน ส่งผลให้ชุมชนท้องถิ่นมีอิสระในการกำหนดใจด้วยตนเองเกี่ยวกับประโยชน์ของชุมชนท้องถิ่น โดยพื้นฐานการใช้สิทธิกำหนดใจด้วยตนเองกับสิทธิชุมชนสอดคล้องกับกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ค.ศ. 1966 เพื่อการยืนยันว่าประชาชนทั้งหมดมีสิทธิกำหนดใจด้วยตนเองด้านประเพณีวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น ไม่ว่าจะประชาชนนี้เป็นปัจเจกชน กลุ่มบุคคล ชนพื้นเมือง หรือกลุ่มประชาชนรูปแบบใด ๆ

หากพิจารณาการใช้ทฤษฎีการกำหนดใจด้วยตนเองกับการใช้สิทธิชุมชนตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 การศึกษานี้พบว่า ทฤษฎีการกำหนดใจด้วยตนเองสามารถอธิบายถึงความชอบธรรมของชุมชนท้องถิ่น เพื่อชุมชนท้องถิ่นใช้ประโยชน์จากชื่อสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ขึ้นทะเบียน โดยรัฐมีหน้าที่สนับสนุนการใช้สิทธิชุมชน รัฐและบุคคลภายนอกไม่มีอำนาจครอบงำหรือแทรกแซงกิจกรรมของชุมชน และชุมชนท้องถิ่นสามารถกำหนดใจตนเองตามทฤษฎีการกำหนดใจด้วยตนเองผ่านสามองค์ประกอบ ดังนี้

ประการแรก ชุมชนท้องถิ่นเป็นนิติบุคคลตามกฎหมายเอกชนที่มีวัตถุประสงค์ในการดำเนินกิจกรรมของตน ซึ่งวัตถุประสงค์นี้แยกจากความต้องการของสมาชิกในชุมชนท้องถิ่น ชุมชนท้องถิ่นจึงสามารถใช้สิทธิตามกฎหมายด้วยตนเอง

ประการที่สอง ชุมชนท้องถิ่นมีความสัมพันธ์ทั้งกับสมาชิกในชุมชนท้องถิ่นและบุคคลภายนอกชุมชน เพื่อการสร้างนิติสัมพันธ์ที่เกี่ยวข้องกับการค้าขายสินค้าผ่านชื่อสิ่งบ่งชี้ทาง

ภูมิศาสตร์ และการสร้างความร่วมมือตลอดสายการผลิตสินค้าของผู้ผลิตสินค้าในชุมชนท้องถิ่น ในฐานะชุมชนท้องถิ่นเป็นแหล่งภูมิศาสตร์ที่ผลิตสินค้าตามสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ขึ้นทะเบียน

ประการที่สาม ชุมชนท้องถิ่นมีสิทธิดำเนินกิจกรรมเกี่ยวกับสินค้าในระบบสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์อย่างอิสระ โดยรัฐและบุคคลภายนอกชุมชนท้องถิ่นไม่มีสิทธิครอบงำหรือบังคับบัญชา ส่งผลให้กฎหมายของรัฐคือพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 กฎหมายฉบับนี้ไม่บัญญัติรายละเอียดเกี่ยวกับหน้าที่รักษาคุณภาพ ชื่อเสียง คุณลักษณะเฉพาะของสินค้า ด้วยบทมาตรา 3 พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 เป็นเพียงหลักกฎหมายทั่วไป (norm) เพื่อชุมชนท้องถิ่นสามารถปฏิบัติตามหน้าที่ที่รักษาคุณภาพ ชื่อเสียง คุณลักษณะเฉพาะของสินค้าอย่างอิสระและสอดคล้องกับทฤษฎีการกำหนดใจด้วยตนเอง

สภาพการใช้สิทธิกำหนดใจตนเองข้างต้นสอดคล้องกับทฤษฎีการกำหนดใจด้วยตนเอง ซึ่งทฤษฎีนี้นำเสนอว่า การตัดสินใจของมนุษย์จึงตั้งอยู่บนความเชื่อสามประการ ประการแรกมนุษย์ต้องการเป็นผู้มีความสามารถ (competence needs) ประการที่สองมนุษย์ต้องการมีความสัมพันธ์กับบุคคลอื่นๆ (relationship needs) และประการที่สามมนุษย์ต้องการความเป็นอิสระ (autonomy needs) (ชมชื่น สมประเสริฐ, 2552, น. 7) เพราะมนุษย์ตามทฤษฎีนี้มีสถานะเป็นบุคคลตามกฎหมายเช่นเดียวกับชุมชนท้องถิ่นในการศึกษานี้

นอกจากนี้ การศึกษานี้มีความเห็นว่า ทฤษฎีการกำหนดใจด้วยตนเองเป็นส่วนสำคัญต่อการดำรงอยู่ การอนุรักษ์ หรือการส่งต่อภูมิปัญญาท้องถิ่นสินค้าอาหารไทย ซึ่งกรณีดังกล่าวมีเหตุผลสนับสนุนอยู่ 2 ประการ คือ

ประการแรก การใช้ทฤษฎีการกำหนดใจด้วยตนเองกับสินค้าอาหารไทยตัวอย่างในการศึกษาเป็นไปตามข้อ 1 กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ค.ศ. 1966 ในฐานะสินค้าอาหารเป็นวัฒนธรรมอาหาร ประชาชนทั้งปวงที่อยู่ในรูปปัจเจกชน กลุ่มบุคคล ชุมชนท้องถิ่นหรือรูปแบบใดมีสิทธิกำหนดใจด้วยตนเอง เพื่อการดำเนินกิจกรรมทางวัฒนธรรมอย่างอิสระ ปราศจากการคุกคามและครอบงำจากรัฐหรือบุคคลอื่น

ประการที่สอง การใช้ทฤษฎีการกำหนดใจด้วยตนเองกับสินค้าอาหารไทยตัวอย่างในการศึกษาสอดคล้องกับการใช้สิทธิชุมชนที่เกี่ยวกับประเพณี วัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่นตามมาตรา 66 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ซึ่งมาตราดังกล่าวมีขึ้นรองรับการปฏิบัติตามพันธกรณีกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ค.ศ. 1966 และกติการะหว่างประเทศว่าด้วยเศรษฐกิจสังคมและวัฒนธรรม ค.ศ. 1966

ด้วยเหตุผลทั้งสองประการข้างต้น ชุมชนท้องถิ่นจึงมีความชอบธรรมในการใช้สิทธิกำหนดใจด้วยตนเองเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น และกิจกรรมใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 โดยรัฐและหน่วยงานรัฐออกกฎหมายและสนับสนุนการใช้สิทธิกำหนดใจด้วยตนเองของชุมชน ทำให้พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ไม่บัญญัติรายละเอียดเกี่ยวกับการสร้างข้อกำหนดมาตรฐานสินค้า หรือวิธีการประชุมของผู้ใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ หรือการใช้สิทธิกำหนดใจด้วยตนเองของชุมชนท้องถิ่นอื่น ๆ

ฉะนั้นการใช้ทฤษฎีการกำหนดใจด้วยตนเองมีส่วนสำคัญต่อการใช้สิทธิชุมชน และทฤษฎีนี้ยังสร้างความเข้าใจต่อสิทธิกำหนดใจด้วยตนเองหนึ่งในสิทธิย่อยของสิทธิชุมชน ในฐานะสิทธิ

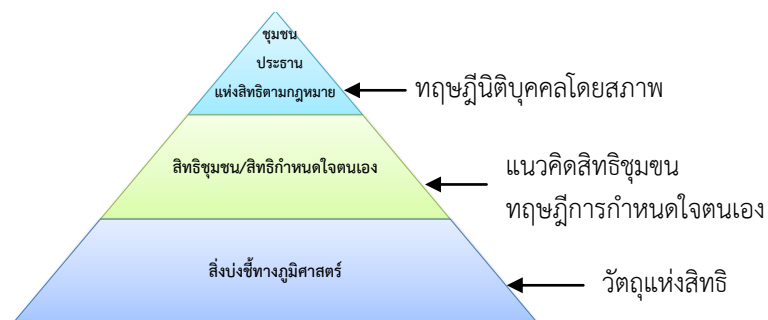
ชุมชนเป็นสิทธิเชิงซ้อน เพื่อชุมชนท้องถิ่นสามารถเลือกปฏิบัติหรือกระทำการที่เกี่ยวกับการใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 รวมทั้งทฤษฎีการกำหนดใจด้วยตนเองยังแสดงให้เห็นว่า สิทธิชุมชนเป็นสิทธิที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยรับรอง

2.2.4 ความสัมพันธ์ระหว่างทฤษฎีนิติบุคคลโดยสภาพ แนวคิดสิทธิชุมชนและทฤษฎีการกำหนดใจด้วยตนเองตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546

สำหรับการพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างทฤษฎีนิติบุคคลโดยสภาพ แนวคิดสิทธิชุมชนและทฤษฎีการกำหนดใจด้วยตนเองตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 นั้น การศึกษานี้มีความเห็นว่า กฎหมายฉบับนี้เป็นกฎหมายสมัยใหม่ที่ประกอบขึ้นด้วยหลักการสำคัญใหญ่ๆ 3 หลัก คือ หลักมนุษย์เป็นบุคคลและตัวการทางกฎหมาย (subject of law) หลักทรัพย์สินเป็นสิทธิสมบูรณ์เด็ดขาดของเอกชน และหลักแดนอิสระของเอกชน (sphere of private autonomy) (ปรีดี เกษมทรัพย์, 2548, น. 180)

เมื่อกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เป็นกฎหมายสมัยใหม่ กฎหมายดังกล่าวจึงตั้งอยู่บนแนวคิดทฤษฎีของนักกฎหมายชาวตะวันตกดังเช่นกฎหมายฉบับอื่น ๆ ในประเทศไทย ซึ่งอิทธิพลของแนวคิดทฤษฎีนักกฎหมายชาวตะวันตกเป็นวัฒนธรรมการบัญญัติกฎหมายของประเทศไทยและทุกประเทศบนโลก แต่การศึกษานี้พบว่า กฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของประเทศไทยไม่ได้รับอิทธิพลแนวคิดทฤษฎีนักกฎหมายชาวตะวันตกมาโดยตรง ประเทศไทยรับอิทธิพลดังกล่าวผ่านการปฏิบัติตามพันธกรณีข้อ 22 ถึงข้อ 24 ความตกลงทริปส์ขององค์การการค้าโลก ทำให้พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ประกอบขึ้นด้วยทฤษฎีนิติบุคคลโดยสภาพ แนวคิดสิทธิชุมชน และทฤษฎีการกำหนดใจด้วยตนเอง

เช่นนี้การที่กฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของประเทศไทยตั้งอยู่บนแนวคิดทฤษฎีนักกฎหมายชาวตะวันตกข้างต้น ประเด็นในการศึกษาต่อมา คือทั้งสามแนวคิดทฤษฎีมีความสำคัญต่อพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ.2546 เช่นใด การศึกษานี้พบว่า แนวคิดทฤษฎีเหล่านี้มีส่วนสนับสนุนว่า ชุมชนท้องถิ่นเป็นเจ้าของทรัพย์สินทางปัญญา สิทธิในทรัพย์สินทางปัญญาตามกฎหมายฉบับนี้เป็นสิทธิชุมชน ซึ่งการค้นพบดังกล่าวอธิบายได้ตามภาพที่ 2.6 ด้านล่าง

ภาพที่ 2.6 โครงสร้างความสัมพันธ์แนวคิดทฤษฎีตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546

จากภาพ 2.6 ข้างต้น การศึกษานี้ได้อธิบายความสัมพันธ์แนวคิดทฤษฎี

ทั้งหมดได้ว่า

1. ทฤษฎีนิติบุคคลโดยสภาพสนับสนุนว่า ชุมชนท้องถิ่นเป็นประธานแห่งสิทธิในสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามมาตรา 3 พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 เพราะชุมชนท้องถิ่นเป็นนิติบุคคล รวมทั้งการศึกษานี้พบว่า กฎหมายฉบับนี้ได้รับอิทธิพลจากแนวคิดนักปรัชญาชาวตะวันตกอื่นๆ อีก 3 ประการ

ประการแรก ชุมชนท้องถิ่นเป็นประธานแห่งสิทธิในสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เป็นไปตามหลักความชอบด้วยกฎหมายของรัฐธรรมนูญ ซึ่งหลักความชอบด้วยกฎหมายของรัฐธรรมนูญเป็นแนวคิดนักกฎหมายชาวตะวันตกเช่นเดียวกัน ทำให้พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 กฎหมายลำดับรองจากกฎหมายรัฐธรรมนูญไม่อาจขัดหรือแย้งกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย และเมื่อกฎหมายรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยรับรองว่า ชุมชนท้องถิ่นมาสิทธิในประเพณีวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น ประกอบกับภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นส่วนหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับการใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ชุมชนท้องถิ่นสามารถเป็นประธานแห่งสิทธิในสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ในฐานะสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เป็นส่วนหนึ่งของประเพณีวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนท้องถิ่นตามกฎหมายรัฐธรรมนูญ

ประการที่สอง ชุมชนท้องถิ่นเป็นประธานแห่งสิทธิตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 สอดคล้องกับกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ค.ศ. 1966 ซึ่งกติกานี้ตั้งอยู่บนทฤษฎีนิติบุคคลโดยสภาพ เพื่อประชาชนและกลุ่มประชาชนมีสิทธิกำหนดใจด้วยตนเองด้านประเพณีวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น

เมื่อปรากฏข้อมูลในการศึกษาว่า เมื่อวันที่ 6 กันยายน 2542 ประเทศไทยได้ภาคยานุวัติสนธิสัญญาฉบับนี้ (สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ, 2558) ส่งผลให้ชุมชนท้องถิ่นเป็นประธานแห่งสิทธิในสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามมาตรา 4 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช 2557 ซึ่งมาตรานี้รับรองว่า ประเทศไทยปฏิบัติตามสนธิสัญญาระหว่างประเทศ ภายใต้ข้อความในมาตรา 4 รัฐธรรมนูญฉบับนี้ว่า “ตามพันธกรณีระหว่างประเทศที่ประเทศไทยมีอยู่แล้วย่อมได้รับการคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญนี้” เท่ากับว่าประเทศไทยยอมรับว่า ประชาชนชาวไทยทั้งปวงมีสิทธิกำหนดใจด้วยตนเองด้านประเพณีวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นตามข้อ 1 กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ค.ศ. 1966

ประการที่สาม ชุมชนท้องถิ่นเป็นประธานแห่งสิทธิในสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ได้ตามหลักลำดับศักดิ์แห่งกฎหมาย ซึ่งหลักลำดับศักดิ์แห่งกฎหมายเป็นไปตามแนวคิดนักปรัชญาชาวตะวันตกเช่นกัน เมื่อสถานะพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 เป็นกฎหมายกฎหมายลำดับรองจากรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย และกฎหมายรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยรับรองว่า ชุมชนท้องถิ่นมีสิทธิชุมชนในประเพณีวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น การมอบสิทธิชุมชนแก่ชุมชนท้องถิ่นตามมาตรา 3 พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 จึงสอดคล้องกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย

นอกจากนี้ การศึกษานี้ยังพบว่า การใช้ทฤษฎีนิติบุคคลโดยสภาพสามารถใช้อธิบายว่า ชุมชนท้องถิ่นผู้ผลิตสินค้าอาหารไทยเป็นประธานแห่งสิทธิในสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ได้ ซึ่งความเห็นนี้สอดคล้องกับข้อมูลการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ผลิตสินค้าในเขตจังหวัดสมุทรสาคร จังหวัดเพชรบุรี และจังหวัดสุพรรณบุรีว่า ผู้ผลิตสินค้าในแต่ละจังหวัดดังกล่าวได้รวมตัวกันในชื่อต่าง ๆ ไม่ว่า

ในชื่อกลุ่มสตรี กลุ่มแม่บ้าน บริษัทจำกัด ร้านค้าสหกรณ์ กลุ่มผู้ผลิตเหล่านี้มีทรัพย์สินและหน้าที่ แยกจากตัวสมาชิก และกลุ่มผู้ผลิตนี้ได้ก่อนิติสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มผู้ผลิตดังกล่าวกับบุคคลภายนอก ความรับผิดชอบและหน้าที่ปฏิบัติตามสัญญาที่แยกต่างหากจากตัวสมาชิก ข้อเท็จจริงทั้งหมดสอดคล้องกับการเป็นนิติบุคคลของชุมชนท้องถิ่นผู้ผลิตสินค้าอาหารไทยและการตั้งอยู่บนทฤษฎีนิติบุคคลโดยสภาพในการศึกษานี้

2 แนวคิดสิทธิชุมชนสนับสนุนสิทธิชุมชนเพื่อการผูกขาดการใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ซึ่งการศึกษานี้พบว่ากฎหมายฉบับนี้ตั้งอยู่บนแนวคิดสิทธิชุมชนตามเอกสารการประชุมรัฐสภา (วิมาน กฤตพลวิมาน, 2545, น. 1)

เมื่อการศึกษานี้ตรวจสอบในรายละเอียดรายมาตราแล้ว กฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ฉบับนี้ไม่มีบทบัญญัติคำนิยามเกี่ยวกับสิทธิชุมชน หรือบทบัญญัติมาตราใดระบุว่าสิทธิใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เป็นไปตามแนวคิดสิทธิชุมชน แต่แม้ว่าไม่ปรากฏคำว่า “สิทธิชุมชน” ตามกฎหมายฉบับนี้ การศึกษานี้พบหลักฐานว่า แนวคิดสิทธิชุมชนเป็นส่วนสำคัญของสิทธิใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 โดยการศึกษาฉบับนี้อาศัยวิธีทางนิติศาสตร์ และการศึกษาได้เหตุผล 2 ประการสนับสนุนว่า สิทธิตามกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เป็นไปตามแนวคิดสิทธิชุมชน

ประการแรก สิทธิชุมชนตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 เป็นสิทธิเชิงซ้อนเช่นเดียวกับแนวคิดสิทธิชุมชน ดังเช่นที่นำเสนอในหัวข้อแนวคิดสิทธิชุมชนก่อนหน้านี้ว่า สิทธิชุมชนเป็นสิทธิเชิงซ้อนที่มีการทับซ้อนเหลื่อมล้ำของสิทธิหลายประเภทอยู่ด้วยกัน (สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, 2555, น. 13) และการศึกษานี้พบว่า สิทธิชุมชนตามกฎหมายฉบับนี้ก็เป็สิทธิเชิงซ้อนเช่นเดียวกัน โดยการเป็นสิทธิเชิงซ้อนดังกล่าวนั้นประกอบด้วยสิทธิใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามมาตรา 25 พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 และสิทธิกำหนดใจด้วยตนเองของชุมชนท้องถิ่น เพื่อการขอขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์มาตรา 7 พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 และการร่วมกันอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นตามมาตรา 3 กฎหมายฉบับเดียวกัน

ประการที่สอง ผู้ใช้สิทธิชุมชนเป็นผู้ผลิตสินค้าซึ่งอยู่ในแหล่งภูมิศาสตร์ของสินค้าดังกล่าว หรือผู้ประกอบการค้าเกี่ยวกับสินค้านั้นตามมาตรา 25 พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ผู้ผลิตและผู้ประกอบการค้าดังกล่าวเป็นบุคคลจำนวนหลายคน ซึ่งกฎหมายไม่ได้กำหนดจำนวนอย่างชัดเจนลงไป สภาพเช่นนี้สอดคล้องกับแนวคิดสิทธิชุมชนที่ว่าสิทธิชุมชนมีขึ้นเพื่อประโยชน์ส่วนรวมของชุมชนท้องถิ่น สมาชิกทุกคนในชุมชนท้องถิ่นจึงมีสิทธิใช้ประโยชน์จากประเพณีวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนท้องถิ่นได้

ด้วยเหตุนี้แนวคิดสิทธิชุมชนจึงเป็นส่วนประกอบสำคัญของพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 เพื่อสิทธิในชื่อสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เป็นของชุมชนท้องถิ่น และสิทธิใช้ชื่อสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เป็นของผู้ผลิตสินค้าซึ่งอยู่ในแหล่งภูมิศาสตร์ของสินค้าดังกล่าว หรือผู้ประกอบการค้าเกี่ยวกับสินค้านั้น

3. ทฤษฎีการกำหนดใจตนเองถูกใช้อธิบายสิทธิกำหนดใจด้วยตนเอง เพื่อการสร้างข้อกำหนดมาตรฐานสินค้าในระบบสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ.2546 ภายใต้ทฤษฎีการกำหนดใจด้วยตนเองอธิบายว่า มนุษย์ย่อมมีอิสระในการแสดงออก การเลือกปฏิบัติตามทางเลือกของตน และการยอมรับผลจากการเลือกของตน (ชมชื่น สมประเสริฐ, 2552, น. 7)

การศึกษานี้พบข้อมูลทางเอกสารว่า ทฤษฎีการกำหนดใจด้วยตนเองถูกนำมาใช้อธิบายสิทธิกำหนดใจด้วยตนเองของผู้เกี่ยวข้องกับการผลิตสินค้าตลอดสายการผลิต เพื่อการสร้างข้อกำหนดมาตรฐานสินค้าในระบบสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ และบุคคลเหล่านี้ต้องยึดถือปฏิบัติร่วมกันต่อการผลิตและจำหน่ายสินค้า ทั้งนี้เป็นไปตามมาตรา 15 (5) กฎกระทรวงว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการเกี่ยวกับการขอขึ้นทะเบียน การประกาศโฆษณา การคัดค้าน และการโต้แย้งคำคัดค้าน การขึ้นทะเบียน การอุทธรณ์ และการแก้ไขหรือเพิกถอนทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2547 บัญญัติว่า “เงื่อนไขที่นายทะเบียนกำหนดตามมาตรา 15” ซึ่งคำอธิบายเหล่านี้อยู่ในรูปเอกสารทางราชการกระทรวงพาณิชย์

เช่นเดียวกัน การศึกษานี้ได้รับข้อมูลเกี่ยวกับสิทธิกำหนดใจด้วยตนเองของชุมชนท้องถิ่นสินค้าอาหารไทยจากการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ผลิตสินค้าในเขตจังหวัดนครปฐม จังหวัดสมุทรสาคร จังหวัดเพชรบุรี และจังหวัดสุพรรณบุรี ว่าในปัจจุบันผู้ผลิตสินค้าอาหารไทยประเภทขนมหม้อแกงเมืองเพชรมีความคิดรวมนั้น เพื่อการสร้างข้อกำหนดมาตรฐานสินค้าขนมหม้อแกงเมืองเพชร แต่การดำเนินงานอยู่ในขั้นปรึกษาหารือเท่านั้น เพราะผู้ผลิตเหล่านี้ไม่อาจตกลงร่วมกันได้ในเรื่องการเปิดเผยสูตรการผลิตของตนแก่ที่ประชุม หรือการยกเลิกการปรุงสินค้าตามแบบภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งผู้ผลิตต้องชิมระหว่างการปรุง เหตุจากขัดต่อกฎหมายของสถาบันอาหารกระทรวงอุตสาหกรรม

ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกข้างต้นย่อมยืนยันว่า ผู้ผลิตสินค้าอาหารไทยขนมหม้อแกงเมืองเพชรมีความพยายามร่วมกันในการตัดสินใจด้วยตนเองว่า ผู้ผลิตเหล่านี้จะสร้างข้อกำหนดมาตรฐานสินค้าขนมหม้อแกงเมืองเพชรในอนาคต ซึ่งการร่วมมือกันนี้เป็นไปตามทฤษฎีการกำหนดใจด้วยตนเอง โดยการกำหนดใจด้วยตนเองนี้ปราศจากการชักจูงหรือครอบงำจากภาครัฐหรือบุคคลภายนอกชุมชนท้องถิ่น

ดังนั้นทฤษฎีนิติบุคคลโดยสภาพ แนวคิดสิทธิชุมชนและทฤษฎีการกำหนดใจด้วยตนเองจึงมีส่วนสำคัญต่อพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 โดยแนวคิดทฤษฎีทั้งสามมีความสำคัญต่อการอธิบายพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ในฐานะที่กฎหมายฉบับนี้เป็นกฎหมายสมัยใหม่ เพื่อชุมชนเป็นตัวการตามกฎหมายและใช้สิทธิตามกฎหมาย และการยืนยันสิทธิในสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เป็นของชุมชน ส่งผลให้สิทธิชุมชนในสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เป็นสิทธิทรัพย์สินของเอกชน ซึ่งรัฐให้ความคุ้มครองและรับรองสิทธินี้ไว้ตามกฎหมาย

บทที่ 3

ระเบียบวิธีการวิจัย

การวิจัยฉบับนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) ในสาขานิติศาสตร์ งานวิจัยฉบับนี้จึงเน้นการวิจัยเอกสาร (documentary research) ซึ่งผู้วิจัยอาศัยแนวคิดทฤษฎี ข้อมูลเอกสารทั้งภาษาไทยและภาษาต่างประเทศที่เกี่ยวข้องทั้งสาขานิติศาสตร์และศาสตร์อื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมาประมวลใช้เป็นแนวทางในการจัดระเบียบวิธีดำเนินการวิจัย เพื่อหาข้อค้นพบที่ต่อบัวตฤประสงคของการวิจัย โดยการวิจัยฉบับนี้มีระเบียบวิธีการวิจัยต่อไปนี้

3.1 แนวทางและวิธีการวิจัย

การวิจัยสาขานิติศาสตร์ฉบับนี้จึงเกิดขึ้นเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพโดยใช้รูปแบบการวิจัยเอกสาร (documentary research) เป็นหลักร่วมกับการสัมภาษณ์ (interviews) การเก็บข้อมูลจากภาคสนาม (field research) การระดมความคิดของนักวิจัย ร่วมกับการสนทนากลุ่มผู้เกี่ยวข้องกับการใช้กฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ไม่ว่าจะเป็นกรมทรัพย์สินทางปัญญา นักวิชาการสาขานิติศาสตร์ และศาล พร้อมทั้งการวิจัยฉบับนี้ได้สัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ผลิตสินค้าในชุมชน ซึ่งบุคคลเหล่านี้มีประสบการณ์ตรงในการผลิตสินค้าชุมชน และบุคคลเหล่านี้เป็นผู้ใช้ประโยชน์จากสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ รวมทั้งศึกษาเอกสาร หนังสือ ตำราสาขานิติศาสตร์ที่เคยมีการพิมพ์เผยแพร่ เพื่อมุ่งศึกษาว่าการใช้พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 มีผลต่อการปกป้องภูมิปัญญาท้องถิ่นและการปกป้องผลประโยชน์สินค้าในรูปทรัพย์สินทางปัญญา

ทั้งนี้ ภายใต้ข้อเท็จจริงว่า ในสิ้นปี 2558 ประเทศไทยและประเทศสมาชิกประชาคมอาเซียนได้รวมตัวเป็นเขตเศรษฐกิจเดียวกัน ประเทศไทยจึงต้องเตรียมความพร้อมด้านบทบัญญัติกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจ ซึ่งพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 เป็นหนึ่งในบทบัญญัติกฎหมายดังกล่าว โดยการวิจัยฉบับนี้ผู้วิจัยพิจารณาว่า ตัวแปรที่ส่งผลกระทบต่อการใช้พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 มี 4 ตัวแปรคือ

ตัวแปรแรก แนวคิดทฤษฎีเพื่อการรับรองสิทธิในทรัพย์สินของชุมชนซึ่งประกอบด้วยสามแนวคิดทฤษฎีที่สำคัญ คือ ทฤษฎีนิติบุคคลโดยสภาพ (real corporation theory) ทฤษฎีการกำหนดใจด้วยตนเอง (self-determination theory) และแนวคิดสิทธิชุมชน (community rights)

ตัวแปรที่สอง พันธกรณีของประเทศไทยตามสนธิสัญญาระหว่างประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งพันธกรณีตามสนธิสัญญาระหว่างประเทศขององค์การสหประชาชาติ องค์การการค้าโลก

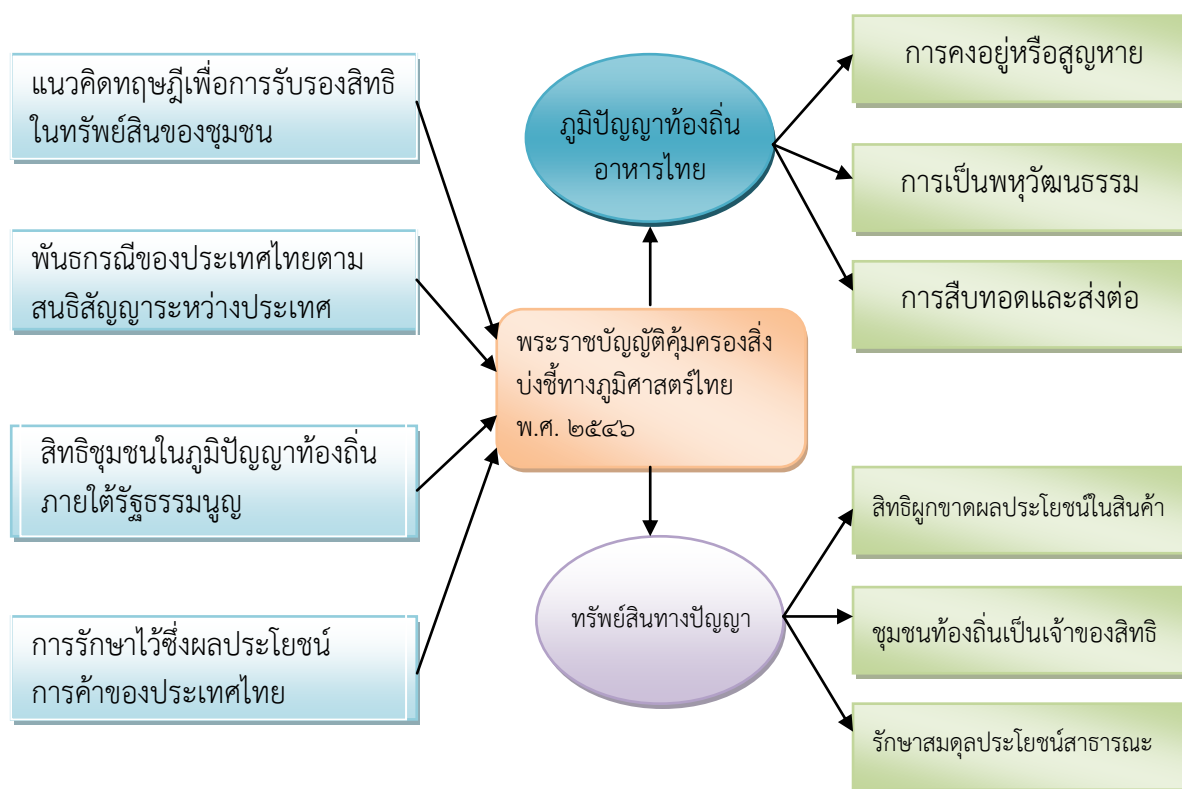
ตัวแปรที่สาม สิทธิชุมชนในภูมิปัญญาท้องถิ่นตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย

ตัวแปรสุดท้าย นโยบายของภาครัฐเพื่อการรักษาประโยชน์ทางการค้าของประเทศ

ไทย

จากที่ตัวแปรนี้มีผลต่อพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ในประเด็นการปกป้องภูมิปัญญาท้องถิ่นและการปกป้องผลประโยชน์ทางการค้าสินค้าในรูปแบบทรัพย์สินทางปัญญา ส่งผลให้งานวิจัยฉบับนี้จึงมีความมุ่งหมายแสวงหาคำตอบในกรอบแนวคิดที่ว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นอาหารประเภทแกงไทยภาคกลางยังคงอยู่และสืบทอดต่อไป และภูมิปัญญาอาหารประเภทแกงไทยภาคกลางคงความเป็นพหุวัฒนธรรม โดยการใช้อนุมัติกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เป็นเครื่องมือ เพื่อที่ชุมชนท้องถิ่นสามารถเป็นเจ้าของสิทธิ รวมทั้งชุมชนท้องถิ่นสามารถผูกขาดสิทธิทางการค้าสินค้าอาหารดังกล่าว พร้อมๆ กับมาตรการกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ต้องรักษาสมดุลระหว่างประโยชน์ของชุมชนควบคู่ประโยชน์สาธารณะ สภาพเช่นนี้ปรากฏตามภาพที่ 3.1 ด้านล่าง

ภาพที่ 3.1 ความสัมพันธ์ของตัวแปรในกรอบความคิดในการวิจัย

หมายเหตุ

ตามภาพ 3.1 สินค้าอาหารไทยตัวอย่างในการศึกษาสี่ประเภท คือต้มยำกุ้ง แกงมัสมั่น ขนมหม้อแกงเมืองเพชร ขนมสาลี่เมืองสุพรรณเป็นสินค้าในระบบทรัพย์สินทางปัญญาตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 และสินค้าอาหารดังกล่าวเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น การศึกษามุ่งต่อประเด็นการศึกษาสองประเด็น ประเด็นแรกสินค้าอาหารดังกล่าวเป็นทรัพย์สินทางปัญญาตามกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ โดยมุ่งศึกษาชุมชนท้องถิ่นเป็นประธานแห่งสิทธิ สิทธิผูกขาดการใช้ประโยชน์ทางการค้า การรักษาสมดุลประโยชน์สาธารณะตามกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ประเด็นที่สองสินค้าอาหารดังกล่าวเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งการศึกษามุ่งหา

คำตอบว่า การใช้กฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์มีผลต่อการคงอยู่หรือสูญหาย การเป็นพหุวัฒนธรรม และการสืบทอดและส่งต่อภูมิปัญญาท้องถิ่นสินค้าอาหารไทยดังกล่าวเช่นใด

3.2 แหล่งข้อมูลที่ใช้ในการศึกษา

สืบเนื่องจากการวิจัยฉบับนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการวิจัยนี้เน้นการวิจัยเอกสาร (documentary research) เป็นหลัก ร่วมกับการเก็บข้อมูลจากภาคสนาม (field research) และสัมภาษณ์เชิงลึกจากผู้เกี่ยวข้องในการใช้พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 เริ่มต้นตั้งแต่ผู้ผลิตสินค้าในชุมชน ผู้จำหน่าย หน่วยราชการที่เกี่ยวข้อง เช่น กลุ่มสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ กรมทรัพย์สินทางปัญญา กระทรวงพาณิชย์ สถาบันอาหาร กระทรวงอุตสาหกรรม เป็นต้น รวมถึงนักวิชาการสาขานิติศาสตร์ และศาล ส่งผลให้ข้อมูลที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้มีอยู่ 2 ประเภทด้วยกัน คือ

1. ข้อมูลประเภทเอกสารและสิ่งพิมพ์อิเล็กทรอนิกส์ ซึ่งข้อมูลประเภทนี้มีเนื้อหาแยกเป็น 3 ส่วน คือ

1.1 ข้อมูลสาขานิติศาสตร์ ข้อมูลดังกล่าวอยู่ในรูปหนังสือ ตำรา บทความทางวิชาการ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เอกสารอิเล็กทรอนิกส์ และเอกสารที่เผยแพร่ทางเว็บไซต์ของหน่วยงานราชการ องค์กรระหว่างประเทศ สมาคมมูลนิธิหรือผู้ประกอบการที่เกี่ยวข้องกับสินค้าอาหารหรือการใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ซึ่งข้อมูลเหล่านี้มาจากฐานข้อมูลของห้องสมุดคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.)

ทั้งนี้ข้อมูลข้างต้นเป็นการศึกษารวบรวม เพื่อการศึกษาใน 3 ส่วนด้วยกัน ดังนี้

ส่วนแรก แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ได้แก่ แนวคิดทฤษฎีด้านสิทธิมนุษยชน และแนวคิดทฤษฎีด้านทรัพย์สินทางปัญญาที่สำคัญ 3 แนวคิด อันได้แก่ ทฤษฎีนิติบุคคลโดยสภาพเพื่อยืนยันความเป็นประธานแห่งสิทธิของชุมชน แนวคิดสิทธิชุมชนเพื่อความเป็นเจ้าของทรัพย์สินทางปัญญา ทฤษฎีการกำหนดใจด้วยตนเอง (self-determination theory) เพื่อการบริหารจัดการทรัพย์สินโดยชุมชน

ส่วนที่สอง สนธิสัญญาระหว่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ซึ่งสนธิสัญญาระหว่างประเทศนี้ตั้งอยู่บนแนวคิดสิทธิมนุษยชน และแนวคิดด้านทรัพย์สินทางปัญญา โดยสนธิสัญญาระหว่างประเทศที่ตั้งอยู่บนแนวคิดสิทธิมนุษยชนมีอยู่ 2 ฉบับ คือกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ค.ศ.1966 (International Covenant on Economic Social and Cultural Rights 1966 – ICESCR) ส่วนสนธิสัญญาระหว่างประเทศด้านทรัพย์สินทางปัญญาที่เกี่ยวข้องกับกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ คือความตกลงทริปส์ขององค์การการค้าโลก (WTO) ซึ่งความตกลงฉบับนี้อยู่ภายใต้การส่งเสริมโดยองค์การทรัพย์สินทางปัญญาโลก (WIPO)

ส่วนที่สาม มาตรการกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของประเทศไทยและกลุ่มประเทศที่เลือกศึกษา 4 ประเทศ คือประเทศมาเลเซีย ประเทศอินโดนีเซีย ประเทศสิงคโปร์ และประเทศอินเดีย โดยทั้งสามประเทศแรกเป็นสมาชิกในประชาคมอาเซียน ส่วนประเทศอินเดีย

เป็นหนึ่งในประเทศที่ร่วมมีระหว่างอาเซียนกับประเทศคู่เจรจา หรือที่เรียกว่าอาเซียนบวก 6 (Asean +6) ซึ่งประเทศดังกล่าวทั้งหมดล้วนมีการใช้มาตรการกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ในรูปกฎหมายเฉพาะ หรือกฎหมายเครื่องหมายการค้า หรือระบบผสม และประเทศเหล่านี้ล้วนปกป้องสินค้าอาหารด้วยกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์

1.2 ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาท้องถิ่นสินค้าอาหารประเภทแกงไทยภาคกลาง ข้อมูลแหล่งนี้อยู่ในรูปหนังสือ ตำรา บทความทางวิชาการ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เอกสารอิเล็กทรอนิกส์ และเอกสารที่เผยแพร่ทางเว็บไซต์ของหน่วยงานราชการ สมาคมมูลนิธิหรือผู้ประกอบการธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับสินค้าอาหาร ซึ่งข้อมูลเหล่านี้มาจากฐานข้อมูลของห้องสมุดมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.) ห้องสมุดมหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา สืบเนื่องจากในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทาเคยเป็นที่ประทับของพระมเหสี พระราชธิดาและเจ้าจอมมารดาในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จำนวน 32 ตำหนัก และปัจจุบันมหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทาเป็นสถาบันการศึกษาที่รวบรวมข้อมูลภูมิปัญญาด้านอาหารไทย มหาวิทยาลัยแห่งนี้จึงประกอบด้วยผู้ทรงวุฒิด้านอาหารไทย และตั้งแต่ปี 2480 มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทาได้เปิดสอนหลักสูตรเกี่ยวกับอาหารไทยสำหรับชาววังแก่นักศึกษาจนถึงปัจจุบัน

2. ข้อมูลบุคคล ข้อมูลส่วนนี้เกิดขึ้นจากการสัมภาษณ์เชิงลึกจากผู้เกี่ยวข้องในการใช้พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 โดยการศึกษาเป็นการรวบรวมกระบวนการผลิตตามภูมิปัญญาท้องถิ่นในสินค้าอาหารประเภทแกงไทยภาคกลาง โดยเฉพาะอย่างยิ่งต้มยำกุ้งและแกงมัสมั่น ความรู้ความเข้าใจและการใช้ประโยชน์จากเครื่องหมายสัญลักษณ์สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของผู้ประกอบการ ตลอดจนปัญหาอุปสรรคที่เกิดขึ้นจากการผลิตและจำหน่ายสินค้าอาหารประเภทแกงไทยภาคกลาง โดยเฉพาะอย่างยิ่งต้มยำกุ้ง แกงมัสมั่น ขนมหม้อแกงเมืองเพชร และขนมสาลีเมืองสุพรรณตัวอย่างในการศึกษา

3.3 วิธีการรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลประเภทเอกสารและสิ่งพิมพ์อิเล็กทรอนิกส์ด้วยตนเอง โดยผู้วิจัยรวบรวมจากข้อมูลทั้งส่วนสาขานิติศาสตร์และภูมิปัญญาท้องถิ่น และผู้วิจัยนำเครื่องมือให้ผู้ช่วยวิจัยเพื่อการปฏิบัติงาน พร้อมทั้งการสัมภาษณ์เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึก ซึ่งข้อมูลนี้ถูกนำมาใช้ประกอบการอภิปรายผล

1. ข้อมูลประเภทเอกสารและสิ่งพิมพ์อิเล็กทรอนิกส์

1.1 ศึกษาค้นคว้าข้อมูลและภาพประกอบจากหนังสือ ตำรา สิ่งพิมพ์อิเล็กทรอนิกส์ เอกสาร บทความ นิตยสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งภาษาไทยและภาษาต่างประเทศในสาขานิติศาสตร์และศาสตร์ที่เกี่ยวข้อง

1.2 ศึกษาค้นคว้าข้อมูลสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์จดทะเบียนและสถิติสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์จดทะเบียนจากหนังสือ วารสาร เอกสารทางราชการของกลุ่มสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ กรมทรัพย์สินทางปัญญา กระทรวงพาณิชย์ และสถาบันอาหาร กระทรวงอุตสาหกรรม

1.3 ใช้ระบบสืบค้นข้อมูลในเว็บไซต์ เพื่อการค้นหาข้อมูล สถิติสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์จดทะเบียนของประเทศที่เลือกศึกษาทั้งสี่ประเทศ ได้แก่ ประเทศมาเลเซีย ประเทศอินโดนีเซีย ประเทศสิงคโปร์ และประเทศอินเดีย และรูปภาพที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหาการวิจัย

2. ข้อมูลจากประชากรที่ใช้ในการศึกษาแบ่งเป็น 2 กลุ่ม ดังนี้

2.1 นักวิชาการ ข้าราชการในกลุ่มสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ กรมทรัพย์สินทางปัญญา กระทรวงพาณิชย์ และสถาบันอาหาร กระทรวงอุตสาหกรรม ซึ่งบุคคลเหล่านี้เป็นผู้เชี่ยวชาญและผู้ทรงคุณวุฒิด้านกฎหมายและเป็นผู้เกี่ยวข้องกับการใช้กฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ดังนี้

2.1.1 ศาสตราจารย์ ดร.จุมพต สายสุนทร อาจารย์ประจำ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และกรรมการสภามหาวิทยาลัย ประเภทผู้แทนคณาจารย์

2.1.2 รองศาสตราจารย์ ดร.เจษฎ์ โทณะวณิก คณบดีคณะนิติศาสตร์ปริทัศน์มยงค์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต และที่ปรึกษากรรมการร่างรัฐธรรมนูญ ฉบับปี 2558

2.1.3 Vladislav Arkhipov (Ph.D.), Department of Theory and history of State and Law, Faculty of Law, Saint-Petersburg State University, RUSSIA.

2.1.4 Virtor Naumov (Ph.D.), Researcher of the Department of State and Administrative Law, Faculty of Law, Saint-Petersburg State University, RUSSIA.

2.1.5 Rashad Azizov (Ph.D.), Head of the International Department Sector of the National Assembly of Azerbaijan, AZERBAIJAN

2.1.6 Alexander Savelyev (Ph.D.), Senior Research follow, Legal Advisor, RUSSIA.

2.1.7 Elena Bedareva, Eurasia and Russian patent attorney, RUSSIA.

2.1.8 อาจารย์เสถียรภาพ นาหลวง อาจารย์ประจำ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยอัสสัมชัญ

2.1.9 คุณจุฑาทิพย์ วุฒิภารัมย์ นักวิชาการพาณิชย์ชำนาญการ กลุ่มสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ กรมทรัพย์สินทางปัญญา กระทรวงพาณิชย์

2.1.10 คุณดุจเดือน บุญสม นักวิชาการฝ่ายวิจัยและข้อมูล สถาบันอาหาร กระทรวงอุตสาหกรรม

2.1.11 คุณนฤมล สัตยาประเสริฐ ผู้พิพากษาหัวหน้าคณะชั้นต้น ประจำศาลแขวงสงขลา

2.1.12 คุณอาทิตย์ เกียรติศิริโรจน์ ผู้พิพากษาหัวหน้าคณะชั้นต้น ประจำศาลเยาวชนและครอบครัวจังหวัดเชียงใหม่

ข้อมูลส่วนนี้ใช้วิธีสัมมนาระดมความคิดเห็นและสัมภาษณ์เชิงลึก เพื่อให้ได้รับความรู้ที่ต้องการ ซึ่งความรู้ที่ได้ถูกนำมาพิจารณาและเป็นแนวทางในการออกแบบ ดังมีวัตถุประสงค์ดังนี้

สัมมนาระดมความคิดเห็นและสัมภาษณ์เชิงลึกในด้านความรู้เกี่ยวกับการใช้พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 กฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของประเทศที่เลือกศึกษา เช่น ประเทศมาเลเซีย ประเทศอินโดนีเซีย ประเทศสิงคโปร์ และประเทศอินเดีย เป็นต้น

สัมมนาระดมความคิดเห็นและสัมภาษณ์เชิงลึกในด้านปัญหาข้อจำกัดการใช้กฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ต่อการปกป้องภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งปัญหาข้อจำกัดนี้มีผลต่อการคงอยู่หรือสูญหาย การเป็นพหุวัฒนธรรม และการการสืบทอดและส่งต่อ

สัมมนาระดมความคิดเห็นและสัมภาษณ์เชิงลึกในด้านปัญหาข้อจำกัดการใช้กฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ต่อการปกป้องสินค้าอาหารประเภทแกงไทยภาคกลางรวมทั้งต้มยำกุ้งและแกงมัสมั่นตัวอย่างในการศึกษา ซึ่งปัญหาข้อจำกัดนี้มีผลต่อกรณีชุมชนท้องถิ่นเป็นเจ้าของสิทธิสิทธิชุมชนเพื่อผูกขาดผลประโยชน์ทางการค้า และรักษาสมดุลประโยชน์ของชุมชนและประโยชน์สาธารณะ

2.2 ผู้ตอบการสัมภาษณ์เชิงลึกจำนวน 30 คน โดยผู้ตอบสัมภาษณ์นี้มีขอบเขตด้านพื้นที่ในเขตจังหวัดกรุงเทพและปริมณฑล จังหวัดนครปฐม และจังหวัดสุพรรณบุรี เนื่องจากพื้นที่จังหวัดเหล่านี้มีการจำหน่ายสินค้าอาหารประเภทแกงไทยภาคกลางจำนวนมาก โดยผู้ตอบการสัมภาษณ์เชิงลึกประกอบด้วยบุคคลดังต่อไปนี้

2.2.1 กลุ่มผู้เชี่ยวชาญ ผู้ทรงคุณวุฒิที่มีประสบการณ์และมีความรู้ความสามารถทางด้านอาหารประเภทแกงไทยภาคกลางรวมทั้งต้มยำกุ้งและแกงมัสมั่นตัวอย่างในการศึกษา

2.2.2 กลุ่มผู้มีประสบการณ์หรือผู้ประกอบการธุรกิจผลิตและจำหน่ายสินค้าอาหารประเภทแกงไทยภาคกลางรวมถึงต้มยำกุ้งและแกงมัสมั่นตัวอย่างในการศึกษา รวมถึงผู้ประกอบการร้านอาหารไทยหรือมีความรู้ ความสนใจด้านธุรกิจร้านอาหารไทยทั้งในประเทศและต่างประเทศ

2.2.3 ผู้มีความรู้ มีประสบการณ์การบริโภคอาหารไทย และสนใจในการปรุงอาหารประเภทแกงไทยภาคกลางรวมถึงต้มยำกุ้งและแกงมัสมั่นตัวอย่างในการศึกษา

2.2.4 ผู้มีอาชีพเป็นผู้ปรุงอาหารประเภทแกงไทยภาคกลางรวมถึงต้มยำกุ้งและแกงมัสมั่นตัวอย่างในการศึกษา

3.4 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือสำคัญในการวิจัย คือเครื่องมือมนุษย์ (human instruments) หรือผู้วิจัยและผู้ช่วยวิจัย ซึ่งผู้วิจัยและผู้ช่วยวิจัยต้องทำหน้าที่เป็นพยานในการจัดเก็บและตีความข้อมูล นอกจากนี้ยังต้องมีอุปกรณ์ช่วยเก็บข้อมูล คือแบบสัมภาษณ์ เครื่องบันทึกข้อมูลดิจิทัล (mp3 voice recorder) สมุดบันทึกภาคสนาม (field note) กล้องถ่ายรูปดิจิทัล (digital camera) อุปกรณ์เก็บข้อมูล (flash drive) อีเมล และโทรศัพท์มือถือ สำหรับจัดเก็บรวบรวมข้อมูลที่ได้จากการเก็บข้อมูลทั้งที่เป็นคำ ข้อความ ภาพและสารสนเทศอื่น ๆ ที่รวบรวมได้ นอกจากนี้ยังมีแผนที่ดิจิทัลโปรแกรมในโทรศัพท์มือถือ เพื่อการค้นหาสถานที่นัดหมายกับผู้ตอบสัมภาษณ์ตามภาพที่ 3.1

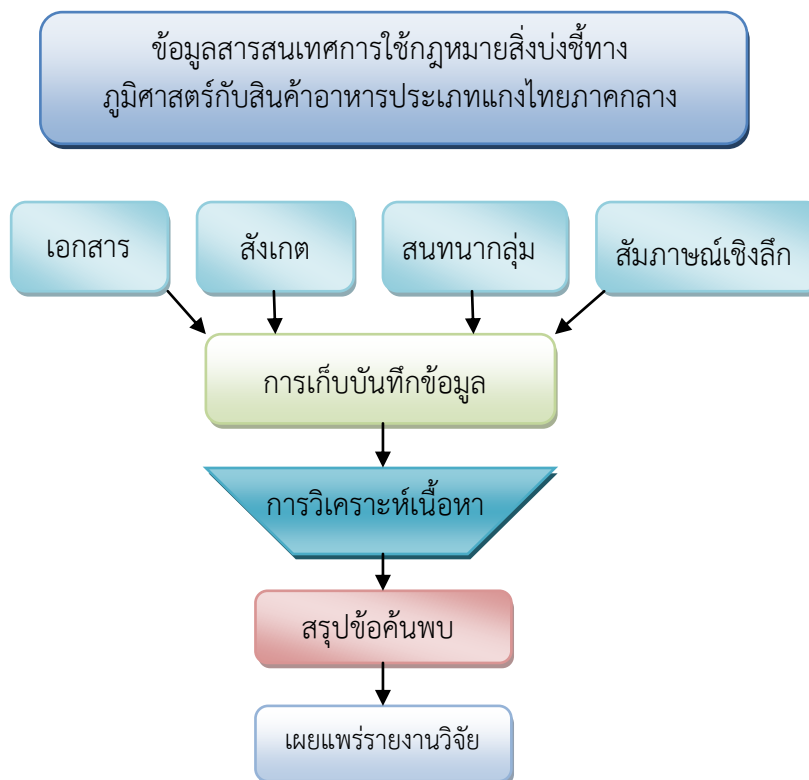
ภาพที่ 3.2 อุปกรณ์ช่วยเก็บข้อมูลภาคสนาม

สำหรับการเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) ผู้ช่วยวิจัยมีการเตรียมแบบสัมภาษณ์โดยการปรึกษาผู้ทรงคุณวุฒิ ซึ่งผู้ทรงคุณวุฒิเป็นที่ปรึกษางานวิจัยและผู้ประเมินงานวิจัย ได้แก่ รองศาสตราจารย์ ดร.เจษฎ์ โทณะวณิก คณบดีคณะนิติศาสตร์ปริทัศน์มัยงค์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตและที่ปรึกษากรรมการร่างรัฐธรรมนูญ ฉบับปี 2558 ซึ่งท่านให้คำแนะนำเกี่ยวกับคำถาม วิธีสัมภาษณ์เชิงลึกทั้งในการแนะนำตัว การเกริ่นคำถาม การตั้งคำถาม การตั้งคำถามต่อเนื่องและการขอบคุณ โดยผู้วิจัยและผู้ช่วยวิจัยไม่ได้สัมภาษณ์ตามโครงสร้างของแบบสัมภาษณ์อย่างเคร่งครัดกับผู้ตอบสัมภาษณ์ เนื่องจากส่วนหนึ่งของผู้ตอบสัมภาษณ์เป็นเพียงชาวบ้านในชุมชนต่างจังหวัด ชาวบ้านเหล่านี้ไม่เข้าใจในศัพท์เฉพาะทางนิติศาสตร์ และชาวบ้านดังกล่าวอาจเกิดความรู้สึกอึดอัดในการตอบสัมภาษณ์ การสัมภาษณ์อย่างไม่เคร่งครัดตามแบบสัมภาษณ์จึงมีผลต่อผู้ตอบสัมภาษณ์ ผู้ตอบสัมภาษณ์รู้สึกผ่อนคลายและยินดีบอกเล่าข้อมูลต่าง ๆ รวมทั้งผู้สัมภาษณ์สามารถบรรยายเกี่ยวกับคำถามอย่างเป็นธรรมชาติที่สุด

3.5 การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์เนื้อหา (content analysis) โดยผู้วิจัยทำเป็นกระบวนการที่ดำเนินการอย่างต่อเนื่องไปพร้อมกับการเก็บข้อมูล ซึ่งเป็นกระบวนการเชิงวัฏจักรกระทำซ้ำๆ จนกว่าสรุปข้อค้นพบ (สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ และ กรรณิการ์ สุขเกษม, 2547, น. 25)

การวิเคราะห์เนื้อหาของข้อมูลที่รวบรวมมาจากหลายวิธี ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์เป็นกระบวนการดังภาพ 3.3

ภาพที่ 3.3 กระบวนการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงวิัจกร

ส่วนการนำเสนอข้อมูล หลังจากผู้วิจัยได้สรุปข้อค้นพบจากการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้มา ผู้วิจัยจัดทำรายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์ โดยเนื้อหาภายในรายงานการวิจัยดังกล่าวเป็นการบรรยายผลการวิเคราะห์ด้านนิติศาสตร์ นิติวิธี แนวคิดทฤษฎี ความคิดเห็นของนักวิชาการสาขานิติศาสตร์ พร้อมกับข้อมูลสถิติสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์จดทะเบียนสินค้าอาหารในประเทศไทยและกลุ่มประเทศที่เลือกศึกษา หลังจากนั้นผู้วิจัยจัดพิมพ์รายงานฉบับสมบูรณ์ ทำสำเนา เย็บรูปเล่มเข้าปก รวมทั้งการจัดทำรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ในรูปแบบไฟล์อิเล็กทรอนิกส์บรรจุในแผ่นซีดี เพื่อการส่งมอบแก่ผู้ให้มอบทุนสนับสนุนจำนวนตามระเบียบที่กำหนด และห้องสมุดคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และหอสมุดแห่งชาติจำนวนแห่งละ 2 เล่ม รวมทั้งจัดทำรายงานเพื่อเผยแพร่จำนวน 100 เล่มให้แก่ผู้ตอบสัมภาษณ์และหน่วยราชการที่เกี่ยวข้อง

บทที่ 4

ผลการวิจัย

สำหรับการวิจัยในโครงการมาตรการกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เพื่อปกป้องภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสินค้าอาหารในประชาคมอาเซียน : บทเรียนสำหรับประเทศไทย ที่มีวัตถุประสงค์เพื่อทราบถึงมาตรการกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่เหมาะสมต่อการปกป้องสินค้าอาหารไทย และการแสวงหาแนวทางแก้ไขหรือร่างกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นอาหารไทยอย่างสอดคล้องกับสนธิสัญญาระหว่างประเทศและสิทธิชุมชนตามกรอบรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย รวมถึงรองรับการเกิดประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (Asean Economic Community - AEC) ซึ่งหน่วยราชการที่เกี่ยวข้องสามารถนำผลการวิจัยฉบับนี้ไปใช้ประโยชน์ ผู้วิจัยขอเสนอผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์การวิจัย ดังนี้

4.1 มาตรการกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เพื่อการปกป้องสินค้าผลผลิตจากภูมิปัญญาท้องถิ่นและสินค้าอาหารไทย

จากผลการศึกษามาตรการกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ประเทศไทยและกลุ่มประเทศที่เลือกศึกษาทั้งสี่ประเทศในบทที่ 2 ปรากฏผลการศึกษาว่า กลุ่มประเทศที่เลือกศึกษาใช้มาตรการกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่แตกต่างกัน ไม่ว่าจะกฎหมายเฉพาะ (*sui generis*) ในประเทศมาเลเซีย ประเทศอินเดียและประเทศไทย หรือกฎหมายเครื่องหมายการค้าในประเทศอินโดนีเซีย หรือกฎหมายระบบผสมในประเทศสิงคโปร์ ประกอบกับปัจจุบันสิบประเทศอาเซียนได้รวมเข้าเป็นประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (AEC) ความแตกต่างของมาตรการกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์อาจเป็นอุปสรรคต่อการค้าสินค้าผลผลิตจากภูมิปัญญาท้องถิ่นและสินค้าอาหารไทย การวิจัยฉบับนี้จำเป็นต้องวิเคราะห์ตามวัตถุประสงค์ว่า มาตรการกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ใดที่เหมาะสมต่อการปกป้องสินค้าอาหารไทย ซึ่งผลการวิจัยมีต่อไปนี้

4.1.1 มาตรการกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่เหมาะสมของประเทศไทย

ด้วยข้อมูลมาตรการกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ในบทที่ 2 ที่ผ่านมา ประเทศไทยและกลุ่มประเทศที่เลือกศึกษาสี่ประเทศ คือประเทศมาเลเซีย ประเทศอินโดนีเซีย ประเทศสิงคโปร์ และประเทศอินเดีย โดยประเทศทั้งสี่ใช้มาตรการกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่แตกต่างกันใน 3 กลุ่ม กล่าวคือ

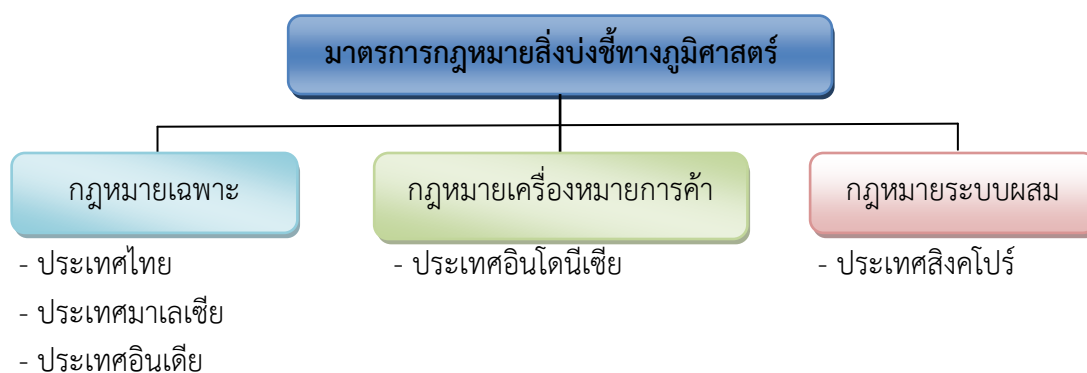
1) กลุ่มประเทศที่เลือกใช้กฎหมายเฉพาะ (*sui generis*) ได้แก่ประเทศมาเลเซีย ตามพระราชบัญญัติ Laws of Malaysia Act 602 Geographical Indications Act 2000 และประเทศอินเดียตาม The Geographical Indications of goods (Registration and Protection) Act 1999 โดยข้อดีของกฎหมายเฉพาะ คือกฎหมายเฉพาะเกิดขึ้นจากแนวนโยบายแห่งรัฐและความต้องการปกป้องประโยชน์ทางการค้าของประเทศตน

2) ประเทศที่เลือกใช้กฎหมายเครื่องหมายการค้า ได้แก่ประเทศอินโดนีเซียตามกฎหมายระเบียบ Government Regulation of The Republic of Indonesia Number 51 Year 2007

Regarding Geographical Indications และข้อดีของกฎหมายดังกล่าว คือกฎหมายเครื่องหมายการค้ามีการใช้แพร่หลาย นักกฎหมายและประชาชนรู้และเข้าใจดี การใช้กฎหมายเครื่องหมายการค้าจึงไม่จำเป็นต้องอาศัยการสร้างความรู้ความเข้าใจแก่นักกฎหมายถึงนิติวิธีและการใช้การตีความตามดั่งเช่นมาตรการกฎหมายเฉพาะ

3) ประเทศที่เลือกใช้กฎหมายระบบผสม ได้แก่ ประเทศสิงคโปร์ตามพระราชบัญญัติ The Geographical Indications Bill 2014 ซึ่งกฎหมายระบบผสมนี้รองรับต่อการเป็นศูนย์กลางการค้าของประเทศสิงคโปร์ และกฎหมายระบบผสมสามารถมอบความคุ้มครองแก่สินค้าในระบบสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของประเทศอื่น ๆ ไม่ว่าประเทศดังกล่าวใช้กฎหมายเฉพาะหรือกฎหมายเครื่องหมายการค้า

ส่วนประเทศไทยได้ประกาศใช้พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 โดยกฎหมายฉบับนี้เป็นกฎหมายเฉพาะ (*sui generis*) และการศึกษาพบว่า มาตรการกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของทุกประเทศล้วนเป็นการปฏิบัติตามพันธกรณีความตกลงทริปส์ขององค์การการค้าโลก ซึ่งสภาพการใช้มาตรการกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เป็นไปตามภาพที่ 4.1

ภาพที่ 4.1 มาตรการกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของกลุ่มประเทศที่เลือกศึกษา

ตามภาพที่ 4.1 ข้างต้น ประเทศที่เลือกใช้มาตรการกฎหมายเฉพาะมีจำนวนมากที่สุดถึง 3 ประเทศ ส่วนประเทศที่ใช้มาตรการกฎหมายเครื่องหมายการค้ามีเพียงประเทศเดียวคือประเทศอินโดนีเซีย โดยสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ในประเทศอินโดนีเซียได้รับการคุ้มครองในรูปเครื่องหมายร่วมสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามตามกฎระเบียบ Government Regulation of The Republic of Indonesia Number 51 Year 2007 Regarding Geographical Indications เช่นเดียวกับประเทศสิงคโปร์เป็นประเทศเดียวใช้ระบบผสมระหว่างกฎหมายเฉพาะและกฎหมายเครื่องหมายการค้า เพื่อปกป้องสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์

ผลของการศึกษาที่พบว่า มาตรการกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของประเทศไทยลักลุ่มประเทศที่เลือกศึกษามีสามารถแบบนี้อยู่สอดคล้องกับผลการศึกษาขององค์การเพื่อความร่วมมือทางเศรษฐกิจและการพัฒนา (Organization for Economic Co-operation and Development - OECD) ดังปรากฏตามรายงาน Guide to Geographical Indications ว่าประเทศต่างๆ ทั่วโลกใช้กฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ 3 รูปแบบ รูปแบบแรกกฎหมายเฉพาะเพื่อปกป้องสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ และประเทศที่ใช้รูปแบบกฎหมายเฉพาะมีจำนวน 111 ประเทศ

รูปแบบที่กฎหมายเครื่องหมายการค้าเพื่อปกป้องสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์มีจำนวน 56 ประเทศ และรูปแบบผสมอีกสองประเทศคือประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีนและประเทศสิงคโปร์ (Giovannucci, Josling, Kerr, Connor, & Yeung, 2009, p. 50)

ประเด็นปัญหาการศึกษา ทำไมประเทศไทยและกลุ่มประเทศที่เลือกศึกษามีการใช้กฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ในรูปแบบที่แตกต่างกัน ทั้ง ๆ ที่ความตกลงทริปส์ตั้งอยู่บนหลักสอดคล้อง (harmonization) เพื่อที่ประเทศสมาชิกต้องบัญญัติกฎหมายภายในอย่างสอดคล้องกับหลักมาตรฐานขั้นต่ำ (minimum standard) (จุมพต ภิญโญสินวัฒน์, 2552, น. 465) กฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ควรเหมือนกันบนหลักมาตรฐานเดียวกัน เช่น กฎหมายลิขสิทธิ์ของประเทศสมาชิกทุกประเทศมอบความคุ้มครองอย่างอัตโนมัติ หรือกฎหมายสิทธิบัตรของประเทศสมาชิกทุกประเทศต้องใช้ระบบขึ้นทะเบียน เป็นต้น

การศึกษาดังนี้มีความเห็นประเด็นการศึกษาข้างต้นว่า ประเทศไทยและกลุ่มประเทศที่เลือกศึกษาสามารถใช้มาตรการกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่แตกต่างกันได้ โดยการศึกษาดังนี้มีเหตุผลสนับสนุน 2 ประการ

1) ผลจากข้อ 22.2 ความตกลงทริปส์เรื่องสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไม่บัญญัติอย่างชัดเจนว่า มาตรการกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ต้องอยู่ในกฎหมายรูปแบบใด แต่ข้อ 22.2 ความตกลงทริปส์บัญญัติว่า ประเทศสมาชิกจำเป็นต้องกำหนดวิธีการทางกฎหมายเพื่อปกป้องสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ วิธีการทางกฎหมายข้อนี้จึงเป็นกฎหมายเฉพาะหรือกฎหมายเครื่องหมายการค้า หรือกฎหมายลักษณะอื่นใดก็ได้ ส่งผลให้ประเทศสมาชิกความตกลงทริปส์และประเทศไทยและกลุ่มประเทศที่เลือกศึกษาเลือกปฏิบัติตามพันธกรณีความตกลงทริปส์อย่างแตกต่างกัน บางประเทศเลือกใช้กฎหมายเฉพาะ หรือกฎหมายเครื่องหมายการค้า หรือกฎหมายระบบผสม

2) ความขัดแย้งด้านผลประโยชน์ทางการค้าระหว่างประเทศเกิดใหม่กับประเทศที่มีภูมิหลังทางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างยาวนาน ทำให้ข้อ 22.2 ความตกลงทริปส์ใช้คำว่า “วิธีการทางกฎหมายเพื่อปกป้องสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์” ทำให้กฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์บัญญัติขึ้นในสามรูปแบบ

ทั้งนี้ปรากฏข้อมูลสนับสนุนเหตุผลข้อนี้ว่า องค์การการค้าโลกมีสมาชิกแบ่งออกเป็นสองกลุ่ม กลุ่มประเทศเกิดใหม่ที่ไม่มีภูมิหลังทางวัฒนธรรมของตนและมีผลิตภัณฑ์คล้ายกับประเทศในทวีปยุโรป และกลุ่มประเทศที่มีภูมิหลังทางวัฒนธรรมอย่างยาวนานเช่นกลุ่มสหภาพยุโรป เมื่อองค์การการค้าโลกต้องการบัญญัติข้อ 22 ถึงข้อ 24 ความตกลงทริปส์เรื่องสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ทำให้ประเทศเกิดใหม่ต้องสูญเสียสิทธิผลประโยชน์ทางการค้า เพราะประเทศเกิดใหม่มีผลิตภัณฑ์คล้ายกับประเทศในทวีปยุโรป ประเทศเหล่านี้จึงคัดค้านการขยายความคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามกฎหมายระหว่างประเทศ ประเทศกลุ่มนี้นำโดยประเทศสหรัฐอเมริกา ประเทศอาเจนตินา ประเทศออสเตรเลีย ประเทศนิวซีแลนด์ ประเทศชิลี แต่เมื่อที่สุดความตกลงทริปส์ข้อ 22 ถึงข้อ 24 สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เกิดขึ้น เพื่อการประนีประนอมข้อพิพาทระหว่างประเทศสมาชิก ความตกลงทริปส์ ข้อ 22.2 ความตกลงทริปส์ไม่ระบุชัดเจนว่า กฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ต้องเป็นกฎหมายรูปแบบใด (วิมาน กฤตพลวิมาน, 2545, น. 27)

เช่นนี้การศึกษาฉบับนี้จึงมีความเห็นว่า เมื่อข้อ 22.2 ความตกลงทริปส์กำหนดเพียงว่า ประเทศสมาชิกจำเป็นต้องกำหนดวิธีการทางกฎหมายเพื่อปกป้องสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ แต่ความตกลงทริปส์ไม่ระบุอย่างชัดเจนว่า วิธีการทางกฎหมายต้องอยู่ในรูปแบบใด ประเทศสมาชิกความตกลงทริปส์สามารถเลือกบัญญัติกฎหมายภายในในรูปแบบใดก็ได้ ไม่ว่าจะมาตรการกฎหมายเฉพาะ มาตรการกฎหมายเครื่องหมายการค้า หรือมาตรการกฎหมายระบบผสม มาตรการกฎหมายทั้งหมดล้วนเป็นการปฏิบัติตามพันธกรณีความตกลงทริปส์ทั้งสิ้น

ประเด็นข้อกฎหมายต่อไป คือเมื่อประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (AEC) เกิดขึ้นขณะที่ประเทศสมาชิกประชาคมอาเซียนและประเทศนอกกลุ่มประชาคมอาเซียนใช้มาตรการกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์แตกต่างกัน มาตรการกฎหมายเฉพาะตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทย พ.ศ. 2546 ยังเป็นมาตรการกฎหมายที่เหมาะสมต่อการปกป้องผลประโยชน์ทางการค้าสินค้าที่เกิดจากภูมิปัญญาท้องถิ่นและสินค้าอาหารไทยหรือไม่

การศึกษาฉบับนี้มีความเห็นว่า มาตรการกฎหมายเฉพาะตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ยังเป็นมาตรการกฎหมายที่เหมาะสมกับประเทศไทย โดยการศึกษาฉบับนี้มีเหตุผลสนับสนุน 3 ประการ คือ

1) การเลือกใช้มาตรการกฎหมายเฉพาะตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ไม่ขัดต่อการปฏิบัติตามพันธกรณีข้อ 22 ถึง ข้อ 24 ความตกลงทริปส์ เพราะข้อ 22.2 ความตกลงทริปส์ไม่บัญญัติว่า มาตรการกฎหมายที่จำเป็นต่อการปกป้องสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ต้องเป็นมาตรการกฎหมายใด การประกาศใช้พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ในรูปกฎหมายเฉพาะจึงไม่ขัดต่อพันธกรณีความตกลงทริปส์ขององค์การการค้าโลก ดังปรากฏอยู่ในหมายเหตุท้ายพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ว่ากฎหมายฉบับนี้เป็นกรปฏิบัติตามพันธกรณีความตกลงทริปส์ ซึ่งในขณะนั้นประเทศไทยยังไม่มีบทบัญญัติกฎหมายดังกล่าว

2) การประกาศใช้มาตรการกฎหมายเฉพาะตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 เกิดขึ้นจากผลการวิเคราะห์และข้อสรุปทั้งของนักวิชาการสาขานิติศาสตร์และรัฐสภาไทย ซึ่งการวิเคราะห์และข้อสรุปนี้ปรากฏอยู่ในเอกสารประกอบการพิจารณาของสมาชิกรัฐสภา เล่มที่ 4 เรื่องร่างพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ... : กรณีศึกษาข้อพิจารณากฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทย โดยข้อดีของกฎหมายฉบับนี้ คือมาตรการกฎหมายเฉพาะให้ความคุ้มครองที่สูงกว่ากฎหมายเครื่องหมายการค้า ประเทศไทยจึงควรใช้ระบบกฎหมายเฉพาะตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ซึ่งการใช้กฎหมายดังกล่าวเป็นทั้งการอนุวัติการตามพันธกรณีความตกลงทริปส์ขององค์การการค้าโลก และเป็นการอนุรักษ์ฟื้นฟูภูมิปัญญาท้องถิ่นตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย โดยชุมชนเป็นผู้ทรงสิทธิหรือประธานแห่งสิทธิชุมชน (วิมาน กฤตพลวิมาน, 2545, น. 9)

3) การเลือกใช้มาตรการกฎหมายเฉพาะตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 มีข้อดีกว่ากฎหมายเครื่องหมายการค้า เพราะพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 เกิดขึ้นมาเพื่อการคุ้มครองสิทธิชุมชนโดยเฉพาะ การใช้มาตรการกฎหมายเฉพาะตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 สามารถสร้างความเข้มแข็งแก่

ชุมชนในการผลิตสินค้าตามระบบสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ แต่มาตรการกฎหมายเครื่องหมายการค้าเพื่อปกป้องสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตั้งอยู่บนสิทธิในทรัพย์สินของปัจเจกชนไม่ใช่สิทธิชุมชน ชุมชนจึงไม่อาจเป็นผู้ทรงสิทธิ เพื่อการผูกขาดและใช้ประโยชน์จากสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ด้วยตนเอง

ประกอบกับข้อเท็จจริงในงานวิจัยฉบับนี้ว่า ประเทศอินโดนีเซียที่เลือกใช้มาตรการกฎหมายเครื่องหมายการค้าเพื่อปกป้องสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์และปฏิบัติตามพันธกรณีความตกลงทริปส์ ปัจจุบันนักกฎหมายชาวอินโดนีเซียได้เสนอแก้ไขตามกฎหมายระเบียบ Government Regulation of The Republic of Indonesia Number 51 Year 2007 Regarding Geographical Indications เพื่อที่ประเทศอินโดนีเซียประกาศใช้กฎหมายเฉพาะ (*sui generis*) ดังเช่นประเทศไทยและประเทศมาเลเซีย (Nansa, 2013, p. 21)

จากข้อเท็จจริงข้างต้น หากมาตรการกฎหมายเครื่องหมายการค้ามีประสิทธิภาพดีกว่ากฎหมายเฉพาะแล้ว นักกฎหมายชาวอินโดนีเซียคงไม่เสนอแนวคิดแก้ไขกฎระเบียบ Government Regulation of The Republic of Indonesia Number 51 Year 2007 Regarding Geographical Indications ข้อมูลดังกล่าวจึงยิ่งแสดงให้เห็นว่า กฎหมายเฉพาะเพื่อปกป้องสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เป็นมาตรการกฎหมายที่ดีกว่ากฎหมายเครื่องหมายการค้า

4) ข้อมูลด้านสถิติมาตรการกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ขององค์การเพื่อความร่วมมือทางเศรษฐกิจและการพัฒนา (OECD) ว่า ประเทศทั่วโลกเลือกใช้มาตรการกฎหมายเฉพาะเพื่อปกป้องสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เป็นจำนวนมากถึง 111 ประเทศ แต่มาตรการกฎหมายเครื่องหมายการค้าเพื่อปกป้องสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์มีจำนวนเพียง 56 ประเทศ และระบบผสมมีเพียง 2 ประเทศ (Giovannucci , et al., 2009, p. 50) ข้อมูลเช่นนี้ยืนยันว่า มาตรการกฎหมายเฉพาะเพื่อปกป้องสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ได้รับความนิยมจากประเทศต่างๆ ทั่วโลก เพราะมาตรการกฎหมายเฉพาะดังกล่าวสามารถตอบสนองนโยบายปกป้องผลประโยชน์ของแต่ละประเทศ และการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนได้ดีกว่ามาตรการกฎหมายเครื่องหมายการค้าเพื่อปกป้องสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์และระบบผสม

นอกจากนี้ การศึกษาฉบับนี้มีข้อสังเกตเกี่ยวกับประเทศที่เลือกใช้มาตรการกฎหมายเครื่องหมายการค้าเพื่อปกป้องสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ 2 ข้อ คือ

1. ประเทศที่เลือกใช้มาตรการกฎหมายเครื่องหมายการค้าเพื่อปกป้องสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เป็นประเทศเกิดใหม่หลังสงครามโลกครั้งที่สองสิ้นสุดลง ประเทศดังกล่าวไม่มีภูมิหลังทางประเพณี วัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่นของตนเอง และประเทศกลุ่มนี้มีสินค้าคล้ายกับสินค้าที่เกิดจากภูมิปัญญาท้องถิ่นประเทศอื่น ๆ เหตุจากประชาชนในประเทศตนเป็นผู้อพยพมาจากทวีปยุโรป สินค้าที่ผลิตขึ้นในประเทศกลุ่มนี้จึงคล้ายกับสินค้าของประเทศในทวีปยุโรป ประเทศกลุ่มนี้มีหลายประเทศ เช่น ประเทศสหรัฐอเมริกา ประเทศออสเตรเลีย ประเทศนิวซีแลนด์ เป็นต้น

2. ประเทศที่เลือกใช้มาตรการกฎหมายเครื่องหมายการค้าเพื่อปกป้องสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ได้รับอิทธิพลระบบกฎหมายจากประเทศในทวีปยุโรป ในฐานะที่ประเทศกลุ่มนี้อาจเคยเป็นรัฐในอารักขาของประเทศตะวันตกหรืออดีตอาณานิคมประเทศตะวันตก ระบบกฎหมายประเทศเหล่านี้จึงได้รับอิทธิพลทางกฎหมายจากประเทศในทวีปยุโรป เช่น ประเทศบรูไน ประเทศฟิลิปปินส์ ประเทศอินโดนีเซีย เป็นต้น

การศึกษาระดับนี้มีความเห็นว่า ด้วยสภาพข้อเท็จจริงข้างต้นมีผลต่อการเลือกใช้มาตรการกฎหมายเครื่องหมายการค้าเพื่อปกป้องสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ เพราะประเทศเหล่านี้ใช้ระบบกฎหมายเครื่องหมายการค้าอย่างยาวนาน นักกฎหมายในประเทศดังกล่าวมีความคุ้นเคยระบบกฎหมายเครื่องหมายการค้า เมื่อประเทศเหล่านี้ต้องบัญญัติกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามพันธกรณีความตกลงทริปส์ ประเทศเหล่านี้เลือกใช้กฎหมายเครื่องหมายการค้า เพราะการใช้กฎหมายเครื่องหมายการค้ามีความสะดวก และนักกฎหมายไม่ต้องเสียเวลาในการศึกษาและบัญญัติกฎหมาย แต่เมื่อเวลาผ่านไปนักกฎหมายในประเทศเหล่านี้จึงพบข้อจำกัดของมาตรการกฎหมายเครื่องหมายการค้าเพื่อปกป้องสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ในประเทศตนเอง นักกฎหมายประเทศเหล่านี้จึงพยายามผลักดันการประกาศใช้กฎหมายเฉพาะเพื่อปกป้องสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์แทนมาตรการกฎหมายเครื่องหมายการค้าเพื่อปกป้องสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ เช่น การผลักดันให้ใช้กฎหมายเฉพาะเพื่อปกป้องสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ในประเทศอินโดนีเซีย เป็นต้น

5) มาตรการกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ระบบผสม ซึ่งประเทศสิงคโปร์และประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีนได้เลือกใช้ไม่เหมาะสมกับประเทศไทย เนื่องจากผลการศึกษา มาตรการกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ระบบผสมในประเทศสิงคโปร์และประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน นักวิชาการล้วนมีความเห็นร่วมกันว่า มาตรการกฎหมายระบบผสมสร้างความสับสนแก่ผู้ใช้กฎหมาย ผู้บริโภคไม่อาจตัดสินใจได้ว่า ตนควรเลือกซื้อสินค้าใด เมื่อสินค้าชนิดเดียวกันกลับมีการใช้ทั้งเครื่องหมายร่วม เครื่องหมายรับรอง และตราสัญลักษณ์สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ แต่ผู้ผลิตสินค้าดังกล่าวเป็นผู้ผลิตคนละรายกัน (Bashaw, 2008, p. 86)

ผลจากการใช้ทั้งเครื่องหมายร่วม เครื่องหมายรับรอง และตราสัญลักษณ์สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ในสินค้าชนิดเดียวกันข้างต้น การศึกษาระดับนี้มีความเห็นว่า เครื่องหมายเหล่านี้ไม่สามารถสื่อสารข้อมูลด้านคุณภาพ ชื่อเสียง คุณลักษณะเฉพาะของสินค้า และความเชื่อมโยงของคุณภาพ ชื่อเสียง คุณลักษณะเฉพาะของสินค้ากับแหล่งภูมิศาสตร์ที่ผลิตสินค้า และการใช้ทั้งเครื่องหมายร่วม เครื่องหมายรับรอง และตราสัญลักษณ์สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ยังสร้างความสับสนแก่ผู้บริโภค มาตรการกฎหมายระบบผสมเพื่อปกป้องสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์จึงไม่เหมาะสมกับประเทศไทย

ด้วยเหตุนี้การศึกษาระดับนี้จึงมีสรุปเรื่องนี้ว่า มาตรการกฎหมายเฉพาะตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ยังเหมาะสมต่อการปกป้องผลประโยชน์ในสินค้าที่เกิดจากภูมิปัญญาท้องถิ่นของประเทศไทยมากกว่ามาตรการกฎหมายอื่น ๆ

ประเด็นต่อมา เหตุใดประเทศอินโดนีเซียและหลายประเทศจึงเลือกใช้มาตรการกฎหมายเครื่องหมายการค้าเพื่อปกป้องสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์

การศึกษาระดับนี้มีความเห็นว่า ประเทศอินโดนีเซียและหลายประเทศเลือกใช้มาตรการกฎหมายเครื่องหมายการค้าเพื่อปกป้องสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของประเทศเกิดขึ้นจาก 2 สาเหตุ คือ

1. เครื่องหมายการค้าและสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ล้วนทำหน้าที่คล้ายคลึงกัน กล่าวคือสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์และเครื่องหมายการค้าล้วนทำหน้าที่ส่งข้อมูลแก่ผู้บริโภคด้วยกันทั้งคู่ โดยสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ส่งข้อมูลเกี่ยวกับสินค้าด้านคุณภาพ ชื่อเสียง คุณลักษณะเฉพาะตัวของ

สินค้าในแหล่งภูมิศาสตร์ ขณะที่เครื่องหมายการค้าส่งข้อมูลเกี่ยวกับการจำแนกแยกแยะตัวผู้ผลิตสินค้า และข้อมูลที่ส่งผ่านเครื่องหมายการค้าและสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ล้วนมีผลต่อการตัดสินใจเลือกซื้อสินค้าของผู้บริโภคเหมือนกัน

2. เครื่องหมายการค้าและสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ล้วนเป็นทรัพย์สินทางปัญญาประเภททรัพย์สินทางอุตสาหกรรม และทั้งสองล้วนเป็นเครื่องหมายหรือสัญลักษณ์ การใช้เครื่องหมายการค้าและสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์จึงเป็นไปเพื่อการแสวงหาประโยชน์ทางการค้าเช่นเดียวกัน (Kireeva & Connor, 2010, p. 287)

แม้ว่าการศึกษานี้พบว่า หลายประเทศเลือกใช้มาตรการกฎหมายเครื่องหมายเพื่อปกป้องสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ แต่ระหว่างเครื่องหมายการค้าและสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ยังมีความแตกต่างกัน ซึ่งความแตกต่างนี้ปรากฏอยู่ในตารางที่ 4.1 ด้านล่าง

ตารางที่ 4.1 ตารางแสดงความแตกต่างระหว่างเครื่องหมายการค้าและสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์

ประเด็น	กฎหมายเครื่องหมายการค้า	กฎหมายเฉพาะด้านสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์
วัตถุประสงค์ความคุ้มครอง	เครื่องหมายหรือสัญลักษณ์ที่มีลักษณะบ่งเฉพาะ เพื่อการจำแนกแยกแยะความแตกต่างของสินค้าชนิดเดียวกัน	สัญลักษณ์บ่งบอกถึงแหล่งภูมิศาสตร์ที่ผลิตสินค้า
ลักษณะของสิทธิ	สิทธิปัจเจกชน เพื่อเจ้าของสิทธิใช้ประโยชน์จากเครื่องหมายการค้า รวมทั้งการโอนหรืออนุญาตให้บุคคลอื่นใช้สิทธิได้	สิทธิชุมชน เพื่อผู้ผลิตสินค้าในแหล่งภูมิศาสตร์มีสิทธิผูกขาดการใช้ชื่อสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์กับสินค้าที่ขึ้นทะเบียน ภายใต้เงื่อนไขว่า ผู้ผลิตต้องผลิตสินค้าในแหล่งภูมิศาสตร์ และสิทธิชุมชนนี้ไม่อาจโอนหรืออนุญาตให้บุคคลภายนอก
ประธานแห่งสิทธิ	เจ้าของเครื่องหมายการค้า	ชุมชนผู้ผลิตสินค้าในแหล่งภูมิศาสตร์ตามสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ขึ้นทะเบียน
บทบาทหน้าที่	สื่อข้อมูลเกี่ยวกับสินค้าหรือบริการ และแหล่งผลิตแก่ผู้บริโภค	สื่อข้อมูลเกี่ยวกับแหล่งภูมิศาสตร์ที่ผลิตสินค้าแก่ผู้บริโภค และสื่อข้อมูลเกี่ยวกับคุณภาพ ชื่อเสียง คุณลักษณะเฉพาะของสินค้าภายใต้แหล่งภูมิศาสตร์ที่ผลิตสินค้าแก่ผู้บริโภค
ข้อจำกัดวัตถุประสงค์ความคุ้มครอง	จำกัดความคุ้มครองเฉพาะสินค้าหรือบริการ	สินค้าหลายชนิดอาจใช้ชื่อสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เดียวกันได้

ตารางที่ 4.1 ตารางแสดงความแตกต่างระหว่างเครื่องหมายการค้าและสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์(ต่อ)

ประเด็น	กฎหมายเครื่องหมายการค้า	กฎหมายเฉพาะด้านสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์
ความเป็นชื่อสามัญ	ชื่อภูมิศาสตร์ต้องห้ามขึ้นทะเบียนเป็นเครื่องหมายการค้า เว้นแต่ชื่อภูมิศาสตร์ไม่สร้างความสับสนหลงผิดแก่สาธารณชน	ชื่อภูมิศาสตร์ต้องไม่เป็นชื่อสามัญ
ระยะเวลาความคุ้มครอง	ระยะเวลาความคุ้มครอง 10 ปีและต่ออายุความคุ้มครองได้ทุกๆ 10 ปี	ไม่มีระยะเวลาสิ้นสุดความคุ้มครอง
การระงับไปซึ่งสิทธิ	การไม่ผลิตสินค้าสู่ตลาดย่อมเกิดการเพิกถอนเครื่องหมายการค้า	ประเทศต้นกำเนิดสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เพิกถอน

จากความแตกต่างระหว่างสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์กับกฎหมายเครื่องหมายการค้าตามตารางที่ 4.1 ข้างต้นแสดงให้เห็นว่า เครื่องหมายการค้าเป็นระบบการปกป้องสิทธิในทรัพย์สินของปัจเจกชนไม่ใช่สิทธิชุมชน กฎหมายเครื่องหมายการค้ามีขึ้น เพื่อการปกป้องผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจของบริษัทอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ไม่ใช่ชุมชน ลักษณะเครื่องหมายการค้าเช่นนี้จึงไม่สอดคล้องกับแนวคิดสิทธิชุมชน และกฎหมายเครื่องหมายการค้าไม่เหมาะสมต่อการปกป้องผลประโยชน์ของชุมชนท้องถิ่น (จักรกฤษณ์ ควรพจน์, 2544, น. 197)

ยิ่งไปกว่านั้น การศึกษานี้มีเหตุผลสนับสนุนว่า มาตรการกฎหมายเฉพาะด้านสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์มีความเหมาะสมมากกว่ามาตรการกฎหมายเครื่องหมายการค้า เพื่อการปกป้องผลประโยชน์ทางการค้าของชุมชนท้องถิ่น โดยเหตุผลดังกล่าวมีอยู่ทั้งสิ้น 4 ประการ ดังนี้

1) เครื่องหมายการค้าและสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์อยู่ภายใต้บังคับคนละหมวดตามความตกลงทริปส์ โดยเครื่องหมายการค้าอยู่ภายใต้บังคับข้อ 16.1 ความตกลงทริปส์ แต่สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์อยู่ภายใต้ข้อ 22 ถึงข้อ 24 ความตกลงทริปส์ หลักการและเหตุผลของเครื่องหมายการค้าจึงไม่ใช่หลักการเดียวกับสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ เพราะกฎหมายเครื่องหมายการค้าตามข้อ 16.1 ความตกลงทริปส์รับรองว่า เจ้าของเครื่องหมายการค้ามีสิทธิแต่เพียงผู้เดียว เพื่อการใช้เครื่องหมายจดทะเบียน โดยศัพท์คำว่า "เครื่องหมาย" มีขอบเขตกว้าง เครื่องหมายจึงหมายความรวมถึงเครื่องหมายหลายประเภท แต่เครื่องหมายดังกล่าวไม่ครอบคลุมถึงสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ดังปรากฏตามข้อ 23.2 ความตกลงทริปส์ว่า ห้ามขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เป็นเครื่องหมายการค้า (Kireeva & Connor, 2010, p. 288)

2) หลักการตามกฎหมายเครื่องหมายการค้าไม่ให้ความสำคัญต่อองค์ประกอบคุณภาพสินค้า แต่กฎหมายเครื่องหมายการค้ามุ่งต่อการปกป้องเครื่องหมายหรือสัญลักษณ์ที่มีลักษณะบ่งเฉพาะ เพื่อการจำแนกสินค้าหรือบริการของเจ้าของเครื่องหมายออกจากสินค้าหรือบริการชนิดเดียวกัน (Kireeva & Connor, 2010, p. 293) ตรงกันข้ามกับกฎหมายเฉพาะด้านสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์มีเงื่อนไขตรวจสอบคุณภาพ คุณลักษณะเฉพาะของสินค้าตามสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์

รวมทั้งกฎหมายเฉพาะด้านสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ยังคำนึงถึงชื่อเสียงและความสามารถในการแข่งขันทางการตลาดของสินค้าตามสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ การใช้กฎหมายเฉพาะจึงมีความสำคัญต่อการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น เพื่อให้ชุมชนท้องถิ่นเข้าร่วมตัวกันวางแผนการตลาดสินค้า ส่งผลให้ชุมชนท้องถิ่นจึงมีความเข้มแข็งมากขึ้น

3) กฎหมายเครื่องหมายการค้ามอสิทธิผูกขาด เพื่อการใช้เครื่องหมายการค้าแก่บุคคลเพียงผู้เดียว บุคคลดังกล่าวคือเจ้าของเครื่องหมายการค้า การผูกขาดสิทธิเช่นนี้สร้างความไม่เป็นธรรมผู้ผลิตสินค้าในชุมชนท้องถิ่นรายอื่น เมื่อผู้ผลิตสินค้าดังกล่าวไม่มีสิทธิใช้เครื่องหมายการค้าที่เป็นชื่อภูมิศาสตร์ หากเครื่องหมายการค้าเป็นชื่อแหล่งภูมิศาสตร์ที่ผลิตสินค้า และระบบกฎหมายเครื่องหมายการค้าก็มีความยุ่งยากและมีค่าใช้จ่าย ชุมชนท้องถิ่นไม่อาจรับภาระค่าใช้จ่ายนี้เมื่อชุมชนท้องถิ่นต้องจดทะเบียนเครื่องหมายการค้าในต่างประเทศ

4) ข้อมูลประสบการณ์การใช้มาตรการกฎหมายของกลุ่มประชาคมยุโรป ซึ่งปัจจุบันกลุ่มประชาคมยุโรปยกเลิกการใช้มาตรการกฎหมายเครื่องหมายการค้า และปัจจุบันประชาคมยุโรปเลิกใช้มาตรการกฎหมายเฉพาะด้านสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ เนื่องจากประชาคมยุโรปพบความไม่เหมาะสมของกฎหมายเครื่องหมายการค้าเพื่อปกป้องสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ โดยความไม่เหมาะสมนี้คือปัญหาความยุ่งยากต่อการขึ้นทะเบียนเครื่องหมายการค้าในต่างประเทศ ซึ่งผู้ผลิตสินค้าในประเทศแหล่งกำเนิดต้องเผชิญกับปัญหา เมื่อผู้ผลิตสินค้าดังกล่าวต้องการขึ้นทะเบียนเครื่องหมายการค้าในรูปแบบชื่อสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ในประเทศอื่น เหตุที่ผู้ประกอบการค้าในต่างประเทศอาจใช้ชื่อสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เดียวกันในรูปเครื่องหมายการค้ามาก่อน (Echols, 2008, p. 35) ทำให้การศึกษาฉบับนี้มีความเห็นว่า ผู้ผลิตตามข้อนี้มีทางเลือกสองทาง

ทางเลือกแรก ผู้ผลิตยอมรับการปฏิเสธการขึ้นทะเบียนเป็นเครื่องหมายการค้าในต่างประเทศ เนื่องจากชื่อภูมิศาสตร์เป็นเครื่องหมายการค้าในต่างประเทศแล้ว ก่อนผู้ผลิตยื่นขอขึ้นทะเบียนในต่างประเทศ หรือ

ทางเลือกที่สอง หากผู้ผลิตสินค้าต้องการเป็นเจ้าของเครื่องหมายการค้า ผู้ผลิตต้องเจรจาซื้อสิทธิใช้ชื่อสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์จากเจ้าของเครื่องหมายการค้าในต่างประเทศ เพราะผู้จดทะเบียนเครื่องหมายการค้าในต่างประเทศดังกล่าวเป็นผู้มีสิทธิดีกว่า ตามหลักการที่เรียกว่า “first in time, first in right”

สุดท้ายการศึกษาฉบับนี้พบว่า ประชาคมยุโรปได้เลือกใช้กฎหมายเฉพาะด้านสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ เพื่อการปฏิบัติตามพันธกรณีความตกลงทริปส์และรักษาผลประโยชน์ทางการค้าของตน แทนที่ประชาคมยุโรปเลือกใช้มาตรการกฎหมายเครื่องหมายการค้าเพื่อปกป้องสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์

ดังนั้นมาตรการกฎหมายเฉพาะตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 จึงมีความเหมาะสมต่อการปกป้องผลผลิตจากภูมิปัญญาท้องถิ่นและสินค้าอาหารไทยมากกว่ามาตรการกฎหมายเครื่องหมายการค้าและมาตรการกฎหมายระบบผสม แม้ว่าพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ใช้บังคับจนถึงปัจจุบัน แต่กฎหมายฉบับนี้ยังคงสามารถปกป้องผลประโยชน์ทางการค้าในสินค้าที่เกิดจากภูมิปัญญาท้องถิ่นของชาวไทย รวมทั้งสินค้าอาหารไทยในการวิจัยฉบับนี้ได้

4.1.2 ลักษณะสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามกฎหมาย

จากข้อมูลในบทที่ 2 กฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของกลุ่มประเทศที่เลือกศึกษาและประเทศไทยล้วนเกิดขึ้นจากการปฏิบัติตามพันธกรณีความตกลงทริปส์ ซึ่งภายใต้หลักความสอดคล้องตามความตกลงทริปส์ คำนิยามลักษณะสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของกลุ่มประเทศที่เลือกศึกษาและประเทศไทยต้องมีเนื้อหาสาระสำคัญสอดคล้องกับข้อ 22.1 ความตกลงทริปส์ แต่การศึกษาฉบับนี้มีความเห็นว่า ความตกลงทริปส์ไม่ใช่มาตรการบังคับที่เข้มงวดกับประเทศสมาชิก และการบัญญัติกฎหมายภายในด้านสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เป็นไปตามหลักมาตรฐานขั้นต่ำ (minimum standard) ประเทศสมาชิกความตกลงทริปส์มีอำนาจบัญญัติลักษณะสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ในรายละเอียดแตกต่างกันไป

ขณะเดียวกัน เมื่อการศึกษานี้ได้ศึกษาคำนิยามลักษณะสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของกลุ่มประเทศที่เลือกศึกษาสี่ประเทศ ได้แก่ ประเทศมาเลเซีย ประเทศอินโดนีเซีย ประเทศสิงคโปร์ และประเทศอินเดีย ลักษณะสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามข้อ 22.1 ความตกลงทริปส์ รวมทั้งลักษณะสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ประเทศไทยตามมาตรา 3 พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ลักษณะสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์สามารถสรุปในรูปตารางที่ 4.2 ด้านล่าง

ตารางที่ 4.2 ลักษณะสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เปรียบเทียบ

สนธิสัญญา/ กฎหมายสิ่ง บ่งชี้ทาง ภูมิศาสตร์ ของประเทศ	ลักษณะสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์
ข้อ 22.1 ความ ตก ลงทริปส์	สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ คือการบ่งชี้แหล่งกำเนิดของสินค้า ซึ่งแหล่งกำเนิดของสินค้านี้ เป็นแหล่งผลิตสินค้าภายในประเทศสมาชิก ภูมิภาค หรือท้องถิ่น โดย แหล่งกำเนิดของสินค้าแห่งนี้ได้ก่อให้เกิดคุณภาพ ชื่อเสียง เอกลักษณ์แก่สินค้า เมื่อสินค้านี้ได้ถูกผลิตขึ้นภายในแหล่งกำเนิดทางภูมิศาสตร์แห่งนั้น
มาเลเซีย	สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ หมายถึงการบ่งชี้ถึงเอกลักษณ์ของสินค้า เพราะสินค้านี้ได้ถูกผลิตขึ้นในประเทศหรือดินแดนหรือท้องถิ่นหรือภูมิภาค ซึ่งสถานที่ดังกล่าวได้ก่อให้เกิดคุณภาพ ชื่อเสียง หรือคุณลักษณะเฉพาะอื่นๆ ของสินค้าจากแหล่งภูมิศาสตร์
อินโดนีเซีย	สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ หมายถึงเครื่องหมายหนึ่ง ซึ่งเครื่องหมายนี้บ่งชี้ถึงสถานที่กำเนิดสินค้า ณ สถานที่แห่งนี้มีปัจจัยสภาพแวดล้อมตามธรรมชาติ ประชาชน หรือทั้งสองสิ่งประกอบกัน ส่งผลให้สินค้าที่เกิดขึ้นมีคุณลักษณะเฉพาะและคุณภาพ เมื่อสินค้านี้ได้ถูกผลิตในสถานที่แห่งนี้
สิงคโปร์	สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ หมายถึงการบ่งชี้ที่ใช้ทางการค้าถึงเอกลักษณ์ของสินค้า เมื่อสินค้านี้ได้ถูกผลิตขึ้นจากสถานที่แห่งหนึ่ง ตามที่บัญญัติไว้ดังนี้ (a) สถานที่แห่งหนึ่งในประเทศ หรือภูมิภาค หรือท้องถิ่นในประเทศ และ (b) สถานที่ดังกล่าวก่อให้เกิดคุณภาพ ชื่อเสียง หรือคุณลักษณะเฉพาะอื่นๆ แก่สินค้าอันเนื่องมาจากสินค้านี้ได้ถูกผลิตขึ้นในสถานที่แห่งนี้

ตารางที่ 4.2 ลักษณะสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เปรียบเทียบ

สนธิสัญญา/ กฎหมายสิ่ง บ่งชี้ทาง ภูมิศาสตร์ ของประเทศ	ลักษณะสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์
อินเดีย	สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ หมายถึงสิ่งบ่งชี้ที่แสดงถึงเอกลักษณ์ต่างๆ ของสินค้าทางการเกษตร สินค้าตามธรรมชาติ หรือสินค้าที่ถูกผลิตขึ้นในแหล่งกำเนิดหรือในดินแดนของประเทศ หรือภูมิภาค หรือท้องถิ่นหนึ่ง ซึ่งการผลิตสินค้าในพื้นที่ดังกล่าวก่อให้เกิดคุณภาพ ชื่อเสียง หรือคุณลักษณะเฉพาะของแหล่งภูมิศาสตร์ รวมถึงสินค้าที่ถูกผลิตเพียงขั้นตอนหนึ่งในพื้นที่ หรือสินค้าที่ถูกผลิตบางขั้นตอนในพื้นที่ หรือสินค้าที่ถูกเตรียมในพื้นที่ซึ่งพื้นที่ดำเนินการดังกล่าว ซึ่งพื้นที่นี้เป็นพื้นที่ในดินแดน ภูมิภาค หรือท้องถิ่น
ไทย	สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ หมายถึง ชื่อ สัญลักษณ์ หรือสิ่งอื่นใดที่ใช้เรียกหรือใช้แทนแหล่งภูมิศาสตร์ และสามารถบ่งบอกว่าสินค้าที่เกิดจากแหล่งภูมิศาสตร์นั้นเป็นสินค้าที่มีคุณภาพ ชื่อเสียง หรือคุณลักษณะเฉพาะของแหล่งภูมิศาสตร์ดังกล่าว

หมายเหตุ ข้อ 22.1 ความตกลงทริปส์, มาตรา 2 พระราชบัญญัติ Laws of Malaysia Act 602 Geographical Indications Act 2000 ประเทศมาเลเซีย มาตรา 1 กฎระเบียบ The GI No.51 ประเทศอินโดนีเซีย มาตรา 2 กฎหมาย the GI Bill ประเทศสิงคโปร์ มาตรา 1 (3) (e) GI Act ประเทศอินเดีย และมาตรา 3 พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ประเทศไทย พ.ศ. 2546

ตามตารางที่ 4.2 ข้างต้น การศึกษานี้มีความเห็นว่า ลักษณะสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของกลุ่มประเทศที่เลือกศึกษาทั้งสี่ประเทศและประเทศไทยล้วนสอดคล้องกับข้อ 22.1 ความตกลงทริปส์ โดยลักษณะสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของกลุ่มประเทศที่เลือกศึกษาทั้งสี่ประเทศและประเทศไทยได้รับรองเงื่อนไขข้อ 22.1 ความตกลงทริปส์ ทำให้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เป็นสิ่งบ่งชี้ที่แสดงถึงคุณภาพ ชื่อเสียง คุณลักษณะเฉพาะของสินค้าที่ผลิตขึ้นแหล่งภูมิศาสตร์ภายในประเทศตน ซึ่งคำนิยามลักษณะสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์นี้สอดคล้องกับข้อ 22.1 ที่บัญญัติว่า สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์คือสิ่งบ่งชี้แหล่งกำเนิดของสินค้า ซึ่งแหล่งกำเนิดของสินค้านี้เป็นแหล่งผลิตสินค้าภายในประเทศสมาชิก ภูมิภาค หรือท้องถิ่น ลักษณะของสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของของประเทศที่เลือกศึกษาทั้งสี่ประเทศและประเทศไทยเป็นการคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามหลักมาตรฐานขั้นต่ำ (minimum standard) กฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของทุกประเทศจึงไม่ขัดต่อการปฏิบัติตามพันธกรณีความตกลงทริปส์

นอกจากนี้ การศึกษานี้มีความเห็นว่า การบัญญัติคำนิยามสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของกลุ่มประเทศที่เลือกศึกษาและประเทศไทยตามตารางที่ 4.2 ไม่ขัดต่อหลักสอดคล้อง (harmonization) ตามความตกลงทริปส์ เพราะการปฏิบัติตามหลักสอดคล้องอยู่บนหลักมาตรฐานขั้นต่ำ แม้ว่ากลุ่มประเทศที่เลือกศึกษาและประเทศไทยต้องบัญญัติคำนิยามสอดคล้องกับข้อ 22.1

ความตกลงทริปส์ แต่ประเทศสมาชิกสามารถบัญญัติความคุ้มครองสูงกว่ามาตรฐานขั้นต่ำตามความตกลงทริปส์ หรือเพิ่มเติมรายละเอียดที่สอดคล้องกับแนวนโยบายแห่งรัฐตามอารัมภบทความตกลงทริปส์ คำนิยามสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่แตกต่างกันของกลุ่มประเทศที่เลือกศึกษาและประเทศไทยในรายละเอียดกระทำได้

การศึกษาฉบับนี้จึงมีความเห็นว่า ภายใต้หลักมาตรฐานขั้นต่ำตามความตกลงทริปส์ทำให้เกิดองค์ประกอบร่วมของลักษณะสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์กลุ่มประเทศที่เลือกศึกษาและประเทศ ซึ่งกลุ่มประเทศที่เลือกศึกษาและประเทศไทยนำไปบัญญัติกฎหมายภายใน 3 ประการ ดังนี้

1) สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เป็นได้ทั้งสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์โดยตรงและสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์โดยอ้อม ทำให้ชื่อภูมิศาสตร์ หรือสัญลักษณ์ เครื่องหมายใด ๆ ที่สื่อความหมายถึงชื่อภูมิศาสตร์เป็นสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ เช่น คำนิยามสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามมาตรา 3 พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ของประเทศไทยที่บัญญัติว่า สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ หมายถึง ชื่อ สัญลักษณ์ หรือสิ่งอื่นใดที่ใช้เรียกหรือใช้แทนแหล่งภูมิศาสตร์ หรือมาตรา 1 กฎระเบียบ The GI No.51 ประเทศอินโดนีเซียบัญญัติว่า สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ หมายถึง เครื่องหมายหนึ่ง ซึ่งเครื่องหมายนี้บ่งชี้ถึงสถานที่กำเนิดสินค้า เป็นต้น

2) สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ต้องเป็นแหล่งภูมิศาสตร์ที่ผลิตสินค้าภายในประเทศ ภูมิภาค หรือท้องถิ่นของสมาชิกองค์การการค้าโลก (WTO) เช่น มาตรา 2 พระราชบัญญัติ Laws of Malaysia Act 602 Geographical Indications Act 2000 ประเทศมาเลเซียที่บัญญัติว่า สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ หมายถึงการบ่งชี้ถึงเอกลักษณ์ของสินค้า เพราะสินค้านี้ผลิตขึ้นในประเทศหรือดินแดนหรือท้องถิ่นหรือภูมิภาค หรือมาตรา 2 กฎหมาย the GI Bill ประเทศสิงคโปร์ สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ หมายถึงการบ่งชี้ที่ใช้ทางการค้าถึงเอกลักษณ์ของสินค้า เมื่อสินค้านี้ผลิตขึ้นจากสถานที่แห่งหนึ่ง (a) สถานที่แห่งหนึ่งในประเทศ หรือภูมิภาค หรือท้องถิ่นในประเทศ เป็นต้น

เมื่อการศึกษาฉบับนี้พิจารณาลักษณะคำนิยามสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามมาตรา 3 พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ของประเทศไทยแล้ว การศึกษาฉบับนี้มีความเห็นว่า ลักษณะสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามมาตรา 3 พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 สอดคล้องกับข้อ 22.1 ความตกลงทริปส์ แม้ว่ามาตรา 3 พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ไม่บัญญัติข้อความตามข้อ 22.1 ความตกลงทริปส์ทุกตัวอักษร แต่มาตรา 3 ดังกล่าวใช้บัญญัตินิยามศัพท์คำว่า “แหล่งภูมิศาสตร์” ไว้ในมาตราเดียวกันเพื่อการอธิบายว่า แหล่งภูมิศาสตร์เป็นพื้นที่ของประเทศ เขต ภูมิภาค และท้องถิ่น รวมถึงทะเล ทะเลสาบ แม่น้ำ ลำน้ำ เกาะ ภูเขา หรือพื้นที่อื่นทำนองเดียวกันด้วย คำนิยามมาตรา 3 ดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 เป็นแหล่งภูมิศาสตร์ที่ผลิตสินค้าขึ้นในประเทศไทย หรือท้องถิ่น หรือภูมิภาคในประเทศไทย ซึ่งคำนิยามเช่นนี้สอดคล้องกับข้อ 22.1 ความตกลงทริปส์

3) สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ต้องมีความเชื่อมโยงระหว่างคุณภาพ ชื่อเสียง คุณลักษณะเฉพาะของสินค้ากับแหล่งภูมิศาสตร์ที่ผลิตสินค้านั้น ดังกล่าว เช่น มาตรา 2 พระราชบัญญัติ Laws of Malaysia Act 602 Geographical Indications Act 2000 ของประเทศมาเลเซียที่

บัญญัติว่าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ หมายถึง การบ่งชี้ถึงเอกลักษณ์ของสินค้าเพราะสินค้านั้นผลิตขึ้นในประเทศหรือดินแดนหรือท้องถิ่นหรือภูมิภาค ซึ่งสถานที่ดังกล่าวได้ก่อให้เกิดคุณภาพ ชื่อเสียง หรือคุณลักษณะเฉพาะอื่น ๆ ของสินค้าจากแหล่งภูมิศาสตร์ เป็นต้น

การศึกษาฉบับนี้พบว่า องค์ประกอบทั้งสามประการข้างต้นเป็นลักษณะสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามหลักมาตรฐานขั้นต่ำความตกลงทริปส์ ซึ่งกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของประเทศมาเลเซีย ประเทศอินโดนีเซีย ประเทศสิงคโปร์ ประเทศอินเดีย และประเทศไทยได้นำมาบัญญัติไว้ตามกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ประเทศตน

เมื่อการศึกษาฉบับนี้พิจารณารายละเอียดคำนิยามสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่เพิ่มเติมจากองค์ประกอบสามประการข้างต้น ซึ่งรายละเอียดเพิ่มเติมนี้เกิดขึ้นจากแนวนโยบายแห่งรัฐ และความตกลงทริปส์ยอมรับว่า ประเทศสมาชิกบัญญัติได้ การศึกษาฉบับนี้พบว่า ความแตกต่างในรายละเอียดลักษณะสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของกลุ่มประเทศที่เลือกศึกษามี 2 ประการ คือ

1) สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์อาจเป็นเครื่องหมาย (sign) ไม่ใช่การบ่งชี้แหล่งกำเนิดของสินค้าตามข้อ 22.1 ความตกลงทริปส์ ซึ่งปรากฏในมาตรา 1 กฎระเบียบ The GR No.51 ประเทศอินโดนีเซีย

ประเด็นปัญหาข้อกฎหมายที่ต้องพิจารณาในเบื้องต้นคือ สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่เป็นเครื่องหมาย (sign) ตามมาตรา 1 กฎระเบียบ The GR No.51 ประเทศอินโดนีเซียสอดคล้องหรือขัดกับข้อ 22.1 ความตกลงทริปส์หรือไม่ การศึกษาฉบับนี้มีความเห็นว่า เครื่องหมายที่บ่งบอกถึงแหล่งภูมิศาสตร์ที่ผลิตสินค้าตามมาตรา 1 กฎระเบียบ The GR No.51 ประเทศอินโดนีเซียไม่ขัดต่อข้อ 22.1 ความตกลงทริปส์ เพราะข้อ 22.1 บัญญัติว่า “สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ คือการบ่งชี้แหล่งกำเนิดของสินค้า...” เครื่องหมายตามมาตรา 1 กฎระเบียบ The GR No.51 ประเทศอินโดนีเซียบ่งบอกถึงแหล่งภูมิศาสตร์ที่ผลิตสินค้าได้เช่นกัน เครื่องหมายตามมาตรานี้เป็นไปตามหลักมาตรฐานขั้นต่ำความตกลงทริปส์

แม้ว่าความเห็นในการศึกษาว่า เครื่องหมายตามมาตรา 1 กฎระเบียบ The GR No.51 ประเทศอินโดนีเซียไม่ขัดต่อข้อ 22.1 ความตกลงทริปส์ แต่การศึกษาฉบับนี้พบว่า นักกฎหมายชาวอินโดนีเซียไม่พอใจต่อคำนิยามตามมาตรานี้ และนักกฎหมายดังกล่าวเสนอว่า ตามมาตรา 1 กฎระเบียบ The GR No.51 สอดคล้องกับเครื่องหมายแหล่งกำเนิด (appellation of origin) ตามความตกลงกรุงลิสบอน ค.ศ.1958 (Lisbon Agreement 1958) มากกว่าข้อ 22.1 ความตกลงทริปส์ และนักกฎหมายชาวอินโดนีเซียยังเสนอว่า ลักษณะสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามมาตรา 1 กฎระเบียบ The GI No.51 สมควรได้รับการแก้ไข เพื่อให้ลักษณะสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์สอดคล้องกับความตกลงทริปส์และประเทศอื่นๆ ในประชาคมอาเซียน (Sasongko, 2013, p. 58)

2) การบัญญัติเพิ่มเติมรายละเอียดสินค้าตามข้อ 22.1 ความตกลงทริปส์ ดังเช่นมาตรา 1 (3) (e) GI Act ประเทศอินเดียหนึ่งในกลุ่มประเทศที่เลือกศึกษา มาตรานี้บัญญัติว่า สินค้าในระบบสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ถูกผลิตขึ้นในแหล่งภูมิศาสตร์ หรือผู้ผลิตอาจผลิตเพียงขั้นตอนหนึ่งในแหล่งภูมิศาสตร์ หรือผู้ผลิตสินค้าอาจผลิตสินค้าในแหล่งภูมิศาสตร์เพียงบางขั้นตอน หรือผู้ผลิตสินค้าอาจตระเตรียมในแหล่งภูมิศาสตร์ ซึ่งการศึกษาฉบับนี้มีความเห็นว่า ข้อความเหล่านี้ไม่ขัดต่อ

หลักมาตรฐานขั้นต่ำความตกลงทริปส์ รวมทั้งประเทศอินเดียสามารถบัญญัติมาตรา มาตรา 1 (3) (e) GI Act ดังกล่าวได้ โดยประเทศอินเดียมีอำนาจกระทำได้ตามหลักดินแดน

สำหรับประเด็นปัญหาว่า ลักษณะสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามมาตรา 3 พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ประเทศไทยสอดคล้องกับข้อ 22.1 ความตกลงทริปส์หรือไม่

การศึกษานี้มีความเห็นว่า ลักษณะสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามมาตรา 3 พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ประเทศไทยสอดคล้องกับข้อ 22.1 ความตกลงทริปส์ โดยผลการวิเคราะห์มีดังนี้

1) ลักษณะสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทยเป็นทั้งสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์โดยตรงและสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์โดยอ้อม โดยที่มาตรา 3 พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ใช้คำว่า “ชื่อ สัญลักษณ์ หรือสิ่งอื่นใดที่ใช้เรียกหรือใช้แทนแหล่งภูมิศาสตร์” คำดังกล่าวมีขอบเขตที่กว้างกว่าศัพท์คำว่า “สิ่งบ่งชี้แหล่งกำเนิดของสินค้า” (identify a good as originating) ตามข้อ 22.1 ความตกลงทริปส์ (กรมทรัพย์สินทางปัญญา, 2550, น. 10)

นอกจากนี้ สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามมาตรา 3 พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ไม่จำเป็นต้องเป็นชื่อแหล่งภูมิศาสตร์หรือเขตการปกครองตามกฎหมาย ชื่อแหล่งภูมิศาสตร์นี้อาจเป็นชื่อจังหวัด ตำบล อำเภอ หรือท้องถิ่น และสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามมาตรานี้อาจเป็นชื่อภูเขา แม่น้ำ ลำคลอง ชื่ออาณาจักรโบราณของประเทศไทย เช่น คำว่า “ล้านนา” ชื่ออาณาจักรโบราณของประเทศไทย คำนี้ถูกนำมาใช้กับสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ขึ้นทะเบียนเลขที่ สช 55100039 ข้าวก่ำล้านนา ตั้งแต่วันที่ 17 กันยายน พ.ศ. 2551 โดยแหล่งภูมิศาสตร์ที่ผลิตสินค้ามีพื้นที่ครอบคลุม 8 จังหวัดในเขตภาคเหนือตอนบน คือจังหวัดเชียงใหม่ เชียงราย ลำปาง ลำพูน แพร่ น่าน พะเยา แม่ฮ่องสอน เป็นต้น

2) ประเด็นปัญหาต่อมา ลักษณะของสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามมาตรา 3 พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 สามารถใช้ปกป้องสินค้าอาหารไทยได้หรือไม่

การศึกษานี้มีความเห็นว่า ลักษณะสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามมาตรา 3 พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ใช้ปกป้องสินค้าอาหารได้ แต่บทบัญญัติมาตรา 3 ดังกล่าวมีเนื้อหาบางส่วนที่ไม่สอดคล้องกับกรรมวิธีการผลิตสินค้าอาหารไทย เพราะปัจจุบันผู้ผลิตสินค้าอาหารไทยมักใช้วัตถุดิบจากแหล่งภูมิศาสตร์หลาย ๆ แห่ง เพื่อการผลิตสินค้าอาหารไทยในชุมชน ประกอบกับการที่มาตรา 3 พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ระบุเพียงความเชื่อมโยงระหว่างพื้นที่กับสินค้า เพื่อสินค้าในระบบสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์มีคุณภาพ ชื่อเสียงหรือคุณลักษณะเฉพาะตัวแตกต่างจากสินค้า ณ แหล่งภูมิศาสตร์อื่น ๆ ส่งผลต่อการตีความลักษณะสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามมาตรา 3 พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ได้ 2 แนวทาง

แนวทางแรก สินค้าตามมาตรา 3 พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ต้องใช้วัตถุดิบ การดำเนินการผลิต การเตรียมการผลิตทุกขั้นตอนในแหล่งภูมิศาสตร์ตามคำขอขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ หรือ

แนวทางที่สอง สินค้าตามมาตรา 3 พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 สินค้าดังกล่าวอาจใช้วัตถุดิบ หรือดำเนินการวิธีผลิต หรือเตรียมการผลิตขั้นตอนหนึ่งในแหล่งภูมิศาสตร์ตามคำขอขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์

ประกอบกับ เมื่อการศึกษาระดับนี้พิจารณากระบวนการผลิตสินค้าอาหารไทยของชุมชนท้องถิ่น ร่วมกับแนวทางปฏิบัติงานของนายทะเบียน กรมทรัพย์สินทางปัญญา กระทรวงพาณิชย์ การศึกษาระดับนี้พบว่า ทั้งผู้ผลิตสินค้าอาหารไทยและนายทะเบียน กรมทรัพย์สินทางปัญญา กระทรวงพาณิชย์ล้วนยอมรับว่า การผลิตสินค้าอาหารไทยในระบบสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์มีความเชื่อมโยงกับแหล่งภูมิศาสตร์ เพราะสินค้าอาหารไทยดังกล่าวใช้วัตถุดิบท้องถิ่นชนิดหนึ่งซึ่งวัตถุดิบนี้สร้างคุณภาพ ชื่อเสียง คุณลักษณะเฉพาะกับสินค้าในระบบสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ แต่วัตถุดิบอื่น ๆ ไม่จำเป็นต้องมาจากแหล่งภูมิศาสตร์ตามสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ขึ้นทะเบียนดังปรากฏข้อมูลดังกล่าว ดังนี้

1. ข้อมูลการผลิตสินค้าอาหารไทยตามการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ผลิตสินค้าอาหารไทยปรากฏผลว่า การผลิตสินค้าอาหารไทยล้วนพึ่งพาการใช้วัตถุดิบจากแหล่งภูมิศาสตร์อื่น ๆ ร่วมกับวัตถุดิบบางรายการในแหล่งภูมิศาสตร์ของผู้ผลิตสินค้า เพื่อให้ผู้ผลิตได้วัตถุดิบที่มีคุณภาพสดใหม่ หลังจากนั้นผู้ผลิตจึงใช้ภูมิปัญญา ทักษะ และเทคนิคการผลิตสินค้าขึ้นทั้งสิ้น เช่น สินค้าต้มยำกุ้งและแกงมัสมั่นของร้าน PanDhevi Riverside Resort & Spa. จังหวัดนครปฐม ผู้ผลิตซื้อวัตถุดิบจากตลาดสด ซึ่งตลาดสดนำเข้าวัตถุดิบประเภทพืชผักจากแหล่งเพาะปลูกทั้งในจังหวัดนครปฐมและจังหวัดใกล้เคียง และกุ้งที่ใช้ออกนำมาเข้ามาจากตลาดมหาชัย จังหวัดสมุทรสาคร รวมทั้งเครื่องปรุงบางรายการถูกผลิตขึ้นจากผู้ประกอบการรายอื่น ๆ ก่อนที่ร้าน PanDhevi Riverside Resort & Spa. จังหวัดนครปฐม นำมาใช้ผลิตสินค้าอาหารไทย เช่น เครื่องพริกแกง น้ำพริก เป็นต้น (สิริณัฐภรณ์ ลีงเวศพาณิชย์, 2558)

2. แนวทางปฏิบัติของนายทะเบียน กรมทรัพย์สินทางปัญญา กระทรวงพาณิชย์ ปัจจุบันนายทะเบียนมีแนวทางการใช้การตีความมาตรา 3 พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ว่าสินค้าอาหารในระบบสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ต้องใช้วัตถุดิบอย่างน้อยหนึ่งรายการจากแหล่งภูมิศาสตร์ตามคำขอขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ โดยวัตถุดิบดังกล่าวต้องมีความเชื่อมโยงด้านคุณภาพ ชื่อเสียง คุณลักษณะเฉพาะกับแหล่งภูมิศาสตร์ตามคำขอขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ส่วนวัตถุดิบอื่น ๆ ผู้ผลิตสินค้าอาหารในระบบสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์สามารถนำเข้าหรือใช้จากแหล่งภูมิศาสตร์นอกคำขอขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ เช่น สิ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ขึ้นทะเบียนเลขที่ 56100049 สินค้าขนมหม้อแกงเมืองเพชร สินค้าดังกล่าวมีความเชื่อมโยงระหว่างพื้นที่กับสินค้าตามมาตรา 3 พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 คือการใช้ภูมิปัญญาชาวเพชรบุรีกับการใช้น้ำตาลโตนดเมืองเพชร น้ำตาลโตนดเมืองเพชรเป็นส่วนผสมสำคัญ เพื่อที่สินค้าขนมหม้อแกงมีรสชาติหวานกลมกล่อมและมีเอกลักษณ์แตกต่างจากขนมหม้อแกงจังหวัดอื่น (กรมทรัพย์สินทางปัญญา, 2558ข) แต่วัตถุดิบอื่น ๆ ที่ไม่ใช่ใช้น้ำตาลโตนดเมืองเพชร จากข้อมูลการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ผลิตสินค้าขนมหม้อแกงเมืองเพชร พบว่าผู้ผลิตได้ใช้วัตถุดิบอื่น ๆ ที่ไม่ใช่ใช้น้ำตาลโตนดเมืองเพชรจากแหล่งภูมิศาสตร์อื่น ๆ เช่น ไข่เป็ดจากจังหวัด

ประจวบคีรีขันธ์ เนื่องจากอำเภอบ้านหมอ จังหวัดสระบุรี เป็นต้น เพื่อการผลิตสินค้าขนมหม้อแกงเมืองเพชร แต่การผลิตสินค้ากระทำในเขตจังหวัดเพชรบุรี (เพ็ชรสมาน กลิ่นนาค, 2558)

ประกอบกับการศึกษาฉบับนี้พบว่า ตามมาตรา 1 (3) (e) GI Act ประเทศอินเดียบัญญัติลักษณะสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ว่า สินค้าในระบบสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์อาจถูกผลิตเพียงขั้นตอนหนึ่งในพื้นที่ตามคำขอขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ หรือสินค้าอาจถูกเตรียมในพื้นที่ตามคำขอขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ได้ ลักษณะสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ดังกล่าวสอดคล้องกับกระบวนการผลิตสินค้าของประเทศอินเดีย ส่งผลให้ประเทศอินเดียได้ขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์จำนวน 235 รายการ สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ดังกล่าวเป็นสินค้าอาหาร 6 รายการ และประเทศอินเดียกำลังขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ทางภูมิศาสตร์เพิ่มขึ้น (Nanda, 2013, p. 3)

การศึกษานี้จึงมีความเห็นว่า คำนิยามลักษณะสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามมาตรา 3 พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ควรเพิ่มเติมว่า สินค้าในระบบสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ต้องใช้วัตถุดิบรายการหนึ่งจากแหล่งภูมิศาสตร์ตามคำขอขึ้นทะเบียน หรือสินค้าในระบบสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์อาจถูกผลิตเพียงขั้นตอนหนึ่งในพื้นที่ตามคำขอขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ หรือสินค้าอาจถูกเตรียมในพื้นที่ตามคำขอขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ เพราะการเพิ่มเติมดังกล่าวสอดคล้องกับข้อ 22.1 ความตกลงทริปส์ และการปฏิบัติของนายทะเบียน กรมทรัพย์สินทางปัญญา กระทรวงพาณิชย์ รวมทั้งการผลิตสินค้าอาหารไทย และการเพิ่มคำนิยามตามมาตรา 3 นี้ เป็นไปด้วยเหตุผล ดังนี้

1) การเพิ่มเติมข้อความตามมาตรา 3 พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ข้างต้นเป็นไปหลักดินแดน (Territoriality Principle) ซึ่งประเทศไทยและประเทศสมาชิกความตกลงทริปส์สามารถปฏิบัติได้ ดังเช่นตามมาตรา 1 (3) (e) GI Act ประเทศอินเดียบัญญัติ

2) การเพิ่มเติมข้อความตามมาตรา 3 พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ข้างต้นสอดคล้องกับการปฏิบัติงานของนายทะเบียน กรมทรัพย์สินทางปัญญา กระทรวงพาณิชย์ เพื่อการขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์

3) การเพิ่มเติมข้อความตามมาตรา 3 พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ข้างต้นสอดคล้องกับการผลิตสินค้าอาหารไทย ซึ่งผู้ผลิตชาวไทยต้องอาศัยพึ่งพาวัตถุดิบจากหลายพื้นที่

4) การเพิ่มเติมข้อความตามมาตรา 3 พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ว่าสินค้าในระบบสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ต้องใช้วัตถุดิบรายการหนึ่งจากแหล่งภูมิศาสตร์ตามคำขอขึ้นทะเบียน กรณีเช่นนี้ยังคงเป็นตามองค์ประกอบความเชื่อมโยงระหว่างสินค้ากับแหล่งภูมิศาสตร์ที่ผลิตสินค้า เพราะสินค้าในระบบสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ได้ใช้วัตถุดิบจากแหล่งภูมิศาสตร์ตามคำขอขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ และวัตถุดิบนี้สร้างคุณภาพ ชื่อเสียง คุณลักษณะเฉพาะเชื่อมโยงกับแหล่งภูมิศาสตร์ตามคำขอขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ส่งผลให้การเพิ่มเติมข้อความดังกล่าวจึงไม่ขัดต่อหลักมาตรฐานขั้นต่ำตามข้อ 22.1 ความตกลงทริปส์

5) การเพิ่มเติมข้อความตามมาตรา 3 พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 เป็นระดับความคุ้มครองที่สูงกว่าข้อ 22.1 ความตกลงทริปส์ ดังเช่นที่ตาม

มาตรา 3 พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ให้ความคุ้มครองทั้งสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์โดยตรง (Direct Geographical Indication) และสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์โดยอ้อม (Indirect Geographical Indication) การบัญญัติเช่นนี้เป็นระดับความคุ้มครองสูงกว่าความตกลงทริปส์ และประเทศสมาชิกความตกลงทริปส์ทุกประเทศรวมถึงประเทศไทยสามารถปฏิบัติได้

เมื่อการศึกษานี้ นำผลการวิเคราะห์ข้างต้นมาใช้กับสินค้าอาหารไทยตัวอย่างในการศึกษาสี่ประเภท ไม่ว่าจะต้มยำกุ้ง แกงมัสมั่น ขนมหม้อแกงเมืองเพชร และขนมสาเล่เมืองสุพรรณ ข้อเท็จจริงเบื้องต้นการผลิตสินค้าอาหารไทยตัวอย่างในการศึกษาทั้งสี่ประเภท และผลการวิเคราะห์รายละเอียดสินค้าตัวอย่างในการศึกษาปรากฏดังนี้

ข้อเท็จจริงเบื้องต้นการผลิตสินค้าอาหารไทยตัวอย่างในการศึกษาทั้งสี่ประเภท ไม่ว่าจะต้มยำกุ้ง แกงมัสมั่น ขนมหม้อแกงเมืองเพชร และขนมสาเล่เมืองสุพรรณ การศึกษานี้ได้วิเคราะห์จากผลการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ผลิตสินค้าอาหารไทยในเขตจังหวัดนครปฐม จังหวัดสมุทรสาคร จังหวัดเพชรบุรี จังหวัดสุพรรณบุรี การศึกษานี้มีความเห็นว่า

1. ตามปกติผู้ผลิตสินค้าอาหารไทยตัวอย่างในการศึกษาเลือกใช้วัตถุดิบที่มีคุณภาพ โดยผู้ผลิตดังกล่าวไม่สนใจว่า วัตถุดิบผลิตสินค้าอาหารไทยนั้นมาจากแหล่งภูมิศาสตร์ใด วัตถุดิบทั้งหมดจากแหล่งภูมิศาสตร์ทั่วประเทศถูกนำมารวม เพื่อผู้ผลิตสินค้าดังกล่าวผลิตสินค้าในแหล่งภูมิศาสตร์ตน สภาพข้อเท็จจริงนี้ปรากฏกับสินค้าอาหารไทยตัวอย่างในการศึกษาทั้งสี่ประเภท ไม่ว่าจะต้มยำกุ้ง แกงมัสมั่น ขนมหม้อแกงเมืองเพชร ขนมสาเล่เมืองสุพรรณ

2. การผลิตสินค้าอาหารไทยตัวอย่างในการศึกษาทุกประเภทเกิดในแหล่งภูมิศาสตร์ ซึ่งผู้ผลิตสินค้าอาหารไทยดังกล่าวตั้งอยู่ โดยการผลิตทุกชั้นมีกระบวนการผลิตตรวจสอบคุณภาพสินค้า ความสะอาดตามมาตรฐานเครื่องหมาย ออย. ของสำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา กระทรวงสาธารณสุข

3. การใช้วัตถุดิบที่มีคุณภาพ ชื่อเสียง คุณลักษณะเฉพาะในแหล่งภูมิศาสตร์ของผู้ผลิต ดังเช่นการใช้น้ำตาลโตนดเมืองเพชรของผู้ผลิตสินค้าอาหารไทยประเภทขนมหม้อแกงเมืองเพชร กรณีดังกล่าวเป็นผลผลิตจากภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งภูมิปัญญาท้องถิ่นนี้มีขึ้น ก่อนการประกาศใช้พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546

4. การที่สินค้าอาหารไทยประเภทประเภทขนมหม้อแกงเมืองเพชรเท่านั้นที่ขึ้นทะเบียนในระบบสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ กรณีนี้เป็นผลประโยชน์เฉพาะสินค้าอาหารไทยที่มีคุณภาพ ชื่อเสียง คุณลักษณะเฉพาะเชื่อมโยงกับแหล่งภูมิศาสตร์ที่ผลิตสินค้าอยู่แล้ว ก่อนที่พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 มีผลบังคับใช้

จากความเห็นข้างต้น การศึกษานี้จึงนำมาวิเคราะห์ต่อไปว่า ความเห็นของการศึกษาว่า คำนียามลักษณะสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามมาตรา 3 พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ควรเพิ่มเติมว่า สินค้าในระบบสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ต้องใช้วัตถุดิบรายการหนึ่งจากแหล่งภูมิศาสตร์ตามคำขอขึ้นทะเบียน หรือสินค้าในระบบสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์อาจถูกผลิตเพียงขั้นตอนหนึ่งในพื้นที่ตามคำขอขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ หรือสินค้าอาจถูกเตรียมในพื้นที่ตามคำขอขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์นั้น ความเห็นนี้สอดคล้องกับการผลิตสินค้าตัวอย่างในการศึกษาทั้งสี่ประเภทหรือไม่

การศึกษาฉบับนี้มีความเห็นว่า ความเห็นข้างต้นสอดคล้องกับการผลิตสินค้า ตัวอย่างในการศึกษาทั้งสี่ประเภท เพราะผู้ผลิตสินค้าอาหารไทยตัวอย่างในการศึกษาไม่ได้ใช้วัตถุดิบ ทั้งหมดจากแหล่งภูมิศาสตร์ของตน การเลือกใช้วัตถุดิบของผู้ผลิตอยู่ที่คุณภาพของวัตถุดิบเป็นสำคัญ และการผลิตสินค้าอาหารไทยตัวอย่างในการศึกษาทุกประเภท ไม่ว่าจะเป็นต้มยำกุ้ง แกงมัสมั่น ขนมหม้อแกงเมืองเพชร ขนมสาลีเมืองสุพรรณ ผู้ผลิตกระทำในแหล่งภูมิศาสตร์หรือที่ตั้งสถานประกอบการของตน

เมื่อปรากฏในการศึกษาถึงลักษณะสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามมาตรา 3 พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ไม่บัญญัติว่า สินค้าในระบบสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ต้องใช้วัตถุดิบรายการหนึ่งจากแหล่งภูมิศาสตร์ตามคำขอขึ้นทะเบียน หรือสินค้าในระบบสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์อาจถูกผลิตเพียงขั้นตอนหนึ่งในพื้นที่ตามคำขอขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ หรือสินค้าอาจถูกเตรียมในพื้นที่ตามคำขอขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ การนำเสนอเพิ่มข้อความดังกล่าวลงในลักษณะสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามมาตรา 3 พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 จึงสอดคล้องกับการผลิตสินค้าอาหารไทย และวิธีการดังกล่าวไม่ขัดต่อความตกลงทริปส์ เพราะการบัญญัติข้อความเช่นนี้เป็นไปตามแนวนโยบายแห่งรัฐ ซึ่งอาร์มภทความตกลงทริปส์ยอมรับและอนุญาตแก่ประเทศสมาชิก

ดังนั้นหากลักษณะสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามมาตรา 3 พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทย พ.ศ. 2546 เพิ่มเติมรายละเอียดให้สอดคล้องกับวิธีปฏิบัติของกรมทรัพย์สินทางปัญญา กระทรวงพาณิชย์และกรมวิธีการผลิตสินค้าอาหารไทย รวมทั้งใช้แนวทางบทบัญญัติมาตรา 1 (3) (e) GI Act ประเทศอินเดียแล้ว กฎหมายฉบับนี้สามารถใช้เป็นเครื่องมือเพื่อปกป้องผลประโยชน์ทางการค้าสินค้าผลิตจากภูมิปัญญาท้องถิ่นและสินค้าอาหารไทยได้อย่างสอดคล้องกับสภาพการผลิตสินค้าอาหารไทยและไม่ขัดต่อพันธกรณีความตกลงทริปส์

4.1.3 สินค้าตามกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์

จากข้อมูลบทที่ 2 มาตรการปกป้องสินค้าอาหารไทยด้วยกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญานั้น สินค้าอาหารไทยได้รับการปกป้องจากกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาสองฉบับ คือ พระราชบัญญัติสิทธิบัตรไทย พ.ศ. 2522 และพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 โดยการวิเคราะห์เบื้องต้นได้ผลว่า พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 เป็นกฎหมายฉบับเดียวที่มอบสิทธิชุมชน เพื่อการผูกขาดสิทธิใช้ชื่อสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์กับสินค้าของชุมชน

ประเด็นที่ต้องพิจารณา คือคำนิยามศัพท์สินค้าตามมาตรา 3 พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 สามารถใช้ปกป้องสินค้าอาหารไทยได้หรือไม่ ไม่ว่าสินค้าอาหารดังกล่าวจะเป็นสินค้าอาหารประเภทแกงไทยภาคกลาง โดยสินค้านี้มีสินค้าต้มยำกุ้ง แกงมัสมั่น ตัวอย่างในการศึกษา และสินค้าอาหารประเภทขนมไทยภาคกลางอันมีขนมหม้อแกงเมืองเพชร ขนมสาลีเมืองสุพรรณเป็นตัวอย่างในการศึกษา

การวิเคราะห์ประเด็นปัญหาข้างต้น งานวิจัยฉบับนี้ได้ศึกษาคำนิยามสินค้าตามมาตรา 3 พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 กับประเทศที่เลือกศึกษา

สี่ประเทศ คือประเทศมาเลเซีย ประเทศอินโดนีเซีย ประเทศสิงคโปร์ และประเทศอินเดีย ผลการศึกษาสินค้าตามกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ปรากฏตามตารางที่ 4.3 ด้านล่าง

ตารางที่ 4.3 สินค้าตามกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เปรียบเทียบ

กฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของประเทศ	ลักษณะสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์
มาเลเซีย	สินค้าที่สามารถขึ้นทะเบียนและได้รับการปกป้องในรูปสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์หมายถึงสินค้ากลุ่มไวน์สุรา สินค้าที่เกิดจากผลิตในรูปอุตสาหกรรม สินค้าในรูปหัตถกรรม และผลิตผลทางเกษตร และตามข้อ 5 กฎข้อบังคับ Geographical Indications Regulations 2001 แยกสินค้าออกเป็น 4 จำพวก ได้แก่จำพวกแรกไวน์และสุรา จำพวกที่สองสินค้าจากภาคอุตสาหกรรม เช่น หัตถกรรม อาหาร เป็นต้น จำพวกที่สามผลิตภัณฑ์ทางธรรมชาติ เช่น น้ำแร่ ผลผลิตทางการเกษตร เป็นต้น และจำพวกที่สี่สินค้าอื่นๆ ซึ่งไม่ใช่สินค้าตามจำพวกที่ 1 ถึงจำพวกที่ 3
อินโดนีเซีย	สินค้านี้อยู่ทั้งสิ้น 5 ประเภท คือประเภทแรกผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร ประเภทที่สองอาหาร ประเภทที่สามหัตถกรรม และประเภทสุดท้ายสินค้าอื่น ๆ
สิงคโปร์	สินค้า หมายถึงผลิตภัณฑ์ตามธรรมชาติหรือผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร หรือผลิตภัณฑ์หัตถกรรมหรืออุตสาหกรรม และตามตารางท้ายมาตรา 90 กฎหมาย the GI Bill แยกสินค้าออกเป็น 10 ประเภท เช่น ประเภทที่ 1 ไวน์สุรา หรือประเภทที่ 4 อาหารทะเล เป็นต้น
อินเดีย	สินค้า หมายถึงผลผลิตทางการเกษตร สินค้าที่เป็นผลผลิตตามธรรมชาติ หรือสินค้าผลิตขึ้นทางอุตสาหกรรม หรือสินค้าหัตถกรรม หรือสินค้าทางอุตสาหกรรม รวมถึงอาหาร
ไทย	สินค้า หมายความว่าสิ่งของที่สามารถซื้อขาย แลกเปลี่ยน หรือโอนกันได้ ไม่ว่าจะเกิดโดยธรรมชาติหรือเป็นผลผลิตทางการเกษตร รวมตลอดถึงผลิตภัณฑ์ทางหัตถกรรมและอุตสาหกรรม

หมายเหตุ ข้อ 5 กฎข้อบังคับ Geographical Indications Regulations 2001 ประเทศมาเลเซีย มาตรา 2 (2) กฎระเบียบ The GR No.51 ประเทศอินโดนีเซีย มาตรา 2 กฎหมาย the GI Bill ประเทศสิงคโปร์ มาตรา 1 (3) (f) กฎหมาย GI Act ประเทศอินเดีย และมาตรา 3 พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ประเทศไทย

ทั้งนี้ การศึกษาฉบับนี้พบว่า แม้ว่าความตกลงทริพส์ไม่บัญญัตินิยามศัพท์สินค้าไว้ แต่กลุ่มประเทศที่เลือกศึกษาทั้งสี่ประเทศและประเทศไทยล้วนบัญญัตินิยามศัพท์สินค้าไว้ในกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ซึ่งการบัญญัตินิยามศัพท์เช่นนี้ การศึกษาฉบับนี้มีความเห็นว่ากลุ่มประเทศที่

เลือกศึกษาทั้งสี่ประเทศและประเทศไทยสามารถบัญญัติได้ โดยการบัญญัติดังกล่าวไม่ขัดต่อหลักมาตรฐานขั้นต่ำความตกลงทริปส์ โดยการศึกษาฉบับนี้มีเหตุผล 2 ประการ

1) การบัญญัติศัพท์สินค้าไว้ในกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เป็นอำนาจตามหลักดินแดน (Territoriality Principle) ซึ่งความตกลงทริปส์ให้อิสระแก่ประเทศสมาชิก เพื่อการบัญญัติกฎหมายภายในประเทศตน เมื่อความตกลงทริปส์ไม่กำหนดศัพท์สินค้าไว้ ประเทศไทยและประเทศสมาชิกความตกลงทริปส์จึงใช้อำนาจตามหลักดินแดน เพื่อการบัญญัตินิยามศัพท์สินค้าในกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ได้

2) การบัญญัติศัพท์สินค้าไว้ในกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของกลุ่มประเทศที่เลือกศึกษาและประเทศไทยเป็นไปตามแนวนโยบายแห่งรัฐ ซึ่งความตกลงทริปส์ยอมรับว่า ประเทศสมาชิกกระทำได้ ดังปรากฏอยู่ในอารัมภบทความตกลงทริปส์ว่า ความตกลงทริปส์ยอมรับความสำคัญของนโยบายแห่งรัฐ เพื่อการปกป้องทรัพย์สินทางปัญญา รวมถึงการพัฒนาและวัตถุประสงค์ด้านเทคโนโลยี และเมื่อกลุ่มประเทศที่เลือกศึกษาและประเทศไทยมีแนวนโยบายแห่งรัฐที่แตกต่างกัน ลักษณะสินค้าตามกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของกลุ่มประเทศที่เลือกศึกษาทั้งสี่ประเทศและประเทศไทยก็มีความแตกต่างกันได้ด้วย

ประเด็นต่อมา เมื่อปรากฏตามตารางที่ 4.3 ว่า กลุ่มประเทศที่เลือกศึกษาและประเทศไทยจึงบัญญัติศัพท์สินค้าไว้ในกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ แต่ลักษณะสินค้ามีความแตกต่างกัน ความแตกต่างคำนิยามศัพท์สินค้านี้ดังกล่าวขัดต่อความตกลงทริปส์หรือไม่ การศึกษาฉบับนี้มีความเห็นว่า กรณีนี้ไม่ขัดต่อความตกลงทริปส์ และการบัญญัตินิยามศัพท์ที่แตกต่างกันเป็นไปตามแนวนโยบายแห่งรัฐ ซึ่งอารัมภบทความตกลงทริปส์ยอมรับ ส่งผลให้กลุ่มประเทศที่เลือกศึกษาและประเทศไทยสามารถบัญญัตินิยามศัพท์สินค้าแตกต่างกันได้

การศึกษานี้วิเคราะห์ความแตกต่างนิยามศัพท์สินค้ากลุ่มประเทศที่เลือกศึกษาและประเทศไทยแล้ว พบว่าความแตกต่างนิยามศัพท์สินค้านี้ดังกล่าวแยกเป็น 2 กลุ่ม

กลุ่มแรก ประเทศมาเลเซีย และประเทศสิงคโปร์ได้บัญญัตินิยามศัพท์ลักษณะสินค้าไว้ในกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ และกลุ่มประเทศที่เลือกศึกษาทั้งสี่ประเทศจำแนกประเภทสินค้าไว้ในกฎกระทรวงทำกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ หรือตารางแนบท้ายบทบัญญัติในกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ เช่น ประเทศสิงคโปร์ มาตรา 2 กฎหมาย the GI Bill บัญญัตินิยามศัพท์สินค้าไว้ และตามตารางท้ายมาตรา 90 กฎหมาย the GI Bill แยกสินค้าออกเป็น 10 ประเภท เช่น ประเภทที่ 1 ไวน์สุรา หรือประเภทที่ 4 อาหารทะเล เป็นต้น

กลุ่มที่สอง ประเทศอินโดนีเซีย ประเทศอินเดีย และประเทศไทยบัญญัตินิยามศัพท์สินค้าและจำแนกประเภทสินค้าไว้ในกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์

เมื่อการศึกษานี้พิจารณาประเด็นว่า สินค้าอาหารไทยตัวอย่างในการศึกษาทั้งสี่ประเภทเป็นสินค้าตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 หรือไม่ การศึกษานี้พบว่า ปัจจุบันสินค้าอาหารไทยเป็นสินค้าตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ในฐานะที่สินค้าอาหารไทยเป็นสินค้าตามมาตรา 3 พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 แต่สินค้าอาหารไทยตัวอย่างในการศึกษาประเภทขนมหม้อแกงเมืองเพชรเป็นสินค้านิติกรรมที่ได้ขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ เพราะสินค้าอาหารไทย

ดังกล่าวมีคุณสมบัติตามมาตรา 3 พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 โดยเฉพาะอย่างยิ่งคุณสมบัติความเชื่อมโยงระหว่างแหล่งภูมิศาสตร์ที่ผลิตสินค้าอาหารไทยประเภทขนมหม้อแกงเมืองเพชรกับคุณภาพ ชื่อเสียง คุณลักษณะเฉพาะของสินค้าอาหารไทยดังกล่าว

ส่วนสินค้าอาหารไทยตัวอย่างในการศึกษาประเภทอื่น ๆ ไม่เป็นสินค้าในระบบขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ซึ่งการศึกษาดังนี้มีผลการวิเคราะห์ ดังนี้

กรณีแรก สินค้าอาหารไทยประเภทต้มยำกุ้งและแกงมัสมั่นไม่เป็นสินค้าตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 เพราะสินค้าอาหารไทยทั้งสองประเภทไม่มีคุณภาพ ชื่อเสียง คุณลักษณะเฉพาะที่เชื่อมโยงกับแหล่งภูมิศาสตร์แห่งใดแห่งหนึ่งในประเทศไทย ดังปรากฏตามข้อมูลการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ประกอบการค้าสินค้าอาหารไทยทั้งสองประเภทว่า ปัจจุบันสินค้าอาหารไทยทั้งสองประเภทได้รับความนิยมจากผู้บริโภค เหตุจากระสชาติและสีส้มของสินค้าอาหารไทยตัวอย่างในการศึกษาทั้งสองประเภท แต่สินค้าทั้งสองไม่มีคุณภาพ ชื่อเสียง คุณลักษณะเฉพาะจากวัตถุดิบที่ใช้ในแหล่งภูมิศาสตร์แห่งใดแห่งหนึ่งในประเทศไทย ทำให้สินค้าอาหารไทยประเภทต้มยำกุ้งและแกงมัสมั่นไม่มีคุณสมบัติความเชื่อมโยงระหว่างแหล่งภูมิศาสตร์ที่ผลิตสินค้าอาหารไทยดังกล่าวกับคุณภาพ ชื่อเสียง คุณลักษณะเฉพาะของสินค้าอาหารไทยประเภทต้มยำกุ้งและแกงมัสมั่น

กรณีที่สอง สินค้าอาหารไทยประเภทขนมสาเล่เมืองสุพรรณ การศึกษาดังนี้พบว่า ผู้บริโภคยอมรับถึงคุณภาพ ชื่อเสียงของสินค้าอาหารไทยประเภทขนมสาเล่เมืองสุพรรณ ในฐานะที่สินค้าอาหารไทยดังกล่าวมีรสชาติ และผู้ผลิตนำวัตถุดิบที่มีคุณภาพ สด และใหม่ เพื่อการผลิตสินค้าอาหารไทยประเภทขนมสาเล่เมืองสุพรรณ แต่วัตถุดิบทั้งหมดที่ใช้ผลิตสินค้าอาหารไทยดังกล่าวไม่ผลิตขึ้นในเขตจังหวัดสุพรรณบุรี ไม่ว่าจะแป้งสาเล่ หรือน้ำตาล หรือวัตถุดิบอื่น ๆ นำเข้ามาจากนอกพื้นที่จังหวัดสุพรรณบุรีทั้งสิ้น

การศึกษาดังนี้จึงมีความเห็นว่า สินค้าอาหารไทยประเภทขนมสาเล่เมืองสุพรรณไม่เป็นสินค้าตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 เพราะแม้ว่าสินค้าอาหารไทยประเภทขนมสาเล่เมืองสุพรรณมีคุณภาพ ชื่อเสียง และคุณลักษณะเฉพาะแต่คุณภาพ ชื่อเสียง และคุณลักษณะเฉพาะของสินค้าอาหารไทยดังกล่าวไม่มีความเชื่อมโยงกับจังหวัดสุพรรณบุรี แหล่งภูมิศาสตร์ที่ผลิตสินค้าอาหารไทยดังกล่าว สินค้าอาหารไทยประเภทขนมสาเล่เมืองสุพรรณขาดคุณสมบัติความเชื่อมโยงระหว่างคุณภาพ ชื่อเสียง คุณลักษณะเฉพาะของสินค้ากับแหล่งภูมิศาสตร์จังหวัดสุพรรณบุรีตามมาตรา 3 พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 และสินค้าอาหารไทยประเภทขนมสาเล่เมืองสุพรรณไม่เป็นสินค้าในระบบสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์

ประเด็นข้อกฎหมายต่อมา เมื่อสินค้าอาหารไทยประเภทขนมหม้อแกงเมืองเพชรเป็นสินค้าตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 คำนิยามคำว่า “สินค้า” ตามมาตรา 3 พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 สอดคล้องกับการปกป้องสินค้าอาหารไทยหรือไม่

การศึกษาดังนี้มีความเห็นว่า คำนิยามสินค้าตามมาตรา 3 พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ไม่สอดคล้องกับสินค้าอาหารไทยรวมถึงสินค้าอาหารไทยตัวอย่างในการศึกษาทั้งสี่ประเภท เพราะแม้ว่าสินค้าอาหารไทยเป็นสิ่งของที่สามารซื้อขาย

แลกเปลี่ยน หรือโอนกันได้ตามมาตรฐานดังกล่าว แต่สินค้าอาหารไทยไม่อาจจัดเป็นผลิตภัณฑ์ตามธรรมชาติ ผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร และผลิตภัณฑ์ทางหัตถกรรมและอุตสาหกรรม เหตุจากสินค้าอาหารไทยในการศึกษานี้เป็นการแปรรูปผลิตภัณฑ์ตามธรรมชาติ ผลิตภัณฑ์ทางการเกษตรเข้ากับภูมิปัญญาท้องถิ่นของชาวไทย รวมทั้งสินค้าอาหารไทยในการศึกษาไม่ใช่ผลิตภัณฑ์ทางหัตถกรรมและอุตสาหกรรม

ขณะที่การศึกษานี้พบว่า นายทะเบียน กรมทรัพย์สินทางปัญญาจัดทำข้อมูลสถิติแยกประเภทสินค้าที่ยื่นขอคำขอขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามภาคผนวก ข. โดยนายทะเบียนได้จำแนกประเภทสินค้าในระบบสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไว้ถึง 7 ประเภท คือ ข้าว ฝ่าไหม ไวน์สุรา ผักผลไม้ หัตถกรรมและอุตสาหกรรม อาหารและเครื่องดื่ม และสินค้าอื่น ๆ (กรมทรัพย์สินทางปัญญา, 2558ค) ข้อมูลการจำแนกประเภทสินค้าดังกล่าวย่อมยืนยันความเห็นในการวิจัยว่า สินค้าอาหารไทยในการศึกษานี้ไม่เป็นผลิตภัณฑ์ตามธรรมชาติ ผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร และผลิตภัณฑ์ทางหัตถกรรมและอุตสาหกรรม ไม่เช่นนั้นนายทะเบียนย่อมรวมสินค้าอาหารไทยในการศึกษานี้เข้าไว้ในหมวดข้าว ฝ่าไหม ผักผลไม้ หัตถกรรมและอุตสาหกรรม

ด้วยเหตุนี้ในขั้นต้นความเห็นในการศึกษานี้ว่า คำนิยามสินค้าตามมาตรา 3 พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ไม่สอดคล้องกับสินค้าอาหารไทยรวมถึงสินค้าอาหารไทยตัวอย่างในการศึกษาทั้งสี่ประเภท ความเห็นนี้สอดคล้องกับแนวทางการปฏิบัติงานของนายทะเบียน กรมทรัพย์สินทางปัญญา ซึ่งนายทะเบียนได้จำแนกสินค้าอาหารและเครื่องดื่มแยกจากสินค้าประเภทอื่นตามภาคผนวก ข. (จุฑาทิพย์ วุฒิการมย์, 2558)

นอกจากนี้ เมื่อการศึกษานี้ได้พิจารณาเปรียบเทียบคำนิยามสินค้าตามกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของกลุ่มประเทศที่เลือกศึกษา พบว่า กฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของกลุ่มประเทศที่เลือกศึกษาตามตารางที่ 4.3 ทุกประเทศบัญญัติว่า สินค้าอาหารเป็นสินค้าประเภทหนึ่งในคำนิยามศัพท์สินค้าตามกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ โดยการบัญญัติประเภทสินค้าอาหารดังกล่าวมีทั้งปรากฏในตัวบทบัญญัติกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ และการบัญญัติในกฎกระทรวงทำกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ หรือตารางแนบท้ายบทบัญญัติในกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ เช่น ประเทศสิงคโปร์ มาตรา 2 กฎหมาย the GI Bill บัญญัตินิยามศัพท์สินค้าไว้และตามตารางท้ายมาตรา 90 กฎหมาย the GI Bill แยกสินค้าออกเป็น 10 ประเภท เช่น ประเภทที่ 1 ไวน์สุรา หรือประเภทที่ 4 อาหารทะเล เป็นต้น

จากข้อมูลเหล่านี้ทั้งหมด การศึกษานี้จึงมีความเห็นว่า คำนิยามศัพท์สินค้าตามมาตรา 3 พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 มีเนื้อหาไม่ครอบคลุมถึงสินค้าอาหารไทย และสมควรจำแนกประเภทสินค้าตามกฎหมายฉบับนี้

นอกจากนี้ การศึกษานี้ได้วิเคราะห์ประเด็นว่า ถ้านายทะเบียน กรมทรัพย์สินทางปัญญาใช้ดุลพินิจจำแนกประเภทสินค้าตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 การใช้ดุลพินิจดังกล่าวได้รับอำนาจตามกฎหมายฉบับนี้หรือไม่

การศึกษานี้มีความเห็นว่า การใช้ดุลพินิจของนายทะเบียนต้องเป็นไปพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 กำหนดเท่านั้น แต่การศึกษานี้ไม่พบว่าพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 มอบอำนาจแก่นายทะเบียน

โดยตรง เพื่อการจำแนกประเภทสินค้าตามกฎหมายฉบับนี้ แม้มตรา 15 กฎหมายฉบับนี้ให้อำนาจแก่นายทะเบียนกำหนดเงื่อนไขเพื่อการขึ้นทะเบียนทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไว้ แต่มาตรา 15 ดังกล่าวไม่บัญญัติว่า นายทะเบียนมีอำนาจจำแนกสินค้าตามมาตรา 3 พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 นายทะเบียน กรมทรัพย์สินทางปัญญาไม่มีอำนาจตามกฎหมายเพื่อการจำแนกประเภทสินค้าตามมาตรา 3 พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546

สำหรับการที่นายทะเบียนจำแนกประเภทสินค้าตามตารางข้อมูลสถิติแยกประเภทสินค้าที่ยื่นขอคำขอขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามภาคผนวก ข. ของกรมทรัพย์สินทางปัญญานั้น วิธีการดังกล่าวเป็นเพียงการรวบรวมข้อมูลเพื่อประโยชน์ทางราชการเท่านั้น การจำแนกประเภทสินค้าตามตารางข้อมูลสถิติแยกประเภทสินค้าที่ยื่นขอคำขอขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไม่ใช่การจำแนกสินค้าของนายทะเบียน กรมทรัพย์สินทางปัญญา ซึ่งวิธีการนี้นายทะเบียนกระทำได้โดยไม่มีผลขัดตามกฎหมาย

ส่วนวิธีการที่ดีที่สุดเพื่อการรองรับสินค้าอาหารไทยรวมถึงสินค้าอาหารไทย ตัวอย่างในการศึกษาเป็นสินค้าตามมาตรา 3 พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 การศึกษานี้มีความเห็นว่า วิธีการดังกล่าวคือการแก้ไขคำนิยามสินค้าตามมาตราดังกล่าว ภายใต้กรอบแนวคิดคือการแก้ไขคำนิยามนี้ต้องรองรับสินค้าอื่น ๆ ในอนาคต โดยการศึกษาเสนอเพิ่มข้อความว่า “อาหารหรือผลิตภัณฑ์อื่นๆ ตามที่กฎหมายกำหนด” ต่อท้ายคำนิยามศัพท์สินค้าตามมาตรา 3 พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ผลคือสินค้าอาหารไทยเป็นสินค้าในคำนิยามดังกล่าว และการบัญญัติคำว่า “ผลิตภัณฑ์อื่น ๆ ตามที่กฎหมายกำหนด” เพื่อการมอบอำนาจแก่หน่วยราชการในการประกาศกฎกระทรวงรองรับสินค้าในอนาคต และการศึกษานี้ไม่เห็นด้วยกับการใช้ดุลพินิจจำแนกประเภทสินค้าโดยนายทะเบียน ซึ่งการศึกษานี้มีเหตุผลสามประการ

ประการแรก การใช้ดุลพินิจของนายทะเบียน กรมทรัพย์สินทางปัญญา กระทรวงพาณิชย์ เพื่อการจำแนกประเภทสินค้าขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ขัดต่อหลักไม่มีกฎหมายให้อำนาจ นายทะเบียนเป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐกระทำการในนามรัฐ การกระทำจึงต้องเป็นไปตามกฎหมายบัญญัติ ถ้าไม่มีกฎหมายให้อำนาจจำแนกประเภทสินค้า การกระทำเช่นนี้ไม่ชอบด้วยกฎหมาย

ประการที่สอง การใช้ดุลพินิจของนายทะเบียนปราศจากความแน่นอน และการปฏิบัติดังกล่าวอาจเปลี่ยนแปลงได้ในอนาคต หากข้อเท็จจริงในอนาคตเปลี่ยนแปลงไปนายทะเบียนย่อมตีความจำแนกประเภทสินค้าเพิ่มขึ้น

ประการที่สาม การขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของกรมทรัพย์สินทางปัญญา กระทรวงพาณิชย์เป็นการปฏิบัติงานของหน่วยราชการ งานขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เป็นงานบริการสาธารณะ การปฏิบัติหน้าที่ของนายทะเบียนต้องเป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติเพื่อการปฏิบัติหน้าที่ของนายทะเบียนเป็นไปโดยชอบด้วยกฎหมายตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 แต่เมื่อนายทะเบียนต้องใช้ดุลพินิจจำแนกประเภทสินค้าด้วยตนเอง ทั้ง ๆ ที่กฎหมายฉบับนี้ไม่มอบอำนาจไว้ กรณีนี้จึงสร้างปัญหาความชอบด้วยกฎหมาย และ

นายทะเบียนไม่อาจปฏิบัติหน้าที่ได้เต็มประสิทธิภาพ สภาพเช่นนี้เป็นข้อจำกัดนี้ต่อการปฏิบัติหน้าที่ตามกฎหมายฉบับนี้

ประกอบกับ ความเห็นในการศึกษาฉบับนี้ว่า การตีความว่า อาหารเป็นผลิตภัณฑ์ทางธรรมชาติ ผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร และผลิตภัณฑ์ทางหัตถกรรมและอุตสาหกรรมตามมาตรา 3 พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ไม่สอดคล้องกับความเป็นสินค้าอาหารไทย ภายใต้เหตุผล 2 ประการ ดังนี้

ประการแรก อาหารไม่ใช่สินค้าตามคำนิยามศัพท์สินค้าตามมาตรา 3 พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ไม่ว่าผลิตภัณฑ์ที่เกิดตามธรรมชาติ หรือผลิตภัณฑ์ที่เป็นผลผลิตทางการเกษตร หรือผลิตภัณฑ์ทางหัตถกรรมและอุตสาหกรรม แต่สินค้าอาหารไทยเป็นผลผลิตจากการปรุงแต่งผสมพืชผลทางการเกษตรร่วมกับภูมิปัญญาท้องถิ่นของมนุษย์ สินค้าอาหารจึงไม่ใช่ผลิตภัณฑ์ที่เกิดตามธรรมชาติ หรือผลิตภัณฑ์ที่เป็นผลผลิตทางการเกษตร หรือผลิตภัณฑ์ทางหัตถกรรมและอุตสาหกรรม

ประการที่สอง คำนิยามศัพท์อาหารไม่อาจปรับใช้กับผลิตภัณฑ์ที่เกิดตามธรรมชาติ หรือผลิตภัณฑ์ที่เป็นผลผลิตทางการเกษตร หรือผลิตภัณฑ์ทางหัตถกรรมและอุตสาหกรรมตามมาตรา 3 พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ในฐานะที่คำศัพท์อาหาร หมายถึงของกิน เครื่องสำอางชีวิต เครื่องหล่อเลี้ยงชีวิต เช่น อาหารเข้า อาหารปลา อาหารนก เป็นต้น อาหารตามความหมายในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน ฉบับปี 2542 จึงไม่อาจตีความเป็นผลิตภัณฑ์ที่เกิดตามธรรมชาติ หรือผลิตภัณฑ์ที่เป็นผลผลิตทางการเกษตร หรือผลิตภัณฑ์ทางหัตถกรรมและอุตสาหกรรม (ราชบัณฑิตยสถาน, 2542ค)

ดังนั้นการเพิ่มคำว่า “อาหารหรือผลิตภัณฑ์อื่น ๆ ตามที่กฎหมายกำหนด” ลงในศัพท์สินค้าตามมาตรา 3 พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 เป็นวิธีหนึ่งเพื่อการแก้ไขปัญหาทั้งสินค้าอาหารไทยเป็นสินค้าตามกฎหมายฉบับนี้ และการบัญญัติคำว่า “ผลิตภัณฑ์อื่นตามที่กฎหมายกำหนด” ยังรองรับสินค้าประเภทอื่นๆ ในอนาคต โดยกระทรวงพาณิชย์สามารถประกาศกฎกระทรวงเพิ่มสินค้าในระบบสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ซึ่งวิธีการปฏิบัติเช่นนี้เป็นไปทำนองเดียวกับประเทศที่เลือกศึกษา ดังเช่น ประเทศสิงคโปร์ประกาศใช้ตารางท้ายมาตรา 90 กฎหมาย the GI Bill เพื่อรองรับสินค้าประเภทอื่น ๆ ในอนาคต เป็นต้น และทางราชการไม่ต้องแก้ไขคำนิยามศัพท์สินค้าในพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546

4.1.4 แหล่งภูมิศาสตร์ตามกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์

สืบเนื่องจากตารางที่ 4.2 ลักษณะสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เปรียบเทียบ ประเทศไทยเป็นเพียงประเทศเดียวที่ใช้คำว่า “แหล่งภูมิศาสตร์” (geographical origin) และตามมาตรา 3 กฎหมายฉบับนี้ให้คำนิยามไว้ว่า แหล่งภูมิศาสตร์ หมายความว่าพื้นที่ของประเทศ เขต ภูมิภาค และท้องถิ่น และให้หมายความรวมถึงทะเล แม่น้ำ ลำน้ำ เกาะ ภูเขา หรือพื้นที่อื่นทำนองเดียวกัน (กรมทรัพย์สินทางปัญญา, 2550, น.10) แหล่งภูมิศาสตร์จึงเป็นส่วนประกอบสำคัญของลักษณะสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามกฎหมาย ทำให้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทยเป็นได้ทั้งสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์โดยตรงและสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์โดยอ้อม สัญลักษณ์หรือสิ่งอื่นใดที่ไม่ใช่ชื่อภูมิศาสตร์

แต่สิ่งเหล่านี้บ่งบอกถึงแหล่งภูมิศาสตร์ที่ผลิตสินค้า สัญลักษณ์หรือสิ่งอื่นใดนับเป็นแหล่งภูมิศาสตร์ ตามมาตรา 3 พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546

อย่างไรก็ตาม การที่ประเทศไทยบัญญัตินิยามศัพท์แหล่งภูมิศาสตร์ไว้เพียง ประเทศเดียว ขณะที่ความตกลงทริปส์ไม่บัญญัตินิยามศัพท์แหล่งภูมิศาสตร์ และการใช้ พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 เกิดขึ้น หลังจากชาวไทยมีธรรมเนียมการ ใช้ชื่อแหล่งภูมิศาสตร์เพื่อการเลือกซื้อสินค้าของตน การใช้ศัพท์แหล่งภูมิศาสตร์ตามมาตราดังกล่าวมี ปัญหาข้อจำกัดตามความตกลงทริปส์ และการใช้ศัพท์แหล่งภูมิศาสตร์ตามมาตราดังกล่าวสอดคล้อง กับธรรมเนียมการใช้เรียกแหล่งภูมิศาสตร์สินค้าอาหารไทยหรือไม่เพียง ปัญหาข้อกฎหมายเหล่านี้ ได้รับการวิเคราะห์เป็นลำดับ

ประเด็นแรกในการศึกษาหัวข้อนี้ คือการบัญญัติศัพท์แหล่งภูมิศาสตร์ไว้ใน มาตรา 3 พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ขัดต่อความตกลงทริปส์หรือไม่

การศึกษานี้มีความเห็นว่า การบัญญัติศัพท์แหล่งภูมิศาสตร์ดังกล่าวไม่ขัดต่อ การปฏิบัติตามพันธกรณีความตกลงทริปส์ แม้ว่าความตกลงทริปส์ไม่บัญญัตินิยามศัพท์แหล่ง ภูมิศาสตร์ แต่พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ของประเทศไทยสามารถ บัญญัตินิยามศัพท์แหล่งภูมิศาสตร์ เพื่อการขยายความลักษณะสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามมาตรา 3 พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ซึ่งความเห็นนี้มีเหตุผลสนับสนุนอยู่ด้วยกัน 2 ประการ

ประการแรก การบัญญัตินิยามศัพท์แหล่งภูมิศาสตร์ในมาตรา 3 พระราชบัญญัติ คุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ของประเทศไทยกระทำได้ เพราะการบัญญัตินิยามศัพท์ ดังกล่าวไม่ขัดต่อหลักมาตรฐานขั้นต่ำความตกลงทริปส์ข้อ 22 ถึงข้อ 24 ภายใต้หลักกฎหมายว่า การใดไม่มีกฎหมายห้ามไว้ การนั้นย่อมปฏิบัติได้ เมื่อข้อ 22 ถึงข้อ 24 ความตกลงทริปส์เรื่องสิ่งบ่งชี้ ทางภูมิศาสตร์ไม่บัญญัติห้ามนิยามศัพท์แหล่งภูมิศาสตร์ และข้อ 22.1 ความตกลงทริปส์บัญญัติเพียง ว่าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เป็นการบ่งชี้แหล่งกำเนิดของสินค้า ซึ่งแหล่งกำเนิดของสินค้านี้เป็นแหล่ง ผลิตสินค้าภายในประเทศสมาชิก ภูมิภาค หรือท้องถิ่น ประเทศไทยจึงสามารถบัญญัตินิยามศัพท์ แหล่งภูมิศาสตร์ตามมาตรา 3 พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ได้

ประการที่สอง การบัญญัตินิยามศัพท์แหล่งภูมิศาสตร์ในมาตรา 3 พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ของประเทศไทยเป็นไปตามแนวนโยบาย แห่งรัฐ ซึ่งปรากฏตามอารัมภบทความตกลงทริปส์ว่า ความตกลงทริปส์ยอมรับและอนุญาตประเทศ สมาชิก เพื่อการบัญญัติกฎหมายภายในอย่างสอดคล้องกับแนวนโยบายแห่งรัฐ ประกอบกับข้อมูลใน การยกร่างพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ว่า การบัญญัตินิยามศัพท์ แหล่งภูมิศาสตร์เพื่อการสอดคล้องกับชื่อภูมิศาสตร์ตามมาตรา 7 วรรคสอง (2) พระราชบัญญัติ เครื่องหมายการค้า พ.ศ. 2534 การบัญญัตินิยามศัพท์แหล่งภูมิศาสตร์ตามมาตรา 3 พระราชบัญญัติ คุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 จึงเป็นไปตามแนวนโยบายแห่งรัฐ การบัญญัตินิยามศัพท์ แหล่งภูมิศาสตร์ไม่ขัดต่อการปฏิบัติตามพันธกรณีความตกลงทริปส์

ประการที่สาม การบัญญัตินิยามศัพท์แหล่งภูมิศาสตร์ตามมาตรา 3 พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 เป็นการอธิบายนิยามศัพท์ลักษณะสิ่งบ่งชี้

ทางภูมิศาสตร์ และการบัญญัตินิยามศัพท์เช่นนี้เพิ่มประสิทธิภาพการใช้กฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของประเทศไทย จากที่ข้อ 22.1 ความตกลงทริปส์บัญญัติว่า สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เป็นการบ่งชี้แหล่งกำเนิดของสินค้า ซึ่งแหล่งกำเนิดของสินค้านี้เป็นแหล่งผลิตสินค้าภายในประเทศสมาชิกภูมิภาค หรือท้องถิ่น ทำให้แหล่งกำเนิดสินค้าตามข้อ 22.1 ดังกล่าวได้รับการอธิบายอย่างชัดเจนว่าแหล่งกำเนิดสินค้าเป็นแหล่งภูมิศาสตร์ในประเทศไทย

เช่นนี้การที่ประเทศไทยบัญญัตินิยามศัพท์แหล่งภูมิศาสตร์ในมาตรา 3 พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 จึงไม่ขัดต่อการปฏิบัติตามพันธกรณีความตกลงทริปส์ แม้ว่ากฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์กลุ่มประเทศที่เลือกศึกษาทั้งสี่ประเทศไม่บัญญัตินิยามศัพท์แหล่งภูมิศาสตร์เช่นประเทศไทย

ประเด็นต่อมา ปัจจุบันชาวไทยมีธรรมเนียมการใช้ชื่อแหล่งภูมิศาสตร์กับสินค้าอาหารไทยแตกต่างกับศัพท์แหล่งภูมิศาสตร์ตามมาตรา 3 พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 หรือไม่

การศึกษาลบนี้มีความเห็นว่า สภาพการใช้ชื่อแหล่งภูมิศาสตร์กับสินค้าอาหารไทยมีทั้งการใช้ชื่อภูมิศาสตร์ที่เป็นชื่อจังหวัด ตำบล อำเภอ และชื่อภูมิศาสตร์อื่น ๆ และการใช้ชื่อแหล่งภูมิศาสตร์ตามธรรมเนียมประเพณีชาวไทย แต่การใช้ชื่อภูมิศาสตร์กรณีหลังนี้ไม่ใช่ชื่อภูมิศาสตร์ที่เป็นชื่อจังหวัด ตำบล อำเภอ และชื่อภูมิศาสตร์อื่น ๆ ตามมาตรา 3 พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546

ทั้งนี้ เพราะการศึกษาลบนี้พบว่า โดยทั่วไปชาวไทยใช้ศัพท์ต่าง ๆ เช่น ย่าน ตรอก ซอย ถนน ชื่อวัด ชื่อสะพาน ชื่อศาลเจ้า เป็นต้น คำเหล่านี้เป็นสัญลักษณ์และถูกใช้เรียกบริเวณสถานที่จำหน่ายสินค้าชนิดเดียวกันจำนวนมาก ๆ แต่ชื่อแหล่งภูมิศาสตร์เหล่านี้อาจไม่ใช่แหล่งผลิตสินค้า และสินค้าที่จำหน่าย ณ ชื่อแหล่งภูมิศาสตร์ดังกล่าวก็อาจไม่มีคุณภาพ ชื่อเสียง คุณลักษณะเฉพาะที่เชื่อมโยงกับแหล่งภูมิศาสตร์ที่ผลิตตามมาตรา 3 พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546

เมื่อการศึกษาลบนี้สืบค้นหลักฐานธรรมเนียมการใช้ชื่อแหล่งภูมิศาสตร์กับสินค้าอาหารของชาวไทย การศึกษาลบนี้พบว่า ชาวไทยมีธรรมเนียมการใช้ชื่อแหล่งภูมิศาสตร์กับสินค้าอาหารของชาวไทยตั้งแต่สมัยโบราณ ดังปรากฏตามรายงานการศึกษาของสถาบันอยุธยาศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยาว่า สมัยกรุงศรีอยุธยาชาวจีนเป็นผู้เข้ามาค้าขายและตั้งถิ่นฐานในอยุธยาและเมืองต่าง ๆ และบริเวณที่ชาวจีนใช้ขายสินค้าจึงแหล่งรวมสินค้า ชาวไทยจึงนิยมเรียกพื้นที่บริเวณดังกล่าวด้วยคำต่าง ๆ เช่น ย่าน ตรอก ซอย ถนน ชื่อวัด ชื่อสะพาน ชื่อศาลเจ้า เป็นต้น และธรรมเนียมดังกล่าวได้สืบทอดมาถึงสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ (มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา, 2558)

ตัวอย่าง ข้าวหมูแดงตลาดกลาง จังหวัดนครปฐม หรือย่านเยาวราชเป็นสถานที่จำหน่ายสินค้าทองคำและแหล่งอาหารริมถนน โดยเฉพาะอย่างยิ่งร้านข้าวแกงริมถนนแจ็กปุยบริเวณริมถนนเยาวราช ซึ่งร้านนี้ขายข้าวแกงอย่างยาวนานมากกว่า 60 ปี (MThai.com, 2557) หรือร้านข้าวแกง “ร้านนายเป๊ะ” ถนนจรัญสนิทวงศ์ใกล้ ๆ กับบ้านอดีตนายกรัฐมนตรึบริหาร ศิลปะอาชา ร้านแห่งนี้ได้รับความนิยมในหมู่ผู้บริโภค จนร้านดังกล่าวพัฒนาจากการเป็นร้านหาบเร่มาสู่ร้านค้าริม

ถนนจรูญสนิทวงศ์ โดยร้านแห่งนี้เปิดขายข้าวแกงมายาวนานกว่า 50 ปี เป็นต้น (แม่ช้อยนางรำ, 2556)

ประเด็นปัญหา ธรรมเนียมการใช้ชื่อแหล่งภูมิศาสตร์กับสินค้าอาหารของชาวไทยสอดคล้องกับคำนิยามศัพท์แหล่งภูมิศาสตร์ตามมาตรา 3 พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 หรือไม่

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้มีความเห็นว่า ธรรมเนียมการใช้ชื่อแหล่งภูมิศาสตร์กับสินค้าอาหารของชาวไทยสอดคล้องกับคำนิยามศัพท์แหล่งภูมิศาสตร์ตามมาตรา 3 พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ไม่ว่าคำศัพท์เรียกพื้นที่บริเวณตามธรรมเนียมชาวไทยเป็นคำต่างๆ เช่น ย่าน ตรอก ซอย ถนน ชื่อวัด ชื่อสะพาน ชื่อศาลเจ้า เป็นต้น คำเหล่านี้มีความหมายถึงท้องถิ่นตามนิยามศัพท์แหล่งภูมิศาสตร์มาตรา 3 พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 และการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้มีความเห็นว่า ศัพท์เรียกแหล่งภูมิศาสตร์กับสินค้าอาหารของชาวไทยตามธรรมเนียมชาวไทยไม่หมายถึงพื้นที่อื่นทำนองเดียวกันตามนิยามศัพท์แหล่งภูมิศาสตร์ในมาตรา 3 พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546

ทั้งนี้ การวิเคราะห์ประเด็นปัญหาข้างต้น การศึกษาค้นคว้านี้ได้วิเคราะห์โดยการใช้เจตนารมณ์การร่างพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ซึ่งเจตนารมณ์การบัญญัติกฎหมายฉบับนี้ปรากฏตามเอกสารเพื่อประกอบการพิจารณากฎหมายของสมาชิกวุฒิสภา เล่ม 4 เรื่องร่างพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. ...

คำนิยามศัพท์แหล่งภูมิศาสตร์ตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 มีขึ้น เพื่อการใช้กฎหมายฉบับนี้สอดคล้องกับพระราชบัญญัติเครื่องหมายการค้าไทย พ.ศ. 2534 โดยตามมาตรา 7 วรรคสอง (2) ตอนท้ายพระราชบัญญัติเครื่องหมายการค้าไทย พ.ศ. 2534 ใช้คำว่า “ชื่อภูมิศาสตร์” และตามมาตรา 1 บัญญัติว่า ห้ามขึ้นทะเบียนชื่อภูมิศาสตร์เป็นเครื่องหมายการค้า เพราะชื่อภูมิศาสตร์ขาดลักษณะบ่งเฉพาะ ผลคือแหล่งภูมิศาสตร์ตามมาตรา 3 พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 เกิดขึ้น แหล่งภูมิศาสตร์ตามกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทยมีความหมายคล้ายกับชื่อภูมิศาสตร์ตามพระราชบัญญัติเครื่องหมายการค้าไทย พ.ศ. 2534 แต่แหล่งภูมิศาสตร์ตามมาตรา 3 พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 มีรายละเอียดมากกว่าศัพท์ชื่อภูมิศาสตร์ตามมาตรา 7 วรรคสอง (2) ตอนท้ายพระราชบัญญัติเครื่องหมายการค้าไทย พ.ศ. 2534 รวมทั้งแหล่งภูมิศาสตร์ตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 สามารถรองรับแหล่งภูมิศาสตร์อื่นในอนาคต แหล่งภูมิศาสตร์ตามมาตรา 3 พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 จึงใช้คำศัพท์ว่า “พื้นที่อื่นทำนองเดียวกัน” เพื่อที่ชื่อภูมิศาสตร์อื่น ๆ ได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ (วิมาน กฤตพลวิมาน, 2545, น. 18)

ด้วยเจตนารมณ์การบัญญัติศัพท์แหล่งภูมิศาสตร์ตามมาตรา 3 พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ข้างต้น การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้จึงมีความเห็นว่าเจตนารมณ์ของกฎหมายฉบับนี้ คือแหล่งภูมิศาสตร์ต้องสามารถรองรับชื่อภูมิศาสตร์ทุกประเภท

เมื่อเจตนารมณ์นิยามศัพท์แหล่งภูมิศาสตร์ต้องการใช้กับชื่อภูมิศาสตร์ทุกประเภท ประเด็นที่ต้องพิจารณาต่อไป คือคำศัพท์ที่ใช้เรียกแหล่งภูมิศาสตร์สินค้าอาหารไทยตาม

ธรรมเนียมชาวไทยเป็นแหล่งภูมิศาสตร์ประเภทใดระหว่างท้องถิ่น กับพื้นที่อื่นทำนองเดียวกันตาม มาตรา 3 พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546

กรณีข้างต้น การศึกษาฉบับนี้มีความเห็นว่า คำศัพท์ที่ใช้เรียกแหล่งภูมิศาสตร์ สินค้าอาหารไทยตามธรรมเนียมชาวไทยเป็นท้องถิ่นตามนิยามศัพท์แหล่งภูมิศาสตร์มาตรา 3 พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ภายใต้เหตุผล 3 ประการ

1) คำว่า “ท้องถิ่น” (locality) ตามพจนานุกรมของราชบัณฑิตยสถาน หมายถึง ท้องที่ใดท้องที่หนึ่งโดยเฉพาะ ท้องที่ตั้งกล่าวเน้นถึงลักษณะทางสภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์และทางธรรมชาติที่มีขอบเขตเฉพาะพื้นที่นั้น ๆ เป็นสำคัญ และท้องที่ใดท้องที่หนึ่งยังกำหนดขอบเขตของพื้นที่ระดับย่อยตามเขตการปกครอง หรือเป็นหน่วยงานระดับรองไปจากเขตการปกครองขนาดใหญ่ เช่น หมู่บ้าน ตำบล อำเภอ จังหวัด เป็นต้น เมื่อคำศัพท์ท้องถิ่นนำไปใช้ประกอบกับคำใด คำศัพท์ใหม่คำนั้นจะให้ความหมายเฉพาะเจาะจงในเรื่องนั้น เช่น ประเพณีท้องถิ่น พืชประจำท้องถิ่น เป็นต้น (ราชบัณฑิตยสถาน, 2542ข)

ท้องถิ่นในความหมายข้างต้นแสดงถึงขอบเขตพื้นที่ย่อยระดับรองไปจากเขตการปกครองขนาดใหญ่ ซึ่งความหมายดังกล่าวสอดคล้องกับสภาพบรรดาคำศัพท์ต่าง ๆ ที่ใช้เรียกแหล่งภูมิศาสตร์สินค้าอาหารไทยของชาวไทย คำศัพท์เหล่านี้ไม่เป็นเขตการปกครองระดับอำเภอ ตำบล หมู่บ้าน แต่คำศัพท์เหล่านี้แสดงถึงพื้นที่ย่อยลงมา เช่น ตรอก ซอย ถนน ย่าน เป็นต้น

2) บรรดาคำศัพท์ต่าง ๆ ที่ใช้เรียกแหล่งภูมิศาสตร์สินค้าอาหารไทยไม่มีการจัดตั้งเขตการปกครองอย่างเป็นทางการ และไม่ปรากฏการกำหนดพื้นที่ตั้งอย่างชัดเจน การศึกษาฉบับนี้มีความเห็นว่า บรรดาคำศัพท์เหล่านี้ควรเป็นท้องถิ่นตามมาตรา 3 พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 เพราะบรรดาคำศัพท์ที่ใช้เรียกแหล่งภูมิศาสตร์สินค้าอาหารไทยของชาวไทย ถูกกำหนดขึ้นบนโลกทัศน์ชาวไทย ซึ่งแหล่งภูมิศาสตร์เหล่านี้ไม่สามารถกำหนดเส้นเขตแดนเป็นเส้นลากยาวต่อเนื่องกันแน่นอนตายตัว และแหล่งภูมิศาสตร์ดังกล่าวกระจายไปตามที่ตั้งทางการค้าของผู้จำหน่ายสินค้า พื้นที่นี้จึงไม่อาจลากเส้นกำหนดพื้นที่ผ่านบริเวณที่ไม่มีผู้อยู่อาศัยและไม่ประกอบการค้า ลักษณะดังกล่าวจึงไม่สามารถระบุพื้นที่อย่างชัดเจนแบบเขตการปกครอง เช่น จังหวัด ตำบล อำเภอ หมู่บ้าน เป็นต้น (วิชัย สุขลิ้ม, 2556, น. 17)

3) การตีความว่า บรรดาคำศัพท์ต่าง ๆ ที่ใช้เรียกแหล่งภูมิศาสตร์สินค้าอาหารไทยเป็นท้องถิ่นสอดคล้องกับเจตนารมณ์ของการยกร่างมาตรา 3 พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ดังปรากฏตามเจตนารมณ์ของการยกร่างกฎหมายฉบับนี้ว่า การยกร่างศัพท์แหล่งภูมิศาสตร์ตามมาตรา 3 พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 เพื่อการรองรับศัพท์แหล่งภูมิศาสตร์อื่น ๆ ในอนาคต (วิมาน กฤตพลวิมาน, 2545, น. 18)

ส่วนการใช้คำว่า “พื้นที่อื่นทำนองเดียวกัน” ตามมาตรา 3 พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ไม่สามารถใช้กับคำศัพท์ที่ใช้เรียกแหล่งภูมิศาสตร์สินค้าอาหารไทยตามธรรมเนียมชาวไทย เพราะการศึกษาฉบับนี้มีความเห็นว่า คำศัพท์พื้นที่อื่นทำนองเดียวกันไม่อาจใช้กับแหล่งภูมิศาสตร์สินค้าอาหารไทยในการศึกษา เหตุจากคำว่า “พื้นที่อื่นทำนองเดียวกัน” ถูกนำมาใช้ต่อท้ายคำว่า “ประเทศ เขต ภูมิภาค ทะเล ทะเลสาบ แม่น้ำ ลำน้ำ เกาะภูเขา” ศัพท์พื้นที่อื่นทำนองเดียวกันนี้จึงควรเป็นพื้นที่ทำนองเดียวกับประเทศ เขต ภูมิภาค ทะเล

ทะเลสาบ แม่น้ำ ลำน้ำ เกาะ ภูเขา ประกอบกับบรรดาคำศัพท์ต่าง ๆ ที่ใช้เรียกแหล่งภูมิศาสตร์ สินค้าอาหารไทยเป็นชื่อทางการค้า ตรอก ซอย ถนน ชื่อสะพาน ชื่อศาลเจ้า แหล่งภูมิศาสตร์ สินค้าอาหารไทยดังกล่าวจึงควรตีความเป็นท้องถิ่นมากกว่าพื้นที่อื่นทำนองเดียวกันตามมาตรา 3 พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546

เมื่อผลการวิเคราะห์ในเบื้องต้น ปรากฏว่า คำศัพท์ที่ใช้เรียกแหล่งภูมิศาสตร์ สินค้าอาหารไทยตามธรรมเนียมชาวไทยเป็นท้องถิ่นตามมาตรา 3 พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 การวิเคราะห์ต่อไป คือการใช้คำนิยามศัพท์แหล่งภูมิศาสตร์ตามมาตรา 3 พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 สอดคล้องกับการปกป้องสินค้าอาหารไทย ตัวอย่างในการศึกษาทั้งสองรายการ ไม่ว่าจะต้มยำกุ้ง แกงมัสมั่น ขนมหม้อแกงเมืองเพชร ขนมสาลี เมืองสุพรรณหรือไม่

การศึกษานี้มีความเห็นว่า การใช้คำนิยามศัพท์แหล่งภูมิศาสตร์ตามมาตรา 3 พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 สอดคล้องกับการปกป้องสินค้าอาหารไทยตัวอย่างในการศึกษาเพียงสองรายการ คือ ขนมหม้อแกงเมืองเพชร ขนมสาลีเมืองสุพรรณ แต่สินค้าอาหารไทยประเภทต้มยำกุ้งและแกงมัสมั่นไม่ใช่แหล่งภูมิศาสตร์ตามมาตราดังกล่าว กลับกันชาวไทยใช้คำศัพท์ที่ไม่ใช่ชื่อภูมิศาสตร์ตามธรรมเนียมชาวไทย เพื่อการเรียกแหล่งภูมิศาสตร์กับสินค้าอาหารไทยทั้งสองประเภทนี้ ดังปรากฏผลการวิเคราะห์ที่นำเสนอต่อไป

ประเภทแรก สินค้าอาหารไทยประเภทต้มยำกุ้งและแกงมัสมั่น ปรากฏผลการสัมภาษณ์เชิงลึกของผู้ผลิตสินค้าอาหารไทยดังกล่าวในเขตจังหวัดนครปฐม จังหวัดสมุทรสาคร จังหวัดสุพรรณบุรี และจังหวัดเพชรบุรีว่า ผู้บริโภครับรู้ถึงแหล่งภูมิศาสตร์สินค้าอาหารไทยประเภทต้มยำกุ้งตามชื่อร้าน ชื่อถนน ชื่อสถานที่สำคัญใกล้เคียง โดยไม่ปรากฏการใช้ชื่อจังหวัด หรือชื่อภูมิภาค หรือชื่อแหล่งภูมิศาสตร์อื่น ๆ เช่น ร้านบ้านริมบึง ร้านบ้านชานกรุง หรือร้านตึกโกชนา ตลาดท่านา สวนอาหารครัวนฤมลบางบัวทองสุพรรณ เป็นต้น

การศึกษานี้มีความเห็นว่า สินค้าอาหารไทยตัวอย่างในการศึกษาสองประเภทข้างต้นใช้คำศัพท์ที่ใช้เรียกแหล่งภูมิศาสตร์สินค้าอาหารไทยตามธรรมเนียมชาวไทย ซึ่งคำศัพท์เหล่านี้สามารถตีความเป็นท้องถิ่นตามคำนิยามศัพท์แหล่งภูมิศาสตร์ในมาตรา 3 พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 แต่การใช้คำศัพท์เหล่านี้กับกับสินค้าอาหารไทยประเภทต้มยำกุ้งและแกงมัสมั่น เพื่อการบ่งบอกถึงแหล่งจำหน่ายสินค้าไม่ใช่แหล่งผลิตสินค้าอาหารไทยตัวอย่างในการศึกษา และคำศัพท์ที่ใช้เรียกแหล่งภูมิศาสตร์สินค้าอาหารไทยตามธรรมเนียมชาวไทยไม่บ่งบอกว่า สินค้าอาหารไทยทั้งสองประเภทมีคุณภาพ ชื่อเสียง คุณลักษณะ เฉพาะเชื่อมโยงกับแหล่งภูมิศาสตร์แห่งใดแห่งหนึ่งในประเทศไทย

นอกจากสินค้าอาหารไทยตัวอย่างในการศึกษาประเภทต้มยำกุ้ง แกงมัสมั่นใช้คำศัพท์ที่ไม่ใช่สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามนัยยะมาตรา 3 กฎหมายฉบับนี้แล้ว การศึกษายังพบว่า สินค้าอาหารไทยทั้งสองประเภทไม่เป็นสินค้าในระบบสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ เพราะสินค้าอาหารไทยประเภทต้มยำกุ้งและแกงมัสมั่นมีเอกลักษณ์อยู่ที่รสชาติ สีกลิ่นไม่ใช่คุณลักษณะเฉพาะจากการใช้วัตถุดิบในแหล่งภูมิศาสตร์ของตน ทำให้สินค้าอาหารไทยทั้งสองประเภทขาดความเชื่อมโยงระหว่าง

คุณภาพ ชื่อเสียง คุณลักษณะเฉพาะของสินค้ากับแหล่งภูมิศาสตร์ที่ผลิตสินค้าตามมาตรา 3 พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546

ประเภทที่สอง สินค้าอาหารไทยประเภทขนมหม้อแกงเมืองเพชรและขนมสาเล่เมืองสุพรรณ แหล่งภูมิศาสตร์ในสินค้าทั้งสองประเภทเป็นชื่อจังหวัด ซึ่งชื่อจังหวัดเป็นชื่อภูมิศาสตร์ในประเทศไทยตามนิยามศัพท์แหล่งภูมิศาสตร์ในมาตรา 3 พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 และชื่อแหล่งภูมิศาสตร์สินค้าทั้งสองประเภทดังกล่าวเป็นทั้งพื้นที่การผลิตสินค้าและจำหน่ายสินค้าแก่ผู้บริโภค

ผลการวิเคราะห์ข้างต้นสอดคล้องกับผลการวิเคราะห์สภาพทั่วไปของการใช้ชื่อแหล่งภูมิศาสตร์ของชาวไทยว่า ตามโลกทัศน์ชาวไทยชื่อแหล่งภูมิศาสตร์เป็นแหล่งที่มีสินค้าประเภทเดียวกันจำหน่ายจำนวนมาก แต่พื้นที่แห่งนี้อาจไม่ได้ผลิตสินค้าดังกล่าวขึ้น หรือพื้นที่ดังกล่าวเป็นพื้นที่ผลิตและจำหน่ายสินค้าก็ได้

นอกจากนี้ การศึกษาฉบับนี้มีความเห็นเพิ่มเติมว่า ความพยายามกำหนดอาณาเขตแหล่งภูมิศาสตร์ตามมาตรา 3 พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 เพื่อการขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ในสินค้าอาหารไทยตัวอย่างในการศึกษาทั้งสี่ประเภทวิธีการนี้ไม่สะท้อนอาณาเขตแหล่งภูมิศาสตร์สินค้าอาหารไทยตัวอย่างในการศึกษาทั้งสี่ประเภทได้อย่างถูกต้อง เพราะสินค้าอาหารไทยดังกล่าวเป็นวัฒนธรรม ซึ่งโดยทั่วไปวัฒนธรรมอาหารไทยมีการแลกเปลี่ยนระหว่างชุมชนท้องถิ่นต่าง ๆ เสมอ จนยากจะระบุว่า ชุมชนท้องถิ่นในแหล่งภูมิศาสตร์เป็นเจ้าของสินค้าอาหารไทยดังกล่าว การระบุชุมชนท้องถิ่นเป็นเจ้าของสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์กระทำได้เพียงสินค้าอาหารไทยบางประเภท

ความเห็นข้างต้นสะท้อนจากข้อเท็จจริงในการศึกษาว่า สินค้าอาหารไทยตัวอย่างในการศึกษาประเภทต้มยำกุ้งและแกงมัสมั่นไม่อาจระบุแหล่งภูมิศาสตร์ตามนิยามศัพท์ตามมาตรา 3 พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 เพราะสินค้าอาหารไทยทั้งสองประเภทที่ได้รับความนิยมแพร่หลายในหลายชุมชนทั่วประเทศไทย และชุมชนท้องถิ่นในประเทศไทยแห่งใดแห่งหนึ่งไม่สามารถสร้างความเชื่อมโยงระหว่างคุณภาพ ชื่อเสียง คุณลักษณะเฉพาะของสินค้ากับแหล่งภูมิศาสตร์ที่ผลิตสินค้าได้ สินค้าอาหารไทยดังกล่าวจึงไม่เป็นสินค้าระบบสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของประเทศไทย

เช่นนี้การศึกษาฉบับนี้จึงมีความเห็นว่า การระบุแหล่งภูมิศาสตร์ตามมาตรา 3 พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 กระทำได้เพียงสินค้าอาหารไทยบางประเภท หากสินค้าอาหารไทยดังกล่าวมีความเชื่อมโยงระหว่างคุณภาพ ชื่อเสียง คุณลักษณะเฉพาะของสินค้ากับแหล่งภูมิศาสตร์ที่ผลิตสินค้า กลับกันสินค้าอาหารไทยใดไม่มีความเชื่อมโยงระหว่างคุณภาพ ชื่อเสียง คุณลักษณะเฉพาะของสินค้ากับแหล่งภูมิศาสตร์ที่ผลิตสินค้า สินค้าอาหารไทยดังกล่าวไม่เป็นสินค้าตามมาตรา 3 พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546

อีกทั้ง การศึกษาฉบับนี้ยังมีข้อสังเกตว่า การระบุแหล่งภูมิศาสตร์ตามนัยยะมาตรา 3 พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ใช้กับสินค้าอาหารไทยประเภทขนมหม้อแกงเมืองเพชรและขนมสาเล่เมืองสุพรรณได้ เพราะสินค้าอาหารไทยตัวอย่างในการศึกษาทั้งสองประเภทเป็นการต่อยอดจากภูมิปัญญาท้องถิ่นโดยชุมชนในเขตจังหวัดเพชรบุรีและจังหวัด

สุพรรณบุรี สูตรการผลิตสินค้าอาหารไทยดังกล่าวจึงแตกต่างจากสูตรสินค้าอาหารไทยประเภทเดียวกันนอกแหล่งภูมิศาสตร์ของตน ซึ่งข้อมูลนี้ปรากฏในการสัมภาษณ์เชิงลึกว่า ขนมหม้อแกงเมืองเพชรเป็นการต่อยอดจากสูตรขนมหม้อแกงของท้าวทองกีบม้า โดยบรรพบุรุษชาวเพชรได้หันมาใช้วัตถุดิบในท้องถิ่นทดแทนวัตถุดิบตามสูตรท้าวทองกีบม้าสมัยกรุงศรีอยุธยา หรือกรณีขนมสาเล่เมืองสุพรรณเป็นการดัดแปลงสูตรขนมถ้วยฟูของชาวจีน โดยภูมิปัญญาชาวสุพรรณได้ใช้แป้งสาลีผสมกับแป้งทำขนมเค้ก เพื่อการผลิตขนมสาเล่เมืองสุพรรณ เป็นต้น

เหตุผลจากการศึกษาข้างต้นเป็นคำตอบว่า เหตุหนึ่งทีสินค้าอาหารไทยประเภทเดียวกันขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ได้เพียงบางแหล่งภูมิศาสตร์นั้น เพราะสินค้าอาหารไทยดังกล่าวมีภูมิหลังและหลักฐานทางประวัติศาสตร์รองรับว่า สินค้าเหล่านี้ใช้วัตถุดิบท้องถิ่นร่วมกับภูมิปัญญาท้องถิ่นของบรรพบุรุษตน ทำให้สินค้าอาหารไทยดังกล่าวมีความเชื่อมโยงระหว่างคุณภาพชื่อเสียง คุณลักษณะเฉพาะของสินค้ากับแหล่งภูมิศาสตร์ที่ผลิตสินค้าตามมาตรา 3 พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าความเห็นในการศึกษาว่า คำศัพท์ที่ใช้เรียกแหล่งภูมิศาสตร์สินค้าอาหารไทยตามธรรมเนียมชาวไทยเป็นท้องถิ่นตามมาตรา 3 พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ไม่ว่าจะชื่อแหล่งภูมิศาสตร์ดังกล่าวเป็นคำว่า “ย่าน” “ตรอก” “ซอย” “ถนน” “ชื่อวัด” “ชื่อสะพาน” “ชื่อศาลเจ้า” หรือคำอื่นใด แต่การศึกษาฉบับนี้มีความเห็นว่าการบัญญัติมาตรา 3 ศัพท์แหล่งภูมิศาสตร์ควรเพิ่มข้อความต่อท้ายคำว่า “ท้องถิ่น” ว่า สัญลักษณ์หรือสิ่งอื่นใดที่ใช้เรียกหรือใช้แทนท้องถิ่น เพื่อรองรับธรรมเนียมการใช้ชื่อแหล่งภูมิศาสตร์ชาวไทย โดยกรณีดังกล่าวมีเหตุผล 2 ประการ

1) การตีความศัพท์ท้องถิ่นตามมาตรา 3 พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทย พ.ศ. 2546 เพื่อรองรับธรรมเนียมการใช้ชื่อแหล่งภูมิศาสตร์กับสินค้าอาหารไทย การตีความดังกล่าวเกิดจากนิทวิวิธีในวิชาชีพนักกฎหมาย เพื่อการใช้ศัพท์แหล่งภูมิศาสตร์อย่างสอดคล้องกับเจตนารมณ์ของการร่างพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 และจิตวิญญาณประชาชาติของสังคมไทย แต่การใช้วิธีเพื่อตีความศัพท์ท้องถิ่นเช่นนี้ปราศจากความแน่นอน ในอนาคตการใช้การตีความย่อมอาจเปลี่ยนแปลงไปได้ หากข้อเท็จจริงเปลี่ยนแปลงไป การตีความก็อาจเปลี่ยนไป

2) หลักการร่างกฎหมาย นักกฎหมายต้องใช้ศัพท์กฎหมายในรูปหลักกฎหมาย (norm) เนื้อหาในบทบัญญัติกฎหมายต้องมีลักษณะเป็นนามธรรมและใช้บังคับกับบุคคลทั่วไป การเพิ่มข้อความในศัพท์แหล่งภูมิศาสตร์ว่า สัญลักษณ์หรือสิ่งอื่นใดที่ใช้เรียกหรือใช้แทนท้องถิ่น คำดังกล่าวย่อมมีความเป็นนามธรรมและใช้บังคับได้ทั่วไป ส่งผลให้ศัพท์แหล่งภูมิศาสตร์สินค้าอาหารไทยสามารถตีความเป็นแหล่งภูมิศาสตร์ตามมาตรา 3 พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ไม่ว่าจะชื่อดังกล่าวจะเป็นชื่อสะพาน หรือสัญลักษณ์ที่ใช้เรียกแทนแหล่งภูมิศาสตร์อื่น ชื่อเหล่านี้ก็นับเป็นแหล่งภูมิศาสตร์ตามกฎหมายฉบับนี้

ดังนั้นการเพิ่มข้อความว่าสัญลักษณ์หรือสิ่งอื่นใดที่ใช้เรียกหรือใช้แทนท้องถิ่นในมาตรา 3 พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 สามารถรองรับชื่อแหล่งภูมิศาสตร์สินค้าอาหารไทยได้ ไม่ว่าจะชื่อแหล่งภูมิศาสตร์เป็นคำศัพท์ใดในอนาคต และวิธีการนี้แก้ไข

ปัญหาความไม่แน่นอนในการตีความนิยามศัพท์สินค้าตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546

4.1.5 การได้รับความคุ้มครองทับซ้อนกับบทบัญญัติกฎหมายอื่น

ตามปกติสินค้าอาหารไทยเป็นผลผลิตจากแรงงาน ความอดุสาหะของมนุษย์ ซึ่งกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาได้ให้ความคุ้มครองแก่ผลผลิตเหล่านี้ สินค้าอาหารไทยในงานวิจัยฉบับนี้จึงได้รับความคุ้มครองจากบทบัญญัติกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญา และบทบัญญัติกฎหมายไทยฉบับอื่นๆ เช่น กฎหมายอาญา กฎหมายคุ้มครองผู้บริโภค เป็นต้น สินค้าอาหารไทยจึงอาจได้รับการปกป้องจากบทบัญญัติกฎหมายมากกว่าหนึ่งฉบับ ในฐานะที่ความคุ้มครองลักษณะนี้จึงเป็นความคุ้มครองทับซ้อนกับบทบัญญัติกฎหมายอื่น

อย่างไรก็ตาม เมื่อสินค้าอาหารไทยในงานวิจัยฉบับนี้ได้รับการปกป้องตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 สินค้าอาหารไทยยังควรได้รับการปกป้องตามบทบัญญัติกฎหมายอื่นหรือไม่ ประเด็นดังกล่าวได้ถูกยกขึ้นในเอกสารเพื่อประกอบการพิจารณากฎหมายของสมาชิกรัฐสภา เล่ม 4 เรื่องร่างพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ... : กรณีศึกษาข้อพิจารณากฎหมายคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ในประเทศไทย

ทั้งนี้ ข้อเสนอตามเอกสารเพื่อประกอบการพิจารณากฎหมายของสมาชิกรัฐสภาข้างต้นต่อรัฐสภาข้างต้น คือประเทศไทยไม่ควรให้ความคุ้มครองทับซ้อนในการคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์กับกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาฉบับอื่น เนื่องด้วยกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาแต่ละฉบับย่อมมีลักษณะแห่งสิทธิแยกต่างหากออกจากกันอย่างชัดเจน รัฐสภาจึงควรพิจารณาประเด็นความคุ้มครองทับซ้อนตามกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญา และรัฐสภาจำเป็นต้องแยกความซ้ำซ้อนในการคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ออกจากการคุ้มครองพันธุ์พืชตามพระราชบัญญัติคุ้มครองพันธุ์พืชไทย พ.ศ. 2542 (วิมาน กฤตพลวิมาน, 2545, น. 16)

สำหรับประเด็นการได้รับความทับซ้อนระหว่างพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 กับกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาฉบับอื่น การศึกษาฉบับนี้มีความเห็นว่าสินค้าที่เกิดจากภูมิปัญญาท้องถิ่นทุกชนิดรวมถึงสินค้าอาหารประเภทแกงไทยภาคกลาง และสินค้าอาหารประเภทขนมไทยภาคกลาง ไม่ว่าสินค้าเหล่านี้จะเป็นต้มยำกุ้ง แกงมัสมั่น ขนมหม้อแกงเมืองเพชร ขนมสาลี่เมืองสุพรรณตัวอย่างในการศึกษา สินค้าอาหารไทยควรได้รับการคุ้มครองทับซ้อนจากกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาฉบับอื่น ๆ โดยความคุ้มครองทับซ้อนดังกล่าวเป็นประโยชน์ต่อชุมชนท้องถิ่น และการจำกัดเพียงว่า สินค้าที่ได้รับความคุ้มครองตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ไม่ควรได้รับการคุ้มครองตามกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาฉบับอื่นวิธีการเช่นนี้ย่อมลดโอกาสทางกฎหมายของชุมชน กลับกันหากสินค้าที่เกิดจากภูมิปัญญาท้องถิ่นและสินค้าอาหารไทยในงานวิจัยฉบับนี้ได้รับความคุ้มครองจากกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาหลายฉบับการคุ้มครองดังกล่าวเป็นประโยชน์มากกว่าโทษ

ทั้งนี้ การศึกษาฉบับนี้มีความเห็นว่า การที่สินค้าขึ้นใดได้รับการคุ้มครองจากบทบัญญัติกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญามากกว่าหนึ่งฉบับนั้น หลักการดังกล่าวเป็นที่ยอมรับแล้วในองค์การระหว่างประเทศ โดยคณะกรรมการ IGC ขององค์การทรัพย์สินทางปัญญาโลกได้นำเสนอไว้ในรายงานกรอบทำงานในภูมิภาคแปซิฟิกว่าด้วยการคุ้มครองความรู้ตามประเพณีและการแสดงออก

ทางวัฒนธรรม ค.ศ. 2000 ว่าบทบัญญัติกฎหมายฉบับใดฉบับหนึ่งไม่อาจเป็นแม่แบบหรือเป็นวิธีเดียวเพื่อการปกป้องคุ้มครองภูมิปัญญาท้องถิ่นได้อย่างสมบูรณ์ ตรงกันข้ามผลผลิตที่เกิดจากภูมิปัญญาท้องถิ่นย่อมได้รับการคุ้มครองจากบทบัญญัติกฎหมายฉบับอื่น (WIPO, 2014)

แนวความคิดข้างต้นเป็นไปทำนองเดียวกับคำพิพากษาศาลไทย ซึ่งศาลรับรองว่าผลผลิตทางความคิดของมนุษย์แต่ละชั้นย่อมได้รับการคุ้มครองจากกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาหลายฉบับ หลักการดังกล่าวเรียกว่าสหสิทธิ ซึ่งหลักการนี้ปรากฏในคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 7350/2537 โดยหลักการนี้ถูกนำมาใช้กับสินค้าที่เป็นผลผลิตทางความคิด การออกแบบของมนุษย์ สินค้านี้ได้รับการปกป้องทั้งตามพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 และพระราชบัญญัติสิทธิบัตร พ.ศ. 2522 ในฐานะที่สินค้านี้เป็นศิลปประยุกต์ตามพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ไทย พ.ศ. 2537 และสินค้านี้ดังกล่าวเป็นการออกแบบผลิตภัณฑ์ตามพระราชบัญญัติสิทธิบัตรไทย พ.ศ. 2522

ยิ่งไปกว่านั้น ผู้วิจัยยังพบว่า หลักการบัญญัติกฎหมายทั่วโลกอยู่ที่การบัญญัติกฎหมายในรูปหลักกฎหมาย (norm) เพื่อที่กฎหมายเป็นกฎเกณฑ์ที่มีลักษณะเป็นนามธรรมและใช้บังคับกับบุคคลทั่วไป และกฎหมายใช้บังคับได้อย่างต่อเนื่องถาวร (ปรีดี เกษมทรัพย์, 2541, น. 25) หรืออีกนัยหนึ่งคือกฎเกณฑ์นั้นสามารถใช้บังคับได้กับข้อเท็จจริงไม่จำกัดจำนวนและใช้บังคับทุกครั้งที่เกิดข้อเท็จจริงตรงตามที่กำหนด แต่ด้วยข้อจำกัดการบัญญัติกฎหมายลายลักษณ์อักษร การบัญญัติกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาแต่ละฉบับไม่สามารถให้ครอบคลุมผลผลิตทางความคิดของมนุษย์ได้ทุกชนิด พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 จึงปกป้องเพียงการใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ทางการค้า พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ไทย พ.ศ. 2537 ปกป้องเพียงผลผลิตทางความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ของมนุษย์ พระราชบัญญัติสิทธิบัตรไทย พ.ศ. 2522 จึงปกป้องเฉพาะการออกแบบผลิตภัณฑ์ การประดิษฐ์นวัตกรรม

เมื่อการศึกษาฉบับนี้พิจารณาว่า ปัจจุบันสินค้าอาหารไทยตัวอย่างในการศึกษาสี่ประเภท ไม่ว่าจะต้มยำกุ้ง แกงมัสมั่น ขนมหม้อแกงเมืองเพชร ขนมสาเล่เมืองสุพรรณได้รับความคุ้มครองจากพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ร่วมกับกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาฉบับอื่น ๆ หรือไม่

การศึกษานี้มีความเห็นว่า สินค้าอาหารไทยตัวอย่างในการศึกษาสี่ประเภทได้รับการปกป้องจากกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาหลายฉบับ แต่สินค้าอาหารไทยประเภทขนมหม้อแกงเมืองเพชรเป็นสินค้าอาหารไทยรายการเดียวเป็นสินค้าระบบสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ดังนี้

รายการแรก สินค้าอาหารไทยประเภทต้มยำกุ้งได้รับความคุ้มครองในรูปหนังสืออนุสิทธิบัตรไทยตามพระราชบัญญัติสิทธิบัตร พ.ศ. 2522 ดังปรากฏในข้อมูลบทที่ 2 เพื่อผู้ทรงอนุสิทธิบัตรไทยผูกขาดสิทธิใช้ จำหน่าย ผลิตสินค้าต้มยำกุ้งตามอนุสิทธิบัตรไทย แต่อนุสิทธิบัตรไทยไม่สามารถส่งสารแก่ผู้บริโภค เพื่อผู้บริโภคเลือกซื้อสินค้าตามอนุสิทธิบัตร ผู้ทรงอนุสิทธิบัตรไทยจึงจดทะเบียนเครื่องหมายการค้าตามพระราชบัญญัติเครื่องหมายการค้า พ.ศ. 2534 เพื่อการจำแนกสินค้าของตนออกจากสินค้าประเภทเดียวของผู้ผลิตรายอื่น เครื่องหมายการค้าและตราอนุสิทธิบัตรไทยจึงปรากฏควบคู่กันบนหีบห่อสินค้าอาหารไทยประเภทต้มยำกุ้ง เช่น บริษัทสยามพีร์เสิร์ฟฟู้ดส์ จำกัดเป็นเจ้าของเครื่องหมายการค้า และเป็นผู้ทรงอนุสิทธิบัตรไทยต้มยำกุ้งเลขที่ 782 เป็นต้น

รายการที่สอง สินค้าอาหารไทยประเภทแกงมัสมั่นเช่นเดียวกับแรก สินค้าอาหารไทยประเภทต้มยำกุ้ง เพราะสินค้าดังกล่าวได้ใช้ประโยชน์จากพระราชบัญญัติสิทธิบัตร พ.ศ. 2522 และพระราชบัญญัติเครื่องหมายการค้า พ.ศ. 2534 ในรูปแบบเดียวกัน

รายการที่สาม สินค้าอาหารไทยประเภทขนมสาเล่เมืองสุพรรณ ปัจจุบันสินค้าอาหารไทยดังกล่าวใช้ประโยชน์จากพระราชบัญญัติเครื่องหมายการค้า พ.ศ. 2534 โดยปรากฏเครื่องหมายการค้าสินค้าอาหารไทยประเภทขนมสาเล่เมืองสุพรรณ 2 เครื่องหมาย คือ เครื่องหมายการค้าเอกชัยสาเล่ และเครื่องหมายการค้าแม่บัว แต่ไม่ปรากฏว่าผู้ประกอบการดังกล่าวใช้ประโยชน์จากกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์หรือกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาฉบับอื่นๆ ซึ่งการศึกษาฉบับนี้มีความเห็นว่า ผู้ประกอบการค้าสินค้าอาหารไทยประเภทขนมสาเล่เมืองสุพรรณสามารถได้รับประโยชน์จากการออกแบบผลิตภัณฑ์ตามพระราชบัญญัติสิทธิบัตร พ.ศ. 2522 ด้วยการออกแบบสินค้าดังกล่าว ซึ่งปัจจุบันผู้ประกอบการค้าเอกชัยสาเล่กำลังอยู่ระหว่างการพัฒนาการออกแบบ เพื่อรองรับการจดทะเบียนสิทธิบัตรการออกแบบผลิตภัณฑ์ตามพระราชบัญญัติสิทธิบัตร พ.ศ. 2522

รายการสุดท้าย สินค้าอาหารไทยประเภทขนมหม้อแกงเมืองเพชร ปรากฏข้อมูลในการศึกษาว่า สินค้าอาหารดังกล่าวเป็นสินค้าในระบบสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 แต่ไม่มีผู้ประกอบการรายใดได้รับสิทธิใช้ตราสัญลักษณ์สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ผู้ประกอบการค้าสินค้าดังกล่าวใช้ประโยชน์จากชื่อสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์คำว่า “ขนมหม้อแกงเมืองเพชร” โดยปราศจากตราสัญลักษณ์สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ และผู้ประกอบการดังกล่าวใช้เครื่องหมายการค้าบนหีบห่อสินค้าขนมหม้อแกงเมืองเพชร เครื่องหมาย อย. เพื่อการจำหน่ายสินค้าแก่ผู้บริโภค

จากข้อมูลการใช้ประโยชน์จากกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาของผู้ประกอบการค้าสินค้าอาหารไทยตัวอย่างในการศึกษาข้างต้น การศึกษาฉบับนี้วิเคราะห์ผลได้ว่า สินค้าอาหารไทยตัวอย่างในการศึกษาทั้งสี่ประเภทเป็นผลผลิตมาจากแรงงานและความอดทนของมนุษย์ สินค้าอาหารไทยดังกล่าวเป็นวัตถุแห่งความคุ้มครองตามกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาที่สำคัญต่อการปกป้องสินค้าอาหารไทยตัวอย่างในการศึกษามี 4 ฉบับ

ฉบับแรก พระราชบัญญัติเครื่องหมายการค้า พ.ศ. 2522 ผู้ประกอบการค้าในแต่ละรายสามารถจดทะเบียนเครื่องหมายการค้า เพื่อการจำแนกแยกแยะสินค้าตามเครื่องหมายการค้าออกจากสินค้าประเภทเดียวกัน และผู้ประกอบการค้าดังกล่าวสามารถใช้ประโยชน์จากเครื่องหมายการค้าร่วมกับตราสัญลักษณ์สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ได้ เพราะเครื่องหมายการค้าทำหน้าที่จำแนกแยกแยะผู้ผลิตสินค้า แต่ตราสัญลักษณ์สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ทำหน้าที่รับรองคุณภาพ ชื่อเสียง คุณลักษณะเฉพาะของสินค้าภายใต้ชื่อสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ การใช้เครื่องหมายการค้าร่วมกับตราสัญลักษณ์สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์จึงไม่ขัดแย้งกัน

ฉบับที่สอง พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ซึ่งปรากฏว่า เฉพาะสินค้าอาหารไทยประเภทขนมหม้อแกงเมืองเพชรเป็นสินค้าในระบบสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์รายการเดียว เพราะสินค้าอาหารไทยดังกล่าวมีคุณสมบัติความเชื่อมโยงคุณภาพ ชื่อเสียง คุณลักษณะเฉพาะของสินค้ากับแหล่งภูมิศาสตร์ที่ผลิตสินค้าตามมาตรา 3 พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 แต่สินค้าอาหารไทยประเภทต้มยำกุ้ง แกงมัสมั่น และขนมสาเล่

เมืองสุพรรณไม่มีคุณสมบัติดังกล่าว สินค้าอาหารไทยเหล่านี้ไม่ได้ขึ้นทะเบียนเป็นสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ดังที่การศึกษาฉบับนี้ได้นำเสนอผลการวิเคราะห์ไว้ในหัวข้อ 4.2.1 การคงอยู่หรือสูญหายของภูมิปัญญาท้องถิ่น ประเด็นมาตรการกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์สามารถใช้ปกป้องภูมิปัญญาท้องถิ่นได้หรือไม่

ฉบับที่สาม พระราชบัญญัติสิทธิบัตรไทย พ.ศ. 2522 ซึ่งปรากฏผลการศึกษาว่า สินค้าอาหารไทยประเภทต้มยำกุ้ง แกงมัสมั่น และขนมหม้อแกงเมืองเพชรเป็นสินค้าในระบบอนุสิทธิบัตรไทย และขนมสาเล่เมืองสุพรรณอยู่ระหว่างการพัฒนาเพื่อรองรับการใช้ประโยชน์การออกแบบผลิตภัณฑ์ตามพระราชบัญญัติสิทธิบัตรไทย พ.ศ. 2522

ฉบับที่สี่ พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 โดยการศึกษาฉบับนี้มีความเห็นว่าการศึกษาเพียง 2 ประเภท คือขนมหม้อแกงเมืองเพชร ขนมสาเล่เมืองสุพรรณมีศักยภาพพัฒนาเป็นงานศิลปประยุกต์ตามมาตรา 4 พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 เพราะสินค้าอาหารไทยสองรายการดังกล่าวสามารถพัฒนารูปร่าง รูปทรง สี สันของสินค้าซึ่งปรากฏผลการสัมภาษณ์เชิงลึกว่า สินค้าอาหารไทยตัวอย่างในการศึกษาประเภทขนมหม้อแกงเมืองเพชรได้รับการพัฒนามาสู่สินค้าอาหารเพื่อการพาณิชย์ จนสินค้าอาหารไทยประเภทขนมหม้อแกงเมืองเพชรพัฒนาเป็นสินค้าอาหารไทยประเภทขนมคัสตาร์ด เพื่อใช้เสิร์ฟแก่ผู้โดยสารการบินไทย ขณะที่สินค้าอาหารไทยประเภทขนมสาเล่เมืองสุพรรณสามารถพัฒนารูปร่าง ลวดลาย สีบนสินค้าตนเพื่อประโยชน์ทางพาณิชย์ สินค้าอาหารไทยดังกล่าวนับเป็นศิลปประยุกต์ตามกฎหมายลิขสิทธิ์และงานออกแบบผลิตภัณฑ์ตามพระราชบัญญัติสิทธิบัตร พ.ศ. 2522

เช่นนี้ การศึกษาฉบับนี้มีความเห็นว่า กฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาเพียงฉบับเดียวไม่อาจปกป้องผลงานสร้างสรรค์ของมนุษย์ได้ทุกชนิด และสินค้าอาหารไทยตัวอย่างในการศึกษาก็เป็นผลงานสร้างสรรค์ของมนุษย์เช่นกัน สินค้าอาหารไทยดังกล่าวควรได้รับการปกป้องจากกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาหลายฉบับ เช่น ขนมสาเล่เมืองสุพรรณหนึ่งในสินค้าอาหารประเภทขนมไทยภาคกลางตัวอย่างในการศึกษาปัจจุบันขนมชนิดนี้ได้รับการปกป้องจากพระราชบัญญัติเครื่องหมายการค้า พ.ศ. 2534 และขนมชนิดนี้อาจได้รับการปกป้องการออกแบบผลิตภัณฑ์ตามพระราชบัญญัติสิทธิบัตร พ.ศ. 2522 รวมทั้งในฐานะศิลปประยุกต์พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 โดยความคุ้มครองนี้เทียบเคียงกับคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 7350/2537 ซึ่งงานออกแบบปากกาเป็นสิทธิและได้รับความคุ้มครองทั้งตามพระราชบัญญัติสิทธิบัตร พ.ศ. 2522 และพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 เป็นต้น

เมื่อการศึกษาฉบับนี้พิจารณาว่า สินค้าอาหารในกลุ่มประเทศที่เลือกศึกษาได้รับความคุ้มครองจากกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาหลายฉบับ เช่นเดียวกับความเห็นในการศึกษาฉบับนี้หรือไม่ การศึกษาฉบับนี้พบว่า สินค้าอาหารในกลุ่มประเทศที่เลือกศึกษาได้รับความคุ้มครองจากกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาหลายฉบับ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการปกป้องสินค้าอาหารตามกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ และกฎหมายเครื่องหมายการค้า ซึ่งปรากฏข้อมูลการปกป้องสินค้าอาหารดังกล่าวในสองประเทศที่เลือกศึกษา ดังนี้

ประเทศมาเลเซีย ผู้ผลิตสินค้าอาหารได้ใช้ตราสัญลักษณ์สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามพระราชบัญญัติ Laws of Malaysia Act 602 Geographical Indications Act 2000 เพื่อการ

รับรองว่า ผู้บริโภคได้รับสินค้าที่ผลิตจากแหล่งภูมิศาสตร์ตามชื่อสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ และสินค้าดังกล่าวมีคุณภาพ ชื่อเสียง คุณลักษณะเฉพาะเชื่อมโยงกับแหล่งภูมิศาสตร์ตามสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์

ขณะเดียวกันผู้ผลิตสินค้าอาหารข้างต้นใช้เครื่องหมายการค้าตามพระราชบัญญัติเครื่องหมายการค้า ค.ศ. 1976 เพื่อการจำแนกแยกแยะตัวสินค้าภายใต้เครื่องหมายการค้าออกจากสินค้าประเภทเดียวกัน โดยการใช้ตราสัญลักษณ์สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ร่วมกับเครื่องหมายการค้าบนสินค้าอาหารนั้นไม่ทำให้ผู้บริโภคเกิดความสับสน เพราะเครื่องหมายการค้าทำหน้าที่แตกต่างจากตราสัญลักษณ์สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ เพราะเครื่องหมายการค้าทำหน้าที่จำแนกแยกแยะตัวผู้ผลิตสินค้า แต่ตราสัญลักษณ์สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ทำหน้าที่รับรองแก่ผู้บริโภคว่า ผู้บริโภคได้รับสินค้าที่มีคุณภาพ ชื่อเสียง คุณลักษณะเฉพาะตรงตามการรับรู้ของผู้บริโภค เช่น สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เลขที่ GI2010-00003 สินค้าขนม Sarawak Layered Cake หรือชื่อในภาษามาลาเซียว่า Kek lapis Sarawak สินค้าขนมชนิดนี้ได้รับการปกป้องทั้งตามพระราชบัญญัติ Laws of Malaysia Act 602 Geographical Indications Act 2000 และสินค้าดังกล่าวได้รับการปกป้องในรูปแบบเครื่องหมายการค้าตามพระราชบัญญัติเครื่องหมายการค้ามาเลเซีย ค.ศ. 1976 ผู้ผลิตสินค้านี้ในรัฐซาราวักใช้ทั้งตราสัญลักษณ์สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์มาเลเซียร่วมกับเครื่องหมายการค้าของตน เป็นต้น (Zainol, 2013, p. 32)

ตารางที่ 4.4 เครื่องหมายการค้าของสินค้าขนม Sarawak Layered Cake

ชื่อวิสาหกิจชุมชน (SMEs)	เครื่องหมายการค้า	สถานะทางกฎหมาย
Dayang Salhahbinti Awang Weldan		Full examination OK (19/12/2013)
Mariam@Marybt.Aren Gemilang Mariam Sdn. Bhd.		Registered (07/05/2010)
Rabiah Amit' Rabiah Amit, NurZaimabt. Abdullah @ Marom Lim trading as Rabiah Amit		Registered (01/12/2008)

ที่มา: “Relevancy of Geographical Indications for SMES” by Zainol, Z.A., 2013, *Tech Monitor*, p. 33.

ประเทศอินโดนีเซีย ปรากฏตามข้อมูลในบทที่ 2 ว่า ผู้ผลิตสินค้าอาหารจำนวน 15 รายการในระบบสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ขึ้นทะเบียนภาคผนวก ง. ผู้ผลิตสินค้าอาหารดังกล่าวใช้ตราสัญลักษณ์สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ เพื่อการส่งสารแก่ผู้บริโภคว่า สินค้าภายใต้ตราสัญลักษณ์สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์มีคุณภาพ ชื่อเสียง คุณลักษณะเฉพาะเชื่อมโยงกับแหล่งภูมิศาสตร์ที่ผลิตสินค้าตามชื่อสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ เวลาเดียวกันผู้ผลิตสินค้าอาหารได้ใช้เครื่องหมายการค้าตามกฎหมาย

เครื่องหมายการค้า เพื่อการจำแนกแยกแยะสินค้าของตนออกจากสินค้าอาหารประเภทเดียวกันของผู้ผลิตสินค้าอาหารรายอื่น เช่น ผู้ผลิตสินค้านมม้าป่า Susu Kuda Sumbawa มีสิทธิใช้ตราสัญลักษณ์สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ และปัจจุบันผู้ผลิตดังกล่าวกำลังจดทะเบียนเครื่องหมายการค้าเพื่อนำมาใช้จำหน่ายสินค้านมม้าป่า Susu Kuda Sumbawa เป็นต้น

ดังนั้นสินค้าที่เกิดจากภูมิปัญญาท้องถิ่นทุกชนิด และสินค้าอาหารประเภทแกงไทยภาคกลางต้มยำกุ้ง แกงมัสมั่น รวมถึงสินค้าอาหารประเภทขนมหวานภาคกลางขนมหม้อแกงเมืองเพชร ขนมสาลี่เมืองสุพรรณตัวอย่างในการศึกษา สินค้าอาหารไทยดังกล่าวควรได้รับประโยชน์จากบทบัญญัติกฎหมายฉบับอื่น ๆ ด้วย ไม่ว่าจะกฎหมายดังกล่าวจะเป็นกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาหรือกฎหมายแพ่ง กฎหมายอาญา หรือกฎหมายเฉพาะ การคุ้มครองสินค้าอาหารไทยจึงไม่ควรถูกจำกัดความคุ้มครองเพียงพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 แต่ความคุ้มครองสินค้าอาหารไทยสามารถใช้ประโยชน์จากบทบัญญัติกฎหมายอื่น ๆ ซึ่งกฎหมายเหล่านี้ได้ใช้ปกป้องสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ก่อนประเทศไทยประกาศใช้พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 เช่นมาตรา 271 ประมวลกฎหมายอาญา พระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. 2522 และพระราชบัญญัติเครื่องหมายการค้า พ.ศ. 2534 เป็นต้น

4.2 มาตรการกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เพื่อการปกป้องภูมิปัญญาท้องถิ่นสินค้าอาหารไทยที่สอดคล้องกับความตกลงทริปส์ และรองรับการการเกิดประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน AEC

ด้วยผลการศึกษาในเบื้องต้นพบว่า มาตรการกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของกลุ่มประเทศที่เลือกศึกษารวมทั้งประเทศไทยไม่ปกป้องภูมิปัญญาท้องถิ่นโดยตรง แต่มาตรการกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ก็มีประโยชน์ทางอ้อมต่อการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น การใช้มาตรการกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ได้สร้างผลกระทบต่อภูมิปัญญาท้องถิ่นต่อไปนี้

4.2.1 การคงอยู่หรือสูญหายของภูมิปัญญาท้องถิ่น

สำหรับการใช้มาตรการกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่มีผลกระทบต่อการคงอยู่หรือสูญหายภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ผลิตสินค้าอาหารไทย การวิจัยฉบับนี้ได้นำข้อมูลในบทที่ 2 มาใช้ประกอบการวิเคราะห์ และผลการวิเคราะห์มีอยู่ 2 ประเด็น คือ

1. มาตรการกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์สามารถใช้ปกป้องภูมิปัญญาท้องถิ่นได้หรือไม่

ตามข้อมูลในบทที่ 2 ที่ผ่านมา วัตถุประสงค์คุ้มครองตามกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ในความตกลงทริปส์และมาตรการกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของกลุ่มประเทศที่เลือกศึกษาและประเทศไทย คือการผูกขาดการใช้ชื่อสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ โดยชุมชนเป็นผู้ทรงสิทธิหรือประธานแห่งสิทธิ และผู้ใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เป็นผู้ผลิตสินค้าที่อยู่ในแหล่งภูมิศาสตร์ตามคำขอขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ หรือผู้ประกอบการค้าเกี่ยวกับสินค้าที่ใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่ขึ้นทะเบียน สิทธิในสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์จึงเป็นสิทธิชุมชน

แม้ว่าวัตถุประสงค์คุ้มครองตามมาตรการกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์คือสิทธิผูกขาดการใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ แต่การศึกษานี้พบว่า ปัจจุบันนักวิชาการสาขานิติศาสตร์มีความเห็น 2 แนวทาง เพื่อการปกป้องภูมิปัญญาท้องถิ่น

แนวความคิดแรก กลุ่มนักวิชาการชาวอินเดียนำเสนอแนวคิดที่ว่า มาตรการกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ช่วยชุมชนในการส่งเสริมและการปกป้องตลาดผลิตภัณฑ์ทางวัฒนธรรม โดยเหตุที่สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ได้รับความนิยมจากทั่วโลก เพราะสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เป็นเครื่องมือเพื่อการปกป้องและส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น (Pant, 2015, p. 7)

แนวความคิดที่สอง มาตรการกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์มีส่วนสำคัญต่อการอนุรักษ์ธรรมชาติ ภูมิปัญญาท้องถิ่น วัฒนธรรม ทรัพยากรชีวภาพ และสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ยังมีส่วนต่อการพัฒนาวัฒนธรรมและการท่องเที่ยวเกษตรกรรม โดยแนวทางนี้ปรากฏอยู่ในนักวิชาการกลุ่มประชาคมอาเซียนหลายประเทศ เช่น ประเทศอินโดนีเซีย ประเทศมาเลเซีย ประเทศไทย เป็นต้น (Bangun, 2011, p. 23)

สำหรับการศึกษานี้มีความเห็นเช่นเดียวกับแนวความคิดที่สองว่า มาตรการกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไม่สามารถใช้ปกป้องภูมิปัญญาท้องถิ่นได้โดยตรง แต่มาตรการกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์มีผลต่อการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ใช้ผลิตสินค้าอาหารไทยตามสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ขึ้นทะเบียน และภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ใช้ผลิตสินค้าอาหารไทยยังเป็นงานสาธารณะ (public domain) ภูมิปัญญาท้องถิ่นจึงไม่ได้รับความคุ้มครองตามมาตรการกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ โดยการศึกษาฉบับนี้มีเหตุผลสนับสนุน 3 ประการ ดังนี้

1) ข้อ 22 ถึงข้อ 24 เรื่องสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ความตกลงทริปส์เป็นสนธิสัญญาขององค์การการค้าโลก (WTO) ความตกลงทริปส์จึงมีวัตถุประสงค์ส่งเสริมกิจกรรมทางการค้าของประเทศสมาชิก ดังปรากฏตามอารัมภบทความตกลงทริปส์ว่า ประเทศสมาชิกจำเป็นต้องมีโครงสร้างหลักเกณฑ์ กฎกติกา และบทลงโทษเกี่ยวข้องกับการค้าระหว่างประเทศในสินค้าปลอมแปลง สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามข้อ 22 ถึงข้อ 24 ความตกลงทริปส์จึงอยู่ในฐานะทรัพย์สินทางอุตสาหกรรม สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์จึงเป็นเพียงเครื่องมือทางการค้าของผู้ประกอบการค้า เพื่อป้องกันการสับสนหลงผิดในสินค้า

2) บทบาทของสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามความตกลงทริปส์และกลุ่มประเทศที่เลือกศึกษาและประเทศไทย คือการเป็นเครื่องมือที่มีประโยชน์ทางการค้าทั้งผู้บริโภคและผู้ประกอบการค้า แต่สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไม่ปกป้องภูมิปัญญาท้องถิ่นโดยตรง

นอกจากนี้ การศึกษานี้มีความเห็นทำนองเดียวกับรองศาสตราจารย์จักรกฤษณ์ ควรพจน์ว่า สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์มีบทบาทลดค่าใช้จ่ายแก่ผู้บริโภคและผู้ประกอบการค้า ในแง่ผู้บริโภคก็ไม่ต้องทดลองใช้สินค้าจากผู้ผลิตหลายราย แต่ผู้บริโภคสามารถตัดสินใจซื้อสินค้าจากชื่อเสียงเกียรติคุณของสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ผู้บริโภคสามารถเลือกซื้อสินค้าตรงความต้องการของตนได้ ซึ่งวิธีการเช่นนี้ลดทั้งค่าใช้จ่ายและเวลาในการสืบค้นหาสินค้าตามความต้องการของผู้บริโภค ในแง่ผู้ประกอบการค้าได้ประโยชน์จากการลดค่าใช้จ่ายในการประชาสัมพันธ์สินค้า เมื่อสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ขึ้นทะเบียนได้ทำหน้าที่รับรองคุณภาพ ชื่อเสียง คุณลักษณะเฉพาะของสินค้าที่ผลิตจากแหล่งภูมิศาสตร์แห่งหนึ่ง ผู้ประกอบการค้าเพียงใช้ชื่อสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์กับสินค้า ผู้บริโภคย่อมเลือกซื้อสินค้าดังกล่าว โดยผู้ประกอบการค้าไม่ต้องสูญเสียค่าใช้จ่ายจำนวนมากต่อการประชาสัมพันธ์สินค้า (จักรกฤษณ์ ควรพจน์, 2551, น. 35)

3) ผลการศึกษามาตรการกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของของกลุ่มประเทศที่เลือกศึกษาและประเทศไทยที่ปรากฏว่า ผู้ใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ใช้ชื่อสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เพื่อการค้าขายสินค้า สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ทำหน้าที่เป็นเครื่องมือในการประกอบการค้าสินค้าตามความตกลงทริปส์ เช่น ตามมาตรา 1 (10) กฎระเบียบ The GI No.51 ประเทศอินโดนีเซีย สิทธิชุมชนตามกฎหมายระเบียบ The GI No.51 สิทธิใช้ประโยชน์ในชื่อสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ขึ้นทะเบียนเป็นของกลุ่มประชาชนหรือที่เรียกว่าชุมชนท้องถิ่น เป็นต้น

ผลการวิเคราะห์ข้างต้นสอดคล้องกับข้อมูลการขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของกรมทรัพย์สินทางปัญญา กระทรวงพาณิชย์ ประเทศไทยและเอกสารทางราชการที่เกี่ยวข้องล้วนยืนยันว่า ผู้ใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามมาตรา 25 พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 มีจุดมุ่งหมายใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ขึ้นทะเบียนกับการค้าสินค้า

แม้ว่า ผลการศึกษายืนยันว่า มาตรการกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์มีขึ้นเพื่อปกป้องผลประโยชน์ทางการค้า แต่การศึกษาล่าสุดนี้มีความเห็นว่า มาตรการกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของประเทศไทยและกลุ่มประเทศที่เลือกศึกษามีประโยชน์ทางอ้อมต่อการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น เพราะสินค้าอาหารและสินค้าอื่นในระบบสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ขึ้นทะเบียนล้วนเกิดจากภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนท้องถิ่น ภูมิปัญญาท้องถิ่นดังกล่าวจึงเป็นส่วนประกอบสินค้าเพื่อที่สินค้าในระบบสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์มีคุณภาพ ชื่อเสียง คุณลักษณะเฉพาะตามมาตรการกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของประเทศไทยและกลุ่มประเทศที่เลือกศึกษา และเมื่อเงื่อนไขสำคัญของสิทธิใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ขึ้นทะเบียน คือผู้ผลิตสินค้าในระบบสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์มีหน้าที่ต้องรักษาคุณภาพ ชื่อเสียง คุณลักษณะเฉพาะของสินค้าที่ผลิตขึ้นในแหล่งภูมิศาสตร์และสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไม่ถูกเพิกถอน การปฏิบัติหน้าที่ดังกล่าวเท่ากับเป็นการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ใช้ผลิตสินค้าอาหารและสินค้าอื่นๆ ในระบบสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ขึ้นทะเบียน

อีกทั้ง ความเห็นการศึกษาล่าสุดนี้ว่า มาตรการกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์มีผลต่อการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นสินค้าอาหารไทย แต่มาตรการกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไม่ปกป้องภูมิปัญญาท้องถิ่นโดยตรง ความเห็นนี้สอดคล้องกับข้อมูลการขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์สินค้าอาหารไทยของกรมทรัพย์สินทางปัญญา กระทรวงพาณิชย์ ซึ่งเอกสารราชการเหล่านี้ล้วนไม่ระบุว่า กฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์คุ้มครองภูมิปัญญาท้องถิ่น แต่ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นองค์ประกอบหนึ่งในการผลิตสินค้าในระบบสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ซึ่งผู้ผลิตสินค้าต้องอนุรักษ์ไว้ เช่น สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่ สช. 56100055 ข้าวแต่นลำปาง ตามข้อ 5 ในหนังสือขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ระบุว่า ข้าวแต่นลำปาง หมายถึง ข้าวเหนียวทอดกรอบราดด้วยน้ำอ้อยที่ผลิตในพื้นที่จังหวัดลำปาง ด้วยกรรมวิธีพิเศษตามภูมิปัญญาของชาวบ้านจังหวัดลำปาง ทำให้ผู้ผลิตสินค้าข้าวแต่นลำปางต้องใช้วัตถุดิบท้องถิ่น คือข้าวเหนียว พันธุ์ข.6 และข้าวก่ำ (ข้าวเหนียวดำ) ที่ปลูกในจังหวัดลำปาง ร่วมกับภูมิปัญญาชาวลำปาง เพื่อการผลิตข้าวแต่นลำปางตามมาตรา 3 พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ส่งผลให้ผู้ผลิตสินค้าข้าวแต่นลำปางมีหน้าที่รักษาคุณภาพ ชื่อเสียง คุณลักษณะเฉพาะของสินค้า คือการปลูกและใช้ผลผลิตข้าวเหนียวพันธุ์ข.6 และข้าวก่ำ (ข้าวเหนียวดำ) ที่ปลูกในจังหวัดลำปางร่วมกับภูมิปัญญาชาวลำปาง เท่ากับว่าผู้ผลิตสินค้าข้าวแต่นลำปางได้อนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นสินค้าข้าวแต่นลำปาง เป็นต้น

ด้วยเหตุนี้การศึกษาฉบับนี้จึงเห็นด้วยกับแนวความคิดที่สองว่า มาตรการกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์มีส่วนสำคัญต่อการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น วัฒนธรรม ทรัพยากรชีวภาพ และสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ยังมีส่วนต่อการพัฒนาวัฒนธรรมและการท่องเที่ยวเกษตรกรรม โดยมาตรการกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์มีผลทางอ้อมต่อการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น และการใช้มาตรการกฎหมายดังกล่าวมีผลต่อภูมิปัญญาท้องถิ่นในหลายด้าน เช่น การคงอยู่หรือสูญหายของภูมิปัญญาท้องถิ่น การสืบทอดและส่งต่อของภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นต้น

2. มาตรการกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์มีผลต่อคงอยู่หรือการสูญหายของภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือไม่

ก่อนการวิเคราะห์ประเด็นว่า มาตรการกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์มีผลต่อการคงอยู่หรือการสูญหายของภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือไม่ การศึกษาฉบับนี้ได้ใช้ทั้งข้อมูลจากสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ผลิตสินค้าอาหารไทยร่วมกับเอกสารรายงานการวิจัย หนังสือ ตำราที่เกี่ยวข้อง ซึ่งงานวิจัยฉบับนี้ได้ค้นพบข้อเท็จจริง 2 ประการเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นสินค้าอาหารไทย และมาตรการกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของกลุ่มประเทศที่เลือกศึกษาและประเทศไทย คือ

ประการแรก ภูมิปัญญาท้องถิ่นสินค้าอาหารไทยเป็นผลผลิตจากภูมิปัญญาท้องถิ่น และสินค้าอาหารไทยชนิดเดียวกันมีอยู่หลายสูตรการปรุง แต่สูตรการปรุงก็เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งผู้สืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นแต่ละครอบครัวได้เก็บรักษาและใช้ประโยชน์ แต่การศึกษาไม่อาจระบุตัวผู้สร้างสรรค์ วันเวลาที่เกิดขึ้น รวมทั้งไม่อาจชี้ชัดได้ว่า สูตรการปรุงสินค้าอาหารไทยแต่ละสูตร สูตรการปรุงใดเป็นสูตรเริ่มแรกของประเทศไทย

ประการที่สอง ความสัมพันธ์ระหว่างมาตรการกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์กับภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ผลิตสินค้าตามในระบบสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์กลุ่มประเทศที่เลือกศึกษาและประเทศไทย ภูมิปัญญาท้องถิ่นมีบทบาทในการสร้างคุณภาพ ชื่อเสียง คุณลักษณะเฉพาะของสินค้าตามมาตรการกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ซึ่งผู้ผลิตสินค้าตามสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ขึ้นทะเบียนต้องนำมาใช้ผลิตสินค้า แต่มาตรการกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ทุกประเทศไม่มอบสิทธิผูกขาดการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือสูตรการปรุงสินค้าอาหารแก่ชุมชนท้องถิ่น

จากข้อมูลข้างต้น การศึกษาฉบับนี้ได้นำมาใช้พิจารณาในประเด็นปัญหาว่า มาตรการกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์มีผลต่อคงอยู่หรือการสูญหายของภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือไม่ การศึกษาฉบับนี้มีความเห็นว่า มาตรการกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์มีผลทั้งต่อคงอยู่หรือการสูญหายของภูมิปัญญาท้องถิ่น ดังนี้

1) มาตรการกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์มีผลต่อการคงอยู่ของภูมิปัญญาท้องถิ่น การศึกษาฉบับนี้มีความเห็นว่า มาตรการกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์มีผลต่อการคงอยู่ของภูมิปัญญาท้องถิ่น เพราะสินค้าอาหารไทยและสินค้าในระบบสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์มีคุณภาพ ชื่อเสียง คุณลักษณะเฉพาะที่เกิดจากภูมิปัญญาท้องถิ่น เหตุนี้ตราบใดที่ชุมชนท้องถิ่นยังใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อการผลิตสินค้าอาหารไทยตามสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ขึ้นทะเบียน ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อผลิตสินค้าอาหารไทยยังคงอยู่ กลับกันหากชุมชนท้องถิ่นยุติการผลิตสินค้าอาหารไทย และยุติการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อผลิตสินค้าอาหารแล้ว ภูมิปัญญาท้องถิ่นในสินค้าอาหารไทยดังกล่าวต้องสูญหายไป ซึ่งความเห็นดังกล่าวมีเหตุผลสนับสนุน ดังนี้

(1) การคงอยู่ของภูมิปัญญาท้องถิ่นสินค้าอาหารในประเทศไทยและกลุ่มประเทศที่เลือกศึกษาเป็นผลจากข้อ 22.1 ความตกลงทริปส์ ซึ่งประเทศไทยและกลุ่มประเทศที่เลือกศึกษาต้องบัญญัติค่านิยมสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่สอดคล้องกับข้อ 22.1 ความตกลงทริปส์ ภายใต้หลักมาตรฐานขั้นต่ำ ทำให้ค่านิยมสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามมาตรการกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของประเทศไทยและกลุ่มประเทศที่เลือกศึกษามีเงื่อนไขว่า สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ต้องมีความเชื่อมโยงระหว่างคุณภาพ ชื่อเสียง คุณลักษณะเฉพาะกับแหล่งผลิตสินค้าในประเทศตน ซึ่งการศึกษานี้ได้นำเสนอไว้ในตารางที่ 4.2

แม้ข้อ 22.1 ความตกลงทริปส์ไม่บัญญัติถึงหน้าที่อนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นโดยตรง แต่การศึกษานี้มีความเห็นว่า การรักษาความเชื่อมโยงระหว่างคุณภาพ ชื่อเสียง คุณลักษณะเฉพาะของสินค้ากับแหล่งผลิตสินค้าของผู้ผลิตสินค้าในประเทศสมาชิก คือการทำหน้าที่อนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ใช้ผลิตสินค้าอาหารและสินค้าอื่นในระบบสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ เพราะภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นส่วนประกอบสำคัญต่อคุณภาพ ชื่อเสียง คุณลักษณะเฉพาะของสินค้าในระบบสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ เพื่อที่สาธารณชนได้รับสินค้าที่ถูกต้องตรงกับการรับรู้ผ่านชื่อสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์

ความเห็นในการศึกษานี้สอดคล้องกับการใช้มาตรการกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์กลุ่มประเทศที่เลือกศึกษาทั้งสี่ประเทศ ไม่ว่าจะประเทศมาเลเซีย ประเทศอินโดนีเซีย ประเทศสิงคโปร์ ประเทศอินเดีย กฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของประเทศดังกล่าวล้วนบัญญัติว่า สินค้าต้องมีความเชื่อมโยงระหว่างคุณภาพ ชื่อเสียง คุณลักษณะเฉพาะกับแหล่งผลิตสินค้าในประเทศตน ซึ่งการบัญญัติเช่นนี้สอดคล้องกับข้อ 22.1 ความตกลงทริปส์ ผู้ผลิตสินค้าในระบบสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์จำเป็นต้องรักษามาตรฐานสินค้าของตน เพื่อสินค้าของตนคงไว้ซึ่งคุณภาพ ชื่อเสียง คุณลักษณะเฉพาะที่เชื่อมโยงกับแหล่งภูมิศาสตร์ผลิตสินค้า ผลที่ตามมาคือผู้ผลิตสินค้าตามสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ขึ้นทะเบียนต้องรักษาภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ใช้ผลิตสินค้า ภูมิปัญญาท้องถิ่นดังกล่าวคงอยู่กับชุมชนในแหล่งภูมิศาสตร์ตามสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ขึ้นทะเบียน

นอกจากนี้ ความเห็นในการศึกษานี้ยืนยันได้จากข้อมูลอนุรักษ์และคงอยู่ของภูมิปัญญาท้องถิ่นสินค้าอาหาร Sarawak Layered Cake ประเทศมาเลเซีย ปรากฏผลการศึกษาว่า สินค้าดังกล่าวเป็นสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ขึ้นทะเบียนที่ GI2010-00003 ปัจจุบันผู้ผลิตสินค้าดังกล่าวในรัฐซาราวัก ประเทศมาเลเซียได้อนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นสินค้าอาหารชนิดนี้ ไม่ว่าจะใช้วัตถุดิบท้องถิ่น การออกแบบและสีส้มตามลวดลายของขนมตามภูมิปัญญาท้องถิ่นของชาวซาราวัก เพราะเมื่อภูมิปัญญาท้องถิ่นดังกล่าวเป็นส่วนสำคัญต่อการเกิดคุณลักษณะเฉพาะของสินค้าตามสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ขึ้นทะเบียนตามมาตรา 2 พระราชบัญญัติ Laws of Malaysia Act 602 Geographical Indications Act 2000 (Zainol, 2013, p. 32)

เช่นเดียวกับประเทศไทย การศึกษานี้พบว่า การใช้พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 มีผลต่อการอนุรักษ์และคงอยู่ของภูมิปัญญาท้องถิ่นสินค้าอาหารไทย เพราะสินค้าอาหารไทยใดมีคุณภาพ ชื่อเสียง คุณลักษณะเฉพาะของสินค้าในระบบสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ จากการที่สินค้าอาหารไทยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น เมื่อผู้ผลิตสินค้าอาหารไทยดังกล่าวมีหน้าที่ต้องรักษาคุณภาพ ชื่อเสียง คุณลักษณะเฉพาะของสินค้าในระบบสิ่งบ่งชี้ทาง

ภูมิศาสตร์ตามมาตรา 3 พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 การปฏิบัติหน้าที่ดังกล่าวเท่ากับเป็นการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น และมีผลต่อการคงอยู่ของภูมิปัญญาท้องถิ่นสินค้าอาหารไทย

ประกอบกับการศึกษาระดับนี้มีความเห็นว่า ข้อกำหนดมาตรฐานการผลิตสินค้าของผู้ผลิตสินค้าในระบบสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์มีผลต่อการคงอยู่ของภูมิปัญญาท้องถิ่นเช่นกัน เพราะเมื่อสินค้าอาหารไทยมีคุณภาพ ชื่อเสียง คุณลักษณะเฉพาะของสินค้าในระบบสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ จากการใช้สินค้าอาหารไทยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น เมื่อผู้ผลิตสินค้าอาหารไทยและผู้เกี่ยวข้องตลอดสายการผลิตต้องร่วมกันร่างข้อกำหนดมาตรฐานการผลิตสินค้า ก่อนการขอขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์สินค้าอาหารไทยรายการใด การร่างข้อกำหนดนี้จึงเป็นการร่างข้อกำหนดที่เกี่ยวกับการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อผลิตสินค้าอาหารไทยด้วย

ทั้งนี้ความเห็นนี้ข้างต้นเป็นผลจากการวิเคราะห์รายละเอียดของข้อกำหนดมาตรฐานการผลิตสินค้าตามเอกสารของกรมทรัพย์สินทางปัญญา 4 รายการด้วยกัน คือ (กรมทรัพย์สินทางปัญญา, 2550, น. 17)

รายการแรก มาตรฐานสินค้า (Product Specification) เป็นรายละเอียดสินค้าที่ใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ตั้งแต่วัตถุดิบที่ใช้ ลักษณะองค์ประกอบทางฟิสิกส์ เคมี ชีวภาพ และ/หรือคุณลักษณะทางอินทรีย์ของสินค้า รูปร่างหรือลักษณะภายนอกที่สำคัญ ซึ่งผู้ผลิตต้องคำนึงถึงการรับรู้ของผู้บริโภคเป็นหลัก เมื่อผู้บริโภคนึกถึงสินค้าจากแหล่งภูมิศาสตร์นี้ ผู้บริโภคต้องคำนึงถึงคุณลักษณะใดเป็นสำคัญ

รายการที่สอง รายละเอียดความเชื่อมโยงของสินค้ากับแหล่งภูมิศาสตร์ที่ผลิตสินค้า

รายการที่สาม การกำหนดขอบเขตพื้นที่การผลิต (Zoning or Boundary setting) ซึ่งการกำหนดขอบเขตพื้นที่นี้แสดงให้เห็นว่า สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ใช้กับสินค้าที่ผลิตขึ้นในแหล่งภูมิศาสตร์แห่งใดแห่งหนึ่ง แหล่งภูมิศาสตร์มีพื้นที่อันจำกัดแน่นอน

รายการที่สี่ การตรวจสอบรับรองและจัดตั้งระบบควบคุมการผลิตสินค้า

การศึกษาระดับนี้พบว่า รายการแรกถึงรายการที่สามมีผลโดยตรงต่อการคงอยู่ของภูมิปัญญาท้องถิ่นสินค้าอาหารไทยในการศึกษา เพราะผู้ผลิตสินค้าในระบบสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์จำเป็นต้องใช้วัตถุดิบในท้องถิ่นร่วมกับภูมิปัญญาท้องถิ่นของตน เพื่อการผลิตสินค้าและรักษาความเชื่อมโยงของสินค้ากับแหล่งภูมิศาสตร์ที่ผลิตสินค้าหรือพื้นที่การผลิต ทำให้ภูมิปัญญาท้องถิ่นยังคงอยู่ในชุมชนท้องถิ่น ดังเช่นปรากฏในสินค้าขนมหม้อแกงเมืองเพชร สิ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ขึ้นทะเบียนเลขที่ 56100049 ว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการผลิตสินค้าขนมหม้อแกงเมืองเพชรยังคงอยู่ในจังหวัดเพชรบุรี เพื่อการผลิตสินค้าขนมหม้อแกงเมืองเพชรออกสู่ผู้บริโภค เป็นต้น

นอกจากนี้ การศึกษาระดับนี้มีความเห็นเพิ่มเติมว่า การใช้มาตรการกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์มีผลต่อการคงอยู่ของภูมิปัญญาท้องถิ่นสินค้าอาหารไทยและสินค้าอื่น ๆ และมาตรการกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์มีผลทางอ้อมต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรในท้องถิ่น การสร้างความร่วมมือในชุมชนท้องถิ่น ลดการอพยพย้ายถิ่นฐานไปขายแรงงานในเมืองใหญ่ เพราะสินค้าอาหารไทยที่เกิดจากภูมิปัญญาท้องถิ่นมีและใช้วัตถุดิบในท้องถิ่น เอกลักษณะสินค้าดังกล่าวจึงเกิดจาก

วัตถุดิบในท้องถิ่น การผลิตและขายสินค้าอาหารไทยในระบบสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์จึงต้องอนุรักษ์ วัตถุดิบพืชพันธุ์และสัตว์เลี้ยงท้องถิ่น และการผลิตสินค้าอาหารในรูปธุรกิจยังเป็นการสร้างงานในท้องถิ่น ชาวชุมชนท้องถิ่นไม่อพยพไปขายแรงงานในเมืองใหญ่ เช่น สิ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ขึ้นทะเบียน เลขที่ 56100049 สินค้าขนมหม้อแกงเมืองเพชร ซึ่งเอกลักษณ์สำคัญสินค้านี้คือการใช้น้ำตาลโตนดเมืองเพชร ชาวเพชรบุรีจึงอนุรักษ์และปลูกต้นตาลโตนดทดแทนต้นเก่า เพื่อน้ำตาลโตนดเมืองเพชร ยังเป็นวัตถุดิบสำคัญของสินค้าขนมหม้อแกงเมืองเพชรต่อไป เป็นต้น (เพ็ชรสมาน กลิ่นนาค, 2558)

(2) การที่ผู้ผลิตผลิตสินค้าและใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นผลิตสินค้าในระบบสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ทำให้ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ผลิตสินค้าในระบบสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์คงอยู่ ในฐานะที่ภูมิปัญญาท้องถิ่นนี้เป็นปัจจัยเกิดคุณภาพ ชื่อเสียง คุณลักษณะเฉพาะของสินค้า ส่งผลให้สินค้ามีความเชื่อมโยงกับแหล่งภูมิศาสตร์ที่ผลิตสินค้าตามข้อ 22.1 ความตกลงทริปส์และตามมาตรการกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของกลุ่มประเทศที่เลือกศึกษาและประเทศไทย

แม้ว่าตามปกติชุมชนท้องถิ่นใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการผลิตสินค้าของชุมชน หรือใช้ความรู้เพื่อพัฒนาสินค้าของชุมชน หรือใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการดำเนินชีวิตประจำวันของชุมชนท้องถิ่นอยู่แล้ว (เทิดชาย ช่วยบำรุง, 2554, น. 38) แต่เมื่อผู้ผลิตสินค้าต้องใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการผลิตสินค้าตามสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ขึ้นทะเบียน การผลิตสินค้าเช่นนี้มีผลต่อการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ผลิตสินค้า เพื่อที่สินค้าดังกล่าวยังคงเป็นสินค้าในระบบสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ และสินค้าดังกล่าวยังคงมีคุณภาพ ชื่อเสียง คุณลักษณะเฉพาะเชื่อมโยงกับแหล่งภูมิศาสตร์ที่ผลิต เช่น ตามมาตรา 3 พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 เป็นต้น

นอกจากนี้ การวิจัยฉบับนี้พบสาเหตุว่า เหตุใดสินค้าอาหารไทยทุกชนิดไม่อาจขึ้นทะเบียนในระบบสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ เพราะสินค้าอาหารดังกล่าวขาดองค์ประกอบความเชื่อมโยงระหว่างสินค้ากับแหล่งภูมิศาสตร์ที่ผลิตสินค้าตามมาตรา 3 พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ.2546 เพราะสินค้าอาหารไทยหลายชนิดมีเอกลักษณ์ด้านรสชาติและการใช้วัตถุดิบตามฤดูกาล ซึ่งเอกลักษณ์นี้ไม่ใช่องค์ประกอบความเชื่อมโยงระหว่างสินค้ากับแหล่งภูมิศาสตร์ที่ผลิตสินค้าตามมาตรา 3 พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 สินค้าอาหารไทยหลายชนิดไม่เป็นสินค้าในระบบสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ และสินค้าเหล่านี้ไม่ได้รับประโยชน์จากกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์

กรณีข้างต้นสอดคล้องกับข้อมูลที่เกิดขึ้นกับสินค้าอาหารไทยตัวอย่างในการศึกษา 4 ตัวอย่าง ดังนี้

1. สินค้าขนมหม้อแกงเมืองเพชร สินค้าดังกล่าวเป็นสินค้าในระบบสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ เพราะสินค้าขนมหม้อแกงเมืองเพชรมีคุณสมบัติตามมาตรา 3 พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทย พ.ศ. 2546 คุณสมบัตินี้คือความเชื่อมโยงระหว่างการใช้น้ำตาลโตนดเมืองเพชรร่วมกับภูมิปัญญาท้องถิ่นชาวเพชรบุรี ร่วมกับการกำหนดพื้นที่แหล่งภูมิศาสตร์แบบชาวตะวันตก ดังปรากฏตามข้อที่ 7 ในทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ หัวข้อขอบเขตที่ตั้งแหล่งภูมิศาสตร์ระบุว่า ขอบเขตพื้นที่การผลิตขนมหม้อแกงเมืองเพชร ครอบคลุมพื้นที่ของจังหวัดเพชรบุรีในเขตพื้นที่ 8 อำเภอ ได้แก่อำเภอเมือง อำเภอบ้านลาด อำเภอท่ายาง อำเภอชะอำ อำเภอหนองหญ้าปล้อง อำเภอแก่งกระจาน และอำเภอเขาย้อย

2. สินค้าตำยำกุ้ง แหล่งภูมิศาสตร์ของสินค้าตำยำกุ้งคือประเทศไทย และปัจจุบันคนทั่วโลกยอมรับว่า ตำยำกุ้งเป็นสินค้าอาหารที่เกิดจากภูมิปัญญาท้องถิ่นของชาวไทย สินค้าตำยำกุ้งจึงมีความเชื่อมโยงกับแหล่งภูมิศาสตร์ประเทศไทย ซึ่งแหล่งภูมิศาสตร์ประเทศไทยนี้ก็เป็นกำหนดขอบเขตพื้นที่ตั้งในรูปแบบแผนที่ตามแบบชาวตะวันตก แต่เหตุที่สินค้าตำยำกุ้งไม่ได้รับการปกป้องจากพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 เพราะสินค้าตำยำกุ้งขาดความเชื่อมโยงระหว่างสินค้ากับแหล่งภูมิศาสตร์ที่ผลิตสินค้า เพื่อที่สินค้าตำยำกุ้งจากแหล่งภูมิศาสตร์แห่งใดแห่งหนึ่งมีคุณภาพ ชื่อเสียง คุณลักษณะเฉพาะแตกต่างจากสินค้าตำยำกุ้งจากแหล่งภูมิศาสตร์อื่น

ทั้งนี้สภาพข้อเท็จจริงที่เกิดกับสินค้าตำยำกุ้งนี้สอดคล้องกับรายงานการศึกษาเรื่องการเพิ่มมูลค่าแก่ผลิตภัณฑ์ตามประเพณีที่ผลิตขึ้นในท้องถิ่น ค.ศ. 2010 ขององค์การพัฒนาอุตสาหกรรมแห่งสหประชาชาติว่า มาตรการกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์มีผลต่อการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของชุมชนท้องถิ่น และชุมชนท้องถิ่นต้องผลิตสินค้าในแหล่งภูมิศาสตร์ของตน แต่ไม่ใช่ว่าสินค้าของชุมชนท้องถิ่นทุกชนิดจะได้รับประโยชน์จากกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ สินค้าบางชนิดเท่านั้นที่สามารถขึ้นทะเบียนในระบบกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ (United Nations Industrial Development Organization หรือชื่อย่อ UNIDO) (United Nations Industrial Development Organization, 2010, p. 7) ซึ่งกรณีดังกล่าวปรากฏตามภาพที่ 4.2 ด้านล่าง

ภาพที่ 4.2 ความสัมพันธ์ระหว่างมาตรการกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์กับสินค้าที่เกิดจากภูมิปัญญาท้องถิ่น

ที่มา: *Adding value to traditional products of regional origin* (p. 7), by United Nations Industrial Development Organization, 2010, Austria: United Nations Industrial Development Organization Investment and Technology Services Branch.

จากภาพที่ 4.2 ข้างบนปรากฏวงกลมสามวง วงกลมแต่ละวงมีความหมายและความสัมพันธ์ระหว่างกัน รวมถึงความเกี่ยวข้องระหว่างสินค้าในระบบกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์กับภูมิปัญญาท้องถิ่น (United Nations Industrial Development Organization, 2010, p. 7) ดังนี้

วงกลมแรก วงกลมนอกสุด Traditional products of regional origin หมายถึงผลิตภัณฑ์ที่เกิดจากประเพณีวัฒนธรรมในท้องถิ่น หรือที่เรียกในงานวิจัยฉบับนี้ว่าภูมิปัญญา

ท้องถิ่น กรอบวงกลมนอกสุดนี้จึงแสดงให้เห็นว่า สินค้าที่เกิดจากประเพณีวัฒนธรรมหรือภูมิปัญญาท้องถิ่นมีอยู่จำนวนมากและหลากหลายชนิด สินค้ากลุ่มนี้มีทั้งสินค้าที่จับต้องได้ เช่น ผ้าไหม เครื่องประดับ เครื่องใช้ในชีวิตประจำวัน เป็นต้น และสินค้ากลุ่มนี้อาจเป็นสินค้าที่จับต้องไม่ได้ เช่น เพลงพื้นบ้าน อาหาร นิทาน ตำนาน เป็นต้น

วงกลมที่สอง วงกลมตรงกลาง RGIs หมายถึง Recognized Geographical Indications สินค้าในวงกลมนี้มีความสัมพันธ์กับสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ โดยสาธารณชนรับรู้ว่าเป็นสินค้าที่ผลิตขึ้นจากแหล่งภูมิศาสตร์แห่งใดแห่งหนึ่ง แต่สินค้านี้อาจไม่มีคุณภาพ ชื่อเสียง คุณลักษณะเฉพาะที่เชื่อมโยงกับแหล่งภูมิศาสตร์แห่งใดแห่งหนึ่ง

วงกลมที่สาม วงกลมชั้นในสุด IGIs หมายถึง Institutionalized Geographical Indications ซึ่งวงกลมชั้นนี้แสดงให้เห็นว่า สินค้าในวงกลมนี้มีความเชื่อมโยงระหว่างแหล่งภูมิศาสตร์ที่ผลิตสินค้ากับสินค้า สินค้าในวงกลมนี้มีคุณภาพ ชื่อเสียง คุณลักษณะเฉพาะเชื่อมโยงกับแหล่งภูมิศาสตร์ที่ผลิต สินค้าดังกล่าวจึงมีความแตกต่างจากสินค้าชนิดเดียวกันจากแหล่งผลิตอื่น

เมื่อการศึกษาฉบับนี้ นำรายงานการเพิ่มมูลค่าแก่ผลิตภัณฑ์ตามประเพณีที่ผลิตขึ้นในท้องถิ่น ค.ศ. 2010 ขององค์การพัฒนาอุตสาหกรรมแห่งสหประชาชาติมาใช้อธิบายว่า เหตุใดสินค้าตั้มยำกุ้งไม่เป็นสินค้าระบบสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ คำตอบเป็นเช่นเดียวกับการศึกษาฉบับนี้ว่า สินค้าตั้มยำกุ้งเป็นผลผลิตจากภูมิปัญญาท้องถิ่นของประเทศไทยในวงกลมนอกสุด และสินค้าตั้มยำกุ้งมีความเชื่อมโยงกับแหล่งภูมิศาสตร์ประเทศไทยตามวงกลมที่สองตามรายงานการศึกษาเรื่องการเพิ่มมูลค่าแก่ผลิตภัณฑ์ตามประเพณีที่ผลิตขึ้นในท้องถิ่น ค.ศ. 2010 ขององค์การพัฒนาอุตสาหกรรมแห่งสหประชาชาติ แต่สินค้าตั้มยำกุ้งไม่ได้รับการปกป้องตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 เพราะสินค้าตั้มยำกุ้งขาดคุณสมบัติความเชื่อมโยงระหว่างคุณภาพ ชื่อเสียง คุณลักษณะเฉพาะสินค้ากับแหล่งภูมิศาสตร์ที่ผลิตสินค้าตามมาตรา 3 พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546

3. สินค้าขนมสาเล่เมืองสุพรรณ สินค้าชนิดนี้มีสภาพเช่นเดียวกับสินค้าตั้มยำกุ้ง โดยขนมสาเล่เมืองสุพรรณเป็นผลผลิตจากภูมิปัญญาท้องถิ่นของประเทศไทย และขนมสาเล่เมืองสุพรรณมีความเชื่อมโยงกับแหล่งภูมิศาสตร์ประเทศไทยตามวงกลมที่สองตามรายงานการศึกษาเรื่องการเพิ่มมูลค่าแก่ผลิตภัณฑ์ตามประเพณีที่ผลิตขึ้นในท้องถิ่น ค.ศ. 2010 ขององค์การพัฒนาอุตสาหกรรมแห่งสหประชาชาติ แต่ขนมสาเล่เมืองสุพรรณไม่ได้รับการปกป้องตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 เพราะสินค้าขนมสาเล่เมืองสุพรรณขาดคุณสมบัติความเชื่อมโยงกับแหล่งภูมิศาสตร์ที่ผลิตสินค้าตามมาตรา 3 พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 แม้คำว่า “สุพรรณ” ในที่นี้คือจังหวัดสุพรรณบุรีที่ปรากฏขอบเขตพื้นที่ทางภูมิศาสตร์ในรูปแบบที่ตามแบบชาวตะวันตก

4. สินค้าแกงมัสมั่น สินค้าอาหารไทยชนิดนี้เป็นผลผลิตจากภูมิปัญญาท้องถิ่นของประเทศไทย แต่สินค้าแกงมัสมั่นไม่มีความเชื่อมโยงกับแหล่งภูมิศาสตร์ในประเทศไทย และสินค้าแกงมัสมั่นไม่ได้รับการปกป้องตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 เพราะสินค้าแกงมัสมั่นขาดคุณสมบัติความเชื่อมโยงระหว่างสินค้ากับแหล่งภูมิศาสตร์ที่ผลิตสินค้าตาม

มาตรา 3 พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 รวมทั้งชื่อสินค้าแกมมัสมันท์ก็ไม้อาจแสดงถึงแหล่งภูมิศาสตร์ที่ผลิตสินค้าได้ดังเช่นสินค้าอาหารสามชนิดก่อนหน้านี้

นอกจากนี้ รายงานการศึกษาเรื่องการเพิ่มมูลค่าแก่ผลิตภัณฑ์ตามประเพณีที่ผลิตขึ้นในท้องถิ่น ค.ศ. 2010 ขององค์การพัฒนาอุตสาหกรรมแห่งสหประชาชาติระบุว่า มาตรการกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ถูกใช้กับสินค้าหลายชนิด โดยสินค้าเหล่านี้เป็นผลผลิตจากภูมิปัญญาท้องถิ่น ทำให้ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ใช้ผลิตสินค้าตามสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ขึ้นทะเบียนยังคงถูกรักษาไว้ โดยสินค้าดังกล่าวมีมูลค่าสูงขึ้น จากการที่ผู้ผลิตสินค้าตามสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ขึ้นทะเบียนได้รับการรักษาคุณภาพ ชื่อเสียง คุณลักษณะเฉพาะของสินค้า ซึ่งการดำเนินการเช่นนี้จึงมีผลเท่ากับการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น และการคงอยู่ของภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ใช้ผลิตสินค้า แต่ด้วยข้อจำกัดเงื่อนไขความเชื่อมโยงระหว่างแหล่งภูมิศาสตร์ที่ผลิตสินค้ากับคุณภาพ ชื่อเสียง คุณลักษณะเฉพาะของสินค้าที่ผลิตขึ้น สินค้าบางชนิดก็อาจได้รับประโยชน์จากกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์

เช่นเดียวกับ ผลการวิเคราะห์ในการศึกษาฉบับนี้ว่า มาตรการกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของกลุ่มประเทศที่เลือกศึกษาและประเทศไทย สินค้าอาหารในระบบสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เป็นผลผลิตจากภูมิปัญญาท้องถิ่น และภูมิปัญญาท้องถิ่นดังกล่าวเป็นส่วนสำคัญต่อการเกิดคุณภาพ ชื่อเสียง คุณลักษณะเฉพาะของสินค้า เมื่อผู้ผลิตผลิตสินค้าออกจำหน่ายในระบบสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ผู้ผลิตดังกล่าวได้ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นมีผลต่อการคงอยู่ของภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ผลิตสินค้า เช่น ประเทศมาเลเซีย สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ขึ้นทะเบียนที่ GI2010-00003 สินค้า Sarawak Layered Cake ปรากฏในหัวข้อคุณภาพ ชื่อเสียง คุณลักษณะเฉพาะของสินค้าว่า Sarawak Layered Cake เป็นขนมชนิดหนึ่ง ขนมชนิดนี้มีคุณภาพและคุณลักษณะเฉพาะที่เชื่อมโยงกับรัฐซาราวักประเทศมาเลเซีย ผู้ผลิตสินค้าดังกล่าวจึงจำเป็นต้องใช้ภูมิปัญญาชาวซาราวักเพื่อการผลิตสินค้าในระบบสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ การผลิตและใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเช่นนี้มีผลให้ภูมิปัญญาการผลิตสินค้า Sarawak Layered Cake ไม่สูญหายไปจากชุมชนชาวซาราวัก เป็นต้น (Zainol, 2013, p. 32)

ส่วนประเทศไทย การคงอยู่ของภูมิปัญญาท้องถิ่นสินค้าอาหารไทยในระบบสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เป็นไปทำนองเดียวกัน การที่ผู้ผลิตสินค้าในระบบสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ยังผลิตสินค้าและใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการผลิตสินค้าตามสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ขึ้นทะเบียน ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ผลิตสินค้าในแหล่งภูมิศาสตร์ตามสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์จึงคงอยู่กับชุมชนแห่งนั้น และหากสินค้าดังกล่าวมีความเชื่อมโยงกับแหล่งภูมิศาสตร์ตามสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ขึ้นทะเบียน จากการใช้วัตถุดิบประเภทพันธุ์พืช หรือพันธุ์สัตว์ในแหล่งภูมิศาสตร์ตามสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ขึ้นทะเบียน พันธุ์พืชหรือพันธุ์สัตว์ดังกล่าวได้รับการอนุรักษ์ เช่น กรณีเกิดขึ้นกับสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ขึ้นทะเบียนไข่เค็มไชยาเลขที่ สช 50100019 ที่มีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 27 กันยายน พ.ศ. 2550 ว่าในปัจจุบันชาวอำเภอไชยาคงอนุรักษ์ภูมิปัญญาการผลิตไข่เค็มไว้ ภายใต้การปฏิบัติตามข้อ 4 คุณภาพ ชื่อเสียง คุณสมบัติหรือคุณลักษณะเฉพาะของสินค้า กรณีคำนิยามคำว่า “ไข่เค็มไชยา” ว่าหมายถึงไข่เค็มที่ผลิตจากไข่เป็ดที่ได้จากเป็ดที่เลี้ยงในพื้นที่อำเภอไชยา และผลิตเป็นไข่เค็มด้วยกรรมวิธีพิเศษตามภูมิปัญญาของคนไชยา เป็นต้น

เมื่อการศึกษานี้มีผลวิเคราะห์ว่า การใช้พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 มีผลต่อการคงอยู่ของภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ผลิตสินค้าอาหารไทย เพื่อการวิเคราะห์ว่า ผลการวิเคราะห์ดังกล่าวสอดคล้องกับการคงอยู่ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ผลิตสินค้าอาหารไทยตัวอย่างในการศึกษาเช่นใด

การศึกษานี้มีความเห็นว่า ทางทฤษฎีการใช้พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 มีผลต่อการคงอยู่ของภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ผลิตสินค้าอาหารไทยประเภทขนมหม้อแกงเมืองเพชร เมื่อผู้ผลิตสินค้าอาหารไทยดังกล่าวผลิตสินค้าด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่นตามระบุไว้ในข้อ 5 คุณภาพ ชื่อเสียง คุณสมบัติหรือคุณลักษณะเฉพาะของสินค้า ซึ่งปรากฏความข้อ 5 นี้ในหนังสือขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เลขที่ สช 56100049 ขนมหม้อแกงเมืองเพชรว่า ขนมหม้อแกงเมืองเพชร หมายถึงขนมหม้อแกงที่ผลิตขึ้นในจังหวัดเพชรบุรี ด้วยกรรมวิธีพิเศษตามภูมิปัญญาของคนเมืองเพชรบุรี โดยใช้น้ำตาลโตนดเป็นส่วนผสมสำคัญ

การที่ผู้ผลิตสินค้าในระบบสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ต้องปฏิบัติตามข้อ 5 หนังสือสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ขึ้นทะเบียนข้างต้น ผู้ผลิตสินค้าอาหารไทยประเภทขนมหม้อแกงเมืองเพชรจึงมีหน้าที่รักษาคุณภาพ ชื่อเสียง คุณลักษณะเฉพาะของสินค้าอาหารไทยดังกล่าวตามมาตรา 3 พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ซึ่งการปฏิบัติหน้าที่ดังกล่าวเป็นไปตามข้อ 5 หนังสือขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เลขที่ สช 56100049 ขนมหม้อแกงเมืองเพชร การผลิตสินค้าด้วยกรรมวิธีพิเศษตามภูมิปัญญาของคนเมืองเพชรบุรี โดยใช้น้ำตาลโตนดเป็นส่วนผสมสำคัญ วิธีนี้มีผลให้ภูมิปัญญาการใช้น้ำตาลโตนดเมืองเพชรผลิตสินค้าขนมหม้อแกงเมืองคงอยู่กับชุมชนชาวเพชรบุรี

อย่างไรก็ตาม การศึกษานี้พบว่า ปัจจุบันผู้ผลิตสินค้าอาหารไทยประเภทขนมหม้อแกงเมืองเพชรไม่ประสงค์เข้าใช้ประโยชน์ตราสัญลักษณ์สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ เพราะผู้ผลิตเหล่านี้ไม่ต้องการเปิดเผยสูตรการผลิตตามภูมิปัญญาท้องถิ่นของตน เพื่อการร่วมกันสร้างมาตรฐานการผลิตสินค้าอาหารไทยประเภทขนมหม้อแกงเมืองเพชร ผลทางปฏิบัติการอนุรักษ์และคงอยู่ของภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ผลิตสินค้าอาหารไทยดังกล่าวตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ.2546 จึงยังไม่เกิดขึ้น

นอกจากนี้ การศึกษานี้มีความเห็นว่า สินค้าอาหารไทยตัวอย่างในการศึกษาอีกสามประเภท คือต้มยำกุ้ง แกงมัสมั่น ขนมสาลีเมืองสุพรรณไม่ได้รับประโยชน์ทางอ้อมต่อการอนุรักษ์และคงอยู่ของภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ผลิตสินค้าตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 เพราะสินค้าอาหารไทยทั้งสามประเภทไม่เป็นสินค้าในระบบสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์

เมื่อการศึกษานี้ได้วิเคราะห์ผลการศึกษา ประเด็นการคงอยู่ของภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ผลิตสินค้าอาหารไทยตัวอย่างในการศึกษาทั้งสี่ประเภทกับการใช้กฎหมายวัฒนธรรมพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม พ.ศ. 2559 แล้ว

การศึกษานี้มีความเห็นว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ผลิตสินค้าอาหารไทยทั้งสี่ประเภทได้รับการสงวนรักษาและคงอยู่กับชุมชนท้องถิ่นหรือประเทศไทย ไม่ว่าจะสินค้าอาหารไทยตัวอย่างในการศึกษาทั้งสี่ประเภทได้รับประโยชน์ทางอ้อมต่อการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นตาม

พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 หรือไม่ เพราะการคงอยู่ของภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ผลิตสินค้าอาหารไทยตัวอย่างในการศึกษาทั้งสี่ประเภทเป็นผลจากการใช้พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม พ.ศ. 2559 ซึ่งแม้ว่าปัจจุบันสินค้าอาหารไทยประเภทต้มยำกุ้งถูกขึ้นทะเบียนเป็นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมประเภทเดียว แต่ในอนาคตสินค้าอาหารไทยประเภทแกงมัสมั่น ขนมหม้อแกงเมืองเพชร และขนมสาลีเมืองสุพรรณย่อมได้รับประโยชน์จากกฎหมายฉบับนี้ ส่งผลให้ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ผลิตสินค้าอาหารไทยทั้งสี่ประเภทคงอยู่ในประเทศไทย

ดังนั้นเฉพาะประเด็นการใช้มาตรการกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของกลุ่มประเทศที่เลือกศึกษาและประเทศไทย การศึกษาฉบับนี้มีความเห็นว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ผลิตสินค้าอาหารไทยคงอยู่กับชุมชนท้องถิ่นและประเทศไทย ในฐานะที่ภูมิปัญญาท้องถิ่นดังกล่าวเป็นส่วนหนึ่งของคุณภาพ ชื่อเสียง คุณลักษณะเฉพาะของสินค้าในระบบสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ซึ่งตราบโดยผู้ผลิตสินค้าดังกล่าวจำเป็นต้องใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการผลิตสินค้า ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ผลิตสินค้าอาหารไทยดังกล่าวคงอยู่กับชุมชนท้องถิ่นและประเทศไทย

2) มาตรการกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์มีผลต่อการสูญหายของภูมิปัญญาท้องถิ่น

สำหรับมาตรการกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่มีผลต่อการสูญหายของภูมิปัญญาท้องถิ่นสินค้าอาหารไทยนั้น กรณีดังกล่าวเกิดขึ้นกับสินค้าอาหารไทยที่ได้รับการปกป้องตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ซึ่งผลการวิเคราะห์มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

(1) ข้อกำหนดมาตรฐานการผลิตสินค้า (product specification) ในระบบสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์มีผลลดความหลากหลายและการสูญหายของภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือไม่ ซึ่งการศึกษาฉบับนี้อาศัยข้อมูลการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ผลิตสินค้าอาหารไทยร่วมกับการวิเคราะห์การใช้พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 โดยปรากฏข้อมูลเกี่ยวกับความหลากหลายภูมิปัญญาท้องถิ่นสินค้าอาหารไทยรวมถึงสินค้าอาหารไทยตัวอย่างในการศึกษาสี่ประเภทไม่ว่าต้มยำกุ้ง แกงมัสมั่น ขนมหม้อแกงเมืองเพชร ขนมสาลีเมืองสุพรรณ ว่าสินค้าอาหารไทยดังกล่าวแต่ละชนิดมีความหลากหลายด้านสูตรการปรุง แต่ละสูตรล้วนเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นซึ่งผู้สืบทอดประเพณีวัฒนธรรมแต่ละคนครอบครองและใช้ประโยชน์ผลิตสินค้าอาหารไทย

การศึกษานี้มีความเห็นว่า ตั้งแต่สินค้ารายได้เข้าเป็นสินค้าภายใต้พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 สินค้าดังกล่าวลดความหลากหลายสูตรการผลิตตามภูมิปัญญาท้องถิ่นลง เพราะถ้าผู้ผลิตสินค้าต้องการใช้ตราสัญลักษณ์สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ขึ้นทะเบียน ผู้ผลิตสินค้าดังกล่าวต้องร่วมกันสร้างข้อกำหนดมาตรฐานการผลิตสินค้า โดยผู้ผลิตต้องเปิดเผยสูตรการผลิตสินค้าอาหาร และร่วมกันสร้างข้อกำหนดมาตรฐานการผลิตสินค้าสูตรเดียวกัน เริ่มตั้งแต่การใช้วัตถุดิบ คุณลักษณะสินค้าทั้งทางอินทรีย์วัตถุ ลักษณะทางกายภาพของสินค้า เคมี ชีวภาพ ข้อกำหนดมาตรฐานการผลิตตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 จึงลดความหลากหลายสูตรการผลิตสินค้าอาหารไทยซึ่งสินค้าที่ผลิตมีมาตรฐานเดียวกัน

อีกทั้ง ความเห็นในการศึกษาว่า กระบวนการผลิตภายใต้ข้อกำหนดมาตรฐานการผลิตสินค้าลดความหลากหลายสูตรการผลิตสินค้าอาหารไทยตามภูมิปัญญาท้องถิ่นและไม่สามารถคล้องกับการผลิตสินค้าตามภูมิปัญญาท้องถิ่น ความเห็นนี้ตั้งอยู่บนเหตุผล 3 ประการ

ประการแรก การผลิตสินค้าอาหารไทยตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ไม่สอดคล้องกับการผลิตสินค้าตามภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชน เพราะการผลิตสินค้าอาหารไทยตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ต้องคำนึงคุณภาพ ชื่อเสียง คุณลักษณะเฉพาะของสินค้าภายใต้ชื่อสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ซึ่งผู้บริโภครับรู้ผ่านการใช้ชื่อสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ การผลิตสินค้าในระบบสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์จึงมุ่งต่อประโยชน์ผู้บริโภค โดยภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นเพียงปัจจัยหนึ่ง เพื่อการสร้างคุณภาพ ชื่อเสียง คุณลักษณะเฉพาะของสินค้าภายใต้ชื่อสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์

ขณะที่การผลิตสินค้าตามภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชน ผู้ผลิตมุ่งสนองความต้องการสมาชิกในครอบครัวและชุมชนท้องถิ่น ผู้ผลิตสินค้าไม่จำเป็นต้องรักษาคุณภาพ ชื่อเสียง คุณลักษณะเฉพาะของสินค้าภายใต้ชื่อสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ และผู้ผลิตสามารถดัดแปลงภูมิปัญญาท้องถิ่นด้วยตนเองตลอดเวลา ส่งผลให้สินค้าอาหารไทยมีความหลากหลายด้านสูตรอาหารและกรรมวิธีการผลิต

ประการที่สอง สินค้าอาหารไทยรวมถึงสินค้าอาหารไทยตัวอย่างในการศึกษาทั้งสี่ประเภท ไม่ว่าจะต้มยำกุ้ง แกงมัสมั่น ขนมหม้อแกงเมืองเพชร ขนมสาลี่เมืองสุพรรณเป็นอาหารซึ่งนอกจากสินค้าอาหารไทยดังกล่าวเกี่ยวข้องกับการใช้พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 แล้ว

จากการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ผลิตสินค้าอาหารไทยตัวอย่างในการศึกษาทั้งสี่ประเภทและสถาบันอาหาร กระทรวงอุตสาหกรรมแล้ว การศึกษาฉบับนี้พบว่า การผลิตสินค้าอาหารไทยดังกล่าวต้องอยู่ภายใต้บังคับข้อกำหนดในการใช้เครื่องหมาย ออย. ของสำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา กระทรวงสาธารณสุข สินค้าอาหารไทยรวมถึงสินค้าอาหารไทยตัวอย่างในการศึกษาทั้งสี่ประเภทต้องถูกตรวจสอบและควบคุมมาตรฐานการผลิตสินค้า เริ่มตั้งแต่ความเหมาะสมของสถานที่ตั้งและอาคารผลิต เครื่องมือ เครื่องจักร และอุปกรณ์ในการผลิต การควบคุมกระบวนการผลิตการสุขาภิบาลโรงงานการบำรุงรักษาและทำความสะอาด และบุคลากรการผลิต ซึ่งทั้งหมดนี้เป็นข้อกำหนดในการใช้เครื่องหมาย ออย. ของสำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา กระทรวงสาธารณสุข (ดูจเดือน บุญสม, 2558)

ส่วนการผลิตสินค้าอาหารไทยตัวอย่างในการศึกษาทั้งสี่ประเภท ผู้ผลิตสินค้าอาหารไทยทั้งสี่ประเภทให้ข้อมูลว่า การผลิตสินค้าอาหารไทยดังกล่าวภายใต้ข้อกำหนดมาตรฐานภายใต้เครื่องหมาย ออย. เป็นอุปสรรคและลดความหลากหลายของภูมิปัญญาท้องถิ่นสินค้าอาหารไทย เพราะการผลิตสินค้าอาหารไทยดังกล่าวตามภูมิปัญญาท้องถิ่นไม่สามารถคล้องกับมาตรฐานภายใต้เครื่องหมาย ออย. เหตุจากมาตรฐานเครื่องหมาย ออย. การรักษาสุขอนามัยมีความสำคัญสูงสุด ผู้ปรุงจึงสัมผัสกับอาหารด้วยมือเปล่าหรือชิมอาหารระหว่างการปรุงไม่ได้ แต่การผลิตสินค้าอาหารไทยตามภูมิปัญญาท้องถิ่น ผู้ผลิตจำเป็นต้องชิมอาหารระหว่างการปรุง หรือต้องใช้มีนอวดผสมเครื่องปรุง

หรือเทคนิคการใช้อุณหภูมิความร้อนที่เหมาะสม หรือการเติมส่วนผสมตามน้ำหนักมือซึ่งน้ำหนักมือนี้ไม่สามารถระบุน้ำหนักของวัตถุดิบที่ใช้อย่างชัดเจนตามข้อกำหนดในการใช้เครื่องหมาย ออ.

ความเห็นนี้สอดคล้องข้อมูลการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ผลิตสินค้าอาหารไทยตามสิ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ขึ้นทะเบียนเลขที่ 56100049 สินค้าขนมหม้อแกงเมืองเพชร ว่าปัจจุบันไม่มีผู้ผลิตรายใดในแหล่งภูมิศาสตร์จังหวัดเพชรบุรีเป็นผู้ได้รับอนุญาตให้ใช้ตราสัญลักษณ์สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทย เพราะผู้ผลิตไม่ต้องการเข้าสู่ระบบข้อกำหนดมาตรฐานสินค้าในระบบสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ เพราะความหวานจากน้ำตาลโตนดเมืองเพชรหนึ่งในข้อกำหนดมาตรฐานสินค้าระบบสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไม่มีความแน่นอน การชิมจึงเป็นวิธีการหนึ่งเพื่อการทดสอบความหวาน และผู้ผลิตเพิ่มน้ำตาลโตนดมากขึ้นตามความเหมาะสม และการผลิตสินค้าตามภูมิปัญญาท้องถิ่นยังไม่สอดคล้องกับมาตรฐานเครื่องหมาย ออ. และระเบียบภาครัฐ ผู้ผลิตสินค้าอาหารดังกล่าวจึงเลือกผลิตสินค้าตามภูมิปัญญาท้องถิ่นของตน ไม่ว่าจะการเติมส่วนผสมตามน้ำหนักมือ การชิมขนมไทยระหว่างการปรุง (เพ็ชรสมาน กลิ่นนาค, 2558)

ประการที่สาม การผลิตสินค้าตามข้อกำหนดมาตรฐานการผลิตสินค้าในพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ผู้ผลิตสินค้าอาหารไทยในแหล่งภูมิศาสตร์ตามสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ขึ้นทะเบียนต้องเปิดเผยสูตรการผลิตสินค้าตามภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งผู้ผลิตแต่ละคนครอบครองสูตรการผลิตไว้ เพื่อการร่วมกันสร้างข้อกำหนดมาตรฐานการผลิตสินค้า และการได้รับสิทธิใช้ตราสัญลักษณ์สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทย ทำให้ผู้ผลิตสินค้าในแหล่งภูมิศาสตร์ตามสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ขึ้นทะเบียนบางคนเลือกไม่ใช้ประโยชน์จากตราสัญลักษณ์สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทย และผู้ผลิตรายดังกล่าวยังคงผลิตสินค้าอาหารไทยด้วยสูตรการผลิตสินค้าตามภูมิปัญญาท้องถิ่นในความครอบครองของตนต่อไป

ความเห็นในข้อนี้พิสูจน์ได้จากสินค้าอาหารไทยตัวอย่างในการศึกษาประเภทขนมหม้อแกงเมืองเพชร เหตุจากสินค้าอาหารไทยประเภทขนมหม้อแกงเมืองเพชรเป็นสินค้าอาหารไทยประเภทเดียวที่ขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ซึ่งการศึกษาฉบับนี้พบว่า ข้อกำหนดมาตรฐานการผลิตสินค้าในพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 มีผลต่อการลดความหลากหลายสูตรการผลิตสินค้าอาหารไทยประเภทขนมหม้อแกงเมืองเพชร ดังปรากฏตามข้อมูลการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ผลิตสินค้าอาหารไทย สิ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ขึ้นทะเบียนเลขที่ 56100049 สินค้าขนมหม้อแกงเมืองเพชรว่าปัจจุบันไม่มีผู้ผลิตรายใดในแหล่งภูมิศาสตร์จังหวัดเพชรบุรีเป็นผู้ได้รับอนุญาตให้ใช้ตราสัญลักษณ์สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ เพราะผู้ผลิตสินค้าเหล่านี้ยังคงพอใจผลิตสินค้าตามภูมิปัญญาท้องถิ่นของตน ผู้ผลิตไม่ต้องการเปิดเผยสูตรการผลิตสินค้าตามภูมิปัญญาท้องถิ่นซึ่งครอบครองของตนเป็นผู้ครอบครองอยู่ และผู้ผลิตมีความเห็นว่า การผลิตสินค้าตามข้อกำหนดมาตรฐานการผลิตสินค้าในพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 เป็นอุปสรรคต่อการคิดค้นดัดแปลงสูตรผลิตสินค้าขนมหม้อแกงเมืองเพชรของตน ดังเช่นที่ผู้ผลิตสินค้าอาหารไทยประเภทขนมหม้อแกงเมืองเพชรกลุ่มสตรีเพ็ชรสมานได้ดัดแปลงขนมหม้อแกงเมืองเพชรไปสู่ขนมคัสตาร์ดแบบชาวตะวันตก (เพ็ชรสมาน กลิ่นนาค, 2558)

ประกอบกับข้อมูลการวิจัยด้านคหกรรมศาสตร์ว่า ภูมิปัญญาการผลิตสินค้าขนมหม้อแกงเมืองเพชรมีหลายสูตร แต่ละสูตรเป็นความลับของผู้ผลิตแต่ละราย และสูตรการผลิตสินค้าขนมหม้อแกงแต่ละสูตรมีรายละเอียดปลีกย่อยแตกต่างกันไป (แดงต้อย มาลี, 2535, น.38)

การศึกษานี้จึงมีความเห็นว่า ความหลากหลายของภูมิปัญญาท้องถิ่นนี้ไม่ใช่วัตถุแห่งความคุ้มครองตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 แต่การขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์สินค้าอาหารไทยประเภทขนมหม้อแกงเมืองเพชรให้ความสำคัญกับการรักษาคุณภาพ ชื่อเสียง คุณลักษณะเฉพาะของสินค้าที่เชื่อมโยงกับแหล่งภูมิศาสตร์ที่ผลิตสินค้าตามมาตรา 3 พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ภูมิปัญญาท้องถิ่นใดไม่มีความเชื่อมโยงระหว่างคุณภาพ ชื่อเสียง คุณลักษณะเฉพาะของสินค้ากับแหล่งภูมิศาสตร์ที่ผลิตสินค้า ภูมิปัญญาท้องถิ่นดังกล่าวไม่ได้รับประโยชน์จากระบบสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์

ความเห็นข้างต้นพิสูจน์ได้จากสินค้าอาหารไทยตัวอย่างในการศึกษาประเภทขนมหม้อแกงเมืองเพชร ในฐานะที่สินค้าอาหารไทยดังกล่าวเป็นสินค้าในระบบสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ขึ้นทะเบียน ซึ่งปรากฏตามคำขอขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ขึ้นทะเบียนเลขที่ 56100049 สินค้าขนมหม้อแกงเมืองเพชร ปรากฏในข้อ 5 คุณภาพ ชื่อเสียง คุณสมบัติหรือคุณลักษณะเฉพาะของสินค้าขนมหม้อแกงเมืองเพชรอยู่ที่การใช้น้ำตาลโตนดเมืองเพชรร่วมกับกรรมวิธีพิเศษตามภูมิปัญญาของคนเพชรบุรี ทำให้ขนมหม้อแกงเมืองเพชรมีรสชาติหวานกลมกล่อมที่เป็นเอกลักษณ์

ตามข้อ 5 คุณภาพ ชื่อเสียง คุณสมบัติหรือคุณลักษณะเฉพาะของสินค้าอาหารไทยประเภทขนมหม้อแกงเมืองเพชรข้างต้น การศึกษานี้มีความเห็นว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นในสินค้าอาหารไทยประเภทขนมหม้อแกงเมืองเพชรตามข้อ 5 ดังกล่าว คือการใช้น้ำตาลโตนดเมืองเพชรร่วมกับกรรมวิธีพิเศษตามภูมิปัญญาของคนเพชรบุรี ซึ่งผู้ผลิตสินค้าอาหารไทยประเภทขนมหม้อแกงเมืองเพชรต้องมีจุดเกาะเกี่ยวร่วมกัน คือการใช้น้ำตาลโตนดเมืองเพชรร่วมกับกรรมวิธีพิเศษตามภูมิปัญญาของคนเพชรบุรี ในฐานะที่จังหวัดเพชรบุรีเป็นจังหวัดเดียวที่ปลูกต้นตาลโตนด แต่ภูมิปัญญาอื่นๆ ที่ไม่ใช่การใช้น้ำตาลโตนดเมืองเพชรร่วมกับกรรมวิธีพิเศษตามภูมิปัญญาของคนเพชรบุรี ภูมิปัญญาท้องถิ่นเหล่านี้อาจไม่ได้รับการอนุรักษ์และอาจสูญหายไปจากชุมชนชาวเพชรบุรี ซึ่งผู้ผลิตสินค้าอาหารไทยประเภทขนมหม้อแกงเมืองเพชรให้ข้อมูลว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ผลิตสินค้าอาหารไทยประเภทขนมหม้อแกงเมืองเพชรที่ไม่ใช่ตามข้อ 5 คุณภาพ ชื่อเสียง คุณสมบัติหรือคุณลักษณะเฉพาะของสินค้าอาหารไทยประเภทขนมหม้อแกงเมืองเพชรในสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ขึ้นทะเบียนมีหลายอย่าง เช่น การเลือกวัตถุดิบอื่น ๆ จากแหล่งภูมิศาสตร์นอกจังหวัดเพชรบุรี ไม่ว่าจะการเลือกซื้อเผือกจากอำเภอบ้านหมอ จังหวัดสระบุรี การใช้มะพร้าวจาก อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ และเทคนิคการคัดเลือกไข่เป็ดจากจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ เป็นต้น

ส่วนสินค้าอาหารไทยตัวอย่างในการศึกษาสามประเภท คือต้มยำกุ้ง แกงมัสมั่น ขนมสาเล่เมืองสุพรรณไม่เป็นสินค้าในระบบสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ การศึกษานี้จึงไม่สามารถนำสินค้าทั้งสามประเภทมาวิเคราะห์การลดความหลากหลายภูมิปัญญาท้องถิ่น จากการที่สินค้าอาหารไทยทั้งสามประเภทเป็นสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ขึ้นทะเบียน

อย่างไรก็ตาม การศึกษาระดับนี้วิเคราะห์การสูญหายและลดความหลากหลายของภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ผลิตสินค้าอาหารไทยประเภทต้มยำกุ้ง แกงมัสมั่น ขนมหม้อแกงเมืองเพชร และขนมสาเล่เมืองสุพรรณ เมื่อสินค้าอาหารไทยตัวอย่างในการศึกษาทั้งสี่ประเภทเป็นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม พ.ศ. 2559 ปรากฏผลการวิเคราะห์ว่า การใช้กฎหมายดังกล่าวมีวัตถุประสงค์สงวนรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมหรือในการศึกษาระดับนี้เรียกว่าภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยรัฐเป็นผู้บริหารจัดการภายใต้การร่วมมือจากชุมชนท้องถิ่นเจ้าของภูมิปัญญาท้องถิ่น แต่เมื่อกฎหมายฉบับนี้ขาดความชัดเจนเกี่ยวกับมาตรการอนุรักษ์สงวนรักษามรดกภูมิปัญญาท้องถิ่น และกระทรวงวัฒนธรรมยังไม่สามารถขึ้นทะเบียนสินค้าอาหารไทยตัวอย่างในการศึกษาเป็นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมได้ทั้งหมด

การศึกษาระดับนี้จึงมีความเห็นว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ผลิตสินค้าอาหารไทยประเภทต้มยำกุ้ง แกงมัสมั่น ขนมหม้อแกงเมืองเพชร และขนมสาเล่เมืองสุพรรณตัวอย่างในการศึกษามีความเสี่ยงต่อการสูญหายไป จนกว่ากระทรวงวัฒนธรรมสามารถปฏิบัติหน้าที่ตามวัตถุประสงค์ของพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม พ.ศ. 2559 เพื่อการสงวนรักษามรดกภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ผลิตสินค้าอาหารไทยประเภทต้มยำกุ้ง แกงมัสมั่น ขนมหม้อแกงเมืองเพชร และขนมสาเล่เมืองสุพรรณตัวอย่างในการศึกษาต่อไป

นอกจากนี้ ความเห็นของการศึกษาระดับนี้ว่า การใช้กฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ลดความหลากหลายของภูมิปัญญาท้องถิ่นสินค้าอาหารไทยและภูมิปัญญาท้องถิ่นดังกล่าวอาจสูญหายไปนั้น ความเห็นดังกล่าวสอดคล้องกับผลการวิจัยของ Dr. Delphine Vitrolles แห่งมหาวิทยาลัย Universidade Federal Rural do Rio de Janeiro ประเทศบราซิล ซึ่ง Dr. Delphine Vitrolles ทำการวิจัยเรื่อง When geographical indication conflicts with food heritage protection The case of Serrano cheese from Rio Grande do Sul, Brazil ใน ค.ศ. 2010 ซึ่งปรากฏผลการวิจัยว่า สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ขึ้นทะเบียนสินค้าชีส Serrano cheese ผลิตจากภูมิปัญญาท้องถิ่นของชาวเมือง Rio Grande do Sul ได้รับประโยชน์จากการใช้กฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของประเทศบราซิล แต่เมื่อภูมิปัญญาการผลิตสินค้าอาหารชนิดนี้มีหลายสูตรการผลิต การขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์สินค้าชีส Serrano cheese มีผลกระทบต่อชุมชนผู้ผลิตสินค้าดังกล่าว เหตุที่สินค้าดังกล่าวมีสูตรการผลิตตามภูมิปัญญาท้องถิ่นมากกว่าวิธีการเดียว แต่เมื่อสินค้าชีส Serrano cheese เป็นสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ขึ้นทะเบียน ผู้ผลิตต้องร่วมกันเลือกสูตรการผลิตสินค้าตามภูมิปัญญาท้องถิ่นเพียงวิธีเดียว เพื่อผู้ผลิตสินค้าชีส Serrano cheese ต้องใช้สูตรนี้ร่วมกัน ผลลัพธ์คือสูตรการผลิตอื่นที่ไม่ได้อยู่ในข้อกำหนดมาตรฐานการผลิตสินค้าตามสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ขึ้นทะเบียน สูตรการผลิตสินค้าชีส Serrano cheese ดังกล่าวอาจสูญหายไป (Vitrolles, 2010)

ฉะนั้นการใช้พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 มีผลต่อการลดความหลากหลายและทำให้เกิดการสูญหายของภูมิปัญญาท้องถิ่นสินค้าอาหารไทย โดยปัญหานี้เกิดจากการสร้างข้อกำหนดมาตรฐานการผลิตสินค้าในระบบสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ซึ่งข้อกำหนดมาตรฐานการผลิตสินค้าในระบบสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์มุ่งต่อการรักษาความเชื่อมโยงระหว่างคุณภาพชื่อเสียง คุณลักษณะของสินค้ากับแหล่งภูมิศาสตร์ที่ผลิตสินค้า ข้อกำหนดดังกล่าวเป็นไปตามมาตรา 3 พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 แต่ข้อกำหนดดังกล่าวไม่ให้ความสำคัญ

ต่อภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ไม่เกี่ยวกับความเชื่อมโยงระหว่างคุณภาพ ชื่อเสียง คุณลักษณะของสินค้ากับ แหล่งภูมิศาสตร์ที่ผลิตสินค้า ส่งผลให้ภูมิปัญญาท้องถิ่นนี้อาจสูญหายไปจากชุมชนท้องถิ่น

(2) เจื่อนใจว่า ผู้ใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ต้องอยู่ในแหล่งภูมิศาสตร์ที่ผลิต สินค้ามีผลทั้งการคงอยู่และการสูญหายของภูมิปัญญาท้องถิ่นสินค้าอาหารไทยหรือไม่

การศึกษาระดับนี้มีความเห็นว่า เจื่อนใจผู้ใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ประเภท ผู้ผลิตสินค้าต้องอยู่ในแหล่งภูมิศาสตร์ที่ผลิตสินค้ามีผลต่อการสูญหายของภูมิปัญญาท้องถิ่นสินค้า อาหารไทย เพราะเจื่อนใจนี้มีขึ้นเพื่อป้องกันการสับสนหลงผิดในการใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของผู้บริโภค ไม่ใช่การปกป้องภูมิปัญญาท้องถิ่น เจื่อนใจดังกล่าวจึงไม่สอดคล้องกับธรรมเนียมการผลิต สินค้าของผู้สืบทอดประเพณีวัฒนธรรม ซึ่งผู้สืบทอดประเพณีวัฒนธรรมอาจผลิตสินค้าได้ทั้งในแหล่ง ภูมิศาสตร์ตามสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ขึ้นทะเบียน ดังเช่นมาตรา 25 พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 และกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของกลุ่มประเทศที่เลือกศึกษาบัญญัติ ไว้ ขณะเดียวกันผู้สืบทอดประเพณีวัฒนธรรมอาจผลิตสินค้านอกพื้นที่แหล่งภูมิศาสตร์ตามมาตรา 25 ดังกล่าว ส่งผลประโยชน์ทางอ้อมต่อการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นสินค้าอาหารไทยมีเฉพาะสินค้าใน ระบบสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ และผู้ผลิตสินค้าในระบบสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เท่านั้นที่ช่วยกันอนุรักษ์ ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ผลิตสินค้าดังกล่าวไว้ ส่วนผู้สืบทอดประเพณีวัฒนธรรมที่ไม่เป็นผู้ใช้สิ่งบ่งชี้ทาง ภูมิศาสตร์ไม่มีส่วนร่วมอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นเหล่านี้

ทั้งนี้ ความเห็นข้างต้นเป็นผลการวิเคราะห์ตามปัจจัยความตกลงทริปส์ สภาพ ผู้ใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ประเภทผู้ผลิตสินค้าตามมาตรา 25 พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทาง ภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ของประเทศไทยและกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์กลุ่มประเทศที่เลือกศึกษา และการวิเคราะห์การสูญหายภูมิปัญญาท้องถิ่นสินค้าอาหารไทยตัวอย่างในการศึกษาสี่ประเภทจาก การใช้มาตรา 25 พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ซึ่งผลการวิเคราะห์มี ดังนี้

1. ปัจจัยจากความตกลงทริปส์ที่มีต่อผู้ใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามมาตรา 25 พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546

การศึกษาระดับนี้มีความเห็นว่า การที่ผู้ใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามมาตรา 25 พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ต้องผลิตสินค้าในแหล่งภูมิศาสตร์ตาม สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ขึ้นทะเบียนนั้น กรณีนี้เป็นผลจากการปฏิบัติตามพันธกรณีข้อ 22.1 ความ ตกลงทริปส์บัญญัติว่า สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์คือการบ่งชี้แหล่งกำเนิดของสินค้า ผู้ใช้สิ่งบ่งชี้ทาง ภูมิศาสตร์เป็นผู้เกี่ยวข้องกับการใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ขึ้นทะเบียน ไม่ว่าจะผู้ผลิต หรือผู้ประกอบการ ค่าที่เกี่ยวข้องกับสินค้าตามสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ขึ้นทะเบียน แต่การเป็นผู้ใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ขึ้นทะเบียน ตามข้อ 22.1 ความตกลงทริปส์บัญญัติว่า ผู้ผลิตสินค้าต้องผลิตสินค้าในแหล่งภูมิศาสตร์ ตามสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ขึ้นทะเบียนกำหนดไว้ เพื่อการป้องกันความสับสนหลงผิดแก่ผู้บริโภค จากการที่ผู้บริโภครับรู้คุณภาพ ชื่อเสียง คุณลักษณะเฉพาะของสินค้าผ่านชื่อสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ผู้ผลิตสินค้าในระบบสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์จึงต้องผลิตสินค้าในแหล่งภูมิศาสตร์เท่านั้น เจื่อนใจนี้ ไม่พิจารณาว่า ผู้ผลิตสินค้าเป็นผู้สืบทอดประเพณีวัฒนธรรมหรือภูมิปัญญาท้องถิ่น กลับกันเจื่อนใจนี้ มีขึ้นเพื่อป้องกันความสับสนหลงผิดแก่ผู้บริโภค

2. สภาพผู้ใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์มาตรา 25 พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ของประเทศไทยและกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์กลุ่มประเทศที่เลือกศึกษามีต่อการสูญหายภูมิปัญญาท้องถิ่นสินค้าอาหารไทย

การศึกษาฉบับนี้พบว่า ผู้ผลิตสินค้าที่มีสิทธิใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามกฎหมาย ผู้ผลิตดังกล่าวต้องผลิตสินค้าในแหล่งภูมิศาสตร์ตามสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ขึ้นทะเบียน ซึ่งหลักการนี้เป็นผลจากข้อ 22.1 ความตกลงทริปส์ และหลักการนี้ปรากฏในมาตรา 25 ผู้ใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ของประเทศไทยและกลุ่มประเทศที่เลือกศึกษาทุกประเทศ ซึ่งผลการวิเคราะห์ต่อการสูญหายภูมิปัญญาท้องถิ่นสินค้าอาหารไทยมีดังนี้

กรณีแรก ความเห็นในการศึกษาว่าการใช้มาตรา 25 ผู้ใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ของประเทศไทยมีผลต่อการสูญหายของภูมิปัญญาท้องถิ่นสินค้าอาหารไทย เพราะมาตรา 25 ดังกล่าวมุ่งปกป้องความลับสนหลงผิดของผู้บริโภค จากการที่ผู้บริโภคเลือกซื้อสินค้าจากสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ผู้ผลิตที่เป็นผู้ใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ต้องผลิตสินค้าในแหล่งภูมิศาสตร์ตามสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ขึ้นทะเบียนเท่านั้น แต่มาตรา 25 นี้ไม่มีขึ้นเพื่อการปกป้องภูมิปัญญาท้องถิ่น การใช้มาตรา 25 พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 มีผล 2 ประการ

ประการแรก เจื่อนใจผู้ผลิตสินค้าต้องผลิตสินค้าในแหล่งภูมิศาสตร์ตามมาตรา 25 พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 เจื่อนใจนี้ไม่ปกป้องภูมิปัญญาท้องถิ่น และเจื่อนใจนี้ไม่รองรับข้อเท็จจริงว่า ตามปกติผู้สืบทอดประเพณีวัฒนธรรมเป็นผู้ครอบครองภูมิปัญญาท้องถิ่นสินค้าอาหารไทย การอพยพภูมิปัญญาของผู้สืบทอดประเพณีวัฒนธรรมเป็นเรื่องปกติ ผู้สืบทอดประเพณีวัฒนธรรมย่อมย้ายฐานการผลิตสินค้าอาหารไทยไปนอกพื้นที่ตามสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ขึ้นทะเบียนได้ ส่งผลให้ผู้สืบทอดประเพณีวัฒนธรรมที่ย้ายฐานการผลิตไปนอกแหล่งภูมิศาสตร์ตามสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ขึ้นทะเบียน ผู้สืบทอดประเพณีวัฒนธรรมขาดคุณสมบัติเป็นผู้ใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามมาตรา 25 พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546

ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นกับภูมิปัญญาท้องถิ่นสินค้าอาหารไทยข้างต้น ซึ่งผู้สืบทอดประเพณีวัฒนธรรมได้ครอบครองไว้ แต่ผู้สืบทอดประเพณีวัฒนธรรมไม่เป็นผู้ใช้ตามมาตรา 25 พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 คือเมื่อใดผู้สืบทอดประเพณีวัฒนธรรมสินค้าอาหารไทยดังกล่าวยุติการผลิตและใช้ประโยชน์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นสินค้าอาหารไทยของตน ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ผลิตสินค้าอาหารไทยในความครอบครองของบุคคลนั้นต้องสูญหายไป โดยพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ไม่มีมาตรการใดรองรับหรืออนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ผลิตสินค้าอาหารไทยนั้นได้

เช่นนี้ เจื่อนใจตามมาตรา 25 พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ที่ว่าผู้ผลิตสินค้าต้องผลิตสินค้าในแหล่งภูมิศาสตร์ตามมาตรา 25 พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 จึงไม่สอดคล้องกับการปกป้องภูมิปัญญาท้องถิ่นของผู้สืบทอดประเพณีวัฒนธรรมที่ย้ายฐานการผลิตไปนอกแหล่งภูมิศาสตร์ตามสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ขึ้นทะเบียน

ประการที่สอง การสูญหายของภูมิปัญญาท้องถิ่นสินค้าอาหารไทยเป็นผลจากมาตรา 3 พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 เพราะภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ได้รับการคุ้มครองต้องมีความเชื่อมโยงระหว่างคุณภาพ ชื่อเสียง คุณลักษณะเฉพาะของสินค้ากับแหล่งภูมิศาสตร์ที่ผลิตสินค้าเท่านั้น ภูมิปัญญาท้องถิ่นไม่มีคุณสมบัติดังกล่าวไม่ได้รับการปกป้องและภูมิปัญญาท้องถิ่นดังกล่าวอาจสูญหายไปจากสังคมไทยและชุมชนท้องถิ่น

เช่นเดียวกับมาตรการกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของกลุ่มประเทศที่เลือกศึกษา มาตรการกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของทุกประเทศบัญญัติว่า ผู้ใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ต้องผลิตสินค้าในแหล่งภูมิศาสตร์ตามสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ขึ้นทะเบียน ไม่ว่าจะตามมาตรา 1 (3) (k) กฎหมาย GI Act ประเทศอินเดีย ผู้ผลิตสินค้าต้องผลิตสินค้าในแหล่งภูมิศาสตร์ตามสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ (Dhar, 2015) หรือตามมาตรา 2 กฎหมาย the GI Bill ประเทศสิงคโปร์ ผู้ใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เป็นผู้ผลิตสินค้าในชุมชนท้องถิ่น ซึ่งชุมชนดังกล่าวเป็นแหล่งภูมิศาสตร์ตามสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ขึ้นทะเบียน เป็นต้น (Leong, 2014, p. 2) ซึ่งผลลัพธ์เป็นไปทำนองเดียวกับประเทศไทยคือภูมิปัญญาท้องถิ่นไม่ใช่วัตถุแห่งความคุ้มครองตามกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ และมาตรการตามกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไม่มีวัตถุประสงค์ป้องกันการสูญหายของภูมิปัญญาท้องถิ่น

3. การวิเคราะห์การสูญหายภูมิปัญญาท้องถิ่นสินค้าอาหารไทยตัวอย่างในการศึกษาสี่ประเภทจากการใช้มาตรา 25 พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546

ทั้งนี้ ภายใต้ข้อเท็จจริงว่า สินค้าอาหารไทยตัวอย่างในการศึกษาสี่ประเภทที่ประกอบด้วยต้มยำกุ้ง แกงมัสมั่น ขนมหม้อแกงเมืองเพชร ขนมสาลี่เมืองสุพรรณ ปรากฏผลการศึกษาในเบื้องต้นว่า สินค้าอาหารไทยตัวอย่างในการศึกษาประเภทขนมหม้อแกงเมืองเพชรเป็นสิ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ขึ้นทะเบียนเลขที่ 56100049 การวิเคราะห์การใช้พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ที่มีผลต่อการสูญหายภูมิปัญญาท้องถิ่นจึงเป็นการวิเคราะห์เฉพาะสินค้าอาหารไทยตัวอย่างในการศึกษาประเภทขนมหม้อแกงเมืองเพชร โดยสินค้าอาหารไทยตัวอย่างในการศึกษาประเภทต้มยำกุ้ง แกงมัสมั่น และขนมสาลี่เมืองสุพรรณไม่มีผลการวิเคราะห์ส่วนนี้ เพราะสินค้าอาหารไทยทั้งสามประเภทไม่ขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ สินค้าอาหารไทยตัวอย่างในการศึกษาดังกล่าวไม่ได้รับผลกระทบจากการใช้มาตรา 3 และมาตรา 25 พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546

สำหรับผลการวิเคราะห์ว่า การใช้พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ที่มีผลต่อการสูญหายภูมิปัญญาท้องถิ่นสินค้าอาหารไทยตัวอย่างในการศึกษาประเภทขนมหม้อแกงเมืองเพชรหรือไม่

การศึกษานี้มีความเห็นว่า การใช้กฎหมายมาตราดังกล่าวมีผลต่อการสูญหายภูมิปัญญาท้องถิ่นสินค้าอาหารไทยตัวอย่างในการศึกษาประเภทขนมหม้อแกงเมืองเพชรเพราะผู้ผลิตสินค้าในระบบสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เท่านั้นที่มีหน้าที่ 2 ประการ

ประการแรก ผู้ผลิตสินค้าดังกล่าวต้องผลิตสินค้าในแหล่งภูมิศาสตร์ตามสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ขึ้นทะเบียนตามมาตรา 25 พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546

ประการที่สอง ผู้ผลิตที่ใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ต้องปฏิบัติหน้าที่รักษาไว้ซึ่งความเชื่อมโยงระหว่างคุณภาพ ชื่อเสียง คุณลักษณะเฉพาะของสินค้ากับแหล่งภูมิศาสตร์ที่ผลิตสินค้าดังกล่าวตามมาตรา 3 พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546

การปฏิบัติตามหน้าที่ทั้งสองข้างต้น ทำให้ผู้ผลิตสินค้าดังกล่าวอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นตามข้อ 5 สิ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ขึ้นทะเบียนเลขที่ 56100049 สินค้าขนมหม้อแกงเมืองเพชร โดยผู้ผลิตมีหน้าที่รักษาไว้ซึ่งคุณภาพ ชื่อเสียง คุณสมบัติหรือคุณลักษณะเฉพาะของสินค้าขนมหม้อแกงเมืองเพชร และผู้ผลิตดังกล่าวต้องใช้น้ำตาลโตนดเมืองเพชรร่วมกับกรรมวิธีพิเศษตามภูมิปัญญาของคนเพชรบุรี ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อผลิตสินค้าขนมหม้อแกงเมืองเพชรดังกล่าวจึงได้รับการอนุรักษ์จากการใช้มาตรา 25 และมาตรา 3 พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546

อย่างไรก็ตาม การศึกษานี้พบว่า สินค้าอาหารไทยตัวอย่างในการศึกษาประเภทขนมหม้อแกงเมืองเพชรมีภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อการผลิตสินค้าอยู่ 2 สูตรใหญ่ๆ (แดงต้อยมาลี, 2535, น. 38)

สูตรแรก สูตรสินค้าอาหารไทยตัวอย่างในการศึกษาประเภทขนมหม้อแกงดั้งเดิมของท้าวทองกีบม้า สูตรนี้ต้องใช้เฉพาะไข่แดงเท่านั้น และน้ำตาลที่ใช้ไม่จำเป็นจะต้องเป็นน้ำตาลโตนด

สูตรที่สอง สูตรสินค้าอาหารไทยตัวอย่างในการศึกษาประเภทขนมหม้อแกงเมืองเพชร เป็นกรณีซึ่งผู้ผลิตใช้ทั้งไข่แดงและไข่ขาวร่วมกับน้ำตาลโตนดเมืองเพชร

ประกอบกับการศึกษานี้ได้ผลการสัมมนาเกี่ยวกับการรับรู้ของผู้บริโภคสินค้าอาหารไทยตัวอย่างในการศึกษาประเภทขนมหม้อแกงเมืองเพชรว่า ผู้บริโภคเข้าใจว่า สินค้าอาหารไทยตัวอย่างในการศึกษาประเภทขนมหม้อแกงเมืองเพชรเป็นสูตรการผลิตสินค้าอาหารไทยประเภทขนมหม้อแกงเพียงสูตรเดียวในประเทศไทย

สภาพข้อมูลเหล่านี้ทั้งหมดนำไปสู่ผลการศึกษาว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ผลิตสินค้าอาหารไทยตามตัวอย่างในการศึกษาประเภทขนมหม้อแกงเมืองเพชรสูตรที่สองเท่านั้นที่สอดคล้องกับข้อ 5 คุณภาพ ชื่อเสียง คุณสมบัติหรือคุณลักษณะเฉพาะของสินค้าขนมหม้อแกงเมืองเพชร ซึ่งผลคือการใช้พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 มีผลต่อการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อการผลิตสินค้าอาหารไทยตัวอย่างในการศึกษาประเภทขนมหม้อแกงเมืองเพชรตามสูตรที่สอง ส่วนสูตรแรกเพื่อการผลิตสินค้าอาหารไทยตัวอย่างในการศึกษาประเภทขนมหม้อแกงไม่ได้รับประโยชน์ในแง่ของการอนุรักษ์จากการใช้พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ผลที่จะเกิดขึ้นในอนาคตคือสูตรขนมหม้อแกงสูตรแรกย่อมไม่ได้รับการอนุรักษ์อนาคตสูตรขนมหม้อแกงสูตรแรกอาจสูญหายไปให้ผู้สืบทอด และคนทั่วไปอาจเข้าใจว่า ภูมิปัญญาการผลิตขนมหม้อแกงเมืองเพชรเป็นสูตรเดียวกับสูตรขนมหม้อแกงของท้าวทองกีบม้า

นอกจากนี้ การศึกษานี้ยังมีความเห็นเพิ่มเติมว่า การปฏิบัติตามข้อ 5 สิ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ขึ้นทะเบียนขนมหม้อแกงเมืองเพชรข้างต้นสอดคล้องกับการปฏิบัติหน้าที่มาตรา 3 พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ซึ่งหน้าที่คือการรักษาความเชื่อมโยงระหว่างคุณภาพ ชื่อเสียง คุณลักษณะเฉพาะของสินค้ากับแหล่งภูมิศาสตร์ที่ผลิตสินค้า แต่ภูมิปัญญา

ท้องถิ่นใดไม่มีความเชื่อมโยงระหว่างคุณภาพ ชื่อเสียง คุณลักษณะเฉพาะของสินค้ากับแหล่งภูมิศาสตร์ที่ผลิตสินค้า ภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้นไม่ได้รับประโยชน์จากการใช้พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546

สภาพเช่นนี้สอดคล้องกับผลการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ผลิตสินค้าอาหารไทยประเภทขนมหม้อแกงเมืองเพชรว่า สินค้าอาหารไทยดังกล่าวประกอบด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่น 2 ประเภท ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีความเชื่อมโยงระหว่างคุณภาพ ชื่อเสียง คุณลักษณะเฉพาะของสินค้ากับแหล่งภูมิศาสตร์ที่ผลิตสินค้า และภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ไม่มีความเชื่อมโยงระหว่างคุณภาพ ชื่อเสียง คุณลักษณะเฉพาะของสินค้ากับแหล่งภูมิศาสตร์ที่ผลิตสินค้า เช่น ภูมิปัญญาการคัดสรรวัตถุดิบไม่ว่าการเลือกไข่เป็ดที่ค้างหนึ่งสัปดาห์ การเลือกใช้เผือกจากอำเภอบ้านหมอ จังหวัดสระบุรี หรือการเลือกใช้มะพร้าวจากอำเภอทับสะแก จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ หรือภูมิปัญญาการปรุงสินค้าอาหารไทยประเภทขนมหม้อแกงเมืองตามน้ำหนักรมือหรือการปราศจากอัตราส่วนการผลิตที่ชัดเจน และภูมิปัญญาท้องถิ่นการชิมเพื่อกำหนดความหวานขนมที่เหมาะสม เป็นต้น

การศึกษานี้จึงมีความเห็นว่า ภูมิปัญญาของผู้ผลิตขนมหม้อแกงเมืองเพชรที่ไม่อยู่ในข้อ 5 สิ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ขึ้นทะเบียนเลขที่ 56100049 ไม่ได้รับประโยชน์จากการอนุรักษ์จากการใช้พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 และภูมิปัญญาเหล่านี้อาจสูญหายไป

ดังนั้นเมื่อมาตรการกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์กลุ่มประเทศที่เลือกศึกษาและประเทศไทยไม่ปกป้องภูมิปัญญาท้องถิ่น แม้ว่ามาตรการกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์มีผลต่อการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น แต่การอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นตามกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์มีข้อจำกัด เพราะกฎหมายฉบับนี้ไม่มีวัตถุประสงค์ต่อการรักษาไว้ซึ่งภูมิปัญญาท้องถิ่นแต่ต้น เพื่อภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ผลิตสินค้าในระบบสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์คงอยู่และไม่สูญหายไปจากชุมชนท้องถิ่นและสังคมไทย

4.2.2 การเป็นพหุวัฒนธรรมของสินค้าอาหารไทย

สำหรับการเป็นพหุวัฒนธรรมของสินค้าอาหารไทย โดยที่สินค้าอาหารไทยแต่ละชนิดเป็นการผสมผสานวัฒนธรรมอาหารต่างชาติเข้ากับภูมิปัญญาชาวไทย เพื่อที่สินค้าอาหารไทยมีความสอดคล้องกับวัฒนธรรมอาหารและวิถีชีวิตชาวไทย สินค้าอาหารไทยจึงเป็นพหุวัฒนธรรมอย่างหนึ่งของชาวไทย ดังเช่นสินค้าอาหารไทยตัวอย่างในการศึกษาทั้งสี่ชนิด คือต้มยำกุ้ง แกงมัสมั่น ขนมหม้อแกงเมืองเพชร ขนมสาลีเมืองสุพรรณ สินค้าอาหารไทยดังกล่าวทั้งหมดล้วนเป็นพหุวัฒนธรรมด้านอาหารของชาวไทย และสินค้าอาหารไทยทั้งสี่ได้กลายเป็นสินค้าอาหารไทยที่เอกลักษณ์เฉพาะตัวแตกต่างจากอาหารชาติอื่น ๆ รวมทั้งกระบวนการเกิดพหุวัฒนธรรมสินค้าอาหารไทยยังคงดำเนินอยู่จนถึงปัจจุบัน แต่นักวิชาการสาขาการศึกษาศาสตร์เรียกอาหารไทยเหล่านี้ในชื่อว่าอาหารประยุกต์หรือ Fusion Food

อย่างไรก็ตาม เมื่อสินค้าอาหารไทยเป็นสินค้าที่ขึ้นทะเบียนตามมาตรการกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์กลุ่มประเทศที่เลือกศึกษาและประเทศไทย การศึกษานี้จึงมีความเห็นว่า การใช้มาตรการกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์นี้จึงก่อให้เกิดปัญหาข้อจำกัดต่อการเป็นพหุวัฒนธรรม 2 ประการ ดังนี้

1. ปัญหาข้อจำกัดที่มาตรการกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์กลุ่มประเทศที่เลือกศึกษาและประเทศไทยไม่ปกป้องประเพณีวัฒนธรรมและการเป็นพหุวัฒนธรรมของสินค้าอาหารในกลุ่มประเทศที่เลือกศึกษาและประเทศไทย แต่มาตรการกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์กลุ่มประเทศที่เลือกศึกษาและประเทศไทยปกป้องเฉพาะการใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์

การศึกษานี้มีความเห็นว่า สาเหตุที่มาตรการกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์กลุ่มประเทศที่เลือกศึกษาและประเทศไทยปกป้องเฉพาะการใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ แต่มาตรการกฎหมายดังกล่าวไม่ปกป้องภูมิปัญญาท้องถิ่นและการเป็นพหุวัฒนธรรมทางอาหารนั้น เพราะผลจากข้อ 22.2 ความตกลงทริพส์ขององค์การการค้าโลกมีจุดมุ่งหมายสร้างกฎ กติการะหว่างประเทศ เพื่อการปกป้องผลประโยชน์ทางการค้าของทรัพย์สินทางปัญญา แต่ความตกลงทริพส์ไม่เกิดขึ้นเพื่อปกป้องภูมิปัญญาท้องถิ่น ประเพณีวัฒนธรรม และการเป็นพหุวัฒนธรรมของสินค้าอาหารในกลุ่มประเทศที่เลือกศึกษาและประเทศไทย

เมื่อการศึกษานี้ได้พิจารณาข้อ 22 ถึงข้อ 24 ความตกลงทริพส์สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ประกอบด้วยแล้ว ข้อ 22 ถึงข้อ 24 ความตกลงทริพส์แสดงถึงวัตถุประสงค์ปกป้องผลประโยชน์ทางการค้าแต่ไม่ปกป้องพหุวัฒนธรรมสินค้าอาหารไทย ดังที่ปรากฏตามความตกลงทริพส์ข้อ 22.2 (a) และ (b) ว่า สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ปกป้องผลประโยชน์ทางการค้าที่เกี่ยวข้องกับการใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ โดยผู้ได้รับประโยชน์คือผู้ประกอบการค้าและผู้บริโภค ภายใต้หลักการสำคัญว่า สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ทำหน้าที่เสมือนเครื่องหมายชนิดหนึ่ง ชื่อสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์จึงมีบทบาทสำคัญต่อการส่งข้อมูลสินค้าแก่ผู้บริโภคว่า สินค้าภายใต้ชื่อสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์มีคุณภาพ ชื่อเสียง คุณลักษณะเฉพาะแตกต่างจากแหล่งภูมิศาสตร์อื่น การตัดสินใจซื้อสินค้าจึงขึ้นอยู่กับความเชื่อมั่นในชื่อสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ส่งผลให้ข้อ 22 ถึงข้อ 24 ความตกลงทริพส์บัญญัติหลักการห้ามใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์โดยมิชอบ เพื่อไม่ให้ผู้มีส่วนได้เสียและสาธารณชนได้รับความเสียหาย และสาธารณชนไม่เกิดความสับสนหลงผิดจากการใช้ชื่อสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ รวมทั้งผู้ประกอบการค้าต้องจำหน่ายสินค้าและใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่แท้จริงของตน

การศึกษานี้พบว่า ความเห็นในการศึกษาว่า มาตรการกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไม่ปกป้องพหุวัฒนธรรม กรณีนี้เกิดขึ้นในมาตรการกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์กลุ่มประเทศที่เลือกศึกษาและประเทศไทย มาตรการกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของกลุ่มประเทศที่เลือกศึกษาและประเทศไทยล้วนถูกใช้ปกป้องเฉพาะการใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เพื่อประโยชน์ทางการค้า แต่มาตรการกฎหมายดังกล่าวไม่ปกป้องภูมิปัญญาท้องถิ่นและการเป็นพหุวัฒนธรรมของสินค้าอาหารในกลุ่มประเทศที่เลือกศึกษาและประเทศไทย เพราะกลุ่มประเทศที่เลือกศึกษาและประเทศไทยเป็นสมาชิกความตกลงทริพส์ มาตรการกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์กลุ่มประเทศที่เลือกศึกษาและประเทศไทยจึงบัญญัติขึ้นเพื่อปฏิบัติตามพันธกรณีความตกลงทริพส์ ภายใต้หลักความสอดคล้อง (harmonization) ในความตกลงทริพส์ เพื่อปกป้องประโยชน์ทางการค้าไม่ใช่ปกป้องหรืออนุรักษ์พหุวัฒนธรรม

นอกจากนี้ การศึกษานี้มีความเห็นว่า บทบัญญัติกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์กลุ่มประเทศที่เลือกศึกษาและประเทศไทยปกป้องเฉพาะสิทธิผูกขาดและใช้ประโยชน์จากสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ใน 2 รูปแบบใหญ่ คือ

(1) รูปแบบการป้องกันการใช้ชื่อสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์มาตรการกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์กลุ่มประเทศที่เลือกศึกษาและประเทศไทย ในฐานะที่ชื่อสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เป็นทรัพย์สินทางปัญญา โดยชื่อสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์นี้ต้องแสดงถึงความเชื่อมโยงระหว่างสินค้ากับแหล่งภูมิศาสตร์ที่ผลิตสินค้า ซึ่งหลักการดังกล่าวเป็นไปตามพันธกรณีข้อ 22.1 ความตกลงทริพส์ ดังปรากฏในมาตรา 25 พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ของประเทศไทย บัญญัติว่า ผู้ใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์คือผู้ผลิตสินค้าซึ่งอยู่ในแหล่งภูมิศาสตร์ของสินค้า หรือผู้ประกอบการค้าเกี่ยวกับสินค้านั้นมีสิทธิใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่ขึ้นทะเบียนกับสินค้าที่ระบุ และการใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ในที่นี้ก็เพื่อการแสวงหาผลประโยชน์ทางการค้า เป็นต้น (กรมทรัพย์สินทางปัญญา, 2558ค)

ความเห็นข้างต้นว่า มาตรการกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ใช้ปกป้องประโยชน์ทางการค้าสอดคล้องกับข้อมูลการขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทย ตามข้อมูลกรมทรัพย์สินทางปัญญา เพียงวันที่ 2 กรกฎาคม พ.ศ. 2558 สินค้าอาหารขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์จำนวน 13 รายการ โดยสิทธิใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตกแก่ผู้ผลิตและผู้ประกอบการค้า ซึ่งบุคคลตามมาตรา 25 ดังกล่าวมีจุดมุ่งหมายการแสวงหาประโยชน์ทางการค้า เช่น สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เลขที่ สข 49100004 หมูย่างเมืองตรัง หรือสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เลขที่ สข 56100048 น้ำตาลโตนดเมืองเพชร หรือสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เลขที่ สข 50100019 ไข่เค็มไชยา เป็นต้น

เช่นเดียวกับกลุ่มประเทศที่เลือกศึกษา ว่า มาตรการกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ใช้ปกป้องประโยชน์ทางการค้าไม่ปกป้องหรืออนุรักษ์พหุวัฒนธรรมสินค้าอาหารเช่นกัน เช่น ประเทศมาเลเซียตามมาตรา 21 พระราชบัญญัติ Laws of Malaysia Act 602 Geographical Indications Act, 2000 บัญญัติการใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ในทางการค้า โดยผู้มีสิทธิใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ คือผู้ผลิตสินค้าที่อยู่ในรูปวิสาหกิจชุมชนขนาดกลางและขนาดย่อม หรือกลุ่มผู้ผลิต หรือผู้ผลิตสินค้านายใดรายหนึ่งในชุมชน วิสาหกิจชุมชนตามมาตรานี้เป็นผู้แสวงหาประโยชน์ทางการค้า ไม่ใช่ผู้อนุรักษ์พหุวัฒนธรรม (Zainol, 2013, p. 33) เช่น สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ขึ้นทะเบียนที่ GI2010-00003 สินค้า Sarawak Layered Cake ปัจจุบันมีวิสาหกิจชุมชนไม่น้อยกว่า 6 แห่งได้ใช้ตราสัญลักษณ์สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ประเทศมาเลเซีย เพื่อการจำหน่ายสินค้า Layered Cake แก่ผู้บริโภค เป็นต้น (Perbadanan Harta Intelek Malaysia (MyIPO), 2013)

(2) รูปแบบการป้องกันการใช้ชื่อ สัญลักษณ์ สิ่งอื่นใดที่ใช้เรียกหรือใช้แทนแหล่งภูมิศาสตร์ เพราะเครื่องหมายนี้บ่งชี้ถึงสถานที่กำเนิดสินค้าตามมาตรการกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์กลุ่มประเทศที่เลือกศึกษาและประเทศไทย สิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์โดยอ้อมและสัญลักษณ์อื่นๆ ที่สามารถบ่งบอกถึงแหล่งภูมิศาสตร์ที่ผลิตสินค้า สิ่งเหล่านี้ได้รับการปกป้องตามมาตรการกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ (จักรกฤษณ์ ครอบพจน์, 2551, น. 92)

การศึกษาฉบับนี้มีความเห็นว่า รูปแบบการปกป้องข้างต้นเป็นการแสวงหาประโยชน์ทางการค้าไม่ใช่การปกป้องหรืออนุรักษ์พหุวัฒนธรรมสินค้าอาหาร ความเห็นนี้ปรากฏในการใช้กฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ทั้งกลุ่มประเทศที่เลือกศึกษาและประเทศไทย เช่น ประเทศไทย สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เลขที่ สข 49100005 กาแฟดอยตุง สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เลขที่ สข.49100010 หอยนางรมสุราษฎร์ธานี เป็นต้น (กรมทรัพย์สินทางปัญญา, 2558ก) ซึ่งคำว่า

“กาแฟ” และคำว่า “ปลาแรด” เป็นชื่อพันธุ์พืชและชื่อพันธุ์สัตว์ คำทั้งสองถูกใช้ร่วมกับชื่อดอยและชื่อแม่น้ำ เพื่อการบ่งชี้แหล่งกำเนิดสินค้า เพราะชื่อพันธุ์พืชและชื่อพันธุ์สัตว์ไม่ใช่วัตถุทางภูมิศาสตร์ ทำให้ผู้ใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามมาตรา 25 พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เพื่อการแสวงหาประโยชน์ทางการค้า แต่สิทธิตามมาตราดังกล่าวไม่มีเนื้อหาส่วนใดเกี่ยวข้องกับการเป็นพหุวัฒนธรรม

แม้ว่าการศึกษานี้พบว่า ตั้งแต่ปี 2554 กระทรวงวัฒนธรรมได้ขึ้นทะเบียนสินค้าอาหารไทยประเภทต้มยำกุ้งตัวอย่างการศึกษาเป็นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาวไทย สาขาความรู้และแนวปฏิบัติเกี่ยวกับธรรมชาติและจักรวาล โดยสินค้าต้มยำกุ้งแสดงถึงรสชาติเผ็ดร้อน และเป็นสัญลักษณ์ความเป็นประเทศไทย (กระทรวงวัฒนธรรม, 2559ข) แต่การขึ้นทะเบียนมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมสินค้าต้มยำกุ้งไม่มีผลทางปฏิบัติต่อการปกป้องพหุวัฒนธรรมแม้สินค้าอาหารต้มยำกุ้งจะเป็นพหุวัฒนธรรมของชาวไทย แต่กระทรวงวัฒนธรรมยังไม่ประกาศกฎระเบียบเพื่อรองรับกิจกรรมการอนุรักษ์หรือปกป้องความเป็นพหุวัฒนธรรมสินค้าอาหารไทยรวมถึงสินค้าต้มยำกุ้ง

เช่นเดียวกับมาตรการกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์กลุ่มประเทศที่เลือกศึกษาไม่ปกป้องหรืออนุรักษ์พหุวัฒนธรรมสินค้าอาหาร ดังเช่นประเทศอินโดนีเซียได้ขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์และปกป้องเฉพาะการใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์กับสินค้ากาแฟ นมม้าป่า และผลไม้ โดยผู้ใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ขึ้นทะเบียนตามมาตรา 1 (4) (10) กฎระเบียบ The GI No.51 เป็นผู้ผลิตและผู้ประกอบการค้า และบุคคลดังกล่าวไม่มีหน้าที่อนุรักษ์หรือปกป้องพหุวัฒนธรรมสินค้าอาหาร (Terdaftar, 2015)

2. ปัญหาข้อจำกัดมาตรการกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์กลุ่มประเทศที่เลือกศึกษาและประเทศไทยมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงภูมิปัญญาท้องถิ่นรวมทั้งการเป็นพหุวัฒนธรรมด้านอาหาร เพราะตามกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ภูมิปัญญาท้องถิ่นและการเป็นพหุวัฒนธรรมด้านอาหารเป็นเพียงวัตถุดิบ เพื่อการผลิตสินค้าตามมาตรการกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ และผู้ผลิตสินค้าในระบบสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ต้องปรับปรุงภูมิปัญญาท้องถิ่นและการเป็นพหุวัฒนธรรมด้านอาหารตามความต้องการของผู้บริโภคไม่ใช่ความต้องการของชุมชน ผลคือภูมิปัญญาท้องถิ่นและการเป็นพหุวัฒนธรรมด้านอาหารตามมาตรการกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์กลุ่มประเทศที่เลือกศึกษาและประเทศไทยถูกเปลี่ยนจากการเป็นพหุวัฒนธรรมของชุมชนไปสู่การเป็นสินค้าสำหรับผู้บริโภค

การศึกษานี้พบว่า สาเหตุที่กฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ได้เปลี่ยนแปลงภูมิปัญญาท้องถิ่นและพหุวัฒนธรรมด้านอาหาร เพราะมาตรการกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์กลุ่มประเทศที่เลือกศึกษาและประเทศไทยเกิดขึ้นจากการปฏิบัติตามพันธกรณีความตกลงทริปส์ และความตกลงทริปส์มีจุดประสงค์ปกป้องผลประโยชน์ทางการค้าของผู้ประกอบการอุตสาหกรรม และการมอบสิทธิของปัจเจกชนด้านทรัพย์สินทางปัญญาตามที่ปรากฏในอารัมภบทความตกลงทริปส์ ภูมิปัญญาท้องถิ่นและพหุวัฒนธรรมไม่ใช่วัตถุแห่งความคุ้มครองตามความตกลงทริปส์ สถานะภูมิปัญญาท้องถิ่นจึงเป็นงานสาธารณะ (public domain) เพื่อสาธารณชนจึง

สามารถเข้าถึงและต่อยอดทางความคิดจากภูมิปัญญาท้องถิ่นและการเป็นพหุวัฒนธรรมอย่างปราศจากค่าใช้จ่าย (Zografos, 2010, p. 49)

ทั้งนี้ การศึกษาระดับนี้เหตุผลสนับสนุน ความเห็นในการศึกษาว่าความตกลงทริปส์ปกป้องเฉพาะประโยชน์ทางการค้าไม่ใช่ภูมิปัญญาท้องถิ่นและพหุวัฒนธรรม โดยเหตุผลดังกล่าวปรากฏในเนื้อหาความตกลงทริปส์ 3 ส่วน คือ

ส่วนแรก วัตถุประสงค์ความตกลงทริปส์ในส่วนอารัมภบทที่ว่า “ความต้องการลดการละเมิดและอุปสรรคทางการค้าระหว่างประเทศ และร่วมกันจัดทำระบบที่จำเป็นต่อการส่งเสริมประสิทธิภาพและการปกป้องสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญาอย่างเพียงพอ..”

ส่วนที่สอง ข้อ 22.2 (a) ความตกลงทริปส์ ซึ่งข้อนี้มีเนื้อหาแสดงถึงวัตถุประสงค์ของการปกป้องสินค้าในระบบสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ โดยประเทศสมาชิกต้องกำหนดวิธีการทางกฎหมาย เพื่อการป้องกันสาธารณชนสับสนหลงผิดเกี่ยวกับแหล่งกำเนิดทางภูมิศาสตร์ของสินค้า โดยความสับสนหลงผิดนี้เกิดขึ้นจากการใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ เพื่อการชี้หรือแนะนำสินค้า ดังกล่าวกำเนิดจากพื้นที่ทางภูมิศาสตร์แห่งหนึ่ง แต่พื้นที่ดังกล่าวไม่ใช่สถานที่ที่เป็นแหล่งกำเนิดที่แท้จริงของสินค้า

ส่วนสุดท้าย ข้อ 22.2 (b) ความตกลงทริปส์ ซึ่งข้อนี้บัญญัติถึงเนื้อหาเกี่ยวกับหน้าที่ของประเทศสมาชิก โดยประเทศสมาชิกต้องกำหนดวิธีการทางกฎหมาย โดยวิธีการทางกฎหมายนี้ต้องป้องกันไม่ให้เกิดการแข่งขันที่ไม่เป็นธรรม

จากเนื้อหาทั้งสามส่วนของความตกลงทริปส์ข้างต้น การศึกษาระดับนี้จึงมีความเห็นว่า ความตกลงทริปส์ต้องการปกป้องผลประโยชน์ทางการค้า โดยบุคคลสองกลุ่มเป็นผู้เกี่ยวข้อง คือกลุ่มแรกผู้บริโภค และกลุ่มที่สองผู้ประกอบการค้า ภายใต้จุดมุ่งหมายการค้าขายที่เป็นไปอย่างยุติธรรม พร้อม ๆ กับการปกป้องผู้บริโภคเพื่อไม่ให้เกิดความสับสนหลงผิด เมื่อสินค้าได้ใช้ชื่อสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์

ด้วยเหตุนี้ความตกลงทริปส์ไม่มีเนื้อหาส่วนใดที่ระบุไว้ ภูมิปัญญาท้องถิ่นและพหุวัฒนธรรมเป็นวัตถุประสงค์แห่งความคุ้มครองในรูปทรัพย์สินทางปัญญา กลับกันวัตถุประสงค์แห่งความคุ้มครองตามข้อ 22 ถึงข้อ 24 เป็นสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ซึ่งสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์นี้เป็นทรัพย์สินทางอุตสาหกรรม สินค้าตามสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์จึงมีสถานะเป็นสินค้าโภคภัณฑ์ ความตกลงทริปส์จึงไม่ปกป้องภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือพหุวัฒนธรรมที่ผลิตสินค้าในระบบสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ (Dreyfuss, 2014, p. 3)

นอกจากนี้ ความเห็นในการศึกษาว่า ความตกลงทริปส์ปกป้องเฉพาะประโยชน์ทางการค้าไม่ใช่ภูมิปัญญาท้องถิ่นและพหุวัฒนธรรมปรากฏกับมาตรการกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์กลุ่มประเทศที่เลือกศึกษาและประเทศไทย กฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์จึงไม่ปกป้องภูมิปัญญาท้องถิ่นและพหุวัฒนธรรมของชุมชน และกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงภูมิปัญญาท้องถิ่นและพหุวัฒนธรรมด้านอาหาร สินค้าอาหารที่ได้รับความคุ้มครองเป็นเพียงสินค้าโภคภัณฑ์เพื่อประโยชน์ทางการค้า ซึ่งบทบัญญัติกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์กลุ่มประเทศที่เลือกศึกษาและประเทศไทยได้บัญญัติไว้ทำนองเดียวกัน เช่น

ประเทศไทย สินค้าอาหารตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 เป็นสินค้าโภคภัณฑ์ ดังปรากฏตามคำนิยามศัพท์สินค้าอาหารในมาตราเดียวกันนี้ว่า สินค้าหมายถึงสิ่งของที่สามารถซื้อขาย แลกเปลี่ยน หรือโอนกันได้

ประเทศมาเลเซีย สินค้าอาหารก็เป็นสินค้าโภคภัณฑ์เช่นกัน โดยสังเกตได้จากคำนิยามศัพท์สินค้าตามมาตรา 2 พระราชบัญญัติ Laws of Malaysia Act 602 Geographical Indications Act 2000 ซึ่งมาตรานี้สินค้าหมายถึงสินค้ากลุ่มสินค้าที่เกิดจากผลิตในรูปอุตสาหกรรม สินค้าในรูปหัตถกรรม และผลิตผลทางเกษตร เป็นต้น

ความเห็นในการศึกษาว่า ความตกลงทริพส์ปกป้องเฉพาะประโยชน์ทางการค้าไม่ใช่ภูมิปัญญาท้องถิ่นและพหุวัฒนธรรมยังแสดงให้เห็นว่า มุมมองในสาขานิติศาสตร์ต่อการปกป้องสินค้าอาหารตามกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์แตกต่างจากโลกทัศน์ของชุมชนท้องถิ่น และความเห็นนักวิชาการสาขาเศรษฐศาสตร์ เพราะนักวิชาการกลุ่มนี้ให้ความสำคัญต่อการอนุรักษ์ปกป้องพหุวัฒนธรรมสินค้าอาหารไทยรวมถึงคติพจน์ความเชื่อที่เกี่ยวข้อง ดังเช่นรายงานการวิจัยเรื่องเอกลักษณ์ของอาหารไทยชาวม้ง : การคงอยู่และการส่งเสริมคุณค่าของเกศสิรี ปันธุระ ภายใต้ทุนอุดหนุนจากสถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา พ.ศ. 2550 ว่าการปกป้องเอกลักษณ์สินค้าอาหารไทยอยู่ที่การสงวนสิทธิใช้ชื่อเรียกอาหารไทย ร่วมกับอนุรักษ์รสชาติ สี สัน การใช้วัตถุดิบตามธรรมชาติของสินค้าอาหารไทยแต่ละชนิด เพราะชื่อสินค้าอาหารประเภทแกงไทย ภาคกลางแต่ละชนิดจึงทำหน้าที่เสมือนเครื่องหมายการค้า (trademark) และชื่ออาหารดังกล่าวยังสะท้อนถึงส่วนผสมที่ใช้ กรรมวิธีการปรุง รสชาติอาหารไทยและขนมไทย (เกศสิรี ปันธุระ, 2550, น. 73)

นอกจากนี้ ความเห็นในการศึกษาว่า พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ไม่ปกป้องภูมิปัญญาท้องถิ่นและพหุวัฒนธรรมในสินค้าอาหารไทย และการใช้กฎหมายฉบับนี้มีผลต่อพหุวัฒนธรรมด้านอาหาร จากเดิมสินค้าอาหารไทยมีขึ้นเพื่อความอึดของสมาชิกในครอบครัวและชุมชนท้องถิ่นมาสู่ความต้องการร่วมของผู้บริโภค ความเห็นนี้เมื่อนำมาพิจารณาเกี่ยวกับสินค้าอาหารไทยตัวอย่างในการศึกษาทั้งสี่ประเภท ไม่ว่าจะต้มยำกุ้ง แกงมัสมั่น ขนมหม้อแกงเมืองเพชร ขนมสาลี่เมืองสุพรรณแล้ว

การศึกษานี้มีความเห็นว่า สินค้าอาหารไทยตัวอย่างในการศึกษาทั้งสี่ประเภทข้างต้นได้รับผลกระทบเช่นเดียวกับสินค้าอาหารไทยอื่นๆ ซึ่งการศึกษานี้ได้นำเสนอผลการวิเคราะห์ไปก่อนหน้านี้ โดยผลการวิเคราะห์แยกตามรายประเภทสินค้าดังกล่าวมีดังนี้

กลุ่มแรก สินค้าอาหารไทยประเภทต้มยำกุ้ง สินค้าอาหารไทยประเภทแกงมัสมั่น และสินค้าอาหารไทยประเภทขนมสาลี่เมืองสุพรรณไม่เป็นสินค้าในระบบสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ สินค้ากลุ่มนี้จึงไม่ได้รับผลกระทบจากการใช้พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 โดยตรง และการศึกษานี้มีความเห็นว่า สินค้าอาหารไทยประเภทต้มยำกุ้ง สินค้าอาหารไทยประเภทแกงมัสมั่น และสินค้าอาหารไทยประเภทขนมสาลี่เมืองสุพรรณกำลังเผชิญปัญหาความเป็นพหุวัฒนธรรมในสินค้าอาหาร เพราะปัจจุบันประเทศไทยมีการประกาศใช้พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม พ.ศ. 2559 โดยกฎหมายฉบับนี้มีวัตถุประสงค์ต่อการสงวนรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมทุกประเภทรวมถึงภูมิปัญญาท้องถิ่นสินค้าอาหารไทยใน

การศึกษาทั้งสี่ประเภท ไม่ว่าจะต้มยำกุ้ง แกงมัสมั่น ขนมหม้อแกงเมืองเพชร ขนมสาลี่เมืองสุพรรณ ขณะที่พหุวัฒนธรรมด้านอาหารเน้นการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมอาหาร และด้วยมาตรการสงวนรักษา ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ยังปราศจากความชัดเจนตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญา ทางวัฒนธรรม พ.ศ. 2559 ว่าการสงวนรักษามรดกภูมิปัญญาต้องไม่มีการดัดแปลงผสมผสานทางวัฒนธรรม อาหารไทยหรือไม่ การศึกษาฉบับนี้คาดว่าความเป็นพหุวัฒนธรรมด้านอาหารไทยยังคงเผชิญความ เสี่ยงต่อผลกระทบจากกฎหมายวัฒนธรรมพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทาง วัฒนธรรม พ.ศ. 2559

กลุ่มที่สอง สินค้าอาหารไทยประเภทขนมแกงเมืองเพชรที่เป็นสินค้าในระบบ สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ขึ้นทะเบียน การศึกษาฉบับนี้มีความเห็นว่า พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ไม่คุ้มครองภูมิปัญญาท้องถิ่นและพหุวัฒนธรรม แต่กฎหมายฉบับนี้ คุ้มครองเฉพาะสิทธิใช้ชื่อสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ เพื่อการแสวงหาประโยชน์ทางการค้า และกฎหมาย ฉบับนี้ได้เปลี่ยนพหุวัฒนธรรมด้านอาหารให้เป็นสินค้าสำหรับผู้บริโภค ดังที่การศึกษาได้อธิบายไปก่อน หน้านี้

อีกทั้ง การศึกษาฉบับนี้พบว่า การใช้พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทาง ภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 มีผลต่อการเกิดสินค้าอาหารไทยประเภทขนมหม้อแกงเมืองเพชรในรูป พหุวัฒนธรรมเพราะในระบบสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ผู้ผลิตสินค้าอาหารไทยประเภทขนมหม้อแกง เมืองเพชรไม่อาจผสมผสานวัฒนธรรมอาหารชาวต่างชาติ แต่ผู้ผลิตในระบบสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ต้องปฏิบัติตามที่รักษาไว้ซึ่งความเชื่อมโยงระหว่างคุณภาพ ชื่อเสียง คุณลักษณะเฉพาะของสินค้า ขนมหม้อแกงเมืองเพชรกับแหล่งภูมิศาสตร์จังหวัดเพชรบุรีตามมาตรา 3 พระราชบัญญัติคุ้มครอง สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 การปฏิบัติตามข้อกำหนดรักษามาตรฐานการผลิตสินค้าในระบบ สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์จึงเป็นการปฏิบัติที่สำคัญ ความคิดริเริ่มผสมผสานวัฒนธรรมอาหารในรูป พหุวัฒนธรรมกระทำได้ยาก

ข้อมูลข้างต้นทั้งหมดในการศึกษา การศึกษาฉบับนี้มีความเห็นว่า เหตุผลข้อ หนึ่งที่ผู้ผลิตสินค้าอาหารไทยประเภทขนมหม้อแกงเมืองเพชรไม่ขออนุญาตใช้ตราสัญลักษณ์สิ่งบ่งชี้ ทางภูมิศาสตร์ตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 คือความไม่คล่องตัวการผลิตสินค้าอาหารไทยประเภทขนมหม้อแกงเมืองเพชรในรูปแบบพหุวัฒนธรรม ซึ่งปรากฏในคำตอบ จากการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ผลิตสินค้าอาหารไทยประเภทขนมหม้อแกงเมืองเพชร ว่าผู้ผลิตดังกล่าว นิยมผสมวัฒนธรรมอาหารต่างชาติเข้ากับสินค้าอาหารไทยประเภทขนมหม้อแกงเมืองเพชร เพื่อ รองรับรสนิยมของผู้บริโภคและสมาชิกในชุมชน เช่นกลุ่มสตรีเพชรสมานได้ผสมผสานวัฒนธรรมอาหาร ประเภทขนมชาวตะวันตกเข้ากับสินค้าอาหารไทยประเภทขนมหม้อแกงเมืองเพชร จนสินค้าอาหาร ไทยประเภทขนมหม้อแกงเมืองเพชรรูปแบบใหม่คือขนมหม้อแกงคัสตาร์ดเมืองเพชร เป็นต้น

ดังนั้นมาตรการกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์กลุ่มประเทศที่เลือกศึกษาและ ประเทศไทยจึงมีขึ้น เพื่อป้องกันการใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ในทางการค้า โดยพหุวัฒนธรรมด้าน อาหารไม่ใช่วัตถุประสงค์แห่งการปกป้อง ส่งผลให้ชื่ออาหาร กระบวนการผลิตสินค้าอาหาร สูตรอาหาร เทคนิคการปรุง ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ใช้ปรุงอาหาร คติพจน์ ความเชื่อ และการใช้อาหารในทาง ประเพณีวัฒนธรรมของชุมชนท้องถิ่น สิ่งเหล่านี้ไม่ได้ประโยชน์จากการประกาศใช้กฎหมายสิ่งบ่งชี้

ทางภูมิศาสตร์ สินค้าอาหารไทยเป็นเพียงสินค้าโภคภัณฑ์ และมาตรการกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์พิจารณาเพียงมูลค่าทางการเงิน แต่มาตรการกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไม่พิจารณาถึงคุณค่าทางจิตใจ ความเชื่อ คติพจน์ของชุมชนท้องถิ่น รวมทั้งมาตรการกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงภูมิปัญญาท้องถิ่นและการเป็นพหุวัฒนธรรมด้านอาหารของชุมชนท้องถิ่น ส่งผลให้คุณค่าพหุวัฒนธรรมสินค้าอาหารไทยเป็นเพียงสินค้าสำหรับผู้บริโภคตามกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์

4.2.3 การสืบทอดและส่งต่อภูมิปัญญาท้องถิ่น

ภายใต้ผลการศึกษาของคณะกรรมการ IGC ขององค์การทรัพย์สินทางปัญญาโลก ซึ่งคณะกรรมการชุดนี้ได้ศึกษาเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น คติชน และการแสดงออกทางวัฒนธรรมแบบประเพณีของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ทั่วโลก ร่วมกับความคิดเห็นของนักวิชาการของประเทศสมาชิก คณะกรรมการ IGC มีความเห็นว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่น คติชน และการแสดงออกทางวัฒนธรรมแบบประเพณีมีการสืบทอดและส่งต่อใน 2 รูปแบบใหญ่ๆ คือวิธีมุขปาฐะ (oral) และวิธีการปฏิบัติให้ดู เพื่อผู้สืบทอดปฏิบัติตาม โดยทั้งสองรูปแบบไม่บันทึกข้อมูลเป็นลายลักษณ์อักษร ผู้สืบทอดจึงต้องอาศัยการจดจำหรือการปฏิบัติให้ดู เพื่อผู้สืบทอดปฏิบัติเลียนแบบ (WIPO, 2014)

การศึกษานี้มีความเห็นเบื้องต้นว่า รูปแบบการสืบทอดส่งต่อภูมิปัญญาท้องถิ่นตามผลการศึกษาข้างต้นสอดคล้องกับการสืบทอดและส่งต่อภูมิปัญญาท้องถิ่นในสินค้าอาหารไทย แต่การศึกษานี้มีความเห็นแตกต่างออกไปว่า ชาวไทยมีการสืบทอดและส่งต่อภูมิปัญญาท้องถิ่นในสินค้าอาหารไทยเพียงการปฏิบัติให้ดู เพื่อผู้สืบทอดปฏิบัติตาม และการสืบทอดและส่งต่อภูมิปัญญาท้องถิ่นสินค้าอาหารไทยทุกชนิด ผู้สืบทอดต้องค่อยๆ บ่มเพาะประสบการณ์อย่างค่อยเป็นค่อยไป การเรียนรู้ผ่านตำราหรือลายลักษณ์อักษรไม่สามารถสร้างทักษะการปรุงสินค้าอาหารไทย

นอกจากนี้ การศึกษานี้มีความเห็นว่า การสืบทอดและส่งต่อภูมิปัญญาท้องถิ่นสินค้าอาหารไทยมีเอกลักษณ์ 3 ประการ

ประการแรก การสืบทอดและส่งต่อภูมิปัญญาท้องถิ่นสินค้าอาหารไทยเป็นการบ่มเพาะประสบการณ์ผู้สืบทอด และไม่ใช้อัตราส่วนเครื่องปรุงแน่นอนตายตัวเช่นภาคอุตสาหกรรม เพราะผู้สืบทอดต้องเรียนรู้เทคนิคการปรุง จดจำปริมาณเครื่องปรุงที่ใช้โดยปราศจากเครื่องชั่งตวงวัดหรือที่ชาวไทยเรียกว่าน้ำหนักมือ (แสงอรุณ กนกพงศ์ชัย, 2557, น. 160)

ประการที่สอง การสืบทอดและส่งต่อภูมิปัญญาท้องถิ่นสินค้าอาหารไทยเป็นสืบทอดในครอบครัว โดยผู้หญิงเป็นผู้รับการสืบทอด ซึ่งแม่จะถ่ายทอดแก่ลูกสาว ก่อนที่ลูกสาวออกเรือนก็นำภูมิปัญญาดังกล่าวไปสู่อีกครอบครัวหนึ่ง เพื่อการเรียนรู้ แบ่งปัน และแลกเปลี่ยนภูมิปัญญาการปรุงอาหารกับครอบครัวใหม่

ประการที่สาม การสืบทอดและส่งต่อภูมิปัญญาท้องถิ่นสินค้าอาหารไทยไม่มีการบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร ผู้สืบทอดจึงต้องอาศัยประสบการณ์และจดจำ และการศึกษานี้พบว่า ระบบการเรียนรู้สูตรอาหารไทยผ่านหนังสือตำราการปรุงอาหารเป็นอิทธิพลชาวตะวันตกเมื่อเทคโนโลยีเครื่องพิมพ์ที่เข้าสู่ประเทศไทย ส่งผลให้ชาวไทยเริ่มตีพิมพ์หนังสือตำราอาหารและพยายามกำหนดปริมาณเครื่องปรุงแบบชาวตะวันตก หนังสือตำราอาหารเล่มแรกเกิดขึ้นในยุค

รัชกาลที่ 5 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ โดย ม.ล.เนื่อง นิรัตน์ ได้จัดทำหนังสืออาหารไทยชาววัง โดยหนังสือเหล่านี้ระบุส่วนผสม เครื่องปรุง อัตราส่วนเครื่องปรุงที่ใช้ แต่ข้อมูลที่ปรากฏไม่ใช่สูตรตายตัวของการปรุงอาหารประเภทไทย เนื่องจากอาหารไทยเป็นรสชาติตามรสนิยมผู้บริโภค (ประหยัด สายวิเชียร, 2542, น. 23)

เมื่อการศึกษาระดับนี้วิเคราะห์การสืบทอดส่งต่อภูมิปัญญาท้องถิ่นสินค้าอาหารไทยแล้ว การศึกษาระดับนี้สรุปในเบื้องต้นว่า การปรุงอาหารไทยรวมถึงสินค้าอาหารไทยตามตัวอย่างในการศึกษาประเภทต้มยำกุ้ง แกงมัสมั่น ขนมหม้อแกงเมืองเพชร และขนมสาลีเมืองสุพรรณ ผู้ใดผลิตสินค้าอาหารไทยตัวอย่างในการศึกษาทั้งสี่ประเภทตามหนังสือตำราการปรุงอาหาร วิธีการนี้ไม่อาจรับประกันว่า สินค้าอาหารไทยตัวอย่างในการศึกษาทั้งสี่ประเภทมีคุณภาพตรงกับตามหนังสือตำราการปรุงอาหาร เพราะข้อมูลในหนังสือตำราอาหารเป็นเพียงข้อมูลเบื้องต้นที่ปราศจากเทคนิคการปรุง การปรุงอาหารตามหนังสือตำราอาหารจึงไม่อาจกระทำได้อย่างง่าย

ประเด็นต่อมาคือ เมื่อมาตรการกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์กลุ่มประเทศที่เลือกศึกษาและประเทศไทยถูกนำมาใช้ปกป้องสินค้าอาหารไทยสร้างปัญหาข้อจำกัดต่อการสืบทอดและส่งต่อภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือไม่ การศึกษาระดับนี้มีความเห็นว่า การใช้กฎหมายนี้ได้ก่อให้เกิดปัญหาข้อจำกัดต่อการสืบทอดและส่งต่อภูมิปัญญาท้องถิ่นในสินค้าอาหารไทยและสินค้าอาหารประเภทแกงไทยภาคกลางรวมถึงสินค้าอาหารประเภทขนมไทยภาคกลาง ซึ่งปัญหาข้อจำกัดดังกล่าวมี 2 ประการ

1. ปัญหาการจำกัดกลุ่มผู้ใช้และสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นการปรุงสินค้าอาหารไทยตามมาตรการกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์กลุ่มประเทศที่เลือกศึกษาและประเทศไทย

การศึกษาระดับนี้มีความเห็นว่า ปัญหาข้อจำกัดข้างต้นเกิดขึ้นจากข้อ 22.1 ความตกลงทริปส์ เพราะเนื้อหาข้อ 22.1 ความตกลงทริปส์ว่า สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เป็นสิ่งบ่งชี้แหล่งกำเนิดของสินค้า สินค้าที่ผลิตขึ้นจากแหล่งกำเนิดนี้มีคุณภาพ ชื่อเสียง คุณลักษณะเฉพาะตัว ประกอบกับข้อ 22.2 (a) ความตกลงทริปส์ที่บัญญัติว่า ประเทศสมาชิกต้องบัญญัติวิธีการทางกฎหมาย เพื่อการปกป้องสาธารณชนจากความสับสนหลงผิดเกี่ยวกับแหล่งกำเนิดสินค้าตามสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ เนื้อหาของข้อ 22.1 และข้อ 22.2 (a) ความตกลงทริปส์ล้วนแสดงให้เห็นว่า ผู้ผลิตเป็นผู้ใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ และผู้ผลิตต้องผลิตสินค้าในแหล่งภูมิศาสตร์ตามสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ขึ้นทะเบียน ผู้ผลิตดังกล่าวตามข้อ 22 ดังกล่าวไม่ครอบคลุมถึงผู้สืบทอดประเพณีวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น เพราะผู้สืบทอดประเพณีวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นไม่จำเป็นต้องผลิตสินค้าในแหล่งภูมิศาสตร์ตามสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ขึ้นทะเบียน

เช่นเดียวกับประเทศไทย เมื่อการศึกษาระดับนี้ได้วิเคราะห์ผู้ใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์มาตรา 25 พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 แล้ว การศึกษาระดับนี้มีความเห็นว่า มาตรานี้จำกัดกลุ่มผู้ใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เช่นกัน การจำกัดผู้ใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เป็นอุปสรรคต่อการสืบทอดและส่งต่อภูมิปัญญาท้องถิ่น เพราะมาตรานี้ได้จำกัดกลุ่มผู้ใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์อยู่ในบุคคล 2 จำพวก จำพวกแรกผู้ผลิตสินค้าในแหล่งภูมิศาสตร์ และจำพวกที่สองผู้จำหน่ายสินค้าในระบบสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ส่วนบุคคลอื่น ๆ ไม่ได้รับสิทธิใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ แม้ว่าบุคคลดังกล่าวเป็นผู้สืบทอดประเพณีวัฒนธรรมการปรุงสินค้าอาหารไทยจากบรรพบุรุษของตน

การจำกัดกลุ่มผู้ใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ข้างต้นจึงสร้างผลกระทบต่อการใช้สิทธิและส่งผลต่อภูมิปัญญาท้องถิ่น เพราะผู้ใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ประเภทผู้ผลิตสินค้า ผู้ผลิตดังกล่าวต้องผลิตสินค้าในแหล่งภูมิศาสตร์ตามมาตรา 25 พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 เท่านั้น เมื่อใดที่ผู้ผลิตดังกล่าวย้ายฐานการผลิตสินค้าออกจากแหล่งภูมิศาสตร์ตามสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ผู้ผลิตดังกล่าวย่อมขาดคุณสมบัติเป็นผู้ใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ (ธนพจน เอกโยคยะ, 2547, น. 81) ผลคือแม้ว่าผู้ผลิตดังกล่าวเป็นผู้สืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นสินค้าอาหารไทย แต่ผู้ผลิตดังกล่าวก็ไม่มีสิทธิใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์

นอกจากนี้ การศึกษาฉบับนี้ยังมีความเห็นเพิ่มเติมว่า มาตรการกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไม่กำหนดคุณสมบัติผู้ผลิตสินค้าที่สอดคล้องกับกระบวนการส่งต่อภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านอาหารไทย เพราะมาตรา 25 พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 มีเพียงเงื่อนไขว่า ผู้ผลิตต้องผลิตสินค้าในแหล่งภูมิศาสตร์เท่านั้น ทั้ง ๆ ที่แท้จริงแล้วผู้ผลิตมีได้ 2 กลุ่ม

กลุ่มแรก ผู้ผลิตสินค้าที่เป็นสมาชิกในชุมชนท้องถิ่นและเป็นผู้สืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นการผลิตสินค้าอาหารไทยจากบรรพบุรุษ ผู้ผลิตดังกล่าวได้ผลิตสินค้าในแหล่งภูมิศาสตร์ตามสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ขึ้นทะเบียน

กลุ่มที่สอง ผู้ผลิตสินค้าที่เป็นสมาชิกในชุมชนท้องถิ่นและเป็นผู้สืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นการผลิตสินค้าอาหารไทยจากบรรพบุรุษเช่นเดียวกับกลุ่มแรก แต่ผู้ผลิตดังกล่าวไม่ผลิตสินค้าในแหล่งภูมิศาสตร์ตามสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ขึ้นทะเบียน

กลุ่มที่สาม ผู้ผลิตสินค้าที่เป็นบุคคลนอกพื้นที่แหล่งภูมิศาสตร์ตามสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ขึ้นทะเบียน และผู้ผลิตสินค้ากลุ่มหลังนี้ไม่ใช่สมาชิกดั้งเดิมในชุมชนท้องถิ่น แต่ผู้ผลิตกลุ่มหลังนี้ได้ย้ายฐานการผลิตสินค้าเข้ามาในแหล่งภูมิศาสตร์ตามสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ขึ้นทะเบียน

ระหว่างผู้ผลิตสินค้าสามกลุ่มข้างต้น ตามมาตรา 25 พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทย พ.ศ. 2546 เลือกปกป้องผู้ผลิตทั้งสามกลุ่มบนเงื่อนไขเดียว ผู้ผลิตสินค้าต้องผลิตสินค้าในแหล่งภูมิศาสตร์ตามสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ขึ้นทะเบียน เพื่อไม่ให้ผู้บริโภคสับสนหลงผิดจากการใช้ชื่อสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์กับสินค้า ทำให้ผู้ผลิตสินค้ากลุ่มแรกและกลุ่มที่สามมีคุณสมบัติตามกฎหมาย แต่ผู้ผลิตสินค้ากลุ่มที่สองไม่มีสิทธิใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามมาตรา 25 พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 การศึกษาฉบับนี้จึงมีความเห็นว่า ผู้ใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามมาตรา 25 พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ไม่พิจารณาจากพฤติกรรมของชุมชนท้องถิ่น ซึ่งผู้ใช้สินค้าอาหารไทยตามพฤติกรรมอาหารไทยเป็นสมาชิกหรือผู้สืบทอดประเพณีวัฒนธรรมของชุมชนท้องถิ่น และผู้ผลิตดังกล่าวผลิตสินค้าอาหารไทยที่ใดก็ได้

อีกทั้ง การศึกษาฉบับนี้มีความเห็นว่า ผลกระทบต่อผู้ใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามมาตรา 25 พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 คือการลดจำนวนผู้ผลิตสินค้าประเภทเดียวกับสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ขึ้นทะเบียน เพราะผู้ผลิตสินค้าในระบบสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ได้เปรียบคู่แข่งทางการค้ารายอื่น จากการที่ผู้ผลิตและผู้ประกอบการมีสิทธิผูกขาดใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ขึ้นทะเบียน ผู้ประกอบการรายอื่นอาจต้องยุติการแข่งขันทางการค้า แม้ว่าบุคคลดังกล่าวเป็นผู้สืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น แต่ผู้สืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นไม่มีสิทธิใช้ตรา

สัญลักษณ์สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์กับการจำหน่ายสินค้า เพราะผู้สืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นไม่ใช่ผู้ผลิตสินค้าตามความหมายมาตรา 25 พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ผลคือผู้สืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นอาจยุติธุรกิจการผลิตและจำหน่ายสินค้าอาหารไทย การสืบทอดและส่งต่อภูมิปัญญาท้องถิ่นผลิตอาหารไทยชนิดนั้นย่อมต้องยุติลง

ความเห็นในการศึกษาข้างต้นยังเกิดกับกลุ่มประเทศที่เลือกศึกษา เพราะมาตรการกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์กลุ่มประเทศที่เลือกศึกษาก็มีข้อจำกัดตัวผู้ใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ และเงื่อนไขว่าผู้ผลิตต้องผลิตสินค้าในแหล่งภูมิศาสตร์ตามสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ มิฉะนั้นผู้ผลิตก็จะมีสิทธิใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์กับสินค้าของตน

ตัวอย่าง ประเทศมาเลเซีย ตามมาตรา 21 พระราชบัญญัติ Laws of Malaysia Act 602 Geographical Indications Act 2000 ได้บัญญัติว่า ผู้มีสิทธิใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์คือผู้ผลิตสินค้า โดยผู้ผลิตสินค้าอาจอยู่ในรูปวิสาหกิจชุมชนขนาดกลางและขนาดย่อม หรือกลุ่มผู้ผลิตหรือผู้ผลิตสินค้ารายใดรายหนึ่งในชุมชน แต่ผู้ผลิตต้องอยู่ในแหล่งภูมิศาสตร์ตามที่ระบุในสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ขึ้นทะเบียน

ประเทศอินโดนีเซีย ตามมาตรา 1 (4) (10) กฎระเบียบ The GI No.51 ผู้ใช้ประโยชน์จากสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เป็นผู้ผลิตสินค้าในพื้นที่ตามคำขอขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ เป็นต้น

ด้วยข้อจำกัดข้างต้นการใช้มาตรการกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์กลุ่มประเทศที่เลือกศึกษาและประเทศไทยข้างต้นมีผลต่อภูมิปัญญาท้องถิ่นสินค้าอาหารไทย โดยเฉพาะในแง่การยุติกระบวนการสืบทอดและส่งต่อภูมิปัญญาท้องถิ่นสินค้าอาหารไทย ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการผลิตสินค้าอาหารไทยบางชนิดจึงอาจสูญหายไปจากประเทศไทย

2. ปัญหาข้อจำกัดว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ถูกส่งต่อและสืบทอดไม่ใช่ภูมิปัญญาท้องถิ่นแบบดั้งเดิมของชุมชนท้องถิ่น แต่ภูมิปัญญาท้องถิ่นดังกล่าวได้ถูกพัฒนาต่อยอดเพื่อสนองความต้องการของผู้บริโภค แม้ว่ากระบวนการส่งต่อและสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นไม่ถูกบัญญัติไว้ในกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ แต่กฎหมายฉบับนี้ได้ปรับเปลี่ยนภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ผลิตสินค้า เพื่อการสนองความต้องการของผู้บริโภค การศึกษานี้จึงมีความเห็นว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ถูกส่งต่อและสืบทอดไม่ใช่ภูมิปัญญาท้องถิ่นแบบดั้งเดิม และสินค้าอาหารไทยตามความหมายพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 เป็นสินค้าโภคภัณฑ์ ซึ่งความเห็นในการศึกษาดังกล่าวมีเหตุผลสนับสนุน ดังนี้

ประการแรก มาตรการกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์กลุ่มประเทศที่เลือกศึกษาและประเทศไทยปกป้องการใช้ชื่อสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์และการแสวงหาประโยชน์ทางการค้าเท่านั้น มาตรการกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไม่ปกป้องภูมิปัญญาท้องถิ่นและไม่ต้องการอนุรักษ์การสืบทอดและส่งต่อภูมิปัญญาท้องถิ่นแบบดั้งเดิม และสินค้าอาหารไทยตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 เป็นสินค้าโภคภัณฑ์ หรือสินค้าที่ผลิตในระบบอุตสาหกรรมไม่ใช่การผลิตเพื่อบริโภคในครัวเรือนตามภูมิปัญญาท้องถิ่น

ประการที่สอง ข้อกำหนดมาตรฐานการผลิตสินค้าในระบบสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ซึ่งผู้ประกอบการ ผู้ผลิต หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องจึงต้องร่วมกันกำหนด ข้อกำหนดนี้เป็น

มาตรฐานกลางแบบอุตสาหกรรม แต่ข้อกำหนดมาตรฐานการผลิตสินค้านี้ไม่ถูกสร้างเพื่อการผลิตสินค้าอาหารไทยในครอบครัวหรือตามภูมิปัญญาท้องถิ่น และข้อกำหนดมาตรฐานการผลิตสินค้าไม่ถูกสร้างให้อนุรักษ์วิธีการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นสินค้าอาหารไทยแบบดั้งเดิม แต่ข้อกำหนดมาตรฐานการผลิตสินค้ามุ่งต่อการสร้างมาตรฐานการผลิตสินค้าภาคอุตสาหกรรม เพื่อสินค้าอาหารไทยแต่ละชั้นมีความเหมือนกันทั้งรูปลักษณะทางกายภาพและองค์ประกอบอื่นๆ

ประการที่สาม การสืบทอดและส่งต่อภูมิปัญญาท้องถิ่นสินค้าอาหารไทยในรูปปฏิบัติให้ดู เพื่อผู้สืบทอดปฏิบัติตามไม่สอดคล้องกับการผลิตสินค้าโภคภัณฑ์ตามตามข้อ 22 ความตกลงทริปส์ ในฐานะที่ข้อ 22 ถึงข้อ 24 ความตกลงทริปส์อยู่ในหมวดทรัพย์สินทางอุตสาหกรรม ผู้ผลิตสินค้าตามความตกลงทริปส์ผลิตคราวละจำนวนมาก การใช้วิธีปฏิบัติให้ดูเพื่อผู้สืบทอดปฏิบัติตามไม่อาจผลิตสินค้าคราวละมากๆ ได้ โดยสินค้าตามความตกลงทริปส์ทุกชั้นเหมือนกัน และสินค้าที่ผลิตขึ้นสนองความต้องการผู้บริโภค ภูมิปัญญาท้องถิ่นมีประโยชน์เพียงการสร้างเอกลักษณ์สินค้าสินค้าที่ผลิตขึ้นเป็นสินค้าในรูปอุตสาหกรรมเชิงวัฒนธรรม (Cultural Based Industry) (ปทุมทิพย์ เปลี่ยนโนมพ, 2555, น. 4) หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งว่า สินค้าตามความตกลงทริปส์ทุกชั้นเป็นสินค้าที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัวจากผลผลิตทางวัฒนธรรม การผลิตตามความตกลงทริปส์เป็นการผลิตในภาคอุตสาหกรรมไม่ใช่การผลิตในครัวเรือน การผลิตสินค้าตามความตกลงทริปส์จึงมุ่งต่อการแพร่กระจายสินค้าไปสู่ตลาดทั่วโลก สินค้าที่ผลิตต้องสนองตอบการบริโภคส่วนรวมที่เหมือนกันหรือเกิดพฤติกรรมการใช้สินค้าที่คล้ายกัน

นอกจากนี้ การศึกษาฉบับนี้ยังพบสาเหตุว่า เหตุใดภูมิปัญญาปัญญาท้องถิ่นที่ผลิตสินค้าอาหารในระบบสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไม่ใช้วิธีการสืบทอดและส่งต่อแบบดั้งเดิม คือการปฏิบัติให้ดูเพื่อผู้สืบทอดปฏิบัติตาม สาเหตุนี้เป็นผลจากความตกลงทริปส์ขององค์การการค้าโลก ซึ่งสินค้าที่ได้รับการปกป้องตามความตกลงทริปส์เป็นเพียงสินค้าโภคภัณฑ์ หรือสินค้าที่ผลิตขึ้นทางอุตสาหกรรม สินค้าโภคภัณฑ์จึงไม่ให้ความสำคัญต่อการส่งต่อภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนท้องถิ่น (Jena & Grote, 2010, p. 219) กลับกันสินค้าโภคภัณฑ์ตามข้อ 22 ความตกลงทริปส์เป็นสินค้าที่สนองความต้องการของผู้บริโภค ซึ่งความต้องการของผู้บริโภคเป็นข้อมูลสำคัญต่อการผลิตสินค้าเพื่อผู้ผลิตสินค้าสามารถพัฒนาสินค้าของตน และสินค้าคงความนิยมในตลาดผู้บริโภค

การศึกษานี้พบว่า ความเห็นว่าการสืบทอดและส่งต่อภูมิปัญญาท้องถิ่นแบบดั้งเดิมไม่สอดคล้องกับการผลิตสินค้าในระบบสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามข้อ 22 ถึงข้อ 24 ความตกลงทริปส์ข้างต้น กรณีนี้ปรากฏในมาตรการกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของกลุ่มประเทศที่เลือกศึกษา เพราะสินค้าตามมาตรการกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ทุกประเทศล้วนเป็นสินค้าโภคภัณฑ์ เช่นเดียวกับข้อ 22 ความตกลงทริปส์ และมาตรการกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์กลุ่มประเทศที่เลือกศึกษารวมถึงประเทศไทยเกิดขึ้นจากการปฏิบัติตามพันธกรณีข้อ 22 ถึงข้อ 24 ความตกลงทริปส์บนหลักมาตรฐานขั้นต่ำ (minimum standard) ของความตกลงทริปส์ เมื่อความตกลงทริปส์คุ้มครองสินค้าโภคภัณฑ์ สินค้าตามมาตรการกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์กลุ่มประเทศที่เลือกศึกษาและประเทศไทยเป็นสินค้าโภคภัณฑ์ด้วย

ผลลัพธ์คือบทบัญญัติกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์กลุ่มประเทศที่เลือกศึกษาและประเทศไทยจึงไม่มีเนื้อหาว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นทรัพย์สินทางปัญญา และปราศจากข้อห้าม

ผู้ผลิตสินค้าในระบบสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ต่อการดัดแปลงหรือต่อยอดภูมิปัญญาท้องถิ่น รวมทั้งกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ก็ไม่มีข้อกำหนดว่า ผู้ผลิตสินค้าในชุมชนท้องถิ่นจะต้องส่งต่อและสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นแบบดั้งเดิม ก่อนที่ภูมิปัญญาท้องถิ่นดังกล่าวจะถูกใช้ผลิตสินค้าในระบบกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์

นอกจากนี้ การศึกษานี้ได้วิเคราะห์ประเด็นว่า การใช้พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 มีผลกระทบต่อ การสืบทอดและส่งต่อภูมิปัญญาท้องถิ่นสินค้าอาหารไทยตัวอย่างในการศึกษาประเภทต้มยำกุ้ง แกงมัสมั่น ขนมหม้อแกงเมืองเพชร และขนมสาลีเมืองสุพรรณหรือไม่

การศึกษานี้มีความเห็นว่า ระหว่างสินค้าอาหารไทยตัวอย่างในการศึกษาสี่ประเภท สินค้าอาหารไทยประเภทขนมหม้อแกงเมืองเพชรเท่านั้นที่ได้รับผลกระทบต่อ การสืบทอดและส่งต่อภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อการผลิตสินค้าอาหารไทยประเภทขนมหม้อแกงเมืองเพชร ส่วนสินค้าอาหารไทยประเภทต้มยำกุ้ง แกงมัสมั่น และขนมสาลีเมืองสุพรรณไม่ได้รับผลกระทบจากการใช้พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 เพราะสินค้าอาหารไทยเหล่านี้ไม่เป็นสินค้าในระบบสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ซึ่งการศึกษามีความเห็นว่า ผลกระทบต่อการสืบทอดและส่งต่อสินค้าอาหารไทยประเภทขนมหม้อแกงเมืองเพชรมีอยู่ 3 ประการ

ประการแรก การปรับเปลี่ยนวิธีการสืบทอดและส่งต่อภูมิปัญญาท้องถิ่นสินค้าอาหารไทยประเภทขนมหม้อแกงเมืองเพชร จากเดิมชุมชนท้องถิ่นชาวเพชรบุรีใช้วิธีปฏิบัติให้ดู เพื่อที่ผู้รับการสืบทอดปฏิบัติตาม และผู้รับการสืบทอดต้องค่อย ๆ บ่มเพาะประสบการณ์การผลิตสินค้าอาหารไทยประเภทขนมหม้อแกงเมืองเพชรอย่างยาวนาน วิธีการดังกล่าวไม่อาจใช้กับการผลิตสินค้าเพื่อสนองตอบความต้องการผู้บริโภคจำนวนมากได้ ซึ่งพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 อยู่ในรูปแบบการผลิตดังกล่าว ส่งผลให้ปัจจุบันผู้ผลิตสินค้าขนมหม้อแกงเมืองเพชรใช้วิธีการสืบทอดและส่งต่อแบบการเรียนรู้กลุ่ม และการผลิตแบบแบ่งงานกันทำเป็นแผนกต่าง ๆ เช่น แผนกคัดเลือกวัตถุดิบ แผนกการผลิต แผนกบรรจุภัณฑ์ เป็นต้น

ภาพที่ 4.3 การผลิตสินค้าขนมหม้อแกงเมืองเพชร กลุ่มขนมหวานพื้นบ้านแม่เพชรสมาน จังหวัดเพชรบุรี

ประการที่สอง ในอดีตผู้รับการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ผลิตสินค้าอาหารไทยประเภทขนมหม้อแกงเมืองเพชรจำกัดเฉพาะสมาชิกในครอบครัว แต่การผลิตสินค้าในระบบสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ผู้รับการสืบทอดไม่ต้องเป็นสมาชิกในครอบครัวหรือชุมชนท้องถิ่น

ประการที่สาม ความสัมพันธ์ระหว่างผู้ผลิตสินค้าอาหารไทยประเภทขนมหม้อแกงเมืองเพชรกับผู้ร่วมงานเกิดจากนิติสัมพันธ์ตามกฎหมายแพ่ง เพื่อการแบ่งปันผลประโยชน์ทางการค้าสินค้าขนมหม้อแกงเมืองเพชร และนิติสัมพันธ์ในรูปนายจ้างและลูกจ้างตามสัญญาจ้างแรงงานในประมวลกฎหมายแพ่งพาณิชย์ ซึ่งปรากฏจากคำตอบในการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ผลิตสินค้าอาหารไทยประเภทขนมหม้อแกงเมืองเพชรว่า กลุ่มสตรีและกลุ่มแม่บ้านในชุมชนเมืองเพชรบุรีผู้ผลิตสินค้ามีสมาชิกเป็นทั้งชาวเพชรบุรี และคนจากพื้นที่อื่นที่อพยพเข้ามาทำงานร่วมกับชุมชนท้องถิ่น ซึ่งคนกลุ่มนี้ทางกลุ่มสตรีและกลุ่มแม่บ้านในชุมชนเมืองเพชรบุรีได้ปลูกบ้านพัก เพื่อคนเหล่านี้อยู่อาศัยบริเวณโรงเรือนการผลิตสินค้าอาหารไทยประเภทขนมหม้อแกงเมืองเพชร

เพราะฉะนั้นมาตรการกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์กลุ่มประเทศที่เลือกศึกษารวมถึงประเทศไทยจึงมีผลต่อการส่งต่อและสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อการผลิตสินค้าอาหารไทย ผลกระทบนี้มีทั้งการสูญหายของภูมิปัญญาท้องถิ่น การตัดแปลงภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการผลิตสินค้าอาหารไทย และการเปลี่ยนวิธีการส่งต่อและสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นจากการปฏิบัติให้ดูเพื่อผู้สืบทอดปฏิบัติตามมาสู่การผลิตภาคอุตสาหกรรม ภายใต้แนวคิดที่ว่าสินค้าอาหารไทยเป็นสินค้าโภคภัณฑ์ที่มีเอกลักษณ์ด้านวัฒนธรรม การผลิตสินค้าตามกฎหมายระบบนี้จึงต้องสร้างมาตรฐานกลาง เพื่อผู้ผลิตสินค้าทุกรายในแหล่งภูมิศาสตร์สามารถปฏิบัติร่วมกันได้ ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นเครื่องมือทางอุตสาหกรรมเชิงวัฒนธรรม (culture industry) เพื่อการผลิตสินค้าอาหารไทยตอบสนองความต้องการตลาดผู้บริโภคไม่ใช่ชุมชนท้องถิ่น

4.3 มาตรการกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทยเพื่อรองรับสิทธิชุมชนตามกรอบรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย

ภายใต้หลักการลำดับศักดิ์แห่งกฎหมาย กฎหมายอื่นใดจะมีเนื้อหาหรือข้อความขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญไม่ได้ มิฉะนั้นกฎหมายดังกล่าวไม่มีผลใช้บังคับ ซึ่งพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 อยู่ภายใต้หลักการนี้ โดยกฎหมายฉบับนี้เป็นกฎหมายลำดับรอง ส่วนกฎหมายรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยเป็นกฎหมายสูงสุดของประเทศ พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ต้องมอบสิทธิชุมชนในการใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์อย่างสอดคล้องไม่ขัดแย้งกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ดังปรากฏผลการศึกษาว่า ตั้งแต่ปี 2540 เป็นต้นมารัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยได้รับรองสิทธิชุมชนในการรักษา ฟื้นฟู วัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อการปฏิบัติตามพันธกรณีกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ค.ศ. 1966 (International Covenant on Civil and Political Rights 1966 – ICCPR) พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 กฎหมายลำดับรองจึงจำเป็นต้องมีเนื้อหาสอดคล้องกับรัฐธรรมนูญในการรับรองสิทธิชุมชน การศึกษาฉบับนี้ได้ผลการวิเคราะห์ต่อไปนี้

4.3.1 ชุมชนท้องถิ่นเป็นเจ้าของสิทธิตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ.2546

ตามเอกสารเพื่อประกอบการพิจารณาร่างพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ได้ระบุว่า พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ.2546 ตั้งอยู่บนสิทธิชุมชน (วิมาน กฤตพลวิมาน, 2545, น. 1) แต่เนื่องจากกฎหมายฉบับนี้ไม่มีเนื้อหาส่วนใดอธิบายว่าลักษณะชุมชนเช่นใดที่เป็นประธานแห่งสิทธิตามกฎหมาย และมาตรา 25 พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 บัญญัติเพียงผู้ใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์สองบุคคล คือผู้ผลิตสินค้าในแหล่งภูมิศาสตร์และผู้ประกอบการค้าสินค้าเท่านั้น

การศึกษานี้จึงกำหนดประเด็นปัญหาแรกในการศึกษา คือลักษณะของชุมชนตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 เป็นเช่นใด ซึ่งการศึกษานี้มีความเห็นว่า ลักษณะของชุมชนดังกล่าวต้องสอดคล้องกับลักษณะชุมชนตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยภายใต้หลักลำดับศักดิ์ของกฎหมาย และลักษณะชุมชนตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ต้องไม่ขัดหรือแย้งสนธิสัญญาระหว่างประเทศซึ่งประเทศไทยเป็นสมาชิกอยู่

ความเห็นในการศึกษาว่า ลักษณะชุมชนตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ต้องไม่ขัดหรือแย้งสนธิสัญญาระหว่างประเทศซึ่งประเทศไทยเป็นสมาชิกอยู่ เป็นเพราะการศึกษานี้มีความเห็นว่า ลักษณะชุมชนตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 เป็นผลจากการปฏิบัติตามความตกลงทริปส์ ซึ่งความตกลงทริปส์เป็นสนธิสัญญาระหว่างประเทศที่สำคัญต่อการเกิดกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ประเทศไทย ลักษณะชุมชนตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ต้องอยู่ภายใต้หลักการสำคัญ 2 ประการ

ประการแรก ลักษณะชุมชนตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ต้องไม่ขัดหรือแย้งสนธิสัญญาระหว่างประเทศซึ่งประเทศไทยเป็นสมาชิกอยู่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งความตกลงทริปส์และความตกลงทริปส์ข้อ 22 ถึงข้อ 24 ขององค์การการค้าโลก เพราะประเทศไทยเป็นหนึ่งในสมาชิกประชาคมโลก การปฏิบัติตามพันธกรณีสนธิสัญญาระหว่างประเทศจึงเป็นแนวทางหนึ่ง ซึ่งประเทศไทยสามารถเสริมสร้างความเข้มแข็งด้านเศรษฐกิจ การเมือง วัฒนธรรม

ประการที่สอง ลักษณะชุมชนตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 สอดคล้องกับสนธิสัญญาระหว่างประเทศซึ่งประเทศไทยเป็นสมาชิกอยู่ เป็นไปตามมาตรา 4 ตอนท้ายตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช 2557 ซึ่งมาตราดังกล่าวบัญญัติว่า “พันธกรณีระหว่างประเทศที่ประเทศไทยมีอยู่แล้ว ย่อมได้รับการคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญนี้”

เหตุผลทั้งสองประการข้างต้น ความเห็นในการศึกษาว่า ลักษณะชุมชนตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ต้องสอดคล้องกับสนธิสัญญาระหว่างประเทศซึ่งประเทศไทยเป็นสมาชิกอยู่ โดยสนธิสัญญาระหว่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับลักษณะชุมชนมีอยู่ 2 กลุ่ม

กลุ่มแรก ความตกลงทริปส์ขององค์การการค้าโลก ซึ่งข้อ 22 ถึง ข้อ 24 ความตกลงทริปส์เป็นพันธกรณีสำคัญต่อการบัญญัติพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546

กลุ่มที่สอง สนธิสัญญาด้านสิทธิมนุษยชนขององค์การสหประชาชาติ คือกติกา ระหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ค.ศ. 1966

ทั้งนี้ การศึกษานี้ได้นำเสนอความสัมพันธ์ของสนธิสัญญาระหว่างประเทศ ทั้งสองกลุ่มไว้ในบทที่ 2 รวมทั้งการศึกษานี้มีความเห็นเพิ่มเติมว่า ลักษณะชุมชนตาม พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ที่สอดคล้องกับสนธิสัญญาระหว่างประเทศ ซึ่งประเทศไทยเป็นสมาชิกอยู่ ความเห็นนี้เป็นประโยชน์ต่อประเทศไทยและผู้ประกอบการค้าสินค้า อาหารไทยในการศึกษา เพราะประเทศไทยเป็นหนึ่งในสมาชิกของประชาคมโลก และประเทศไทย จำเป็นต้องพึ่งพาอาศัยประเทศอื่นภายใต้สนธิสัญญาระหว่างประเทศ เพื่อการแลกเปลี่ยนความรู้ เทคโนโลยี ผลประโยชน์ ประกอบกับการปฏิบัติตามสนธิสัญญาระหว่างประเทศของประเทศไทยมี ผลต่อการปฏิบัติต่างตอบแทนจากประเทศอื่น ประเทศสมาชิกอื่นย่อมมอบความคุ้มครองแก่ประเทศไทย ในลักษณะเดียวกันตามหลักปฏิบัติต่างตอบแทน ประเทศไทยจึงได้รับประโยชน์จากการปฏิบัติตาม สนธิสัญญาระหว่างประเทศ

ประเด็นข้อกฎหมายต่อมา ลักษณะชุมชนตามสนธิสัญญาระหว่างประเทศเช่นใด ที่มีสอดคล้องกับลักษณะชุมชนตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ของ ประเทศไทย ซึ่งก่อนวิเคราะห์ปัญหาข้อนี้ การศึกษานี้พบว่า ลักษณะชุมชนตามสนธิสัญญา ระหว่างประเทศที่เกี่ยวข้องในการศึกษามี 2 ลักษณะ ดังนี้

(1) ชุมชนเป็นการรวมตัวของกลุ่มประชาชนหรือปัจเจกชน กลุ่มประชาชนจึงมี สิทธิหน้าที่ดังเช่นประชาชนแต่ละคน โดยสิทธิของกลุ่มบุคคลหรือชุมชนเป็นสิทธิร่วมของปัจเจกชน ซึ่งลักษณะชุมชนดังกล่าวเป็นไปตามข้อ 1 กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ค.ศ. 1966 และสิทธิชุมชนเป็นสิทธิของปัจเจกชนเพื่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองการ ปกครอง สิทธิกำหนดใจด้วยตนเองด้านประเพณีวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น สิทธิใช้และ ครอบครองทรัพยากร สิทธิที่เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม (Borelli & Lenzerini, 2012, p. 85)

(2) ชุมชนเป็นแหล่งกำเนิดสินค้าในประเทศสมาชิกความตกลงทริปส์ ชุมชน ดังกล่าวมีสิทธิร่วมในการใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ โดยชุมชนเป็นประธานแห่งสิทธิในสิ่งบ่งชี้ทาง ภูมิศาสตร์ตามข้อ 22 ถึงข้อ 24 ความตกลงทริปส์เรื่องสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์

ด้วยลักษณะชุมชนทั้งสองรูปแบบข้างต้น เมื่อการศึกษานี้นำมาวิเคราะห์ถึง ลักษณะชุมชนตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ของประเทศไทยแล้ว การศึกษานี้มีความเห็นว่า ลักษณะชุมชนตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 คือการรวมตัวของกลุ่มประชาชนหรือปัจเจกชนในแหล่งภูมิศาสตร์แห่งใดแห่งหนึ่งใน ประเทศไทย เพื่อการผลิตสินค้าในระบบสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์และผูกขาดการใช้สิ่งบ่งชี้ทาง ภูมิศาสตร์ทางการค้า

ทั้งนี้ ความเห็นถึงลักษณะชุมชนตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทาง ภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ข้างต้นเกิดขึ้นจากการวิเคราะห์ข้อ 22 ถึงข้อ 24 ความตกลงทริปส์ ซึ่งแม้ว่า

การศึกษานี้ไม่พบคำนิยามศัพท์ชุมชนในข้อ 22 ถึงข้อ 24 ความตกลงทริปส์ แต่ความเห็นว่าเป็นแหล่งกำเนิดสินค้าในประเทศสมาชิกความตกลงทริปส์ข้างต้น ความเห็นนี้เกิดจากนิติวิธีทางนิติศาสตร์ ซึ่งการศึกษานี้ตีความจากลักษณะสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามข้อ 22.1 ความตกลงทริปส์ที่บัญญัติว่า “สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ หมายถึงการบ่งชี้แหล่งกำเนิดของสินค้า ซึ่งแหล่งกำเนิดของสินค้านี้เป็นแหล่งผลิตสินค้าภายในประเทศสมาชิก ภูมิภาค หรือท้องถิ่น โดยแหล่งกำเนิดของสินค้าแห่งนี้ได้ก่อให้เกิดคุณภาพ ชื่อเสียง เอกลักษณ์แก่สินค้า เมื่อสินค้านี้ได้ผลิตขึ้นภายในแหล่งกำเนิดทางภูมิศาสตร์แห่งนั้น” ชุมชนตามข้อ 22 ถึงข้อ 24 ความตกลงทริปส์จึงเป็นชุมชนเป็นแหล่งกำเนิดสินค้า และสินค้านี้มีความเชื่อมโยงระหว่างคุณภาพ ชื่อเสียง เอกลักษณ์ของสินค้ากับแหล่งภูมิศาสตร์ที่ผลิตสินค้าในประเทศสมาชิกความตกลงทริปส์

นอกจากนี้ การศึกษานี้ยังมีความเห็นว่า ลักษณะชุมชนตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 เป็นชุมชนที่ตั้งอยู่ในแหล่งภูมิศาสตร์ และแหล่งภูมิศาสตร์ดังกล่าวเป็นแหล่งผลิตสินค้าที่คุณภาพ ชื่อเสียง เอกลักษณ์ตามความตกลงทริปส์ ส่งผลให้ชุมชนดังกล่าวเป็นผู้ทรงสิทธิตามกฎหมายด้วยตนเอง ชุมชนสามารถใช้สิทธิ หน้าที่ ความรับผิดชอบตามกฎหมายในตัวเอง ซึ่งการใช้สิทธินี้สอดคล้องกับข้อ 1 กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ค.ศ. 1966 และข้อ 22.1 ความตกลงทริปส์ที่บัญญัติถึงลักษณะสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ว่า สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เป็นการบ่งชี้ถึงคุณภาพ ชื่อเสียง เอกลักษณ์ของสินค้าในระบบสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์

ประเด็นปัญหาต่อมา คือลักษณะชุมชนตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 สอดคล้องกับลักษณะชุมชนตามความตกลงทริปส์และชุมชนตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยหรือไม่ และชุมชนตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 เป็นเช่นใด ผลการวิเคราะห์มีดังนี้

1. ประเด็นปัญหาว่า ลักษณะชุมชนตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 สอดคล้องกับลักษณะชุมชนตามความตกลงทริปส์และชุมชนตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยหรือไม่

การศึกษานี้มีความเห็นว่า ลักษณะชุมชนตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 เป็นการรวมตัวของปัจเจกชนหรือเอกชนในแหล่งภูมิศาสตร์ที่ผลิตสินค้าในระบบสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ เพื่อการใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์กับการแสวงหาประโยชน์ทางการค้า ซึ่งลักษณะชุมชนดังกล่าวสอดคล้องกับความตกลงทริปส์และชุมชนตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย โดยการศึกษาี้มีเหตุผลสนับสนุนดังนี้

ความเห็นในการศึกษาว่า ลักษณะชุมชนตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 เป็นการรวมตัวของปัจเจกชนหรือเอกชนในแหล่งภูมิศาสตร์ที่ผลิตสินค้าในระบบสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ เพื่อการใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์กับการแสวงหาประโยชน์ทางการค้า สอดคล้องกับการปฏิบัติตามพันธกรณีความตกลงทริปส์และกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ค.ศ. 1966 ขององค์การสหประชาชาติ เพราะสนธิสัญญาระหว่างประเทศทั้งสองฉบับรับรองว่า สิทธิชุมชนเป็นสิทธิของกลุ่มบุคคล หรือสิทธิของปัจเจกชนหลายราย ดังปรากฏในศัพท์ภาษาอังกฤษในสนธิสัญญาระหว่างประเทศทั้งสองใช้คำว่า “ปัจเจกชน” (individual) ตาม

อารัมภบทความตกลงทริปส์ และคำว่าประชาชนทั้งปวง (all people) ตามข้อ 1 กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ค.ศ. 1966 ซึ่งคำศัพท์เหล่านี้หมายถึงปัจเจกชนหลายคน

นอกจากนี้ ความเห็นที่ว่า ลักษณะชุมชนตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 เป็นการรวมตัวของปัจเจกชนหรือเอกชนในแหล่งภูมิศาสตร์ที่ผลิตสินค้าในระบบสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ เพื่อการใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์กับการแสวงหาประโยชน์ทางการค้านั้น ยังสอดคล้องกับลักษณะชุมชนตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ดังปรากฏว่าตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยใช้ศัพท์เกี่ยวกับชุมชนหลายคำ ไม่ว่าจะชุมชน ชุมชนดั้งเดิม หรือชุมชนท้องถิ่น ซึ่งชุมชนดังกล่าวล้วนเป็นกลุ่มประชาชนในแหล่งภูมิศาสตร์แห่งใดแห่งหนึ่งในประเทศทั้งสิ้น

อีกทั้ง หากพิจารณาความหมายชุมชนทั้งตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 และชุมชนตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยแล้ว การศึกษาพบจุดเกาะเกี่ยวร่วมกันของชุมชนตามกฎหมายทั้งสองฉบับนี้ คือชุมชนตามกฎหมายทั้งสองเป็นชุมชนในแง่พื้นที่แห่งใดแห่งหนึ่งในประเทศไทย และชุมชนตามกฎหมายทั้งสองฉบับใช้ประโยชน์จากประเพณีวัฒนธรรมภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชน แต่ชุมชนตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 มีส่วนประกอบเพิ่มขึ้น คือชุมชนได้รับสิทธิผูกขาดการใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เพื่อประโยชน์ทางการค้า การศึกษาฉบับนี้มีความเห็นที่ว่า ลักษณะชุมชนท้องถิ่นตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 สอดคล้องกับลักษณะชุมชนตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย

ทั้งนี้ ความเห็นข้างต้นมีหลักฐานสนับสนุนถึงลักษณะชุมชนตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ที่สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย โดยชุมชนเป็นประธานแห่งสิทธิในสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ได้ ดังปรากฏในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยถึง 3 ฉบับ ดังนี้

ฉบับแรก รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 เป็นกฎหมายฉบับแรกใช้ศัพท์ ชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิมเป็นเจ้าของสิทธิชุมชน หรือประธานแห่งสิทธิตามกฎหมายในมาตรา 46 และมาตรา 56 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ลักษณะของชุมชนตามรัฐธรรมนูญฉบับนี้ คือประชาชนที่มีสิทธิรวมกันเป็นชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิม เพื่อการรักษา หรือฟื้นฟูจารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปะ หรือวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่นและของชาติ และชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิมมีส่วนร่วมในการจัดการ การบำรุงรักษา และการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลและยั่งยืน แต่ชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิมใช้สิทธิชุมชนได้ ก็ต่อเมื่อกฎหมายลำดับรองบัญญัติสิทธิชุมชนไว้ (มหาวิทยาลัยรังสิต, 2558, น. 10)

ฉบับที่สอง รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ในมาตรา 66 รัฐธรรมนูญฉบับนี้ได้ใช้คำศัพท์ 3 คำเกี่ยวกับชุมชน คือ คำว่า “ชุมชน” คำว่า “ชุมชนท้องถิ่น” และคำว่า “ชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิม” และชุมชนทั้งสามมีสิทธิรักษาหรือฟื้นฟูจารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่นและของชาติ แต่รัฐธรรมนูญฉบับนี้ได้ตัดเงื่อนไขว่า การที่ชุมชนท้องถิ่นมีสิทธิตามกฎหมาย ชุมชนท้องถิ่นต้องได้รับการรับรองสิทธิชุมชนจากกฎหมายลำดับรอง พร้อมกับรัฐธรรมนูญฉบับนี้ได้ยอมรับว่า ชุมชนมีสิทธิชุมชนเหนือทรัพยากรและ

สิ่งแวดล้อมในชุมชนมากกว่าสิทธิของรัฐและสิทธิของเอกชนที่มีมาแต่เดิม ทำให้ชุมชนสามารถใช้สิทธิชุมชนได้โดยไม่ต้องรอให้มีการออกกฎหมายต่างๆ ก่อน (มหาวิทยาลัยรังสิต, 2558, น. 10)

ฉบับที่สาม ร่างรัฐธรรมนูญฉบับ 2558 ร่างรัฐธรรมนูญฉบับนี้ได้ทำการทบทวนสิทธิชุมชนตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยสองฉบับก่อนหน้านี้ โดยตามมาตรา 63 ร่างรัฐธรรมนูญฉบับนี้บัญญัติศัพท์ชุมชนและสิทธิชุมชนไว้ พร้อมกับการยกเลิกใช้ศัพท์ชุมชนตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ดังปรากฏตามมาตรา 63 ร่างรัฐธรรมนูญฉบับ 2558 ว่า ชุมชนย่อมมีสิทธิปกป้อง พื้นฟู รักษา สืบสาน และพัฒนาขนบธรรมเนียม จารีต ประเพณี ศิลปวัฒนธรรม และภูมิปัญญาอันดีงามของชุมชน ท้องถิ่นและของชาติ ชุมชนจึงมีส่วนร่วมในการจัดการ การบำรุงรักษา และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม รวมทั้งความหลากหลายทางวัฒนธรรมและทางชีวภาพอย่างสมดุลและยั่งยืน

ภายใต้ศัพท์ชุมชนตามรัฐธรรมนูญข้างต้น การศึกษานี้จึงมีความเห็นว่าชุมชนตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย คือกลุ่มของประชาชนหรือกลุ่มปัจเจกชนในประเทศไทย กลุ่มประชาชนนี้มีสิทธิหน้าที่ดังเช่นบุคคลธรรมดาและเป็นนิติบุคคลตามกฎหมายไทย และสิทธิชุมชนเป็นสิทธิเกี่ยวกับประเพณี วัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่น ชุมชนจึงมีตัวตนและสามารถจัดการสิทธิตนเองรวมทั้งกำหนดเจตจำนงด้วยตนเอง เพื่อที่ชุมชนสามารถดำเนินวิถีชีวิตตามแบบแผน จารีตประเพณี วัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งชุมชนมีความเชื่อหรือความเห็นว่ามีคุณค่าร่วมกัน

เช่นนี้ลักษณะชุมชนตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 จึงสอดคล้องกับชุมชนตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย เพราะชุมชนตามกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เป็นการรวมตัวของปัจเจกชนหรือเอกชนในแหล่งภูมิศาสตร์ที่ผลิตสินค้าในระบบสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ เพื่อการใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์กับการแสวงหาประโยชน์ทางการค้านั้น

2. ประเด็นปัญหาต่อมา ลักษณะลักษณะชุมชนท้องถิ่นตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 สอดคล้องกับชุมชนตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยในลักษณะเช่นใด

การศึกษานี้มีความเห็นว่า ชุมชนท้องถิ่นตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 มีความสอดคล้องกับชุมชนตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ความเห็นนี้เป็นผลจากการวิเคราะห์ลักษณะชุมชนของนักวิชาการสาขานิติศาสตร์ และการวิเคราะห์ตามร่างรัฐธรรมนูญฉบับ 2558 ซึ่งปรากฏผลการวิเคราะห์ดังนี้

(1) ชุมชนท้องถิ่นตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 เป็นชุมชนตามความหมายทางวิชาการทั่วไป ดังปรากฏว่าศัพท์คำว่า “ชุมชนท้องถิ่น” มาจากศัพท์สองคำ คือคำว่า “ชุมชน” และคำว่า “ท้องถิ่น” มาประกอบกัน ชุมชนท้องถิ่นจึงเป็นกลุ่มประชาชนในท้องที่ใดท้องที่หนึ่งโดยเฉพาะ โดยท้องที่แห่งนี้มีขอบเขตของพื้นที่ระดับย่อยตามเขตการปกครอง หรือเป็นหน่วยงานระดับรองไปจากหน่วยงานใหญ่ ได้แก่ หมู่บ้าน ตำบล อำเภอ จังหวัด เป็นต้น เมื่อนำสองคำนี้มารวมกัน ชุมชนท้องถิ่นจึงหมายถึงกลุ่มประชาชนในพื้นที่ระดับย่อยตามเขตการปกครอง (ราชบัณฑิตยสภา, 2542ข)

(2) ชุมชนท้องถิ่นตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 เป็นชุมชนท้องถิ่นตามร่างรัฐธรรมนูญฉบับปี 2558 เพราะชุมชนท้องถิ่น (local community) เป็นชุมชนที่มีจุดยึดโยงกับแหล่งภูมิศาสตร์ในประเทศไทย (คณะกรรมการการยกย่องรางวัลรัฐธรรมนูญ, 2558, น. 23) ร่วมกับข้อมูลการสัมภาษณ์เชิงลึกรองศาสตราจารย์ ดร.เจษฎ์ โทณะวณิก ที่ปรึกษาคณะกรรมการการยกย่องรางวัลรัฐธรรมนูญฉบับนี้ว่า ชุมชนท้องถิ่นเป็นประธานแห่งสิทธิตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 (เจษฎ์ โทณะวณิก, 2558)

(3) ชุมชนท้องถิ่นตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 เป็นชุมชนท้องถิ่นแห่งพื้นที่และในแง่ความสัมพันธ์ด้านผลประโยชน์ร่วมกัน ทั้งนี้เป็นไปตามลักษณะคำนิยามศัพท์สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์มาตรา 3 พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ในฐานะที่ชุมชนท้องถิ่นเป็นพื้นที่ผลิตสินค้าในแหล่งภูมิศาสตร์แห่งใดแห่งหนึ่งในประเทศไทย และสินค้าที่ผลิตขึ้นจากแหล่งภูมิศาสตร์มีความเชื่อมโยงระหว่างคุณภาพ ชื่อเสียง คุณลักษณะเฉพาะของสินค้ากับแหล่งภูมิศาสตร์ที่ผลิตสินค้า เพื่อชุมชนท้องถิ่นมีสิทธิใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามกฎหมาย เพื่อการแสวงหาประโยชน์ทางการค้า

นอกจากนี้ การศึกษาฉบับนี้ยังมีความเห็นว่า โดยทั่วไปชุมชนท้องถิ่นมีสามารถรูปแบบ

1) ชุมชนและชุมชนท้องถิ่นในแง่พื้นที่ภูมิศาสตร์ ชุมชนจึงประกอบขึ้นด้วยคนที่อยู่อาศัยบนพื้นที่ภูมิศาสตร์ที่มีขอบเขตชัดเจน ชุมชนในความหมายนี้จึงอธิบายถึงความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในชุมชนกับพื้นที่ทางภูมิศาสตร์ ซึ่งพื้นที่ทางภูมิศาสตร์นี้มีขอบเขตครอบคลุมถึงสิ่งต่าง ๆ ที่อยู่ในพื้นที่ภูมิศาสตร์นั้น ไม่ว่าจะเป็นวัด โรงเรียน แม่น้ำ ลำคลอง และตัวอย่างชุมชนประเภทนี้เช่น เมือง จังหวัด อำเภอ ตำบล ประเทศ เป็นต้น

2) ชุมชนในแง่ความสัมพันธ์ด้านผลประโยชน์ร่วมกัน ชุมชนในแง่นี้สมาชิกในชุมชนจึงมีความสัมพันธ์บนพื้นฐานผลประโยชน์ร่วมกัน โดยผลประโยชน์นี้อาจเป็นด้านชื่อเสียงวงศ์ตระกูล ผลประโยชน์ด้านประเพณีวัฒนธรรมร่วมกัน ความสัมพันธ์ชุมชนในแง่นี้จึงไม่เน้นถึงความรู้สึกเป็นหนึ่งเดียวด้านจิตใจของสมาชิกในชุมชนและเน้นว่า สมาชิกในชุมชนต้องอาศัยอยู่บนพื้นที่ทางภูมิศาสตร์เดียวกันหรือไม่ ตัวอย่างชุมชนประเภทนี้เช่น แซ่ ตระกูล ชนเผ่า เป็นต้น

3) ชุมชนในแง่ความรู้สึกระหว่างสมาชิกที่มีต่อกัน ชุมชนในแง่นี้เน้นที่ความรู้สึกเป็นหนึ่งเดียวของสมาชิก เนื่องด้วยสมาชิกในชุมชนมีประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ประเพณีร่วมกัน และสิ่งเหล่านี้หล่อหลอมในสมาชิกในชุมชนมีความรู้สึกว่าเป็นกลุ่มเดียวกันในชุมชนสมาชิกแต่ละคนจึงมีความเอื้ออาทร ความรัก ความผูกพัน ความซื่อสัตย์ และความจงรักภักดี ชุมชนในแง่นี้สมาชิกชุมชนจึงไม่ให้ความสำคัญด้านผลประโยชน์ หรือการเป็นชาติพันธุ์เดียวกัน หรือการอาศัยในพื้นที่เดียวกัน แต่ชุมชนตามความหมายนี้ให้ความสำคัญต่อความรู้สึกเป็นกลุ่มก้อนเดียวกันของคนในสังคม ตัวอย่างชุมชนในความหมายนี้เช่น ชาวไทย ชาวเหนือ ชาวจีน เป็นต้น

เมื่อการศึกษานี้พิจารณาถึงลักษณะชุมชนทั้งสามกับชุมชนท้องถิ่นตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 แล้ว การศึกษาฉบับนี้มีความเห็นว่า ชุมชนท้องถิ่นตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 เป็นชุมชนในแง่พื้นที่และในแง่ความสัมพันธ์ด้านผลประโยชน์ร่วมกัน ซึ่งการศึกษานี้มีเหตุผลสนับสนุน 2 ประการ คือ

(1) ชุมชนท้องถิ่นเป็นชุมชนในแง่พื้นที่และความสัมพันธ์ด้านผลประโยชน์ร่วมกันสอดคล้องกับมาตรา 3 และมาตรา 25 พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ซึ่งมาตราดังกล่าววางหลักกฎหมายว่า ผู้ผลิตสินค้าซึ่งอยู่ในแหล่งภูมิศาสตร์ของสินค้าเป็นผู้ใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ผู้ใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์จึงมีความสัมพันธ์ในแง่การแสวงหาผลประโยชน์ร่วมกันและในแง่พื้นที่ ชุมชนท้องถิ่นตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 เป็นชุมชนในแง่การแสวงหาผลประโยชน์ทางการค้า และชุมชนท้องถิ่นพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 เป็นชุมชนในแง่พื้นที่ เพราะชุมชนท้องถิ่นตามมาตรา 3 พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 เป็นผู้ผลิตสินค้าในแหล่งภูมิศาสตร์ตามสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ขึ้นทะเบียน

(2) ชุมชนท้องถิ่นเป็นชุมชนในแง่พื้นที่และความสัมพันธ์ด้านผลประโยชน์ซึ่งลักษณะชุมชนดังกล่าวสอดคล้องกับเอกสารของคณะกรรมการการยกย่องรัฐธรรมนูญปี 2558 เพราะชุมชนท้องถิ่นเป็นกลุ่มบุคคลที่อยู่ร่วมกันในพื้นที่แห่งหนึ่งตามเอกสารของคณะกรรมการการยกย่องรัฐธรรมนูญปี 2558 และชุมชนท้องถิ่นตามมาตรา 3 พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ยังตั้งอยู่ในแหล่งภูมิศาสตร์แห่งใดแห่งหนึ่งในประเทศไทย เพื่อชุมชนท้องถิ่นแสวงหาประโยชน์ทางการค้าจากการใช้ชื่อสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์

ดังนั้นชุมชนท้องถิ่นตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 เป็นกลุ่มบุคคลหรือกลุ่มปัจเจกชนที่อยู่ร่วมกันในพื้นที่แห่งใดแห่งหนึ่งในประเทศไทย และชุมชนท้องถิ่นมีจุดมุ่งหมายร่วมในการแสวงหาผลประโยชน์ร่วมกันในทางการค้าจากการใช้ชื่อสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ขึ้นทะเบียนตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ซึ่งลักษณะของชุมชนท้องถิ่นดังกล่าวสอดคล้องกับร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยฉบับ 2558 และสอดคล้องข้อ 22.1 ความตกลงทริปส์เรื่องสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ เพราะตามข้อ 22.1 ดังกล่าวให้ความสำคัญกับกลุ่มผู้ผลิตสินค้าที่เชื่อมโยงกับแหล่งภูมิศาสตร์และมีผลประโยชน์ร่วมกันในทางการค้า

4.3.2 สิทธิชุมชนเพื่อผูกขาดผลประโยชน์ทางการค้าตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546

สำหรับประเด็นสิทธิชุมชนเพื่อการผูกขาดทางการค้าตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 นั้น ปัจจุบันแม้ว่านักนิติศาสตร์และผู้ใช้กฎหมายต่างยอมรับว่า พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ตั้งอยู่บนแนวคิดสิทธิชุมชนและกฎหมายฉบับนี้มีอบสิทธิใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์แก่ผู้ผลิตสินค้าในท้องถิ่นและผู้ประกอบการค้าที่จำหน่ายสินค้าตามมาตรา 25 พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 แต่เนื่องจากสิทธิชุมชนตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 เป็นสิทธิตามกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญา ส่งผลให้สิทธิชุมชนตามกฎหมายฉบับนี้อาจมีปัญหาข้อจำกัดบางประการ ดังปรากฏผลการวิเคราะห์ต่อไปนี้

ประเด็นแรก สิทธิชุมชนตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 เป็นส่วนหนึ่งของสิทธิชุมชนตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยหรือไม่

การศึกษาฉบับนี้มีความเห็นว่า สิทธิชุมชนตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 เป็นส่วนหนึ่งของสิทธิชุมชนตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย

เพราะสิทธิชุมชนตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยมีขอบเขตครอบคลุมสิทธิย่อยๆ หลายประการ ไม่ว่าจะสิทธิกำหนดใจตนเองของชุมชน สิทธิใช้ สิทธิรักษา สิทธิครอบครอง สิทธิอนุรักษ์ และสิทธิอื่นๆ แต่สิทธิชุมชนตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 เป็นสิทธิผูกขาดการใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์แสวงหาประโยชน์ทางการค้าของชุมชน สิทธิชุมชนตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ไม่ครอบคลุมถึงสิทธิทางการเมือง สิทธิทางศีลธรรม สิทธิเลือกตั้ง หรือสิทธิพลเมืองอื่น ซึ่งความเห็นดังกล่าวสอดคล้องกับการใช้กฎหมายรัฐธรรมนูญและกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ 2 ประการ ดังนี้

(1) สิทธิชุมชนตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของมนุษย์หรือสิทธิมนุษยชน สิทธิชุมชนตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยจึงมีขอบเขตเกี่ยวกับสิทธิอื่นๆ และสิทธิชุมชนตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยมีเนื้อหาครอบคลุมสิทธิหลายด้าน เช่น สิทธิการมีส่วนร่วมในการปกครอง สิทธิในการควบคุมและใช้ทรัพยากร สิทธิในการเลือกตั้ง เป็นต้น (คณะกรรมการการยกร่างรัฐธรรมนูญ, 2558, น. 23) แต่สิทธิชุมชนตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 เป็นสิทธิชุมชนเพื่อการใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ในทางการค้าเท่านั้น

(2) สิทธิชุมชนตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 เป็นสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญา และกฎหมายฉบับนี้เกิดขึ้นจากการปฏิบัติตามพันธกรณีความตกลงทริปส์ขององค์การการค้าโลก สิทธิชุมชนตามกฎหมายฉบับนี้จึงจำกัดเฉพาะสิทธิที่เกี่ยวข้องกับการใช้ชื่อสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เพื่อประโยชน์ทางการค้า

เช่นนี้ ความเห็นการศึกษานี้ในเบื้องต้นว่า สิทธิชุมชนตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 และสิทธิชุมชนตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยมีจุดเกาะเกี่ยวกันอยู่ที่ภูมิปัญญาท้องถิ่น แม้ว่าพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ไม่ปกป้องภูมิปัญญาท้องถิ่นโดยตรง แต่สินค้าในระบบสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ล้วนเป็นผลผลิตจากภูมิปัญญาท้องถิ่น การมอบสิทธิผูกขาดการใช้ชื่อสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามกฎหมายฉบับนี้เป็นการมอบสิทธิชุมชน ซึ่งก่อประโยชน์ทางอ้อมต่อการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นในสินค้าตามระบบสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ และการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นดังกล่าวเป็นสิทธิชุมชนตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยด้วย

ประเด็นข้อกฎหมายต่อมา คือสิทธิชุมชนตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 สอดคล้องกับข้อ 22 ถึงข้อ 24 ความตกลงทริปส์หรือไม่ เมื่อสิทธิชุมชนตามกฎหมายฉบับนี้เป็นสิทธิผูกขาดการใช้ชื่อสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ และกฎหมายฉบับนี้มีประโยชน์ทางอ้อมต่อการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งประโยชน์ทางอ้อมดังกล่าวไม่ใช่จุดมุ่งหมายของความตกลงทริปส์ การศึกษานี้มีความเห็นว่า สิทธิชุมชนตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 สอดคล้องกับข้อ 22 ถึงข้อ 24 ความตกลงทริปส์ และการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นไม่ขัดต่อความตกลงทริปส์ ภายใต้เหตุผล 3 ประการ ดังนี้

(1) พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 มอบสิทธิผูกขาดการใช้ชื่อสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์แก่ชุมชนท้องถิ่น กรณีดังกล่าวสอดคล้องกับการปฏิบัติตามพันธกรณีความตกลงทริปส์ เพราะความตกลงทริปส์มีจุดมุ่งหมายปกป้องเฉพาะผลประโยชน์ทางการค้า ดังปรากฏในส่วนอารัมภบทความตกลงทริปส์ที่บัญญัติว่าความตกลงทริปส์ยอมรับความจำเป็น

สำหรับโครงสร้างหลักเกณฑ์ กฎ กติกา และบทลงโทษเกี่ยวข้องกับการค้าระหว่างประเทศในสินค้าปลอมแปลง การมอบสิทธิชุมชนเพื่อการใช้ซื้อสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามมาตรา 25 พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 แก่ผู้ผลิตสินค้าในแหล่งภูมิศาสตร์และผู้ประกอบการค้าสินค้าดังกล่าวนั้น วิธีการนี้จึงสอดคล้องกับการปฏิบัติตามพันธกรณีความตกลงทริปส์

(2) การมอบสิทธิผูกขาดการใช้ซื้อสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามมาตรา 25 พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 เป็นไปตามหลักการสามประการของความตกลงทริปส์ ซึ่งความตกลงทริปส์ตั้งอยู่บนหลักการ 3 ข้อ คือหลักการผูกขาดสิทธิ (monopoly rights) หลักสอดคล้อง (harmonization) และหลักจำเป็นต้องรักษาสมดุล (need to balance) (จุมพต ภิญาสินวัฒน์, 2552, น. 465) ชุมชนท้องถิ่นจึงสามารถเป็นเจ้าของสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์และผูกขาดสิทธิชุมชนตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546

(3) การที่พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 มีประโยชน์ทางอ้อมต่อการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น กรณีนี้เป็นไปอย่างสอดคล้องกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย และกรณีดังกล่าวไม่ขัดหรือแย้งต่อความตกลงทริปส์เช่นกัน เพราะกฎหมายฉบับนี้ไม่คุ้มครองภูมิปัญญาท้องถิ่นโดยตรงตามความตกลงทริปส์ และประโยชน์ทางอ้อมต่อการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นตามกฎหมายฉบับนี้ไม่ใช่วัตถุประสงค์ของการบัญญัติกฎหมายฉบับนี้ รวมทั้งประโยชน์ต่อการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นวิธีการหนึ่ง ซึ่งประเทศไทยสามารถกระทำได้อย่างได้แนวนโยบายแห่งรัฐ ดังที่อารัมภบทความตกลงทริปส์ได้ยอมรับไว้ว่า ความตกลงทริปส์ยอมรับความสำคัญของนโยบายแห่งรัฐ เพื่อการปกป้องทรัพย์สินทางปัญญารวมถึงการพัฒนาและวัตถุประสงค์ด้านเทคโนโลยี

ด้วยเหตุนี้ภายใต้หลักการผูกขาดสิทธิ (monopoly rights) ในทรัพย์สินทางปัญญาตามความตกลงทริปส์ข้างต้น ซึ่งพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ได้นำมาใช้เพื่อมอบสิทธิผูกขาดการใช้ซื้อสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์แก่ผู้ผลิตและผู้ประกอบการในสินค้าตามสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ขึ้นทะเบียน และชุมชนท้องถิ่นได้ใช้ประโยชน์จากกฎหมายฉบับนี้ต่อการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น วิธีการดังกล่าวจึงเป็นไปอย่างสอดคล้องกับความตกลงทริปส์และรองรับความเป็นกฎหมายลำดับรองของพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ทำให้สิทธิชุมชนตามกฎหมายฉบับนี้เป็นหนึ่งในสิทธิชุมชนตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย

นอกจากนี้ การศึกษาฉบับนี้ยังมีความเห็นว่า สิทธิชุมชนตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 เป็นไปตามหลักความจำเป็นรักษาสมดุล (need to balance) ตามความตกลงทริปส์ เพราะกฎหมายฉบับนี้มอบสิทธิผูกขาดแก่ชุมชนและปกป้องผลประโยชน์ของสาธารณชนพร้อมกัน โดยสาธารณชนในที่นี้คือผู้บริโภคสินค้าภายใต้ซื้อสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ทำให้สาธารณชนไม่ได้รับผลเสียหายในการเลือกซื้อสินค้า และผู้บริโภคได้รับสินค้าตรงตามการรับรู้ผ่านซื้อสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์

ความเห็นในการศึกษาข้างต้นเป็นไปตามข้อ 22.2 (a) และ (b) ความตกลงทริปส์ ซึ่งข้อดังกล่าวบัญญัติถึงหลักการละเมิดสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ เพื่อไม่ให้เกิดความสับสนหลงผิดของผู้บริโภค ส่งผลให้มาตรา 27 พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 เป็นบทบัญญัติการละเมิดสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ขึ้นทะเบียน เพื่อการปกป้องผู้บริโภคจากการใช้ซื้อ

สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์โดยมิชอบด้วยกฎหมาย และวิธีการดังกล่าวมีผลต่อการเพิ่มมูลค่าของสินค้า การดูแลมาตรฐานของสินค้า การกระจายรายได้สู่ชนบทและส่งเสริมอุตสาหกรรม การสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนท้องถิ่นและรักษาภูมิปัญญาท้องถิ่น (กรมทรัพย์สินทางปัญญา, 2550, น. 9)

อีกทั้ง การศึกษาฉบับนี้มีความเห็นว่า สิทธิชุมชนตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 สอดคล้องกับหลักการสำคัญตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ไม่ว่าจะหลักการสิทธิร่วมกันของเพื่อความอยู่รอดของสมาชิกในชุมชน หรือหลักความเป็นธรรมในสังคม (มหาวิทยาลัยรังสิต, 2558, น. 9) ซึ่งการศึกษาฉบับนี้พบว่าหลักการทั้งสองถูกนำมาใช้กับสิทธิชุมชนตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ดังนี้

1) สิทธิชุมชนตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 สอดคล้องกับหลักการสิทธิร่วมกันของสมาชิกในชุมชน เพื่อความอยู่รอดของสมาชิกในชุมชนตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ความเห็นนี้เป็นผลจากการวิเคราะห์จากมาตรา 25 พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 โดยสิทธิชุมชนตามกฎหมายฉบับนี้เป็นสิทธิร่วมกันของสมาชิกในชุมชนตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ซึ่งการศึกษาฉบับนี้มีเหตุผลสนับสนุน 2 ประการ ดังนี้

เหตุผลแรก สิทธิใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เป็นของผู้ผลิตสินค้าในแหล่งภูมิศาสตร์ทุกคน ผู้ผลิตทุกคนในแหล่งภูมิศาสตร์มีสิทธิอย่างเท่าเทียมกัน สิทธิใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามมาตรานี้ตั้งอยู่บนหลักความเสมอภาค สิทธิดังกล่าวไม่ใช่ของบุคคลใดบุคคลหนึ่ง ผู้ใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์จึงไม่มีสิทธิครอบครองอย่างเจ้าของแบบเบ็ดเสร็จ สิทธิชุมชนตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 จึงให้ความสำคัญกับผู้ผลิตสินค้าในแหล่งภูมิศาสตร์ทุกคน สิทธิใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามมาตรานี้มีขึ้นเพื่อประโยชน์ร่วมกันของผู้ผลิตสินค้าในแหล่งภูมิศาสตร์ตามสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ขึ้นทะเบียน และเพื่อความอยู่รอดของผู้ผลิตสินค้าสมาชิกทุกคนในแหล่งภูมิศาสตร์ตามสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ขึ้นทะเบียน

เหตุผลที่สอง สิทธิใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เป็นของผู้ประกอบการค้าสินค้านี้ดังกล่าวดังกล่าวทุกคน เช่นเดียวกับผู้ผลิตตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ผู้ประกอบการค้าไม่มีสิทธิผูกขาดการใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เพื่อตน แต่สิทธินี้เป็นสิทธิร่วมกันของผู้ประกอบการค้าทุกรายที่ขายสินค้านี้ดังกล่าวดังกล่าว

ด้วยเหตุนี้สิทธิชุมชนตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทย พ.ศ. 2546 มีขึ้นเพื่อการแสวงหาประโยชน์ร่วมกันของผู้ผลิตสินค้าในแหล่งภูมิศาสตร์และผู้ประกอบการค้าสินค้า ซึ่งบุคคลดังกล่าวมีผลประโยชน์ร่วมกันในการค้าสินค้าในระบบสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ และหากความเชื่อมั่นของผู้บริโภคในชื่อสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตกต่ำลง บุคคลทั้งสองตามมาตรา 25 พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ย่อมต้องเผชิญความเสียหายร่วมกัน

2) สิทธิชุมชนตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 สอดคล้องกับหลักการความเป็นธรรมในสังคมตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ความเป็นธรรมในที่นี้คือสมาชิกในชุมชนท้องถิ่นหรือผู้เกี่ยวข้องทุกคนมีสิทธิร่วมกันกำหนดใจตนเอง หรือการมีส่วนร่วมกำหนดอนาคตของตนเองอย่างเท่าเทียมกัน ซึ่งในการศึกษาฉบับนี้พบว่า การสร้าง

ข้อกำหนดมาตรฐานสินค้าในระบบสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เป็นไปตามหลักการความเป็นธรรมในสังคม ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย เพราะข้อกำหนดมาตรฐานสินค้าในระบบสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เกิดขึ้นจากการมีส่วนร่วมของผู้เกี่ยวข้องตลอดสายการผลิตสินค้าของชุมชนท้องถิ่น ไม่ว่าจะผู้ผลิตสินค้า ผู้ประกอบการค้า ส่วนราชการที่เกี่ยวข้อง บุคคลเหล่านี้ต้องร่วมกันกำหนดอนาคตตนเองผ่านข้อกำหนดมาตรฐานสินค้า โดยผู้ผลิตรายใดรายหนึ่งไม่อาจสร้างข้อกำหนดมาตรฐานสินค้าเพื่อตน จนผู้เกี่ยวข้องกับสินค้าในระบบสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ทุกคนเกิดความเสียหาย (กรมทรัพย์สินทางปัญญา, 2550, น. 26)

ดังนั้นสิทธิชุมชนตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 เป็นสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญาของชุมชนท้องถิ่น สิทธิชุมชนนี้เป็นส่วนหนึ่งของสิทธิชุมชนเพื่ออนุรักษ์ พื้นฟูภูมิปัญญาท้องถิ่นตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย

ประเด็นที่สอง ระบบขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เป็นวิธีการได้มาซึ่งสิทธิชุมชนตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ระบบดังกล่าวสอดคล้องกับความตกลงทริปส์และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยหรือไม่

การศึกษานี้มีความเห็นว่า ระบบขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เป็นสอดคล้องกับความตกลงทริปส์ เพราะระบบขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เป็นไปตามหลักดินแดน (Territoriality principle) ซึ่งในส่วนอารัมภบทความตกลงทริปส์ยอมรับว่า ประเทศสมาชิกและประเทศไทยสามารถกระทำได้ตามแนวนโยบายแห่งรัฐ และระบบขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ยังเป็นไปตามเป็นการปฏิบัติหน้าที่ของรัฐ เพื่อการสนับสนุนการใช้สิทธิชุมชนตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย โดยผลการวิเคราะห์ทั้งหมดในประเด็นนี้มีเนื้อหาสาระ ดังนี้

1) ระบบขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทย พ.ศ. 2546 ไม่ขัดต่อความตกลงทริปส์ เพราะความตกลงทริปส์ให้อิสระแก่ประเทศสมาชิกทุกประเทศ เพื่อการบัญญัติกฎหมายภายในตามหลักมาตรฐานขั้นต่ำและเป็นไปตามแนวนโยบายแห่งรัฐของแต่ละประเทศ

ทั้งนี้การศึกษานี้พบว่า มาตรการกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของกลุ่มประเทศที่เลือกศึกษาและประเทศไทยเลือกใช้ระบบขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ โดยระบบการขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เป็นส่วนหนึ่งของการปฏิบัติตามพันธกรณีความตกลงทริปส์ ซึ่งข้อ 22.2 ความตกลงทริปส์ไม่ผูกมัดประเทศสมาชิกว่า ประเทศสมาชิกใช้กฎหมายรูปแบบใด และประเทศสมาชิกใช้ระบบขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์หรือไม่ก็ได้ ดังปรากฏตามข้อ 22.2 ความตกลงทริปส์บัญญัติว่า “บรรดาประเทศสมาชิกต้องกำหนดวิธีการกฎหมายเพื่อคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์” ทำให้การเลือกใช้ระบบขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์กระทำได้ไม่ขัดต่อความตกลงทริปส์ หรือประเทศสมาชิกใดเลือกให้ความคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์อย่างอัตโนมัติก็ได้

การศึกษานี้ยังพบว่า การเลือกระบบขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์หรือระบบความคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์อย่างอัตโนมัติ นั้น กรณีนี้เป็นไปตามแนวนโยบายแห่งรัฐ ซึ่งอารัมภบทความตกลงทริปส์ยอมรับว่า ประเทศสมาชิกสามารถกระทำได้อย่างอิสระ และประเทศสมาชิกเลือกเปลี่ยนระบบความคุ้มครองได้เสมอ ดังกรณีศึกษาระบบขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตาม พระราชบัญญัติ The Geographical Indications Bill 2014 ของประเทศ

สิงคโปร์ ซึ่งประเทศสิงคโปร์เปลี่ยนจากระบบความคุ้มครองอย่างอัตโนมัติเช่นลิขสิทธิ์มาสู่ระบบขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ เพื่อรองรับการปฏิบัติตามพันธกรณีความตกลงเขตการค้าเสรีกับสหภาพยุโรป (An Official Publication of Law Society of Singapore, 2014, p. 37)

2) ระบบขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ขัดต่อสิทธิชุมชนตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยหรือไม่ ซึ่งการศึกษาฉบับนี้มีความเห็นว่า ระบบขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ไม่ขัดต่อสิทธิชุมชนตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย และระบบขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ยังเป็นกลไกสนับสนุนชุมชนท้องถิ่น เพื่อชุมชนท้องถิ่นใช้สิทธิชุมชนตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย โดยชุมชนท้องถิ่นประธานแห่งสิทธิมีสถานะเป็นนิติบุคคลตามกฎหมายฉบับนี้ และผู้ผลิตสินค้าในชุมชนท้องถิ่นมีการรวมกลุ่มจัดตั้งนิติบุคคลตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ไม่ว่าจะบริษัทจำกัด วิสาหกิจชุมชน เป็นต้น

ความเห็นในการศึกษาข้างต้นนี้สอดคล้องกับผลการศึกษากฎการใช้พระราชบัญญัติสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ค.ศ. 1999 ของประเทศอินเดียว่า ระบบขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์จึงมีประโยชน์ต่อชุมชนท้องถิ่น ชุมชนท้องถิ่นย่อมได้รับการรับรองสิทธิในสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ทันที เมื่อสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ได้รับการขึ้นทะเบียนกับภาครัฐ แทนที่ชุมชนท้องถิ่นต้องไปใช้สิทธิทางศาล เพื่อศาลมีคำพิพากษารับรองสิทธิในสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ระบบขึ้นทะเบียนจึงมีผลดีต่อการสร้างฐานข้อมูล และความชัดเจนของผู้มีอำนาจใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ (Kireeva & Connor, 2010, p. 278)

อีกทั้ง ข้อดีของระบบขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ยังพิสูจน์ได้จากข้อเท็จจริงในการศึกษากฎการใช้พระราชบัญญัติ The Geographical Indications Bill 2014 ประเทศสิงคโปร์ในการศึกษาบทที่ 2 ที่ผ่านมามีว่า ประเทศสิงคโปร์เปลี่ยนระบบความคุ้มครองอัตโนมัติมาสู่ระบบขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ใน ค.ศ. 2014 เพราะประเทศสิงคโปร์ต้องการใช้ระบบขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ทำนองเดียวกับประเทศสมาชิกประชาคมอาเซียนอื่น ๆ เช่น ประเทศมาเลเซีย ประเทศอินโดนีเซีย ประเทศไทย เป็นต้น

การศึกษานี้จึงมีความเห็นว่า นอกจากระบบขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ไม่ขัดต่อการมอบสิทธิชุมชนตามความตกลงทริปส์และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ระบบสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ยังเป็นระบบที่มีประโยชน์ต่อชุมชนท้องถิ่น ทำให้ผู้ผลิตสินค้าและผู้ประกอบการค้าสินค้าในระบบสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ก่อตั้งนิติบุคคลตามกฎหมายเอกชน และบุคคลเหล่านี้ร่วมมือกันรักษามาตรฐานสินค้าและการยกระดับสินค้าชุมชนเป็นสินค้าส่งออก

ส่วนประเด็นว่า เมื่อระบบขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เป็นระบบที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชนท้องถิ่น ประเทศไทยควรใช้ระบบการขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ภาคบังคับหรือระบบขึ้นทะเบียนภาคสมัครใจ ซึ่งปัจจุบันประเทศไทยใช้ระบบการขึ้นทะเบียนภาคบังคับ

ประเด็นปัญหาข้อนี้การศึกษานี้มีความเห็นว่า ประเทศไทยควรใช้ระบบการขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ภาคบังคับต่อไป ระบบนี้มีผลต่อการเกิดชุมชนเข้มแข็งตามวัตถุประสงค์ของพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 และระบบดังกล่าวมี

ช่วยลดปัญหาข้อพิพาทชั้นศาล หากชุมชนท้องถิ่นใดไม่ขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ชุมชนท้องถิ่นดังกล่าวย่อมไม่มีสิทธิใช้ตราสัญลักษณ์สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามมาตรา 25 พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 และการขึ้นทะเบียนนี้มีประโยชน์ในแง่หลักฐานต่อการต่อสู้คดีในชั้นศาล รวมทั้งประโยชน์ของระบบขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ภาคบังคับสะท้อนได้จากจำนวนกลุ่มประเทศที่เลือกศึกษาว่า สามประเทศจากสี่ประเทศที่เลือกศึกษา คือประเทศมาเลเซีย ประเทศอินโดนีเซีย และประเทศสิงคโปร์เลือกใช้ระบบขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์

ขณะที่ข้อมูลในการศึกษาระบบขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ภาคสมัครใจ การศึกษาพบว่าประเทศอินเดียเป็นประเทศเดียวที่เลือกใช้ระบบขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ภาคสมัครใจ ข้อดีคือชุมชนท้องถิ่นผู้ผลิตสินค้าในประเทศอินเดียจึงมีสิทธิเลือกขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์หรือไม่ก็ได้ การไม่ขึ้นทะเบียนไม่มีผลกระทบต่อสิทธิตามกฎหมายของชุมชนท้องถิ่นดังกล่าว แต่หากชุมชนท้องถิ่นใดขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ชุมชนท้องถิ่นดังกล่าวย่อมได้รับประโยชน์ต่อการพิสูจน์สิทธิในชั้นศาล โดยชุมชนท้องถิ่นดังกล่าวมีเอกสารทางราชการยืนยันสิทธิในสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ขึ้นทะเบียน สิทธิของชุมชนท้องถิ่นดังกล่าวย่อมดีกว่าชุมชนท้องถิ่นที่ไม่ขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ (Kireeva & Connor, 2010, p. 279)

การศึกษานี้จึงมีความเห็นประเด็นนี้ว่า พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ควรใช้การขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ภาคบังคับไม่ใช่ภาคสมัครใจ เพราะการขึ้นทะเบียนภาคบังคับช่วยลดปัญหาการปราศจากหลักฐานยืนยันสิทธิใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามกฎหมาย และวิธีนี้ลดข้อพิพาทในชั้นศาล

อย่างไรก็ตาม ประเด็นปัญหาสำคัญของระบบการขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทย คือบุคคลผู้เป็นผู้ขอขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามมาตรา 7 (3) พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ซึ่งมาตราดังกล่าวบัญญัติว่า

มาตรา 7 ผู้มีสิทธิขอขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์มีดังนี้

(1) สว่นราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หรือองค์กรอื่นของรัฐที่เป็นนิติบุคคลซึ่งมีเขตรับผิดชอบครอบคลุมบริเวณแหล่งภูมิศาสตร์ของสินค้า

(2) บุคคลธรรมดา กลุ่มบุคคล หรือนิติบุคคลซึ่งประกอบกิจการค้าเกี่ยวข้องกับสินค้าที่ใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์และมีถิ่นที่อยู่ในแหล่งภูมิศาสตร์ของสินค้า

(3) กลุ่มผู้บริโภครหรือองค์กรผู้บริโภคสินค้าที่ใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์

ตามมาตรา 7 ข้างต้นผู้ขอขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์มีถึง 3 จำพวกด้วยกัน แต่การศึกษานี้มีความเห็นว่า กลุ่มผู้บริโภครหรือองค์กรผู้บริโภคสินค้าที่ใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์สมควรถูกตัดออกไป และสว่นราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หรือองค์กรอื่นของรัฐไม่จำเป็นต้องเป็นนิติบุคคล

ทั้งนี้ การตัดสิทธิยื่นขอขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของกลุ่มผู้บริโภครหรือองค์กรผู้บริโภคสินค้าที่ใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์นั้น การศึกษานี้มีเหตุผลว่า พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 มีวัตถุประสงค์ส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน ชุมชนท้องถิ่นผู้ผลิตสินค้าจึงสมควรเข้ามามีส่วนกำหนดใจตนเองเกี่ยวกับข้อกำหนดมาตรฐาน

การผลิตสินค้า และการกำหนดใจตนเองว่า สินค้าใดควรขึ้นทะเบียนตามสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ขึ้นทะเบียน แต่การยื่นขอขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์โดยกลุ่มผู้บริโภครหรือองค์กรผู้บริโภครสินค้าที่ใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ขัดต่อวัตถุประสงค์ของพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 และขัดต่อทฤษฎีการกำหนดใจตนเองโดยชุมชนท้องถิ่น เหตุจากกลุ่มผู้บริโภครหรือองค์กรผู้บริโภครสินค้าที่ใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไม่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการผลิตสินค้าของชุมชน กลุ่มผู้บริโภครหรือองค์กรผู้บริโภครสินค้าที่ใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไม่ควรมีสิทธิยื่นขอขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์

นอกจากนี้ แนวคิดการตัดสิทธิยื่นขอขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของกลุ่มผู้บริโภครหรือองค์กรผู้บริโภครสินค้าที่ใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ในการศึกษาฉบับนี้ยังสอดคล้องกับข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกกับนายทะเบียน กลุ่มสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ กระทรวงพาณิชย์ว่า ปัจจุบันทางราชการต้องเผชิญปัญหาคำขอขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์จำนวนมากจากกลุ่มผู้บริโภครหรือองค์กรผู้บริโภครสินค้าที่ใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ โดยคำขอเหล่านี้เหล่านี้ปราศจากการมีส่วนร่วมของผู้ผลิตสินค้าในแหล่งภูมิศาสตร์ คำขอเหล่านี้จึงไม่มีเอกสาร ข้อมูล และข้อกำหนดมาตรฐานการผลิตสินค้า แต่ทางราชการต้องรับคำขอเหล่านี้ไว้พิจารณา เหตุจากผู้ขอขึ้นทะเบียนมีสิทธิตามมาตรา 7 (3) พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ส่งผลให้นายทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ต้องใช้งบประมาณและระยะเวลาเพิ่มขึ้น (จุฑาทิพย์ วุฒิการมย์, 2558)

ด้วยเหตุนี้การตัดสิทธิยื่นขอขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของกลุ่มผู้บริโภครหรือองค์กรผู้บริโภครสินค้าที่ใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์มีข้อดีต่อการลดภาระงบประมาณค่าใช้จ่าย ระยะเวลาการปฏิบัติงานของภาครัฐ เพื่อที่หนวยราชการสามารถอำนวยความสะดวกแก่ผู้ขอขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์รายอื่น ๆ

ประเด็นต่อมาสวนราชการ หนวยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ องค์กรปกครองสวนท้องถิ่น หรือองค์กรอื่นของรัฐที่เป็นนิติบุคคลซึ่งมีเขตรับผิดชอบครอบคลุมบริเวณแหล่งภูมิศาสตร์ของสินค้ามาตรา 7 (1) พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 จำเป็นต้องเป็นนิติบุคคลหรือไม่ แม้ว่ากฎหมายมาตรานี้ระบุว่าสวนราชการดังกล่าวเป็นนิติบุคคล แต่การศึกษาฉบับนี้ไม่เห็นด้วยกับมาตราดังกล่าว หนวยงานตามมาตรา 7 (1) พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ไม่จำเป็นต้องเป็นนิติบุคคล ซึ่งกรณีนี้เป็นไปตามเหตุผลสามประการ

ประการแรก สถานะนิติบุคคลของสวนราชการไม่ใช่คุณสมบัติของประธานแห่งสิทธิตามกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ เหตุจากสิทธิในสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เป็นของชุมชนท้องถิ่น ผู้ขอขึ้นทะเบียนไม่ได้รับสิทธิประโยชน์ใด และการขอขึ้นทะเบียนเป็นไปเพื่อประโยชน์ส่วนรวม การจำกัดผู้ขอขึ้นทะเบียนประเภทนี้ต้องนิติบุคคลจึงไม่น่าถูกต้อง

ประการที่สอง ภายใต้หลักกฎหมายมหาชนนิติบุคคลทางกฎหมายมหาชนมีอยู่ 4 ประเภท คือรัฐสวนกลาง ท้องถิ่น องค์การมหาชน และรัฐวิสาหกิจ เช่นนี้แม้หนวยงานของรัฐตามมาตรา 7 (1) พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ไม่มีสถานะเป็นนิติบุคคล แต่หนวยราชการเหล่านี้เป็นเครื่องมือปฏิบัติการของนิติบุคคลทางมหาชน การยื่นขอขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ควรกระทำได้ เพราะการขอขึ้นทะเบียนดังกล่าวมีผลเป็นการ

ปฏิบัติการกิจแทนส่วนราชการต้นสังกัดที่เป็นนิติบุคคลทางมหาชน ซึ่งภารกิจนี้เป็นไปตามมาตรา 7 (1) พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546

ประการที่สาม ผลการสัมภาษณ์เชิงลึกของผู้เชี่ยวชาญและผู้ประกอบการค้าสินค้าปรากฏข้อมูลว่า หน่วยราชการที่ไม่มีสถานะเป็นนิติบุคคล หน่วยราชการเหล่านี้มีปฏิสัมพันธ์โดยตรงกับท้องถิ่น และหน่วยราชการเหล่านี้ได้เรียนรู้ เข้าใจความต้องการของชุมชนท้องถิ่นโดยตรง การที่หน่วยราชการเหล่านี้เป็นผู้ขอขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ย่อมตรงต่อความต้องการของชุมชนท้องถิ่น รวมทั้งหน่วยราชการเหล่านี้สามารถประสานความร่วมมือระหว่างผู้เกี่ยวข้องตลอดสายการผลิตสินค้าในระบบสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์กับนายทะเบียน กรมทรัพย์สินทางปัญญา ซึ่งวิธีการนี้เท่ากับลดการละทิ้งคำขอขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ และลดภาระการปฏิบัติงานของนายทะเบียนกรมทรัพย์สินทางปัญญา

ความเห็นในการศึกษาฉบับนี้ข้างต้นนี้สอดคล้องกับความเห็นนักวิชาการสาขานิติศาสตร์ที่ว่า หน่วยราชการของรัฐที่ไม่เป็นนิติบุคคลตามกฎหมายไทยมีมากกว่าหน่วยราชการที่เป็นนิติบุคคล หน่วยราชการเหล่านี้มีทั้งสำนักงานพาณิชย์จังหวัด สำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัด และสถานศึกษาส่วนภูมิภาค การจำกัดเพียงคุณสมบัติหน่วยราชการของรัฐว่า หน่วยราชการของรัฐที่เป็นนิติบุคคล กรณีดังกล่าวย่อมสร้างความไม่คล่องตัวในการปฏิบัติงานและการขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ (วิมาน กฤตพลวิมาน, 2545, น. 20) และกรณีนี้อาจนำไปสู่การขาดการประสานงานกับผู้ผลิตสินค้าในชุมชน และผู้ผลิตสินค้าในชุมชนอาจไม่สนใจขอรับสิทธิใช้ตราสัญลักษณ์สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์กับสินค้าที่ขึ้นทะเบียน แม้ว่าสินค้าดังกล่าวมีสิทธิใช้ตราสัญลักษณ์สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์แล้ว

อีกทั้ง ความเห็นในการศึกษาว่า หน่วยงานตามมาตรา 7 (1) พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ไม่จำเป็นต้องเป็นนิติบุคคลสอดคล้องกับข้อมูลการไม่ขออนุญาตใช้ตราสัญลักษณ์สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทย ดังปรากฏในสิ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ขึ้นทะเบียนเลขที่ 56100049 สินค้าขนมหม้อแกงเมืองเพชรตัวอย่างในการศึกษา ซึ่งผู้ขึ้นทะเบียนคือจังหวัดเพชรบุรี และสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ดังกล่าวมีผลบังคับใช้เมื่อวันที่ 1 เมษายน 2552 แต่ปรากฏตามข้อมูลในปี 2558 ว่าไม่มีผู้ใดขออนุญาตใช้ตราสัญลักษณ์สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทย

เพราะฉะนั้นสิทธิชุมชนตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 เป็นสิทธิชุมชนที่เกิดขึ้นจากตามความตกลงทริปส์ สิทธิชุมชนตามกฎหมายฉบับนี้จึงมีสาระสำคัญเกี่ยวข้องกับสิทธิผูกขาดการใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เพื่อประโยชน์ทางการค้า และสิทธินี้มาพร้อมกับหน้าที่การควบคุมและตรวจสอบมาตรฐานการผลิตสินค้า โดยการมอบสิทธิชุมชนตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ซึ่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยได้มอบสิทธิชุมชนแก่ชุมชนท้องถิ่น เพื่อชุมชนท้องถิ่นใช้สิทธินี้กับประเพณีวัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่น

4.3.3 ความสัมพันธ์หลักการรักษาสมดุลประโยชน์ของชุมชนและประโยชน์สาธารณะตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 กับหลักประโยชน์สาธารณะตามกฎหมายรัฐธรรมนูญ

ประเด็นการรักษาสมดุลของชุมชนท้องถิ่นและประโยชน์สาธารณะตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 กรณีนี้เกิดขึ้นจากพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 เป็นกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญา และกฎหมายฉบับนี้เป็นผลจากการปฏิบัติตามพันธกรณีความตกลงทริปส์ขององค์การการค้าโลก ความตกลงทริปส์จึงวางบรรทัดฐานเกี่ยวกับเรื่องขอบเขตของสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญาแต่ละประเภท การบังคับใช้กฎหมายรวมทั้งการระงับข้อพิพาทระหว่างประเทศภาคีสมาชิก ภายใต้ความมุ่งหวังว่าความตกลงทริปส์จะสามารถสร้างกติกาสากลแก่ทางการค้าและการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาของประเทศสมาชิก โดยความตกลงทริปส์ประกอบด้วยหลักการสำคัญ 3 ข้อ คือ (จุมพต ภิญโญสินวัฒน์, 2552, น. 465)

ประการแรก หลักความสอดคล้อง (harmonization) เพื่อที่กฎหมายภายในของประเทศสมาชิกทุกประเทศปกป้องสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญา โดยกฎหมายภายในมีเนื้อหาสาระสำคัญที่สอดคล้องกันบนหลักมาตรฐานขั้นต่ำ (minimum standard)

ประการที่สอง หลักการผูกขาดสิทธิ (monopoly rights) เจ้าของทรัพย์สินทางปัญญามีสิทธิผูกขาดการใช้ประโยชน์จากทรัพย์สินทางปัญญา รวมทั้งสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ซึ่งหลักการข้อนี้เกิดขึ้น เพื่อให้รางวัลพร้อมกับสร้างแรงจูงใจแก่ผู้สร้างสรรค์ นักประดิษฐ์ ส่งผลให้สาธารณชนได้รับประโยชน์จากผลงานสร้างสรรค์และความก้าวหน้าด้านเทคโนโลยีที่สูงขึ้น

ประการที่สาม หลักการจำเป็นรักษาสมดุล (need to balance) ระหว่างการมอบสิทธิผูกขาดด้านทรัพย์สินทางปัญญาแก่ปัจเจกชนและชุมชนท้องถิ่นกับการคุ้มครองประโยชน์สาธารณะ เพื่อไม่ให้สาธารณชนได้รับผลกระทบจากการผูกขาดสิทธิโดยปัจเจกชนและชุมชนท้องถิ่นมากเกินไป รวมทั้งสาธารณชนยังสามารถเข้าถึงและใช้ประโยชน์จากทรัพย์สินทางปัญญาได้ โดยการกระทำเช่นนี้ไม่เป็นการละเมิดสิทธิของปัจเจกชนหรือชุมชนท้องถิ่น

ทั้งนี้ ประเด็นในการศึกษาฉบับนี้ คือพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 เป็นกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาที่มีความสอดคล้องกับหลักจำเป็นรักษาสมดุลหรือไม่

การศึกษานี้มีความเห็นว่า พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 เป็นกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาที่มีความสอดคล้องกับหลักจำเป็นรักษาสมดุล โดยการตอบประเด็นดังกล่าวเป็นผลการวิเคราะห์ประเด็นย่อย 2 ประเด็น ซึ่งผลการวิจัยมีรายละเอียดเป็นลำดับต่อไป

1) โครงสร้างลำดับชั้นของสิทธิต่าง ๆ ตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทย พ.ศ. 2546 เป็นเช่นใด

การศึกษานี้มีความเห็นว่า โครงสร้างลำดับชั้นของสิทธิตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 เป็นไปตามความตกลงทริปส์ ในฐานะความตกลงทริปส์เป็นสนธิสัญญาระหว่างประเทศ และความตกลงทริปส์ทำให้เกิดกฎหมายฉบับนี้ และสอดคล้องกับหลักลำดับศักดิ์แห่งกฎหมาย ทำให้โครงสร้างลำดับชั้นของสิทธิตามพระราชบัญญัติ

คุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 สอดคล้องกับสิทธิชุมชนตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ซึ่งรายละเอียดการวิเคราะห์มีดังนี้

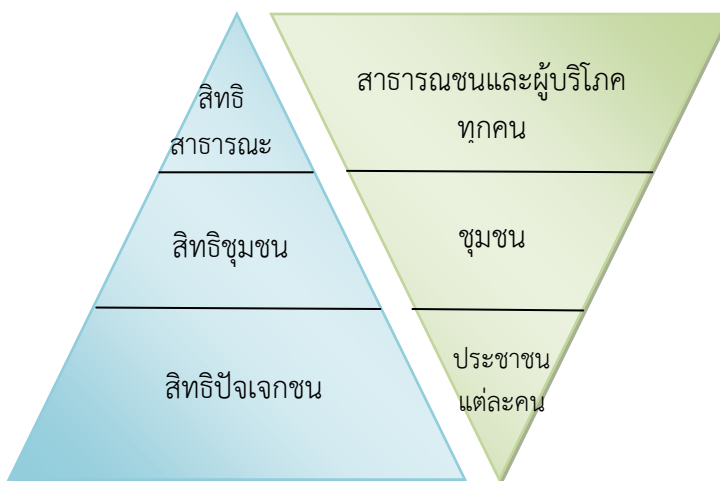
(1) โครงสร้างลำดับชั้นของสิทธิตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 มีสามลำดับชั้น ซึ่งการจำแนกดังกล่าวเป็นไปตามผู้เกี่ยวข้องกับการใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามโครงสร้างลำดับชั้นของสิทธิตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546

กลุ่มแรก ชุมชนเจ้าของสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เป็นกลุ่มประชาชนที่ผลิตสินค้าในแหล่งภูมิศาสตร์แห่งใดแห่งหนึ่งตามสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ขึ้นทะเบียน และชุมชนเจ้าของสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ดังกล่าวเป็นเจ้าของประเพณีวัฒนธรรม ซึ่งความเห็นดังกล่าวเป็นไปตามผลการศึกษาของคณะกรรมการ IGC องค์การทรัพย์สินทางปัญญาโลก

กลุ่มที่สอง ผู้ผลิตสินค้าซึ่งอยู่ในแหล่งภูมิศาสตร์ของสินค้าตามมาตรา 25 พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 เป็นกลุ่มปัจเจกชน ซึ่งกลุ่มปัจเจกชนนี้เป็นผู้ดูแลรักษาและสืบทอดประเพณีการผลิตสินค้าในระบบสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ และบุคคลกลุ่มนี้เป็นสมาชิกในชุมชนท้องถิ่น ชุมชนท้องถิ่นหนึ่ง ๆ มีผู้ดูแลรักษาและสืบทอดประเพณีการผลิตสินค้าได้หลายคน และบุคคลเหล่านี้ทำหน้าที่ดูแลรักษาและสืบทอดประเพณีตามผลการศึกษาของคณะกรรมการ IGC องค์การทรัพย์สินทางปัญญาโลก และ

กลุ่มสุดท้าย สาธารณชนในระบบสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เป็นกลุ่มผู้บริโภคองค์กรผู้บริโภคสินค้าที่ใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามมาตรา 7 พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ซึ่งสาธารณชนเป็นผู้เกี่ยวข้องกับการใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามวัตถุประสงค์ของข้อ 22.2 (a) และ (b) ความตกลงทริปส์กับพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 คือการปกป้องสาธารณชนและผู้บริโภคไม่เกิดความสับสนหลงผิดจากการใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของผู้ประกอบการค้า

ด้วยกลุ่มบุคคลสามกลุ่มข้างต้น การศึกษานี้มีความเห็นว่า สิทธิที่เกี่ยวข้องกับบุคคลทั้งสามมีสามสิทธิเช่นกัน เริ่มต้นจากสิทธิสาธารณะ (public rights) ของสาธารณชนและผู้บริโภค สิทธิชุมชน (community rights) ของชุมชนและผู้ผลิตสินค้าซึ่งอยู่ในแหล่งภูมิศาสตร์ของสินค้าดังกล่าว โดยชุมชนเป็นเจ้าของสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์และเจ้าของประเพณีวัฒนธรรม และสิทธิของปัจเจกชน (individual rights) ของผู้ผลิตสินค้าแต่ละรายซึ่งอยู่ในแหล่งภูมิศาสตร์ของสินค้าดังกล่าว ซึ่งโครงสร้างลำดับความสำคัญของสิทธิแสดงได้ตามภาพที่ 4.4

ภาพที่ 4.4 โครงสร้างลำดับความสำคัญของสิทธิตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546

ตามภาพที่ 4.4 ข้างต้น การศึกษานี้มีความเห็นเพิ่มเติมว่า สิทธิและผู้ทรงสิทธิตามโครงสร้างลำดับความสำคัญของสิทธิตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 มีความสำคัญไม่เท่าเทียมกัน โดยสิทธิและผู้ทรงสิทธิตามโครงสร้างดังกล่าวเรียงลำดับชั้นและเรียงความสำคัญจากสูงสุดไปต่ำสุดว่า ลำดับชั้นที่มีความสำคัญสูงสุดคือสิทธิสาธารณะ เพราะสิทธิสาธารณะเป็นประโยชน์สาธารณะ (public interest) เพื่อสาธารณะในที่นี้เป็นผู้บริโภค สาธารณชนย่อมมีสิทธิเข้าถึงและใช้ประโยชน์จากทรัพย์สินทางปัญญาได้

แม้ว่าเจ้าของทรัพย์สินทางปัญญามีสิทธิผูกขาดและเก็บเกี่ยวผลประโยชน์เพียงผู้เดียว แต่สิทธิดังกล่าวต้องอยู่ภายใต้ข้อยกเว้นเพื่อประโยชน์ส่วนรวม สาธารณชนจึงสามารถใช้ประโยชน์จากงานสาธารณะรวมถึงภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ผลิตสินค้าในระบบสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ โดยสาธารณชนไม่เสียค่าตอบแทน ลำดับชั้นที่มีความสำคัญเป็นอันดับรองต่อมาเป็นสิทธิชุมชน เพราะสิทธิชุมชนเป็นสิทธิกลุ่มปัจเจกชน ซึ่งกลุ่มปัจเจกชนมีจำนวนหลายราย สิทธิชุมชนเป็นสิทธิร่วมของกลุ่มปัจเจกชน การมอบสิทธิผูกขาดการใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์แก่ชุมชนตามมาตรา 25 พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 มีความสำคัญถัดจากประโยชน์สาธารณะ และสิทธิของปัจเจกชนมีความสำคัญน้อยสุด โดยปัจเจกชนในการศึกษานี้เป็นผู้ดูแลรักษาและสืบทอดประเพณีและภูมิปัญญาท้องถิ่น และบุคคลเหล่านี้เป็นผู้ใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามมาตรา 25 พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546

นอกจากนี้ การศึกษานี้มีความเห็นว่า ความสัมพันธ์ที่ไม่เท่าเทียมของสิทธิชุมชนตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ตามภาพที่ 4.3 โดยสิทธิสาธารณะ สิทธิชุมชน และสิทธิปัจเจกชนมีความสำคัญลดหลั่นไปตามลำดับ ซึ่งสิทธิสาธารณะมีความสำคัญกว่าสิทธิชุมชนและสิทธิปัจเจกชน และสิทธิชุมชนมีความสำคัญกว่าสิทธิปัจเจกชน ความเห็นในการศึกษาดังกล่าวมีเหตุผลสนับสนุน 2 ประการ คือ

(1) สิทธิสาธารณะมีความสำคัญมากกว่าสิทธิชุมชนและสิทธิของปัจเจกชน สอดคล้องกับหลักการความจำเป็นรักษาสมดุล (need to balance) ตามความตกลงทริปส์ เพราะ การผูกขาดสิทธิใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของชุมชนในข้อ 22 ถึงข้อ 24 ความตกลงทริปส์เป็นไปตาม หลักการผูกขาดสิทธิ (monopoly rights) เพื่อการสร้างแรงจูงใจด้านการค้าและการตอบแทนแก่ เจ้าของสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ เมื่อเจ้าของสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ได้ลงทุนพัฒนาคุณภาพสินค้าในระบบ สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์อย่างต่อเนื่อง แต่ภายใต้หลักจำเป็นรักษาสมดุลสาธารณชนต้องไม่ได้รับ ผลกระทบต่อประโยชน์สาธารณะเกินสมควร กฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์จึงไม่คุ้มครองภูมิปัญญา ท้องถิ่น และภูมิปัญญาท้องถิ่นคงเป็นงานสาธารณะ (public domain) เพื่อที่สาธารณชนคงใช้ ประโยชน์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นได้โดยปราศจากค่าตอบแทน

2. สิทธิสาธารณะมีความสำคัญมากกว่าสิทธิชุมชนและสิทธิของปัจเจกชน สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ในอารัมภบทความตกลงทริปส์ที่ว่า ความตกลงทริปส์ต้องการให้เกิดการ ปกป้องทรัพย์สินทางปัญญาควบคู่กับการพัฒนาเทคโนโลยี ในฐานะที่สิทธิในสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ เป็นสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญาของชุมชนและปัจเจกชน แต่การผูกขาดสิทธิในสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ต้องไม่ขัดต่อการพัฒนาเทคโนโลยี ซึ่งการพัฒนาเหล่านี้เป็นไปเพื่อประโยชน์ของสาธารณชน การใช้ สิทธิชุมชนและสิทธิของปัจเจกชนในระบบสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์จึงต้องไม่กระทบต่อประโยชน์ สาธารณชน

ฉะนั้นพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 หนึ่งใน กฎหมายที่เกิดจากความตกลงทริปส์ กฎหมายฉบับนี้จึงประกอบขึ้นด้วยหลักความสอดคล้อง หลักการผูกขาดสิทธิด้านทรัพย์สินทางปัญญาแก่ชุมชนหรือปัจเจกชน และหลักการความจำเป็น รักษาสมดุล (need to balance) ระหว่างประโยชน์สาธารณะกับประโยชน์ของชุมชนและปัจเจกชน ภายใต้ความตกลงทริปส์ (จุมพต ภิญโญสินวัฒน์, 2552, น. 465) การมอบสิทธิผูกขาดแก่ชุมชน ท้องถิ่นและปัจเจกชนตามกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์จำเป็นต้องมีการรักษาสมดุลกับประโยชน์ สาธารณะ เพื่อให้สาธารณชนต้องได้รับผลกระทบจากการผูกขาดสิทธิโดยชุมชนและปัจเจกชนเกิน สมควร และการปฏิบัติตามหลักจำเป็นรักษาสมดุลดังกล่าวยังเป็นที่ยืนยันว่า สาธารณชนยัง สามารถเข้าถึงและใช้ประโยชน์จากทรัพย์สินทางปัญญารวมทั้งภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เป็นงานสาธารณะ

อีกทั้ง การศึกษาฉบับนี้มีความเห็นเพิ่มเติมอีกว่า โครงสร้างลำดับ ความสำคัญของสิทธิตามภาพที่ 4.3 ข้างต้นสามารถใช้กับมาตรการกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ กลุ่มประเทศที่เลือกศึกษาทุกประเทศ เพราะมาตรการกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์กลุ่มประเทศที่ เลือกศึกษาทุกประเทศเกิดขึ้นจากความตกลงทริปส์ทั้งสิ้น ผู้เกี่ยวข้องกับสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์มีสาม ประเภท และความสัมพันธ์สิทธิของบุคคลทั้งสามประเภทเป็นไปตามที่นำเสนอก่อนหน้านี้ เพื่อ รักษาสมดุลแก่ประโยชน์สาธารณะ ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการผลิตสินค้าในระบบสิ่งบ่งชี้ทาง ภูมิศาสตร์ยังคงเป็นงานสาธารณะ (public domain) หรือข้อมูลสาธารณะ สาธารณชนเข้าใช้ ดัดแปลงภูมิปัญญาท้องถิ่นได้ แม้ว่าชุมชนท้องถิ่นเป็นผู้ผูกขาดการใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์

ทั้งนี้ผลการวิเคราะห์ในการศึกษาฉบับนี้ยังสอดคล้องกับรายงานกรอบทำงาน ในภูมิภาคแปซิฟิกว่าด้วยการคุ้มครองความรู้ตามประเพณีและการแสดงออกทางวัฒนธรรม ค.ศ. 2000 ของคณะกรรมการ IGC องค์การทรัพย์สินทางปัญญาโลก (WIPO) ว่าผู้เกี่ยวข้องกับสิ่งบ่งชี้ทาง

ภูมิศาสตร์มี 2 กลุ่มใหญ่ ๆ คือเจ้าของประเพณี (traditional owners) และผู้ดูแลรักษาและสืบทอดประเพณี (expectations of TCE/folklore custodians) รวมทั้งรายงานฉบับนี้ได้นำเสนอว่ากิจกรรมของชุมชนท้องถิ่นย่อมไม่อาจแยกความรู้หรือภูมิปัญญาท้องถิ่นจากการแสดงออกทางวัฒนธรรมแบบประเพณีหรือคติชนได้ (WIPO, 2012)

ดังนั้นพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ของประเทศไทยและกลุ่มประเทศที่เลือกศึกษาจึงมีโครงสร้างลำดับชั้นสิทธิที่สอดคล้องกับความตกลงทริปส์ภายใต้หลักความจำเป็นรักษาสมดุล ประโยชน์สาธารณะย่อมมีความสำคัญกว่าประโยชน์ของชุมชนท้องถิ่นและประโยชน์ปัจเจกชน

2) ประเด็นปัญหาว่า โครงสร้างลำดับชั้นของสิทธิตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 สอดคล้องกับสิทธิชุมชนตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยหรือไม่

การศึกษานี้มีความเห็นว่า โครงสร้างลำดับชั้นของสิทธิตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 สอดคล้องกับสิทธิชุมชนตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย เพราะรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยเป็นกฎหมายมหาชน และหลักกฎหมายมหาชนที่สำคัญคือการรักษาสมดุลระหว่างประโยชน์เอกชนกับประโยชน์สาธารณะ หากประโยชน์มหาชนขัดหรือแย้งกับประโยชน์สาธารณะ ประโยชน์สาธารณะย่อมมีความสำคัญกว่าประโยชน์เอกชน ซึ่งหลักการดังกล่าวสอดคล้องกับหลักจำเป็นรักษาสมดุล (need to balance) ตามความตกลงทริปส์ ส่งผลให้พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ที่เกิดขึ้นจากความตกลงทริปส์ สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยด้วย ภาพที่ 4.3 โครงสร้างลำดับชั้นของสิทธิตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 จึงใช้อธิบายความสำคัญผู้ทรงสิทธิและลำดับชั้นแห่งสิทธิของกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์กับรัฐธรรมนูญได้เช่นเดียวกัน

ส่วนประเด็นปัญหาว่า การที่ภูมิปัญญาท้องถิ่นตกเป็นงานสาธารณะ (public domain) ตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ขัดต่อหลักกฎหมายรัฐธรรมนูญว่า บุคคลและชุมชนย่อมมีสิทธิดำเนินการหรือร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นหรือรัฐในการอนุรักษ์ ฟื้นฟู หรือส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปะ วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม และจารีตประเพณีอันดีงามของท้องถิ่นและของชาติตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2559 หรือไม่

การศึกษานี้มีความเห็นว่า กรณีข้างต้นไม่ขัดต่อหลักกฎหมายรัฐธรรมนูญ เพราะตามหลักกฎหมายรัฐธรรมนูญข้างต้น บุคคลและชุมชนย่อมมีสิทธิดำเนินการหรือร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นหรือรัฐ ในการอนุรักษ์ ฟื้นฟู หรือส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปะ วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม และจารีตประเพณีอันดีงามของท้องถิ่นและของชาติได้ แม้ว่าชุมชนไม่มีสิทธิผูกขาดภูมิปัญญาท้องถิ่นตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ดังปรากฏตามข้อมูลการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ผลิตสินค้าอาหารไทยในเขตจังหวัดเพชรบุรี จังหวัดนครปฐม จังหวัดสมุทรสาคร จังหวัดสุพรรณบุรีปรากฏผลว่า ไม่มีผู้ผลิตรายใดได้รับสิทธิผูกขาดภูมิปัญญาท้องถิ่นตามกฎหมายฉบับนี้ แต่ผู้ผลิตสินค้าอาหารไทยเหล่านี้คงใช้สิทธิตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย เพื่อการดำเนินกิจกรรมอนุรักษ์ ฟื้นฟู หรือส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับ

สินค้าอาหารไทยอยู่ การปราศจากสิทธิผูกขาดภูมิปัญญาท้องถิ่นตามกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ไม่เป็นอุปสรรคต่อการอนุรักษ์ พันธุ์ หรือส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่นสินค้าอาหารไทย และการปราศจากสิทธิตามกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เช่นนี้ไม่ขัดต่อรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย

ด้วยเหตุผลข้างต้น ไม่ว่าชุมชนท้องถิ่นเป็นเจ้าของภูมิปัญญาท้องถิ่นสินค้าอาหารไทย หรือภูมิปัญญาท้องถิ่นสินค้าอาหารไทยเป็นงานสาธารณะตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 แต่ด้วยกฎหมายฉบับนี้ตั้งอยู่บนหลักจำเป็นรักษาสมดุลตามความตกลงทริปส์ ซึ่งหลักดังกล่าวสอดคล้องกับหลักกฎหมายมหาชนที่ว่า ประโยชน์สาธารณะย่อมมีความสำคัญกว่าประโยชน์เอกชน สิทธิชุมชนตามกฎหมายฉบับนี้จึงมีความสำคัญรองจากประโยชน์สาธารณะตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย

(2) หลักการปกป้องสิทธิชุมชนมากกว่าสิทธิของปัจเจกชนตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 เป็นไปตามหลักจำเป็นรักษาสมดุลตามความตกลงทริปส์และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยหรือไม่ การศึกษานี้มีความเห็นว่าการนี้ เป็นไปตามหลักจำเป็นรักษาสมดุลตามความตกลงทริปส์และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ส่งผลให้ประโยชน์ของชุมชนสำคัญกว่าประโยชน์ของปัจเจกชน หากประโยชน์ของปัจเจกชนขัดต่อประโยชน์ชุมชนแล้ว ประโยชน์ชุมชนย่อมได้รับการปกป้อง

ความเห็นในการศึกษาข้างต้นสอดคล้องกับแนวการใช้พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ดังปรากฏตามเงื่อนไขที่นายทะเบียนกำหนดในมาตรา 15 พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ซึ่งเงื่อนไขนี้แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของประโยชน์ชุมชนมากกว่าประโยชน์ของปัจเจกชน เพราะเงื่อนไขนี้เป็นการปฏิบัติตามข้อกำหนดมาตรฐานสินค้า (public specification) ของผู้ผลิตสินค้าร่วมกันในแหล่งภูมิศาสตร์ตามคำขอขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ผู้ผลิตสินค้ารายใดรายหนึ่งไม่อาจกำหนดข้อกำหนดมาตรฐานสินค้าเพียงลำพัง และผู้ผลิตรายใดรายหนึ่งไม่ปฏิบัติตามข้อกำหนดมาตรฐานสินค้านี้ ผู้ผลิตรายนั้นไม่มีสิทธิใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ขึ้นทะเบียน (กรมทรัพย์สินทางปัญญา, 2550, น. 15) สภาพการณ์เช่นนี้เท่ากับว่าประโยชน์ของผู้ผลิตสินค้าทั้งหมดตามสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ขึ้นทะเบียนมีความสำคัญกว่าประโยชน์ผู้ผลิตสินค้ารายใดรายหนึ่งตามกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์

นอกจากนี้ความเห็นในการศึกษาว่า ประโยชน์ชุมชนท้องถิ่นสำคัญกว่าประโยชน์ของปัจเจกชนสอดคล้องกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย เพราะหลักกฎหมายมหาชนมุ่งคุ้มครองประโยชน์มหาชน หากประโยชน์มหาชนขัดกับประโยชน์เอกชน ประโยชน์มหาชนย่อมมีความสำคัญกว่าประโยชน์เอกชน ส่งผลให้เมื่อประโยชน์มหาชนตามกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เป็นประโยชน์ร่วมของปัจเจกชนผู้ใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งว่า สิทธิใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์มาตรา 25 พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 เป็นประโยชน์มหาชนตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย และมาตราดังกล่าวผู้ผลิตรายใดรายหนึ่งไม่มีสิทธิผูกขาดการใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ เท่ากับว่ามาตรา 25 พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 รับรองหลักการว่า ประโยชน์ชุมชนมีความสำคัญกว่าประโยชน์ของปัจเจกชน

ทั้งนี้ ความเห็นในการศึกษาว่า ประโยชน์ชุมชนสำคัญกว่าประโยชน์ของปัจเจกชนสอดคล้องกับมาตรการกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของกลุ่มประเทศที่ศึกษา กฎหมายใน

ประเทศเหล่านี้มุ่งปกป้องประโยชน์ของชุมชนมากกว่าประโยชน์ของปัจเจกชนเช่นกัน เช่น มาตรา 16 (1) The GI No.51 ประเทศอินโดนีเซียวางหลักการปกป้องประโยชน์ของชุมชนสูงกว่าประโยชน์ของปัจเจกชน โดยในมาตรานี้ปรากฏเนื้อหาสำคัญว่าบุคคลหนึ่งบุคคลใดที่ได้รับอนุญาตให้ใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ บุคคลดังกล่าวต้องปฏิบัติตามข้อมูลในคำขอขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เพื่อการปกป้องคุณลักษณะเฉพาะของสินค้าในระบบสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ เป็นต้น

ประเด็นข้อกฎหมายสุดท้าย หลักการใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามมาตรา 25 พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 นี้สอดคล้องกับการมอบสิทธิชุมชนภายใต้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยหรือไม่

การศึกษาฉบับนี้มีความเห็นว่า หลักการตามมาตรา 25 พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 นี้สอดคล้องกับการมอบสิทธิชุมชนภายใต้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย โดยเหตุผลว่า ผู้ผลิตสินค้าในชุมชนท้องถิ่นเป็นปัจเจกชนหรือประชาชนชาวไทยแต่ละคน ซึ่งบุคคลเหล่านี้ได้รับการรับรองสิทธิในทรัพย์สินอย่างเท่าเทียมกัน แม้ว่าการได้รับสิทธิใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่เป็นไปตามเงื่อนไขของนายทะเบียน เงื่อนไขดังกล่าวไม่ขัดขวางการใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของผู้ผลิตสินค้าในแหล่งภูมิศาสตร์ของสินค้าดังกล่าว หรือผู้ประกอบการค้าเกี่ยวกับสินค้านั้น กลับกันเงื่อนไขนี้เป็นไปตามหลักกฎหมายรัฐธรรมนูญที่ว่า “การใช้สิทธิตามกฎหมายของแต่ละบุคคลต้องไม่สร้างความเสื่อมเสียหรือเสียหายแก่บุคคลอื่น” การใช้สิทธิในสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์จึงต้องเคารพสิทธิของผู้อื่นเสมอ

ทั้งนี้ การศึกษาฉบับนี้พบว่า หลักการการใช้สิทธิตามกฎหมายของแต่ละบุคคลต้องไม่สร้างความเสื่อมเสียหรือเสียหายแก่บุคคลอื่น หลักการนี้เป็นหลักกฎหมายทั่วไปตามกฎหมายมหาชน ซึ่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยบัญญัติรับรองไว้ตลอดมา แม้ว่าจะมีการวิจิจฉัยฉบับนี้เสร็จสิ้น ประเทศไทยยังไม่ประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ฉบับประชามติ แต่การศึกษาฉบับนี้มีความเห็นว่า หลักการการใช้สิทธิตามกฎหมายของแต่ละบุคคลต้องไม่สร้างความเสื่อมเสียหรือเสียหายแก่บุคคลอื่นย่อมถูกบัญญัติกฎหมายรัฐธรรมนูญของประเทศไทย ดังเช่นเหตุการณ์ที่เคยเกิดขึ้นในมาตรา 28 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 และมาตรา 32 ร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยฉบับ 2558 ที่บัญญัติว่าประชาชนย่อมมีเสรีภาพกระทำการใด และประชาชนสามารถใช้สิทธิและเสรีภาพของตนได้ ตราบเท่าที่การกระทำนั้นไม่ละเมิดสิทธิและเสรีภาพของบุคคลอื่น ไม่เป็นปฏิปักษ์ต่อรัฐธรรมนูญ หรือไม่ขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน เป็นต้น

ด้วยหลักการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนอย่างเท่าเทียมกันและเสมอภาคกัน ตราบเท่าที่การใช้สิทธินี้ไม่ล่วงละเมิดสิทธิของประชาชนอื่นมีผลต่อการปฏิบัติหน้าที่ของรัฐ เมื่อรัฐมีหน้าที่ต้องคุ้มครอง ส่งเสริม และช่วยเหลือให้การใช้สิทธิและเสรีภาพเป็นไปอย่างเหมาะสม ซึ่งความเหมาะสมนี้ คือการสนับสนุนชุมชนท้องถิ่นใช้สิทธิชุมชน เพื่อการรักษา ฟื้นฟูและใช้ประโยชน์จากภูมิปัญญาท้องถิ่น ชุมชนท้องถิ่นตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 มีสิทธิใช้ประโยชน์จากชื่อสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ แต่การใช้สิทธิดังกล่าวย่อมกระทำได้ ตราบเท่าที่ไม่ละเมิดสิทธิสาธารณะ และการใช้สิทธิดังกล่าวไม่ขัดต่อการใช้ประโยชน์ของสาธารณชน หากสาธารณชนต้องการใช้ประโยชน์จากภูมิปัญญาท้องถิ่น

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

สำหรับโครงการวิจัยมาตรการกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เพื่อปกป้องภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสินค้าอาหารในประชาคมอาเซียน : บทเรียนสำหรับประเทศไทยมีจุดมุ่งหมายเพื่อรวบรวมข้อมูลมาตรการกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ในการปกป้องสินค้าอาหารไทย การแสวงหาแนวทางที่เหมาะสมต่อการแก้ไขหรือร่างกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับการปกป้องภูมิปัญญาท้องถิ่นอาหารไทย และกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่เกิดขึ้นยังต้องสอดคล้องกับพันธกรณีตามสนธิสัญญาระหว่างประเทศและสิทธิชุมชนตามกฎหมายรัฐธรรมนูญ และรองรับการเกิดประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน AEC ด้วยความมุ่งหวังว่า ผลการวิจัยครั้งนี้เป็นประโยชน์กับหน่วยราชการที่เกี่ยวข้อง ซึ่งหน่วยราชการสามารถนำผลการวิจัยไปใช้เป็นแนวทางการแก้ไขกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทย งานวิจัยฉบับนี้จึงได้มีสรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะตามลำดับ

5.1 สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล

โครงการวิจัยมาตรการกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เพื่อปกป้องภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสินค้าอาหารในประชาคมอาเซียน : บทเรียนสำหรับประเทศไทยได้รับผลการวิจัยดังนี้

1. ข้อมูลมาตรการกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เพื่อการปกป้องสินค้าผลผลิตจากภูมิปัญญาท้องถิ่นและสินค้าอาหารไทย

การศึกษานี้ได้ข้อมูลว่า มาตรการกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของประเทศไทยและกลุ่มประเทศที่เลือกศึกษาประเทศมาเลเซีย ประเทศอินโดนีเซีย ประเทศสิงคโปร์ และประเทศอินเดียเกิดขึ้นจากการปฏิบัติตามพันธกรณีข้อ 22 ถึงข้อ 24 ความตกลงทริปส์ และภายใต้ข้อ 22.2 ความตกลงทริปส์ไม่บัญญัติว่า มาตรการกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของประเทศสมาชิกต้องอยู่ในรูปแบบใด ส่งผลให้กฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของกลุ่มประเทศที่เลือกศึกษาและประเทศไทยมีอยู่ 3 รูปแบบ รูปแบบกฎหมายเฉพาะ (*sui generis*) ของประเทศมาเลเซีย ประเทศอินเดียและประเทศไทย รูปแบบกฎหมายเครื่องหมายการค้าของประเทศอินโดนีเซีย และรูปแบบกฎหมายผสมระหว่างกฎหมายเฉพาะกับกฎหมายเครื่องหมายการค้าของประเทศสิงคโปร์

ทั้งนี้ การศึกษานี้ได้ผลการวิเคราะห์ว่า พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ควรเป็นกฎหมายเฉพาะ และประเทศไทยควรใช้กฎหมายเฉพาะ พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ต่อไป เพราะกฎหมายฉบับนี้เกิดขึ้นเพื่อการคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ และกฎหมายฉบับนี้สอดคล้องกับแนวนโยบายของรัฐบาลไทย รวมทั้งกฎหมายเฉพาะเป็นกฎหมายที่ได้รับความนิยมจากกลุ่มประเทศที่เลือกศึกษา ซึ่งความเหมาะสมของกฎหมายเฉพาะต่อการปกป้องสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ยืนยันได้จากการเลือกใช้กฎหมายเฉพาะของกลุ่มประชาคมยุโรปเพื่อปกป้องสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ และประเทศอินโดนีเซียก็กำลัง

ดำเนินการเปลี่ยนกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของตนมาสู่รูปแบบกฎหมายเฉพาะตามแบบประเทศไทยและประเทศมาเลเซีย

ข้อมูลทั้งหมดนี้ยืนยันว่า กฎหมายเฉพาะพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 เป็นมาตรการกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่เหมาะสมกับประเทศไทย แต่กฎหมายฉบับนี้ควรแก้ไขเนื้อหาบางประการ เพื่อรองรับการปกป้องผลประโยชน์ทางการค้าสินค้าของประเทศไทยรวมถึงสินค้าอาหารไทยตัวอย่างในการศึกษา ซึ่งเมื่อการศึกษาดังนี้ได้วิเคราะห์การใช้มาตรการกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของกลุ่มประเทศที่เลือกศึกษาและประเทศไทย ผลสรุปคือ มาตรการกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เพื่อการปกป้องสินค้าผลผลิตจากภูมิปัญญาท้องถิ่นและสินค้าอาหารไทยมีเนื้อหาว่า ชุมชนท้องถิ่นเป็นประธานแห่งสิทธิตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 สิทธิชุมชนตามกฎหมายฉบับนี้เป็นสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญาเพื่อผูกขาดผลประโยชน์ทางการค้า และพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ตั้งอยู่บนหลักจำเป็นรักษาสมดุล (need to balance) โดยผลสรุปเหล่านี้มีรายละเอียดเกี่ยวกับมาตรการกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ต่อไปนี้

1) ชุมชนท้องถิ่นเป็นประธานแห่งสิทธิตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 แม้ว่ากฎหมายฉบับนี้และข้อ 22 ถึงข้อ 24 ความตกลงทริปส์ไม่มีบทบัญญัติคำนิยามศัพท์ชุมชนท้องถิ่นไว้ แต่การศึกษาดังนี้ใช้วิธีวิเคราะห์คำนิยามศัพท์ชุมชนท้องถิ่นพบว่า ชุมชนท้องถิ่นเป็นกลุ่มปัจเจกชนหลายคนที่มีจุดยึดโยงด้านพื้นที่และการแสวงหาผลประโยชน์ทางการค้าร่วมกัน คำนิยามดังกล่าวสอดคล้องกับข้อ 22.1 ความตกลงทริปส์และมาตรา 3 พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ซึ่งบทบัญญัติกฎหมายเหล่านี้มีเนื้อหาเกี่ยวกับสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ในฐานะสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เป็นการบ่งบอกถึงพื้นที่การผลิตสินค้าและการใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เพื่อแสวงหาประโยชน์ทางการค้า

ทั้งนี้ การศึกษาดังนี้ได้พบว่า วัตถุประสงค์แห่งสิทธิตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 และข้อ 22 ถึงข้อ 24 ความตกลงทริปส์เรื่องสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์คือสิทธิใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ สิทธิดังกล่าวเป็นสิทธิชุมชนหรือสิทธิร่วม โดยสิทธิใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เป็นสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญา และการศึกษาดังนี้ได้วิเคราะห์ลักษณะสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ สินค้าตามกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ แหล่งภูมิศาสตร์ และการมอบความคุ้มครองด้วยกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาหลายฉบับ และผู้ขอขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ เมื่อหัวข้อเหล่านี้วิเคราะห์กับสินค้าอาหารไทยตัวอย่างในการศึกษาสี่ประเภท ไม่ว่าจะต้มยำกุ้ง แกงมัสมั่น ขนมหม้อแกงเมืองเพชร และขนมสาลีเมืองสุพรรณ ปรากฏผลสรุปหัวข้อดังนี้

ประการแรก ลักษณะสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามมาตรา 3 พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ที่สอดคล้องกับการปกป้องสินค้าอาหารไทยตัวอย่างในการศึกษา การศึกษาได้ผลสรุปว่า ลักษณะสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามมาตรา 3 พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 มีเนื้อหาสาระสำคัญสอดคล้องกับตามข้อ 22.1 ความตกลงทริปส์ สภาพเช่นนี้เกิดขึ้นกับมาตรการกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของประเทศมาเลเซีย ประเทศอินโดนีเซีย ประเทศสิงคโปร์ ประเทศอินเดียเช่นกัน ลักษณะสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เป็นชื่อหรือสัญลักษณ์ที่บ่งชี้ถึงแหล่งภูมิศาสตร์ ซึ่งแหล่ง

ภูมิศาสตร์นี้เป็นพื้นที่การผลิตสินค้า โดยสินค้าที่ผลิตมีความเชื่อมโยงระหว่างคุณภาพ ชื่อเสียง คุณลักษณะเฉพาะของสินค้ากับแหล่งภูมิศาสตร์ที่ผลิตสินค้า

เมื่อการศึกษานี้ได้วิเคราะห์ลักษณะสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามมาตรา 3 พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 กับสินค้าอาหารไทยตัวอย่างในการศึกษา ประเภทต้มยำกุ้ง แกงมัสมั่น ขนมหม้อแกงเมืองเพชร ขนมสาลีเมืองสุพรรณแล้ว ผลสรุปคือ ลักษณะสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามมาตรา 3 พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ไม่สอดคล้องกับการปกป้องสินค้าอาหารไทยตัวอย่างในการศึกษาทั้งสี่ประเภท เพราะปัจจุบันผู้ผลิตสินค้าใช้วัตถุดิบในแหล่งภูมิศาสตร์ตามสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ขึ้นทะเบียนเพียงรายการใดรายการหนึ่ง ขณะที่ผู้ผลิตสินค้าเลือกใช้วัตถุดิบที่มีคุณภาพจากแหล่งภูมิศาสตร์อื่น และผู้ผลิตสินค้านำวัตถุดิบเหล่านี้ทั้งหมดมาผลิตสินค้าในแหล่งภูมิศาสตร์ตามสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของตน

ขณะที่ตามมาตรา 1 (3) (e) กฎหมาย GI Act ประเทศอินเดียหนึ่งในประเทศที่เลือกศึกษามีบทบัญญัติลักษณะสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่สอดคล้องกับการผลิตสินค้าอาหารไทย ตัวอย่างในการศึกษา โดยลักษณะสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ใช้กับสินค้าที่ถูกผลิตเพียงขั้นตอนหนึ่งในพื้นที่ หรือสินค้าที่ถูกผลิตบางขั้นตอนในพื้นที่ หรือสินค้าที่ถูกเตรียมในพื้นที่ตามสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ผลคือการศึกษาฉบับนี้นำเสนอบทวิเคราะห์ว่า การนำลักษณะมาตรา 1 (3) (e) กฎหมาย GI Act ประเทศอินเดียมาปรับใช้กับมาตรา 3 พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 เป็นวิธีการหนึ่งที่สอดคล้องกับการปกป้องสินค้าอาหารไทยตัวอย่างในการศึกษา เพราะการผลิตสินค้าอาหารไทยทุกประเภทใช้วัตถุดิบทั้งในแหล่งภูมิศาสตร์ของผู้ผลิตและนอกแหล่งภูมิศาสตร์ของผู้ผลิต วัตถุดิบเหล่านี้ถูกนำมารวมกัน เพื่อผู้ผลิตจะได้ผลิตสินค้าอาหารไทยและสินค้าอาหารไทยตัวอย่างในการศึกษาผลิตสินค้าในแหล่งภูมิศาสตร์ของตน

ประการที่สอง คำนิยามสินค้าตามมาตรา 3 พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 กับการปกป้องสินค้าอาหารไทยตัวอย่างในการศึกษาประเภทต้มยำกุ้ง แกงมัสมั่น ขนมหม้อแกงเมืองเพชร ขนมสาลีเมืองสุพรรณ การศึกษานี้พบว่า แม้ว่าสินค้าอาหารไทยเป็นสิ่งของที่สามารถซื้อขาย แลกเปลี่ยน หรือโอนกันได้ แต่สินค้าอาหารไทยไม่ถูกบัญญัติลงในคำนิยามสินค้าตามมาตรา 3 พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 และสินค้าอาหารไทยไม่อาจตีความเป็นผลผลิตตามธรรมชาติดังเช่น น้ำแร่ หรือผลผลิตทางการเกษตร ดังเช่นผักสดผลไม้ ผลิตภัณฑ์ทางหัตถกรรมและอุตสาหกรรม เช่น ผ้าไหม ชามตราไก่ลำปาง เป็นต้น

การที่สินค้าอาหารไทยไม่เป็นสินค้าตามคำนิยามในมาตรา 3 พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 สอดคล้องกับผลการศึกษาว่า นายทะเบียน กรมทรัพย์สินทางปัญญาได้จัดทำสถิติและจำแนกประเภทสินค้าไว้ 7 ประเภท โดยสินค้าอาหารและเครื่องดื่มแยกเป็นสินค้าอีกหมวดหนึ่ง รวมทั้งมาตรการกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ประเทศมาเลเซีย ประเทศอินโดนีเซีย ประเทศสิงคโปร์ ประเทศอินเดียล้วนบัญญัติว่า สินค้าอาหารเป็นตัวอย่างสินค้าในคำนิยามศัพท์สินค้าตามกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ หรือตามกฎหมายกระทรวง หรือประกาศแนบท้ายกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ การบัญญัติคำนิยามศัพท์สินค้าตามมาตรา 3 พระราชบัญญัติ

คุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ควรได้รับการแก้ไข เพื่อรองรับสินค้าอาหารไทยและสินค้าอื่น ๆ ในอนาคต

ประการที่สาม คำนิยามแหล่งภูมิศาสตร์ตามมาตรา 3 พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 กับการปกป้องสินค้าอาหารไทยตัวอย่างในการศึกษาประเภทตั้มยำกุ้ง แกงมัสมั่น ขนมหม้อแกงเมืองเพชร ขนมสาลีเมืองสุพรรณ การศึกษาฉบับนี้ได้ผลการวิเคราะห์ว่า การบัญญัติคำนิยามศัพท์แหล่งภูมิศาสตร์ตามมาตรา 3 พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ไม่ขัดต่อพันธกรณีความตกลงทริปส์ และการบัญญัตินี้เป็นไปตามแนวนโยบายแห่งรัฐ เพื่อให้กฎหมายฉบับนี้สอดคล้องกับชื่อภูมิศาสตร์ตามมาตรา 7 วรรคสอง (2) พระราชบัญญัติเครื่องหมายการค้า พ.ศ. 2534

อย่างไรก็ตาม ผลการวิเคราะห์ปรากฏว่า ชาวไทยใช้คำศัพท์ทั้งที่เป็นชื่อแหล่งภูมิศาสตร์และคำศัพท์ที่ไม่ใช่ชื่อแหล่งภูมิศาสตร์ เช่น ย่าน ตรอก ซอย ถนน หรือชื่อสถานที่สำคัญ เป็นต้น เพื่อการค้าสินค้าอาหารไทยรวมถึงสินค้าอาหารไทยตัวอย่างในการศึกษาประเภทตั้มยำกุ้ง แกงมัสมั่น ขนมหม้อแกงเมืองเพชร ขนมสาลีเมืองสุพรรณ โดยนักกฎหมายใช้นิติวิธีตีความคำศัพท์ที่ไม่ใช่ชื่อแหล่งภูมิศาสตร์เป็นท้องถิ่นตามมาตรา 3 พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ได้ แต่วิธีการดังกล่าวปราศจากความแน่นอน และการตีความอาจเปลี่ยนได้ในอนาคต คำนิยามศัพท์แหล่งภูมิศาสตร์มาตรา 3 พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ควรได้รับการแก้ไข

ประการที่สี่ สินค้าอาหารไทยควรได้รับความคุ้มครองจากกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาหลาย ๆ ฉบับร่วมกัน ความเห็นนี้แตกต่างจากข้อมูลในเอกสารเพื่อประกอบการพิจารณากฎหมายของสมาชิกรัฐสภา เล่ม 4 เรื่องร่างพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ... : กรณีศึกษาข้อพิจารณากฎหมายคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ในประเทศไทย ซึ่งเอกสารฉบับนี้นำเสนอความเห็น ว่า วัตถุประสงค์ความคุ้มครองตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ไม่สมควรได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายฉบับอื่น ๆ

อย่างไรก็ตาม การศึกษาฉบับนี้ได้ผลการวิเคราะห์ว่า สินค้าอาหารไทยควรได้รับความคุ้มครองจากกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาหลายฉบับ นอกจากสินค้าอาหารไทยได้รับความคุ้มครองตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 หากสินค้าอาหารไทยตัวอย่างในการศึกษาประเภทตั้มยำกุ้ง แกงมัสมั่น ขนมหม้อแกงเมืองเพชร ขนมสาลีเมืองสุพรรณเป็นวัตถุประสงค์ความคุ้มครองตามกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาฉบับนั้นๆ สินค้าอาหารไทยดังกล่าวควรได้รับการคุ้มครองจากกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาฉบับดังกล่าว เช่น สินค้าอาหารไทยเป็นอนุสิทธิบัตรตามมาตรา 65 ทวิ พระราชบัญญัติสิทธิบัตร พ.ศ. 2522 หรือการใช้เครื่องหมายการค้าบนหีบห่อสินค้าอาหารไทยตามพระราชบัญญัติเครื่องหมายการค้า พ.ศ. 2534 เป็นต้น ซึ่งแนวคิดการมอบความคุ้มครองตามกฎหมายหลายฉบับแก่สินค้าอาหารไทยนี้สอดคล้องกับสินค้าอาหารไทยดังกล่าวควรได้รับการคุ้มครองจากกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาฉบับนั้น ๆ และแนวคิดนี้ยังสอดคล้องกับแนวคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 7350/2537 เพื่อการคุ้มครองสินค้าในรูปสหสิทธิด้วยกฎหมายลิขสิทธิ์และกฎหมายสิทธิบัตร

ประการที่ห้า ผู้ขอขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามมาตรา 7 (1) และ (3) พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 กับการขอขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์สินค้าอาหารไทย การศึกษาฉบับนี้ได้ข้อสรุปว่า ปัจจุบันส่วนราชการ หน่วยงานของรัฐ องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นที่ไม่เป็นนิติบุคคลไม่มีสิทธิขอขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ทั้ง ๆ ที่หน่วยงานเหล่านี้เป็นตัวแทนของส่วนราชการ หน่วยงานของรัฐ องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นที่เป็นนิติบุคคล และหน่วยงานดังกล่าวเป็นผู้ประสานงานกับผู้ผลิตสินค้าในชุมชนท้องถิ่น รวมทั้งหน่วยงานเหล่านี้ทราบถึงความต้องการ อุปสรรคของการขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ แต่หน่วยงานเหล่านี้ไม่อาจขอขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ได้ เพราะหน่วยงานดังกล่าวขาดคุณสมบัติความเป็นนิติบุคคลตามมาตรา 7 (1) พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 กลับกันกลุ่มผู้บริโภคหรือองค์กรผู้บริโภคสินค้าที่ใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์สามารถขอขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ได้ตามมาตรา 7 (3) พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 แม้ว่ากลุ่มผู้บริโภคหรือองค์กรผู้บริโภคสินค้าไม่รับรู้ถึงความต้องการของผู้ผลิตสินค้าในชุมชนท้องถิ่น ทำให้นายทะเบียน กระทรวงพาณิชย์ต้องพิจารณาคำขอขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์จำนวนมาก แต่คำขอเหล่านี้ไม่ได้รับการขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ และชุมชนท้องถิ่นผู้ผลิตสินค้าตามคำขอสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ปฏิเสธความร่วมมือส่งข้อมูลรายละเอียดแก่ทางราชการ

การศึกษานี้เสนอความเห็นเห็นว่า ส่วนราชการ หน่วยงานของรัฐ องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นไม่ต้องเป็นนิติบุคคลควรเป็นผู้ขอขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามมาตรา 7 (1) พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 และควรยกเลิกสิทธิของกลุ่มผู้บริโภคหรือองค์กรผู้บริโภคสินค้าที่ใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามมาตรา 7 (3) พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546

ประการสำคัญการศึกษานี้ได้ผลสรุปว่า การใช้พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 กับสินค้าอาหารไทยตัวอย่างในการศึกษาประเภทต้มยำกุ้ง แกงมัสมั่น ขนมหม้อแกงเมืองเพชร ขนมสาลี่เมืองสุพรรณมีปัญหาอุปสรรคสำคัญ คือกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไม่เกิดขึ้นเพื่อปกป้องสินค้าอาหารไทยตั้งแต่ต้น และเงื่อนไขความเชื่อมโยงระหว่างคุณภาพ ชื่อเสียง คุณลักษณะเฉพาะของสินค้ากับแหล่งภูมิศาสตร์ที่ผลิตสินค้าตามมาตรา 3 พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 มีผลต่อการปกป้องสินค้าอาหารไทยดังกล่าว ส่งผลให้สินค้าอาหารไทยตัวอย่างในการศึกษาประเภทขนมหม้อแกงเมืองเพชรเท่านั้นเป็นสินค้าตามกฎหมายฉบับนี้ แต่เงื่อนไขความเชื่อมโยงตามมาตรา 3 ดังกล่าวไม่อาจแก้ไข เพราะเงื่อนไขนี้เป็นสาระสำคัญตามข้อ 22.1 ความตกลงทริปส์และตั้งอยู่บนหลักมาตรฐานขั้นต่ำซึ่งกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ประเทศไทยต้องบัญญัติไว้

2) สิทธิชุมชนตามกฎหมายฉบับนี้เป็นสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญาเพื่อผูกขาดผลประโยชน์ทางการค้า การศึกษานี้ได้ผลการวิเคราะห์ว่า สิทธิชุมชนตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 เป็นสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญา เพื่อการผูกขาดการใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของชุมชนท้องถิ่น โดยสิทธิชุมชนเป็นสิทธิร่วมในการใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ซึ่งสิทธิชุมชนหรือสิทธิร่วมนี้เป็นผลจากการปฏิบัติตามพันธกรณีข้อ 22 ถึงข้อ 24 ความตกลงทริปส์

ขององค์การการค้าโลก และสิทธิชุมชนตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 มีลักษณะสำคัญ 3 ประการ

ประการแรก สิทธิชุมชนตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 เป็นสิทธิเชิงซ้อน สิทธิเชิงซ้อนนี้ปรากฏให้เห็นจากทั้งตัวผู้ใช้สิทธิและเนื้อหาแห่งสิทธิ โดยหากพิจารณาตัวผู้ใช้สิทธิชุมชน ตามมาตรา 25 พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 บัญญัติถึงผู้ใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ว่าผู้ใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เป็นผู้ผลิตสินค้านั้นซึ่งอยู่ในแหล่งภูมิศาสตร์ของสินค้าดังกล่าว หรือผู้ประกอบการค้าเกี่ยวกับสินค้านั้น เท่ากับว่าผู้ผลิตและผู้ประกอบการค้าตามมาตรา 25 พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ทุกคนมีสิทธิใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ร่วมกัน สิทธิใช้นี้ไม่ใช่สิทธิผูกขาดอย่างเบ็ดเสร็จของบุคคลใด และในแง่เนื้อหาแห่งสิทธิชุมชน สิทธิชุมชนตามกฎหมายฉบับนี้ประกอบด้วยสิทธิย่อย ๆ หลายสิทธิประกอบกัน เช่น สิทธิใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ สิทธิร่วมกันกำหนดข้อกำหนดมาตรฐานสินค้าของผู้เกี่ยวข้อง ตลอดจนสายการผลิตสินค้า เป็นต้น สิทธิชุมชนตามกฎหมายฉบับนี้จึงเป็นสิทธิร่วมในการใช้ประโยชน์จากสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์

ประการที่สอง สิทธิชุมชนตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 เป็นสิทธิที่เกี่ยวกับการแสวงหาผลประโยชน์ทางการค้า ซึ่งกรณีนี้เป็นไปตามพันธกรณีความตกลงทริปส์ เพราะสิทธิใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามมาตรา 25 พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 เป็นไปเพื่อการแสวงหาประโยชน์ทางการค้า สิทธิชุมชนตามกฎหมายฉบับนี้ไม่ปกป้องภูมิปัญญาท้องถิ่น แต่สิทธิชุมชนตามกฎหมายฉบับนี้มีประโยชน์ทางอ้อมต่อการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น สภาพแวดล้อมที่เป็นวัตถุดิบผลิตสินค้าในระบบสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์

ประการที่สาม สิทธิชุมชนตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 เป็นส่วนหนึ่งของสิทธิชุมชนตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย เพราะสิทธิชุมชนตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยมีเนื้อหาแห่งสิทธิหลายด้าน ไม่ว่าจะสิทธิใช้ สิทธิอนุรักษ์ สิทธิฟื้นฟู ภูมิปัญญาท้องถิ่น ขณะที่สิทธิใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นก็เป็นสิทธิชุมชนตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ประกอบกับการบัญญัติหรือแก้ไขกฎหมายลำดับรองจากรัฐธรรมนูญต้องอยู่ภายใต้หลักลำดับศักดิ์แห่งกฎหมาย การแก้ไขพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 จึงต้องไม่ขัดแย้งกับการมอบสิทธิชุมชนตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย

นอกจากนี้ ผลการศึกษาสิทธิชุมชนตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 กับการปกป้องภูมิปัญญาท้องถิ่นสินค้าอาหารไทยตัวอย่างในการศึกษาประเภทต้มยำกุ้ง แกงมัสมั่น ขนมหม้อแกงเมืองเพชร ขนมสาลี่เมืองสุพรรณ ปรากฏผลการศึกษาว่า สิทธิชุมชนตามกฎหมายฉบับนี้ไม่ปกป้องภูมิปัญญาท้องถิ่นสินค้าอาหารไทยตัวอย่างในการศึกษา ทั้งสี่ประเภท และการที่สินค้าอาหารไทยประเภทขนมหม้อแกงเมืองเพชรประเภทเดียวที่เป็นสินค้าในระบบสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ เพราะสินค้านี้มีคุณภาพ ชื่อเสียง คุณลักษณะเฉพาะที่เชื่อมโยงกับแหล่งภูมิศาสตร์จังหวัดเพชรบุรีอยู่แล้ว ก่อนที่พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ประกาศใช้ ส่วนสินค้าอาหารไทยประเภทต้มยำกุ้ง แกงมัสมั่น ขนมสาลี่เมืองสุพรรณขาดคุณสมบัติดังกล่าว เหตุจากสินค้าอาหารไทยทั้งสามประเภทไม่มีคุณภาพ ชื่อเสียง คุณลักษณะ

เฉพาะที่เชื่อมโยงกับแหล่งภูมิศาสตร์แห่งใดแห่งหนึ่งในประเทศไทย สินค้าอาหารไทยทั้งสามประเภท จึงไม่ขึ้นทะเบียนในระบบสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์

ขณะเดียวกันการใช้พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 มีผลกระทบต่อภูมิปัญญาท้องถิ่นสินค้าอาหารไทยตัวอย่างในการศึกษาทั้งสี่ประเภทในสามประเด็น

1) การคงอยู่หรือสูญหายของภูมิปัญญาท้องถิ่น ปรากฏผลการวิเคราะห์ว่า การใช้พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 มีผลทั้งการคงอยู่หรือสูญหายของภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ผลิตสินค้าอาหารไทย แง่การคงอยู่ของภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ผลิตสินค้าอาหารไทย การศึกษาฉบับนี้มีความเห็นว่า การที่ผู้ผลิตสินค้ามีหน้าที่รักษาไว้ซึ่งคุณภาพ ชื่อเสียง คุณลักษณะเฉพาะของสินค้าอาหารไทยที่ขึ้นทะเบียนเป็นสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามมาตรา 3 พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 บทบัญญัติดังกล่าวมีผลต่อการคงอยู่ของภูมิปัญญาท้องถิ่นสินค้าอาหารไทยดังกล่าว เพราะตราบเท่าที่ผู้ผลิตใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อผลิตสินค้าอาหารไทยที่ขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ภูมิปัญญาท้องถิ่นดังกล่าวได้รับการอนุรักษ์ไม่สูญหายไปจากชุมชนท้องถิ่นและสังคมไทย

ขณะเดียวกันการศึกษานี้ได้ผลการวิเคราะห์ว่า การใช้พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 มีผลลดความหลากหลายสูตรสินค้าอาหารไทยแต่ละประเภท ด้วยธรรมชาติสินค้าอาหารไทยชนิดเดียวกันมีอยู่หลายสูตรการปรุง แต่ละสูตรการปรุงก็เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งผู้สืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นแต่ละครอบครัวได้เก็บรักษาและใช้ประโยชน์ แต่การศึกษาไม่อาจระบุตัวผู้สร้างสรรค์ วันเวลาที่เกิดขึ้น รวมทั้งไม่อาจชี้ชัดได้ว่า สูตรการปรุงสินค้าอาหารไทยแต่ละสูตร สูตรการปรุงใดเป็นสูตรเริ่มแรกของประเทศไทย และเมื่อกฎหมายฉบับนี้มีผลบังคับใช้ โดยกฎหมายฉบับนี้ไม่มีวัตถุประสงค์ปกป้องภูมิปัญญาท้องถิ่น สูตรการปรุงสินค้าอาหารไทยที่ไม่ได้รับการขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ สูตรสินค้าอาหารไทยเหล่านี้ไม่ได้รับประโยชน์ทางอ้อมในแง่การอนุรักษ์ และสุดท้ายสูตรสินค้าอาหารไทยดังกล่าวก็อาจสูญหายไป โดยพระราชบัญญัติคุ้มครอง สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ไม่อาจช่วยอนุรักษ์ได้

ประกอบกับ เงื่อนไขผู้ผลิตสินค้าต้องผลิตสินค้าในแหล่งภูมิศาสตร์ตามสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ขึ้นทะเบียนในมาตรา 25 พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ก็ไม่มีวัตถุประสงค์ปกป้องภูมิปัญญาท้องถิ่น เงื่อนไขนี้จึงไม่ช่วยอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นสินค้าอาหารไทย และไม่สอดคล้องกับธรรมชาติการผลิตสินค้าของผู้สืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นสินค้าอาหารไทย ซึ่งการผลิตสินค้าอาหารไทยดังกล่าวเป็นการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นและอาจผลิต ณ แหล่งภูมิศาสตร์แห่งใดก็ได้ เงื่อนไขตามมาตรา 25 ดังกล่าวจึงเกิดขึ้นโดยไม่คำนึงถึงว่า ผู้สืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นสินค้าอาหารไทยมีธรรมชาติการผลิตสินค้าเช่นใด

ผลลัพธ์คือผู้สืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นสินค้าอาหารไทยและสินค้าอาหารไทย ตัวอย่างในการศึกษาที่ไม่เป็นผู้ใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามมาตรา 25 พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ไม่ได้รับประโยชน์จากการใช้กฎหมายฉบับนี้ และเมื่อใดผู้สืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นสินค้าอาหารไทยตัวอย่างในการศึกษายุติการผลิตสินค้าของตน สูตรสินค้าอาหารไทยในความครอบครองบุคคลเหล่านี้ย่อมสูญหายไปจากสังคม แม้ว่าพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 มีประโยชน์ต่อการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นสินค้าอาหารไทยก็ตาม

2) การเป็นพหุวัฒนธรรมของสินค้าอาหารไทย การศึกษาฉบับนี้มีความเห็นว่าธรรมชาติสินค้าอาหารไทยตัวอย่างในการศึกษาเป็นพหุวัฒนธรรมด้านอาหาร ซึ่งชาวไทยผสมวัฒนธรรมอาหารต่างชาติเข้ากับภูมิปัญญาของชาวไทย จนเกิดสินค้าอาหารไทยสูตรใหม่หรืออาหารฟิวชั่น (fusion food) แต่เหตุที่พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ไม่ปกป้องภูมิปัญญาท้องถิ่นและพหุวัฒนธรรมด้านอาหาร และกฎหมายฉบับนี้ต้องการปกป้องผู้บริโภคเพื่อไม่ให้ผู้บริโภคสับสนหลงผิดจากการใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ทำให้ผู้ผลิตสินค้าตามกฎหมายฉบับนี้จำเป็นต้องผลิตสินค้าในแหล่งภูมิศาสตร์ตามสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ขึ้นทะเบียน เพื่อการได้สิทธิใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์มาตรา 25 พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 โดยผู้ผลิตสินค้าดังกล่าวมีหน้าที่รักษาไว้ซึ่งคุณภาพ ชื่อเสียง คุณลักษณะเฉพาะของสินค้ากับแหล่งภูมิศาสตร์ที่ผลิตสินค้าตามมาตรา 3 พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 บทบัญญัติเหล่านี้ไม่คำนึงถึงความเป็นพหุวัฒนธรรมด้านอาหาร การใช้กฎหมายฉบับนี้เป็นข้อจำกัดต่อการผสมผสานสูตรอาหารไทยขึ้นใหม่ตามแนวคิดพหุวัฒนธรรมด้านอาหาร

3) การสืบทอดและส่งต่อภูมิปัญญาท้องถิ่น พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ทำให้สินค้าอาหารไทยตัวอย่างในการศึกษาเป็นสินค้าเพื่อผู้บริโภคและไม่สนองต่อความต้องการของสมาชิกในชุมชนท้องถิ่น กฎหมายฉบับนี้จึงไม่สอดคล้องกับการสืบทอดและส่งต่อภูมิปัญญาท้องถิ่นในรูปการปฏิบัติให้ดู เพื่อผู้สืบทอดปฏิบัติตาม การบ่มเพาะประสบการณ์การผลิตสินค้าอาหารไทย การใส่วัตถุดิบเครื่องปรุงรสตามน้ำหนักรมือ ซึ่งวิธีการเหล่านี้ไม่อาจนำมาใช้กับการผลิตสินค้า เพื่อจำหน่ายแก่ผู้บริโภคจำนวนมากได้ ประกอบกับตามข้อกำหนดมาตรฐานการผลิตสินค้าในระบบสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ผู้ผลิตสินค้าต้องปฏิบัติร่วมกัน ข้อกำหนดนี้ต้องการความแน่นอนในการผลิตสินค้าอาหาร และการรักษาไว้ซึ่งคุณภาพ ชื่อเสียง คุณลักษณะเฉพาะสินค้ากับแหล่งภูมิศาสตร์ที่ผลิตสินค้าตามมาตรา 3 พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ทั้งหมดนี้ล้วนแสดงให้เห็นว่าการสืบทอดและส่งต่อตามธรรมเนียมชาวไทยคือการปฏิบัติให้ดูเพื่อผู้สืบทอดปฏิบัติตามไม่อาจนำมาใช้กับการผลิตสินค้าตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546

4) พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ตั้งอยู่บนหลักจำเป็นรักษาสมดุล (need to balance) ปรากฏผลการศึกษาว่า สิทธิตามกฎหมายฉบับนี้เป็นสิทธิเชิงซ้อน ซึ่งผู้เกี่ยวข้องกับสิทธิชุมชนตามกฎหมายฉบับนี้มีทั้งผู้ผลิตสินค้า แต่ละคนเป็นปัจเจกชนไปถึงชุมชนท้องถิ่นและสาธารณชน ประกอบกับพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 เป็นกฎหมายที่เกิดขึ้นจากพันธกรณีความตกลงทริปส์ เมื่อความตกลงทริปส์มีจุดมุ่งหมายรักษาสมดุลประโยชน์สาธารณะกับประโยชน์ปัจเจกชนและชุมชน พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 จึงตั้งอยู่บนหลักจำเป็นรักษาสมดุลเช่นกัน

ทั้งนี้ ระหว่างผู้เกี่ยวข้องกับสิทธิชุมชนตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ผลการวิเคราะห์พบว่า ประโยชน์สาธารณะมีความสำคัญสูง ตามด้วยประโยชน์ของชุมชนท้องถิ่น และประโยชน์ของปัจเจกชนผู้ผลิตและผู้ประกอบการค้าแต่ละราย เช่นนี้แม้ว่ามาตรา 25 พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 มอบสิทธิใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์แก่ผู้ผลิตสินค้าและผู้ประกอบการค้าสินค้าดังกล่าว และชุมชนท้องถิ่นเป็นเจ้าของ

สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ แต่ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ผลิตสินค้าอาหารไทยตัวอย่างในการศึกษาประเภท ต้มยำกุ้ง แกงมัสมั่น ขนมหมื่อแกงเมืองเพชร ขนมหมื่อเมืองสุพรรณยังต้องเป็นงานสาธารณะ (public domain) เพื่อการรักษาประโยชน์สาธารณะตามกฎหมายฉบับนี้ ชุมชนท้องถิ่นได้สิทธิผูกขาด เฉพาะการใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ โดยผู้ผลิตและผู้ประกอบการค้าแต่ละรายเป็นปัจเจกชนเป็นผู้ใช้ สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์นี้ร่วมกันตามมาตรา 25 พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 วิธีการนี้เป็นการรักษาสมดุลระหว่างประโยชน์สาธารณะกับประโยชน์ของชุมชนตาม พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546

นอกจากนี้ การศึกษาฉบับนี้มีผลการวิเคราะห์ว่า หากผลประโยชน์ของ สาธารณชนกับประโยชน์ชุมชนและประโยชน์ปัจเจกชนหลายรายเพื่อการใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์นั้น ขัดกันตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 แล้ว ประโยชน์สาธารณะย่อม ได้รับการปกป้องก่อนประโยชน์ชุมชนท้องถิ่นและประโยชน์ของปัจเจกชนหลายราย หลักการนี้ เป็นไปตามหลักจำเป็นรักษาสสมดุล และหลักประโยชน์สาธารณะย่อมมีความสำคัญกว่าประโยชน์ของ ชุมชนท้องถิ่นและประโยชน์ของปัจเจกชนหลายราย ซึ่งหลักการดังกล่าวเป็นหลักกฎหมายสำคัญของ กฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาและกฎหมายมหาชน

การศึกษานี้ได้ผลสรุปเกี่ยวกับการปกป้องภูมิปัญญาท้องถิ่นสินค้าอาหาร ไทยประเภทต้มยำกุ้ง แกงมัสมั่น ขนมหมื่อแกงเมืองเพชร ขนมหมื่อเมืองสุพรรณตามพระราชบัญญัติ คุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 และพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทาง วัฒนธรรม พ.ศ. 2559 ว่า

โดยทั่วไปพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ไม่ ปกป้องภูมิปัญญาท้องถิ่นสินค้าอาหารไทยตัวอย่างในการศึกษาทั้งสี่ประเภท และกฎหมายฉบับนี้มี ผลทางอ้อมต่อการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น แต่พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญา ทางวัฒนธรรม พ.ศ. 2559 ไม่ใช่กฎหมายทรัพย์สินทางปัญญา กฎหมายดังกล่าวเป็นกฎหมาย วัฒนธรรม กฎหมายฉบับนี้ถูกนำมาใช้สงวนรักษากฎภูมิปัญญาท้องถิ่นสินค้าอาหารไทยประเภท ต้มยำกุ้ง แกงมัสมั่น ขนมหมื่อแกงเมืองเพชร ขนมหมื่อเมืองสุพรรณ ในฐานะภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ผลิต สินค้าอาหารไทยดังกล่าวเป็นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมประเภทหนึ่งตามพระราชบัญญัติส่งเสริม และรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม พ.ศ. 2559 แต่กฎหมายฉบับนี้ไม่มอบสิทธิใด ๆ แก่ชุมชน ท้องถิ่น เพื่อความเป็นเจ้าของหรือผูกขาดสิทธิประโยชน์ทางการค้า

ประการสำคัญภายใต้พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทาง วัฒนธรรม พ.ศ. 2559 รัฐเป็นผู้บริหารจัดการภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ผลิตสินค้าอาหารไทยดังกล่าว โดยชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ผลิตสินค้าอาหารไทยดังกล่าว และชุมชนท้องถิ่นไม่มีสิทธิในความเป็นเจ้าของภูมิปัญญาท้องถิ่นสินค้าอาหารไทยประเภทต้มยำกุ้ง แกงมัสมั่น ขนมหมื่อแกงเมืองเพชร ขนมหมื่อเมืองสุพรรณ สถานะภูมิปัญญาท้องถิ่นดังกล่าวคงเป็น งานสาธารณะเช่นเดียวกับการใช้พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 เพื่อการ คุ้มครองประโยชน์สาธารณะตามหลักการคุ้มครองประโยชน์สาธารณะเช่นเดียวกับพระราชบัญญัติ คุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 และความตกลงทริปส์

ดังนั้นผลสรุปของการศึกษาฉบับนี้พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 มีประโยชน์ต่อการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นสินค้าอาหารไทยรวมถึงสินค้าอาหารไทยตัวอย่างในการศึกษาประเภทต้มยำกุ้ง แกงมัสมั่น ขนมหม้อแกงเมืองเพชร ขนมสาเล่เมืองสุพรรณ ทั้งนี้บนเงื่อนไขสำคัญว่า สินค้าดังกล่าวต้องมีคุณสมบัติความเชื่อมโยงระหว่างคุณภาพชื่อเสียง คุณลักษณะเฉพาะของสินค้ากับแหล่งภูมิศาสตร์ที่ผลิตสินค้า ซึ่งสิ่งเหล่านี้เกิดขึ้นจากการใช้วัตถุดิบเพื่อผลิตสินค้าอาหารไทยในแหล่งภูมิศาสตร์ แต่กฎหมายฉบับนี้ไม่ปกป้องภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ผลิตสินค้าอาหารไทย

5.2 ข้อเสนอแนะ

ภายใต้การศึกษาโครงการมาตรการกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เพื่อปกป้องภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสินค้าอาหารในประชาคมอาเซียน : บทเรียนสำหรับประเทศไทย เมื่อการศึกษาฉบับนี้สำเร็จลง งานวิจัยฉบับนี้จึงมีข้อเสนอแนะดังนี้

1. แนวทางที่เหมาะสมต่อการแก้ไขหรือร่างกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่สอดคล้องกับพันธกรณีตามสนธิสัญญาระหว่างประเทศและสิทธิชุมชนตามกฎหมายรัฐธรรมนูญและรองรับการเกิดประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน AEC

ผลสรุปในการศึกษาว่า พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ปกป้องผลประโยชน์ทางการค้า และการมอบสิทธิผูกขาดการใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์แก่ชุมชนท้องถิ่น โดยสิทธิตามกฎหมายฉบับนี้เป็นสิทธิชุมชนหรือสิทธิร่วม และกฎหมายฉบับนี้ไม่ปกป้องภูมิปัญญาท้องถิ่นสินค้าอาหารไทยตัวอย่างในการศึกษาประเภทต้มยำกุ้ง แกงมัสมั่น ขนมหม้อแกงเมืองเพชร ขนมสาเล่เมืองสุพรรณ เพราะกฎหมายฉบับนี้เกิดขึ้นจากการปฏิบัติตามพันธกรณีความตกลงทริปส์ ส่งผลให้กฎหมายฉบับนี้มีบทบัญญัติบางมาตราที่ไม่สอดคล้องกับการปกป้องผลประโยชน์ทางการค้าสินค้าอาหารไทยตัวอย่างในการศึกษา ประกอบกับกฎหมายฉบับนี้เป็นกฎหมายลำดับรองจากรัฐธรรมนูญ ข้อเสนอแนะการแก้ไขพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 อยู่ภายใต้กรอบแนวคิดและมีข้อเสนอต่อไปนี้

1) กรอบการแก้ไขพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ที่สอดคล้องกับความตกลงทริปส์และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย

การศึกษานี้มีข้อเสนอว่า ในฐานะที่พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 เป็นกฎหมายที่เกิดขึ้นจากพันธกรณีความตกลงทริปส์ และกฎหมายฉบับนี้เป็นกฎหมายลำดับรองจากรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย การแก้ไขกฎหมายฉบับนี้จึงจำเป็นต้องคำนึงความสอดคล้องกับความตกลงทริปส์และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย กรอบการแก้ไขกฎหมายฉบับนี้เป็นไปตามหลักกฎหมาย คือ

กรอบแรก การแก้ไขพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ต้องสอดคล้องกับหลักกฎหมายตามความตกลงทริปส์ ซึ่งการศึกษานี้พบว่าความตกลงทริปส์ตั้งอยู่บนหลักกฎหมายสามประการ หลักความสอดคล้อง หลักการผูกขาดสิทธิหลักจำเป็นรักษาสมดุล

ภายใต้หลักความสอดคล้อง หลักการผูกขาดสิทธิ หลักจำเป็นรักษาสมดุล ตามความตกลงทริปส์ กรอบการแก้ไขพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 มีภาพรวมว่าประเทศไทยสามารถแก้ไขพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ได้ ตราบเท่าที่การแก้ไขไม่ขัดต่อหลักสอดคล้องและไม่กระทบกับหลักมาตรฐานขั้นต่ำ ตามที่บทบัญญัติ ข้อ 22 ถึงข้อ 24 ความตกลงทริปส์บัญญัติไว้ กลับกันการแก้ไขรายละเอียดกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์สามารถกระทำเพื่อรองรับแนวนโยบายแห่งรัฐตามที่อาร์มภทความตกลงทริปส์ยอมรับ และกฎหมายฉบับนี้ยังคงเป็นหลักการผูกขาดสิทธิใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของชุมชนท้องถิ่น ในฐานะสิทธิดังกล่าวเป็นสิทธิชุมชนหรือสิทธิร่วม ไม่มีปัจเจกชนบุคคลใดผูกขาดสิทธิสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ประการสำคัญการแก้ไขกฎหมายฉบับนี้อยู่ที่หลักจำเป็นรักษาสมดุล กฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ต้องไม่มอบสิทธิผูกขาดในภูมิปัญญาท้องถิ่นแก่ชุมชนท้องถิ่น หรือการปกป้องภูมิปัญญาท้องถิ่นตามกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ เพื่อการปกป้องประโยชน์สาธารณะตามหลักจำเป็นรักษาสมดุลความตกลงทริปส์ ภูมิปัญญาท้องถิ่นยังต้องเป็นงานสาธารณะต่อไป เพื่อที่สาธารณชนเข้าถึง และต่อยอดจากการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น และชุมชนท้องถิ่นมีสิทธิผูกขาดใช้ประโยชน์จากสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เพื่อการค้าเท่านั้น

กรอบที่สอง การแก้ไขพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 สอดคล้องกับหลักความชอบด้วยกฎหมายของรัฐธรรมนุญ และหลักลำดับศักดิ์แห่งกฎหมาย ตามรัฐธรรมนุญแห่งราชอาณาจักรไทย เพื่อไม่ให้บทบัญญัติที่แก้ไขในพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ขัดหรือแย้งกับสิทธิชุมชนตามรัฐธรรมนุญแห่งราชอาณาจักรไทย ส่งผลให้บทบัญญัติที่แก้ไขดังกล่าวไม่มีผลบังคับใช้ตามมาตรา 5 รัฐธรรมนุญแห่งราชอาณาจักรไทยฉบับประชามติ บัญญัติกรอบการแก้ไขพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 นี้สร้างความชอบธรรมตามกฎหมาย ชุมชนท้องถิ่นเป็นประธานแห่งสิทธิตามกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ โดยสิทธิชุมชนตามกฎหมายฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งสิทธิชุมชนตามรัฐธรรมนุญ และพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ต้องคุ้มครองประโยชน์สาธารณะมากกว่าประโยชน์ของชุมชนหรือปัจเจกชน ทำให้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นงานสาธารณะ เพื่อชุมชนท้องถิ่นมีสิทธิใช้ อนุรักษ์ พัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นและประเพณีวัฒนธรรม แม้ชุมชนท้องถิ่นไม่มีสิทธิผูกขาดการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น

2) แนวทางที่เหมาะสมต่อการแก้ไขหรือร่างกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่รองรับการเกิดประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน AEC

การศึกษานี้มีข้อเสนอว่า การแก้ไขพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ควรนำประสบการณ์การใช้กฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เพื่อการปกป้องสินค้าอาหารของประเทศที่เลือกศึกษา ประเทศมาเลเซีย ประเทศอินโดนีเซีย ประเทศสิงคโปร์ ประเทศอินเดียมาใช้ ในฐานะที่การแก้ไขปัญหาคำพิพาทการใช้กฎหมายของทั้งสี่ประเทศนี้ตรงกับปัญหาการปกป้องสินค้าอาหารไทย ซึ่งการนำประสบการณ์การใช้กฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของประเทศที่เลือกศึกษาเป็นประโยชน์ต่อการวิเคราะห์การใช้กฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามหลักกฎหมายเปรียบเทียบ

3) ข้อเสนอการแก้ไขพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ที่สอดคล้องกับความตกลงทริปส์และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยเพื่อรองรับการเกิดประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน AEC และเป็นประโยชน์ต่อการปกป้องสินค้าอาหารไทยรวมถึงสินค้าอาหารไทยตัวอย่างในการศึกษาตั้มยำกุ้ง แกงมัสมั่น ขนมห่มื่อแกงเมืองเพชร ขนมหาลีเมืองสุพรรณ

ภายใต้ผลการศึกษาว่า พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ไม่สามารถปกป้องภูมิปัญญาท้องถิ่น เพราะการปกป้องภูมิปัญญาท้องถิ่นขัดต่อหลักจําเป็นรักษาสมดุลตามความตกลงทริปส์และหลักคุ้มครองประโยชน์สาธารณะตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย และกฎหมายฉบับนี้มีประโยชน์ต่อการปกป้องผลประโยชน์ทางการค้าในสินค้าอาหารไทยรวมถึงสินค้าอาหารไทยตัวอย่างในการศึกษาประเภทตั้มยำกุ้ง แกงมัสมั่น ขนมห่มื่อแกงเมืองเพชร ขนมหาลีเมืองสุพรรณ แต่กฎหมายฉบับนี้มีบทบัญญัติหลายมาตราไม่สอดคล้องกับการปกป้องสินค้าอาหารไทยดังกล่าว ทำให้การศึกษฉบับนี้มีข้อเสนอแนะต่อการแก้ไขพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ดังนี้

1. การแก้ไขคํานิยามลักษณะสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามมาตรา 3 พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ตามผลสรุปว่า ลักษณะสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามมาตรา 3 พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ไม่สอดคล้องกับการปกป้องสินค้าอาหารไทยตัวอย่างในการศึกษา เพราะผู้ผลิตสินค้าอาหารไทยในระบบสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์มักใช้วัตถุดิบจากนอกแหล่งภูมิศาสตร์ร่วมกับวัตถุดิบในแหล่งภูมิศาสตร์ของตน โดยวัตถุดิบในแหล่งภูมิศาสตร์ของตนเป็นวัตถุดิบที่มีผลต่อคุณภาพ ชื่อเสียง คุณลักษณะเฉพาะที่เชื่อมโยงกับแหล่งภูมิศาสตร์ที่ผลิตสินค้า แหล่งภูมิศาสตร์ตามสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ขึ้นทะเบียนเป็นสถานที่ผลิตสินค้าอาหารไทย แต่แหล่งภูมิศาสตร์นี้ไม่ใช่แหล่งผลิตวัตถุดิบทุกชนิด ประกอบกับผลการศึกษากฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เปรียบเทียบพบว่า มาตรา 1 (3) (e) กฎหมาย GI Act ประเทศอินเดียบัญญัติคํานิยามศัพท์ที่สอดคล้องกับการปกป้องสินค้าอาหารประเทศ

การศึกษฉบับนี้จึงมีข้อเสนอต่อการแก้ไขมาตรา 3 พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ของประเทศไทยตามการใช้มาตรา 1 (3) (e) กฎหมาย GI Act ประเทศอินเดีย โดยการเพิ่มข้อความต่อท้ายคํานิยามลักษณะสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ว่า “และสินค้าที่ถูกผลิตเพียงขั้นตอนหนึ่งในพื้นที่ หรือสินค้าที่ถูกผลิตบางขั้นตอนในพื้นที่ หรือสินค้าที่ถูกเตรียมในพื้นที่ซึ่งพื้นที่ดำเนินกิจกรรมดังกล่าว ซึ่งพื้นที่นี้เป็นพื้นที่ในดินแดน ภูมิภาค หรือท้องถิ่น” ซึ่งการเพิ่มข้อความนี้เป็นไปทำนองเดียวกับมาตรา 1 (3) (e) กฎหมาย GI Act ประเทศอินเดีย

2. การแก้ไขคํานิยามลักษณะสินค้าตามมาตรา 3 พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ด้วยผลการศึกษาว่าคํานิยามศัพท์สินค้าตามมาตรา 3 พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ไม่อาจตีความเป็นสินค้าอาหารไทยตัวอย่างในการศึกษา เพราะสินค้าอาหารไทยไม่เป็นผลิตผลทางธรรมชาติ หรือผลิตผลทางการเกษตร ผลิตผลทางหัตถกรรม และผลิตผลทางอุตสาหกรรม ขณะที่นายทะเบียน กระทรวงพาณิชย์ได้จัดทำข้อมูลประเภทสินค้าอาหาร โดยสินค้าอาหารถูกแยกเป็นสินค้าอีกจำพวกหนึ่งดังที่นำเสนอผลสรุปการศึกษบทที่ 4 ที่ผ่านมา

การศึกษาฉบับนี้จึงเสนอว่า มาตรา 3 พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ควรเพิ่มคำว่า “อาหารหรือผลิตภัณฑ์อื่นตามที่กฎหมายกำหนด” ต่อท้ายคำนิยามศัพท์สินค้า ซึ่งวิธีการเช่นนี้มีผลให้สินค้าอาหารไทยเป็นสินค้าในระบบสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ และการบัญญัติว่า “ผลิตภัณฑ์อื่นตามที่กฎหมายกำหนด” ส่งผลให้กระทรวงพาณิชย์มีอำนาจตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 เพื่อการประกาศกฎกระทรวงรองรับการขยายความคุ้มครองแก่สินค้าประเภทอื่น ๆ ในอนาคต ทำให้กฎกระทรวงออกโดยชอบด้วยกฎหมาย แม้คือพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546

ทั้งนี้ แนวทางการแก้ไขคำนิยามศัพท์สินค้าตามมาตรา 3 พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 เป็นผลจากการศึกษากฎหมายเปรียบเทียบการบัญญัตินิยามศัพท์สินค้าตามมาตรา 1 (3) (f) กฎหมาย GI Act ประเทศอินเดีย ซึ่งมาตรานี้บัญญัติว่า อาหารเป็นสินค้าตามมาตรา 1 (3) (f) กฎหมาย GI Act ประเทศอินเดีย และการรองรับสินค้าประเภทอื่น ๆ ในอนาคต โดยกฎหมายแก้ไขอำนาจประกาศกฎกระทรวงนั้น การศึกษาใช้แนวทางการใช้กฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์มาตรา 2 กฎหมาย the GI Bill ประเทศสิงคโปร์

3. การแก้ไขคำนิยามแหล่งภูมิศาสตร์ตามมาตรา 3 พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 จากผลการศึกษาว่า ชาวไทยมีธรรมเนียมการใช้ชื่อแหล่งภูมิศาสตร์ที่เป็นชื่อแหล่งภูมิศาสตร์ตามกฎหมายฉบับนี้ และคำที่ไม่ใช่ชื่อแหล่งภูมิศาสตร์ตามกฎหมายฉบับนี้ เช่น ชื่อย่าน ถนน ตรอก ซอย หรือชื่อสถานที่สำคัญใกล้เคียง เป็นต้น แม้ว่าคำที่ไม่ใช่ชื่อแหล่งภูมิศาสตร์ตามกฎหมายฉบับนี้ตีความเป็นท้องถิ่นตามคำนิยามแหล่งภูมิศาสตร์ในมาตรา 3 พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 แต่การศึกษานี้สังเกตเห็นว่า การใช้การตีความย่อมขึ้นกับดุลพินิจของนักกฎหมาย หากข้อเท็จจริงอันเป็นสาระสำคัญเปลี่ยนแปลงไป การตีความคำที่ไม่ใช่ชื่อแหล่งภูมิศาสตร์ตามกฎหมายฉบับนี้ย่อมต้องเปลี่ยนไป ในอนาคตคำดังกล่าวอาจไม่เป็นท้องถิ่นตามความคิดของนักกฎหมาย

การศึกษานี้มีข้อเสนอว่า คำนิยามแหล่งภูมิศาสตร์ตามมาตรา 3 พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ควรแก้ไข การศึกษานี้มีข้อเสนอเพิ่มข้อความต่อท้ายคำนิยามแหล่งภูมิศาสตร์ว่า “สัญลักษณ์หรือสิ่งอื่นใดที่ใช้เรียกหรือใช้แทนท้องถิ่น” เพื่อการรองรับชื่อแหล่งภูมิศาสตร์ในสินค้าอาหารไทยและธรรมเนียมการใช้ชื่อเรียกแหล่งภูมิศาสตร์ของชาวไทยประเภทอื่น ๆ เพราะคำว่า “สัญลักษณ์” บ่งบอกถึงคำที่ไม่ใช่ชื่อแหล่งภูมิศาสตร์ตามโลกทัศน์ชาวไทย

4. การแก้ไขผู้ขอขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามมาตรา 7 (1) พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ด้วยผลการวิเคราะห์บทที่ 4 ปรากฏว่า ส่วนราชการ หน่วยราชการของรัฐที่ไม่เป็นนิติบุคคลเป็นผู้ติดต่อประสานงานกับผู้ผลิตสินค้าและผู้เกี่ยวข้องกับสินค้าในระบบสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์โดยตรง แต่ส่วนราชการ หน่วยราชการของรัฐที่ไม่เป็นนิติบุคคลไม่ใช่ผู้ขอขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามมาตรา 7 (1) พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 การศึกษามีความเห็นเห็นว่า ส่วนราชการ หน่วยราชการของรัฐที่ไม่เป็นนิติบุคคลเป็นเครื่องมือหรือผู้กระทำการแทนส่วนราชการ หน่วยราชการของรัฐที่เป็นนิติบุคคล และหากส่วนราชการ หน่วยราชการของรัฐที่ไม่เป็นนิติบุคคลเป็นผู้ขอขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทาง

ภูมิศาสตร์ วิธีการดังกล่าวไม่มีผลให้หน่วยงานดังกล่าวเป็นเจ้าของสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ และการขอขึ้นทะเบียนไม่สร้างความเสียหายแก่ชุมชนท้องถิ่น

การศึกษานี้มีข้อเสนอแนะว่า ควรเพิ่มข้อความว่า “หรือส่วนราชการ หน่วยงานราชการของรัฐ หรือองค์กรอื่นของรัฐที่ไม่เป็นนิติบุคคล” ต่อท้ายคำว่า “หรือองค์กรอื่นของรัฐที่เป็นนิติบุคคล” เพื่อรองรับทั้งส่วนราชการ หน่วยงานราชการของรัฐที่เป็นนิติบุคคลที่เป็นนิติบุคคลและไม่ใช่เป็นนิติบุคคล โดยข้อเสนอนี้ไม่ตัดคำว่า “เป็นนิติบุคคล” เพราะป้องกันปัญหาการตีความของนักกฎหมายในอนาคตว่า ส่วนราชการ หน่วยงานราชการของรัฐต้องเป็นนิติบุคคลหรือไม่ ส่วนข้อความตอนท้ายว่า ซึ่งมีเขตรับผิดชอบครอบคลุมบริเวณแหล่งภูมิศาสตร์ของสินค้า การศึกษานี้มีข้อเสนอว่า ข้อความดังกล่าวควรคงไว้ เพราะคุณสมบัติสำคัญของการขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามผลการศึกษา คือส่วนราชการ หน่วยงานราชการของรัฐเป็นผู้ติดต่อและรู้เข้าใจถึงความต้องการและปัญหาของชุมชนท้องถิ่น เพื่อการขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไม่เป็นภาระต่อนายทะเบียน กรมทรัพย์สินทางปัญญา กระทรวงพาณิชย์

5. การแก้ไขผู้ขอขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามมาตรา 7 (3) พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 เช่นเดียวกับผลการวิเคราะห์ก่อนหน้านี้ บทที่ 4 ได้นำเสนอปัญหาภาระของนายทะเบียน จากการที่กลุ่มผู้บริโภคหรือองค์กรผู้บริโภคสินค้า เป็นผู้ขอขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามมาตรา 7 (3) พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ว่า บุคคลดังกล่าวไม่ใช่ผู้ติดต่อกับผู้ผลิตสินค้าตามคำขอขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ส่งผลให้นายทะเบียนต้องรับคำขอขึ้นทะเบียนจำนวนมาก แต่คำขอเหล่านี้ไม่อาจขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์

การศึกษานี้จึงขอเสนอว่า บทบัญญัติมาตรา 7 (3) พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ควรถูกตัดออก การตัดออกดังกล่าวสอดคล้องกับผู้ขอขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์กลุ่มประเทศที่เลือกศึกษา ซึ่งไม่ปรากฏเงื่อนไขว่า กลุ่มผู้บริโภคหรือองค์กรผู้บริโภคสินค้าเป็นผู้ขอขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ และผู้ขอขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์มักเป็นผู้ผลิตและผู้ประกอบการค้าในแหล่งภูมิศาสตร์ตามคำขอขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ และหน่วยงานราชการของรัฐ

2. ข้อเสนอแนะแนวทางที่เหมาะสมต่อการแก้ไขหรือร่างกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับการปกป้องภูมิปัญญาท้องถิ่นสินค้าอาหารไทย

ด้วยผลการศึกษาว่า พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ไม่ปกป้องภูมิปัญญาท้องถิ่นในสินค้าอาหารไทย สถานะของภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ผลิตสินค้าอาหารไทย รวมถึงสินค้าอาหารไทยตัวอย่างในการศึกษาประเภทต้มยำกุ้ง แกงมัสมั่น ขนมหม้อแกงเมืองเพชร ขนมสาลี่เมืองสุพรรณเป็นงานสาธารณะ (public domain) ภายใต้เหตุผลว่า การไม่ปกป้องภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นไปตามหลักจำเป็นรักษาสมดุล ภูมิปัญญาท้องถิ่นควรเป็นข้อมูลสาธารณะ เพื่อสาธารณชนเข้าถึงและต่อยอดพัฒนาเป็นทรัพย์สินทางปัญญา และผู้พัฒนาหรือผู้ต่อยอดภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นเจ้าของทรัพย์สินทางปัญญาตามกฎหมาย

อย่างไรก็ตาม หนึ่งในวัตถุประสงค์ของการศึกษา คือการปกป้องภูมิปัญญาท้องถิ่นสินค้าอาหารไทย ซึ่งการศึกษานี้ได้นำเสนอผลการวิเคราะห์การใช้พระราชบัญญัติ

ส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม พ.ศ. 2559 กับการปกป้องภูมิปัญญาท้องถิ่นสินค้าอาหารไทยตัวอย่างในการศึกษาประเภทต้มยำกุ้ง แกงมัสมั่น ขนมหม้อแกงเมืองเพชร ขนมสาเล่เมืองสุพรรณ ปรากฏผลการวิเคราะห์ว่า การปกป้องภูมิปัญญาท้องถิ่นสินค้าอาหารไทยเป็นไปตามวัตถุประสงค์พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม พ.ศ. 2559 แต่ด้วยกฎหมายฉบับนี้ขาดกฎหมายประกอบและขาดรายละเอียดมาตรการปกป้องสงวนรักษาภูมิปัญญาท้องถิ่น การศึกษาฉบับนี้จึงขอเสนอมาตรการปกป้องภูมิปัญญาท้องถิ่นสินค้าอาหารไทยสองมาตรการ

มาตรการระยะสั้น การศึกษาฉบับนี้มีข้อเสนอว่าการปกป้องภูมิปัญญาท้องถิ่นสินค้าอาหารไทยควรใช้ประโยชน์จากพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 เพื่อประโยชน์ทางอ้อมต่อการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นสินค้าอาหารไทย โดยสินค้าอาหารไทยสามารถได้รับความคุ้มครองจากกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาฉบับอื่นร่วมด้วย เช่น พระราชบัญญัติสิทธิบัตร พ.ศ. 2522 เป็นต้น

ทั้งนี้ข้อเสนอการใช้ประโยชน์จากพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ร่วมกับกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาฉบับอื่นต่อการปกป้องภูมิปัญญาท้องถิ่นสินค้าอาหารไทยมีขึ้น เพราะพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ร่วมกับกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาฉบับอื่นมอบสิทธิแก่ชุมชนท้องถิ่นหรือศิลปินท้องถิ่น เพื่อการปกป้องผลงานทางความคิด แรงงาน ความอดสาหะของตนที่เกี่ยวข้องกับการผลิตสินค้าอาหารไทยตัวอย่างในการศึกษารวมถึงสินค้าอื่นด้วยตนเอง และมาตรการกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาเป็นมาตรการเชิงรุก มาตรการนี้สามารถป้องปรามการละเมิดสิทธิของชุมชนและศิลปินท้องถิ่น โดยชุมชนและศิลปินท้องถิ่นเป็นประธานแห่งสิทธิ

มาตรการระยะยาว การศึกษาฉบับนี้มีข้อเสนอว่า การปกป้องภูมิปัญญาท้องถิ่นสินค้าอาหารไทยรวมถึงสินค้าอาหารไทยตัวอย่างในการศึกษาประเภทต้มยำกุ้ง แกงมัสมั่น ขนมหม้อแกงเมืองเพชร ขนมสาเล่เมืองสุพรรณควรใช้ประโยชน์จากพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม พ.ศ. 2559 ในฐานะที่กฎหมายฉบับนี้เป็นกฎหมายวัฒนธรรมและเป็นกฎหมายเฉพาะ เพื่อการสงวนรักษาภูมิปัญญาท้องถิ่นสินค้าอาหารไทยรวมถึงสินค้าอาหารไทยตัวอย่างในการศึกษาประเภทต้มยำกุ้ง แกงมัสมั่น ขนมหม้อแกงเมืองเพชร ขนมสาเล่เมืองสุพรรณ แม้ว่าปัจจุบันกฎหมายฉบับนี้ไม่มีการประกาศกฎกระทรวงหรือกฎหมายประกอบใด ๆ ที่เกี่ยวกับมาตรการสงวนรักษา อนุรักษ์ พื้นฟูภูมิปัญญาท้องถิ่น แต่ในอนาคตกระทรวงวัฒนธรรมมีภารกิจต้องปฏิบัติตามกฎหมายฉบับนี้ กฎหมายฉบับนี้จึงเป็นเครื่องมืออนุรักษ์ สงวนรักษาภูมิปัญญาท้องถิ่นสินค้าอาหารไทยในอนาคต

ข้อเสนอข้างต้น เพราะการศึกษาค้นคว้านี้เล็งเห็นว่า ภารกิจบริการสาธารณะด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น ประเพณีวัฒนธรรมเป็นภารกิจของกระทรวงวัฒนธรรมโดยตรง กระทรวงวัฒนธรรมมีทั้งบุคลากรและงบประมาณในการดำเนินมาตรการสงวนรักษา อนุรักษ์ พื้นฟูภูมิปัญญาท้องถิ่น ขณะที่พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 และกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาฉบับอื่นเป็นกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญา ซึ่งกระทรวงพาณิชย์มีภารกิจตามกฎหมายเหล่านี้ แต่กระทรวงพาณิชย์ไม่มีภารกิจอนุรักษ์ พื้นฟูภูมิปัญญาท้องถิ่น กระทรวงพาณิชย์จึงขาด

ความพร้อมด้านบุคลากรผู้เชี่ยวชาญ และการใช้งบประมาณกระทรวงพาณิชย์เพื่อภารกิจอนุรักษ์
พื้นฟูภูมิปัญญาท้องถิ่นไม่สอดคล้องกับภารกิจของกระทรวงพาณิชย์

นอกจากนี้ การศึกษาฉบับนี้มีความเห็นเพิ่มเติมว่า แม้ในอนาคตรัชราชบัญญัติ
ส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม พ.ศ. 2559 ได้บัญญัติรายละเอียดเกี่ยวกับ
มาตรการสงวนรักษา อนุรักษ์ พื้นฟูภูมิปัญญาท้องถิ่นแล้ว แต่การใช้ประโยชน์ทั้งพระราชบัญญัติ
คุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ควบคู่กับกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาฉบับอื่น
ควรดำเนินต่อไป เพราะการมีกฎหมายหลายฉบับปกป้องผลประโยชน์ของชุมชนท้องถิ่นย่อมเป็น
ประโยชน์ เพื่อที่ชุมชนท้องถิ่นมีทางเลือกตามกฎหมายต่อการปกป้องทั้งผลประโยชน์ทางการค้า
และภูมิปัญญาท้องถิ่น

ท้ายที่สุดนี้ พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 เป็น
กฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาฉบับหนึ่ง ซึ่งกฎหมายฉบับนี้สามารถใช้ปกป้องผลประโยชน์ทางการค้า
ของชุมชนท้องถิ่น และกฎหมายฉบับนี้มีผลต่อการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น แต่เหตุที่สินค้าอาหาร
ไทยเป็นผลผลิตทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น ตั้งแต่เริ่มใช้พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทาง
ภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ไม่เกิดขึ้นเพื่อปกป้องภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นการเฉพาะ การปกป้องภูมิปัญญา
ท้องถิ่นสินค้าอาหารไทยจำเป็นต้องอาศัยบทบัญญัติกฎหมายเฉพาะคือพระราชบัญญัติส่งเสริมและ
รักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม พ.ศ. 2559 และการใช้กฎหมายทั้งสองร่วมกันมีส่วนสำคัญต่อ
การปกป้องผลประโยชน์ของชุมชนท้องถิ่นพร้อมกับอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นสินค้าอาหารไทย
แม้ว่าชุมชนท้องถิ่นไม่ได้รับสิทธิในความเป็นเจ้าของภูมิปัญญาท้องถิ่นจากรัชราชบัญญัติคุ้มครอง
สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 และพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทาง
วัฒนธรรม พ.ศ. 2559 ก็ตาม

บรรณานุกรม

หนังสือ

- กรมทรัพย์สินทางปัญญา กระทรวงพาณิชย์. (2550). **คู่มือการขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์**. กรุงเทพฯ: อักษรไทย.
- เกศสิริ ปั่นธนะ. (2550). **เอกลักษณ์ของอาหารไทยชาวจังหวัด: การคงอยู่และการส่งเสริมคุณค่า**. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา.
- คณะกรรมการการยกร่างรัฐธรรมนูญ. (2558). **สาระสำคัญของร่างรัฐธรรมนูญฉบับปฏิรูป เอกสารประกอบการสัมมนาการเผยแพร่ความรู้ความเข้าใจและรับฟังความคิดเห็นของประชาชนต่อร่างรัฐธรรมนูญ**. กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า.
- จักรกฤษณ์ ควরণ. (2544). **กฎหมายสิทธิบัตร แนวคิดและบทวิเคราะห์**. กรุงเทพฯ: นิติธรรม.
- จักรกฤษณ์ ควরণ. (2551). **กฎหมายคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เพื่อการส่งเสริมการส่งออก และการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนท้องถิ่น**. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).
- แดงต้อย มาลี. (2535). **ขนมหม้อแกง**. กรุงเทพฯ: บริษัท ต้นอ่อน จำกัด.
- เทิดชาย ช่วยบำรุง. (2554). **ภูมิปัญญาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นเชิงสร้างสรรค์**. กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า.
- ชนพจน เอกโยคยะ. (2547). **คำอธิบายกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์**. กรุงเทพฯ: วิญญูชน.
- ประหยัด สายวิเชียร. (2542). **สำหรับไทย**. กรุงเทพฯ: บริษัท กลางเวียงการพิมพ์ จำกัด.
- ปรีดี เกษมทรัพย์. (2548). **นิติปรัชญา**. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- มหาวิทยาลัยรังสิต. (2558). **โครงการศึกษาวิจัยสิทธิชุมชนและผลกระทบจากโครงการพัฒนาภาคใต้**. กรุงเทพฯ: คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ.
- ยรรยง พวงราช. (2542). **คำอธิบายกฎหมายสิทธิบัตร พร้อมด้วย พ.ร.บ. สิทธิบัตร พ.ศ. 2522**. กรุงเทพฯ: วิญญูชน.
- รังสรรค์ ณะพรพันธุ์, และ สมบูรณ์ ศิริประชัย. (2552). **กฎกติกา WTO เล่มที่ห้า: ทรัพย์สินทางปัญญา**. กรุงเทพฯ: สามลดา.
- วิมาน กฤตพลวิมาน. (2545). **เอกสารเพื่อประกอบการพิจารณากฎหมายของสมาชิกรัฐสภา เล่มที่ 4 เรื่องร่างพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. ...** กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า.
- สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์, และ กรรณิการ์ สุขเกษม. (2547). **วิธีวิทยาการวิจัยเชิงคุณภาพ: การวิจัยปัญหาปัจจุบันและการวิจัยอนาคตกาล**. กรุงเทพฯ: เฟื่องฟ้า พรินติ้ง.
- เสน่ห์ จามริก. (2547). **สิทธิชุมชนท้องถิ่นภาคอีสาน**. กรุงเทพฯ: นิติธรรม.
- แสงอรุณ กนกพงศ์ชัย. (2557). **คำให้การชาวกรุง (เทพฯ) เก่า**. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา. (2550). **คู่มือการร่างกฎหมาย “การร่างกฎหมายและแบบของกฎหมาย”**. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา.
- สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ สำนักวิจัยและวิชาการ. (2558). **สิทธิชุมชนและผลกระทบต่อโครงการพัฒนาภาคใต้**. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ.
- สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. (2555). **สิทธิชุมชนตามรัฐธรรมนูญ**. กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.

บทความ

- กรมทรัพย์สินทางปัญญา กระทรวงพาณิชย์. (2556). การคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์. (Geographical Indications : GIs) ในกรอบอาเซียน. **วารสารทรัพย์สินทางปัญญา**, 21, 18-26.
- ชมชื่น สมประเสริฐ. (2552). แปรเปลี่ยนพลังภายในต่อยอดสู่การทำงานอย่างสร้างสรรค์. **วารสารสภาการพยาบาล**, 24(3), 5-6.
- ปาณทิพย์ เปลี่ยนโมฬ. (2555). วัฒนธรรมเชิงอุตสาหกรรม (Cultural Based Industry). **อุตสาหกรรมสาร**, 54, 4.
- วิชช์ จีระแพทย์. (2553). สิทธิชุมชนไทยเปรียบเทียบ. **รัฐสภาสาร**, 58, 39.
- วิชัย สุขลิ้ม. (2556). การคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์. **ข่าวเนติบัณฑิตยสภา**, 26(284), 17.
- องค์การทรัพย์สินทางปัญญาโลก (WIPO). (2555). แนวคิดหลัก “การแสดงออกทางวัฒนธรรมแบบประเพณีคืออะไร. **จตุลสารทรัพย์สินทางปัญญาและการแสดงออกทางวัฒนธรรมแบบประเพณี/คติชน**, 1, 5-11.

เอกสารประกอบการสัมมนา

- ปัจฉิมา ธนสันติ. (2549). สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์. ใน เอกสารบันทึกเทปการสัมมนาเรื่อง “สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ : ดินแดนแห่งการสืบสานวัฒนธรรมประเพณี” (น.1-29). กรุงเทพฯ: กรมทรัพย์สินทางปัญญา กระทรวงพาณิชย์.

วิทยานิพนธ์

- จุมพต ภิญญโณสินวัฒน์. (2552). **หลักเหตุผลของการคุ้มครองสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญา**. (วิทยานิพนธ์ปริญญาคุษฎีบัณฑิต). มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, บัณฑิตวิทยาลัย, นิติศาสตร์.

อินเทอร์เน็ต

- กรมทรัพย์สินทางปัญญา กระทรวงพาณิชย์. (2558ก). **ประกาศขึ้นทะเบียนอนุสิทธิบัตร**. สืบค้น 27 เมษายน 2558 จาก <http://patentsearch.ipthailand.go.th/DIP2013/simplesearch.php>
- กรมทรัพย์สินทางปัญญา กระทรวงพาณิชย์. (2558ข). **ระบบสืบค้นข้อมูลสิทธิบัตรออนไลน์**. สืบค้น 3 เมษายน 2558 จาก <http://patentsearch.ipthailand.go.th/DIP2013/simplesearch.php>
- กรมทรัพย์สินทางปัญญา กระทรวงพาณิชย์. (2558ค). **สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่ได้รับการขึ้นทะเบียน**. สืบค้น 27 เมษายน 2558 จาก http://www.ipthailand.go.th/ipthailand/index.php?option=com_docman&task=cat_view&gid=1074&Itemid=859.
- กรมส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศ ศูนย์บริการการค้าระหว่างประเทศ กลุ่มงานให้บริการข้อมูล/คำปรึกษาการค้าระหว่างประเทศ กระทรวงพาณิชย์. (2557). **รู้รอบเศรษฐกิจ ตามติดตลาดโลก ฤกษ์ แจ่มเวที AWGIPC รุกงานทรัพย์สินทางปัญญาหลัง AEC**. สืบค้น 22 เมษายน 2559 จาก http://ditp.go.th/ditp_pdf.php?filename=content_attach/85985/85985.pdf&title=85985
- กระทรวงวัฒนธรรม. (2559ก). **ขึ้นทะเบียนมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติ**. สืบค้น 25 เมษายน 2559 จาก <http://ich.culture.go.th/index.php/th/ich/register>
- กระทรวงวัฒนธรรม. (2559ข). **มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม**. สืบค้น 23 เมษายน 2559 จาก <http://ich.culture.go.th/>
- คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ. (2559). **พันธกรณีระหว่างประเทศ**. สืบค้น 22 เมษายน 2559 จาก <http://www.nhrc.or.th/Human-Rights-Knowledge/International-Human-Rights-Affairs/International-Law-of-human-rights.aspx>
- มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา. (2558). **ชาวจีนในสมัยกรุงศรีอยุธยา**. สืบค้น 21 พฤศจิกายน 2558 จาก <http://www.ayutthayastudies.aru.ac.th/content/view/156/32/>
- แม่ช้อยนางรำ. (2556). **ข้าวแกง “นายแป๊ะ”**. สืบค้น 2 ตุลาคม 2558 จาก <http://www.maechoice.com/%E0%B8%A3%E0%B9%89%E0%B8%B2%E0%B8%99-%E0%B8%82%E0%B9%89%E0%B8%B2%E0%B8%A7%E0%B9%81%E0%B8%87-%E2%80%9C%E0%B8%99%E0%B8%B2%E0%B8%A2%E0%B9%81%E0%B8%9B%E0%B9%8A%E0%B8%B0%E2%80%9D>
- ราชบัณฑิตยสภา. (2542ก). **"ขนม" ใน พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542**. สืบค้น 20 พฤศจิกายน 2558 จาก <http://rirs3.royin.go.th/new-search/word-search-all-x.asp>

ราชบัณฑิตยสภา. (2542ข). "ท้องถิ่น" ใน พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542.

สืบค้น 20 พฤศจิกายน 2558 จาก <http://rirs3.royin.go.th/new-search/word-21-search.asp>

ราชบัณฑิตยสภา. (2542ค). "อาหาร" ใน พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542.

สืบค้น 20 พฤศจิกายน 2558 จาก <http://rirs3.royin.go.th/new-search/word-43-search.asp>

สยามธุรกิจออนไลน์. (2553). **จีน-ไต้หวันไล่ก๊อบปีสินค้าไทย**. สืบค้น 25 พฤศจิกายน 2558 จาก

http://www.siamturakij.com/home/news/display_news.php?news_id=413349663

หนังสือพิมพ์เดลินิวส์ออนไลน์ (2555). **อาหารไทย "แกงเขียวหวานไก่" ต่างชาติสนใจขอจด**

ลิขสิทธิ์...?. สืบค้น 2 เมษายน 2558 จาก <http://m.dailynews.co.th/Article.do?contentId=119115>

MThai.com. (2554). **10 อันดับ อาหารไทยที่ชาวต่างชาติชื่นชอบ**. สืบค้น 2 เมษายน 2558 จาก

<http://travel.mthai.com/blog/5301.html>

MThai.com. (2557). **ข้าวแกงเจ๊กปุ๋ย (เจ๊เจี้ย) อร่อยจนต้องต่อคิว**. สืบค้น 2 ตุลาคม 2558 จาก

<http://food.mthai.com/food-recommend/90528.html>

สัมภาษณ์

จุฑาทิพย์ วุฒิมารัมย์. นักวิชาการพาณิชย์ชำนาญการ กลุ่มสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ กรมทรัพย์สินทางปัญญา กระทรวงพาณิชย์. (15 สิงหาคม 2558). **สัมภาษณ์**.

เจษฎ์ โทณะวณิก. ที่ปรึกษาคณะกรรมการยกร่างรัฐธรรมนูญ. (2 พฤศจิกายน 2558). **สัมภาษณ์**.

ดุจเดือน บุญสม. นักวิชาการฝ่ายวิจัยและข้อมูล สถาบันอาหาร กระทรวงอุตสาหกรรม.

(6 ตุลาคม 2558). **สัมภาษณ์**.

เพชรสมาน กลิ่นนาค. ประธานกลุ่มขนมหวานพื้นเมืองแม่สमान. จังหวัดเพชรบุรี.

(9 ตุลาคม 2558). **สัมภาษณ์**.

ไพลิน นิमितยงสกุล. รองผู้จัดการใหญ่สายวิจัยและพัฒนา บริษัท เอส แอนด์ พี ซินดิเคท จำกัด

(มหาชน) จังหวัดกรุงเทพฯ. (20 สิงหาคม 2558). **สัมภาษณ์**.

สิริณัฐ์ ลิ่งเวศพาณิชย์. เจ้าของร้าน PanDhevi Riverside Resort & Spa. จังหวัดนครปฐม.

(15 กันยายน 2558). **สัมภาษณ์**.

BIBLIOGRAPHY

Books

- Borelli, Silvia., & Lenzerini, Federico. (2012). **Cultural Heritage. Cultural Rights. Cultural Diversity New Developments in International Law.** Dordrecht, CH: Martinus Nijhoff Publishers.
- Echols, M.A. (2008). **Geographical Indications for Food Products : International Legal and Regulatory Perspectives.** Alphen aan den Rijn, NL: Kluwer Law International.
- Giovannucci, D., Josling, T., Kerr, W., Connor, B.O., & Yeung, M.T. (2009). **Guide to Geographical Indications Linking Products and their origins.** Geneva, CH: International Trade Centre.
- Gower & Davies. (1969). **The Principles of Modern Company Law.** London, UK: Steven & Sons.
- Lee & Lee Advocates & Solicitors Trade Mark & Patent Agents Singapore. (2014). **Singapore Legislation Update - Proposed Amendments to the Geographical Indications Protection Regime.** Singapore, SG: Singapore Land Tower.
- Nanda, Nitya. (2013). **The Protection of Geographical Indications in India : Issues and Challenges.** New Delhi, IN: The Energy and Resources Institute.
- Pant, Ruchi. (2015). **Protecting and Promoting Traditional Knowledge in India What Role for Geographical Indications?.** London, UK: International Institute for Environment and Development.
- United Nations Industrial Development Organization. (2010). **Adding value to traditional products of regional origin.** Vienna, AT: United Nations Industrial Development Organization Investment and Technology Services Branch.
- Vitrolles, Delphine. (2010). **When geographical indication conflicts with food heritage protection : The case of Serrano cheese from Rio Grande do Sul. Brazil.** Rio de Janeiro, BR: Universidade Federal Rural do Rio de Janeiro.
- Zografos, Daphne. (2010). **Intellectual Property and Traditional Cultural Expressions.** Cheltenham, UK: Edward Elgar.

Articles

- An Official Publication of Law Society of Singapore. (2014, July). An Enhanced Regime for the Protection of Geographical Indications in Singapore. **Singapore Law Gazette**, 30-37.
- Bangun, J.A. (2011). Legal Protection of Geographical Indication in Indonesia. **IP Theses IP Community**, 14, 17.
- Bashaw, B.A. (2008). Geographical Indications in China : Why Protect GIs with both Trademark Law and AOC-Type Legislation? **Pacific Rim Law & Policy Journal Association**, 17 (1), 86-87.
- Dreyfuss, Rochelle. (2014). From Incentive to Commodity to Asset: How International Law is Reconceptualizing Intellectual Property. **New York University School of Law**, 9, 3.
- Government of India. (2006). Geographical Indications. **Geographical Indications Journal**, 12, 1-4.
- Hughes, Justin. (2013). Traditional Knowledge. Cultural Expression. and the Siren's Call of Property. **San Diego Law Review**, 49(1), 1215-1218.
- Jena, P.R. & Grote, Ulrike. (2010). Changing Institutions to Protect Regional Heritage: A Case for Geographical Indications in the Indian Agrifood Sector. **Development Policy Review**, 28 (2), 217-236.
- Kireeva, Irina and Connor, B.O. (2010). Geographical Indications and the TRIPS Agreement: What Protection is provided to Geographical Indications in WTO Members? **The Journal of World Intellectual Property**, 13(2), 278-303.
- Leong, Gilbert. (2014). Geographical Indications Bill Passed. **IP EDGE**, 2.
- Lloyd, A. H. (Mar 1901). The Organic Theory of Society. Passing of the Contract Theory. **American Journal of Sociology**, 6(5), p. 577
- Nansa, Almusawir. (2013). Legal Instrument for Protection of Geographical Indication Product in Indonesia. **Journal of Humanity**, 1(1), 21.
- Pant, Ruchi. (2015). Protecting and Promoting Traditional Knowledge in India What Role for Geographical Indications? **IIED Working Paper**, 14-15.
- Prepared by the Intellectual Property Office of Singapore ("IPOS"). (2013). Public Consultation on Changes to be made to The Geographical Indications Act and Trade Marks Act to Enhance Singapore's Regime for The Protection of Geographical Indications. **Geographical Indications Consultation Paper IPOS**, 5.

- Sasongko, Wahyu. (2013). The Legal Protection of Geographical Indications in Indonesia towards the ASEAN Economic Community. **The First International Conference on Law, Business and Government UBL, Indonesia**, 1-58.
- Zainol, Z.A. (2013). Relevancy of Geographical Indications for SMES. **Tech Monitor**, 31-33.

Internet

- Dhar, Biswajit. Indian Institute of Foreign Trade. (2015). **Operationalization of GI Protection in India: A Preliminary Exploration**. Retrieved October 15, 2015 from https://www.researchgate.net/publication/237420395_Operationalisation_of_GI_Protection_in_India_A_Preliminary_Exploration
- Directorate General of Intellectual Property Rights Indonesia. (2015). **Indikasi Geografis Terdaftar**. Retrieved October 25, 2015 from http://www.dgip.go.id/images/adelch-images/pdf-files/publikasi/publikasi_ig/ig_terdaftar_maret_2015.pdf
- Perbadanan Harta Intelek Malaysia (MyIPO). (2013). **General Information**. Retrieved May 25, 2015 from <http://www.myipo.gov.my/petunjuk-geografi>
- Perbadanan Harta Intelek Malaysia (MyIPO). (2015). **Geographical Indication 2003-2014**. Retrieved July 12, 2015 from <http://www.myipo.gov.my/2003-2013>
- Terdaftar, I.G. Retrieved October 25, 2015 from http://www.dgip.go.id/images/adelch-images/pdf-files/publikasi/publikasi_ig/ig_terdaftar_maret_2015.pdf
- WIPO. (2012). **Intellectual Property and Traditional Cultural Expressions/Folklore**. Retrieved October 10, 2012 from http://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/tk/913/wipo_pub_913.pdf
- WIPO. (2014). **Intergovernmental Committee on Intellectual Property and Genetic Resources Traditional Knowledge and Folklore**. Retrieved October 15, 2015 from http://www.wipo.int/edocs/mdocs/tk/en/wipo_grtkf_ic_17/wipo_grtkf_ic_17_inf_5_b.pdf
- WTO. (2016). **Members and Observers**. Retrieved Mar 10, 2013 from http://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/tif_e/org6_e.htm

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

AGREEMENT ON TRADE-RELATED ASPECTS OF INTELLECTUAL
PROPERTY RIGHTS

ANNEX 1C

**AGREEMENT ON TRADE-RELATED ASPECTS OF
INTELLECTUAL PROPERTY RIGHTS**

PART I GENERAL PROVISIONS AND BASIC PRINCIPLES

PART II STANDARDS CONCERNING THE AVAILABILITY, SCOPE AND USE OF INTELLECTUAL PROPERTY RIGHTS

1. Copyright and Related Rights
2. Trademarks
3. Geographical Indications
4. Industrial Designs
5. Patents
6. Layout-Designs (Topographies) of Integrated Circuits
7. Protection of Undisclosed Information
8. Control of Anti-Competitive Practices in Contractual Licences

PART III ENFORCEMENT OF INTELLECTUAL PROPERTY RIGHTS

1. General Obligations
2. Civil and Administrative Procedures and Remedies
3. Provisional Measures
4. Special Requirements Related to Border Measures
5. Criminal Procedures

PART IV ACQUISITION AND MAINTENANCE OF INTELLECTUAL PROPERTY RIGHTS AND RELATED *INTER-PARTES* PROCEDURES

PART V DISPUTE PREVENTION AND SETTLEMENT

PART VI TRANSITIONAL ARRANGEMENTS

PART VII INSTITUTIONAL ARRANGEMENTS; FINAL PROVISIONS

**AGREEMENT ON TRADE-RELATED ASPECTS OF
INTELLECTUAL PROPERTY RIGHTS**

Members,

Desiring to reduce distortions and impediments to international trade, and taking into account the need to promote effective and adequate protection of intellectual property rights, and to ensure that measures and procedures to enforce intellectual property rights do not themselves become barriers to legitimate trade;

Recognizing, to this end, the need for new rules and disciplines concerning:

- (a) the applicability of the basic principles of GATT 1994 and of relevant international intellectual property agreements or conventions;
- (b) the provision of adequate standards and principles concerning the availability, scope and use of trade-related intellectual property rights;
- (c) the provision of effective and appropriate means for the enforcement of trade-related intellectual property rights, taking into account differences in national legal systems;
- (d) the provision of effective and expeditious procedures for the multilateral prevention and settlement of disputes between governments; and
- (e) transitional arrangements aiming at the fullest participation in the results of the negotiations;

Recognizing the need for a multilateral framework of principles, rules and disciplines dealing with international trade in counterfeit goods;

Recognizing that intellectual property rights are private rights;

Recognizing the underlying public policy objectives of national systems for the protection of intellectual property, including developmental and technological objectives;

Recognizing also the special needs of the least-developed country Members in respect of maximum flexibility in the domestic implementation of laws and regulations in order to enable them to create a sound and viable technological base;

Emphasizing the importance of reducing tensions by reaching strengthened commitments to resolve disputes on trade-related intellectual property issues through multilateral procedures;

Desiring to establish a mutually supportive relationship between the WTO and the World Intellectual Property Organization (referred to in this Agreement as "WIPO") as well as other relevant international organizations;

Hereby agree as follows:

PART I

GENERAL PROVISIONS AND BASIC PRINCIPLES

Article 1

Nature and Scope of Obligations

1. Members shall give effect to the provisions of this Agreement. Members may, but shall not be obliged to, implement in their law more extensive protection than is required by this Agreement, provided that such protection does not contravene the provisions of this Agreement. Members shall be free to determine the appropriate method of implementing the provisions of this Agreement within their own legal system and practice.

2. For the purposes of this Agreement, the term "intellectual property" refers to all categories of intellectual property that are the subject of Sections 1 through 7 of Part II.

3. Members shall accord the treatment provided for in this Agreement to the nationals of other Members.¹ In respect of the relevant intellectual property right, the nationals of other Members shall be understood as those natural or legal persons that would meet the criteria for eligibility for protection provided for in the Paris Convention (1967), the Berne Convention (1971), the Rome Convention and the Treaty on Intellectual Property in Respect of Integrated Circuits, were all Members of the WTO members of those conventions.² Any Member availing itself of the possibilities provided in paragraph 3 of Article 5 or paragraph 2 of Article 6 of the Rome Convention shall make a notification as foreseen in those provisions to the Council for Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights (the "Council for TRIPS").

Article 2

Intellectual Property Conventions

1. In respect of Parts II, III and IV of this Agreement, Members shall comply with Articles 1 through 12, and Article 19, of the Paris Convention (1967).

2. Nothing in Parts I to IV of this Agreement shall derogate from existing obligations that Members may have to each other under the Paris Convention, the Berne Convention, the Rome Convention and the Treaty on Intellectual Property in Respect of Integrated Circuits.

Article 3

National Treatment

1. Each Member shall accord to the nationals of other Members treatment no less favourable than that it accords to its own nationals with regard to the protection³ of intellectual property, subject to the exceptions already provided in, respectively, the Paris Convention (1967), the Berne Convention (1971), the Rome Convention or the Treaty on Intellectual Property in Respect of Integrated Circuits. In respect of performers, producers of phonograms and broadcasting organizations, this obligation only applies in respect of the rights provided under this Agreement. Any Member availing itself of the possibilities provided in Article 6 of the Berne Convention (1971) or paragraph 1(b) of Article 16 of the Rome Convention shall make a notification as foreseen in those provisions to the Council for TRIPS.

2. Members may avail themselves of the exceptions permitted under paragraph 1 in relation to judicial and administrative procedures, including the designation of an address for service or the

---

¹ When "nationals" are referred to in this Agreement, they shall be deemed, in the case of a separate customs territory Member of the WTO, to mean persons, natural or legal, who are domiciled or who have a real and effective industrial or commercial establishment in that customs territory.

² In this Agreement, "Paris Convention" refers to the Paris Convention for the Protection of Industrial Property; "Paris Convention (1967)" refers to the Stockholm Act of this Convention of 14 July 1967. "Berne Convention" refers to the Berne Convention for the Protection of Literary and Artistic Works; "Berne Convention (1971)" refers to the Paris Act of this Convention of 24 July 1971. "Rome Convention" refers to the International Convention for the Protection of Performers, Producers of Phonograms and Broadcasting Organizations, adopted at Rome on 26 October 1961. "Treaty on Intellectual Property in Respect of Integrated Circuits" (IPIC Treaty) refers to the Treaty on Intellectual Property in Respect of Integrated Circuits, adopted at Washington on 26 May 1989. "WTO Agreement" refers to the Agreement Establishing the WTO.

³ For the purposes of Articles 3 and 4, "protection" shall include matters affecting the availability, acquisition, scope, maintenance and enforcement of intellectual property rights as well as those matters affecting the use of intellectual property rights specifically addressed in this Agreement.

appointment of an agent within the jurisdiction of a Member, only where such exceptions are necessary to secure compliance with laws and regulations which are not inconsistent with the provisions of this Agreement and where such practices are not applied in a manner which would constitute a disguised restriction on trade.

Article 4

Most-Favoured-Nation Treatment

With regard to the protection of intellectual property, any advantage, favour, privilege or immunity granted by a Member to the nationals of any other country shall be accorded immediately and unconditionally to the nationals of all other Members. Exempted from this obligation are any advantage, favour, privilege or immunity accorded by a Member:

- (a) deriving from international agreements on judicial assistance or law enforcement of a general nature and not particularly confined to the protection of intellectual property;
- (b) granted in accordance with the provisions of the Berne Convention (1971) or the Rome Convention authorizing that the treatment accorded be a function not of national treatment but of the treatment accorded in another country;
- (c) in respect of the rights of performers, producers of phonograms and broadcasting organizations not provided under this Agreement;
- (d) deriving from international agreements related to the protection of intellectual property which entered into force prior to the entry into force of the WTO Agreement, provided that such agreements are notified to the Council for TRIPS and do not constitute an arbitrary or unjustifiable discrimination against nationals of other Members.

Article 5

Multilateral Agreements on Acquisition or Maintenance of Protection

The obligations under Articles 3 and 4 do not apply to procedures provided in multilateral agreements concluded under the auspices of WIPO relating to the acquisition or maintenance of intellectual property rights.

Article 6

Exhaustion

For the purposes of dispute settlement under this Agreement, subject to the provisions of Articles 3 and 4 nothing in this Agreement shall be used to address the issue of the exhaustion of intellectual property rights.

Article 7

Objectives

The protection and enforcement of intellectual property rights should contribute to the promotion of technological innovation and to the transfer and dissemination of technology, to the mutual advantage of producers and users of technological knowledge and in a manner conducive to social and economic welfare, and to a balance of rights and obligations.

Article 8

Principles

1. Members may, in formulating or amending their laws and regulations, adopt measures necessary to protect public health and nutrition, and to promote the public interest in sectors of vital importance to their socio-economic and technological development, provided that such measures are consistent with the provisions of this Agreement.
2. Appropriate measures, provided that they are consistent with the provisions of this Agreement, may be needed to prevent the abuse of intellectual property rights by right holders or the resort to practices which unreasonably restrain trade or adversely affect the international transfer of technology.

PART II

STANDARDS CONCERNING THE AVAILABILITY, SCOPE
AND USE OF INTELLECTUAL PROPERTY RIGHTS

SECTION 1: COPYRIGHT AND RELATED RIGHTS

Article 9

Relation to the Berne Convention

1. Members shall comply with Articles 1 through 21 of the Berne Convention (1971) and the Appendix thereto. However, Members shall not have rights or obligations under this Agreement in respect of the rights conferred under Article 6bis of that Convention or of the rights derived therefrom.
2. Copyright protection shall extend to expressions and not to ideas, procedures, methods of operation or mathematical concepts as such.

Article 10

Computer Programs and Compilations of Data

1. Computer programs, whether in source or object code, shall be protected as literary works under the Berne Convention (1971).
2. Compilations of data or other material, whether in machine readable or other form, which by reason of the selection or arrangement of their contents constitute intellectual creations shall be

protected as such. Such protection, which shall not extend to the data or material itself, shall be without prejudice to any copyright subsisting in the data or material itself.

Article 11

Rental Rights

In respect of at least computer programs and cinematographic works, a Member shall provide authors and their successors in title the right to authorize or to prohibit the commercial rental to the public of originals or copies of their copyright works. A Member shall be excepted from this obligation in respect of cinematographic works unless such rental has led to widespread copying of such works which is materially impairing the exclusive right of reproduction conferred in that Member on authors and their successors in title. In respect of computer programs, this obligation does not apply to rentals where the program itself is not the essential object of the rental.

Article 12

Term of Protection

Whenever the term of protection of a work, other than a photographic work or a work of applied art, is calculated on a basis other than the life of a natural person, such term shall be no less than 50 years from the end of the calendar year of authorized publication, or, failing such authorized publication within 50 years from the making of the work, 50 years from the end of the calendar year of making.

Article 13

Limitations and Exceptions

Members shall confine limitations or exceptions to exclusive rights to certain special cases which do not conflict with a normal exploitation of the work and do not unreasonably prejudice the legitimate interests of the right holder.

Article 14

*Protection of Performers, Producers of Phonograms
(Sound Recordings) and Broadcasting Organizations*

1. In respect of a fixation of their performance on a phonogram, performers shall have the possibility of preventing the following acts when undertaken without their authorization: the fixation of their unfixed performance and the reproduction of such fixation. Performers shall also have the possibility of preventing the following acts when undertaken without their authorization: the broadcasting by wireless means and the communication to the public of their live performance.
2. Producers of phonograms shall enjoy the right to authorize or prohibit the direct or indirect reproduction of their phonograms.
3. Broadcasting organizations shall have the right to prohibit the following acts when undertaken without their authorization: the fixation, the reproduction of fixations, and the rebroadcasting by wireless means of broadcasts, as well as the communication to the public of

television broadcasts of the same. Where Members do not grant such rights to broadcasting organizations, they shall provide owners of copyright in the subject matter of broadcasts with the possibility of preventing the above acts, subject to the provisions of the Berne Convention (1971).

4. The provisions of Article 11 in respect of computer programs shall apply *mutatis mutandis* to producers of phonograms and any other right holders in phonograms as determined in a Member's law. If on 15 April 1994 a Member has in force a system of equitable remuneration of right holders in respect of the rental of phonograms, it may maintain such system provided that the commercial rental of phonograms is not giving rise to the material impairment of the exclusive rights of reproduction of right holders.

5. The term of the protection available under this Agreement to performers and producers of phonograms shall last at least until the end of a period of 50 years computed from the end of the calendar year in which the fixation was made or the performance took place. The term of protection granted pursuant to paragraph 3 shall last for at least 20 years from the end of the calendar year in which the broadcast took place.

6. Any Member may, in relation to the rights conferred under paragraphs 1, 2 and 3, provide for conditions, limitations, exceptions and reservations to the extent permitted by the Rome Convention. However, the provisions of Article 18 of the Berne Convention (1971) shall also apply, *mutatis mutandis*, to the rights of performers and producers of phonograms in phonograms.

SECTION 2: TRADEMARKS

Article 15

Protectable Subject Matter

1. Any sign, or any combination of signs, capable of distinguishing the goods or services of one undertaking from those of other undertakings, shall be capable of constituting a trademark. Such signs, in particular words including personal names, letters, numerals, figurative elements and combinations of colours as well as any combination of such signs, shall be eligible for registration as trademarks. Where signs are not inherently capable of distinguishing the relevant goods or services, Members may make registrability depend on distinctiveness acquired through use. Members may require, as a condition of registration, that signs be visually perceptible.

2. Paragraph 1 shall not be understood to prevent a Member from denying registration of a trademark on other grounds, provided that they do not derogate from the provisions of the Paris Convention (1967).

3. Members may make registrability depend on use. However, actual use of a trademark shall not be a condition for filing an application for registration. An application shall not be refused solely on the ground that intended use has not taken place before the expiry of a period of three years from the date of application.

4. The nature of the goods or services to which a trademark is to be applied shall in no case form an obstacle to registration of the trademark.

5. Members shall publish each trademark either before it is registered or promptly after it is registered and shall afford a reasonable opportunity for petitions to cancel the registration. In addition, Members may afford an opportunity for the registration of a trademark to be opposed.

Article 16

Rights Conferred

1. The owner of a registered trademark shall have the exclusive right to prevent all third parties not having the owner's consent from using in the course of trade identical or similar signs for goods or services which are identical or similar to those in respect of which the trademark is registered where such use would result in a likelihood of confusion. In case of the use of an identical sign for identical goods or services, a likelihood of confusion shall be presumed. The rights described above shall not prejudice any existing prior rights, nor shall they affect the possibility of Members making rights available on the basis of use.
2. Article 6*bis* of the Paris Convention (1967) shall apply, *mutatis mutandis*, to services. In determining whether a trademark is well-known, Members shall take account of the knowledge of the trademark in the relevant sector of the public, including knowledge in the Member concerned which has been obtained as a result of the promotion of the trademark.
3. Article 6*bis* of the Paris Convention (1967) shall apply, *mutatis mutandis*, to goods or services which are not similar to those in respect of which a trademark is registered, provided that use of that trademark in relation to those goods or services would indicate a connection between those goods or services and the owner of the registered trademark and provided that the interests of the owner of the registered trademark are likely to be damaged by such use.

Article 17

Exceptions

Members may provide limited exceptions to the rights conferred by a trademark, such as fair use of descriptive terms, provided that such exceptions take account of the legitimate interests of the owner of the trademark and of third parties.

Article 18

Term of Protection

Initial registration, and each renewal of registration, of a trademark shall be for a term of no less than seven years. The registration of a trademark shall be renewable indefinitely.

Article 19

Requirement of Use

1. If use is required to maintain a registration, the registration may be cancelled only after an uninterrupted period of at least three years of non-use, unless valid reasons based on the existence of obstacles to such use are shown by the trademark owner. Circumstances arising independently of the will of the owner of the trademark which constitute an obstacle to the use of the trademark, such as import restrictions on or other government requirements for goods or services protected by the trademark, shall be recognized as valid reasons for non-use.

2. When subject to the control of its owner, use of a trademark by another person shall be recognized as use of the trademark for the purpose of maintaining the registration.

Article 20

Other Requirements

The use of a trademark in the course of trade shall not be unjustifiably encumbered by special requirements, such as use with another trademark, use in a special form or use in a manner detrimental to its capability to distinguish the goods or services of one undertaking from those of other undertakings. This will not preclude a requirement prescribing the use of the trademark identifying the undertaking producing the goods or services along with, but without linking it to, the trademark distinguishing the specific goods or services in question of that undertaking.

Article 21

Licensing and Assignment

Members may determine conditions on the licensing and assignment of trademarks, it being understood that the compulsory licensing of trademarks shall not be permitted and that the owner of a registered trademark shall have the right to assign the trademark with or without the transfer of the business to which the trademark belongs.

SECTION 3: GEOGRAPHICAL INDICATIONS

Article 22

Protection of Geographical Indications

1. Geographical indications are, for the purposes of this Agreement, indications which identify a good as originating in the territory of a Member, or a region or locality in that territory, where a given quality, reputation or other characteristic of the good is essentially attributable to its geographical origin.
2. In respect of geographical indications, Members shall provide the legal means for interested parties to prevent:
  - (a) the use of any means in the designation or presentation of a good that indicates or suggests that the good in question originates in a geographical area other than the true place of origin in a manner which misleads the public as to the geographical origin of the good;
  - (b) any use which constitutes an act of unfair competition within the meaning of Article 10*bis* of the Paris Convention (1967).
3. A Member shall, *ex officio* if its legislation so permits or at the request of an interested party, refuse or invalidate the registration of a trademark which contains or consists of a geographical indication with respect to goods not originating in the territory indicated, if use of the indication in the trademark for such goods in that Member is of such a nature as to mislead the public as to the true place of origin.

4. The protection under paragraphs 1, 2 and 3 shall be applicable against a geographical indication which, although literally true as to the territory, region or locality in which the goods originate, falsely represents to the public that the goods originate in another territory.

Article 23

Additional Protection for Geographical Indications for Wines and Spirits

1. Each Member shall provide the legal means for interested parties to prevent use of a geographical indication identifying wines for wines not originating in the place indicated by the geographical indication in question or identifying spirits for spirits not originating in the place indicated by the geographical indication in question, even where the true origin of the goods is indicated or the geographical indication is used in translation or accompanied by expressions such as "kind", "type", "style", "imitation" or the like.⁴

2. The registration of a trademark for wines which contains or consists of a geographical indication identifying wines or for spirits which contains or consists of a geographical indication identifying spirits shall be refused or invalidated, *ex officio* if a Member's legislation so permits or at the request of an interested party, with respect to such wines or spirits not having this origin.

3. In the case of homonymous geographical indications for wines, protection shall be accorded to each indication, subject to the provisions of paragraph 4 of Article 22. Each Member shall determine the practical conditions under which the homonymous indications in question will be differentiated from each other, taking into account the need to ensure equitable treatment of the producers concerned and that consumers are not misled.

4. In order to facilitate the protection of geographical indications for wines, negotiations shall be undertaken in the Council for TRIPS concerning the establishment of a multilateral system of notification and registration of geographical indications for wines eligible for protection in those Members participating in the system.

Article 24

International Negotiations; Exceptions

1. Members agree to enter into negotiations aimed at increasing the protection of individual geographical indications under Article 23. The provisions of paragraphs 4 through 8 below shall not be used by a Member to refuse to conduct negotiations or to conclude bilateral or multilateral agreements. In the context of such negotiations, Members shall be willing to consider the continued applicability of these provisions to individual geographical indications whose use was the subject of such negotiations.

2. The Council for TRIPS shall keep under review the application of the provisions of this Section; the first such review shall take place within two years of the entry into force of the WTO Agreement. Any matter affecting the compliance with the obligations under these provisions may be drawn to the attention of the Council, which, at the request of a Member, shall consult with any Member or Members in respect of such matter in respect of which it has not been possible to find a

---

⁴ Notwithstanding the first sentence of Article 42, Members may, with respect to these obligations, instead provide for enforcement by administrative action.

satisfactory solution through bilateral or plurilateral consultations between the Members concerned. The Council shall take such action as may be agreed to facilitate the operation and further the objectives of this Section.

3. In implementing this Section, a Member shall not diminish the protection of geographical indications that existed in that Member immediately prior to the date of entry into force of the WTO Agreement.

4. Nothing in this Section shall require a Member to prevent continued and similar use of a particular geographical indication of another Member identifying wines or spirits in connection with goods or services by any of its nationals or domiciliaries who have used that geographical indication in a continuous manner with regard to the same or related goods or services in the territory of that Member either (a) for at least 10 years preceding 15 April 1994 or (b) in good faith preceding that date.

5. Where a trademark has been applied for or registered in good faith, or where rights to a trademark have been acquired through use in good faith either:

- (a) before the date of application of these provisions in that Member as defined in Part VI; or
- (b) before the geographical indication is protected in its country of origin;

measures adopted to implement this Section shall not prejudice eligibility for or the validity of the registration of a trademark, or the right to use a trademark, on the basis that such a trademark is identical with, or similar to, a geographical indication.

6. Nothing in this Section shall require a Member to apply its provisions in respect of a geographical indication of any other Member with respect to goods or services for which the relevant indication is identical with the term customary in common language as the common name for such goods or services in the territory of that Member. Nothing in this Section shall require a Member to apply its provisions in respect of a geographical indication of any other Member with respect to products of the vine for which the relevant indication is identical with the customary name of a grape variety existing in the territory of that Member as of the date of entry into force of the WTO Agreement.

7. A Member may provide that any request made under this Section in connection with the use or registration of a trademark must be presented within five years after the adverse use of the protected indication has become generally known in that Member or after the date of registration of the trademark in that Member provided that the trademark has been published by that date, if such date is earlier than the date on which the adverse use became generally known in that Member, provided that the geographical indication is not used or registered in bad faith.

8. The provisions of this Section shall in no way prejudice the right of any person to use, in the course of trade, that person's name or the name of that person's predecessor in business, except where such name is used in such a manner as to mislead the public.

9. There shall be no obligation under this Agreement to protect geographical indications which are not or cease to be protected in their country of origin, or which have fallen into disuse in that country.

SECTION 4: INDUSTRIAL DESIGNS

Article 25

Requirements for Protection

1. Members shall provide for the protection of independently created industrial designs that are new or original. Members may provide that designs are not new or original if they do not significantly differ from known designs or combinations of known design features. Members may provide that such protection shall not extend to designs dictated essentially by technical or functional considerations.
2. Each Member shall ensure that requirements for securing protection for textile designs, in particular in regard to any cost, examination or publication, do not unreasonably impair the opportunity to seek and obtain such protection. Members shall be free to meet this obligation through industrial design law or through copyright law.

Article 26

Protection

1. The owner of a protected industrial design shall have the right to prevent third parties not having the owner's consent from making, selling or importing articles bearing or embodying a design which is a copy, or substantially a copy, of the protected design, when such acts are undertaken for commercial purposes.
2. Members may provide limited exceptions to the protection of industrial designs, provided that such exceptions do not unreasonably conflict with the normal exploitation of protected industrial designs and do not unreasonably prejudice the legitimate interests of the owner of the protected design, taking account of the legitimate interests of third parties.
3. The duration of protection available shall amount to at least 10 years.

SECTION 5: PATENTS

Article 27

Patentable Subject Matter

1. Subject to the provisions of paragraphs 2 and 3, patents shall be available for any inventions, whether products or processes, in all fields of technology, provided that they are new, involve an inventive step and are capable of industrial application.³ Subject to paragraph 4 of Article 65, paragraph 8 of Article 70 and paragraph 3 of this Article, patents shall be available and patent rights enjoyable without discrimination as to the place of invention, the field of technology and whether products are imported or locally produced.
2. Members may exclude from patentability inventions, the prevention within their territory of the commercial exploitation of which is necessary to protect *ordre public* or morality, including to

---

³ For the purposes of this Article, the terms "inventive step" and "capable of industrial application" may be deemed by a Member to be synonymous with the terms "non-obvious" and "useful" respectively.

protect human, animal or plant life or health or to avoid serious prejudice to the environment, provided that such exclusion is not made merely because the exploitation is prohibited by their law.

3. Members may also exclude from patentability:
  - (a) diagnostic, therapeutic and surgical methods for the treatment of humans or animals;
  - (b) plants and animals other than micro-organisms, and essentially biological processes for the production of plants or animals other than non-biological and microbiological processes. However, Members shall provide for the protection of plant varieties either by patents or by an effective *sui generis* system or by any combination thereof. The provisions of this subparagraph shall be reviewed four years after the date of entry into force of the WTO Agreement.

Article 28

Rights Conferred

1. A patent shall confer on its owner the following exclusive rights:
  - (a) where the subject matter of a patent is a product, to prevent third parties not having the owner's consent from the acts of: making, using, offering for sale, selling, or importing⁶ for these purposes that product;
  - (b) where the subject matter of a patent is a process, to prevent third parties not having the owner's consent from the act of using the process, and from the acts of: using, offering for sale, selling, or importing for these purposes at least the product obtained directly by that process.
2. Patent owners shall also have the right to assign, or transfer by succession, the patent and to conclude licensing contracts.

Article 29

Conditions on Patent Applicants

1. Members shall require that an applicant for a patent shall disclose the invention in a manner sufficiently clear and complete for the invention to be carried out by a person skilled in the art and may require the applicant to indicate the best mode for carrying out the invention known to the inventor at the filing date or, where priority is claimed, at the priority date of the application.
2. Members may require an applicant for a patent to provide information concerning the applicant's corresponding foreign applications and grants.

Article 30

Exceptions to Rights Conferred

---

⁶ This right, like all other rights conferred under this Agreement in respect of the use, sale, importation or other distribution of goods, is subject to the provisions of Article 6.

Members may provide limited exceptions to the exclusive rights conferred by a patent, provided that such exceptions do not unreasonably conflict with a normal exploitation of the patent and do not unreasonably prejudice the legitimate interests of the patent owner, taking account of the legitimate interests of third parties.

Article 31

Other Use Without Authorization of the Right Holder

Where the law of a Member allows for other use⁷ of the subject matter of a patent without the authorization of the right holder, including use by the government or third parties authorized by the government, the following provisions shall be respected:

- (a) authorization of such use shall be considered on its individual merits;
- (b) such use may only be permitted if, prior to such use, the proposed user has made efforts to obtain authorization from the right holder on reasonable commercial terms and conditions and that such efforts have not been successful within a reasonable period of time. This requirement may be waived by a Member in the case of a national emergency or other circumstances of extreme urgency or in cases of public non-commercial use. In situations of national emergency or other circumstances of extreme urgency, the right holder shall, nevertheless, be notified as soon as reasonably practicable. In the case of public non-commercial use, where the government or contractor, without making a patent search, knows or has demonstrable grounds to know that a valid patent is or will be used by or for the government, the right holder shall be informed promptly;
- (c) the scope and duration of such use shall be limited to the purpose for which it was authorized, and in the case of semi-conductor technology shall only be for public non-commercial use or to remedy a practice determined after judicial or administrative process to be anti-competitive;
- (d) such use shall be non-exclusive;
- (e) such use shall be non-assignable, except with that part of the enterprise or goodwill which enjoys such use;
- (f) any such use shall be authorized predominantly for the supply of the domestic market of the Member authorizing such use;
- (g) authorization for such use shall be liable, subject to adequate protection of the legitimate interests of the persons so authorized, to be terminated if and when the circumstances which led to it cease to exist and are unlikely to recur. The competent authority shall have the authority to review, upon motivated request, the continued existence of these circumstances;
- (h) the right holder shall be paid adequate remuneration in the circumstances of each case, taking into account the economic value of the authorization;

---

⁷ "Other use" refers to use other than that allowed under Article 30.

- (i) the legal validity of any decision relating to the authorization of such use shall be subject to judicial review or other independent review by a distinct higher authority in that Member;
- (j) any decision relating to the remuneration provided in respect of such use shall be subject to judicial review or other independent review by a distinct higher authority in that Member;
- (k) Members are not obliged to apply the conditions set forth in subparagraphs (b) and (f) where such use is permitted to remedy a practice determined after judicial or administrative process to be anti-competitive. The need to correct anti-competitive practices may be taken into account in determining the amount of remuneration in such cases. Competent authorities shall have the authority to refuse termination of authorization if and when the conditions which led to such authorization are likely to recur;
- (l) where such use is authorized to permit the exploitation of a patent ("the second patent") which cannot be exploited without infringing another patent ("the first patent"), the following additional conditions shall apply:
  - (i) the invention claimed in the second patent shall involve an important technical advance of considerable economic significance in relation to the invention claimed in the first patent;
  - (ii) the owner of the first patent shall be entitled to a cross-licence on reasonable terms to use the invention claimed in the second patent; and
  - (iii) the use authorized in respect of the first patent shall be non-assignable except with the assignment of the second patent.

Article 32

Revocation/Forfeiture

An opportunity for judicial review of any decision to revoke or forfeit a patent shall be available.

Article 33

Term of Protection

The term of protection available shall not end before the expiration of a period of twenty years counted from the filing date.⁸

Article 34

Process Patents: Burden of Proof

---

⁸ It is understood that those Members which do not have a system of original grant may provide that the term of protection shall be computed from the filing date in the system of original grant.

1. For the purposes of civil proceedings in respect of the infringement of the rights of the owner referred to in paragraph 1(b) of Article 28, if the subject matter of a patent is a process for obtaining a product, the judicial authorities shall have the authority to order the defendant to prove that the process to obtain an identical product is different from the patented process. Therefore, Members shall provide, in at least one of the following circumstances, that any identical product when produced without the consent of the patent owner shall, in the absence of proof to the contrary, be deemed to have been obtained by the patented process:

- (a) if the product obtained by the patented process is new;
- (b) if there is a substantial likelihood that the identical product was made by the process and the owner of the patent has been unable through reasonable efforts to determine the process actually used.

2. Any Member shall be free to provide that the burden of proof indicated in paragraph 1 shall be on the alleged infringer only if the condition referred to in subparagraph (a) is fulfilled or only if the condition referred to in subparagraph (b) is fulfilled.

3. In the adduction of proof to the contrary, the legitimate interests of defendants in protecting their manufacturing and business secrets shall be taken into account.

SECTION 6: LAYOUT-DESIGNS (TOPOGRAPHIES) OF INTEGRATED CIRCUITS

Article 35

Relation to the IPIC Treaty

Members agree to provide protection to the layout-designs (topographies) of integrated circuits (referred to in this Agreement as "layout-designs") in accordance with Articles 2 through 7 (other than paragraph 3 of Article 6), Article 12 and paragraph 3 of Article 16 of the Treaty on Intellectual Property in Respect of Integrated Circuits and, in addition, to comply with the following provisions.

Article 36

Scope of the Protection

Subject to the provisions of paragraph 1 of Article 37, Members shall consider unlawful the following acts if performed without the authorization of the right holder:⁹ importing, selling, or otherwise distributing for commercial purposes a protected layout-design, an integrated circuit in which a protected layout-design is incorporated, or an article incorporating such an integrated circuit only in so far as it continues to contain an unlawfully reproduced layout-design.

Article 37

Acts Not Requiring the Authorization of the Right Holder

---

⁹ The term "right holder" in this Section shall be understood as having the same meaning as the term "holder of the right" in the IPIC Treaty.

1. Notwithstanding Article 36, no Member shall consider unlawful the performance of any of the acts referred to in that Article in respect of an integrated circuit incorporating an unlawfully reproduced layout-design or any article incorporating such an integrated circuit where the person performing or ordering such acts did not know and had no reasonable ground to know, when acquiring the integrated circuit or article incorporating such an integrated circuit, that it incorporated an unlawfully reproduced layout-design. Members shall provide that, after the time that such person has received sufficient notice that the layout-design was unlawfully reproduced, that person may perform any of the acts with respect to the stock on hand or ordered before such time, but shall be liable to pay to the right holder a sum equivalent to a reasonable royalty such as would be payable under a freely negotiated licence in respect of such a layout-design.

2. The conditions set out in subparagraphs (a) through (k) of Article 31 shall apply *mutatis mutandis* in the event of any non-voluntary licensing of a layout-design or of its use by or for the government without the authorization of the right holder.

Article 38

Term of Protection

1. In Members requiring registration as a condition of protection, the term of protection of layout-designs shall not end before the expiration of a period of 10 years counted from the date of filing an application for registration or from the first commercial exploitation wherever in the world it occurs.

2. In Members not requiring registration as a condition for protection, layout-designs shall be protected for a term of no less than 10 years from the date of the first commercial exploitation wherever in the world it occurs.

3. Notwithstanding paragraphs 1 and 2, a Member may provide that protection shall lapse 15 years after the creation of the layout-design.

SECTION 7: PROTECTION OF UNDISCLOSED INFORMATION

Article 39

1. In the course of ensuring effective protection against unfair competition as provided in Article 10*bis* of the Paris Convention (1967), Members shall protect undisclosed information in accordance with paragraph 2 and data submitted to governments or governmental agencies in accordance with paragraph 3.

2. Natural and legal persons shall have the possibility of preventing information lawfully within their control from being disclosed to, acquired by, or used by others without their consent in a manner contrary to honest commercial practices¹⁰ so long as such information:

---

¹⁰ For the purpose of this provision, "a manner contrary to honest commercial practices" shall mean at least practices such as breach of contract, breach of confidence and inducement to breach, and includes the acquisition of undisclosed information by third parties who knew, or were grossly negligent in failing to know, that such practices were involved in the acquisition.

- (a) is secret in the sense that it is not, as a body or in the precise configuration and assembly of its components, generally known among or readily accessible to persons within the circles that normally deal with the kind of information in question;
- (b) has commercial value because it is secret; and
- (c) has been subject to reasonable steps under the circumstances, by the person lawfully in control of the information, to keep it secret.

3. Members, when requiring, as a condition of approving the marketing of pharmaceutical or of agricultural chemical products which utilize new chemical entities, the submission of undisclosed test or other data, the origination of which involves a considerable effort, shall protect such data against unfair commercial use. In addition, Members shall protect such data against disclosure, except where necessary to protect the public, or unless steps are taken to ensure that the data are protected against unfair commercial use.

SECTION 8: CONTROL OF ANTI-COMPETITIVE PRACTICES IN CONTRACTUAL LICENCES

Article 40

1. Members agree that some licensing practices or conditions pertaining to intellectual property rights which restrain competition may have adverse effects on trade and may impede the transfer and dissemination of technology.

2. Nothing in this Agreement shall prevent Members from specifying in their legislation licensing practices or conditions that may in particular cases constitute an abuse of intellectual property rights having an adverse effect on competition in the relevant market. As provided above, a Member may adopt, consistently with the other provisions of this Agreement, appropriate measures to prevent or control such practices, which may include for example exclusive grantback conditions, conditions preventing challenges to validity and coercive package licensing, in the light of the relevant laws and regulations of that Member.

3. Each Member shall enter, upon request, into consultations with any other Member which has cause to believe that an intellectual property right owner that is a national or domiciliary of the Member to which the request for consultations has been addressed is undertaking practices in violation of the requesting Member's laws and regulations on the subject matter of this Section, and which wishes to secure compliance with such legislation, without prejudice to any action under the law and to the full freedom of an ultimate decision of either Member. The Member addressed shall accord full and sympathetic consideration to, and shall afford adequate opportunity for, consultations with the requesting Member, and shall cooperate through supply of publicly available non-confidential information of relevance to the matter in question and of other information available to the Member, subject to domestic law and to the conclusion of mutually satisfactory agreements concerning the safeguarding of its confidentiality by the requesting Member.

4. A Member whose nationals or domiciliaries are subject to proceedings in another Member concerning alleged violation of that other Member's laws and regulations on the subject matter of this Section shall, upon request, be granted an opportunity for consultations by the other Member under the same conditions as those foreseen in paragraph 3.

PART III

ENFORCEMENT OF INTELLECTUAL PROPERTY RIGHTS

SECTION 1: GENERAL OBLIGATIONS

Article 41

1. Members shall ensure that enforcement procedures as specified in this Part are available under their law so as to permit effective action against any act of infringement of intellectual property rights covered by this Agreement, including expeditious remedies to prevent infringements and remedies which constitute a deterrent to further infringements. These procedures shall be applied in such a manner as to avoid the creation of barriers to legitimate trade and to provide for safeguards against their abuse.
2. Procedures concerning the enforcement of intellectual property rights shall be fair and equitable. They shall not be unnecessarily complicated or costly, or entail unreasonable time-limits or unwarranted delays.
3. Decisions on the merits of a case shall preferably be in writing and reasoned. They shall be made available at least to the parties to the proceeding without undue delay. Decisions on the merits of a case shall be based only on evidence in respect of which parties were offered the opportunity to be heard.
4. Parties to a proceeding shall have an opportunity for review by a judicial authority of final administrative decisions and, subject to jurisdictional provisions in a Member's law concerning the importance of a case, of at least the legal aspects of initial judicial decisions on the merits of a case. However, there shall be no obligation to provide an opportunity for review of acquittals in criminal cases.
5. It is understood that this Part does not create any obligation to put in place a judicial system for the enforcement of intellectual property rights distinct from that for the enforcement of law in general, nor does it affect the capacity of Members to enforce their law in general. Nothing in this Part creates any obligation with respect to the distribution of resources as between enforcement of intellectual property rights and the enforcement of law in general.

SECTION 2: CIVIL AND ADMINISTRATIVE PROCEDURES AND REMEDIES

*Article 42**Fair and Equitable Procedures*

Members shall make available to right holders¹¹ civil judicial procedures concerning the enforcement of any intellectual property right covered by this Agreement. Defendants shall have the right to written notice which is timely and contains sufficient detail, including the basis of the claims. Parties shall be allowed to be represented by independent legal counsel, and procedures shall not impose overly burdensome requirements concerning mandatory personal appearances. All parties to such procedures shall be duly entitled to substantiate their claims and to present all relevant evidence.

---

¹¹ For the purpose of this Part, the term "right holder" includes federations and associations having legal standing to assert such rights.

The procedure shall provide a means to identify and protect confidential information, unless this would be contrary to existing constitutional requirements.

Article 43

Evidence

1. The judicial authorities shall have the authority, where a party has presented reasonably available evidence sufficient to support its claims and has specified evidence relevant to substantiation of its claims which lies in the control of the opposing party, to order that this evidence be produced by the opposing party, subject in appropriate cases to conditions which ensure the protection of confidential information.

2. In cases in which a party to a proceeding voluntarily and without good reason refuses access to, or otherwise does not provide necessary information within a reasonable period, or significantly impedes a procedure relating to an enforcement action, a Member may accord judicial authorities the authority to make preliminary and final determinations, affirmative or negative, on the basis of the information presented to them, including the complaint or the allegation presented by the party adversely affected by the denial of access to information, subject to providing the parties an opportunity to be heard on the allegations or evidence.

Article 44

Injunctions

1. The judicial authorities shall have the authority to order a party to desist from an infringement, *inter alia* to prevent the entry into the channels of commerce in their jurisdiction of imported goods that involve the infringement of an intellectual property right, immediately after customs clearance of such goods. Members are not obliged to accord such authority in respect of protected subject matter acquired or ordered by a person prior to knowing or having reasonable grounds to know that dealing in such subject matter would entail the infringement of an intellectual property right.

2. Notwithstanding the other provisions of this Part and provided that the provisions of Part II specifically addressing use by governments, or by third parties authorized by a government, without the authorization of the right holder are complied with, Members may limit the remedies available against such use to payment of remuneration in accordance with subparagraph (h) of Article 31. In other cases, the remedies under this Part shall apply or, where these remedies are inconsistent with a Member's law, declaratory judgments and adequate compensation shall be available.

Article 45

Damages

1. The judicial authorities shall have the authority to order the infringer to pay the right holder damages adequate to compensate for the injury the right holder has suffered because of an infringement of that person's intellectual property right by an infringer who knowingly, or with reasonable grounds to know, engaged in infringing activity.

2. The judicial authorities shall also have the authority to order the infringer to pay the right holder expenses, which may include appropriate attorney's fees. In appropriate cases, Members may

authorize the judicial authorities to order recovery of profits and/or payment of pre-established damages even where the infringer did not knowingly, or with reasonable grounds to know, engage in infringing activity.

Article 46

Other Remedies

In order to create an effective deterrent to infringement, the judicial authorities shall have the authority to order that goods that they have found to be infringing be, without compensation of any sort, disposed of outside the channels of commerce in such a manner as to avoid any harm caused to the right holder, or, unless this would be contrary to existing constitutional requirements, destroyed. The judicial authorities shall also have the authority to order that materials and implements the predominant use of which has been in the creation of the infringing goods be, without compensation of any sort, disposed of outside the channels of commerce in such a manner as to minimize the risks of further infringements. In considering such requests, the need for proportionality between the seriousness of the infringement and the remedies ordered as well as the interests of third parties shall be taken into account. In regard to counterfeit trademark goods, the simple removal of the trademark unlawfully affixed shall not be sufficient, other than in exceptional cases, to permit release of the goods into the channels of commerce.

Article 47

Right of Information

Members may provide that the judicial authorities shall have the authority, unless this would be out of proportion to the seriousness of the infringement, to order the infringer to inform the right holder of the identity of third persons involved in the production and distribution of the infringing goods or services and of their channels of distribution.

Article 48

Indemnification of the Defendant

1. The judicial authorities shall have the authority to order a party at whose request measures were taken and who has abused enforcement procedures to provide to a party wrongfully enjoined or restrained adequate compensation for the injury suffered because of such abuse. The judicial authorities shall also have the authority to order the applicant to pay the defendant expenses, which may include appropriate attorney's fees.
2. In respect of the administration of any law pertaining to the protection or enforcement of intellectual property rights, Members shall only exempt both public authorities and officials from liability to appropriate remedial measures where actions are taken or intended in good faith in the course of the administration of that law.

Article 49

Administrative Procedures

To the extent that any civil remedy can be ordered as a result of administrative procedures on the merits of a case, such procedures shall conform to principles equivalent in substance to those set forth in this Section.

SECTION 3: PROVISIONAL MEASURES

Article 50

1. The judicial authorities shall have the authority to order prompt and effective provisional measures:
  - (a) to prevent an infringement of any intellectual property right from occurring, and in particular to prevent the entry into the channels of commerce in their jurisdiction of goods, including imported goods immediately after customs clearance;
  - (b) to preserve relevant evidence in regard to the alleged infringement.
2. The judicial authorities shall have the authority to adopt provisional measures *inaudita altera parte* where appropriate, in particular where any delay is likely to cause irreparable harm to the right holder, or where there is a demonstrable risk of evidence being destroyed.
3. The judicial authorities shall have the authority to require the applicant to provide any reasonably available evidence in order to satisfy themselves with a sufficient degree of certainty that the applicant is the right holder and that the applicant's right is being infringed or that such infringement is imminent, and to order the applicant to provide a security or equivalent assurance sufficient to protect the defendant and to prevent abuse.
4. Where provisional measures have been adopted *inaudita altera parte*, the parties affected shall be given notice, without delay after the execution of the measures at the latest. A review, including a right to be heard, shall take place upon request of the defendant with a view to deciding, within a reasonable period after the notification of the measures, whether these measures shall be modified, revoked or confirmed.
5. The applicant may be required to supply other information necessary for the identification of the goods concerned by the authority that will execute the provisional measures.
6. Without prejudice to paragraph 4, provisional measures taken on the basis of paragraphs 1 and 2 shall, upon request by the defendant, be revoked or otherwise cease to have effect, if proceedings leading to a decision on the merits of the case are not initiated within a reasonable period, to be determined by the judicial authority ordering the measures where a Member's law so permits or, in the absence of such a determination, not to exceed 20 working days or 31 calendar days, whichever is the longer.
7. Where the provisional measures are revoked or where they lapse due to any act or omission by the applicant, or where it is subsequently found that there has been no infringement or threat of infringement of an intellectual property right, the judicial authorities shall have the authority to order the applicant, upon request of the defendant, to provide the defendant appropriate compensation for any injury caused by these measures.
8. To the extent that any provisional measure can be ordered as a result of administrative procedures, such procedures shall conform to principles equivalent in substance to those set forth in this Section.

SECTION 4: SPECIAL REQUIREMENTS RELATED TO BORDER MEASURES¹²*Article 51**Suspension of Release by Customs Authorities*

Members shall, in conformity with the provisions set out below, adopt procedures¹³ to enable a right holder, who has valid grounds for suspecting that the importation of counterfeit trademark or pirated copyright goods¹⁴ may take place, to lodge an application in writing with competent authorities, administrative or judicial, for the suspension by the customs authorities of the release into free circulation of such goods. Members may enable such an application to be made in respect of goods which involve other infringements of intellectual property rights, provided that the requirements of this Section are met. Members may also provide for corresponding procedures concerning the suspension by the customs authorities of the release of infringing goods destined for exportation from their territories.

*Article 52**Application*

Any right holder initiating the procedures under Article 51 shall be required to provide adequate evidence to satisfy the competent authorities that, under the laws of the country of importation, there is *prima facie* an infringement of the right holder's intellectual property right and to supply a sufficiently detailed description of the goods to make them readily recognizable by the customs authorities. The competent authorities shall inform the applicant within a reasonable period whether they have accepted the application and, where determined by the competent authorities, the period for which the customs authorities will take action.

*Article 53**Security or Equivalent Assurance*

1. The competent authorities shall have the authority to require an applicant to provide a security or equivalent assurance sufficient to protect the defendant and the competent authorities and to

---

¹² Where a Member has dismantled substantially all controls over movement of goods across its border with another Member with which it forms part of a customs union, it shall not be required to apply the provisions of this Section at that border.

¹³ It is understood that there shall be no obligation to apply such procedures to imports of goods put on the market in another country by or with the consent of the right holder, or to goods in transit.

¹⁴ For the purposes of this Agreement:

(a) "counterfeit trademark goods" shall mean any goods, including packaging, bearing without authorization a trademark which is identical to the trademark validly registered in respect of such goods, or which cannot be distinguished in its essential aspects from such a trademark, and which thereby infringes the rights of the owner of the trademark in question under the law of the country of importation;

(b) "pirated copyright goods" shall mean any goods which are copies made without the consent of the right holder or person duly authorized by the right holder in the country of production and which are made directly or indirectly from an article where the making of that copy would have constituted an infringement of a copyright or a related right under the law of the country of importation.

prevent abuse. Such security or equivalent assurance shall not unreasonably deter recourse to these procedures.

2. Where pursuant to an application under this Section the release of goods involving industrial designs, patents, layout-designs or undisclosed information into free circulation has been suspended by customs authorities on the basis of a decision other than by a judicial or other independent authority, and the period provided for in Article 55 has expired without the granting of provisional relief by the duly empowered authority, and provided that all other conditions for importation have been complied with, the owner, importer, or consignee of such goods shall be entitled to their release on the posting of a security in an amount sufficient to protect the right holder for any infringement. Payment of such security shall not prejudice any other remedy available to the right holder, it being understood that the security shall be released if the right holder fails to pursue the right of action within a reasonable period of time.

Article 54

Notice of Suspension

The importer and the applicant shall be promptly notified of the suspension of the release of goods according to Article 51.

Article 55

Duration of Suspension

If, within a period not exceeding 10 working days after the applicant has been served notice of the suspension, the customs authorities have not been informed that proceedings leading to a decision on the merits of the case have been initiated by a party other than the defendant, or that the duly empowered authority has taken provisional measures prolonging the suspension of the release of the goods, the goods shall be released, provided that all other conditions for importation or exportation have been complied with; in appropriate cases, this time-limit may be extended by another 10 working days. If proceedings leading to a decision on the merits of the case have been initiated, a review, including a right to be heard, shall take place upon request of the defendant with a view to deciding, within a reasonable period, whether these measures shall be modified, revoked or confirmed. Notwithstanding the above, where the suspension of the release of goods is carried out or continued in accordance with a provisional judicial measure, the provisions of paragraph 6 of Article 50 shall apply.

Article 56

Indemnification of the Importer and of the Owner of the Goods

Relevant authorities shall have the authority to order the applicant to pay the importer, the consignee and the owner of the goods appropriate compensation for any injury caused to them through the wrongful detention of goods or through the detention of goods released pursuant to Article 55.

Article 57

Right of Inspection and Information

Without prejudice to the protection of confidential information, Members shall provide the competent authorities the authority to give the right holder sufficient opportunity to have any goods detained by the customs authorities inspected in order to substantiate the right holder's claims. The competent authorities shall also have authority to give the importer an equivalent opportunity to have any such goods inspected. Where a positive determination has been made on the merits of a case, Members may provide the competent authorities the authority to inform the right holder of the names and addresses of the consignor, the importer and the consignee and of the quantity of the goods in question.

Article 58

Ex Officio Action

Where Members require competent authorities to act upon their own initiative and to suspend the release of goods in respect of which they have acquired *prima facie* evidence that an intellectual property right is being infringed:

- (a) the competent authorities may at any time seek from the right holder any information that may assist them to exercise these powers;
- (b) the importer and the right holder shall be promptly notified of the suspension. Where the importer has lodged an appeal against the suspension with the competent authorities, the suspension shall be subject to the conditions, *mutatis mutandis*, set out at Article 55;
- (c) Members shall only exempt both public authorities and officials from liability to appropriate remedial measures where actions are taken or intended in good faith.

Article 59

Remedies

Without prejudice to other rights of action open to the right holder and subject to the right of the defendant to seek review by a judicial authority, competent authorities shall have the authority to order the destruction or disposal of infringing goods in accordance with the principles set out in Article 46. In regard to counterfeit trademark goods, the authorities shall not allow the re-exportation of the infringing goods in an unaltered state or subject them to a different customs procedure, other than in exceptional circumstances.

Article 60

De Minimis Imports

Members may exclude from the application of the above provisions small quantities of goods of a non-commercial nature contained in travellers' personal luggage or sent in small consignments.

SECTION 5: CRIMINAL PROCEDURES

Article 61

Members shall provide for criminal procedures and penalties to be applied at least in cases of wilful trademark counterfeiting or copyright piracy on a commercial scale. Remedies available shall include imprisonment and/or monetary fines sufficient to provide a deterrent, consistently with the level of penalties applied for crimes of a corresponding gravity. In appropriate cases, remedies available shall also include the seizure, forfeiture and destruction of the infringing goods and of any materials and implements the predominant use of which has been in the commission of the offence. Members may provide for criminal procedures and penalties to be applied in other cases of infringement of intellectual property rights, in particular where they are committed wilfully and on a commercial scale.

PART IV

ACQUISITION AND MAINTENANCE OF INTELLECTUAL PROPERTY
RIGHTS AND RELATED *INTER-PARTES* PROCEDURES

Article 62

1. Members may require, as a condition of the acquisition or maintenance of the intellectual property rights provided for under Sections 2 through 6 of Part II, compliance with reasonable procedures and formalities. Such procedures and formalities shall be consistent with the provisions of this Agreement.
2. Where the acquisition of an intellectual property right is subject to the right being granted or registered, Members shall ensure that the procedures for grant or registration, subject to compliance with the substantive conditions for acquisition of the right, permit the granting or registration of the right within a reasonable period of time so as to avoid unwarranted curtailment of the period of protection.
3. Article 4 of the Paris Convention (1967) shall apply *mutatis mutandis* to service marks.
4. Procedures concerning the acquisition or maintenance of intellectual property rights and, where a Member's law provides for such procedures, administrative revocation and *inter partes* procedures such as opposition, revocation and cancellation, shall be governed by the general principles set out in paragraphs 2 and 3 of Article 41.
5. Final administrative decisions in any of the procedures referred to under paragraph 4 shall be subject to review by a judicial or quasi-judicial authority. However, there shall be no obligation to provide an opportunity for such review of decisions in cases of unsuccessful opposition or administrative revocation, provided that the grounds for such procedures can be the subject of invalidation procedures.

PART V

DISPUTE PREVENTION AND SETTLEMENT

Article 63

Transparency

1. Laws and regulations, and final judicial decisions and administrative rulings of general application, made effective by a Member pertaining to the subject matter of this Agreement (the availability, scope, acquisition, enforcement and prevention of the abuse of intellectual property rights) shall be published, or where such publication is not practicable made publicly available, in a national language, in such a manner as to enable governments and right holders to become acquainted with them. Agreements concerning the subject matter of this Agreement which are in force between the government or a governmental agency of a Member and the government or a governmental agency of another Member shall also be published.
2. Members shall notify the laws and regulations referred to in paragraph 1 to the Council for TRIPS in order to assist that Council in its review of the operation of this Agreement. The Council shall attempt to minimize the burden on Members in carrying out this obligation and may decide to waive the obligation to notify such laws and regulations directly to the Council if consultations with WIPO on the establishment of a common register containing these laws and regulations are successful. The Council shall also consider in this connection any action required regarding notifications pursuant to the obligations under this Agreement stemming from the provisions of Article 6ter of the Paris Convention (1967).
3. Each Member shall be prepared to supply, in response to a written request from another Member, information of the sort referred to in paragraph 1. A Member, having reason to believe that a specific judicial decision or administrative ruling or bilateral agreement in the area of intellectual property rights affects its rights under this Agreement, may also request in writing to be given access to or be informed in sufficient detail of such specific judicial decisions or administrative rulings or bilateral agreements.
4. Nothing in paragraphs 1, 2 and 3 shall require Members to disclose confidential information which would impede law enforcement or otherwise be contrary to the public interest or would prejudice the legitimate commercial interests of particular enterprises, public or private.

*Article 64**Dispute Settlement*

1. The provisions of Articles XXII and XXIII of GATT 1994 as elaborated and applied by the Dispute Settlement Understanding shall apply to consultations and the settlement of disputes under this Agreement except as otherwise specifically provided herein.
2. Subparagraphs 1(b) and 1(c) of Article XXIII of GATT 1994 shall not apply to the settlement of disputes under this Agreement for a period of five years from the date of entry into force of the WTO Agreement.
3. During the time period referred to in paragraph 2, the Council for TRIPS shall examine the scope and modalities for complaints of the type provided for under subparagraphs 1(b) and 1(c) of Article XXIII of GATT 1994 made pursuant to this Agreement, and submit its recommendations to the Ministerial Conference for approval. Any decision of the Ministerial Conference to approve such recommendations or to extend the period in paragraph 2 shall be made only by consensus, and approved recommendations shall be effective for all Members without further formal acceptance process.

PART VI

TRANSITIONAL ARRANGEMENTS

*Article 65**Transitional Arrangements*

1. Subject to the provisions of paragraphs 2, 3 and 4, no Member shall be obliged to apply the provisions of this Agreement before the expiry of a general period of one year following the date of entry into force of the WTO Agreement.
2. A developing country Member is entitled to delay for a further period of four years the date of application, as defined in paragraph 1, of the provisions of this Agreement other than Articles 3, 4 and 5.
3. Any other Member which is in the process of transformation from a centrally-planned into a market, free-enterprise economy and which is undertaking structural reform of its intellectual property system and facing special problems in the preparation and implementation of intellectual property laws and regulations, may also benefit from a period of delay as foreseen in paragraph 2.
4. To the extent that a developing country Member is obliged by this Agreement to extend product patent protection to areas of technology not so protectable in its territory on the general date of application of this Agreement for that Member, as defined in paragraph 2, it may delay the application of the provisions on product patents of Section 5 of Part II to such areas of technology for an additional period of five years.
5. A Member availing itself of a transitional period under paragraphs 1, 2, 3 or 4 shall ensure that any changes in its laws, regulations and practice made during that period do not result in a lesser degree of consistency with the provisions of this Agreement.

*Article 66**Least-Developed Country Members*

1. In view of the special needs and requirements of least-developed country Members, their economic, financial and administrative constraints, and their need for flexibility to create a viable technological base, such Members shall not be required to apply the provisions of this Agreement, other than Articles 3, 4 and 5, for a period of 10 years from the date of application as defined under paragraph 1 of Article 65. The Council for TRIPS shall, upon duly motivated request by a least-developed country Member, accord extensions of this period.
2. Developed country Members shall provide incentives to enterprises and institutions in their territories for the purpose of promoting and encouraging technology transfer to least-developed country Members in order to enable them to create a sound and viable technological base.

*Article 67**Technical Cooperation*

In order to facilitate the implementation of this Agreement, developed country Members shall provide, on request and on mutually agreed terms and conditions, technical and financial cooperation

in favour of developing and least-developed country Members. Such cooperation shall include assistance in the preparation of laws and regulations on the protection and enforcement of intellectual property rights as well as on the prevention of their abuse, and shall include support regarding the establishment or reinforcement of domestic offices and agencies relevant to these matters, including the training of personnel.

PART VII

INSTITUTIONAL ARRANGEMENTS; FINAL PROVISIONS

Article 68

Council for Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights

The Council for TRIPS shall monitor the operation of this Agreement and, in particular, Members' compliance with their obligations hereunder, and shall afford Members the opportunity of consulting on matters relating to the trade-related aspects of intellectual property rights. It shall carry out such other responsibilities as assigned to it by the Members, and it shall, in particular, provide any assistance requested by them in the context of dispute settlement procedures. In carrying out its functions, the Council for TRIPS may consult with and seek information from any source it deems appropriate. In consultation with WIPO, the Council shall seek to establish, within one year of its first meeting, appropriate arrangements for cooperation with bodies of that Organization.

Article 69

International Cooperation

Members agree to cooperate with each other with a view to eliminating international trade in goods infringing intellectual property rights. For this purpose, they shall establish and notify contact points in their administrations and be ready to exchange information on trade in infringing goods. They shall, in particular, promote the exchange of information and cooperation between customs authorities with regard to trade in counterfeit trademark goods and pirated copyright goods.

Article 70

Protection of Existing Subject Matter

1. This Agreement does not give rise to obligations in respect of acts which occurred before the date of application of the Agreement for the Member in question.
2. Except as otherwise provided for in this Agreement, this Agreement gives rise to obligations in respect of all subject matter existing at the date of application of this Agreement for the Member in question, and which is protected in that Member on the said date, or which meets or comes subsequently to meet the criteria for protection under the terms of this Agreement. In respect of this paragraph and paragraphs 3 and 4, copyright obligations with respect to existing works shall be solely determined under Article 18 of the Berne Convention (1971), and obligations with respect to the rights of producers of phonograms and performers in existing phonograms shall be determined solely under Article 18 of the Berne Convention (1971) as made applicable under paragraph 6 of Article 14 of this Agreement.

Review and Amendment

1. The Council for TRIPS shall review the implementation of this Agreement after the expiration of the transitional period referred to in paragraph 2 of Article 65. The Council shall, having regard to the experience gained in its implementation, review it two years after that date, and at identical intervals thereafter. The Council may also undertake reviews in the light of any relevant new developments which might warrant modification or amendment of this Agreement.

2. Amendments merely serving the purpose of adjusting to higher levels of protection of intellectual property rights achieved, and in force, in other multilateral agreements and accepted under those agreements by all Members of the WTO may be referred to the Ministerial Conference for action in accordance with paragraph 6 of Article X of the WTO Agreement on the basis of a consensus proposal from the Council for TRIPS.

Article 72

Reservations

Reservations may not be entered in respect of any of the provisions of this Agreement without the consent of the other Members.

Article 73

Security Exceptions

Nothing in this Agreement shall be construed:

- (a) to require a Member to furnish any information the disclosure of which it considers contrary to its essential security interests; or
- (b) to prevent a Member from taking any action which it considers necessary for the protection of its essential security interests;
  - (i) relating to fissionable materials or the materials from which they are derived;
  - (ii) relating to the traffic in arms, ammunition and implements of war and to such traffic in other goods and materials as is carried on directly or indirectly for the purpose of supplying a military establishment;
  - (iii) taken in time of war or other emergency in international relations; or
- (c) to prevent a Member from taking any action in pursuance of its obligations under the United Nations Charter for the maintenance of international peace and security.

ภาคผนวก ข
ตารางแสดงสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์จดทะเบียนในประเทศไทย

ตารางแสดงสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์จดทะเบียนในประเทศไทย

ข้อมูลเพียงวันที่ 2 กรกฎาคม พ.ศ. 2558

ลำดับ	ข้าว	ผ้าไหม (ฝ้าย)	ไวน์สุรา	ผัก/ผลไม้	หัตถกรรม/ อุตสาหกรรม	อาหาร เครื่องดื่ม	อื่นๆ
1	ข้าวหอม มะลิสุรินทร์	ผ้าตีนจก แม่แจ่ม	พิสโก (PISCO) ประเทศ เปรู	ส้มโอบรชชัย ศรี	เครื่องจักสาน พนัสนิคม	หมวย่างเมือง ตรัง	เปล้าแดง (อยู่ ระหว่าง การ พิจารณา)
2	ข้าวสังข์หยด เมืองพัทลุง	ผ้าคราม ธรรมชาติ สกลนคร	ไวน์ที่ราบ ภูเรือ	มะขามหวาน เพชรบูรณ์	ครกหินอ่าง ศิลา	กาแฟดอยตุง	
3	ข้าวหอม มะลิทุ่งกุลาร้องไห้	ผ้าไหมยก ดอกลำพูน	แชมเปญ	ส้มโอขาวแตง กว่าชัยนาท	ร่มบ่อสร้าง	หอยนางรมสุ ราษฎร์ธานี	
4	ข้าวฮางหอม ทองสกล ทวาปี	ผ้าไหมแพรว วากาฬสินธุ์	บรูเนลโล่ ดี มอน ตาลซิโน	สับประสมศรี ราชา	เครื่องปั้นดิน เผาบางเขียง	โปรชซูสโล่ ลี ปาร์มา (แอม)	
5	ข้าวเจ้าเกษ เสาไห้	ผ้าไหม มัดหมี่ ชนบท	คอนยัค	สับประสมสุ เลียงราย	ศิลาดลเชรบง ใหม่	กาแฟดอยช้าง	
6	ข้าวเหนียว เขาวง กาฬสินธุ์	เส้นไหม ไทย พื้นบ้าน อีสาน	สกี๊อต วิสกี	สับประสมนาง แล	มุกกุเก็ด	ไข่เค็มไชยา	
7	ข้าวเหลือง ปะทิวชุมพร	ผ้าฝ้ายผสม ขนแกะ บ้านห้วย หอม	นาปา วัลเลย์	สับประสมสุ เก็ด	เครื่องปั้นดิน เผาเกาะเกร็ด	น้ำตาลโตนด เมืองเพชร	
8	ข้าวกำ ล้านนา	ผ้ามัดหมี่ ขึ้นดินแดง บุรีรัมย์	ตาก็ล่า	ลิ้นจี่ค่อม สมุทรสงคราม	ญอกมละบริ น่าน	ขนมหม้อแกง เมืองเพชร	
9	ข้าวไร้สมฝั เพชรบูรณ์		BAROLO CO	ชมพูเพชร	ชาวไก่อ้าปาง	ชาเขียงราย	
10			BARBAR ES	มะพร้าว เกาะพะงัน		ข้าวแต่น ลำปาง	
11				มะนาว เพชรบุรี		กาแฟ บวนมาถวด	

ลำดับ	ข้าว	ผ้าไหม (ฝ้าย)	ไวน์สุรา	ผัก/ผลไม้	หัตถกรรม/ อุตสาหกรรม	อาหาร เครื่องดื่ม	อื่นๆ
12						ปลาแรด ลุ่ม น้ำสะแกกรัง อุทัยธานี	
13				ส้มโอบางใหญ่ สมุทรสงคราม		น้ำหมากเมา สกลนคร	
14				กระท้อนหอ บางกร่าง			
15				ทุเรียนนนท์			
16				ส้มโอบัณฑิม สยามปากพั้น			
17				ทุเรียนป่าละอู			
18				กล้วยหิน บันนังสตา			
19				สับปะรด ห้วยมุ่น			
20				ส้มโอบ่าข่อย เมืองพิจิตร			
21				กล้วย เล็บมือนาง ชุมพร			
22				มะม่วง น้ำดอกไม้ คิ่งบางกะเจ้า			
23				สับปะรด ท่าอุเทน			
24				ลิ้นจี่ นครพนม			
25				หมากเมา สกลนคร			

ที่มา กลุ่มสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ กรมทรัพย์สินทางปัญญา
กระทรวงพาณิชย์ วันที่ 2 กรกฎาคม 2558

ภาคผนวก ค

ตารางแสดงสิ่งปงชี้ทางภูมิศาสตร์จดทะเบียนในประเทศมาเลเซีย

ตารางแสดงสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์จดทะเบียนในประเทศมาเลเซียระหว่างค.ศ.2003 ถึง ค.ศ.2014

Bill	Applicant	Geographical Indication	Application No.	Registration Date	Gazette Date
1	Pepper Board Marketing	Sarawak Pepper	GI03-00001	04/11/2003	20/5/2004
2	Desa Tea Sdn. Bhd.	Sabah Tea	GI06-00001	10/10/2006	15/2/2007
3	Spark Prestige Sdn. Bhd.	Borneo Virgin Coconut Oil	GI06-00002	13/10/2006	15/2/2007
4	Yit Foh Coffee Factory Sdn. Bhd.	Tenom Coffee	GI06-00005	01/11/2006	15/2/2007
5	Tacara Sdn. Bhd.	Sabah Seaweed	GI07-00004	09/04/2007	25/10/2007
6	Jabatan Pertanian Sarawak	Bario Rice	GI08-00001	10/03/2008	29/10/2008
7	Johan Limau Bali Chuan	Buah Limau Bali Sungai Gedung	GI08-00003	13/11/2008	12/2/2009
8	The Republic of Peru	Pisco	GI08-00004	03/12/2008	30/7/2009
9	The Scotch Whisky Association	Scotch Whisky	GI09-00005	18/06/2009	13/8/2009
10	Sarawak Information Technology and Resources Council (SITRC)	Sarawak Beras Biris	GI09-00001	17/02/2009	4/3/2010

Bill	Applicant	Geographical Indication	Application No.	Registration Date	Gazette Date
11	Sarawak Information Technology and Resources Council (SITRC)	Sarawak Beras Bajong	GI09-00002	17/02/2009	4/3/2010
12	Gerakan Daya Wawasan (GDW) Kampung Berundong Papar	Kuih Lidah Kampung Berundong Papar	GI09-00006	23/07/2009	4/3/2010
13	Pemborong Mangkab Enterprise	Tambunan Ginger	GI09-00003	20/02/2009	20/1/2010
14	Sarawak Information Technology and Resources Council (SITRC)	Sarawak Sour Eggplant	GI2010-00002	03/10/2011	14/4/2011
15	Persatuan Pengusaha Kek Lapis Sarawak	Sarawak Layered Cake	GI2010-00003	10/11/2010	6/6/2011
16	Sarawak Information Technology and Resources Council (SITRC)	Sarawak Dabai	GI2010-00001	09/03/2010	6/6/2011
17	Bureau National Interprofessionnel du Cognac	Cognac	GI2010-00005	24/12/2010	6/6/2011

Bill	Applicant	Geographical Indication	Application No.	Registration Date	Gazette Date
18	Consorzio del Formaggio "Parmigiano-Reggiano"	Parmigiano Reggiano	GI2010-00004	17/12/2010	23/6/2011
19	Friendly Farms Sdn. Bhd.	Langkawi Cheese	GI2011-00002	03/03/2011	21/7/2011
20	The Government of the State of Sarawak	Sarawak Litsea	GI2011-00001	28/01/2011	17/10/2011
21	Jabatan Pertanian Negeri Perlis	Perlis Harumanis Mango	GI2011-00004	02/08/2011	16/2/2012
22	Comite interprofessionnel du Vin de Champagne	Champagne	GI2011-00006	28/08/2011	15/3/2012
23	Persatuan Nelayan Kawasan Bintulu	Belacan Bintulu	GI2011-00005	04/08/2011	5/12/2013
24	Persatuan Nelayan Kawasan Belawai	Sarawak Sesar Unjur	GI2012-00001	29/05/2012	5/12/2013
25	Persatuan Nelayan Kawasan Belawai	Sarawak Umai	GI2012-00002	29/05/2012	5/12/2013

ที่มา รายงานประจำปี 2015 ของหน่วยงาน Perbadanan Harta Intelek Malaysia (MyIPO)

ภาคผนวก ง
ตารางแสดงสิ่งปงชี้ทางภูมิศาสตร์จดทะเบียนในประเทศอินโดนีเซีย

ตารางแสดงสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์จดทะเบียนในประเทศอินโดนีเซีย

ลำดับ ที่	ผลิตภัณฑ์	ผู้จดทะเบียน	หมายเลขสิ่งบ่งชี้ทาง ภูมิศาสตร์จดทะเบียน	สัญลักษณ์
1	Kopi Arabika Kintamani Bali	MPIG (Masyarakat Perlindungan Indikasi Geografis) Kopi Kintamani Bali	ID G 000000001 (5 December 2008)	
2	Champagne	Comite Interprofessio nal Du Vin De Champagne (CIVC) Kuasa : Gunawan Suryomurcito	ID G 000000002 (14 November 2009)	CHAMPAGNE
3	Mebel Ukir Jepara	Jepara Indikasi Geografis Produk-Mebel Ukir Jepara (JIPMUJ)	ID G 000000003 (28 April 2010)	
4	Lada Putih Muntok	Badan Pengelola, Pengembang an dan Pemasaran Lada (BP3L) Provinsi Kepulauan Bangka Belitung	ID G 000000004 (28 April 2010)	

ลำดับ ที่	ผลิตภัณฑ์	ผู้จดทะเบียน	หมายเลขสิ่งบ่งชี้ทาง ภูมิศาสตร์จดทะเบียน	สัญลักษณ์
5	Kopi Arabika Gayo	MPKG (Masyarakat Perlindungan Kopi Gayo)	ID G 000000005 (28 April 2010)	
6	Pisco	INDECOPI Perwakilan Diplomatik : Ambassador Juan Alvarez Vita Embassy Of Peru In Indonesia	ID G 000000006 (1 July 2010)	PISCO
7	Tembakau Hutan Sumedang	Pemerintah Kabupaten Sumedang	ID G 000000007 (28 April 2011)	
8	Tembakau Mole Sumedang	Pemerintah Kabupaten Sumedang	ID G 000000008 (28 April 2011)	
9	Parmigiano Reggiano	Consorzio Del Formaggio "Parmigiano - Reggiano" Via Kennedy 18 Reggio Emilia, Italy Kuasa : Andromeda, BA., SH AMR Partnership	ID G 000000009 (21 October 2011)	PARMIGIANO REGGIANO

ลำดับ ที่	ผลิตภัณฑ์	ผู้จดทะเบียน	หมายเลขสิ่งบ่งชี้ทาง ภูมิศาสตร์จดทะเบียน	สัญลักษณ์
10	Susu Kuda Sumbawa	Asosiasi Pengembang an Susu Kuda Sumbawa	ID G 000000010 (15 December 2011)	
11	Kangkung Lombok	Asosiasi Komoditas Kangkung Lombok	ID G 000000011 (15 December 2011)	
12	Madu Sumbawa	Jaringan Madu Hutan Sumbawa	ID G 000000012 (15 December 2011)	
13	Beras Adan Krayan	Asosiasi Masyarakat Adat Perlindungan Beras Adan Krayan	ID G 000000013 (6 January 2012)	
14	Kopi Arabika Flores Bajawa	Masyarakat Perlindungan Indikasi Geografis (MPIG) Kopi Arabika Flores Bajawa	ID G 000000014 (28 March 2012)	
15	Purwaceng Dieng	Masyarakat Perlindungan Indikasi Geografis (MPIG) Purwaceng Dieng	ID G 000000015 (20 July 2012)	

ลำดับ ที่	ผลิตภัณฑ์	ผู้จดทะเบียน	หมายเลขสิ่งบ่งชี้ทาง ภูมิศาสตร์จดทะเบียน	สัญลักษณ์
16	Carica Dieng	Masyarakat Perlindungan Indikasi Geografis (MPIG) Carica Dieng	ID G 000000016 (20 July 2012)	
17	Vanili Kepulauan Alor	Asosiasi Petani Vanili Kepulauan Alor (APVKA)	ID G 000000017 (19 October 2012)	
18	Kopi Arabika Kalosi Engrekang	Masyarakat Perlindungan Kopi Enrekang	ID G 000000018 (15 February 2013)	
19	Ubi Cilembu Sumedang	Asosiasi Agrobisnis Ubi Cilembu (ASAGUCI)	ID G 000000019 (24 April 2013)	
20	Salak Pondoh Sleman Jogja	Komunitas Perlindungan Indikasi Geografis Salak Pondoh Sleman	ID G 000000020 (21 June 2013)	
21	Minyak Nilam Aceh	Forum Masyarakat Perlindungan Nilam Aceh (FMPNA)	ID G 000000021 (10 September 2013)	

ลำดับ ที่	ผลิตภัณฑ์	ผู้จดทะเบียน	หมายเลขสิ่งบ่งชี้ทาง ภูมิศาสตร์จดทะเบียน	สัญลักษณ์
22	Kopi Arabika Java Preanger	MPIG Kopi Arabika Java Preanger- Jabar	ID G 000000022 (10 September 2013)	
23	Kopi Arabika Java Ijen-Raung	Perhimpunan Masyarakat Perlindungan Indikasi Geografis (PMPiG)	ID G 000000023 (10 September 2013)	
24	Bandeng Asap Sidoarjo	Forum Komunikasi Masyarakat Tambak (FKMT) Sidoarjo	ID G 000000024 (9 Oktober 2013)	
25	Kopi Arabika Toraja	MPIG Kopi Arabika Toraja	ID G 000000025 (9 Oktober 2013)	
26	Kopi Robusta Lampung	Masyarakat Indikasi Geografis Kopi Robusta Lampung (MIGKRL)	ID G 000000026 (13 Mei 2014)	
27	Tembakau Srinthil Temanggung	Masyarakat Perlindungan Indikasi Geografis (MPIG) Tembakau Srinthil Temanggung	ID G 000000027 (13 Mei 2014)	

ลำดับ ที่	ผลิตภัณฑ์	ผู้จดทะเบียน	หมายเลขสิ่งบ่งชี้ทาง ภูมิศาสตร์จดทะเบียน	สัญลักษณ์
28	Mete Kubu Bali	Masyarakat Perlindungan Indikasi Geografis (MPIG) Mete Kubu Bali	ID G 000000028 (21 Juli 2014)	
29	Gula Kelapa Kulonprogo Jogja	Masyarakat Perlindungan Indikasi Geografis (MPIG) Gula Kelapa Kulonprogo Jogja	ID G 000000029 (21 Juli 2014)	
30	Kopi Arabika Java Sindoro-Sumbing	Masyarakat Perlindungan Indikasi Geografis (MPIG) Kopi Arabika Java Sindoro- Sumbing	ID G 000000030 (1 Desember 2014)	
31	Kopi Arabika Sumatera Simalungun	Himpunan Masyarakat Kopi Arabika Sumatera Simalungun (HMKSS)	ID G 000000031 (20 Februari 2015)	

ที่มา Directorate General of Intellectual Property Rights ประเทศอินโดนีเซีย

ภาคผนวก จ

ถอดเทปการสัมมนาระดมความเห็นปัญหาอุปสรรคการใช้กฎหมายสิ่งบ่งชี้ทาง
ภูมิศาสตร์เพื่อปกป้องภูมิปัญญาท้องถิ่นสินค้าอาหาร

รายชื่อผู้เข้าร่วมประชุม
 สันทนาการ เรื่อง มาตรการกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เพื่อปกป้อง
 ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสินค้าอาหารในประชาคมอาเซียน : บทเรียนสำหรับประเทศไทย
 วันพฤหัสบดีที่ 7 เมษายน 2559 เวลา 9.30 – 15.30 น.
 ณ ห้องอรุณอมรินทร์ 3 ชั้น 2 โรงแรมรอยัลซิติ้

วิทยากร

1. ผศ.ดร.ทวีพฤทธิ ศิริศักดิ์บรรจง	หัวหน้าโครงการวิจัย
2. ผศ.(พิเศษ) ร.ต.อ.ดร.ชูชีวรรณ ตมิศานนท์	นักวิจัย
3. รศ.ดร.เจษฎ์ โทณะวณิก	ที่ปรึกษาโครงการวิจัย
4. อาจารย์จุฬา จงสถิตย์ถาวร	ผู้ช่วยนักวิจัย
นักวิชาการสาขานิติศาสตร์ หน่วยราชการตามมาตรา 7 (1) และมาตรา 25 พระราชบัญญัติคุ้มครอง สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ.2546	
1. ดร.พรรณฉวี ประยูรพรหม	กรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม
2. คุณอุดมสิทธิ์ ภัทรวดีลักษณ์	กรมทรัพย์สินทางปัญญา กระทรวงพาณิชย์
3. คุณพรศิริ ศิลปะนาฏ	ผู้จัดการแผนกวิจัย นโยบาย และอุตสาหกรรม สถาบันอาหาร กระทรวงอุตสาหกรรม
4. ท่านนฤมล สัตยาประเสริฐ	รองหัวหน้าศาลจังหวัดนครสวรรค์ ผู้พิพากษาศาลยุติธรรม
5. ท่านเข้มจุฑา สุวรรณจินดา	ผู้พิพากษาศาลจังหวัดสงขลา
6. ร.ต.อ.ปัญญา สุขทวี	พนักงานสอบสวน
7. ศ.ดร.จุมพต สายสุนทร	กรรมการสภามหาวิทยาลัยสยามและ หัวหน้าภาควิชากฎหมายระหว่างประเทศ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
8. ศ.ดร.อุดม รัฐอมฤต	รองอธิการบดี มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ กรรมการร่างรัฐธรรมนูญ
9. อาจารย์เกวลิน ต่อปัญญาชาญ	อาจารย์ประจำ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
10. อาจารย์เสถียรภาพ นาทหลวง	อาจารย์ประจำ มหาวิทยาลัยอัสสัมชัญ

ผู้ผลิตสินค้าและผู้ประกอบการค้าสินค้าอาหารไทย ผู้บริโภคตามมาตรา 7 (2) และ (3)
พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546

1. คุณกำจร ศิลาอ่อน	รองกรรมการผู้จัดการ บริษัท เอส แอนด์ พี ซินดิเคท จำกัด (มหาชน)
2. คุณไพลิน นิमितยงสกุล	รองผู้จัดการใหญ่สายวิจัยและพัฒนา บริษัท เอส แอนด์ พี ซินดิเคท จำกัด (มหาชน)
3. คุณเพชรสมาน กลิ่นนาค	ประธานกลุ่มขนมหวานพื้นเมืองแม่สमान จังหวัดเพชรบุรี
4. คุณลาวัลย์ กิมบางยาง	เจ้าของและแม่ครัวร้านอาหารป่า จังหวัดนครปฐม
5. คุณสิริณัฐ์ ลิ่งเวศพาณิช	เจ้าของร้าน PanDhevi Riverside Resort & Spa จังหวัดนครปฐม
6. คุณจ้านงค์ เอี้ยวทริณู	แม่ครัวร้านอาหารครัวช่างมีด จังหวัดนครปฐม
7. คุณศรีกุล ฤทัยวัฒนา	แม่ครัว จังหวัดนครปฐม
8. นางกัณฐิลา ไข่เจริญ	แม่ครัว จังหวัดนครปฐม
9. คุณศรีกุล ฤทัยวัฒนา	แม่ครัว จังหวัดนครปฐม
10. รศ.สุพจน์ สุโรจน์	ผู้บริโภค บัณฑิตวิทยาลัยสาขานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยสยาม
11. รศ.เพชร จารุสกุล	ผู้บริโภค บัณฑิตวิทยาลัยสาขานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยสยาม
12. รศ.น.ต.นิตี ผดุงชัย	ผู้บริโภค บัณฑิตวิทยาลัยสาขานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยสยาม
13. นายประกิต บุญมี	ตัวแทนผู้ประกอบการสินค้าอาหารไทย
14. นางสาวสุทธาริณี ฤทัยวัฒนา	ตัวแทนผู้ประกอบการสินค้าอาหารไทย
15. นางณทกัศ นพัธธนากร	ผู้บริโภค
16. นายไชยณรงค์ วิริยะผล	ผู้บริโภค
17. นายมนตรี เจริญโฉม	ผู้บริโภค
18. นางสาวสุภาพร แก้วตา	ผู้บริโภค
19. นายสุกิตติ คงสถิตมัน	ผู้บริโภค
20. นางสาวนภาลัย จิตรบุรุษ	ผู้บริโภค

ถอดเทปการสัมมนา

โครงการสัมมนากลุ่มทางวิชาการ

เรื่องมาตรการกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เพื่อปกป้องภูมิปัญญาท้องถิ่น

ด้านสินค้าอาหารในประชาคมอาเซียน : บทเรียนสำหรับประเทศไทย

7 เมษายน 2559

ณ ห้องอรุณอัมรินทร์ 2 โรงแรมรอยัล ซิตี แขวง/เขต ตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร

ภาคเช้า

อาจารย์จุฬา จงสถิตย์ถาวร

เรียน ศาสตราจารย์ ดร. จุมพต สายสุนทร กรรมการสภามหาวิทยาลัยสยาม ท่านประธานในพิธี ท่านวิทยากร และท่านผู้มีเกียรติทุกท่าน คณะผู้จัดการสัมมนาขอแสดงความขอบพระคุณท่านเป็นอย่างสูงที่กรุณาให้เกียรติเข้าร่วมการสัมมนากลุ่มทางวิชาการเพื่อการวิจัยในครั้งนี้ โดยจัดขึ้นตามโครงการวิจัยเรื่อง มาตรการกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เพื่อปกป้องภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสินค้าอาหารในประชาคมอาเซียน : บทเรียนสำหรับประเทศไทย ซึ่งดำเนินงานวิจัยโดยผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ทวีพฤทธิ ศิริศักดิ์บรรจง บัณฑิตวิทยาลัยสาขาวิชานิติศาสตร์ และคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยสยาม ภายใต้ทุนการวิจัยจากสำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร

หลักการและเหตุผลของโครงการวิจัย กล่าวคือ ปัจจุบันนี้ประชาคมอาเซียนได้ก้าวเข้าสู่การเป็นเขตเศรษฐกิจการค้าเดียวกัน และเป็นตลาดเศรษฐกิจที่มีความสำคัญของโลก ประกอบกับการค้าขายของระหว่างประเทศสมาชิกด้วยกัน ย่อมทำให้มีมูลค่าทางเศรษฐกิจสูงมากขึ้น จึงเป็นโอกาสที่ประเทศไทยที่จะกระจายสินค้าไปสู่ผู้บริโภคในกลุ่มประชาคมอาเซียนและทั่วโลก จากข้อมูลของสถาบันอาหาร กระทรวงอุตสาหกรรม ทำให้ทราบว่าสินค้าด้านอาหารของประเทศไทย ในปี 2558 มีมูลค่าการส่งออกโดยรวมสูงถึง 900,000 ล้านบาท จึงถือว่าอาหารเป็นสินค้าส่งออกที่สำคัญของประเทศไทย ในอันที่จะต้องสนับสนุนให้แข่งขันกับนานาประเทศ รัฐบาลจึงได้กำหนดยุทธศาสตร์ครัวไทยสู่ครัวโลก เพื่อเพิ่มมูลค่าการส่งออกสินค้าโดยกำหนดให้ไม่น้อยกว่าร้อยละ 10 ต่อปี ทั้งยังเสริมสร้างภาพลักษณ์ด้านอาหารไทย เพื่อให้ทั่วโลกทราบว่ามิรชาติดี คุณภาพเด่น และดีต่อสุขภาพ โดยทางรัฐบาลมีความคาดหวังให้ผู้บริโภคอาหารไทยทั่วโลกรู้จักอาหารเพิ่มขึ้นปีละ 5 ชนิด

ดังนั้น เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ ในการนี้จึงศึกษาถึงกลไกและวิธีการหลายรูปแบบ เช่น การตั้งคณะกรรมการดูแล การโฆษณาประชาสัมพันธ์ การจัดแสดงนิทรรศการ รวมทั้งการใช้ตรา

สัญลักษณ์ต่าง ๆ กับสินค้าด้านอาหาร และหนึ่งในตราสัญลักษณ์ที่สำคัญที่จะทำให้ผู้บริโภคเกิดความเชื่อมั่นในคุณภาพและแหล่งกำเนิดของสินค้าไทยรวมทั้งอาหารด้วย ได้แก่ ตราสัญลักษณ์สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทย พ.ศ. 2546 ซึ่งสอดคล้องกับบทบัญญัติข้อ 22 ถึงข้อ 24 ความตกลงทริพส์ องค์การการค้าโลก

แม้ตราสัญลักษณ์สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ภายใต้พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทย พ.ศ. 2546 มีประโยชน์ต่อการขยายตลาดสินค้าอาหารและสินค้าอื่น ๆ ของประเทศไทย แต่การใช้ประโยชน์จากตราสัญลักษณ์ดังกล่าวตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ยังมีข้อจำกัดอยู่หลายประการ เช่น การปกป้องภูมิปัญญาท้องถิ่นสินค้าอาหารไทย การคงอยู่และการสูญหายของภูมิปัญญาท้องถิ่นสินค้าอาหารไทย การส่งต่อและการสืบทอด การปกป้องผลประโยชน์ทางการค้าของสินค้าอาหารไทย คณะผู้วิจัยจึงได้เริ่มทำการศึกษาวิจัยกรณีดังกล่าวภายใต้หัวข้อเรื่อง มาตรการกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เพื่อปกป้องภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสินค้าอาหารในประชาคมอาเซียน โดยในการศึกษาคั้งนี้ได้เลือกสินค้าอาหารไทยจำนวน 4 รายการ เพื่อศึกษา ได้แก่ ต้มยำกุ้ง แกงมัสมั่น ขนมหม้อแกงเมืองเพชร และขนมสาลีเมืองสุพรรณ ในฐานะที่สินค้าเหล่านี้ได้ประสบปัญหาต่อการใช้ประโยชน์จากพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทย พ.ศ. 2546 การศึกษาสินค้าเหล่านี้จึงนำมาซึ่งคำตอบอันเป็นประโยชน์ต่อแนวทางในการแก้ไขหรือบัญญัติกฎหมายเฉพาะที่เหมาะสมต่อการปกป้องภูมิปัญญาท้องถิ่นและการแก้ไขพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546

ดังนั้นการสัมมนาในกลุ่มทางวิชาการในครั้งนี้นี้จึงเป็นการรวบรวมและระดมความคิดเห็นของนักวิชาการสาขานิติศาสตร์ การรับฟังความคิดเห็น ปัญหาอุปสรรคที่เกิดขึ้นจากการใช้พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 กับสินค้าอาหารไทยจากผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย รวมถึงการนำเสนอผลการศึกษาวิจัยเบื้องต้นของคณะผู้วิจัย ร่วมกับการอภิปรายรับฟังข้อคิดเห็นจากทุกฝ่าย เพื่อการนำไปสู่การแสวงหาคำตอบในการศึกษาและการแลกเปลี่ยนความรู้ในทางวิชาการต่อไป

ศาสตราจารย์ ดร. จุมพต สายสุนทร

กราบเรียนคณะผู้วิจัย และผู้มีเกียรติทุกท่าน การสัมมนาในครั้งนี้เป็นสัมมนาที่มีประโยชน์อย่างมากในส่วนที่เกี่ยวกับประเด็นเรื่องทรัพย์สินทางปัญญา ซึ่งเราก็มีการพูดคุยในเรื่องนี้กันอยู่บ้าง แต่ก็ยังขาดการศึกษาให้ลึกซึ้ง โดยเฉพาะในส่วนของกฎหมายที่เกี่ยวข้องที่เราใช้บังคับอยู่

ในเรื่องของสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่เราจะใช้เป็นมาตรการทางกฎหมายประการหนึ่งในการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาด้านอาหารของไทย ดีใจและยินดีที่คณะผู้วิจัยในการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ที่เป็นประโยชน์มากแก่การพัฒนากฎหมายทางด้านการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญา ซึ่งไม่ใช่แต่เฉพาะประเทศไทย และระดับภูมิภาค ที่จะต้องการให้มีมาตรการที่จะคุ้มครองและในระดับโลก วันนี้หัวข้อสัมมนาของเรานั้น เราก็คงเน้นเรื่องการคุ้มครองสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญา โดยเราจะใช้เครื่องมือที่เรียกว่าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ และก็ศึกษากรณีอาหารที่เป็นที่รู้จักกันดีว่ามาตรการสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของเรามีประสิทธิภาพมากน้อยเพียงใด ยังมีปัญหาอุปสรรคและเราจะดำเนินการอย่างไรเพื่อให้ธุรกิจทางด้านอาหารและสินค้าทางด้านอาหาร ให้ได้รับความคุ้มครองอย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด ผมเชื่อมั่นว่าท่านทั้งหลายที่เข้าร่วมสัมมนาจะมีส่วนร่วมในการให้ความคิดเห็นเพื่อนำไปสู่การพัฒนาและปรับปรุงกฎหมายของเราให้มีประสิทธิภาพที่จะสามารถคุ้มครองสินค้าอาหารทั้งในประเทศไทย ทั้งในระดับภูมิภาค และในระดับโลกบัดนี้ก็ได้เวลาอันสมควร ขอให้ท่านผู้เสนอผลงานวิจัยได้เล่าให้เราฟังถึงผลงานที่ท่านได้ทำ และขอความคิดเห็นจากที่ประชุม ซึ่งจะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งในการปรับปรุงงานวิจัยที่จะใช้ในโอกาสต่อไป ขอเรียนเชิญครับ

อาจารย์จุฬา จงสถิตย์ถาวร

ต่อไปเป็นการบรรยายในหัวข้อเรื่องธุรกิจอาหารไทยภายใต้กฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ : ปัญหา อุปสรรค และความท้าทาย โดยท่านผู้ช่วยศาสตราจารย์พิเศษ ร้อยตำรวจเอก ดร. ชูชีวรรณ ตมิตานนท์ ขอเรียนเชิญคะ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์พิเศษ ร้อยตำรวจเอก ดร. ชูชีวรรณ ตมิตานนท์

ขอบคุณครับ หัวข้อในวันนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยที่ผมและท่านผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ทวีพฤทธิ ศิริศักดิ์บรรจง ได้ลงพื้นที่สำรวจธุรกิจอาหารไทยว่าทำไมถึงต้องใช้ทรัพย์สินทางปัญญา ซึ่งกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญามีหลายฉบับด้วยกัน เช่น ลิขสิทธิ์ สิทธิบัตร เครื่องหมายการค้า และกฎหมายคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 เป็นต้น โดยเราได้หยิบยกมาเฉพาะแค่กฎหมายคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์มาใช้ในงานวิจัยเพราะว่าน่าจะเป็นกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาฉบับเดียวที่ให้ความคุ้มครองสิทธิชุมชนอย่างชัดเจนที่สุด เพราะหากเป็นกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาประเภทอื่น ไม่ว่าจะเป็นเรื่องสิทธิบัตร โดยเฉพาะการจดทะเบียนอนุสิทธิบัตร ก็จะได้คุ้มครองสิทธิชุมชนหรือไม่ได้พูดถึงเรื่องสิทธิชุมชน ฉะนั้นประเด็นในเรื่องสิทธิชุมชนนั้นจึง

เป็นหลักการสำคัญ เป็นการสร้างฐานและแนวคิดเวลาเราไปลงทุนในต่างประเทศ เพราะต้องไม่ลืมว่าธุรกิจอาหารไทย ถ้าเราทำแต่เฉพาะอยู่ในกรอบของประเทศไทยอย่างเดียวเม็ดเงินที่ได้จะน้อยมาก ฉะนั้นเราจะทำอย่างไรถึงจะสนับสนุนให้บรรดาผู้ประกอบการที่สามารถที่จะเปิดช่องทางในการเก็บเกี่ยวเม็ดเงินจากต่างประเทศ ซึ่งอย่างนี้จะคุ้มกว่า ยกตัวอย่างในประเทศรัสเซียที่เรามองข้ามเขาไปเสียเยอะ เป็นอีกหนึ่งประเทศที่เราควรให้ความสำคัญทั้งนี้เพราะศักยภาพทางการค้า การลงทุน การเมืองการปกครองของรัสเซียสามารถที่จะช่วยอำนวยความสะดวกด้านการค้า การลงทุนของไทยได้เป็นอย่างดี ถ้าหากเราสามารถเข้าใจและหาช่องทางหรือช่องทางในการติดต่อกับรัฐบาลรัสเซียด้วยความจริงใจ ด้วยเหตุที่ประเทศรัสเซียมีประชากรเป็นจำนวนมาก อีกทั้งสังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรมก็มีความใกล้เคียงกับชาวเอเชีย ประกอบกับช่วงนี้น่าจะเป็นช่วงจังหวะที่ดีของประเทศไทยเราที่จะไปติดต่อหาแนวทางในการพัฒนาเศรษฐกิจการค้า การลงทุนกับรัสเซีย เพราะประเทศเขากำลังประสบวิกฤตปัญหาทางการเงิน เขาก็ต้องการหาตลาดค้า ตลาดทุนในภูมิภาคอาเซียนด้วยเช่นกัน ฉะนั้นงานวิจัยฉบับนี้ก็เหมือนกันเราต้องการที่จะชี้ช่องหรือนำเสนอว่าทำอย่างไรให้ผู้ประกอบการมีส่วนในการเปิดโลกทัศน์เพิ่มขึ้น เพื่อเป็นช่องทางที่จะเรียกเม็ดเงินเข้ามาในประเทศมากขึ้น

ต่อมา เรามาดูในเรื่องของธุรกิจอาหาร โดยปัจจัยที่พบในประการแรกคือปัจจัยทางด้านการผลิต ไม่ว่าจะเป็นวัตถุดิบ คุณภาพ ประเทศไทยเรามีทั้งหมดล้วนแต่เป็นของดี แต่สิ่งที่เป็นปัญหาคือเรื่องของค่าจ้างแรงงาน เพราะปัจจุบันค่าจ้างแรงงานคนไทยราคาค่อนข้างสูงทำให้ต้นทุนการผลิตก็สูงตามไปด้วย บางครั้งมีการเสี่ยงไปใช้แรงงานต่างด้าวซึ่งมีต้นทุนค่าแรงที่ถูกกว่า แต่ก็อาจจะต้องแลกมาด้วยปัญหาของมาตรฐานใน คุณภาพของอาหารอาจจะไม่ได้มาตรฐานเท่าที่ควร ซึ่งเราอาจจะเห็นได้จากข่าวของการปลอมปนอาหารและเครื่องดื่มที่ปรากฏเป็นข่าวอยู่ประจำ เป็นต้น งานวิจัยฉบับนี้โดยการสัมภาษณ์ในวันนี้จึงได้แบ่งเป็น 2 ประเด็นปัญหา คือ ปัญหาข้อเท็จจริง และ ปัญหาข้อกฎหมาย โดยในส่วนของปัญหาข้อกฎหมาย เกี่ยวกับกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์นั้นมีปัญหาอย่างไรก็จะได้นำไปพูดคุยกันในช่วงบ่าย ในส่วนของช่วงเช้านี้จะพูดถึงภาพรวมของธุรกิจอาหารซึ่งเป็นส่วนของปัญหาข้อเท็จจริงเสียก่อน

ส่วนประเด็นต่อมาปัจจัยด้านการตลาด สังคมไทยหรือธุรกิจการตลาดไทยยังมีปัญหาทางด้านการรวมตัวกันของกลุ่มผู้ค้า โดยที่คนไหนหรือบริษัทไหนรวยก็จะทำกันไป ทำให้อำนาจการต่อรองทางการค้าค่อนข้างน้อย สังเกตได้จากธุรกิจอาหารฮาลาล ซึ่งของประเทศไทยนับว่ามีมาตรฐานมากแต่กลุ่มผู้ประกอบการไม่มีการรวมตัวกันอย่างเข้มแข็งอำนาจการต่อรองทางการตลาดจึงไม่มี และที่สำคัญตลาดอาหารฮาลาลถ้าทำเฉพาะแค่ในประเทศไทยอย่างเดียวรายได้ก็น้อยมาก

เพราะว่าชาวไทยมุสลิมที่บริโภคอาหารฮาลาลมีเฉพาะจังหวัดชายแดนภาคใต้เพียงไม่กี่จังหวัด ซึ่งมีจำนวนน้อย แต่เมื่อไรก็ตามที่เราสามารถติดต่อที่อินโดนีเซีย เวียดนาม หรือรัสเซียทางตอนใต้ได้ ก็น่าจะเป็นหลาย ๆ ลานบาทเลยทีเดียว ฉะนั้น ผมจึงอยากที่จะเสนอว่าควรหรือไม่ที่ผู้ประกอบการของเราจะต้องรวมกลุ่มกันเพื่อสร้างอำนาจต่อรองทางการค้าการลงทุน สร้างอำนาจการต่อรองทั้งทางด้านเศรษฐกิจ รวมถึงการเมืองด้วยไปในขณะเดียวกัน เพราะการเมืองนั้นมีผลสำคัญอย่างมากในเวลาที่เราไปติดต่อกับต่างประเทศ ซึ่งบ่อยครั้งที่ทำการติดต่อทางการค้า หรือติดต่อธุรกิจทำให้เกิดความล่าช้า ทำให้เสียเปรียบประเทศคู่แข่งได้

ประการต่อมา บทบาทของภาครัฐกับการบังคับใช้กฎหมายตรงนี้ยิ่งประเทศไทยเรา เป็นช่วงที่มีรัฐบาลที่ไม่ได้อยู่ในสถานการณ์ปกติ ดังนั้นความเชื่อมั่นจากต่างชาติค่อนข้างน้อย เขาก็เลยจะรอให้เราเป็นประชาธิปไตยโดยสมบูรณ์ ซึ่งก็ยังไม่รู้ว่าเมื่อไร จึงต้องรอให้ผ่านวิกฤตช่วงนี้ไป ผมเชื่อว่าหากปัญหาทางด้านความมั่นคงหรือเสถียรภาพทางการเมืองดีขึ้น ต่อไปอำนาจการต่อรองทางเศรษฐกิจของไทยเราก็จะดีขึ้นตามไปด้วย ต่อไปเราจะได้พิจารณาในส่วนของปัญหาทางด้านข้อกฎหมาย ทำไมคณะผู้วิจัยถึงได้หยิบยกประเด็นกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์มาพิจารณาเป็นลำดับแรก อย่างที่ได้เรียนไปในเบื้องต้นแล้วว่ากฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์นั้นมีความเกี่ยวข้องกับสิทธิชุมชน เราต้องการที่จะสนับสนุนให้ชุมชนเราเข้มแข็ง เพราะเมื่อไรก็ตามที่ชุมชนเข้มแข็งบ้านเมืองของเราก็จะเข้มแข็งตามไปด้วย ปัญหาก็คือ คำว่า “ชุมชน” ในที่นี้มีความหมายถึงอะไร ส่วนนี้ผมก็จะขอให้ท่านผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ทวีพฤทธิ์ ศิริศักดิ์บรรจง ได้ช่วยอธิบายถึงคำนิยามของคำว่า “ชุมชน” ทำไมเราถึงใช้คำว่า “สิทธิชุมชน” และทฤษฎีที่ทางคณะผู้วิจัยได้นำมาปรับใช้กับสิทธิชุมชนที่เราเรียกกันว่า self-determination theory มันคืออะไร แล้วทำไมกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ถึงนำเรื่องนี้เข้ามาเขียนไว้ รวมถึงเจตนาที่แท้จริงของกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์นั้นคืออะไร แต่ก่อนที่ท่านผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ทวีพฤทธิ์ ศิริศักดิ์บรรจงจะได้อธิบายเรื่องสิทธิชุมชน

อย่างไรก็ตามผมขออธิบายเพิ่มเติมเล็กน้อยว่าเจตนาของกฎหมายคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์นั้น กฎหมายตัวนี้มีเจตนาเพื่อคุ้มครองชื่อของสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เท่านั้นว่าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์หรืออาหารหรือผลิตภัณฑ์ใด ๆ ก็ตามจะต้องมีความสัมพันธ์กับแหล่งทางภูมิศาสตร์ หรือต้องมีความเชื่อมโยงกับแหล่งทางภูมิศาสตร์ ฉะนั้นเจตนาของการใช้กฎหมายนั้นเพื่อที่จะคุ้มครองแต่เพียงชื่อเท่านั้น เมื่อวัตถุประสงค์แคบ ทำให้การใช้กฎหมายซึ่งเป็นเครื่องมือแคบตามไปด้วย จริง ๆ แล้วการใช้กฎหมายในมุมมองของผม นั้น เราควรที่จะใช้เพื่อเอื้อประโยชน์ต่อประเทศหรือผลประโยชน์ของประเทศให้มากที่สุด จึงไม่ควรที่จะไปตีความแบบจำกัดว่ามันจะคุ้มครองแต่เพียงชื่อ

เท่านั้น ยกตัวอย่างเช่น ขนมหม้อแกงเมืองเพชร อย่างนี้ชัดเจน ขนมหม้อแกงแล้วมีคำว่าเมืองเพชร ต่อท้าย ซึ่งสิ่งที่ทำให้เขาได้จดทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์มีอยู่กรณีเดียวคือน้ำตาลที่ใช้เป็น น้ำตาลโตนดจึงจดทะเบียนได้ และเมื่อจดทะเบียนได้แล้วมีความเชื่อมโยงกับภูมิศาสตร์ไปแล้ว ปัญหา ต่อมาคือ มูลค่าของสินค้าไม่ได้เพิ่มขึ้นเลย เพราะเมื่อจดไปแล้วก็ยังคงขายราคาเดิม 3 ถาด 100 บาท ทำให้คิดว่าทำไมมันถึงต่างกับสินค้าประเภทไวน์ วอสก้า หรือคอนหยัก พวกไวน์กฎหมายคุ้มครองสิ่ง บ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เวลาเรารับวัฒนธรรมเรารับกฎหมายมา เรารับมาจาก TRIPs Agreement ของ ทางฝั่งยุโรป ทำให้เวลาเรานำมาใช้ ถ้าเรานำของเขามาใช้แบบกำปั้นทุบดินเราไม่สามารถสู้กับเขาได้ ไม่ทราบว่าจะมีใครเห็นด้วยกับผมหรือไม่ เพราะฉะนั้นเราจึงควรที่จะปรับกฎหมายคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ ทางภูมิศาสตร์ของไทยเราให้เหมาะสมกับปกป้องผลประโยชน์ของประเทศเราให้มากที่สุด ในเมื่อเขาตี กรอบว่าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์จำกัดเฉพาะชื่อแหล่งภูมิศาสตร์เท่านั้น จึงจะมีสิทธิขึ้นทะเบียนได้ คน ไทยส่วนใหญ่จึงไม่นิยมขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ เพราะการขอขึ้นทะเบียนเป็นภาระ เสีย ค่าใช้จ่าย และเมื่อสินค้าได้ขึ้นทะเบียนแล้วมูลค่าของสินค้าก็ไม่ได้เพิ่มขึ้นมากนัก

ผู้ประกอบการจึงไปให้ความสำคัญกับการจดทะเบียน GMP ซึ่งจดทะเบียนประเภท นี้้ง่ายกว่าไม่ต้องผ่านขั้นตอนอะไรมากมาย แต่ถ้ามาเข้าระบบของทรัพย์สินทางปัญญา จะต้องยื่นเรื่อง มีการตรวจสอบรายละเอียด มีการประกาศ มีเจ้าหน้าที่ดำเนินการพิจารณาคำขอขึ้นทะเบียน จะขึ้น ทะเบียนได้หรือไม่ได้นั้นขึ้นอยู่กับกรเขียนคำร้องและคุณลักษณะของสินค้าที่จะขอขึ้นทะเบียน ซึ่ง เห็นว่าประเด็นนี้เราควรที่จะปรับเพราะควรที่จะสนับสนุนให้ผู้ประกอบการจดทะเบียนและขึ้น ทะเบียนได้ง่ายขึ้น แล้วเมื่อขึ้นทะเบียนในประเทศไทยแล้ว ควรที่จะไปขึ้นทะเบียนในต่างประเทศได้ ด้วย แต่ก็มีข้อสังเกตบางประการว่าการที่จะไปจดในต่างประเทศนั้นเสียค่าใช้จ่ายเยอะหรือไม่ ถ้าเรา ไปฝั่งยุโรปนั้นเยอะแน่นอน ฉะนั้นวิธีแก้ไขเราต้องลองไปศึกษาว่าประเทศใดในยุโรปที่จดทะเบียน ออนไลน์ได้บ้าง ยกตัวอย่างเช่น ประเทศรัสเซียมีการจดทะเบียนออนไลน์และเสียค่าใช้จ่ายไม่แพงมาก นัก การยื่นคำร้องขอต้องทำผ่านนายความซึ่งเป็นเรื่องปกติในประเทศรัสเซียเพียงแต่ว่าปัญหาที่จะ เกิดขึ้นก็คือเราเองไม่คุ้นชินกับการติดต่อทำธุรกิจหรือธุรกรรมกับชาวรัสเซียเท่าที่ควรทำให้อาจจะมอง ภาพรวมไม่ออก และเมื่อได้ขึ้นทะเบียนแล้วมันกินทั้งพื้นที่ฝั่งเอเชียและฝั่งยุโรปเลย ซึ่งเราน่าจะ ได้เปรียบหรือได้รับประโยชน์ในทางการค้าเพิ่มมากขึ้น แต่สิ่งเหล่านี้ผู้ประกอบการไทยไม่ค่อยรู้ หรือรู้ แล้วอาจจะไม่ให้ความสนใจเท่าที่ควรเพราะเสียเวลาเสียค่าใช้จ่าย จึงทำให้การขึ้นทะเบียนในประเทศ ไทยไม่ได้เพิ่มมูลค่าให้กับสินค้าเท่าที่ควร ต่างกับความคิดของต่างประเทศโดยเฉพาะเพื่อนบ้านรอบ ๆ เรา ตัวอย่างเช่นประเทศมาเลเซีย ได้มีการจดทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เรียกว่า Layer Sarawak

cake จะมีลักษณะคล้าย ๆ กับขนมชั้นของไทยที่จะมีสีเดียวกับสีขาว แต่ของมาเลเซียใช้เป็นชั้น ๆ เหมือนกันแต่มีการเขียนลวดลายลงไป จดทะเบียนคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เรียบริย้อมีราคาเพิ่มขึ้น

เมื่อไรก็ตามที่เราใส่ความรายละเอียดพิเศษเข้าไปในผลิตภัณฑ์ ว่าจะเป็นความเชื่อ ความศรัทธาหรือประวัติศาสตร์ลงในสินค้าหรือผลิตภัณฑ์นั้นมันก็จะมีความพิเศษเชื่อมโยงกับพื้นที่ หรือท้องถิ่นขึ้นมาทันที ผลิตภัณฑ์บางอย่างของอาหารไทยเราส่วนใหญ่ไม่ค่อยมีความเชื่อมโยงกับสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เพราะเราหาต้นกำเนิดที่แท้จริงหรือหาต้นตอไม่ได้ ยกตัวอย่างเช่น สาลี่เมืองสุพรรณ ทำไมสาลี่ถึงต้องเป็นเมืองสุพรรณ ถ้าเป็นขนมปุยฝ้ายจะได้หรือไม่ ซึ่งขนมปุยฝ้ายจะใช้ในงานตรุษจีน งานมงคล วิธีการทำคล้ายกันมีแป้งและน้ำตาลตีให้ฟูขึ้น ที่ไหนในประเทศไทยก็ทำได้แต่เราจะทำอย่างไรให้ขนมปุยฝ้ายหรือขนมสาลี่มันมีมูลค่าเพิ่มขึ้นและสามารถขึ้นทะเบียนในประเทศไทยได้ ในต่างประเทศมีการขนมทำเค้กคล้าย ๆ ขนมปุยฝ้าย ซึ่งเมื่อเทียบกับราคาขนมปุยฝ้ายของไทยแล้วราคาแตกต่างกันมาก

อย่างไรก็ตาม ถ้าไม่มีมาตรการทางกฎหมายมาคุ้มครองพวกผลิตภัณฑ์อาหารเหล่านี้ต่อไปก็จะหายไปจะถูกเกลื่อนกลืนกันไปทางวัฒนธรรม ยกตัวอย่างเช่น ข้าวมันไก่ ในเมืองไทยสามารถทำได้ทุกที่ และถ้าทำข้าวมันไก่ในประเทศสิงคโปร์บ้างละจะแตกต่างกันอย่างไร หรือผัดไทถ้าผัดในประเทศไทยกับผัดที่ประเทศสหรัฐอเมริกาแตกต่างกันอย่างไร หรือต้มยำกุ้งไม่ได้บอกถึงความ เป็นไทยแต่พอเมื่อทุกคนได้ยินคำว่าต้มยำกุ้งก็จะนึกประเทศไทย ถ้าทำผัดไทก็ต้องคิดถึงคนไทย ชื่อ บางชื่อไม่มีความเชื่อมโยงกับสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์แล้วเราจะทำอย่างไรจึงจะคุ้มครองสิ่งเหล่านี้ไว้ได้ ผลประโยชน์ของประเทศไทยทั้งนั้น จึงควรรหาแนวทางมาป้องกัน ซึ่งแนวทางหรือทฤษฎีที่นำมาใช้ในการศึกษาก็คือ หลักการของ PDO กับ PGI ซึ่งหลักการง่าย ๆ ของ PDO ก็คือ ผลิตภัณฑ์ที่จะขอขึ้นทะเบียนได้นั้นจะต้องมีที่มาหรือแหล่งกำเนิดมาจากพื้นที่ทางภูมิศาสตร์นั้น ๆ ซึ่งประเทศไทยใช้หลักเกณฑ์นี้ ไม่ว่าจะเป็นอาหารหรือผลิตภัณฑ์อื่น ๆ จะต้องมีความเชื่อมโยงกับพื้นที่นั้นโดยเฉพาะ เช่น ขนมหม้อแกงเมืองเพชร จะต้องใช้น้ำตาลโตนดจากเมืองเพชรเท่านั้น ถ้าไปทำที่อื่นไม่สามารถขอจดทะเบียนคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ได้เลยแม้ว่าวัตถุดิบน้ำตาลโตนดอาจจะมีจากต่างพื้นที่แล้วไปทำที่อื่นแล้วเรียกว่าขนมหม้อแกงก็ไม่สามารถจดทะเบียนได้ จะเห็นได้ว่าเราเริ่มจะเสียเปรียบถ้าเราใช้ทฤษฎี PDO ซึ่งปัจจุบันเราใช้อยู่

ในส่วนของ PGI นั้นปัจจุบันนิยมใช้กันอยู่เยอะในฝั่งยุโรป หมายความว่า สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์นั้น ๆ ไม่จำเป็นที่จะต้องเกิดจากที่นั่นก็ได้ เพียงแต่ว่ามีส่วนใดส่วนหนึ่งของกระบวนการ

ผลิต หรือการนำมาปรับปรุงผ่านจากส่วนใดส่วนหนึ่งในพื้นที่นั้น เราก็สามารถที่จะจดทะเบียนได้แล้ว ขอยกตัวอย่างเช่น ผัดหมี่โคราช จะเห็นได้ว่าไม่มีอะไรที่เกี่ยวข้องกับผัดหมี่โคราชเลยทำที่ใดก็ได้ในประเทศไทย สาระสำคัญของการเป็นผัดหมี่โคราชอยู่ที่วิธีการปรุงกับวิธีการกวาดหมี่ ถ้าเรารู้ว่าวิธีการกวาดหมี่อย่างไรถึงจะได้แผ่นแป้งที่เหนียวนุ่ม ก็สามารถทำที่ใดก็ได้ในประเทศไทย เพราะวัตถุดิบคือ แป้งสาลีหาซื้อจากที่ไหนก็ได้เหมือนกันหมด เช่นนี้จะไม่สามารถจดทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ได้ตามทฤษฎีนี้ เพราะถ้าจะเป็นผัดหมี่โคราชได้จะต้องทำที่โคราชเท่านั้น ซึ่งยังขัดหลักกันอยู่ ฉะนั้น จะดีกว่าหรือไม่ถ้ากฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ควรตีความให้ขยายความมากขึ้น โดยนำหลัก PGI มาใช้

และอีกอย่างหนึ่งที่กฎหมายคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ควรปรับปรุงก็คือ นิยามศัพท์ เพราะนิยามศัพท์ของคำว่าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เราตีความค่อนข้างจำกัดไม่ได้รวมถึงผลิตภัณฑ์เกษตร ผลิตภัณฑ์ที่เป็นข้าว เวล่านักกฎหมายนำมาใช้ก็จะตีความอย่างเคร่งครัด ถ้าจะแก้ไขควรแก้ที่นิยามศัพท์และเพิ่มมาตรฐานการเรียกค่าเสียหายทางแพ่ง เช่น ค่าเสียหายเชิงลงโทษเข้าไป แต่ไม่แน่ใจว่าศาลไทยท่านจะยอมรับหรือไม่ ถ้าสามารถนำมาใช้ได้จะเป็นการดีมาก เช่นเวลาที่มีการละเมิด ลอกเลียนแบบ หรือทำให้สับสน หลงผิดถึงแหล่งที่มา เราควรที่จะกำหนดค่าเสียหาย อย่างในประเทศไทยแถบยุโรปมีการใช้มาตรการนี้กัน หรืออย่างในประเทศรัสเซียก็ใช้หลักการนี้เช่นกัน ย้อนกลับมาที่หลักสิทธิชุมชนว่าทำไมกฎหมายคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์จึงมีความสำคัญกับสิทธิชุมชน แล้วถ้าเราใช้สิทธิชุมชนแล้วประเทศไทยจะได้อะไรบ้าง ในส่วนนี้ขอรบกวนท่านผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ทวีพฤทธิ์ ศิริศักดิ์บรรจง ผู้เชี่ยวชาญด้านนี้โดยตรงเป็นผู้อธิบายต่อไปครับ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ทวีพฤทธิ์ ศิริศักดิ์บรรจง

ในส่วนในเรื่องสิทธิชุมชนนั้นไม่ใช่เรื่องใหม่สำหรับประเทศไทย จริง ๆ แล้วมีปรากฏมานานแล้วแต่เริ่มชัดเจนอยู่ในกฎหมายรัฐธรรมนูญตั้งแต่ฉบับปี พ.ศ. 2540 ในเรื่องของสิทธิชุมชนนั้น ประเทศไทยเราเป็นสมาชิกขององค์การสหประชาชาติ และปัจจุบันประเทศไทยเราก็เป็นสมาชิกตามสนธิสัญญาระหว่างประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งกติการะหว่างประเทศ ICCPR ซึ่งพูดถึงเรื่องสิทธิทางวัฒนธรรม สิทธิในด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น ในฐานะที่ประเทศไทยเป็นสมาชิก เราจึงเป็นหนึ่งในสมาชิกของประเทศต่าง ๆ บนโลกนี้เหมือนกัน จึงมีการบัญญัติกฎหมายตัวนี้

เมื่อสิทธิชุมชนมาอยู่ในกฎหมายรัฐธรรมนูญตามที่ได้คุยกับท่านกรรมการร่างรัฐธรรมนูญ ท่านศาสตราจารย์ ดร. อุดม รัฐอมฤต สิทธิชุมชนที่จะเกิดขึ้นใหม่ก็ยังคงมีลักษณะที่สืบทอดต่อมาจากรัฐธรรมนูญหลาย ๆ ฉบับปี 2540 และปี 2550 และฉบับปัจจุบันที่กำลังร่างอยู่ขณะนี้

ในชั้นของกรรมาธิการมองในมุมกว้างว่าสิทธิชุมชนโดยกำหนดไว้รัฐธรรมนูญว่าให้ประชาชนมีสิทธิตามรัฐธรรมนูญโดยที่ไม่ต้องมีกฎหมายลำดับรองมารองรับเลย พอเกี่ยวเนื่องกับเรื่องของสิทธิชุมชนในพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ชุมชนในแง่ของกฎหมายคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์นั้นถูกถือไว้ด้วยพื้นที่เพราะกฎหมายคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์คือตราหรือสัญลักษณ์ที่ใช้กับสินค้าที่อยู่ในแหล่งภูมิศาสตร์แห่งใดแห่งหนึ่ง ชุมชนจึงเป็นชุมชนที่ประกอบธุรกิจการค้าในสินค้าที่เกิดจากภูมิปัญญาท้องถิ่น ในพื้นที่แห่งใดแห่งหนึ่ง จากการศึกษา 4 ตัวอย่างสินค้า และมีรายงานการศึกษาต่อเนื่องทำการศึกษาเพิ่มเติมอีกชิ้นหนึ่ง สินค้าที่ทำการศึกษามีทั้งต้มยำกุ้ง แกงมัสมั่น ขนมหม้อแกงเมืองเพชร ขนมสาลี่เมืองสุพรรณ และอีกชิ้นหนึ่งที่ทำการศึกษาต่อเนื่องคือชาหมูตรอกซุงบางรัก เวลาเราใช้คำว่าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ชุมชน สิทธิชุมชนในแหล่งภูมิศาสตร์จึงเป็นชุมชนที่อยู่ในแหล่งภูมิศาสตร์ที่กำหนดขอบเขตไว้อย่างแน่นอนชัดเจน สินค้าที่พูดไป 5 ชนิด นั้นมีเพียงชนิดเดียวเท่านั้นที่ได้รับการจดทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์คือขนมหม้อแกงเมืองเพชร ส่วนอีก 4 ชนิดนั้นไม่เข้าหลักเกณฑ์ของสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ซึ่งในตอนบ่ายจะอธิบายให้เห็นภาพว่าทำไมถึงไม่เข้าในระบบกลไกการคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ แต่กลไกกฎหมายคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ที่เกิดจาก TRIPs ก็ยังมีข้อดี อย่างน้อยก็เป็นเครื่องมือตัวหนึ่งที่ช่วยให้ชุมชนมีการรวมตัวกันในฐานะผู้ประกอบการสินค้าชุมชนเพราะการใช้ตรา GI ชุมชนในที่นี้คือผู้ผลิตสินค้าทั้งหมดต้องร่วมกันกำหนดหรือร่วมกันสร้างมาตรฐานการผลิตสินค้าร่วมกันแล้วยื่นขอจดทะเบียนตรา GI เมื่อเป็นอย่างนี้ทำให้ชุมชนหรือผู้ผลิตสินค้าในชุมชนเกิดการรวมตัวกันอยู่ในรูปของสมาคมแม่บ้าน หรือกลุ่มแม่บ้าน หรือ SME ที่เราเรียกกัน เพื่อร่วมกันประกอบธุรกิจและพัฒนาคุณภาพมาตรฐานสินค้าเพื่อรองรับตลาดโลก อันนี้คือลักษณะของชุมชน การที่ชุมชนมารวมตัวกันผู้ผลิตทุกคนมาร่วมกันกำหนดมาตรฐานนี้จึงสอดคล้องกับแนวคิด self-determination theory คือคนในชุมชนหรือผู้ประกอบการในชุมชนทุกคนมีส่วนร่วมกำหนดอนาคต ตัดสินใจ รับรู้และยอมรับผลที่จะตามมาจากการตัดสินใจของตนเองว่าการตัดสินใจดังกล่าวจะมีผลต่อการดำเนินยุทธศาสตร์ในการพัฒนาหรือขายสินค้าอย่างไร ในขณะที่เดียวกันสิ่งที่ตามมานั้นเราจะเห็นได้ว่าชุมชนที่รวมตัวกันเป็นกลุ่มก้อนอย่างนี้ก็จะมีความอดทนและความเข้มแข็งขึ้น อันนี้คือหลักการที่เกิดขึ้น ซึ่งหลักการตรงนี้นั้นซ่อนอยู่ในกฎกระทรวง โดยไม่ได้อยู่ในรูปบทบัญญัติที่อธิบายประกอบตัวพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 เพราะในพระราชบัญญัติสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 กำหนดให้นายทะเบียน คือกระทรวงพาณิชย์รับผิดชอบแต่มีเงื่อนไขตามที่นายทะเบียนกำหนด เงื่อนไขส่วนนี้คือเงื่อนไขที่ผู้ประกอบการสินค้าในชุมชนต้องร่วมกันสร้างข้อกำหนดมาตรฐานและทุกคนจะต้อง

ปฏิบัติตามข้อกำหนดมาตรฐานนี้แล้วใช้ว่าตรา GI ทุกคนจะได้สิทธิใช้ทันทีต่อให้ชนหม้อแกงเมืองเพชรได้ตรา GI แล้วการที่จะได้รับสิทธิใช้ตรง GI ผู้ประกอบการในจังหวัดเพชรบุรีจะต้องทำเรื่องขออนุญาตต่อนายทะเบียนเพื่อขอรับสิทธิใช้ตรา GI อีกครั้งหนึ่ง ซึ่งจะต้องมีการตรวจสอบทั้งระดับตัวของผู้ประกอบการเองและจากบุคคลภายนอกเข้ามาตรวจสอบว่าสินค้าเป็นไปตามข้อกำหนดมาตรฐานสินค้าหรือไม่ อันนี้คือลักษณะที่เกิดขึ้นจะเห็นว่ามันไปเกี่ยวข้องกับเรื่องของบริบททางการตลาดที่ไม่ใช่นิติศาสตร์ ในขณะที่เดียวกันก็ไปเกี่ยวข้องกับบริบทในด้านสาขากฎหมายระหว่างประเทศ ซึ่งเกี่ยวข้องกับเรื่องของ TRIPs หรือสนธิสัญญาต่าง ๆ ก็ดีแล้วก็ไปเกี่ยวข้องกับรัฐธรรมนูญที่รองรับสิทธิชุมชนให้มีสิทธิ ในส่วนของตรา GI ในภาพที่เห็นนั้น ตรา GI ของแต่ละประเทศต่างคนต่างมีตราสัญลักษณ์ GI ของตนเอง เหตุผลตรงนี้เกิดขึ้นจากหลักดินแดน เพราะฉะนั้นจากที่ผู้ช่วยศาสตราจารย์พิเศษ ชูชีวรรณ ตมิศานนท์ ได้กล่าวว่ายากสนับสนุนให้ประเทศไทยหรือกรมทรัพย์สินทางปัญญาไปดำเนินการจดทะเบียนสินค้า GI ไทย ในต่างประเทศด้วยเพราะถ้าเราจดทะเบียนสินค้า GI ตรา GI ในประเทศไทย สินค้าตัวนั้นได้สิทธิในเมืองไทยเท่านั้น เราจะต้องข้ามไปจดที่ต่างประเทศด้วย

วันนี้มีสินค้าอยู่รายการหนึ่งคือข้าวหอมมะลิ ซึ่งข้าวหอมมะลิได้ GI ของประเทศไทยและทางกรมทรัพย์สินทางปัญญาได้ดำเนินการไปจดทะเบียน PGI ที่สหภาพยุโรป อันนี้จะเป็นผลดีอย่างมากสำหรับผู้ประกอบการธุรกิจอาหาร ถ้าได้มีการใช้ประโยชน์จากกลไกที่ทางภาครัฐนำไปทำให้เกิดตรามาตรฐานสินค้าในระดับระหว่างประเทศเพราะในสหภาพยุโรปประกอบด้วยสมาชิก 28 ประเทศเป็นอย่างต่ำ สินค้าของไทยนอกจากข้าวหอมมะลิจะได้ตรา GI ไทยแล้วเรายังมีสินค้าตรา GI ของ EU ด้วย ผู้ประกอบการไทยจึงได้รับประโยชน์จากสินค้าตัวนี้แต่ในขณะที่หม้อแกงเมืองเพชร ในตัวอย่างที่ได้ทำการศึกษาในครั้งนี้ได้สัญลักษณ์ขึ้นทะเบียนเป็นสินค้า GI เรียบร้อยแล้วแต่ ณ วันนี้ตั้งแต่ขึ้นทะเบียนมาเกือบ 10 ปียังไม่มีผู้ประกอบการท้องถิ่นในจังหวัดเพชรบุรีรายใดเลยขออนุญาตใช้ตรา GI ยังคงขายสินค้าในราคา 3 ถาด 100 บาทเหมือนเดิม อันนี้อาจจะสะท้อนอีกอย่างให้เห็นว่าตรา GI อาจจะไม่เหมาะสำหรับผู้ประกอบการไทยที่มีความพร้อมภาครัฐอาจจะต้องไปส่งเสริมให้เขาเข้าไปและใช้ประโยชน์จากตรา GI ให้มากขึ้น มิฉะนั้น สิ่งที่ทำไปก็อาจจะไม่ได้ประโยชน์สำหรับผู้ประกอบการมากนัก ผู้ประกอบการไทยก็ไม่ได้ประโยชน์จากรัฐลงทุนทำไป จริง ๆ แล้ว กรณีสินค้าข้าวหอมมะลิอาจจะมองว่าผู้ผลิตหรือผู้จำหน่ายสินค้าข้าว ที่ได้ประโยชน์แต่จริง ๆ แล้วธุรกิจอาหารที่ใช้ข้าวหอมมะลิที่ได้ตรา GI อาหารไทยอย่างเช่น อาหารกึ่งสำเร็จ หรืออาหารแช่แข็งที่มีข้าวหอมมะลิ

เป็นส่วนผสมไปด้วยเราก็สามารถได้ประโยชน์จากตรา GI นี้เหมือนกัน อันนี้คือสิ่งที่ผมจะได้อธิบายเพิ่มเติมจากท่านผู้ช่วยศาสตราจารย์พิเศษ ชูชีวรรณ ตมิศานนท์ ครับ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์พิเศษ ร้อยตำรวจเอก ดร. ชูชีวรรณ ตมิศานนท์

ผมขออธิบายเพิ่มเติมนิดหน่อยครับว่าสิทธิชุมชนนั้นไม่ได้จำกัดเฉพาะแค่ ตำบล อำเภอ หรือเมืองเท่านั้น ชุมชนในที่นี้เป็นชุมชนแบบมหภาคคือประเทศไทยเราก็ถือว่าเป็นชุมชน เวลาที่เราทำผลิตภัณฑ์อะไรออกมาก็ตามถ้าไม่มีใครเป็นเจ้าของประเทศไทยเราเป็นเจ้าของได้เช่นกันครับ เช่น ต้มยำกุ้ง ซึ่งไม่มีอะไรบอกเลยว่าเป็นประเทศไทย แต่พอพูดถึงต้มยำกุ้ง หลาย ๆ ประเทศก็จะถึงประเทศไทยขึ้นมาก่อนเลย ชุมชนประเทศไทยก็ถือว่าเป็นชุมชนใหญ่ เราจึงต้องคิดเครื่องมือขึ้นมาจะครับเพื่อที่จะส่งเสริมการค้าการขายหรือการทำธุรกิจอาหารไทยเพื่อที่จะทำให้ธุรกิจอาหารไทยได้กลายเป็นครัวไทยสู่ครัวโลก ขอเรียนถามท่านผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ทวีพฤทธิ ศิริศักดิ์บรรจง ครับว่ามีผลิตภัณฑ์สินค้าใดหรือไม่ครับที่ได้มีการขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์กันในประชาคมอาเซียน และภายในประเทศประชาคมอาเซียนนี้มีประเทศใดหรือไม่ครับที่ใครมาขอจดทะเบียน GI กับเรา

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ทวีพฤทธิ ศิริศักดิ์บรรจง

สินค้า GI ในกลุ่มประเทศอาเซียนก็มีสินค้าหลายชนิดของเพื่อนบ้านเรามาจดในประเทศไทยแล้ว เช่นประเทศเวียดนาม และบางรายการอยู่ในระหว่างที่กำลังยื่นเข้ามา แต่ส่วนใหญ่สินค้าในระบบ GI ทุกวันนี้ถ้ามานับดูจริง ๆ แล้ว ส่วนใหญ่จะเป็นสินค้าการเกษตรเพราะสินค้าการเกษตรเป็นสินค้าที่สามารถเข้าไปใช้ประโยชน์จาก GI ได้ง่ายที่สุด พิษผลทางการเกษตรปลูกที่ไหน ดินฟ้าอากาศต่างไปก็สามารถที่จะทำให้เกิดคุณลักษณะเฉพาะของสินค้าได้ ซึ่งเชื่อมโยงกับพื้นที่ที่ปลูก จึงได้ GI ง่ายที่สุด นอกจากนี้จะมีพวก ชา กาแฟ จะเยอะ ข้าวเป็นลำดับต่อมา และผ้าไหม ซึ่งผ้าไหมจะเชื่อมโยงในแง่ของภูมิปัญญาท้องถิ่นในแหล่งที่ผลิต ในแง่ของสวดลายซึ่งมีเอกลักษณ์เฉพาะ ในขณะที่เดียวกันถ้ามาดูกลุ่มอาหารจะเห็นว่าอาหารในความเข้าใจของเราคืออาหารที่เป็นพวกกับข้าวหรือขนม วันนี้ยังมีอยู่น้อยมากเพราะสิ่งแรกคือ อาหารที่พูดถึง คืออาหารไทยอย่างแรกเมื่อพูดถึงความเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นเราไม่รู้ว่ามีใครเป็นคนสร้างอาหารนี้ขึ้นมา

ประการต่อมาไม่มีสูตรชัดเจนแน่นอน ประการที่สามสินค้าอาหารหรือภูมิปัญญาอาหารไทยมันเกิดก่อนกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญา เพราะฉะนั้นทั้งหมดถ้าพูดถึงภูมิปัญญาไม่รู้สูตร

ไหนแน่นอนกำหนดขอบเขตไม่ได้ ไม่รู้ใครเป็นผู้สร้าง เกิดเมื่อไรก็ไม่รู้ ผลที่ตามมาคือ วันนี้ถ้ามองในแง่ของภูมิปัญญาท้องถิ่น มันเป็นแค่ข้อมูลสาธารณะหรือในศัพท์ทางกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาเราเรียกว่างานสาธารณะ Public domain ไม่มีความคุ้มครองต่อให้เป็นกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ฉบับนี้ก็ตาม ภูมิปัญญาท้องถิ่นก็ยังคงเป็นข้อมูลสาธารณะหรืองานสาธารณะที่ทุกคนสามารถนำไปใช้ได้ อย่างที่อาจารย์ชูวิวรรณ ตมิศานนท์ กล่าวว่าหากผู้ผลิตย้ายจากแหล่งภูมิศาสตร์ เช่น ขนมห่มอแกงเมืองเพชรตามกฎหมายแล้ว ผู้ผลิตสินค้าขนมห่มอแกงเมืองเพชรต้องผลิตที่จังหวัดเพชรบุรี ออกจากจังหวัดเพชรบุรีไปแล้ว ต่อให้มีภูมิปัญญานี้เมื่อมาขายที่กรุงเทพฯ ก็ไม่สามารถใช้คำว่าขนมห่มอแกงเพชรอีกไม่ได้ นี่คือข้อจำกัดอย่างสำคัญ เพราะฉะนั้นภายใต้กลไกเหล่านี้ มันมีหลายอย่างที่ใช้ให้เห็นว่าภูมิปัญญาท้องถิ่นหลายอย่างก็ยังคงเป็นงานสาธารณะต่อให้นาย ก. หรือนาย ข. เป็นชาวเพชรย้ายมาอยู่กรุงเทพฯ ผลิตขนมห่มอแกงเมืองเพชรขายใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นตัวเดิมก็ยังคงเป็นการใช้งานสาธารณะอยู่เช่นเดิม นี่คือนโยบายที่เกิดขึ้นจากระบบกฎหมายไทยซึ่งเราอิงจากสนธิสัญญาระหว่างประเทศ เราต้องทำความเข้าใจอย่างหนึ่งว่า สนธิสัญญาระหว่างประเทศมันเกิดขึ้นมาโดยเฉพาะตัว GI ซึ่งรากฐานตัว GI จริง ๆ เกิดขึ้นจากความต้องการของกลุ่มสหภาพยุโรปโดยเฉพาะผู้ผลิตไวน์และสุรา ฝรั่งเศส เยอรมัน ประเทศต่าง ๆ มีการรวมตัวกัน กลไกส่วนใหญ่จึงไปเอื้อหรือสอดคล้องกับสินค้าของทางยุโรปแต่ประเทศไทยเรา ก็มีสินค้าหลายตัว ที่เป็นประโยชน์ เพราะเมื่อตอนที่มีการผลักดันเรื่อง GI ในความตกลง TRIPs ขององค์การการค้าโลกนั้น ทางสหภาพยุโรปต้องการคะแนนเสียงของทางฝั่งเอเชีย ฝั่งเอเชียต้องการให้ขยายความคุ้มครองนอกจากสุราและไวน์จึงทำให้ในตัว GI วันนี้ใช้คำว่า Goods หรือสินค้าอย่างกว้าง ๆ โดยไม่กำหนดขอบเขตแต่ละประเทศล้วนมีนโยบายของรัฐปกป้องผลประโยชน์สินค้าตัวเองเพราะฉะนั้นก็จะมีกำหนดค่านิยมสินค้าให้สอดคล้องกับผลประโยชน์ของสินค้าประเทศตัวเองไว้เป็นสำคัญ แล้วสิ่งที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือว่าไม่ใช่เราอยากจะไปจด GI ในกลุ่มอาเซียนเราจดได้เลย เราต้องศึกษากลไกของประเทศของเขาเสียก่อน

กลไกในอาเซียน 10 ประเทศ วันนี้ประเทศที่ไม่พร้อมที่สุดคือประเทศพม่าเพราะเขาเพิ่งมีรัฐบาลและยังไม่ได้ตัดสินใจว่าจะใช้ GI ระบบใด แต่ข่าวล่าสุดที่ได้เมื่อปีที่แล้วทางรัฐบาลทหารพม่า ซึ่งตอนนี้ถ่ายโอนอำนาจแล้วคิดว่าจะใช้ระบบเครื่องหมายการค้า ใช้เครื่องหมายร่วม เครื่องหมายรับรองมาคุ้มครองสินค้า GI ซึ่งจริง ๆ แล้ววันนี้ในกลุ่มอาเซียนเรามีระบบกฎหมายคุ้มครอง GI ถึง 3 ระบบ คือกฎหมายเฉพาะแบบประเทศไทย มาเลเซีย อินโดนีเซีย และกฎหมายเครื่องหมายการค้าใช้เครื่องหมายร่วม เครื่องหมายรับรอง เช่น ฟิลิปปินส์ และสิงคโปร์ใช้ระบบผสมยอมรับ FTA ของสหภาพยุโรปพร้อมกับการแก้กฎหมาย วันนี้ประเทศสิงคโปร์มีกฎหมายฉบับล่าสุด

เพิ่งประกาศใช้ใหม่เปลี่ยนจากระบบ GI ไม่จดทะเบียนคุ้มครองแบบลิขสิทธิ์ให้ความคุ้มครองอัตโนมัติ เป็นเรื่องของการจดทะเบียนแล้ว และยอมรับสินค้าของสหภาพยุโรปวันที่ 198 รายการ

เมื่อถามว่าถ้าจดทะเบียนในต่างประเทศดีหรือไม่ดี คำตอบคือดีแต่เราต้องทำความเข้าใจว่ากฎหมายของประเทศเพื่อนบ้านเราเขาไม่เหมือนเรา แม้ว่าจะอยู่บนหลักมาตรฐานขั้นต่ำของ TRIPs แต่รายละเอียดของการจดไม่เหมือนกัน และสัญลักษณ์ GI ที่ให้ดูไปจะเห็นได้ว่าแต่ละประเทศมีตราสัญลักษณ์ GI เป็นของตัวเอง ตราที่เห็นนี้แม้แต่อินโดนีเซียที่ใช้เครื่องหมายร่วม เครื่องหมายรับรองก็มีตราเดียวแต่บางประเทศไม่มีตราสัญลักษณ์เดียวอาจจะเป็นตราสัญลักษณ์ในแต่ละภูมิภาค เช่น อินเดียนี่แต่ละรัฐมีการแยกเครื่องหมายออกไป เพราะแต่ละประเทศแต่ละจุดจะแตกต่างกันของไทยเราเป็นระบบปกครองแบบรัฐเดี่ยวกฎหมายเรามีขึ้นเดียว แต่ของประเทศอื่น ๆ อาจจะไม่ใช้ต้องดูให้ดีแค่ประเทศในอาเซียนก็ลำบากแล้วที่จะเอาสินค้าเข้าไป และกลไกของ GI ไม่ใช่ประเทศไทยจะยื่นจดไปแล้วเขาจะรับจด ซึ่งต้องขึ้นอยู่กับทางนายทะเบียนของประเทศเขาจะพิจารณา ซึ่งเงื่อนไขสำคัญเขามีสิทธิปฏิเสธเราได้ถ้าเห็นว่าตรา GI ของไทยเป็นชื่อสามัญ ในปัจจุบันไทยยังไม่มีข้อพิพาทกับใคร แต่มีข้อพิพาทระหว่าง 2 ประเทศ คืออินโดนีเซียกับมาเลเซีย มีข้อพิพาทกันในแง่ 2 ประเทศนี้เป็นประเทศมุสลิมเหมือนกันภูมิปัญญาท้องถิ่นแทบจะเหมือนกัน เพลง ภาษา วัฒนธรรม แม้แต่อาหารการกินก็คล้ายกัน อินโดนีเซียมีการโต้แย้งกับประเทศมาเลเซียหลาย ๆ ครั้งในเรื่องของภูมิปัญญาท้องถิ่นในเรื่องของสินค้าเมื่อข้ามไปจดที่มาเลเซีย มาเลเซียปฏิเสธไม่รับจดเพราะเป็นชื่อสามัญ

ชื่อสามัญคืออะไร ชื่อสามัญคือชื่อที่ใช้เรียกสินค้า เช่น เราขายแอปเปิ้ลเราใช้คำว่าแอปเปิ้ลไม่ได้เพราะนั่นคือตัวสินค้าเป็นคำเรียกขานตัวสินค้า ชาวมาเลเซียบอกว่าสิ่งที่ชาวอินโดนีเซียเรียกเป็นตราสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์มันเป็นชื่อสามัญของมาเลเซีย มาเลเซียจึงไม่รับจด ไม่ว่าจะเป็นเรื่องลิขสิทธิ์ เครื่องหมายการค้า ก็ไม่รับทั้งหมด เช่นนี้เป็นปัญหาอย่างสำคัญ กลไกในส่วนนี้อาจจะต้องมีการผลักดันจากภาครัฐเข้าไปช่วยเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพเพราะการรวมศูนย์วันนี้นับตั้งแต่ววันนี้เกิด AEC แล้ว การค้าขายมันดำเนินการได้สะดวกเราจะต้องพยายามสร้างกลไกที่ผู้ประกอบการไทยได้ประโยชน์จากเครื่องหมายนี้และใช้เครื่องหมาย อื่น ๆ หลาย ๆ เครื่องหมายหรือองค์ประกอบของกฎหมายอื่น ๆ เป็นหลาย ๆ เครื่องมือ อย่าคิดว่าตรา GI เพียงตราเดียวจะช่วยให้สินค้าไทยขายได้ทั่วโลกอย่างมากเพราะแต่ละประเทศก็มีจารีตประเพณีทางกฎหมายในการใช้กฎหมายที่ต่างกันออกไป นี่คือลักษณะอย่างสำคัญ ซึ่งเมื่อเราไปเห็นตรา GI ในต่างประเทศก็จะเข้าใจมากยิ่งขึ้น

ผู้ช่วยศาสตราจารย์พิเศษ ร้อยตำรวจเอก ดร. ชูชีวรรณ ตมิศานนท์

พอพูดถึงหลักของกฎหมายอินเดียก็น่าสนใจมากครับเพราะเท่าที่ผมเคยศึกษามากฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์อินเดียจะมีการอธิบายเจตนาของกฎหมายในแต่ละมาตราว่าใช้อย่างไรคุ้มครองอย่างไรเพื่อเวลานำไปใช้สามารถตีความให้ขยายความ รวมถึงสินค้าอื่น ๆ ด้วย ซึ่งในประเทศไทยมีการตีความเหมือนกันแต่ค่อนข้างแคบกว่าเพราะไม่รวมถึงสินค้าอาหารเกษตรกรรม ไม่รวมบริการด้วย แต่ของอินเดียมีการบัญญัติและอธิบายให้หมายความรวมถึงสินค้าและบริการต่าง ๆ ด้วย ถ้าเรานำเทคนิคเหล่านั้นมาใช้ในการบัญญัติกฎหมายของไทย ก็น่าจะเป็นการดีนะครับเพราะจะทำให้เกิดความได้เปรียบอย่างมากในการตีความ เจตนาต้องการที่จะปกป้องผลประโยชน์ของประเทศชาติ น่าจะใช้ได้ดี โดยจะเสนอไว้ในงานวิจัยฉบับนี้ด้วยครับ มีท่านใดจะสอบถามอะไรเพิ่มเติมหรือไม่ครับ เพราะอยากให้เป็นการเสวนาพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันครับ เพราะในช่วงบ่ายเราจะคุยกันในหัวข้อเรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่น ผมอนุญาตถามท่านผู้แทนจากกรมทรัพย์สินทางปัญญาว่าปัจจุบันการขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์นั้นติดขัดหรือปัญหาอะไรหรือไม่ครับ

นายอุดมสิทธิ์ ภัทรวิไลลักษณ์ ผู้แทนจากกรมทรัพย์สินทางปัญญา กระทรวงพาณิชย์

ขออนุญาตเรียนก่อนว่าแท้จริงแล้วต้องใช้คำว่าขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ และการขึ้นทะเบียนมีปัญหาอะไรบ้างนั้น ก็จะมีหลายเรื่องและเกิดจากหลายสาเหตุ

ประเด็นแรกการขอขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์จะต้องมีผู้ขอ จะต้องมาดูว่าใครที่เป็นคนขอ โดยกฎหมายบัญญัติไว้ 3 กลุ่ม คือ กลุ่มผู้ผลิต กลุ่มผู้บริโภค หรือหน่วยงานของรัฐ หลักการนั้นจะต้องมีการรวมกลุ่มกันเพื่อขอขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ หลังจากนั้นจะต้องมีการจัดทำคู่มือ จัดทำระบบควบคุมมาตรฐาน และการกำหนดเขต ซึ่งการกำหนดเขตตาม พ.ร.บ. หรือตามหลักการของสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์จะครอบคลุมขนาดถึงประเทศนั้นยังไม่เคยเกิดหลักว่าจะครอบคลุม เช่นตั้มยำกุ้งมาขอขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ได้หรือไม่ ซึ่งจริง ๆ แล้วกฎหมายไม่ได้ห้ามแต่จะมีประเด็นอีกว่าการขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์จะต้องพิสูจน์ได้ว่าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์นั้นมีคุณลักษณะที่เชื่อมโยงกับสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ อย่างตั้มยำกุ้งนั้นมันจะเกี่ยวอย่างไร คือ กุ้งมาจากที่หนึ่ง มะนาวมาจากอีกที่หนึ่ง คนทำมาจากอีกที่หนึ่ง ซึ่งจะเชื่อมโยงกับสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ได้อย่างไร สิ่งนี้คิดว่าเป็นปัญหา เฉพาะในส่วนของพื้นที่ต้องมีการกำหนดว่าพื้นที่มากน้อยขนาดไหน ถ้ากำหนดแคบผู้ประกอบการที่อยู่นอกเขตอาจจะไม่พอใจ แต่ถ้ากำหนดกว้างมากก็จะขาดในเรื่องการควบคุมภายนอก การควบคุมภายใน เนื่องจากสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ต้องมีควบคุม ถ้าเกิด

กว้างมากและไม่มีการควบคุมภายใน ถ้ามั่นจะขึ้นทะเบียนได้หรือไม่ คำตอบก็คือขึ้นได้แต่อย่างที่บอกถ้ากว้างเกินไปมันอาจจะทำให้เกิดความไม่น่าเชื่อถือ เพราะมันไม่สามารถควบคุมได้เลย เช่นต้มยำกุ้ง แต่ละคนทำรสชาติก็จะไม่เหมือนกัน บางคนใช้กุ้งตัวเล็ก บางคนใช้กุ้งตัวใหญ่ ซึ่งเห็นว่าควบคุมอะไรไม่ได้ แต่ทางเราก็ไม่ได้ตั้งใจ ท่านอธิบดีผมสมัยก่อนท่านลงมาดูและลงมาช่วยเขียนคำขอขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์

ประเด็นต่อมา ที่ท่านกล่าวว่าประเทศไทยใช้ระบบ PDO แต่ความจริง ๆ ควรจะใช้ระบบ PGI ถ้าตอบตามในแง่ของกฎหมายนั้นเราไม่ได้จำกัดว่าเราต้องใช้ PDO แต่ถ้าถามว่าระบบไหนดีกว่า ถ้าตามยุโรปจะมี PDO กับ PGI ซึ่ง PDO คือขึ้นตอนทุกอย่างต้องเกิดขึ้นในเขตนั่นเท่านั้น แต่ว่า PGI จะมีช่องทางที่จะอะลุ่มอล่วยกว่า ถ้าแนวทางปัจจุบันทางนายทะเบียนก็ให้ความอะลุ่มอล่วยเยอะครับ เพราะถ้าถามว่ามันเป็นไปได้หรือไม่ว่าสินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของเรานั้นจะเกิดขึ้นในเขตนั่น มันก็เป็นไปได้ แต่ถามว่าปลูกอะไรสักอย่างขึ้นมาเกิดไปใส่ปุ๋ยเร็วโอบแบบนี้ก็ไม่สามารถขึ้นทะเบียนได้ ซึ่งเราก็ไม่ได้เคร่งครัดขนาดนั้น ว่าต้องใช้ระบบ PDO ผมคิดว่าในปัจจุบันใช้ระบบ PGI เสียอีกครับ คือเราไม่ได้เคร่งครัดมาก เพราะ PDO เคร่งครัดมากเราก็มองให้เป็นประโยชน์ว่าทำไมต้องเคร่งขนาดนั้น เพราะเราก็มีนโยบายส่งเสริมให้ใช้ทรัพย์สินทางปัญญาให้เกิดประโยชน์ในเชิงพาณิชย์ นอกจากนั้นแล้วที่ท่านบอกว่าไปขอขึ้นทะเบียนในต่างประเทศ นอกจากข้าวหอมมะลิแล้วยังมีสินค้าอีก 2-3 รายการ เช่น กาแฟดอยช้าง กาแฟดอยตุง ช้างสังข์หยดพัทลุง แต่ด้วยความที่สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์คือสิทธิของชุมชน ถ้ามั่นทำได้ง่ายหรือไม่ คำตอบคือมันคงทำได้ไม่่ง่าย เพราะต่างประเทศเขาก็รู้ว่าเราต้องการขอรับการคุ้มครองถ้ามีการใช้ชื่อเขาต้องระวังเป็นพิเศษ ยิ่งประเทศ EU 27-28 ประเทศ กระบวนการขึ้นทะเบียนจะมีการคัดค้านซึ่งมันต้องมีประเทศที่จะมาคัดค้าน ซึ่งเราต้องไปชี้แจงเหตุที่คัดค้านเพราะอะไร เป็นชื่อสามัญ ไม่มีคุณภาพ หรือเป็นชื่อข้าวที่ยุโรปรู้จักกันดีอยู่แล้ว และที่ท่านพูดว่าขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์แล้วได้อะไร อนุญาตตอบซึ่งอันนี้เป็นข้อมูล “กาแฟดอยตุงเคยจำหน่ายในราคา 800 บาทต่อกิโลกรัม หลังขึ้นทะเบียนจำหน่ายได้ กิโลกรัมละ 1,150 บาทต่อกิโลกรัม สับปะรดภูแลแต่เดิมจำหน่ายในราคา 35 บาท ต่อกิโลกรัม หลังขึ้นทะเบียนเป็น 50 บาท ข้าวสังข์หยดจากเดิม 50 บาทต่อกิโลกรัม หลังขึ้นทะเบียนเป็น 85 บาท แพรวจากเดิม 6,000 บาท หลังจากขึ้นทะเบียนเป็น 7,500 บาท” อันนี้ก็เป็นข้อมูลโดยเฉลี่ย ถ้าถามว่าจะได้แบบนี้ทุกตัวหรือไม่ก็ต้องขึ้นอยู่กับนอกจากแง่ของกฎหมายแล้วจะต้องดูเรื่องเศรษฐศาสตร์ด้วย อย่างเช่นขนมหม้อแกงเมืองเพชร 35 บาท 3 ถาด 100 บาท เพราะอะไร ผมเข้าใจว่ามันเกิดจากการแข่งขันกัน เพราะเมืองเพชรก็จะมีแม่กิมไล้ แม่กิมลั้ง หรือแม่สมาน ซึ่งมีหลายอย่างที่ต้องดู ว่าใน

แต่ละกลุ่มมีการแข่งขันกันมากขนาดไหน ซึ่ง GI มันให้ความคุ้มครองเฉพาะชื่อแต่ในส่วนในเรื่องราคาราน่าจะขึ้นอยู่กับหลักการของเศรษฐศาสตร์ คืออะไรก็ตามที่มันผลิตได้น้อยมีผู้บริโภคมากก็จะทำให้มีค่ามีราคาสูง อะไรก็ตามที่ใครผลิตก็ได้หรือมีสินค้าทดแทนเยอะราคาก็อาจจะไม่สูงมาก ขออนุญาตเรียนตอบคำถามเพียงเท่านี้

อาจารย์เสถียรภาพ นาหลวง ผู้แทนจากคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยอัสสัมชัญ

ผมขอเรียนว่า ผมก็เป็นคนหนึ่งที่สนใจเรื่องกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ในแวดวงนักกฎหมายในบ้านเราก่อนข้างจะให้ความสนใจไม่มากไม่กว้างขวางเท่าที่ควร จากที่ได้ฟังจากท่านผู้ทำการวิจัย เห็นว่าปัญหาสำคัญในขณะนี้ที่ผู้ผลิตไม่ได้ตระหนักรู้ถึงความสำคัญของ GI จริง ๆ แล้ว GI มีความสำคัญไม่น้อยไปกว่าเครื่องหมายการค้า ซึ่ง GI เป็นตัวที่จะทำให้ขายสินค้าได้ ไม่ว่าจะเป็นการขายสินค้าให้ได้มากขึ้น หรือขายได้ดีขึ้นก็ตาม อันนี้คือความสำคัญเพราะว่าเครื่องหมายการค้ากับ GI ก็เป็นกฎหมายในกลุ่มเดียวกันคือกฎหมายการตลาด และในขณะเดียวกันก็เป็นกฎหมายคุ้มครองผู้บริโภคไปด้วยในตัว จากที่ดูข้อมูลที่แจกมาจะเห็นได้ว่าการขึ้นทะเบียน GI บ้านเราก่อนข้างน้อยถ้าเทียบกับในต่างประเทศ ผมจึงมีคำถามว่ามันเกิดจากอะไรกันแน่

ประการที่หนึ่งคือตัวกฎหมายใช่หรือไม่ เท่าที่ฟังมาก็พบว่าตัวกฎหมายมีปัญหาจริง ๆ เพราะว่ากฎหมายของเราคุ้มครองชื่อทางภูมิศาสตร์เป็นหลัก ไม่ได้คุ้มครองเรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่นจริง ๆ ที่เราเรียกกฎหมายฉบับนี้ว่าเป็นกฎหมายคุ้มครองภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งในตัวบทกฎหมายไม่ได้ให้การคุ้มครองภูมิปัญญาท้องถิ่นจริงๆ เช่น ขนมหม้อแกง ถ้านำมาผลิตในกรุงเทพฯ ก็ไม่ได้รับความคุ้มครองทั้ง ๆ ที่ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นแท้ๆ ในการผลิต เป็นต้น

ประการที่สองผมคิดว่าเป็นส่วนสำคัญไม่น้อยกว่ากัน คือปัญหาในเรื่องของการบริหารกฎหมาย ผมว่าถึงแม้ว่าเราจะร่างกฎหมายมาดีขนาดไหน แต่ถ้าการบริหารกฎหมายนั้นไม่ทราบจะพูดแรงไปหรือไม่ ถ้าขาดประสิทธิภาพ ไม่ว่าจะ เป็นกฎหมายในเรื่องใดก็ตามมันก็จะทำให้เจตนาของกฎหมายคงจะไม่บรรลุผลได้ ปัญหาที่สะท้อนในวันนี้คือผู้ประกอบการนั้นขึ้นทะเบียนน้อยในประการที่หนึ่ง ประการที่สองเมื่อขึ้นทะเบียนแล้วก็ไม่มีการมาใช้ GI ทั้ง ๆ ที่ตัวเองมีสิทธิ์ เพราะเขาอาจจะไม่รู้ หรืออาจจะรู้แต่ไม่เห็นความสำคัญ

ประการที่สามที่ผู้ทำวิจัยได้เสนอมาและทางผู้แทนของกรมทรัพย์สินได้ให้ข้อมูลเพิ่มเติม นั้นเห็นว่าการคุ้มครอง GI จะมีอยู่ 3 ระดับด้วยกัน คือ ระดับปัจเจกชน ระดับชุมชนอย่างที่

ท่านว่า เช่น ผ้าไหม ระดับชาติ เช่นต้มยำกุ้งซึ่งปัจเจกชนอาจจะขึ้นทะเบียนไม่ได้ เพราะไม่รู้ว่าเป็นสูตรของใคร ใครที่เป็นเจ้าของ กฎหมายเราจะเขียนไว้ได้หรือไม่ว่าให้สามารถคุ้มครองได้ทั้ง 3 ระดับดังกล่าว เพราะเข้าใจว่ากฎหมายนั้นไม่พูดถึง จึงอยากจะฝากไว้เป็นข้อสังเกตว่าจะเป็นไปได้หรือไม่ที่กฎหมายเราจะคุ้มครองทั้ง 3 ระดับ

เรื่องสุดท้ายที่จะขอเรียนคือเรื่องขอระบบการคุ้มครองเท่าที่ฟังท่านดร. ทวีพฤทธิ มา ว่าระบบการคุ้มครอง GI มี 2 ระบบใหญ่คือระบบที่มีแบบพิธีกับไม่มีแบบพิธี มีแบบพิธีคือแบบบ้านเราที่ต้องมีการมาขึ้นทะเบียน ถ้าไม่มีแบบพิธีคือคุ้มครองโดยอัตโนมัติคือแบบลิขสิทธิ์ เราจะใช้แบบไหนที่เป็นประโยชน์มากกว่าสำหรับประเทศไทย ซึ่งอาจจะเป็นงานวิจัยในครั้งต่อไปหรืออาจจะเพิ่มเติมในงานวิจัยครั้งนี้ ขอฝากข้อสังเกตไว้เพียงเท่านี้ก่อน

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ทวีพฤทธิ ศิริศักดิ์บรรจง

ถ้าเราพูดถึงบทบาทหน้าที่ของแต่ละกระทรวง กระทรวงพาณิชย์มีหน้าที่สำคัญคือเรื่องของการค้า จะมีด้านกระทรวงอุตสาหกรรมคือการควบคุมมาตรฐานสินค้า และกระทรวงวัฒนธรรมซึ่งทำหน้าที่ด้านวัฒนธรรม วันนี้อย่างไรจริงๆ ของสินค้าคือสินค้าที่เราเลือกมาเป็นตัวอย่างการศึกษาหรือตามนโยบายของภาครัฐ ก็คือครัวไทยไปสู่ครัวโลก มันเป็นสินค้าที่คาบเกี่ยวระหว่างบทบาท 3 กระทรวง กระทรวงพาณิชย์ทำหน้าที่พยายามสรรสร้างเครื่องมือภายใต้กลไกกฎหมายไม่ว่าจะเป็น เครื่องหมายการค้า สิทธิบัตร หรืออะไรต่างๆ ก็ตาม ซึ่งทำเต็มที่แล้ว ส่วนกระทรวงอุตสาหกรรม ทางด้านสถาบันอาหารก็ทำหน้าที่ในด้านของการรักษามาตรฐานสินค้าอุตสาหกรรม ซึ่งจากการสอบถามผู้ผลิตต่าง ๆ ก็พูดถึงเรื่องมาตรฐานของสินค้าอาหาร ก็จะพูดถึงเรื่องออย ซึ่งเป็นมาตรฐานสำคัญที่จะใช้ในสินค้าอาหาร ส่วนตราสัญลักษณ์ต่างๆ ที่กระทรวงพาณิชย์ทำขึ้นมาไม่ได้อยู่ในนโยบายพื้นฐานแต่เป็นทางเลือกของผู้ประกอบการภาคอุตสาหกรรมทั้งขนาดย่อมจนถึงขนาดใหญ่ จะเลือกใช้หรือไม่เลือกใช้ก็ได้ อันนี้คือนโยบายที่เกิดขึ้น

ในขณะที่เดียวกันเนื่องจากประเทศไทยเราก็ได้มีการลงนามในเรื่องของสนธิสัญญาระหว่างประเทศในเรื่องมรดกโลก อาหารไทยวันนี้เป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ แต่มีกฎหมายเพิ่งประกาศในวันที่ 2 มีนาคม 2559 เกี่ยวกับเรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่น แต่กลไกตรงนี้ต้องเข้าใจว่าขอบเขตของทางด้านกระทรวงวัฒนธรรมเองคือดูแลในด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น อนุรักษ์ สืบทอด และส่งต่อ 3 กระทรวงได้ทำหน้าที่ของตัวเองอย่างเต็มที่แต่มันขาดเจ้าภาพร่วมในแง่ของกระทรวงวัฒนธรรมวันนี้มีกฎหมายหนึ่งฉบับแต่กฎหมายฉบับนี้ไม่ได้มุ่งมาในเรื่องของการค้าแต่เรา

ต้องการผลักดันใช้ประโยชน์จากกลไกของกฎหมายแต่ละฉบับเพื่อประโยชน์ในทุก ๆ ด้านแต่กลไกกฎหมายเองก็มีข้อจำกัดเพราะเราไปผูกตามสนธิสัญญาระหว่างประเทศ อันนี้คือสิ่งที่เป็นข้อจำกัด และในส่วนของบริบทการร่างกฎหมายจากที่ได้คุยกับหลายๆ ที่เป็นผู้อยู่ในกระบวนการการร่าง

การร่างของเรานี้เนื่องจากการเกิดจากสนธิสัญญาระหว่างประเทศ เราจะต้องถอดข้อความสนธิสัญญาระหว่างประเทศมาวางเป็นหลักก่อนแล้วดูว่าเราทำได้แค่ไหน ซึ่งอันนี้ต้องเห็นใจการเขียนหรือการร่าง แล้วเท่าที่ทราบมา กฎหมายมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้วันนี้ก็ยังอยู่ในตัวของร่างอยู่เพราะว่ามีปัญหาในขั้นตอนต่างๆ อยู่ แต่ในขณะที่เดียวกันกฎหมายฉบับใหม่ที่จะออกมาคือคุ้มครองส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่นก็รู้สึกเหมือนว่าเท่าที่ได้อ่านมาต้องการที่จะส่งเสริมให้มีการขึ้นทะเบียน ผมเข้าใจว่าภูมิปัญญาท้องถิ่นไทยมีเยอะและเป็นหน้าที่สำคัญที่จะต้องรวบรวมก่อนที่จะสูญหายไป ก็เลยต้องมีการขึ้นทะเบียนและตั้งกรรมการย่อยแต่ละชุดๆ ขึ้นมาดูแลในเรื่องของอาหารเท่าที่ทราบมาในเรื่องของอาหารก็มีการขึ้นระบบ เช่น แกงมัสมั่น ต้มยำกุ้ง เป็นอาหารมรดกทางวัฒนธรรมของภาคกลาง ในขณะที่เดียวกันหมายเหตุของทำกฎหมายฉบับลงวันที่ 2 มีนาคม คุ้มครองส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่นได้เขียนไว้ตอนท้ายว่าต้องการให้มีการอนุรักษ์ และไม่ให้มีการบิดเบือนดัดแปลงให้มันผิดไปจากภูมิปัญญาของเราไป นี่คือกลไกอีกอย่างที่จะมาเสริม แม้ว่ากฎหมายตัว GI ที่เราพูดถึงวันนี้ของกรมทรัพย์สินทางปัญญาเป็นนายทะเบียนดูแลอยู่จะไม่สามารถเข้ามาทำหน้าที่ในเรื่องของภูมิปัญญาท้องถิ่น แต่มีกลไกอีกตัวซึ่งอยู่ระหว่างการทำฐานข้อมูลถ้ากลไกนี้สมบูรณ์ ผมว่าจะประโยชน์ต่อประเทศ ช่วยปรับซึ่งกันและกัน เพราะทางด้านกระทรวงพาณิชย์เองก็ไม่ได้มีบทบาทในด้านของภูมิปัญญาท้องถิ่นเน้นแต่การขาย ไม่ทราบว่าทางตัวแทนของทางด้านกระทรวงวัฒนธรรมจะมีอะไรเพิ่มเติมหรือไม่

ดร. พรรณฉวี ประยูรพรหม ผู้แทนจากกรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม

ของกระทรวงวัฒนธรรมก็ได้มีการขึ้นทะเบียนมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ที่เราได้ยื่นกันมาหลายปีแล้ว และก็มีอาหารขึ้นทะเบียนหลายอย่างมากแต่เราไม่มีกฎหมายที่จะมารองรับ ซึ่งในปี 2554 ก็จะมีอย่างที่ได้พูดถึงก็คือต้มยำกุ้ง ผัดไท ปี 2555 มีแกงเผ็ด แกงเขียวหวาน ส้มตำ ปลาร้า ปี 2556 มีข้าวหอมมะลิ ปี 2557 ข้าวต้มมัด เมี่ยงคำ น้ำตาลมะพร้าว ปี 2558 เป็นปลาดุกร้าของทางภาคใต้ พอได้รับฟังเกี่ยวกับเรื่องของ GI แล้วคิดว่ามันเป็นประโยชน์มากเพราะทางกระทรวงวัฒนธรรมก็มีหน้าที่ในการขึ้นทะเบียนในการที่จะรักษาอนุรักษ์เอาไว้ เพื่อให้เป็นหลักฐานของประเทศชาติต่อไป แต่กฎหมายทางเราก็คงไม่มีอะไรเข้ามารองรับมากนัก หากพวกท่านที่ได้ทำ

การวิจัย ทางคณะนิติศาสตร์ต่าง ๆ ของมหาวิทยาลัยต่าง ๆ ทางกระทรวงพาณิชย์ได้กรุณาทำในเรื่องของกฎหมาย กระทรวงวัฒนธรรมก็จะขอบคุณเป็นอย่างยิ่ง ส่วนทางด้านเรื่องของโครงการครัวไทยสู่ครัวโลก ทางกระทรวงวัฒนธรรม โดยกรมส่งเสริมเสริมวัฒนธรรม ก็ได้มีการร่วมมือกับกระทรวงพาณิชย์เกี่ยวกับตราไทยฟรีเด็กซ์ เราก็มีโครงการที่ทำร่วมกันอยู่แล้วก็เป็นการร่วมทำงานเชิงบูรณาการอยู่แล้ว อันนี้ก็เป็นการรายงานเบื้องต้น

ผู้ช่วยศาสตราจารย์พิเศษ ร้อยตำรวจเอก ดร. ชูชีวรรณ ตมิศานนท์

ผมและคณะวิจัยรู้สึกยินดีและเป็นเกียรติอย่างยิ่งครับที่ได้มานำเสนอผลงานขอขอบคุณท่านอาจารย์ทุก ๆ ท่าน เจ้าหน้าที่ผู้เกี่ยวข้องทั้งจากกรมทรัพย์สินทางปัญญา กระทรวงพาณิชย์ กระทรวงวัฒนธรรม ที่ท่านได้ให้เกียรติมาเข้าร่วมงานสัมมนาและแสดงความคิดเห็นที่เป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่องานวิจัยฉบับนี้ครับ

ในช่วงบ่ายเราจะมีอีกหัวข้อหนึ่งก็คือเรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่น ผลประโยชน์ทางการค้าในสินค้าอาหารไทยภายใต้พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ก็จะพูดในเรื่องที่เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นตลอดทั้งช่วงบ่ายเลยครับ

พักรับประทานอาหารเที่ยง

ภาคบ่าย

อาจารย์จุฬา จงสถิตย์ถาวร

ช่วงบ่ายจะเป็นการพูดในเรื่องผลประโยชน์ทางการค้าในสินค้าอาหารไทยภายใต้พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ทวีพฤทธิ ศิริศักดิ์บรรจง

สำหรับการสัมมนาในช่วงบ่ายนี้จะเป็นการนำเสนอผลงานวิจัยในเบื้องต้นของคณะผู้วิจัย ในการศึกษาเราได้เอากฎหมาย GI มาใช้เป็นตัวหลัก โดยการศึกษาใน 2 ประเด็น

ประเด็นแรกคือภูมิปัญญามันเกี่ยวข้องกับอย่างไรและใช้กับสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ได้อย่างไร

ประเด็นที่สองในเรื่องของผลประโยชน์ทางการค้าที่เกิดขึ้นจากการใช้พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546

อันแรกถ้าพูดถึง GI และภูมิปัญญาท้องถิ่น ขอให้นึกถึงบรรดาชื่อหรือสัญลักษณ์หรือสิ่งใดก็ตามที่ใช้เรียกแทนแหล่งภูมิศาสตร์อาจจะเป็นเมือง ชื่อจังหวัด ชื่อตำบล ชื่อแม่น้ำ และสัญลักษณ์อื่น ๆ ที่ไม่ใช่แหล่งภูมิศาสตร์โดยตรง เช่น หอไอเฟล ประเทศฝรั่งเศส ยาโม โคราช อันนี้คือสัญลักษณ์ องค์ประกอบที่สองของ GI ตามกฎหมายฉบับนี้คือความเชื่อมโยงระหว่างพื้นที่กับสินค้าในระบบสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ถ้าพูดให้กระชับขึ้น คือ สินค้าในระบบ GI หรือสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ต้องมีคุณภาพ มีคุณลักษณะเฉพาะที่เชื่อมโยงกับแหล่งภูมิศาสตร์ที่ผลิตสินค้า เช่น ขนมหม้อแกงเมืองเพชร วัตถุดิบทั้งหมดนำเข้ามาจากที่อื่นทั้งหมด ยกเว้นตัวเดียวคือน้ำตาลโตนด ซึ่งเป็นวัตถุดิบสำคัญที่ทำให้ขนมหม้อแกงเมืองเพชรมีคุณลักษณะเฉพาะแตกต่างจากขนมของที่อื่นๆ เช่น ขนมหม้อแกงในพื้นที่อื่น ๆ เขาอาจจะใช้เฉพาะไข่แดง แต่ขนมหม้อแกงเมืองเพชรใช้ทั้งไข่แดงไข่ขาวได้ นี่คือลักษณะที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นของเขา หลักการที่ 3 ถ้าพูดถึง GI ตามกฎหมายไทยเราแล้ว อันนี้เป็นองค์ประกอบที่เกิดขึ้นจากความตกลงทริปส์ คือต้องไม่เป็นชื่อสามัญ ซึ่งประเด็นนี้ทำให้สินค้าอาหารในหลาย ๆ รายการถูกปฏิเสธได้ถ้าจะไปจดทะเบียนต่างประเทศเพราะเขาจะอ้างว่ามันเป็นชื่อสามัญ

ชื่อสามัญคืออะไร คือชื่อที่ใช้เรียกขานสินค้าเช่น เราจะจดคำว่าขนมหม้อแกงเมืองเพชร จะใช้คำว่าขนมหม้อแกงไม่ได้ ในระบบ GI ของประเทศไทยและในหลาย ๆ ประเทศบนโลก จึงใช้ชื่อสินค้าบวกกับชื่อทางภูมิศาสตร์เป็นมาตรฐานที่เกิดขึ้นในหลาย ๆ ประเทศ เพื่อที่จะโยงให้เห็นว่าสินค้าอาหารหรือสินค้าอะไรก็ตามในระบบ GI ไม่ใช่ชื่อสามัญ และองค์ประกอบสุดท้ายของ GI ไทย สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่จะขึ้นทะเบียนนี้ต้องไม่ขัดต่อความสงบเรียบร้อย ศีลธรรมอันดี และไม่ขัดต่อกฎหมาย แต่องค์ประกอบตัวนี้จะไม่ปรากฏในพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 แต่เป็นจารีตประเพณีหรือแนวปฏิบัติของศาล และนักกฎหมายไทย เมื่อคุณมาศาลต้องมาด้วยมือสะอาดและใช้สิทธิอย่างถูกต้องไม่ผิดกฎหมาย ซึ่งพอมามองในแง่ของภูมิปัญญาท้องถิ่น ก็คือองค์ความรู้ของกลุ่มบุคคลที่อยู่ในท้องถิ่น ซึ่งองค์การทรัพย์สินทางปัญญาโลก และกรมทรัพย์สินทางปัญญาเองได้มีการนำมาใช้เป็นองค์ประกอบในการอธิบาย โดยในเว็บไซต์ของกรมทรัพย์สินทางปัญญาได้อธิบายไว้ และแยกออกมาเป็น 2 ประเภทย่อยๆ คือ

ภูมิปัญญาประเภทความรู้ของกลุ่มบุคคลในท้องถิ่น เช่น อาหาร เครื่องดื่มสมุนไพร เป็นต้น และภูมิปัญญาอีกประเภทหนึ่งก็คือ

ภูมิปัญญาทางด้านศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้าน ซึ่งเป็นอีกส่วนหนึ่งที่เกิดขึ้น ซึ่งภูมิปัญญาทั้งสองตัวนี้ถูกนำมาใช้ประโยชน์และจดทะเบียนเป็นสินค้า GI ถ้าจะพูดถึงว่าตัวสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ เราอาจจะกล่าวได้ว่าวันนี้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์มีทั้งสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์โดยตรงกับสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์โดยอ้อม

สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์โดยตรงคือ ชื่อเมือง ชื่อจังหวัด ชื่อภูเขา ได้ทั้งหมดที่แสดงถึงแหล่งภูมิศาสตร์ เช่น ไช้เค็มไชยา หมูย่างเมืองตรัง

สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์โดยอ้อม เช่น สัญลักษณ์ของจังหวัด ตราจังหวัด อันนี้ก็สามารถนำไปโยงกับสินค้าในระบบ GI ได้ แต่อย่าลืมว่าข้อจำกัดของ GI จริง ๆ เงื่อนไขสำคัญ คือสินค้า GI ต้องมีชื่อเสียง สัญลักษณ์ เชื่อมโยงกับแหล่งภูมิศาสตร์เท่านั้น ถ้าไม่มีตัวนี้จะจดทะเบียนไม่ได้และ GI คุ่มครองแค่ชื่อภูมิศาสตร์หรือแหล่งภูมิศาสตร์ ไม่ได้คุ้มครองภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือกรรมวิธีการผลิตอาหารหรือสูตรอาหาร

สภาพการใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของทั่วโลก อันนี้เป็นรายงานการศึกษาในปี 2009 พื้นที่ที่เห็นทั้งหมดจะประกอบด้วยสี่ 3 สี สีเขียวคือประเทศที่ใช้กฎหมายเครื่องหมายการค้า เครื่องหมายร่วม เครื่องหมายรับรอง ประเทศจีนที่เห็นนี้เป็นประเทศที่เลือกใช้กฎหมายเฉพาะจะมีประเทศที่เป็นสีขาวได้แก่ พม่า ประเทศอาหรับ กลุ่มนี้ยังไม่รู้ว่าจะใช้ระบบไหนดี ยังไม่มีกฎหมาย และนี่คือภาพที่เกิดขึ้น จริง ๆ แล้วยังมีประเทศสิงคโปร์อีกประเทศหนึ่งที่ใช้กฎหมายระบบผสมทั้งกฎหมายเฉพาะและเครื่องหมายการค้า เพื่อคุ้มครอง GI ในตัวนี้ทำกฎหมาย GI จึงมีความแตกต่างกันในหลายระบบ เหตุผลคือข้อ 22.2 ของความตกลงทริพส์ในข้อนี้บังคับให้ประเทศสมาชิกองค์การการค้าโลก ต้องกำหนดวิธีการทางกฎหมายเพื่อปกป้องภูมิปัญญาท้องถิ่น วิธีการทางกฎหมายไม่ได้บอกว่าคุณต้องออกกฎหมายแบบใด คุณจะใช้กฎหมายอะไรก็ได้ ไม่ได้จำกัด เพราะฉะนั้นจริง ๆ แล้วอาจจะมีกฎหมายใช้กันมากกว่า 3 ระบบที่เราพูดถึงกันก็ได้ แต่ทั้ง 3 ระบบที่กล่าวมานี้เป็นระบบที่เขานิยมใช้กัน จากตรงนี้ถ้าดูภาพรวมและตัวเลข ถ้าประเทศที่เลือกใช้กฎหมายเฉพาะแบบไทยมี 111 ประเทศ ในปี 2009 กับกลุ่มที่ 2 รองลงมาคือ ในปี 2009 และระบบผสมมีอยู่ 2 ประเทศคือ สาธารณรัฐประชาชนจีน (จีนแผ่นดินใหญ่) และสิงคโปร์มีแค่ 2 ประเทศ เราจะเห็นว่ากลุ่มประชาคมอาเซียนก็มีการใช้กฎหมายทั้ง 3 ระบบผสมกันอยู่ เพราะฉะนั้นการที่ประเทศไทยเราเลือกใช้กฎหมายเฉพาะถ้าเราจะจดทะเบียนสินค้า GI ในประเทศสมาชิกของเรา เช่น อินโดนีเซีย เขาใช้เครื่องหมายร่วม เครื่องหมายรับรอง ซึ่งระดับความคุ้มครองอาจจะไม่เท่ากัน และอาจจะมีปัญหาข้อยุ่งยากหากเราจะเข้าไปจดกับเขาต้องทำความเข้าใจอีกเยอะ และยิ่งมีความซับซ้อนมากยิ่งขึ้นอีกถ้าไปจดใน

ประเทศสิงคโปร์ เพราะประเทศสิงคโปร์ใช้ระบบผสมทั้ง 2 ระบบอยู่ในประเทศเดียวกัน และนี่คือ ความยุ่งยากและเป็นปัญหาทางเทคนิค ผู้ที่ประกอบการค้าก็จะต้องศึกษา โดยปกติแล้วหน่วยงานรัฐ คือกรมทรัพย์สินทางปัญญาเป็นผู้แบกรับภาระไปดำเนินการจดทะเบียนในต่างประเทศให้ เพราะเพื่อ ลดปัญหาด้านค่าใช้จ่าย และเพื่อสนับสนุนภาคเอกชน

ต่อมาดูประเด็นสินค้าที่เกิดจากภูมิปัญญาท้องถิ่น ทำไมถึงได้รับประโยชน์จาก GI แล้วได้อย่างไร มากน้อยแค่ไหน

ขอให้ดูรายงานศึกษาขององค์การพัฒนาอุตสาหกรรมแห่งสหประชาชาติ เขาทำ วงกลม 3 วง วงกลมนอกสุดเป็นสินค้าทุกชนิดที่เกิดจากภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายความว่า สินค้าอะไร ก็ตามที่เกิดจากภูมิปัญญาท้องถิ่น วงกลมตรงกลาง หมายถึง สินค้าตัวนั้นมีความเชื่อมโยงกับแหล่ง ภูมิศาสตร์หรือชื่อภูมิศาสตร์ แต่อาจจะไม่ต้องมีองค์ประกอบที่มีชื่อเสียงแบบสินค้า GI เช่น ต้มยำกุ้ง คนทั่วไปจะนึกถึงประเทศไทย แต่ต้มยำกุ้งเรามาเราไม่สามารถเจาะจงไปในรายละเอียดได้ว่าต้มยำกุ้ง ของจังหวัดนี้ตำบลนี้อำเภอนี้มีเอกลักษณ์เชื่อมโยงกับแหล่งภูมิศาสตร์ของจังหวัดนั้น ตำบลนั้นได้ ชัดเจน แต่รู้ในภาพรวมคือชุมชนในภายใหญ่คือประเทศไทย แต่ต้มยำกุ้งก็ไม่สามารถเข้ามาเป็นสินค้า ในระบบ GI ได้ นี่คือตัวอย่าง และวงกลมสุดท้าย วงกลมในสุด คือ สินค้าอาหารหรือสินค้าอะไรก็ ตามที่อยู่ในระบบ GI สินค้าตัวนี้มีคุณสมบัติตามเงื่อนไขของกฎหมาย GI ไทย และ GI ของทุกประเทศ บนโลก ซึ่งเกิดจากความตกลงทริพส์ข้อ 22 คือ สินค้ามีคุณภาพ ชื่อเสียงลักษณะเฉพาะที่เกิดขึ้นจาก แหล่งใดแหล่งหนึ่งในประเทศนั้น นี่คือนี่ที่เกิดขึ้น เราจะเห็นว่าสินค้าถ้าแบ่งเป็น 3 วงกลมตาม การศึกษานี้สินค้าจำนวนมากอยู่ในวงกลมนอกแล้วยังลดลงมาเรื่อยๆจนถึงวงกลมในสุดเหลือสินค้าไม่กี่ ตัว ลดลงไปเรื่อย ถ้ามาปรับกับงานวิจัยชิ้นนี้มีตัวอย่างสินค้าให้ดู 5 รายการ ต้มยำกุ้ง แกงมัสมั่น ขนมห่มื่อแกงเมืองเพชร ขนมห่มื่อเมืองสุพรรณ และชาห่มื่อตรอกซุง บางรัก สินค้า 5 รายการดังกล่าวอยู่ใน วงกลมนอกสุดแน่นอนเป็นภูมิปัญญาแน่นอน เกิดจากภูมิปัญญาท้องถิ่นแน่นอน แต่พอมาถึงวงกลม ที่ 2 เหลืออยู่แค่ 4 รายการ เพราะสินค้าที่มีความเชื่อมโยงกับแหล่งภูมิศาสตร์จริง ๆ ต้มยำกุ้งก็ยังไม่ถึง ประเทศไทยได้ แกงมัสมั่นมีหลายภาคเราไม่รู้ จึงถูกตัดออกไปเพราะคำว่าแกงมัสมั่นไม่สามารถโยง กับแหล่งภูมิศาสตร์ได้เลย ห่มื่อแกงเมืองเพชรยังสามารถโยงจังหวัดเพชรบุรีได้ สาห่มื่อเมืองสุพรรณก็ยัง โยงไปที่จังหวัดสุพรรณบุรี ชาห่มื่อตรอกซุงก็ยังสามารถโยงไปที่เขตบางรัก แต่พอมาถึงสินค้าในระบบ GI วงกลมในสุด เหลือเพียงแค่ 1 รายการจาก 5 รายการ คือ ขนมห่มื่อแกงเมืองเพชร เพราะขนมห่มื่อ แกงเมืองเพชรใช้น้ำตาลโตนดที่ปลูกที่จังหวัดเพชรบุรีเท่านั้น จังหวัดอื่นไม่มี และน้ำตาลโตนดเป็น วัตถุดิบสำคัญที่ใช้ในการผลิตขนมห่มื่อแกงเมืองเพชร ในขณะที่ไข่ไก่ กะทิ เม็ดบัว หรือวัตถุดิบอื่นๆ

นำเข้ามาจากแหล่งผลิตอื่น แต่กระบวนการผลิตเกิดขึ้นที่เพชรบุรีและมีจุดเชื่อมโยงในเรื่องคุณภาพจากน้ำตาลโตนดทำให้ขนมหม้อแกงเมืองเพชรเป็นสินค้าในระบบ GI เหลือเพียง 1 รายการจาก 5 รายการ

ภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้นมีลักษณะอย่างหนึ่งคือ คนไทยในแต่ละภูมิภาคมีวัตถุดิบอะไรที่อยู่ใกล้ตัว พืช ผักต่างๆ ก็จะหยิบมาใช้ ต้มยำกุ้งนั้นมันมีกระจายตัวทั่วทุกจังหวัดไปหมดแล้วก็เลือกใช้วัตถุดิบที่ไม่ได้ชัดเจนว่าต้องมาจากแหล่งผลิตใดมันขาดความเชื่อมโยงในเรื่องคุณภาพกับแหล่งผลิตสินค้าที่ชัดเจนที่แสดงว่าต้มยำกุ้งมีความแตกต่าง หรืออย่างกรณีขนมสาเล่เมืองสุพรรณ เป็นสินค้าขึ้นชื่อเหมือนกันแต่วัตถุดิบทั้งหมดนำเข้าทั้งหมดไม่มีรายการใดที่ใช้วัตถุดิบในจังหวัดสุพรรณบุรี ก็เลยขาดความเชื่อมโยงระหว่างแหล่งภูมิศาสตร์กับพื้นที่การผลิตสินค้า เพราะฉะนั้นขนมสาเล่เมืองสุพรรณก็เลยหลุดจากกรอบของสินค้า GI วันนี้ก็ยังคงจดยังไม่ได้ ขาหมูตรอกซุงบางรักเหมือนน่าจะจดยังได้แต่พอเอาเข้าจริงแล้ว ขาหมูตรอกซุงบางรักวันนี้ก็ยังคงจดยังไม่ได้ก็เพราะไม่มีวัตถุดิบตัวที่เกิดขึ้นหรือผลิตขึ้นในเขตบางรัก ขาหมูคงนำมาจากนครปฐมแน่นอน วัตถุดิบตัวอื่นก็ไม่ใช่ของบางรัก สิ่งที่อาหารไทยมีและเป็นจุดเด่นคือรสชาติ แต่รสชาติไม่ใช่เงื่อนไขของการที่จะได้รับความคุ้มครองในระบบสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ เพราะจะต้องเอาความเชื่อมโยงระหว่างคุณภาพกับแหล่งภูมิศาสตร์ที่ผลิต ก็เลยตกจากระบบนี้ไป นี่คือภาพที่เกิดขึ้น ฉะนั้นข้อจำกัดสำคัญภายใต้ระบบกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์วันนี้ซึ่งทุกประเทศคงโดนคล้าย ๆ กัน ก็คือเรื่องของความเชื่อมโยงของคุณภาพ ชื่อเสียง คุณลักษณะเฉพาะของสินค้าในแหล่งภูมิศาสตร์ ต่อมาตามดูประเด็นตามกรอบที่ทำการศึกษาคือ

การปกป้องสินค้าอาหารตามกฎหมายในระบบกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาในแง่ของผลประโยชน์ทางการค้าถ้าวันนี้เราพูดถึงกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาที่มาใช้กับสินค้าอาหารมี 2 ฉบับที่น่าสนใจ คือ พระราชบัญญัติสิทธิบัตรไทย พ.ศ.2522 หนังสืออนุสิทธิบัตรถูกนำมาใช้ปกป้องสูตรกรรมวิธีการผลิตสินค้าอาหาร องค์ประกอบของอนุสิทธิบัตรมีแค่ 2 เรื่อง

1. มีความใหม่
2. สามารถประยุกต์ใช้ทางอุตสาหกรรมและพาณิชย์กรรมได้

จากตรงจุดนี้หนังสืออนุสิทธิบัตรถูกนำมาใช้ปกป้องสินค้าอาหารไทย ณ วันนี้ แต่ต้องเข้าใจว่าการปกป้องนี้ ปกป้องสูตรกรรมวิธีการผลิตที่มีการต่อยอดจากภูมิปัญญาท้องถิ่นไปแล้ว ตัวอย่างของการจดทะเบียนเกี่ยวกับเรื่องสินค้าอาหาร คุณก็ ต้มยำกุ้ง นี่ก็อนุสิทธิบัตรไทย เมื่อนำคุณก็ของฝรั่งบวกกับต้มยำกุ้งจึงเกิดความใหม่ซึ่งไม่เคยมี นี่ก็ตัวอย่างซึ่งในระบบของอนุสิทธิบัตรจะช่วยให้เอาภูมิปัญญาท้องถิ่นมาต่อยอดเพื่อให้เกิดการพัฒนา แต่ต้องยอมรับว่าอนุสิทธิบัตรมีข้อจำกัดในแง่ที่ว่า

คุ้มครองสิทธิของปัจเจกชนคือเอกชนรายเดียวไม่ใช่ชุมชน การจดทะเบียนจึงต้องเป็นรูปของบุคคลธรรมดาหรือนิติบุคคล หรือกลุ่มบุคคลที่รวมตัวกันเป็นกลุ่มบุคคลในทางกฎหมายและต้องยอมรับอีกข้อหนึ่ง คือ ความคุ้มครองในรูปอนุสิทธิบัตรเป็นความคุ้มครองที่เบาบาง ที่บอกว่าคุ้มครองเบาบางหมายความว่าอย่างไร หมายความว่าเราดัดแปลงแก้ไขสูตรเพียงนิดเดียวมันก็มีความใหม่แล้วเช่นตัวอย่างคูกี้ที่มียำกุ่ม การคุ้มครองแบบอนุสิทธิบัตรจึงมีผลแค่การแสดงสิทธิความเป็นเจ้าของในสูตรที่เราดัดแปลงแต่เราแทบจะไม่มีผลบังคับทางกฎหมายที่จะห้ามใครไม่ให้ดัดแปลง เพราะภูมิปัญญาท้องถิ่นยังคงเป็นงานสาธารณะอยู่ จะดัดแปลงก็ครั้งหรือใครจะนำไปใช้ก็ได้ เราคุ้มครองสิ่งที่เราดัดแปลงได้เท่านั้นแต่เราไม่สามารถห้ามคนอื่นดัดแปลงได้ เพราะฉะนั้นอนุสิทธิบัตรจึงไม่ใช่เครื่องมือที่ทรงประสิทธิภาพสูงสุด แต่ก็เป็นหนึ่งในเครื่องมือที่ดีในการปกป้องผลประโยชน์ทางการค้าในสินค้าอาหาร เครื่องมือที่สองคือเครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาในครั้งนี้คือกฎหมาย GI ของไทย แต่กฎหมาย GI ของไทยก็คุ้มครองแค่ชื่อแหล่งภูมิศาสตร์หรือชื่อสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไม่ได้คุ้มครองภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาท้องถิ่นยังคงเป็นงานสาธารณะเหมือนเดิม และเงื่อนไขสำคัญของสินค้าในระบบ GI ที่ต้องมีคือสินค้าต้องมีคุณภาพ ชื่อเสียง คุณลักษณะเฉพาะเชื่อมโยงกับแหล่งภูมิศาสตร์ ถ้าไม่มีคุณภาพตรงนี้ก็จะมีจดไม่ได้ เหมือนดังสินค้า 5 ชนิดที่ได้ยกตัวอย่างไปตอนต้น

ประเด็นที่น่าสนใจถ้าเรามาศึกษาถึงกฎหมายพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ.2546 ปัจจุบันมีประเด็นคือ

ประเด็นในเรื่องของการปกป้องผลประโยชน์ทางการค้า ซึ่งจะมีหัวข้อในเรื่องของคำนิยามคำว่าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ คำนิยามแหล่งภูมิศาสตร์ หรือสินค้า หรือการกำหนดตัวผู้จดทะเบียนสิทธิ

ประเด็นที่สองคือผลกระทบต่อภูมิปัญญาท้องถิ่นมีมากน้อยแค่ไหน ดีหรือไม่อย่างไร จากการใช้กฎหมายฉบับนี้ ซึ่งก็จะคงพูดถึงประเด็นใหญ่ คือเรื่องของการสืบทอด ส่งต่อ ภูมิปัญญาท้องถิ่นภายใต้ตัวบทของกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์นี้ และความหลากหลายของภูมิปัญญาท้องถิ่นภายใต้กฎหมายฉบับนี้

ในเรื่องของผลประโยชน์ทางการค้า คำนิยามสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์กับสินค้าอาหารไทยที่เราใช้ในวันนี้ มาตรา 3 ของไทย ที่กำหนดนิยามสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ณ วันนี้ถือว่าสอดคล้องกับข้อ 22.1 ของความตกลงทริปส์ องค์การการค้าโลก แต่ต้องเข้าใจว่าสินค้าภายใต้ทริปส์เป็นสินค้าทุกอย่างไม่จำกัดแค่สินค้าอาหารไทย สินค้าอะไรก็ได้ และไม่ได้สนใจว่าสินค้านั้นต้องเกิดจากภูมิปัญญาท้องถิ่น เพราะในข้อ 22.1 ของข้อตกลงทริปส์ไม่มีส่วนใดเขียนเลยว่าสินค้านั้นต้องเกิดจากภูมิปัญญาท้องถิ่น

ภูมิศาสตร์ต้องเกิดจากภูมิปัญญาท้องถิ่น เพียงแต่บอกว่าสินค้าต้องมีคุณภาพ ชื่อเสียง เชื่อมโยงกับแหล่งภูมิศาสตร์ที่สร้างขึ้น

ตัวของคำนิยามในประเทศไทย มาเลเซีย อินโดนีเซีย สิงคโปร์และอินเดีย ทริปส์ ข้อ 22.1 จะพูดถึงสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เป็นคำนิยามที่บอกอย่างกว้างๆ ว่าต้องบ่งบอกถึงแหล่งกำเนิดสินค้าภายในประเทศสมาชิก ซึ่งแหล่งกำเนิดนี้จะเป็นภูมิภาคท้องถิ่นก็ได้ และเงื่อนไขสำคัญที่ทุกประเทศต้องมีคือ สินค้าในระบบ GI นี้ต้องมีคุณภาพ ชื่อเสียงหรือเอกลักษณ์เชื่อมโยงกับแหล่งภูมิศาสตร์ที่ผลิต นี่คือเงื่อนไขสำคัญ ผลจากข้อ 22.1 ทริปส์ก็มีผลต่อประเทศสมาชิกทุกประเทศรวมทั้ง 10 ประเทศอาเซียนด้วย ยกเว้นประเทศพม่าที่อยู่ระหว่างการร่างกฎหมาย มาเลเซียในมาตรา 2 ก็จะกำหนดคำนิยามไปในทำนองเดียวกับ ทริปส์ เพราะเป็นภาคบังคับหรือกติกาบังคับตามมาตรฐานขั้นต่ำที่อยากจะทำให้คืออินโดนีเซีย อินโดนีเซียใช้คำว่าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์หมายถึงเครื่องหมายหนึ่งแต่ถามว่าเครื่องหมายหนึ่งจะทำให้แตกต่างกับทริปส์หรือไม่นั้น ณ วันนี้ก็ยังถือว่าเครื่องหมายจะแทนสัญลักษณ์หรือสิ่งอื่นใดที่ใช้เรียกถึงแหล่งภูมิศาสตร์ที่ผลิตสินค้าได้แล้วจริงๆ อินโดนีเซียเป็นประเทศที่ได้กล่าวตอนต้นว่าประเทศอินโดนีเซียเลือกใช้ระบบกฎหมายเครื่องหมายการค้าอิทธิพลส่วนนี้จึงเกิดจากกฎหมายเครื่องหมายการค้าที่ใช้คำว่า “เครื่องหมาย” เพื่อใช้ปกป้อง GI ของประเทศเขา สิงคโปร์ก็มีลักษณะเดียวกับข้อ 22.1 ทริปส์ ซึ่งมีองค์ประกอบคล้ายๆ กันหมด อีกประเทศหนึ่งที่แปลกออกไปคืออินเดีย ตอนท้ายของกฎหมายมาตรา 1 อนุ 3 ของอินเดียจะใช้คำนิยามไปในทำนองเดียวกับ PGI ของสหภาพยุโรปคือ สินค้าผลิตขึ้นเอาวัตถุดิบจากที่ใดก็ได้ เอาขึ้นตอนใดขึ้นตอนหนึ่งผลิตขึ้น ณ แหล่งภูมิศาสตร์ก็สามารถจดทะเบียนได้ หรือเตรียมสินค้าในแหล่งภูมิศาสตร์เท่านั้นก็ได้แล้ว อินเดียเขียนแบบนี้ จากการศึกษาพบว่าสินค้าของอินเดียพัฒนาอยู่ในรูปอุตสาหกรรมโดยเฉพาะอย่างยิ่งถ้าเรามาดูสินค้าที่ได้จดทะเบียน GI ของอินเดียส่วนใหญ่เป็นหัตถกรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งผ้าซาหลี ผลิตในรูปอุตสาหกรรมทอผ้า จึงเขียนกฎหมายที่จะเอื้อประโยชน์ต่อแนวนโยบายแห่งรัฐที่ปกป้อง GI ซึ่งเป็นสิ่งที่น่าคิดว่าถ้าประเทศไทยเราจะมาใช้กฎหมายที่จะปรับหรือแก้ไขกฎหมาย ควรหรือไม่ที่แก้ไขกฎหมายให้สอดคล้องกับ GI หรือจะปล่อยให้ไปไปตามมาตรา 3 ที่วางหลักอย่างกว้าง ๆ ไว้เพื่อที่นักกฎหมายสามารถปรับใช้ได้กับกรณีต่างๆ ที่เกิดขึ้น ที่เป็นข้อเท็จจริงเฉพาะกรณีไป

ถ้าถามว่าภายใต้คำนิยามนี้หลายๆ ประเทศ รวมทั้งประเทศไทยอะไรสอดคล้องกับภูมิปัญญาท้องถิ่นสินค้าอาหารไทยคำตอบคือ ถ้าเป็นแบบของอินเดียอาจจะสอดคล้องมากกว่าเพราะวันนี้การผลิตสินค้าอาหารไทยเราไม่ได้มีการใช้วัตถุดิบทั้งหมดจากแหล่งที่เราผลิตสินค้าอาหาร ขนม

สาธิตเมืองสุพรรณ นำเข้าทั้งหมด เช่นแป้งสาธิต ในขณะที่ขนมหม้อแกงเมืองเพชรมีเพียงแค่น้ำตาล โตนดตัวเดียวที่ใช้ที่เหลือนำเข้า มะพร้าวเอามาจากทับสะแก ซึ่งมีรสชาติที่ดีที่สุด ไข่ไก่จาก ประจวบคีรีขันธ์ โดยต้องเป็นไข่ไก่ที่เก็บไว้แล้ว 3 วัน ไข่ไก่สดทันทีใช้ไม่ได้ นี่คือลักษณะที่สำคัญหรือ แม้แต่อาหารประเภทแกง เครื่องแกง เครื่องเทศ เราก็ไม่ได้ปลูกเอง ในกรุงเทพฯ มีร้านอาหาร มากมาย เราจะเห็นว่านำวัตถุดิบมาจากทุกที่ นี่คือลักษณะที่เกิดขึ้นที่เป็นประเด็นที่น่าคิดว่าถ้าเรา ปรับในส่วนนี้จะดีหรือไม่ในอนาคตในค่านิยามนี้

ประเด็นต่อมา ค่านิยามสินค้าและแหล่งภูมิศาสตร์ เนื่องจากตัว GI ของทริปส์ข้อ 22.1 ไม่ได้กำหนดว่าสินค้านั้นคือสินค้าประเภทใดแต่เปิดอิสระให้แก่ประเทศสมาชิกไปกำหนดกรอบ สินค้าตามความต้องการของประเทศตนเองเพื่อปกป้องผลประโยชน์ของประเทศตนเอง ตรงนี้ในแต่ละ ประเทศจึงกำหนดค่านิยามที่แตกต่างกันไปตามผลประโยชน์ของประเทศและตามแนวนโยบายของ รัฐบาล อย่างประเทศไทยเราใช้ค่านิยามที่มีลักษณะเป็นค่านิยามอย่างกว้าง ๆ ใช้คำว่าสินค้า โดยคำ ว่าสินค้าคือสิ่งที่ซื้อขาย แลกเปลี่ยนได้ โอนกันได้ไม่ว่าเกิดโดยธรรมชาติหรือผลผลิตทางการเกษตร และรวมถึงผลิตภัณฑ์ทางหัตถกรรม ไม่มีค่านิยามส่วนใดที่บอกถึงอาหารและประเทศไทยไม่ได้มีการ จำแนกประเภทของสินค้าลงไปในรายละเอียดเรากำหนดกว้าง ๆ นายทะเบียนกระทรวงพาณิชย์ กรม ททรัพย์สินทางปัญญา ก็มีหน้าที่ทำฐานข้อมูลจำแนกในเรื่องของการเก็บข้อมูลซึ่งจะมีการขยายไปเรื่อย ๆ ตามอุตสาหกรรมสินค้าที่จะเข้ามาสู่ระบบ GI ไปอย่างไม่มีขอบเขต ถ้ามาดูประเทศอื่นเช่นมาเลเซีย กำหนดค่านิยามอย่างกว้าง ๆ เหมือนกันแต่มีกฎเป็นกฎกระทรวงระดับมาแยกประเภทสินค้าออกเป็น 4 จำพวก ได้แก่ ไวน์ สุรา สอดคล้องกับทริปส์ จำพวกที่สองสินค้าจากอุตสาหกรรม จำพวกที่สาม ผลิตภัณฑ์ทางธรรมชาติ และจำพวกสุดท้ายคือสินค้าอื่นๆ ที่ไม่อยู่ในจำพวกที่หนึ่งถึงสาม

ต่อมาอินโดนีเซีย แยกออกมาเลย 4 ประเภท คือสินค้าทางการเกษตร อาหาร หัตถกรรม และอื่น ๆ ส่วนสิงคโปร์ใช้ตารางแนบท้ายมาตรา 90 THE GI Bill แยกสินค้าออกเป็น 4 ประเภท สินค้าอาหารทะเลอยู่ในประเภทที่ 4 ประเทศไทยเพียงประเทศเดียวที่ไม่แยก ประเทศอื่น แยกหมดมีกฎหมายลำดับรองจำแนกแยกออกมา

อินเดียก็มีกฎหมายแยกออกมา โดยอาหารแยกออกมาอีกกลุ่มหนึ่ง ประเทศไทยไม่ แยกแต่นายทะเบียนทำหน้าที่เก็บฐานข้อมูลได้มีการแยกประเภทสินค้าไว้แล้ว เพราะฉะนั้นการ กำหนดค่านิยามอย่างกว้าง ๆ ตามหลักวิธีการวิชาชีพของนิติศาสตร์เพื่อให้กฎหมายมีลักษณะเป็น นอร์ม (norm) ใช้กับข้อเท็จจริงทุกกรณีได้ ไม่เฉพาะราย จึงเป็นสิ่งที่น่าคิดว่าในทางปฏิบัติเราสมควร หรือไม่ที่จะต้องกำหนดรายละเอียดลงไปเพื่อให้รองรับสินค้าหลายๆ ประเภท และทำให้

ผู้ประกอบการค้าหรือชุมชนต่าง ๆ สามารถรู้และเข้าใจได้ง่ายขึ้นมากกว่าการจะต้องมาตามระบบการจดทะเบียนของนายทะเบียนว่าวันนี้จะรับจดทะเบียนหรือไม่ อันนี้คือประเด็นที่น่าสนใจ

อีกคำหนึ่ง คือคำว่าแหล่งภูมิศาสตร์อันนี้ประเทศไทยเป็นเพียงประเทศเดียวที่มีส่วนประเทศอื่นเขาไม่มีกัน เหตุผลนั้นตามที่คณะผู้วิจัยได้ทำการศึกษา นั้น เหตุผลนี้เกิดขึ้นจากการที่พระราชบัญญัติเครื่องหมายการค้า พ.ศ.2534 มาตรา 7 วรรคสอง (2) ตอนท้ายพูดถึงว่าเครื่องหมายการค้าเราจะไม่คุ้มครองชื่อภูมิศาสตร์ เรามีการใช้คำว่าชื่อภูมิศาสตร์หลายอย่างซึ่งกฎหมายเครื่องหมายการค้าเกิดขึ้นก่อนพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ.2546 ในชั้นการร่างเอกสารจากการประชุมของทางสภาก็ได้มีการนำเสนอความคิดที่จะใช้คำว่า แหล่งภูมิศาสตร์เพิ่มเพื่อให้สอดคล้องกับคำว่าชื่อภูมิศาสตร์ ข้อดีคือคำให้เกิดความชัดเจน ว่าแหล่งภูมิศาสตร์คืออะไรในการใช้กฎหมายไทย แต่ขอให้สังเกตคำนิยามของเราว่าเราใช้คำว่าพื้นที่ของประเทศ เขต ภูมิภาค ท้องถิ่น รวมถึงทะเล ทะเลสาบ แม่น้ำ เกาะ ภูเขา หรือพื้นที่อื่นในทำนองเดียวกัน คำนิยามตรงนี้มีมันจะมีปัญหาเช่นกรณีสินค้าอาหาร ขาหมูตรอกซุงบางรัก ตรอกเป็นท้องถิ่น ก็จะมีปัญหาการตีความ ซึ่งปัญหานี้ได้มีการนำเสนอในชั้นของกรรมาธิการก่อนร่างกฎหมายฉบับนี้ แต่ไม่ได้รับการพิจารณาให้ความสนใจจึงตกไป คำนิยามจึงออกมาเป็นแบบนี้ วันนี้คำนิยามนี้อาจจะมีปัญหาหรือไม่ต้องมาพิจารณากันดู จากคำนิยามนี้ขออธิบายเพิ่มเติมว่า แหล่งภูมิศาสตร์ถ้าเรามาดูเอกสารประกอบการจดทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของกรมทรัพย์สินทางปัญญา หรือของประเทศอื่น คำว่าแหล่งภูมิศาสตร์นั้นเป็นแนวคิดของนักปรัชญาชาวตะวันตก มันหมายถึงอะไร มันหมายถึงความพยายามที่เราจะกำหนดพื้นที่ที่ชัดเจน ลากเป็นแนวเส้นต่อเนื่องกัน ต่อให้มีภูเขา แม่น้ำก็ลากผ่านได้ กำหนดขอบเขตพื้นที่ที่ชัดเจน นับได้อย่างชัดเจน อย่างที่ทางตัวแทนของกรมทรัพย์สินทางปัญญาได้ให้คำอธิบายไว้ในตอนเช้า ว่าถ้ากำหนดขอบเขตแคบไปก็จะมีผลกระทบต่อสินค้าชุมชน ถ้ากำหนดกว้างไปก็มีผลกระทบ สิ่งนี้มันเกิดขึ้นจากชาวตะวันตกไม่ใช่ชาวตะวันออกแบบเอเชีย จึงมีผลกระทบต่อเรามากเวลาที่เรายกตัวอย่างที่จะใช้คำว่าแหล่งภูมิศาสตร์ในการสร้างกลไกหรือความคุ้มครองเกี่ยวกับการค้า

ในขณะที่แนวคิดในเรื่องของแหล่งภูมิศาสตร์กับสินค้าอาหารไทยเรามักจะใช้คำเช่น ย่าน พาหุรัด หรือตรอก สะพาน ขาหมูตรอกซุง ทำดินแดง คำพวกนี้เราใช้มันบอกถึงแหล่งที่ขายสินค้าประเภทเดียวกันเยอะ ๆ เราไม่ได้ใช้บอกว่าสินค้านั้นมีคุณภาพพิเศษ คุณลักษณะพิเศษ เราไม่เคยพูดถึง แหล่งภูมิศาสตร์ตามความคิดของคนไทยมันเป็นชุมชนที่ขยายหรือหดตัวได้ตลอดเวลา มันไม่มีขอบเขตชัดเจน วันนี้อาจจะมาขาย 20 เจ้า แต่พอวันรุ่งขึ้นพื้นที่นี้อาจจะหายไปเช่นชุมชนย่าน

สะพานเหล็กถูกลบโดยกฎหมาย ก็จะไปจากพื้นที่หรืออาจจะเหลืออยู่เพียงไม่กี่ร้าน นี่คือตัวอย่างที่เห็น เพราะฉะนั้นคำว่าแหล่งภูมิศาสตร์พามาใช้ในกฎหมาย GI ก็จะต้องกำหนดขอบเขตจึงทำให้มีความจำกัดอย่างมากในการที่จะนำมาใช้กับภูมิปัญญาท้องถิ่นหรืออาหารไทย ข้อจำกัดเหล่านี้ยากที่จะแก้ไขเพราะมันเกิดขึ้นจากระบบกฎหมายของตะวันตก เมื่อมาเจอกับสินค้าอาหารไทยจึงมีปัญหาเกิดขึ้น เช่น ตรอก ถนนซอย จะใช้ได้หรือไม่ เป็นท้องถิ่นหรือไม่ ในขณะที่เดียวกันคนไทยเราก็ใช้คำว่าแหล่งภูมิศาสตร์กับแหล่งที่ขายสินค้าเดียวกันเยอะๆ ไม่ได้บอกถึงคุณภาพ ชื่อเสียง เอกลักษณ์ วันนี้จึงต้องพยายามปรับตัว ปรับตัวเพื่อใช้ประโยชน์จากสนธิสัญญาระหว่างประเทศ และกฎหมาย GI ที่เกิดขึ้นจากสนธิสัญญาระหว่างประเทศเพื่อการค้าต้องเป็นความพยายามปรับตัวของผู้ประกอบการและชุมชนเพื่อที่จะใช้คำนิยามเหล่านี้

ประเด็นที่สามในเรื่องประเด็นทางการค้า ในเรื่องข้อจำกัดของผู้จดทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ วันนี้อย่างที่ได้ทราบกันจากที่ผู้แทนกรมทรัพย์สินได้แถลงในช่วงเช้า มีบุคคลอยู่ 3 กลุ่ม กลุ่มแรก คือส่วนราชการ เพราะส่วนราชการจะจดทะเบียนเองทั้งหมด ไม่ได้เกิดจากชุมชนริเริ่ม ผู้ว่าพาณิชย์จังหวัด เป็นผู้จดทะเบียน กลุ่มที่สอง คือกลุ่มคนธรรมดา ได้แก่กลุ่มบุคคล นิติบุคคล จะสังเกตว่ากฎหมายฉบับนี้ยอมรับกลุ่มบุคคลเพราะกฎหมายฉบับนี้ยอมรับในเรื่องสิทธิชุมชน กลุ่มบุคคลรวมตัวกันจดทะเบียนไม่ต้องเป็นนิติบุคคลก็สามารถจดทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ได้ คือรองรับสิทธิชุมชน แต่ประเด็นปัญหาคือกลุ่มที่สาม คือกลุ่มผู้บริโภค องค์กรผู้บริโภค คนที่ใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ จุดมุ่งหมายของกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์จริง ๆ แล้ว ต้องการให้ผู้ผลิตสินค้าชุมชนรวมตัวกันเพื่อกำหนดมาตรฐานการผลิตสินค้า พยายามให้ผู้บริโภค องค์กรผู้บริโภคมารวมกันขึ้นทะเบียนวันนี้ตามที่ทางด้านผู้วิจัยได้เก็บข้อมูลมีบางโรงเรียนในบางจังหวัดมอบงานให้เด็ก หรือกิจกรรมให้เด็กจดทะเบียน GI แล้วเด็กก็จดโดยที่ไม่ได้คุยกับผู้ประกอบการในชุมชนแล้วจะโดยพื้นฐานที่ไม่มีความรู้กฎหมาย จดทะเบียนกลัวน้ำว่าของตัวเอง คำขอพวกนี้ก็จะถูกทิ้งไว้ที่นายทะเบียน นายทะเบียนไม่สามารถปฏิเสธได้ต้องรับไว้แต่ขั้นตอนรับแล้ว ก็ต้องขอให้ผู้ประกอบการหรือนักศึกษาที่ยื่นจดไปดำเนินการตามรายละเอียดภายในระยะเวลาที่กำหนด ก็เป็นการสร้างภาระให้แก่ทางภาครัฐโดยไม่จำเป็น และถ้าไปดูในกฎหมายของหลาย ๆ ประเทศ เขาจะไม่มีหรือไม่ยอมให้ผู้บริโภคเป็นผู้จดทะเบียน ประเทศไทยเสรีมากยอมมากเลยที่จะให้ผู้บริโภคเป็นผู้จดทะเบียน ซึ่งแท้จริงกฎหมายฉบับนี้ต้องการรวมกลุ่มของชุมชนผู้ประกอบการสินค้าเพื่อให้เกิดการสร้างมาตรฐานสินค้า แต่พยายามให้ผู้บริโภคมาจด ผู้บริโภคก็ไม่สามารถที่จะมารวมกลุ่มได้ เพราะไม่ได้เกิดจากความต้องการขององค์กรผู้ผลิตสินค้าโดยตรง นั่นคือปัญหาทำให้เกิดการทิ้งคำขอและภาระงานที่หน่วยงานราชการต้องรับไป โดยที่เป็น

การไม่สมควร ซึ่งในทางคณะผู้วิจัยนั้นมีความเห็นว่าถ้าเป็นไปได้ทางคณะผู้วิจัยจะเสนอต่อผู้ให้ทุนทางสภาในอนาคตในการแก้ไขกฎหมายฉบับนี้ คงจะต้องขอตัดตอนสามนี้ออกไปแน่นอนให้สอดคล้องกับหลาย ๆ ประเทศบนโลก ซึ่งส่วนนี้ทำให้ภาครัฐเสียงบประมาณและเสียบุคลากรอย่างมากโดยใช้เหตุอันนี้คือรายละเอียด องค์กรผู้บริโภคก็ไม่ได้มีส่วนร่วมในการผลิตสินค้าและมาจดทะเบียน และก็ขาดความรู้ในเรื่องการผลิตสินค้าด้วย แค่นี้เริ่มเขียนคำก็ทำผิดแล้ว ขอขึ้นทะเบียนก็ไม่ และกลุ่มองค์กรผู้บริโภคเองก็ไม่ใช่ว่าเป็นผู้ประโยชน์จากตราสัญลักษณ์สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ แต่ได้ประโยชน์ในการบริโภคสินค้าเท่านั้นเอง นี่คือนโยบายที่เกิดขึ้น

ประเด็นในแง่ของภูมิปัญญาท้องถิ่น ถ้าในแง่ของภูมิปัญญาท้องถิ่นประเด็นแรกที่ขอแนะนำเสนอคือในเรื่องของการคงอยู่หรือการสูญหายของภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกิดขึ้นจากการใช้กฎหมาย GI สิ่งแรกที่เราต้องยอมรับคือกฎหมาย GI เป็นกฎหมายสากลที่เกิดขึ้นจากสนธิสัญญาระหว่างประเทศและที่สำคัญมันเป็นสนธิสัญญาที่เกิดขึ้นจากองค์การการค้าโลก ทำให้กฎหมายฉบับนี้เป็นกฎหมายที่ใช้แพร่หลายทั่วโลก เช่นภาพที่ได้แนะนำในตอนต้น ฉะนั้น GI ไม่ได้เกิดขึ้นจากความต้องการของประเทศไทยหรือประเทศในเอเชีย แต่เกิดขึ้นจากความต้องการของประเทศกลุ่ม EU พวกกลุ่มผู้ค้าสุราและไวน์ การผลิตสินค้าของเขากับเอเชียก็แตกต่างกัน ในกลุ่ม EU มีระบบมาตรฐานและมีการศึกษาการใช้กฎหมาย GI มาอย่างยาวนานก่อนเกิดความตกลงทริปส์ เราต้องยอมรับว่าในประเด็นนี้เราค่อนข้างเสียเปรียบกว่าเขา

ประเด็นต่อมา กฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ เมื่อไม่ได้ปกป้องภูมิปัญญาท้องถิ่นแล้วทำไมภูมิปัญญาท้องถิ่นถึงได้ประโยชน์ ขอใช้คำว่าภูมิปัญญาท้องถิ่นในการผลิตสินค้าอาหารไทยได้ให้ประโยชน์ทางอ้อมจากการใช้กฎหมาย GI ฉบับนี้ เพราะว่าสินค้าอาหารไทยบางรายการมีคุณภาพ ชื่อเสียง เชื่อมโยงกับแหล่งภูมิศาสตร์อยู่ก่อนแล้ว ก่อนกฎหมายนี้ประกาศใช้ ดังนั้นเมื่อกฎหมายฉบับนี้ประกาศใช้จึงเป็นผลพลอยได้ของผู้ประกอบการสินค้าอาหารไทยจำนวนหนึ่ง ไม่ใช่ทั้งหมดที่จะได้รับประโยชน์จากกฎหมายฉบับนี้ แต่เช่นเดียวกัน ภูมิปัญญาท้องถิ่นวันนี้ก็ยังคงเป็นงานสาธารณะ เหมือนกับตอนที่บรรยายตอนเช้าว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นข้อมูลสาธารณะที่สาธารณะชนสามารถใช้ประโยชน์ได้ ภายใต้ระบบกฎหมาย GI ต่อให้ผู้ผลิตสินค้าในชุมชนย้ายออกนอกชุมชนไม่สามารถใช้ตรา GI ได้ แต่ยังคงสามารถใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นผลิตสินค้าหรืออาหารขายต่อไปได้ไม่มีข้อจำกัด และจัดดัดแปลงอย่างไรก็ได้ ภาพที่เกิดขึ้นจากตรงนี้จะมียุทธศาสตร์อย่างไร

ประเด็นแรกถ้ามองในแง่ของการคงอยู่ของภูมิปัญญาท้องถิ่น ถ้าพูดถึงการคงอยู่นั้นขอใช้คำว่ากฎหมาย GI ฉบับนี้และของหลาย ๆ ประเทศในกลุ่มอาเซียนมีผลประโยชน์หรือมี

ประโยชน์ทางอ้อมต่อการคงอยู่ของภูมิปัญญาท้องถิ่น ถ้าสินค้าอาหารตัวนั้นยังคงได้รับการผลิตและใช้ประโยชน์จากกฎหมายฉบับนี้ ตัวอย่างเช่น ไข่เค็มไชยา ปรากฏตามคำขอจดทะเบียนตามข้อ 4 บอกว่าไข่เค็มไชยามีคุณภาพ ชื่อเสียง คุณสมบัติ ลักษณะเฉพาะโดยให้คำนิยามไข่เค็มไชยาว่า ไข่เค็มที่ผลิตจากไข่เป็ดที่ได้จากเป็ดที่เลี้ยงในเขตพื้นที่อำเภอไชยา และผลิตไข่เค็มด้วยกรรมวิธีพิเศษตามภูมิปัญญาของคนไชยา เขียนแค่นี้แต่ไม่ได้บอกว่าภูมิปัญญานั้นคืออะไรจึงกว้างแต่ถ้าเกิดคนไชยาต้องการผลิตไข่เค็มคุณต้องเป็นผู้ผลิตที่เข้ามาร่วมกันสร้างมาตรฐานคือการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นร่วมกันเพื่อสร้างมาตรฐานสินค้า การใช้กฎหมาย GI จึงทำให้สินค้าอาหารชุมชน ก้าวเข้าสู่การผลิตแบบภาคอุตสาหกรรม ไม่ใช่ผลิตแบบครอบครัวธรรมดาแล้ว ซึ่งจะต้องไปเกี่ยวข้องกับทางกระทรวงอุตสาหกรรม กระทรวงสาธารณสุข เพราะฉะนั้นภูมิปัญญาท้องถิ่นตรงนี้ได้รับประโยชน์ทางอ้อมแม้ว่ากฎหมาย GI จะคุ้มครองแค่ชื่อภูมิศาสตร์แต่การที่สินค้าที่เกิดจากภูมิปัญญาท้องถิ่นมันมีชื่อเสียงสัญลักษณ์ เชื่อมโยงกับภูมิศาสตร์อยู่ผู้ประกอบการหรือผู้ผลิตสินค้านั้นก็เลยจะต้องรักษาเอกลักษณ์ของสินค้าโดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นต่อ ถ้าเลิกใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นก็จะขาดคุณสมบัติการใช้ GI ไปด้วย GI เองไม่ได้ปกป้องภูมิปัญญาท้องถิ่นแต่มีผลโดยอ้อมต่อการคงอยู่ของภูมิปัญญาท้องถิ่น ตัวอย่างเช่น ประเทศมาเลเซีย เรียกว่า Sarawak layer cake เป็นขนมที่มีคุณลักษณะเฉพาะที่เชื่อมโยงกับรัฐ Sarawak ถ้าเราดูในคำขอจดทะเบียนของเขา จะพบว่า เป็นขนมที่ผลิตตั้งแต่สมัยทศวรรษที่ 17 ในรัฐ Sarawak ใช้ในงานพิธีกรรมทางศาสนาความเชื่อ และมีการใช้วัตถุดิบท้องถิ่นบางรายการร่วมกับการออกแบบขนม Sarawak layer cake เขาเพิ่มลวดลายผ้าตามประเพณีของชาวมุสลิมลงไปบนขนม ในขณะที่สาเลเมืองสุพรรณมีลูกเกด ซึ่งหาอะไรเป็นสัญลักษณ์ของพื้นที่ไม่ได้เลย สินค้าอาหารไทยหลาย ๆ รายการมันเกิดขึ้นตามประเพณีวัฒนธรรม ถ้าเราเพิ่มอะไรบางอย่างเข้าไปเพื่อให้เชื่อมโยงกับท้องถิ่นแล้วภูมิปัญญา แล้วใช้วัตถุดิบท้องถิ่นเราก็จะได้

จะเห็นว่ามาเลเซียมีสินค้าน้อยกว่าแต่สำหรับรายการนี้เป็นรายการที่มาเทียบกับขนมแล้วเห็นภาพชัดเจนที่สุด ซึ่งต่างกันอย่างมาก ถ้าจะพัฒนาขนมไทย เช่นสาเลเมืองสุพรรณ ทางผู้ผลิต ผู้ประกอบการ อย่างแรกต้องไปดูก่อนคุณมีวัตถุดิบอะไรที่คุณมีเอกลักษณ์ที่จะนำมาใช้และทำให้สินค้านั้นมีคุณภาพแตกต่างจากคนอื่น อาจจะมีแค่รายการเดียว และสิ่งที่สองอาจจะต้องเพิ่มการออกแบบ ไม่ใช่การออกแบบกล่อง แต่เป็นการออกแบบตัวขนม ให้มีลักษณะเหมือน Sarawak layer cake ให้ได้ ถ้าทำแบบนี้ได้ก็จะสามารถจดทะเบียนได้ แต่ถ้ายังไม่มีการพัฒนา ไม่มีการต่อยอดขึ้นไปก็จะจดไม่ได้ เราจึงต้องมีการพัฒนาหรือตั้มยำกุ้ง ซึ่งต่างกับอาหารของหลาย ๆ ประเทศ ไม่เฉพาะตั้มยำกุ้งเท่านั้นอาหารประเภทอื่นก็เช่นเดียวกันที่แตกต่าง ซึ่งเป็นสิ่งที่เราจะต้องไปเพิ่มเรื่องภูมิปัญญา

เรื่องวัตถุดิบที่เชื่อมโยงภูมิศาสตร์ เราจะเห็นว่าคำนิยามของสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เขาไม่ได้จำกัดว่าประเทศไทยไม่ใช่แหล่งภูมิศาสตร์ ซึ่งมันเปิดกว้างอยู่ แต่สินค้าเราไปไม่ถึงคือผู้ผลิตยังไม่ถึง ณ วันนี้จึงยังคงอยู่ในสภาพเดิมจนถึงทุกวันนี้ ในขณะที่เดียวกัน กฎหมาย GI วันนี้ ก็มีผลต่อการสูญหายของภูมิปัญญาท้องถิ่นเช่นกัน มันมีทั้งผลดีและผลเสียในเวลาเดียวกัน นี่คือนี่ที่ได้พบมา ในแง่ของการสูญหายของภูมิปัญญาท้องถิ่นเนื่องจากกฎหมาย GI ต้องการให้ผู้ประกอบการหรือผู้ผลิตสินค้าชุมชนร่วมกันกำหนดมาตรฐานสินค้าร่วมกัน อย่างที่ได้ตรวจสอบมา เช่นขนมหม้อแกงเมืองเพชร แต่ละเจ้ามีภูมิปัญญาท้องถิ่น คือมีสูตรลับประจำของแต่ละร้าน พอจดทะเบียนโดยภาคราชการผลักดันจดทะเบียนขนมหม้อแกงเมืองเพชรได้ แต่พอถึงเวลา ผู้ผลิตสินค้าจะใช้ GI กับสินค้า ผู้ผลิตไม่ร่วมกันต่างคนต่างทำ โดยไม่มีใครไปขออนุญาตใช้ตรา GI กับกรมทรัพย์สินทางปัญญาเลย เพราะถ้าใครจะใช้จะต้องมาเปิดเผยสูตรและต้องกำหนดสูตรมาตรฐานสูตรเดียวซึ่งอาจจะต้องเชื่อมโยงกับภูมิปัญญาท้องถิ่น และผู้ประกอบการรายอื่น ๆ ก็จะต้องรู้สูตรของเขา สิ่งนี้อาจจะเป็นเงื่อนไขหนึ่งจากการสำรวจของทีมีวิจัย ซึ่งพบว่าสิ่งที่เกิดขึ้นคือไม่มีใครขออนุญาตใช้ในสินค้าขนมหม้อแกงเมืองเพชร แต่สินค้าตัวอื่นอาจจะมี และในข้อเท็จจริงนั้น สินค้าอาหารไทยหลายๆ รายการมีสูตรการผลิตหรือภูมิปัญญาที่เกี่ยวข้องกับสินค้าอาหารมากกว่า 1 สูตร เช่น แกงมัสมั่น ขั้นตอนการทำก็มีความต่าง ซึ่งแสดงให้เห็นว่าสินค้าอาหารไทยหลาย ๆ รายการ ที่นำมาสู่อาหารแบบเดียวกัน พอถึงเวลาต้องกำหนดเหลือสูตรเดียวคือการลดภูมิปัญญาท้องถิ่น หรือลดความหลากหลายของภูมิปัญญาท้องถิ่นลงโดยปริยายเพื่อให้เกิดมาตรฐานอุตสาหกรรมแบบเดียวกัน ซึ่งมีผู้ผลิตหลายราย

จากตรงนี้ก็ทีมงานวิจัยของประเทศบราซิล ที่วิจัยในแง่ของความหลากหลาย พบว่าถ้าผลิตชีส (cheese) ที่บราซิลมันมีหลายวิธีที่จะทำให้เกิดชีสตัวนี้ออกมา พอมาใช้ GI ของประเทศบราซิลกับชีส สินค้าชนิดนี้แล้ว อาจจะมีผลกระทบต่อความหลากหลายของภูมิปัญญาท้องถิ่นที่หายไป นี่คือตัวอย่างว่า GI เองในแง่หนึ่งก็มีข้อดี ในแง่ของข้อดีคือทำให้ภูมิปัญญาท้องถิ่นยังคงอยู่แต่ถ้ามองในแง่ของวัฒนธรรมภูมิปัญญาท้องถิ่นเราต้องยอมรับอย่างหนึ่ง GI เองก็มีส่วนผลักดันให้ภูมิปัญญาท้องถิ่นบางส่วนหายไปด้วยในสินค้าตัวเดียวกัน แล้วแต่สิ่งที่จะเกิดขึ้นเราก็ต้องเลือกเอาว่าวิธีการใดที่ดีที่สุดซึ่งในทางความคิดของทางทีมีวิจัยมองว่าถ้าเป็นไปได้ไทยเราน่าจะผลักดันให้เกิดกฎหมายเฉพาะ กฎหมายในด้านวัฒนธรรมมาคุ้มครองในเรื่องของความหลากหลาย ส่วนใครจะประกอบการค้าก็ให้เขาประกอบไป รัฐมีหน้าที่ตามรัฐธรรมนูญที่จะต้องดูแลในเรื่องสิทธิชุมชนภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นหน้าที่ของรัฐ เพราะฉะนั้นรัฐอาจจะเข้ามามีบทบาทบ้าง ช่วยในเรื่องนี้ได้เป็นหน้าที่ภาครัฐส่วนหนึ่ง

ประเด็นในแง่ของการสืบทอดส่งต่อภูมิปัญญาท้องถิ่น ในแง่ของภูมิปัญญาท้องถิ่นถ้าเป็นเรื่องของภูมิปัญญาท้องถิ่นวันนี้ในการศึกษาพบว่าการส่งต่อภูมิปัญญาท้องถิ่นมีอยู่ 2 วิธีการ

วิธีการที่หนึ่งเรียกว่าวิธีการปฏิบัติให้ดูเพื่อให้ผู้เรียนรู้ปฏิบัติตามแต่ไม่มีสูตรหรือตำราตายตัวอันนี้ใช้กับสินค้าอาหารของเรา

วิธีที่สองวิธีการใช้กับพวกเพลงพื้นบ้าน การแสดง คือการปฏิบัติเหมือนกัน หรือการเล่า การร้อง แล้วให้ผู้ที่ป็นทายาทจดจำแล้วไปร้องตาม ไม่มีหลักสูตร วิธีการเรียนที่แน่นอนตายตัวนี้คือภูมิปัญญาท้องถิ่นจะมีลักษณะนี้พอมมาเป็นสินค้าอาหาร สินค้าอาหารถ้าเป็นเรื่องของภูมิปัญญาท้องถิ่นแล้ว การปรุงอาหาร ถ้าเราซื้อตำราอาหารไทยไปปรุงที่บ้านสิ่งที่ได้คือสิ่งที่เรากินไม่ได้ส่วนใหญ่จะเป็นอย่างนั้นเพราะ สูตรการปรุงคือขั้นตอนของการทำแต่เขาไม่ได้บอกเทคนิค กรรมวิธีหรือเทคนิคการทำ เช่น เราจะใส่อะไรก่อนอะไรหลัง เช่น ถ้าเราต้มถั่วเขียวถ้าเราใส่น้ำตาลก่อนไปในถั่วเขียวมันก็จะแข็ง หรืออุณหภูมิความร้อนประมาณเท่าไร เราไม่ใช่ขนมอบแบบฝรั่งที่ใส่แล้วกดอุณหภูมิแล้วออกมาอย่างที่ทีวีวิจัยไปเก็บข้อมูลของขนมไทยโรงงานของป่าสมานไม่มีการติดแอร์และจะเป็นอย่างนี้แทบทุกที่ ที่เป็นอย่างนี้เพราะสินค้าขนมไทยจะต้องใช้อุณหภูมิค่อนข้างคงที่จะติดแอร์ไม่ได้ ถ้าติดแอร์จะทำให้มีความชื้นเข้ามาอุณหภูมิจะเปลี่ยน การเรียนการศึกษา หรือการปรุงอาหารไทยตามภูมิปัญญาท้องถิ่นจึงเป็นการบ่มเพราะประสบการณ์ ทักษะ ใจร้อนไม่ได้ ตำราอาหารที่มีอยู่ทุกวันนี้มีขึ้นมาดีหรือไม่มันมันเกิดขึ้นจากอิทธิพลของเทคโนโลยีการพิมพ์สมัยรัชกาลที่ 5 สิ่งที่คนไทยเรามีหรือชาววังมีในสมัยก่อนคือความพยายามทำตำราอาหารให้เป็นมาตรฐาน พยายามเขียนสูตรอาหาร เช่น หม่อมหลวงเนื่องพยายามเอาสูตรที่ตัวเองทำจดเป็นสูตรที่ชัดเจน แต่จริงๆ แล้วเวลาปรุงต้องไปเรียนก่อน

ตำราอาหารไทยโดยพื้นฐานที่เกิดจากภูมิปัญญาท้องถิ่นจึงเป็นการปฏิบัติไปเรียนกันเองในครัวแล้วฝึกค่อยๆ จดจำของคนไทย และผู้เรียนต้องค่อยๆ เทส่วนผสมลงไปไม่ใช่เหมือนของฝรั่งที่ใส่ทุกอย่างรวมกันแล้วเอาเครื่องปั่น ของไทยค่อยๆ เทและเคี้ยว การสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นจึงไม่ได้ใช้ในรูปแบบอุตสาหกรรมพอเรามาปรับในระบบ GI ให้เป็นอุตสาหกรรมมากขึ้น ผู้ผลิตต้องรักษามาตรฐานอาหาร กำหนดสูตรมาตรฐานร่วมกันและต้องได้ อย. ฉะนั้นจึงเป็นปัญหาอย่างหนึ่งของผู้ผลิตสินค้าชุมชนอย่างเช่นการชิม รสมือ คนไทยต้องชิม ถ้าจะผ่าน อย. คุณ ก็จะใช้ไม่ได้ ซึ่งตรงนี้ได้คุยกับผู้ประกอบการชุมชน ซึ่งได้คำตอบว่าเขาที่ไม่สามารถเปลี่ยนหลักการตรงนี้ได้ในการทำขนมของเขา ซึ่งทางเซเว่นอีเลฟเว่นยังคงยอมรับอยู่ที่ให้ป่าเจ้าของโรงงานชิมได้ก่อนเอาไปส่ง แต่ถ้าเป็น

ของมาตรฐานจริงๆ คงจะไม่รับเพราะถือว่าเป็นเรื่องของความสะอาดและ สุขอนามัย นี่คือตัวอย่าง เป็นต้น

เพราะฉะนั้นการสืบทอดส่งต่อภูมิปัญญาท้องถิ่น จึงไม่ใช่วิธีการแบบชาวตะวันตกที่ทำเป็นโรงงานแบบไวน์ สุรา กำหนดอัตราส่วนน้ำตาลอย่างชัดเจน วัดปริมาณแอลกอฮอล์ได้เท่าไร แต่นี่ก็ได้ชี้ให้เห็นภาพของกระบวนการของกฎหมายที่เกิดขึ้นมาอย่างสิ่งที่เราต้องการจริง ๆ ผลกระทบที่เกิดจากพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ.2546 ในแง่ของการสืบทอดส่งต่อภูมิปัญญาท้องถิ่น สิ่งแรกเลยถ้าเราดูมาตรา 25 พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 กำหนดตัวผู้ใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ คนแรกคือผู้ผลิตสินค้า ซึ่งต้องอยู่ในแหล่งภูมิศาสตร์เท่านั้น ถ้าออกหรือไปผลิตนอกแหล่งภูมิศาสตร์ คุณหมดสิทธิ์ใช้ตรา GI แต่ถ้าถามว่าผู้ผลิตคนนั้นยังเป็นทายาทหรือผู้สืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นยังมีสิทธิ เพราะภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นงานสาธารณะตามระบบกฎหมาย GI ฉบับนี้ กฎหมายฉบับนี้จึงไม่ได้มีขึ้นมาเพื่อที่จะช่วยในการสืบทอดหรือส่งต่อจริง ๆ แต่เพื่อเอื้อต่อการประกอบธุรกิจอุตสาหกรรมมากกว่า

ประการต่อมาตัวภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ถูกสืบทอดหรือส่งต่อเราก็จะเห็นว่าภูมิปัญญาท้องถิ่นตรงนี้ที่ถูกสืบทอดและส่งต่อมันจะถูกพัฒนาและต่อยอดจากภูมิปัญญาท้องถิ่นเดิม กลายเป็นสินค้าที่ตอบสนองความต้องการของส่วนรวม ผู้บริโภคเป็นใหญ่ในตลาด ฉะนั้น การผลิตสินค้าไม่ได้ตอบสนองความต้องการของผู้บริโภคเพียงรายเดียว เราไม่เหมือนหัตถกรรมผ้าไหม คนซื้อชอบลายไหนก็อยากทำ แต่ถ้าเป็นอาหารต้องขายให้ได้มาก ๆ เพราะราคาต่อชิ้นต่ำกว่าผ้าไหม การผลิตแบบนี้ทำให้การส่งต่อหรือสืบทอดต้องหยุด และการพัฒนาไปสู่รูปแบบอุตสาหกรรม การต่อยอดส่วนนี้ทำให้สินค้าอาหารไทยอาจจะไม่ใช่สินค้าอาหารไทยตามความเข้าใจในระบบภูมิปัญญาท้องถิ่นจริงๆ ของชาวบ้านมันจะกลายเป็นสินค้าอีกตัวหนึ่งที่เป็นสินค้าที่ตอบสนองความต้องการของผู้บริโภคและภูมิปัญญาท้องถิ่นจะยังคงอยู่ก็ต่อเมื่อผู้บริโภคยังคงต้องการสินค้าและเมื่อไรก็ตามผู้บริโภคเปลี่ยนความต้องการในสินค้าตัวนั้น ผู้ผลิตสินค้าชุมชนอาจจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือวิธีการทำสินค้าให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้บริโภค จึงต้องปรับไปเรื่อยๆ แต่ตอบสนองกับวัฒนธรรมข้อหนึ่งคือวัฒนธรรมที่มีชีวิตที่ยูเนสโกระบุไว้ ถ้าอยากให้วัฒนธรรมอยู่ได้ผู้สืบทอดนั้นจะต้องขายของได้ด้วย ในส่วนนี้ต้องให้ชุมชนหรือผู้ผลิตสินค้าต้องกำหนดใจตนเองว่าจะเลือกกำหนดทิศทางการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือการสืบทอดส่งต่ออย่างไร เพื่อให้ภูมิปัญญาท้องถิ่นยังอยู่และการเปลี่ยนแปลงตรงนี้ทุกคนต้องยอมรับบนกฎกติการ่วมกันของชุมชน และชุมชนต้องยอมรับผลที่จะตามมาจากการตัดสินใจของชุมชน ส่วนนี้คือผลในเบื้องต้นที่ทางทีมวิจัยได้สังเกตและเก็บข้อมูล

ฉะนั้นข้อสังเกตตรงนี้ก็จึงบอกว่าสินค้าอาหารไทยวันนี้ในระบบของ GI เป็นสินค้าเพื่อผู้บริโภค อาหารไม่ใช่อาหารในครัวเรือนที่ตอบสนองคนในครอบครัว แต่เราตอบสนองความต้องการของส่วนรวม ประการที่สอง การสืบทอดส่งต่อภูมิปัญญาท้องถิ่นระบบ GI เป็นกฎหมายที่สนับสนุนกระบวนการผลิตสินค้าในระบบอุตสาหกรรมมากกว่าการผลิตในครัวเรือน ซึ่งการผลิตตรงนี้ต้องการมาตรฐานสินค้า ต้องการความสะอาด และสินค้าอาหารไทยทุกรายการต้องอยู่ภายใต้บังคับกฎกติกาของกระทรวงสาธารณสุข ภายใต้ อย. วิธีการปรุงอาหารตามภูมิปัญญาท้องถิ่นบางส่วนจะกลายเป็นสิทธิต้องห้าม พอมาเข้าระบบกฎหมายในสินค้า GI เช่นการชิมไม่ได้ น้ำหนักมีก็ไม่ได้ แต่จะต้องเป็นการกำหนดอัตราส่วนที่แน่นอนชัดเจนในการปรุงสินค้า และการทำสินค้าอาหาร ถ้าเอาจริง ๆ แล้วในภาคอุตสาหกรรมมนุษย์เกี่ยวข้องน้อยที่สุด เครื่องจักรจะเข้ามาแทนที่ นี่คือนวัตกรรมที่เกิดขึ้นจากกลไกในแง่ของความหลากหลายของภูมิปัญญาท้องถิ่นวันนี้สินค้าอาหารไทยถ้าเราพูดถึงจะมีความหลากหลายในด้านของการใช้วัตถุดิบในการปรุง กรรมวิธีการปรุง อาหารหนึ่งเมนูแต่อาจจะมีหลายวิธีการไปสู่อาหารอย่างเดียวกัน พอมาใช้ระบบ GI จะบอกว่าผู้ผลิตทุกคนในชุมชนแห่งใดแห่งหนึ่งต้องร่วมกันกำหนดหรือสร้างคู่มือการผลิตอาหารมาตรฐานเดียวกัน จะค่อนข้างขัดกับธรรมชาติของคนไทยอีก นี่คือนวัตกรรมที่เกิดขึ้น เมื่อผลเป็นเช่นนี้ เราอาจจะกล่าวได้อย่างย่อๆ ว่า ตัว GI อาจจะมีผลกระทบต่อความหลากหลายของภูมิปัญญาท้องถิ่นได้ จึงจำเป็นต้องอาศัยกลไกกฎหมายทางวัฒนธรรม ซึ่งเห็นว่าเป็นความจำเป็นเร่งด่วนเพราะวันนี้กลไกกฎหมายภาคธุรกิจไปไกลแล้ว แต่กลไกกฎหมายวัฒนธรรมเพิ่งเริ่มต้นขึ้น จำเป็นต้องอาศัยกลไกด้านกฎหมายวัฒนธรรมมาสร้างให้เกิดความคงอยู่ความหลากหลายของวัฒนธรรมไทย เพราะเสน่ห์ของความคงอยู่หรือความหลากหลายเรียกว่าหลักความเป็นเลิศของความแตกต่าง นักท่องเที่ยวหรือชาวต่างชาติที่เข้ามาในเมืองไทยวันนี้ เขาไม่ได้ต้องการสินค้าที่มีหน้าตาแบบเดียวกันหมด เขาต้องการสิ่งที่มีมันต่างจากที่บ้านเขามี

นี่คือเสน่ห์ของวัฒนธรรมไทยอาหารไทย ในขณะที่เดียวกันหากสินค้าอาหารไทยยังคงจำหน่ายได้ภายในระบบ GI ผู้ผลิตบางรายอย่างที่ได้มีวิจัยได้ทำการเก็บข้อมูลเขาอาจจะไม่ได้ต้องการเครื่องหมาย GI เพราะเขาอยากจะทำแค่สูตรของเขาไว้ เก็บภูมิปัญญาของเขาไว้จึงมีผลให้สินค้าบางรายการที่ไม่ได้เกิดขึ้นจากความริเริ่มของชุมชนแต่ภาครัฐไปทำอย่างเช่นขนมหม้อแกงเมืองเพชร ชุมชนไม่สนับสนุนตราสัญลักษณ์ GI ในการขายสินค้า ไม่เคยขออนุญาตเลย แต่ในขณะที่สินค้าหัตถกรรมค่อนข้างได้รับผลตอบรับดีกว่า เช่นผ้าไหม ในการเลือกใช้ GI ร่วมกับตราพระราชทานนกยูงทองของพระราชินีในการจำหน่ายสินค้า ซึ่งมีเกล็ดเล็กเกร็ดน้อยแตกต่างกันออกไป นี่คือนวัตกรรมเบื้องต้นที่ทางทีมคณะผู้วิจัยได้นำเสนอ

รองศาสตราจารย์ ดร. เจษฎ์ โทณะวณิก

ขอถามท่านอาจารย์ทวีพฤทธิ์ ศิริศักดิ์บรรจง เท้าที่ฟังและได้อ่านมานี้ รู้สึกว่าการคุ้มครองที่เรียกว่าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ดูจะไม่เหมาะสมกับการใช้คุ้มครองพวกผลิตภัณฑ์ที่มาจากภูมิปัญญาของไทยเท่าไร โดยเฉพาะอย่างยิ่งได้อธิบายถึงเรื่องการทำขนมหรือเรื่องอื่น ๆ มันไม่เหมือนกับพวกสินค้าไวน์ สุรา ซีส ที่สามารถกำหนดสูตรได้ สมมุติว่าในแนวทางที่เราอาจจะใช้มาแต่ตั้งแต่เดิม ถ้าจะเดินต่อไปในอนาคตภายใต้ความคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ จะทำอย่างไรให้สามารถเดินไปกับการพัฒนาของโลกไปพร้อมๆ กัน มุ่งไปที่ว่าจะบอกว่าหนึ่งถึงสิบต้องทำอย่างไร และในหนึ่งถึงสิบคงได้รับความคุ้มครองด้วย ในฐานะที่เป็นผลิตภัณฑ์ชุมชนหรือภูมิปัญญาท้องถิ่น

ในส่วนของท่านอาจารย์ชูชีวรรณ ตมิศานนท์ จะขอถามว่าถ้ามีความจำเป็นที่จะต้องผลิตในระดับที่เป็นอุตสาหกรรมสามารถที่จะไปขายในต่างประเทศ และในภาวะการณ์ของตลาดโลก ยังคงได้รับความคุ้มครองและสามารถที่จะผลิตแบบได้ครั้งละเยอะๆ จะทำอย่างไรที่จะสามารถทำได้เหมือนพวกช็อกโกแลต หรือพวกเนยแข็ง พวกไวน์ เพื่อที่ว่านอกจากจะได้รับความคุ้มครองในประเทศไทยแล้ว ยังไปตลาดโลกได้ด้วย

ผู้ช่วยศาสตราจารย์พิเศษ ร้อยตำรวจเอก ดร. ชูชีวรรณ ตมิศานนท์

เป็นคำถามที่ดีมาก ตามที่ได้พูดกันไปในตอนเช้า ในส่วนของประเด็นที่ว่าอาหารหรือของหวานหรือของคาวที่เราจะสามารถส่งตลาดต่างประเทศได้หรือไม่ นั่นอย่างที่ท่านอาจารย์ทวีพฤทธิ์ได้เรียนไปสักครู่ว่าผลิตภัณฑ์เหล่านี้โดยเฉพาะอาหารไทยจะมีปัญหาสำคัญคือ อัตราส่วนผสม เพราะเรานิยมใช้รสมือเสียมากกว่า รสมือขนาดไหน ชิมได้หรือไม่ ห้ามชิมหรือไม่ ทำอย่างไรจะได้มาตรฐานอุตสาหกรรม ถ้าเราจะทำเราก็จะต้องเลือกประเภทของอาหารที่จะทำ เช่น ข้าวแต่นำป่างเป็นสินค้าที่ไม่ต้องชิมสามารถผลิตและส่งออกต่างประเทศได้ ถ้าจะทำจริงๆ และต้องหาช่องทางการตลาดต่างประเทศเพิ่มเติมด้วย อย่างที่ได้เรียนให้ทราบไปในตอนเช้าว่ามีช่องทางใดบ้างที่ไม่ต้องใช้ทุนเยอะ เพราะต้องไม่ลืมว่าเวลาที่เรานำไปติดต่อต่างประเทศ จดทะเบียนต่าง ๆ มีค่าใช้จ่ายเยอะ ผู้ประกอบการยังไม่มีกรรวมตัวกันอย่างจริงจัง เช่น ธุรกิจอาหารฮาลาลของไทยเราผลิตได้ดีมากแต่ไม่มีการรวมตัวที่เข้มแข็ง ถ้าเมื่อไรก็ตามมีการรวมตัวกันและไปติดต่อตลาดในต่างประเทศ ยกตัวอย่างเช่น รัสเซีย เราสามารถส่งคำร้องขอจดทะเบียนผ่านทางนายความได้ ค่าใช้จ่ายถูก พอจดได้เปิดตลาดได้ จะทำให้รายได้เพิ่มมากขึ้นเพราะคนรัสเซียชอบรับประทานของจากประเทศไทยมาก ข้าวแต่น

ลำปางนี้จะชอบกันมาก อร่อยมาก ข้าวเหนียวมะม่วง ถ้ามีการทำผลิตภัณฑ์ให้เป็นแบบของเซเว่นอีเลเว่นก็สามารถทำได้เช่นกัน

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ทวีพฤทธิ์ ศิริศักดิ์บรรจง

สำหรับกรณีของสินค้าที่เกิดจากภูมิปัญญาท้องถิ่นถ้าจะก้าวต่อไปในรูปแบบของอุตสาหกรรมการผลิตอาหาร สิ่งแรกคือทางผู้ประกอบการสินค้าชุมชนจะต้องยอมรับถึงความเปลี่ยนแปลง เพราะแน่นอนวัฒนธรรมมันต้องมีการปรับไปตามสภาพของสังคม บริบทต่างๆ ที่เปลี่ยนแปลงไป ในเมื่อสังคมต้องการ และชุมชนก็ต้องการ การปรับเปลี่ยนของภูมิปัญญาท้องถิ่นถ้าก่อให้เกิดประโยชน์ต่อตัวชุมชนในการกำหนดใจตัวเองแล้วการปรับเปลี่ยนเพื่อพัฒนาไปสู่รูปแบบของอุตสาหกรรมและทำให้ชุมชนมีความเข้มแข็งและวัฒนธรรมยังคงอยู่ ก็อาจจะจะเป็นเส้นที่ดีสำหรับการดำเนินธุรกิจสินค้าอาหารต่อไป แต่ถ้าชุมชนนั้นไม่ได้มีวัตถุประสงค์ในด้านของการจำหน่ายสินค้าอาหารแต่มีวัตถุประสงค์เช่น การท่องเที่ยวหรือการส่งออกทางวัฒนธรรมความแตกต่างของวัฒนธรรมเอกลักษณ์ของความไม่เหมือนหรือความต่างนั้นเป็นจุดสำคัญที่เป็นจุดของการขายในแง่ของการท่องเที่ยว เพราะเราต้องเข้าใจว่าสินค้าทางวัฒนธรรมมันมีแรงดึงดูดตัวของผู้ประกอบการตัวของผู้ใช้ในหลายๆ แง่มุม เราจะต้องเลือกใช้ซึ่งแง่มุมที่เกิดประโยชน์ กฎหมาย GI จึงเป็นเครื่องมือทางการค้าตัวหนึ่งที่เป็นประโยชน์สำหรับผู้ประกอบการ แต่เราจะต้องอาศัยเครื่องมือกฎหมายตัวอื่นเพื่อช่วยผู้ประกอบการสินค้าอาหาร เพื่อพวกเขาสามารถไปถึงจุดที่เขายืนบนพื้นฐานของชุมชนเข้มแข็งและไม่ต้องพึ่งพากรัฐ เมื่อชุมชนเข้มแข็ง ครอบครัวเข้มแข็ง ประเทศชาติก็จะไปได้

อาจารย์เสถียรภาพ นาหลวง ผู้แทนจากคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยอัสสัมชัญ

ขออนุญาตต่อจากท่าน ดร.เจษฎ์ โทณะวณิก ครบเท่าที่ฟังมานั้นเห็นว่าเป็นปัญหาในทางปฏิบัติ วัฒนธรรมของผู้ผลิต เรื่องของความแน่นอน ซึ่งเรื่องนี้มีมีการวิจารณ์กันมาตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 ก็มีการพูดถึงความแน่นอนที่ว่าในการปรุงอาหารนั้น ฝรั่งเศสมีสูตรมีเครื่องชั่ง แต่ไทยใช้หยิบมือ จึงการคนบอกว่าอาหารไทยนั้นไม่สามารถจะพัฒนาไปได้สู่ระดับโลก นี่คือนี่ที่คนสมัยรัชกาลที่ 5 คิด ปัจจุบันที่เราพูดถึงเรื่องนี้อยู่ มันก็จะมีผลต่อมาก็คือเรื่องต่อมาเกี่ยวกับการส่งต่อวัฒนธรรมที่เราพูดกันอยู่นี้เมื่อมันเกิดความไม่แน่นอน วัฒนธรรมในส่วนนี้ก็จะหายไปเพราะคนก็เสียชีวิตไปก็จะเลือนหายไป

ปัญหาในข้อกฎหมายก็คือว่า จะเป็นไปได้หรือไม่ที่จะเขียนไว้ในกฎหมายในเรื่องนี้ ซึ่งไม่ทราบจะเขียนในแง่ใดเกี่ยวกับการส่งต่อวัฒนธรรมและการสร้างให้เกิดมาตรฐานการผลิต

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ทวีพฤทธิ์ ศิริศักดิ์บรรจง

สำหรับคำถามในข้อนี้จริง ๆ แล้ววันนี้ถ้าในเรื่องของความหลากหลายทางวัฒนธรรม หรือการส่งต่อทางวัฒนธรรม ภายใต้บทบาทนี้นั้นอยู่ในหน้าที่ของกระทรวงวัฒนธรรม เนื่องจากประเทศไทยเราได้ลงนามในสนธิสัญญาระหว่างประเทศ เช่น มรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ ภารกิจหน้าที่ของทางภาครัฐ ซึ่งอยู่ภายใต้รัฐธรรมนูญคือในเรื่องของภูมิปัญญาท้องถิ่นก็เป็นส่วนหนึ่งที่มีความคาบเกี่ยวกันอยู่ ทางกระทรวงวัฒนธรรมมีภารกิจหน้าที่ในการอนุรักษ์ ซึ่งจริง ๆ งานวิจัยชิ้นนี้ไม่ได้เกี่ยวข้องกับทางด้านกฎหมายวัฒนธรรมโดยตรง ถ้าเป็นเรื่องของกฎหมายวัฒนธรรมโดยตรง จะมีการแยกมรดกทางวัฒนธรรมออกเป็น 2 กลุ่มใหญ่ ๆ กลุ่มแรกคือมรดกทางวัฒนธรรมที่ยังคงมีชีวิตอยู่ในปัจจุบัน อีกกลุ่มหนึ่งคือมรดกทางวัฒนธรรมที่อยู่ในขั้นของอันตรายหรือกำลังจะสูญหาย มรดกทางวัฒนธรรมทั้งสองกลุ่มจะมีกระบวนการในการอนุรักษ์และสืบทอดส่งต่อต่างกันไป และภาครัฐจะมีกระบวนการในการจัดระบบ ใช้ระบบการศึกษาแบบสมัยใหม่ควบคู่ไปกับการใช้ระบบการแต่งตั้งศิลปินแห่งชาติ เพื่อดำเนินการในการสืบทอดและส่งต่อ ขณะเดียวกันมรดกทางวัฒนธรรมตัวไหนหรือภูมิปัญญาตัวไหนที่รัฐเองมองเห็นแล้วว่าอยู่ในขั้นสุดเสี่ยงที่จะต้องสูญหาย รัฐเองมีหน้าที่ที่จะต้องมีการบันทึกข้อมูล เช่น ภาพเคลื่อนไหว หรือเก็บข้อมูลทั้งหมดและจะต้องมีการนำมาสงวนหรือรักษาและสร้างกลไก เป็นต้น แต่อันนี้ไม่ใช่กฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ แต่เป็นกฎหมายด้านวัฒนธรรม ซึ่งจากที่เคยศึกษามากก็จะมีเช่น ประเทศเกาหลีใต้ได้มีกลไกส่วนนี้ จะเห็นว่าศิลปินเกาหลีใต้เน้นในเรื่องการท่องเที่ยว เช่น การแสดงงานป็นงานหัตถกรรมท้องถิ่นกับนักท่องเที่ยว เป็นต้น และศิลปินนี้มีสถานะเป็นศิลปินแห่งชาติ และรัฐมีหน้าที่ส่งเสริมให้ศิลปินไปแสดงมรดกทางวัฒนธรรมตามงานเทศกาลต่าง ๆ รวมทั้งถ้ายูเนสโก (UNESCO) จัดงานนิทรรศการขึ้น รัฐก็ต้องส่งเสริมให้ศิลปินเหล่านี้ไปร่วมแสดงในต่างประเทศ ศิลปินย่อมมีความภูมิใจในตัวเองและความเป็นศิลปิน ขณะเดียวกันศิลปินมีเงินยังชีพ จากการที่ศิลปินได้รับการแต่งตั้งเพื่อเป็นผู้สืบทอดส่งต่อทางวัฒนธรรมด้วย วิธีการตามกฎหมายวัฒนธรรมอาจเป็นกลไกหนึ่งที่จะทำให้มีการสืบทอดและส่งต่อมรดกทางวัฒนธรรมหรือภูมิปัญญาท้องถิ่นได้ แต่ในขณะเดียวกันเราต้องยอมรับว่าเป็นเพียงเครื่องมือตัวหนึ่ง

แต่วันนี้ประเทศไทยเรายังก้าวไปไม่ถึงจุดนั้น เนื่องจากกฎหมายวัฒนธรรมมีเพียงแค่ฉบับเดียว คือปีที่เพิ่งประกาศเมื่อวันที่ 2 มีนาคม พ.ศ. 2559 เป็นพระราชบัญญัติส่งเสริมคุ้มครองภูมิปัญญา พ.ศ. 2559 และภารกิจหลักของกฎหมายฉบับนี้คือการขึ้นทะเบียนมรดกทางวัฒนธรรม เพราะประเทศไทยเรายังไม่มีฐานข้อมูลด้านวัฒนธรรมเลย ซึ่งเรื่องนี้เป็นปัญหาใหญ่เรื่องแรก ภาครัฐจึงจำเป็นต้องทำฐานข้อมูลทางวัฒนธรรมก่อนว่าเรามีอะไรอยู่ในมือ รัฐบาลยังไม่รู้ด้วยซ้ำไปว่า สิ่งที่มีอยู่ในมือนี้ครบหรือยัง และคนที่ครอบครองฐานข้อมูลวัฒนธรรมคือชุมชนไม่ใช่รัฐ ชุมชนเองอาจจะยังไม่สนใจด้วยซ้ำไป ขณะที่ประเทศไทยมีการแต่งตั้งศิลปินแห่งชาติหลายแขนง แต่ศิลปินแห่งชาติก็เป็นศิลปินแห่งชาติจริง ๆ คือเป็นจนตายไป โดยศิลปินไม่มีการบันทึกไม่มีการเก็บข้อมูลมรดกทางวัฒนธรรม มีศิลปินท่านหนึ่งที่เคยออกรายการโทรทัศน์ ท่านเป็นศิลปินลิเก ท่านบอกว่าท่านเป็นศิลปินแห่งชาติ แต่ก็ไม่มีใครมาเรียนต่อจากท่าน รัฐบาลก็ไม่มิกลไกไปช่วย และกฎหมายวัฒนธรรมวันนี้ยังขาดกลไกดังกล่าว ประเทศไทยคงต้องรอการพัฒนาในส่วนนี้ขึ้นมาเพื่อเสริมการสืบทอด ส่งต่อมรดกทางวัฒนธรรม เพราะมรดกทางวัฒนธรรมบางรายการไม่ใช่สินค้าที่ขายได้ และมรดกทางวัฒนธรรมบางรายการเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ เช่น การแสดง เป็นต้น

ผู้ช่วยศาสตราจารย์พิเศษ ร้อยตำรวจเอก ดร. ชูชีวรรณ ตมิศานนท์

ท่านใดมีคำถามเพิ่มเติมอีกหรือไม่ครับ หากไม่มีกระผมในฐานะตัวแทนของคณะผู้วิจัยต้องกราบขอบพระคุณท่านผู้มีเกียรติทุกท่านครับที่ให้เกียรติและสละเวลามาร่วมสัมมนา แลกเปลี่ยนความคิดเห็นในครั้งนี้ครับ ขอกราบขอบพระคุณท่านรองศาสตราจารย์ ดร. เจษฎ์ โทณะวณิก เป็นอย่างสูงครับที่สละเวลาอันมีค่าของท่านมาเข้าร่วมสัมมนาในวันนี้ด้วยครับ และท้ายที่สุดหากการสัมมนาในครั้งนี้มีข้อผิดพลาดประการใด กระผมและคณะผู้วิจัยต้องกราบขออภัยไว้ ณ ที่นี้ด้วยครับและหวังเป็นอย่างยิ่งว่าโอกาสภายภาคหน้า หากมีงานวิจัยเพิ่มเติมหรือมีการต่อยอดงานวิจัยอีก ทางคณะผู้วิจัยคงได้รับเกียรติและได้รับความร่วมมือจากทุกท่านเข้าร่วมการสัมมนาอีกครั้งหนึ่งครับ